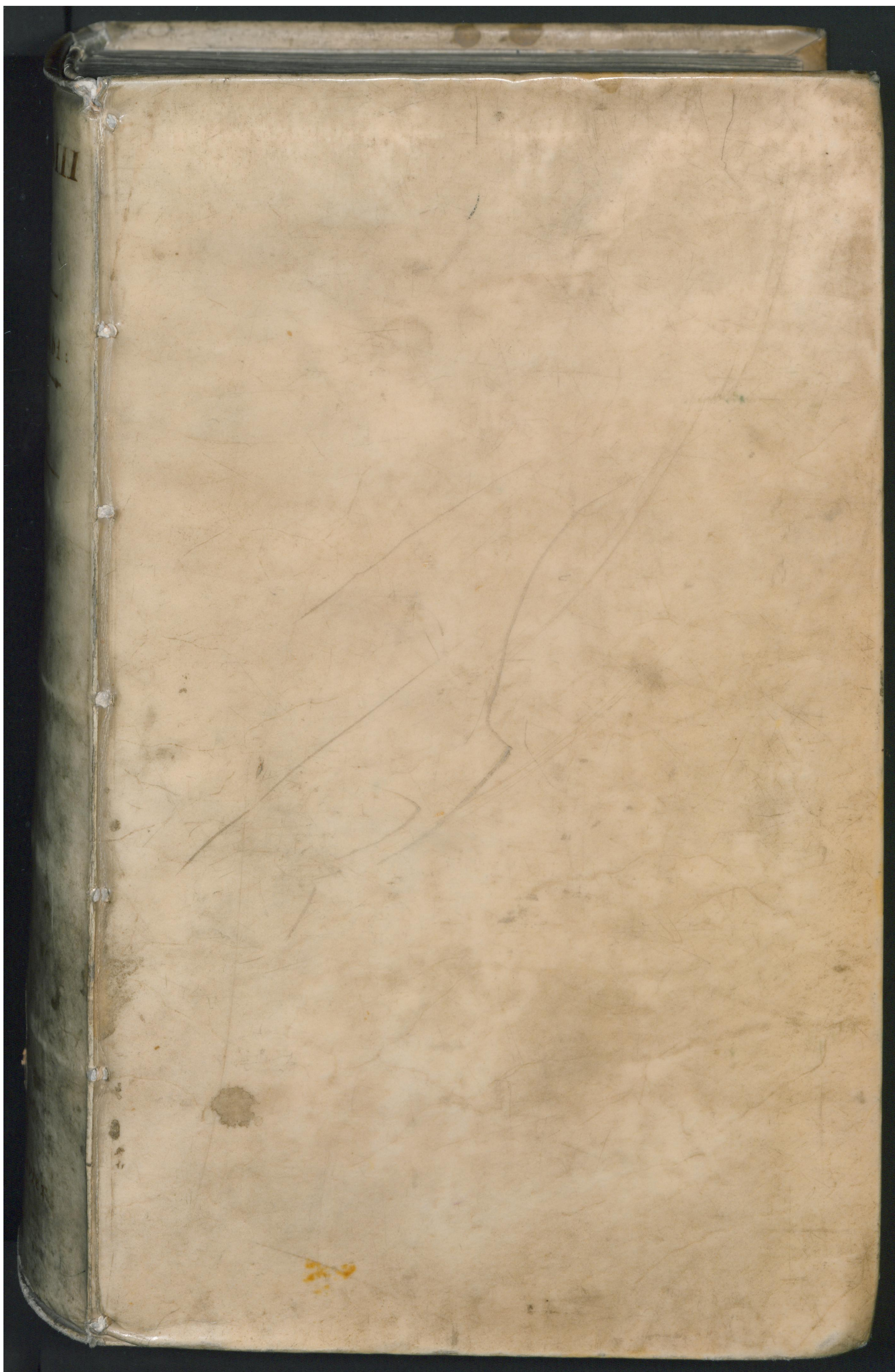
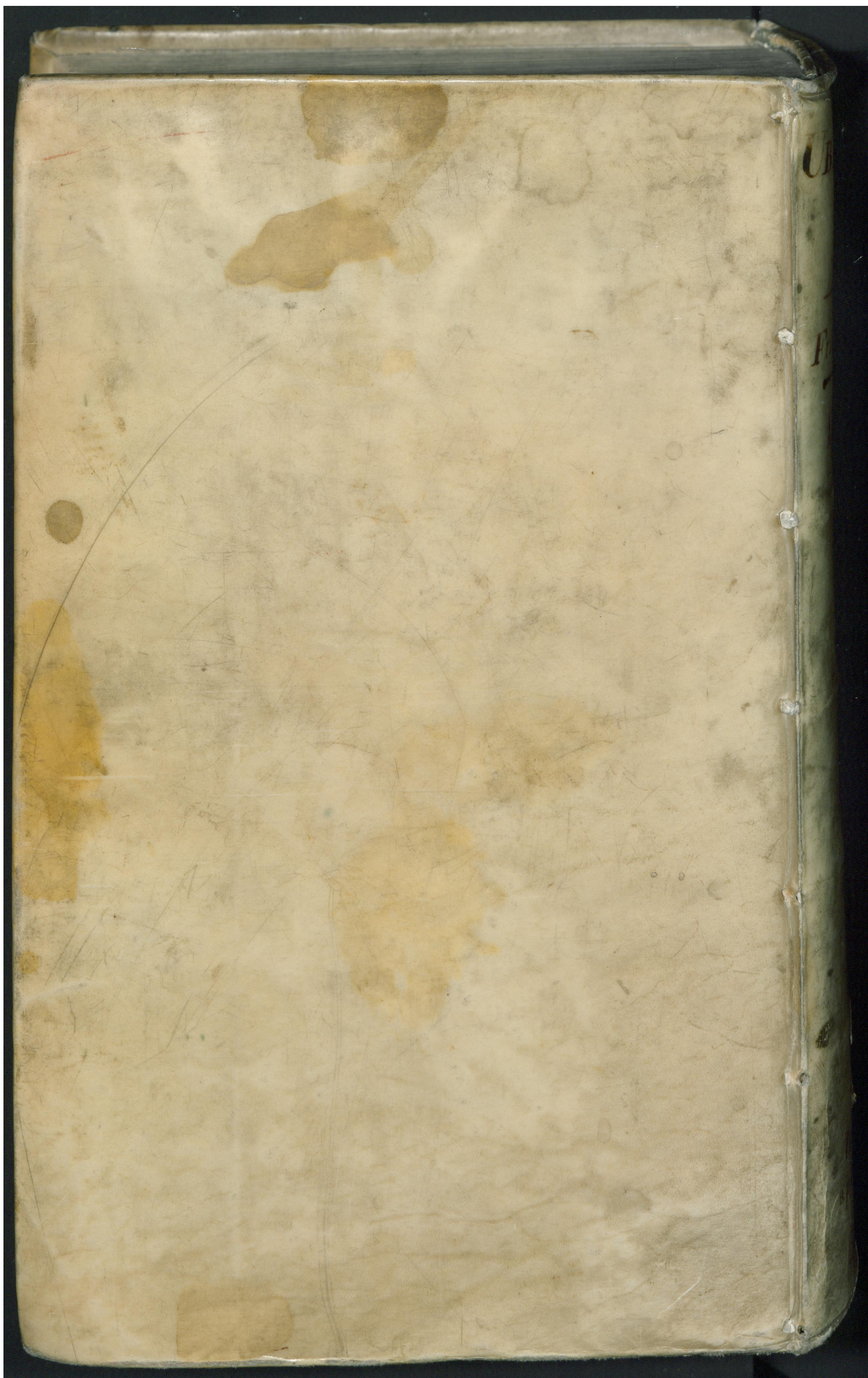

UBBONIS EMMII
Historia
Frisiæ
5 Decades.
de
Frisior: Republ:
de
Agro Frisiæ
401
B
23

DE FRISIA,
ET
FRISIORVM
REPVBLICA,
DEQVE
CIVITATIBVS, FORIS, ET VICIS
inter Flevum & Visurgim flumina,
LIBRI ALIQVOT,
Auctore
VBBONE EMMIO, Frisio.

LVGDVNI BATAVORVM,
APVD LVDOVICVM ELZEVIRIVM,
cIↃ IↃ C XVI.

Cum Privilegio.

Illustri & verè generoso Domino

D. GVILHELMO LVDOVICO,

Comiti in Nassau, Catzenellenbogen, Vianden, Dietz, Domino in Bielstein, Gubernatori Frisiæ inter Flevum & Lavicam, item civitatis Groningæ & Agri circumvicini, ac Drentiæ, &c.

Domino suo clementissimo:

Nobilissimis, amplissimis, præstantissimis ac prudentissimis IX-viris Reip. gerendæ in Frisiâ inter Flevum & Lavicam Deputatis, Ordinumque ejus Provinciæ vicem gerentibus,

Dominis suis plurimùm colendis.

Illustris ac generose Comes; Nobilissimi, Amplissimi, præstantissimi ac prudentissimi Domini: Multi doctrinâ & dignitate eximij viri proximo hoc sæculo in eo studium suum posuère, ut Respublicas illustres, quæ exemplo esse aliis possunt, præsertim eas, quæ ipsis patriæ fuère, describerent, ac calamo suo tanquam penicillo delineatas quasi in tabulâ lectoribus cognoscendi cupidis spectandas proponerent. Et sanè gratiam hoc ipso studio ac operâ apud totam nationem eruditorum, & eorum, qui peregrina accuratiùs nosse desiderant, haud parvã sibi paraverunt. Nam quemadmodum utilitatem non vulgarem proponendis eximiis huiusmodi exemplis, quæ instructioni esse legumlatoribus ac rerumpubl. rectoribus possunt, attulerunt, ita singulari quadam voluptate legentium animos perfuderunt. In his excellit planè eruditissimus & maximus vir, patriæ suæ illustris illustre sidus, Caspar Contarenus Venetus, qui Venetam Remp. sicut liberrimam, & potentissimam, sic optimis legibus & institutis formatam ac firmatam, ut exemplar esse penè sine vitio videri queat, ita quinque libris depinxit, ut lectorem iudicio præditum non solùm magnis de rebus cognitione magnorum virorum dignis doceat, sed etiam mirifice afficiat. Quæ eadem in materiâ post hunc versatus Giannottus Donatus Florentinus, quanquam diversâ methodo, & sermone patrio, parem penè cum hoc ipso laudem invenit. Idem

præstitit de Helvetiorum Rep. doctißimus & pientißimus vir Iosias Simlerus Tigurinus, Theologus eximius, triaq; pariter cum laude assecutus est: scilicet, honori ac dignitati patriæ consuluit, rem gratißimam eruditis rerum cognoscendarum cupidis fecit, multos mortales alia omnia de Helvetiis sentientes erroribus liberavit. Conradus Protucius Celtes, poëta celebris, Maximiliano Imperatori imprimis carus, parvo huius generis libro de urbe ac Repub. Noribergensi quæ inter Germanicas omnes sine dubio excellit, haud parvam gratiam inijt, optiméq; de clarißimâ civitate simul, & de natione eruditorum meruit. Aeneas Sylvius Senensis, cùm in aulâ degeret Imperatoris Friderici III, *cui erat à secretis, pòst Cardinalis & Pontifex Romanus factus assumpto nomine Pij* II. *de civitate Viennensi similiter scripsit in epistolâ prolixiusculâ, quæ libelli instar est. Et pòst VVolfgangus Lazius multò plenius hoc idem executus est peculiari commentario, in quo maxima minima de urbe, agro, Rep. sacris, enarravit. Carolus Sigonius reip. Bononiensis typum quendam expreßit, sed velut aliud agens, in Historiâ regni Italiæ sub Henricis Imperatoribus* III, IIII, V. *Multaq; his similia complexus fuit Iohannes Bodinus Gallus in volumine de Rep. quo benè meritus est de universâ doctrinâ politicâ. Hugo Grotius Batavus maximi ingenij, & summæ eruditionis vir, qui historiam Belgarum proximorum temporum sub manibus habet, paucis pagellis sub finem libri de antiquitatibus & Rep. Batavorum succinctè, sed eleganter & eruditè politiam hodiernam Bataviæ, quam nunc Hollandiam dicimus, delineavit. Quid dicam de iis, qui totorum regnorum status, & formas, & regendi ordinem ac modum exposuere accuratè, & res patrias huius generis etiam peregrinis ea regna nunquam ingreßis notißimas fecère? de Martino Cramero Polono, qui Poloniam suam quasi ad vivum depictam duobus libris nobis repræsentavit? de Claudio Bisellio, Vincentio Lupano, Ioanne Tillio, & aliis, qui ordinem & formam regiminis Galliæ exposuère? de Thoma Smito Iurisconsulto, Equite aurato, Anglo, reginæ Elisabethæ à secretis, qui politiam totam Anglorum memoriæ prodidit exactißimè? de Guilhelmo Cambdeno, viro doctißimo, qui cum antiquitatibus utriusque insulæ Britannicæ, etiam ea, quæ ad gubernationis modum ac rationem pertinent, cum applausu suorum & exterorum in lucem emisit?*

emisit? de iis denique, qui Moschovitica & reliqua Sarmatica & Tartarica congessère, & posteris tradidère? Vt autores recentes prætereàm, qui parentum & nostro tempore, illustres Resp. veteres è caligine, quà obrutæ iacebant, magno & difficili labore evolutas, luci restituère; Sigonium, qui Romanam, Atticam, Iudaicam; Nicolaum Cragium Danum, qui Laconicam; alios, qui alias. Denique ut ipsos scriptores antiquos, Xenophontem, qui eandem Atticam, Laconicamq; peculiari libello; Polybium qui eandem Romanam satis diffusè, alias aliquot strictim; Strabonem qui Massiliensem licet παρέργως in historiâ ac geographiâ literis mandarunt. Quorum exemplis excitatus absolvissem historiarum libros, quos de rebus pace belloq; gestis à gente nostrâ ad id tempus usque, quo Belgium totum Hispaniarum regi parens commoveri cœpit, conscripsi, quem ego terminum scriptionis istius iam inde ab initio mihi constitueram, cogitare cœpi de eiusdem gentis nostræ Rep. præsertim diligentiùs describendâ, eaque descriptione, in separatos ab opere Historico commentarios conferendâ. Existimavi enim hoc si facerem, nec alienum ab honore & gloriâ gentis, nec ingratum tùm hominibus nostris, tùm exteris qui nostra cognoscere desiderant, tùm præsentibus, tùm posteris me esse facturum, & simul Historiæ ipsi iam à me editæ, & nunc exituræ, lucem aliquam affusurum. Faciliusq; in hoc consilium discendi, quod de parte Frisiæ, quæ inter Amasum & Lavicam est, quæque mihi domicilij sedem in urbe Groninganâ per multos annos præbuit, huiusmodi Commentarium confectum, & dudum typis excusum, nec tamen multis adhuc lectum haberem, de quo cognoscendo, & rursum in lucem emittendo, velut faculâ rerum huius, quam dixi, provinciæ cogitationes conceperam. Ac calcar etiam hoc mihi addidit in eam rem, quod literis publicis istinc ad me missis intelligerem huiusmodi laborem meum vobis quoque nobilissimi, amplissimi, præstantissimi Domini, Reipub. gerendæ delegati, acceptissimum esse futurum: & quod in eum finem civitatis præcipuæ istius provinciæ vestræ, & numero plurimæ, sylvam quandam rerum suarum publicè ad me darent, ut me certius instruerent, quarum voluntates & studia hac in re defugienda mihi non putavi. Nec ratus sum morari eorum hominum iudicia & mussitationes me oportere, qui dictitare ferun-

tur, hæc talia libris in publicum prodere, idem esse ac Reip. arcana hostibus prodere: quo mihi nihil absurdius, nihil in viros maximos & optimos, patriæq; suæ amantißimos, quos antè memoravi, iniuriosius dici posse videtur. Itaque & incepi rem libenter, & in eâ progressus sum, quantum per valetudinem & negotia alia successivis horis licuit, ac nunc paucos antè dies ad finem eam perduxi. In cursu autem scribendi non solum Civilia, sed Sacra quoque & Ecclesiastica, complexus sum, quæ ad statum publicum non minùs quàm Civilia illa pertinere putavi. Et præmisi his omnibus Dissertationem succinctam, sed solidam modestamq; contra eos, qui minùs rectè ac dextrè de vetustâ Frisiorum libertate sentiunt, aut sentire se videri volunt. Hoc verò qualecunque opusculum meum vestro nomini, Illustriß. & generosiss. Comes, & Nobilissimi, ampliss. præstantiss. Domini, regendæ patriæ præfecti, inscribendum & dedicandum, vestræq; tutelæ tradendum arbitratus sum: quia vos ei Reip. quam heic descripsi, rectores præsidetis, & Ecclesiæ huius nutricij ac patroni estis. Oro modestè & obnixè, ut dedicatum vobis accipere clementer ac benevolè, & in patrocinium vestrum recipere non dedignemini. Sic clementiam tuam ter inclyte Comes, & A. A. V. V. summus cœlorum rector clementer protegat & diu incolumes conservet: Amen.

Groningæ, postrid. Calend. Ianuarij, anno æræ Christianæ M. D. C. XVI.

CLEM. T. & A. A. V. V.
deditiss. & observantiss.

VBBO EMMIVS.

FRISIO-

FRISIORVM LAVS,

Ex Pio II Pontif. Rom.

ÆNEAS SYLVIVS, PIVS II Pontifex Rom. qui diu in Germaniâ versatus est, & Friderico III Imp. à secretis fuit, obiitque anno Christi MCCCCLXIIII, in libro, cui titulus est, Historia de Europa, cap. XXXV de Frisiis sic scribit:

Phrisones ad Oceanum siti ab Oriente Saxoniam contingunt, ad Meridiem VVestphalos, ad Occidentem Traiectensium terræ subiunguntur: quamquam & ipsos Traiectenses pleriq; Phrisones esse volunt. inter quos Othonem invenio Frisingensis ecclesiæ præsulem, qui res Germanicas haud imperitè conscripsit. Et paulò post: *Gens eadem ferox, & armis exercitata, robusti & proceri corporis, securi atque intrepidi animi, liberam se esse gloriatur: quamvis Philippus Burgundiæ Princeps, eius terræ se dominum vocet.* REVERA LIBERA PHRISIA EST, SVIS VTENS MORIBVS: EXTERIS NEC PARERE SVSTINET, NEQVE DOMINARI CVPIT. HAVD INVITVS PHRISO PRO LIBERTATE MORTEM OPPETIT. *Dignitas in hac gente militaris invisa. Sublimem virum, qui se cæteris efferat, non ferunt. Magistratus annuos eligunt, qui remp. æquo iure disponunt. Fœminarum impudicitiam severiùs puniunt. Sacerdotes, ne aliena cubilia polluant, sine coniuge non facilè admittunt: Vix enim continere hominem posse, & super naturam arbitrantur. In pecoribus omnis eorum substantia est: ager planus & palustris, multo gramine fœcundus, ligno caret. Bituminoso cespite, & sicco stercore boum ignes fovent. Ex hac gente tradit Cornelius Tacitus imperante Nerone, duos legatos Romam venisse, Veritum ac Malorigem, qui Pompeij theatrum intrantes, cùm vidissent quosdam cultu externo inter senatores sedere, & intellexissent id honoris earum gentium legatis dari, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent,* NVLLOS MORTALIVM AVT ARMIS, AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE *exclamaverunt: ac digredientes, inter patres consedere. ob quam rem ambos Nero civitate donavit.* Hæc ille.

LIBER

LIBER PRIMVS DE FRISIA INTER FLEVVM ET LAVICAM

hæc complectitur capita.

VBBONIS

VBBONIS EMMII
DE
FRISIORVM
REPVBLICA,
INTER FLEVVM AC LAVICAM FL.
Commentarius.

VBBONIS EMMII

DE FRISIA ET FRISIORVM LIBERTATE AC REPVBLICA

Generatim.

DE FRISIÆ regionibus dixi in principio Historiæ rerum Frisicarum, & exposui sententiam meam. Ea hîc repetere, foret & dispendium quærere temporis mei, & lectorum otio malè abuti. Hoc tantùm monere rursum libet, olim multò angustiùs acceptum *Frisiorum* vocabulum, quàm media ætate, & nunc. Nam temporibus suis intra Rheni ostium Batavorum insulam à septentrione claudens, & Amasum Chaucorum terminum occidentalem, in orâ Oceani, Tacitus & Ptolemæus hoc nomine dictos constringunt. Plinius verò etiam ante hos, qui primus omnium scriptorum Latinorum Frisios nominat, juxta Batavos eos collocat, & cum iis Canenifates Chaucos Frisiabones, Sturios, Marsatios simul conjungit: sed terminum occidentalem non designat. At ætate mediâ, labente jam Romanâ potentiâ, temporibusque sequentibus multò latiùs Frisiorum nomen patuit secundûm Oceani Germanici litus, non solùm ad orientem Solem, sed etiam ad occidentem. Nam in ortum non tantùm trans Amasum continuo tractu porrigere se cœpit, sed & trans Visurgim, & Albim, ac Eidoram in Daniam usque. Versus occidentem verò usque in Mosam, extincto sensim Batavico nomine, & gente bellorum casibus exhaustâ, colonis novis aliis post alios istuc influentibus, idem Frisiorum nomen invaluit, ut ex optimis autoribus liquet. Ac non desunt hodie, & proximo sæculo vixerunt, qui ad Scaldim etiam fluvium, ubi nunc Selandicæ insulæ sunt, hanc ipsam appellationem in usu fuisse, atque adeò Scaldim transcendisse contendant: quod & in Historiâ dudum ostendi. Sed citius invalescente Francorum potentiâ, Frisiorum nomen ad occidentem Mosæ obliteratum est. Inter Mosam autem & medium Rheni alveum, ubi vetus Batavia fuit, hæsit multò diutiùs, & duravit ad tempora Imperatoris Henrici IV, qui ab anno Christi M.LVII ad annum M.C.VIII Imperio præfuit. Eo enim imperante cùm scriberet optimus historiæ suorum temporum conditor Lambertus Scafnaburgensis, *Fladirtingam* in ripâ Mosæ infra Roterodamum sitam, & *Rinesburgum* in solo veteris Bataviæ oppidum, *munitissimas Frisiæ urbes* vocavit. De *Vltrajecto* addere vix ad rem facit, quam ejusdem fere ævi scriptor doctissimus Hermannus Contractus, Comes Veriensis, in rebus Henrici III Imperatoris, qui priori pater fuit, ad annum M.XLVII *Frisiæ urbem* nuncupavit. Nam hanc in solo priscæ Frisiæ, quam Tacitus & Ptolemæus nobis designarunt, aut in ipso Bataviæ & Frisiæ termino positam esse, in confesso est. Et primos hujus urbis episcopos, *Frisiorum episcopos pastoresq;* vulgò dictos esse, & plerosque sanguinis Frisici fuisse, & in Frisiâ potissimùm docuisse, nemo credo negaverit ob probos rei testes, scriptores veteres recentesque. *Hollandici* autem nominis usus ad significandam regionem Batavorum veterum, titulo *Comitatus*, serò admodum istic receptus est, nec nisi post tempora scriptorum, quos paulò antè nominavi, Hermanni Contracti & Lamberti Scafnaburgensis. Nec quando omninò cœperit, ipsi etiam doctissimi Hollandi, quanquam curis huc versis, hactenus certum dicere potuerunt. Ego quidem primùm hoc vocabulum usurpatum invenio in tabulis Henrici IV Imperatoris episcopo

De regionibus & terminis Frisiæ

[Frisiæ vocabulum latè olim acceptum.]

[De vocabulo Hollandiæ.]

ſcopo Vltrajectino Guilhelmo datis, anno æræ Chriſtianæ M. LXIV, Imperii ipſius anno IX, indictione II, VI Non. Maij: quanquam & hîc ita uſurpatum, ut non totam regionem, quæ nunc ſic dicitur, ſed particulam tantùm ejus, licet Comitatus titulo inſignitam, ſignificare videatur. Deinde poſt aliquot annos ſcriptum idem reperio in diplomate, quod Theodoricus IV Comes, Florentii filius, in gratiam Stephani abbatis Egmondani eodem imperante Henrico IV ſignavit Fladertingæ: in quo ipſe hic Theodoricus ſe *Comitem Hollandenſium* nuncupat. Sed video exemplar diplomatis, quod edidit Guilhelmus Heda, ſcriptor alioqui diligentiſſimus, & ex Hedâ exſcriptum annalibus ſuis inſeruit nobiliſſimus atque eruditiſſimus IANUS DOUSA, tam vitiosè notatos ac ſecum pugnantes habere annos æræ Chriſtianæ, Indictionis, imperii Henrici IV Cæſaris, Conradi II epiſcopi Vltrajectini, vix ut intelligam, quomodò id poſſit explicari. Inclinat modò animus, ut ſcribendum putem *annum Chriſti* M. LXXXIII, *Indict.* XI, *Henrici Imp.* XXVII, *Conradi epiſcopi* VIII. Hæc inquam antiquiſſima monumenta, ſunt hujus rei, mihi viſa. Loquor de iis, quæ proba ſunt, minimeque ſuſpecta: quorum in numero libellum Marcellini de vitâ Suidberti, qualis jam manuſcriptus circumfertur, in quo bis terve Hollandiæ nomen, ut & Selandiæ & Brabantiæ, vocabula tum nondum genita, ſed poſt cognita multa demum ſæcula nata, quod eſt extra controverſiam, ab inepto ſcilicet interpolatore recentiore infartum lego, & ſi qui ejus ſimiles, non habeo. Alii an in antiquioribus monumentis nomen idem repererint, ignoro. De fortunâ autem, & rebus regionis hujus, quæ & nunc Hollandia propriè dicitur, & à proximis aliquot ſæculis dicta fuit, ob virtutem ac maximas opes maritimas toto terrarum Orbe celeberrima, & de initio Comitatus amplioris ac perpetui iſtic conſtituti, libenter ſentio, quantum licet, cum viris maximis, qui hac ætate res ejus gentis è tenebris errorum evolvere, & rejectis fabulis ineptis veritati reſtituere feliciter conati ſunt. Quorum ſumma ferè hæc eſt: regionem iſtam, ut & Friſiam, & vicinas alias, diviſam fuiſſe olim, destructo Friſiorum regno, imperantibus Francis & Saxonibus, ex more tum recepto in Comitatus minores complures: *Comitatus* autem illos fuiſſe regionum majorum partes, ſeu territoria certa, quos *pagos* etiam interdum eâ ætas nominavit, cujus modi *Egmonda*, *Texela*, *Kinhemum*, *Moſilandia* in ſolo hodiernæ Hollandiæ; *Oſtergoa*, *Weſtergoa*, *Hunſgoa*, *Fivelgoa*, *Emiſgoa* in Friſiâ; *Drentia* & *Tuentia* in viciniâ recenſentur: horum rectores, plures ſub uno duce, *Comites* eſſe dictos, datos ab Imperatoribus aut Regibus, & ab horum arbitrio ferè pendentes, niſi quos ſpeciali beneficio de poteſtate & jure ad hæredes transmittendo iidem affeciſſent: Comitum officium fuiſſe, jus dicere, Imperatores Regiſve vicem gerere, contra hoſtes, maximè contra Danos ac Normannos, qui tum totam maritimam oram, & multas quoque provincias mediterraneas quotannis ferè affligebant, regiones ſibi commiſſas tueri: horum in numero Gerolfum & Gardolfum Friſonũ Comites à Reginone bono ſcriptore nuncupatos, anno DCCC. LXXXV à Godoferdo Normanniæ rege, cui Carolus Craſſus Imperator pacis redimendæ gratiâ Friſiam attribuerat, ad eundem Imperatorem legatos eſſe miſſos: Gerolfo huic veroſimili ratione patrem aſſignari poſſe Theodoricum Comitem illum, cui anno DCCC. LXIII, indictione XII, Eidibus Aprilis Ludovicus Germaniæ rex, Hemmæ maritus hac ipsâ conjuge ſuâ intercedente, *Waſdam* ſylvam (*Waſiam*, Flandriæ partem, cui Imperialis nomen, quidam; alii *Walachriam* interpretantur) cum omnibus ejus partibus, pratis, agris, aquis, viis, ſitam in Comitatu ejuſdem, habendam dedit optimo & perpetuo jure, tranſituro etiam ad hæredes poſteroſque: Et Gerolfum hunc non alium eſſe quàm eum, de quo diploma vetus loquitur, ſignatum ab Arnulfo Imperatore, Caroli Craſſi in Imperio ſucceſſore

successore, anno DCCC. LXXXIX prid. Non. Aprilis, quo diplomate Imperator eum vocat *fidelem & venerabilem Comitem suum*, & donat hobis & mansis, id est, prædiis aliquot in Comitatu ipsius in *Rhenum fluvium*, & *Suithardeshagam* cum ædificiis, sylvis, campis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus molendinis, & denique omni connexo jure, transferens in eum verum locorum istorum dominium: genuisse autem filios duos; atque ex his alterum Walgarium Frisionem esse, qui anno DCCCXCIII, ut Regino narrat, Eberhardum ducem Meginardi filium venandi causâ egredientem per insidias interemit, quique, ut annales Hollandici fabulis pleni sine teste fide digno commemorant, Comes Tristerbandiæ demum sit declaratus: alterum Theodoricum avi nomen referentem, primum in serie eorum Comitum, qui in solo veteris Bataviæ Comitatum illum magnum tenuêre, quem Hollãdiæ nomine sequentia sæcula censuêrunt, conditoremque Comitatus istius, & clarissimæ familiæ: hunc à Carolo Francorum rege, non Calvo, ut hactenus malè creditum, anno DCCCLXIII, sed Simplice, anno DCCCCXIII, præter ea, quæ jam à parente Gerolfo haberet in Frisiæ solo, donatum insuper esse, procurante Haganone Comite, *ecclesiâ Egmondanâ cum omnibus ad eam jure pertinentibus à Suithardeshaga usque ad Fortrappam & Kenhemum*; (verba hæc ipsarum tabularum sunt,) & quidem donatum hoc modo, ut regionem eam omnem cum mancipiis, quæsitis, acquirendis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus teneret haud aliter ac reliquas possessiones ex hæreditate acceptas, essetque ei & posteris ejus potestas de iis disponendi pro arbitrio suo, impediente nemine: His verò tabulis ditionem istam Theodorici à Carolo Rege donatam secundum quatuor cœli regiones definiri, ab oriente Suitherdeshaga, à meridie Fortrappâ, ab occidente Oceano, septentrione Kinhemo: terminorum autem horum *Fortrappam* fortasse prope *Cadsandam* in Flandriæ orâ, & *Suithershagam* aut *Suderwoldam* prope *Monachodamum* in orâ sinus Austrini, aut *Hilligommerbecam* duobus ab Harlemo milliaribus distantem locum viâ Leidensi fuisse: (nihil enim hîc certi ne ipsis quidem ista conjectantibus. Nomina enim vetusta cum rebus pleraque periêre.) Post hæc Theodorico primo vitâ functo successisse Theodoricum II: eum ob affinitatem (filium enim ejus Arnulfum, futurum opum paternarum hæredem, in matrimonio habuisse ajunt Lutgardin Theophaniæ, quæ Ottonis III Imperatoris mater fuit, sororem) ab Imperatore hoc Ottone III cum aliis beneficiis affectum, tum feudi vinculo, quo obligatus hactenus Imperio Germaniæ fuerat, esse exemptum, & planè sui juris cum posteris factum: & datas ei hac de re tabulas Noviomagi anno tertio imperii Ottonis, Christi verò DCCCC. LXXXV, die VIII Calendas Septembres annitentibus Theophaniâ Imperatoris matre, Egberto archiepiscopo Trevirensi, Theodorici hujus filio, Imperatori percaro, Henrico Bavarorum Duce Imperatoris ejusdem agnato. Alia, quæ de origine & initiis Comitatus ejusce, & horum Comitum memorantur ab iis, quæ annales Hollandiæ condiderunt, scriptores hi eruditissimi, ac viri summi, veritatis genuinæ studiosi in commentis vanorum hominum, qui fabellis delectantur, ac historiam poësi similem faciunt, habent. Agnoscunt caput annalium patriorum fabulosum esse, incunabula novi Comitatus recentiora esse quàm tempora Caroli Calvi, nec Carolum hunc Calvum, si maximè tempora quadrarent, dare novo Comiti potuisse, quod ipse nec jure, nec facto teneret, nec primis donationum tabulis aut Caroli aut Ludovici comprehensos fuisse Frisios inter Flevum & Lavicam colentes. De iis verò Frisiis, qui ad occidentem Flevi & sinus Austrini sunt, opinantur quidem, libenterque Carolinis tabulis eos includunt, sed præter opiniones & conjecturas infirmas quod in medium hîc adferant, aut

ſequantur, (liceat mihi pace virorum eruditiſſimorum ac clariſſimorum in diverſam abire ſententiam) videntur habere nihil. Incerta enim oppidò res eſt de Suithardeſhaga, quam terminum eſſe Comitatus ad orientem, Friſiam verſus tabulæ vnanimi conſenſu adfirmant. Et ſanè religio nobis ſit, tanti ponderis ac majeſtatis res lubricâ ac fallaci conjecturâ definire, cùm præſertim multa ex parte adverſâ repugnent. Quæ cujuſmodi ſint, infrà à nobis fusè commemorabitur. Succedaneus autem ſum ac maximè faveo eorum ſententiæ, quâ dicitur Theodoricum primum non Aquitanum, ſed indigenam fuiſſe. Verùm, Friſiusne origine fuerit, ac Gerolfi Comitis illius apud Reginonem filius, an ſecus, hîc hærere me fateor. Character enim nominis à nominibus Friſiorum vetuſtis haudparum abhorret: quod de Walgero, qui frater ei adſignatur dici non poteſt. Nam forma iſta vocabuli & Friſiis & aliis quadrat. Gerolfus autem & Gerdolfus, & Geroldus ſine dubio in Friſiâ nata nomina ſunt, quanquam exteris quoque civitatibus donata. Gerolfum etiam in Friſiâ liberâ, quæ poſt Alcmariam & Harlemum ad orientem jacet, imperium aliquod hereditarium iſto ſæculo poſſediſſe, mihi veroſimile non fit. Et mirum ſanè eſt, tempora tam vitiosè utriſque in tabulis annotata eſſe, uti ea, quæ typis vulgata exemplaria etiam optima ſunt, habent. Indictiones enim adſcriptæ, quæ certitudinis majoris gratiâ ſolent adſcribi, cum annis ære Chriſtianæ haudquaquam conveniunt. Nam ſi Carolinæ tabulæ non Calvo, ſed Simplici tribuantur, ſi recteque referantur ad Chriſti annum DCCCCXIII, non potuit in iiſdem rectè adſcribi *Indictio* XI, uti exſcripſiſſe ſe ex archivis Egmondanis ait Petrus Bockenbergius, ſed oportuit annotari Indictionem I. ut de anno Caroli regnantis XXX nihil dicam. Nec diſpar hallucinatio eſt in tabulis alteris. Quæ neſcio quid ſuſpicionis iniicere lectoribus queunt. Sed hæc forſan leviora. Illud momenti majoris eſt, quomodo Carolus Simplex facere potuerit, ſi is tabularum Carolinarum autor, quod Calvum facere non potuiſſe, viri ſummi fatentur? Loquor de donatâ regione, quam Calvus nec jure nec facto tenebat. Latiusne patuit Simplicis regnum ad orientem quàm Calvi? Rhenumve etiam tranſiit? Friſiam complexum fuit? qui Simplex afflictas & diminutas res Galliæ accepit, qui contemptui & penè ludibrio tum ſuis tum hoſtibus fuit, qui paulò ante id tempus, quo tabulæ hæ ſcriptæ putantur, bonam regni ſui partem tribuere Normannis neceſſum habuerat. Quomodò id doceri poterit? Mihi quidem idonea ratio nulla hactenus occurrit. Nec mihi voluntas nunc eſt diſcutere hoc prolixiùs: aliis, quibus ſacultas hujus major, diſcutiendum libens relinquo.

De origine & antiquitatibus Friſiorum.

De origine & antiquitatibus Friſiorum ſcripſi dudum in libello quem Suffridi Petri & Bernardi Furmerii fabulis & calumniis hominum in me iniquiſſimorum & maledicentiſſimorum oppoſui. Ad hunc, & ad tertium librum Hiſtoriæ à me editæ, in quo multa etiam huc pertinentia ſum complexus, atque adeò ad reliqua Decadis primæ lectorem noſcendi cupidum remitto. Nam eadem heic reponere nec animus meus, nec tempus ſinunt. Mea ſemper ſententia fuit, qui altiùs ſcribendo & commentando repetunt res alicujus gentis, quàm monumenta literarum vetuſta & fide digna patiuntur, eos, ſi ſeriò agant, impoſtores eſſe, & qui iis applaudunt, aut fidem habent, & commentis talibus delectantur, fatuitate laborare, ac re ipsâ oſtendere, nugas ſe magis quàm res ſerias amare. Et de rebus gentis noſtræ dico, quicquid earum fuit ante tempora primorum Cæſarum Romanorum, id nobis prorsùs ignotum eſſe. Quæ

verò ad Cæſarum tempora pertinent uſque ad Arcadium & Honorium filios Theodoſii magni, de iis nihil nobis conſtare affirmo, niſi quod Romani ſcriptores literis ſuis complexi ſunt. Et quæ has etiam ſecutæ ſunt in annum uſque DCXC æræ Chriſtianæ, quo Wilibrordus cum ſociis ſuis docendi euangelii cauſâ ex Angliâ in Friſiam venit, non aliunde quàm ex Romanorum, aut Francorum, aut Anglorum, eorumve, qui ex Angliâ in has regiones commigrarunt, cognoſci poſſe ait. Poſteriores quoque aliquot ſæculorum, paucis exceptis, exteris potius quàm noſtratibus ſcriptoribus nos debere extra controverſiam pono. Serò enim res actas poſterorum memoriæ prodere, id eſt, annales condere, majores noſtri cœperunt. Nam Cappidi, Sulcones, Scarlenſes, & ſimiles ſcriptores qui memorantur, aut nulli fuêre unquam, aut fabulatores nugivendi fuere. Itaque cùm Furmerius ante quinquennium ex his concinnatum volumen, magnoque ſtudio elaboratum per multos annos, in lucem tandem protruſiſſet, eique titulum præfixiſſet hunc, *Annalium Phriſicorum libri tres, quorum primus de Principibus, alter de Ducibus, tertius de Regibus tractat*, riſum tenere non potui, & titulo iſto inducto, alium operi convenientiorem in exemplari, quod primum ad manus meas pervenit, repoſui, hujus ſcilicet ſententiæ: *Syſtema inanium fabularum, de veteribus Friſiorum rebus, quæ nunquam fuêre, in cerebro vanorum & otioſorum hominum proximo ſæculo natarum, ac nunc diligentiùs recoctarum, diſtributum in partes tres*, &c. Sed riſum indignatio ſecuta eſt. Dolebam quippè novâ hac atque iteratâ fabularum editione denuò labem cariſſimæ patriæ adſpergi. Sic enim ſentiebam, Furmerium, qui ſe autoritate publicâ conſtitutum hiſtoriographum Friſiorum ordinarium ferret, & ſua illa vanitatis manifeſta rectoribus Reip. patriæ inſcriberet, commentiſque inaniſſimis hiſtoriæ nomen imponeret, vanitatis aliquam notam noſtratibus inurere, atque ea etiam, quæ veriſſima ſunt in majorum noſtrorum rebus, falſi ſuſpicione gravare. An malè id ſenſerim, prudentum judicium eſto. Nec refert, quod bono ſtudio Furmerius poſt Suffridum hæc talia ſcripſiſſe dicatur. Plerumque enim accidit, ut inepti prodeſſe dum ſtudent, maximè noceant. Et erat quidem mihi tunc animus, ſtatim fabulis illis ſcripto publico occurrere, ac veritatem tueri: ſed paulò poſt ſententiam mutavi, monentibus amicis ne cum larvis pugnando temporis jacturam facerem: contentuſque fui notis ad marginem exemplaris mei adſcriptis, quibus vanitas autoris & operis aperitur. Nec pœnituit me hactenus conſilii ejus, quanquam poſt edito tomo altero, quam triadem ſecundam vocavit, Furmerius ſilentium meum, ut fatui ſolent, in triumphum ſuum verterit, & ἐπινίκιον cecinerit. Sed miſſum facio hominem, & ingenio eum ſuo relinquo: qui tam inſigniter ineptit, ut fabulas has à ſe recoctas protruſurus in lucem, velut maximam & periculoſiſſimam rem moliens, cum C. Cæſare bellum civile ineunte rectè dicere ſibi licere ſcribat, *Eamus, quo deorum oſtenta & inimicorum iniquitas vocant: jacta eſt alea*. Scilicet totius reip. fortuna in eo vertebatur, aut de maximo imperio parando perdendove agebatur. Atque hoc, *jacta eſt alea*, ter unâ in præfatione brevi, tanquam ſummum periculum in re difficillimâ occupans, repetit. Tum certitudinis fundamentum præcipuum ac firmiſſimum collocat ad tuendam fabularum fidem, quòd temporum, locorum, perſonarum circumſtantiis veſtitas eas producat in ſcenam, imprimiſque tempora earum temporibus veræ hiſtoriæ accommodet. Et in hoc ſibi ipſe placet mirificè. Quaſi verò in quovis commento fabuloſo idem fieri non poſſit, aut quaſi fabula fabula non

maneat, etiamsi accuratissima ei chronologia aptetur, loca signentur, rerum personarumque confictarum series quædam exponatur. Cætera quoque sunt similia: totum drama commentitium de Fresone, sive Indo, sive Persa, deque liberis & posteris ejus, de iis, qui eum ex Asiâ secuti sunt, de legibus, institutis, libris scriptis, de bellis, de Druidibus Frisicis, de coloniis conditis, & quæ ejus generis sunt, non plus veritatis habet, quàm Homeri batrachomyomachia, aut poëtarum aliorum gigantomachia. Quæ si quibus placent, gaudeant sanè judicio suo: Licet iis hoc per me. Sino libens sordescere, qui sordescere cupiunt, & his se deliciis aut deliriis oblectare, ac majoribus istis gaudere, quos Sol nunquam vidit, terra non aluit. Mihi animus adhuc est, uti ab initio fuit, veris insistere, & ea, quemadmodum in historiâ feci, ita in hac quoque parte, de gentis nostræ rep. è tenebris in lucem proferre, & hodierna, quæ nostratibus nota domi sunt, exterorum etiam notitiæ aperire.

De forma reip. veterum Frisiorum.

Cæterum de formâ reip. universæ, aut in singulis partibus apud majores nostros priscis temporibus quæ fuerit, accuratè & minutim dicere posse hodie, aut proximis sæculis potuisse, arbitror neminem. Tacentibus enim vetustis monumentis fide dignis, unde hauriri ejus notitia potest? Conjecturis quippè hîc agere, lubricum nimis, & incertum, nec historiæ genuinæ congruum: comminisci autem sive aptè sive ineptè, absurdum, ac in historiographo nullo modo ferendum. Hoc verò solùm affirmare licet, quod in vestigiis antiquitatum priscarum conspicuum est, post reges suæ gentis in ordinem redactos, regiumque dominatum abolitum sub imperio quidem Francorum aliorumque Germanorum Frisios fuisse, comiterque imperij ejus majestatem agnovisse & coluisse, attamen libertatem quandam suam, eamque raram & inusitatam aliis in populis tenuisse. Etenim licet aliorum quoque populorum vicinorum, imprimis istorum, qui Belgii finibus comprehendebantur, fortuna cum servitute nihil habebat commune, propterea quòd ii, qui eos regebant, legum septis erant circumscripti, quæ jus commodumque parentium muniebant, tamen conditio horum cum conditione Frisiorum conferri haudquaquam poterat. Nam hi florentibus Francorum rebus primùm pro arbitrio Imperatorum aut Regum præfectos accipiebant, penes quos & regimen & jurisdictio erat, manebantque quamdiu iis, à quibus dabantur, placebat. Dein mutato more impositos ab iisdem Imperatoribus aut Regibus *Rectores perpetuos*, jure ac honore hæreditario ad liberos aut sanguine proximos transeunte, ornatos, diversisque dignitatum titulis decoratos Imperii Regnive clientes, quos *vasallos* aut *valvasores*, aut *ligios* vocant, ferebant. His verò studium plerumque erat, insitum ingeniis dominantium, quantum res sinebat, suam hæredumque potestatem ac jus sensim augere, populorum jus & libertatem accidere atque arctare. Et horum tota erat jurisdictio: hi præfectos inferiores, & cæteros reip. consulentes, aut munera alia gerentes, geniis ac desideriis suos congruos dabant, vectigalia capiebant, sæpè etiam tributa petebant, & impetrabant, nec rarò bella suadente libidine movebant, populosque deliria sua quo jure, quâ arte luere cogebant: denique ipso splendore suo ac luxu reip. oneri erant. Postremò si quid immunitatis, si quid, quod secundùm libertatem esset, civitatibus, aut nobilitati, aut aliis concedebant, vendebantve, id acceptum gratiæ suæ ferri volebant. At Frisii majores nostri, præter Imperatores aut Reges, principes dominosve alios ejus generis nullos agnoscebant: rectorem totius gentis,

Libertas Frisiorum veterum.

gentis, quem POTESTATEM vocabant, è ſui medio ipſi eligebant: magiſtratus cæteros & judices omnes ex ſe edebant annuos ut plurimùm, aut biennes trienneſve, aut ut ipſis placebat: idque faciebant diſtincti in populos varios ſecundùm partes regionis diverſas, & diverſa territoria, prout ipſorum uſus, aut mos, aut ratio poſcebat, aut voluntas ferebat. Nec enim una & eadem in his ratio erat ubique, nec immota, & conſtans omni tempore. Ipſi enim legum & conſuetudinum ſuarum, rerumque talium domini erant. Quòd ſi quando Imperator aut Rex, quod factitatum etiam olim, cum creandæ POTESTATIS mos obſolevisset, *Comitem* aut *Sculthesium* juri dicundo in Friſiam mitteret, id tamen libertati non officiebat. Quippè præſides hi tantùm erant judiciorum ſuperiorum tum autoritatis tum concordiæ ſervandæ causâ, & munus ſolummodò gerebant momentaneum, quod raro bimeſtre aut trimeſtre excedebat; judices autem, quibus dicendarum ſententiarum jus erat, ipſi ex medio ſui, ut jam dixi, Friſij deligebant. Ad hæc iidem majores noſtri comitia libera habebant vel toti genti communia, quæ *Vpſtalleſbomica* ex loco, in quo conveniebatur, in agro Auricano ad Orientem fluminis Amaſi, vocabantur, vel ſingulorum pluriumve populorum: in quibus leges ferebant abrogabantve, reip. vitia corrigebant, de rebus maximis conſultabant, fœdera aut nova ſanciebant, aut vetera confirmabant, de bello & pace, de mutuis auxiliis, & ſimilibus ſtatuebant: magiſtratus liberis ſuffragiis quondam etiam deſignabant: ſæpè quoque lites majores reip. periculoſas cognoſcebant & finiebant, deque privilegiis decreta interponebant. Ab his comitiis diſtincti erant conventus juridici, qui ſtatis temporibus in diverſis populis diverſi habebantur, ad quos coibant judices territoriorum omnes, & ij, qui ſedendi illic, aut ferendæ ſententiæ jure erant præditi, ad recognoſcendas ſententias inferiorum tribunalium inſtituti: in quibus quod ferebatur, aut definiebatur, id fixum habebatur, ut ab eo appellatio ulterior non patêret, ne ipſius quidem Cæſaris aut Regis. Tota gens ignara quondam tributi, niſi quod honoris causâ valde tenue Cæſari quotannis pendebat: neſcia quoque clientelæ, aut juris feudorum: in quâ quod quiſque tenebat, hoc jure optimo, uti proprium ac verè ſuum, non beneficio cujuſquam alterius tenebat. Nec extra Friſiæ regiones cuiquam militare neceſſum erat, quanquam belli ſtudiis multum dedita, & in armis parata: unde ſæpè ſponte ſuâ Cæſaris ſigna ſequi, ac longinquam militiam inire, & pro Cæſare, aut nomine Chriſtiano fortiter pugnare. Domi autem impendiis, laboribus, periculis perpetuis premebatur ab Oceano & tempeſtatibus, atque hoc quaſi bello quodam anniverſario exercebatur. Verùm quemadmodum ob diſſenſiones & factionum ſtudia, malum familiare populari libertati, ſummi magiſtratus toti genti communis, quem POTESTATEM vocatum dixi, creandi mos paulatim exſpiravit, ſic generalium comitiorum Vpſtalleſbomicorum uſus etiam ſenſim eſt antiquatus. Invalueratque jam conſuetudo, ut ſeorſim ſibi partes majores conſulerent, & ſolutâ rep. communi in reſp. diverſas ſcinderentur. Quin etiam pars ea, quæ ad occidentem Flevi jacens in Hollandiam porrigitur, armis Hollandicis fracta, ac à ſociis deſerta dimiſsâ libertate alienum imperium jamdudum ſubierat. Idemque acciderat aliis quoque non paucis ad meridiem ac orientem ſitis, quos recenſebo paulò pôſt. Qui verò reliqui erant, quibus LIBERORUM FRISIORUM nomen tribuebatur, ab oſtio Viſurgis uſque in Flevum & Auſtrinum ſinum habitantes, regionibus tribus ſecundùm litus boreum longâ invicem intercapedine diſcluſis diſtinguebantur: quarum regionum prima Orientem reſpiciens Viſurgi & Amaſo, media Amaſo

& Lavicâ,

& Lavicâ, tertia occidentem ſpectans Lavicâ & Fleuo fluminibus terminabantur. Et hi tres populi majores his finibus diſcreti tres ſeparatas ſocietates aut reſp. generales conficiebant, quas *prouincias* ex more loquendi hodierno appellare liceat. Populi verò iſti majores ſinguli in plures minores, regioneſque in regiones aut agros anguſtiores ſubdiuidebantur, & legibus quoque ac ſtatutis & conſuetudinibus inter ſe ferè diſcrepabant.

[Lingua Friſiorum]

Linguâ omnes utebantur Germanicâ vetere, ſed dialecto adeò differente à reliquâ, cujus uſus in Belgio, Saxoniâ, vel Weſtfaliâ erat, ut propè alia lingua ſui cujuſdam peculiaris generis eſſe videretur, & ab ipſis illis vicinis non benè intelligeretur. Et hæc quamquam ad nos uſque plurimis in locis, potiſſimùm autem inter Flevum & Lavicam, interque Amaſum & Viſurgim permannavit, variis idiotiſmis ſecundùm varias regionis partes diſtincta, tamen à formâ illâ vetuſtâ intra annos CCCC, aut CCCL plurimùm deflexit: adeò ſanè, ut qui hodiè quanquam patrii ſermonis peritiſſimi vetera talia legunt, in iis intelligendis niſi multum in iſto ſtudio antè verſati laborent. Sed de linguâ, de inſtitutis ac moribus gentis, deque regionis univerſæ partitione ac ſitu, & ſimilibus, ſcripſi prolixiùs Hiſtoriæ noſtratis libro primo & ſecundo: unde peti iſta poſſunt: quædam etiam paulò pòſt hoc eodem libello denuò dicenda exiſtimo. Ad libertatem popularem, à quâ breviter digreſſus ſum, me nunc refero. Ea armis ſæpè petita & oppugnata à vicinis pariter & longinquis, ſæpè etiam inſidiis & aſtu tentata, & cuniculis ſuffoſſa, variiſque procellis quaſſata ac nutans ſtetit tamen per multa ſæcula, aut ſtrata propemodum reſurrexit, dolentibus & frementibus inimicis: donec tandem domeſticis factionibus labefactata in Oriente ab Vlrico Grethano arte diminuta diſſolutaque, in occidente ab Alberto Saxone arte ſimul & Marte oppreſſa ſenſim ſuccubuit. Quæ quomodò ſint acta, in Hiſtoriâ expoſui.

Veritatis defenſio, cõtra diſſentientes, & libertatem Friſiorum impugnantes.

Sed ſunt, qui elevant ac ſugillant hæc, quæ de libertate majorum perhibemus. Et ſunt in his viri ſanè magni, ſummâque doctrinâ & dignitate præditi, & nobis quoque privatim ſingulares amici: ſunt etiam homines nauci vanique. Quibus ſi reſpondero breviter hoc loco, non alienum à propoſito, atque ab officio meo facturum me arbitror, quemadmodum nec in reprehenſionem juſtam æquorum lectorum, aut in offenſionem aliquam amicorum propterea me incurſurum ſpero. Primus, qui hoc proximis annis publicè facere cœpit Hermannus Hamelmannus fuit in volumine rerum Oldenburgicarum, & ei ſuccenturiatus QVIDAM, homo verè ineptus, doctrinæ & cerebri ſani expers, Hamelmanni, ut ajunt, gener, cum picâ alienis ſe plumis ornans, & tamen præter maledicta perpetua nihil ad cauſam adferens. Hamelmanno ad urbem uſque Groningam fingendi audaciâ imperium vetus Oldenburgiorum proferenti, & Friſios omnes à Viſurgi ad dictum limitem his ſubijcienti reſpondi dudum in Epiſtolâ lectori inſcriptâ, præfixâ Decadi tertiæ Hiſtoriæ in editione priori, quæ in calce voluminis hujus rurſum excudetur. Nec libet heîc cum laruis iſtis pugnare prolixiùs. Succenturiatum ne reſponſo quidem dignum & tum putavi, & nunc puto. Ad eos me verto, quos meritò ob virtutem, doctrinam, dignitatem, natales illuſtres veneror, viros verè magnos, quorum tanta apud me autoritas eſt, ut niſi clariſſimus veritatis ſplendor oculis illucens meis obſtet, frangere eâ me, & in partes trahere ſuas poſſe videantur. Prima his ratio ducitur ab ineptâ, quæ vulgò circumfertur, & quam tuendam quidam ſuſceperunt homines belli, hiſtoriographorum noſtræ gentis nomine ſibi placentes, Carolini diplomatis formulâ. Verè enim hæc talis eſt, ut ſemet ipſam vanitatis manifeſtam faciat. Quod uti agnoſcere me oſtendi Hiſtoriæ libro tertio, ita verum eſſe in diſputatione De origine & antiquitatibus Friſiorum contra Suffridum & Furmerium prolixè demonſtravi. Cur enim non? cùm tuendis iis

dis iis

dis iis, quæ manifestò falsa sunt, etiam in asserendis veris is, qui hoc facit, fidem suam suspectam reddat. Primus, qui argumento hoc usus est, ad insimulandam vanitatis fidem eorum, quæ de libertate vetustâ majorum nostrorum vulgò ferebantur, fuit abavorũ memoriâ Albertus Crantzius Hamburgensis, non parui nominis historiarum Arctoi orbis scriptor, sed Frisiis ubique periniquus ob civitatem suam, quæ tum temporis grave odium in gentem nostram exercebat. Verùm enervis hæc ratio est, nec satis idonea ad subruendam, quam oppugnat, sententiam. Non enim si quid vulgus, aut quidam in eo delirant, & laciniæ aliquid rei veræ assuunt, id totam rem falsam efficit. Vt de Romulo, non propterea pro fabulâ habendum, eum Romam condidisse & primum ejus regem fuisse, quod quidam finxerint Deo Marte eundem genitum esse, & lupæ quadrupedis ubera suxisse. Et de Theodorico principe & conditore familiæ ejus, quæ multo tempore in Hollandiâ rerum potita est, non idcircò vanitatis damnandum id, quod traditur, eum primum veteri Bataviæ, aut hujus parti dominum à Carolo Francorum rege esse impositum, & sequentes istius oræ Comites longâ familiæ serie genuisse, quod Turpini quidam novitij, ut loquitur nobilissimus & eruditissimus JANUS DOUSA genuinæ historiæ Hollandicæ ἀρχηγὸς, commenti sint, & constanter affirmarint eundem illum Theodoricum gente Aquitanum, Sigeberti filium fuisse, à Calvo rege id honoris & doni accepisse, & totam fabulam fortunæ & gestorum ejusce nugatoriè confictam velut veram historiam protruserint in lucem, imò summos & imos astipulatores repererint. Similiter an quis somnium esse censebit, Theodorici posteros armis Frisiorum libertatem oppugnatum sæpè ivisse, propterea quod iidem Turpini non minùs impudenter quàm falsò asserere ausi sint, amnem Frisiæ regionem Lavicâ tenus Theodorico eidem à Carolo Calvo rege fuisse assignatam, & invitam ac recusantem bello subactam, traditamque? An quia Francionem & Sicambriam similiaque figmenta Hunibaldus comminisci, & vulgare veritus non est, & nugis suis multos in errorem induxit, quisquam Francos gentem validam fuisse, Galliam invasisse, illic sedes posuisse, regnum condidisse negabit? Non faciet, qui sanâ mente erit. Sed addunt, qui istam contra nos causam agunt, in Francorum annalibus, ea quæ de Frisiorum nostrorum virtute, de rebus pro Carolo fortiter & fæliciter gestis, de eorundem apud Carolum gratiâ, de libertate donatâ, de legibus descriptis à nobis feruntur, non extare. Quid mirum, si Franci suæ gloriæ augendæ plus satis avidi, exterorum laudes officientes luminibus suis silentio prætereunt, & omnia sub Carolo & cum eo magnificè gesta in se solos verterint? Quàm id frequens? Quàm multa similia in monumentis aliorum? Quàm multos constat à se suisve gesta prodidisse, quæ non ab ipsis solùm, sed ab aliis quoque cum ipsis gesta fuère? Possem infinita hujusmodi memorare, si res posceret, aut prolixum nimis, & cum tædio conjunctum non esset: nec externa tantum ac vetusta, sed patria quoque & recentia. At etiam Aimonus bonus autor, qui Carolinis temporibus proximus fuit, velut disertè nobis cõtradicens, & sententiam nostram refutans, in nos producitur. Ait enim is, Ludovicum Pium Caroli Magni filium Saxonibus & Frisonibus jus paternæ hæreditatis, quod sub patre ob perfidiam legaliter perdiderant, imperatoriâ clementiâ restituisse. Quæ sanè verba non meritum Frisiorum, sed maleficium, non præmium à Carolo iis tributum, sed pœnam irrogatam, non libertatem donatam, sed conditionem, quæ secundùm servitutem est, illatam significare videntur. Non nego id quidem: attamen non confici ex eo, quod isti volunt, haud quaquam concedo. Nam vel temporum sola distinctio argumentum perimere potest, cùm Sigibertus Gemblacensis eventum istum ad annum æræ Christianæ DCC, LXXXIIII pertinere demonstret,

ſtret, nos verò XX ſaltem annos Carolinum beneficium ſecutum eſſe ſtatuamus. An non potuêre poſterioribus meritis delictum hoc, ſi delictum fuit, Friſii compenſare? non pro offenſâ gratiam Caroli ſibi conciliare? Sanè potuêre. Sed & aliud eſt multò majus, quod argumentum idem refellit. Nam quod de unâ aliquâ parte non magnâ dicitur, id ad totum referri non poteſt. Regino autem major etiam autor quàm Aimonus, hoc quod Aimonus de Friſiis ſcribit, ad partem tantùm eorum pertinere affirmat, uti fatentur ipſi, qui Aimonum contra nos producunt. Et quæ verò iſta pars gentis noſtræ eſt, quæ culpæ huic & pœnæ fuit affinis? Non alia quàm Tranſalbiana, quæ cum Tranſalbianis Saxonibus Carolo rebellârat. Carolus autem Saxonas illos eoſdem ob pervicaces animos, & rebellionem ponere neſcios decennio poſt patriis ſordibus excedere, & in Belgium commigrare coëgit. Quæ cùm ita habeant, evaneſcit hoc, quod velut invictum contra nos ex Aimono fuit depromptum. Quanto verò certiora & firmiora ſunt ea, quæ nos pro aſſerendâ hac majorum noſtrorum & vetuſtiſſimâ & veriſſimâ libertate in medium adferimus? Primum in antiquiſſimis legibus noſtris, quas XII illis Romanarum legum tabulis aſſimilare liceat, veſtigia quædam Carolini beneficij, ac ſingularis gratiæ in gentem noſtram impreſſa habemus. Deinde ipſæ hæ leges, quantæ quantæ ſunt, ad libertatem ſunt comparatæ. Accedit notiſſima & vulgò apud æmulos quoque uſitata & trita appellatio, quâ à longiſſimâ uſque memoriâ LIBERI FRISII ſumus nuncupati: quod ne ii quidem, qui in parte adversâ ſunt, inficiari poſſunt. Præterea aliquot Imperatores optimi & maximi autores ſimul & teſtes (quorum in numero ipſe etiam Guilhelmus Hollandus eſt, cui tota hæc res notiſſima fuit, cujus majores toties ob eam arma ſumpſerant, prœlia inierãt, variam belli aleam experti fuerant, avus conjunctiſſimis Friſiis uſus erat, imò Friſiam Tranſlavicanam penè uti ſuam provinciam gubernaverat,) in diplomatis ſuis Caroli Magni diploma de libertate hac, de quâ hîc agitur, expreſsè nominarunt, eandemque libertatem cum eodem illo diplomate ſe confirmare & ratam velle teſtati ſunt. Quâ ratione quid poteſt eſſe in hac diſputatione evidentius, ac validius? Et Guilhelmus quidem ſanctione hac ſuâ, qui Comes Hollandiæ erat, ſi quid à prioribus Imperatoribus in gratiam commodumque majorum ſuorum ſine voluntate Friſiorum ſancitum erat, id omne ſine dubio ut obreptitium ac invalidum ſuſtulit. Cætera prætereo hujus generis, quæ adferre poſſem. Ipſa bella huc advoco per tot ſæcula ab exordio uſque Comitatus in Bataviâ aut Hollandiâ conſtituti ad opprimendam hanc Friſiorum libertatem ab Hollandis Vltrajectinis, Saxonibus, Oldenborgiis, Bremenſibus, Holſatis, Danis geſta. Quid enim ea præter ſtatum libertatis, quem armis, cum pacatis ſibi eſſe non liceret, majores noſtri tuebantur, pro quâ vel mortem ſibi oppetendam eſſe ſtatuebant, velut clarâ voce clamant? Et licet armorum fortuna non ſemper animis & virtuti virorum fortium reſponderet, & hic illic ſuccumberent aliquando, qui pro libertate pugnabant, atque ita vis felix jure potior fieret, tamen nec ad totam gentem pariter unoque tempore id pertinuit, & ubi ſtrata libertas fuit, paulò pòſt ſe rurſum erexit, ſtatumque priſtinum recuperavit. Nec obſtat, quod de Guilhelmo primo ejus nominis Comite Hollandiæ obiicitur, qui & dum vixit frater natu major in Hollandiâ ſceptra tenentem, & cùm idem obiiſſet, Friſiis cis ultraque Flevum in Lavicam amnem præſedit. Nam is nec ex Imperatorum tabulis id habuit, per quas addici ſe obſequio aliorum Friſii non ſinebant, nec jure alio, quàm quod à voluntate populi pendebat, nec tranſibat ad hæredes. Itaque ipſo defuncto, qui populo gratiſſimus fuerat, & populum ipſe viciſſim amaverat, adheſit quidem adhuc aliquantiſper filio ejus Florentio ob memoriam parentis: ſed cùm hic res novas moliri, & firmandi ſibi

[Fry Fresé.]

ſibi ac ſuis imperii conſilia alia coquere deprehenſus eſſet, rejectus à populo etiam hoc, quod habere videbatur, qualecunque jus prorsùm perdidit. Qui verò poſt hunc repetere idem, & vi vel conſilio iſtuc pervenire per annos plus minùs CCLXX conati ſunt uſque ad Saxonica tempora, quâ fortunâ ſint uſi, in Hiſtoria eſt explicatum. Stetit ſcilicet, ut paulò antè dixi, incolumis populi libertas, quanquam concuſſa vehementer, & ab Alberto Bavaro propè ſubverſa. Stetit, inquam, libertatis uſus integer tot poſt annos, quanquam fremerent invidi & inimici potentes Hollandi, Hannonij, Bavari, Burgundi, & in omnes ſe formas propterea verterent: vel ſolum fundamentum certum & ſufficiens docendi tuendique juris hujus, de quo quæritur. Quod intelligens Maximilianus Imperator, quo tempore filio ſuo Philippo Friſiam tradere meditabatur, per ambages potiùs quàm viâ rectâ iſtuc eundum ſibi putabat, ne qua ſuſpicio exiſteret, repeti jus illud Friſiis perquam inviſum, quod ſibi Hollandiæ Comites ex tabulis, aut poſſeſſione qualicunque majorum arrogare ſolebant. Atque hoc niſi feciſſet, haudquaquam, ut tum tempora erant, iſtùc, quò volebat, perveniſſet. Itaque Saxonem ſubornavit, cui cum Hollandico hoc jure nihil erat commune, eique Poteſtatis titulum, qui ſecundùm libertatem eſſe videbatur, tribuit, atque omnia iſtuc comparavit, ut vulgò crederetur, nomine Imperii ſacri ac Imperatoris Friſiam eum gubernaturum. Quinimò in ipſis iſtis tabulis, quibus in eum jus Poteſtatis hujus ac munus gubernandæ Friſiæ contulit, quæ tanquam ad populum phaleræ futuræ erant, libertatis à Carolo Magno donatæ, & nuper adeò à parente etiam ſuo novâ ſanctione confirmatæ memoriam cum honore ac laude recoluit, ut expeditiùs falleret. Simul autem ſecretò cum Saxone eodem pactus eſt, ut regione potitus Philippo filio ipſius Hollandiæ principi eam cederet. Et tamen actum eo tempore & Maximilianus & Albertus egiſſent, ſi concors modò Friſia fuiſſet. Sed Nobilitatis ambitio concordiam ſciderat, & factiones ſaluti publicæ capitales excitarat. Hæ in bellum civile eruperant, & multas clades populo dederant: donec tandem pars altera fatiſcens, ut ſe, vel cum ſervitute patriæ, fortunæ reſtitueret, Saxonem auxilia rogatum, id ipſum aucupantem, in Friſiam vocavit. Ille benignè pollicitus, princeps inveteratæ prudentiæ, quô certiùs faciliùſque tandem vinceret, utrique primum parti clam vires ſuffecit in eum finem, ut ſe mutuò attererent. Ac tum demùm ſuperveniens ſe dominum Friſiæ ultra citraque Lavicam flumen impoſuit. Hactenus de libertate gentis iſtis in locis: quam tanti fecerunt in eâ nati, ut vicinorum ſuorum conditionem, qui ſibi valdè liberi iis temporibus fuiſſe videntur, præ eâ propè ſervitutem interpretarentur. Vnde toties & maxima diſcrimina ſubiêre, & graviſſima mala perpeſſi ſunt, & ſanguinem ſæpè ſuum fuderunt, ut hanc ſartam tectam ſervarent, iſtam ne irrogari ſibi paterentur. Nam id Hollandiæ principes agebant, cùm Friſiam appetebant, ut iiſdem conditionibus imperium in eam ſibi pararent, quibus Hollandiæ ſuæ imperabant: imò meliores quoque conditiones ſine armis ſub imperium venturæ pollicebantur. Nec aliud ab Vltrajectinis præſulibus, cùm hanc regionem ſui facere juris laborabant, quærebatur. De Ciſlavicanis dixi prolixè aliâs, ſtatumque reip. eorum & veterem & recentem explicui, eumque libellum denuo cudendum, atque his, quæ jam ſcribo, ſubiiciendum, curavi: quò lectorem noſcendi cupidum remitto. In iis, qui ad Orientem Amaſi & Dullarti ſinus ſunt uſque in oſtia Viſurgis, eadem quoque olim libertatis ratio, idem reip. ſtatus. Quibus Monaſterienſes, Oldenborgij, Bremenſes, Saxones idem quondam fuêre, quod Hollandi & Vltrajectini occidentalibus. Et quem-

admodum Hollandi. Transflevanos sibi confines, ac Vltrajectini Cuneranos ac iis confines, jam CCC ante annos armis oppressos à rep. Frisiorum avulsêre, ita etiam Oldenborgii CCCLXX ante annos, adjuti aliorum principum ope, Stedingios in ripâ Visurgis velut religionis inimicos ac pœnis devotos sibi subjugarunt. Idemque multò ante in Morinuos ab iisdem, Monasteriensibus in Sageltanos, à Bremensibus in Worsatos, Werdenses, Oldelandios, à Saxonibus in Hadelerios, ab Holsatis in Eiderstedios & Nortstrandios, à Danis in alios factum. Cæteri, quos dixi, qui inter Amasum sinumque Dullartum & Visurgim sunt, sæpè quidem bellis petiti, & incursionibus vexati, nunquam tamen aliorum imperium post Normannorum & Danorum tempora subierunt, sed in libertate populari perstitêre; donec astuta Nobilitas latifundiis ac reliquâ fortunâ suâ, quâ eminebat, non contenta judiciorum quoque potestatem perpetuam sensim in se vertit. Id occœptum à paucis exemplo manavit ad plures, paulatimque in morem promiscuum abiit. Hinc ambitione stimulante æmulatio nata, & finium territoriorumq; proferendorum studium. Vnde in factiones itum, populusque in partes scissus postremò ad bella civilia ventum: exteri in partes tracti, regio miserrimè afflicta. Inter quæ *Edsardus* primùm Ennonis Grethani filius, Vlrici germanus frater, ipso natu maior, caput extulit dux eorum designatus, qui pro libertate patriâ fœdus inierant. In cuius locum cùm sine prole in medio rerum harum cursu decessisset, *Vlricus* successit. Is ingenio vafro æquè ac magno in administandâ re sic egit, vt conciliatis populorum animis, externis sociis arte è patriâ submotis principatum sibi domuique suæ perpetuum paraverit, salvo reliquo ordinum jure ac libertate, atque in Comitum Imperii Germanici ordinem à Friderico III. Imperatore sit allectus. Simul ad flumen Iadam in Rustris, Ostringiis & Wangris alia dynastia minor inita cœpit ac sensim populo obrepsit. Sic prisca majorum libertas etiam istis locis declinavit. Vlricus Comes declaratus primum nescio populo anno æræ Christianæ M. CCCC. LIV, iterum populo sciente & probante decennio post, legato & feciali eius rei gratiâ ab Imperatore in Frisiam misso. Ex quo tempore demùm cœpit *Comitis* nomen apud suos pariter & vicinos exterosque vsurpare, anteà *Toparchæ* aut *Rectoris* titulo contentus.

DE FRISIA

DE FRISIA

INTER FLEVVM ET LAVICAM FLVMINA, ET FRISIORVM EAM Regionem colentium Republica,

Ante tempora Principum, & sub Principibus.

QVI inter Lavicam & Flevum degunt (nam ad eos etiam nunc redeundum nobis, & quædam repetenda altiùs, ut quæ de ſtatu eorum præſente dicenda ſunt, dici commodiùs, & intelligi planiùs poſſint) in tres, uti in Hiſtoriâ oſtendi, regiones, ſeu partes diviſi jam olim fuêre, *Oſtergoam* ſcilicet, *Weſtergoam*, *agrumq.* quem *ſylveſtrem* vocant. E quibus duæ priores, & ſolo fortunâque ac viribus potiores à cœli plagis ſic nuncupatæ, olim marinis fluctibus longo tractu intra terras ſe inſinuantibus, quos utrimque aggeres præcingebant, dirimebantur: quæ nunc ab aliquot ſæculis invecto in alveum illum limo, alveoque oppleto, perpetuis finibus ſolo continuo cohærent. Quâ de re copioſiùs libro Hiſtoriarum IX ad annum Chriſti M.CC.XXII ſcripſi. Ager Sylveſtrium ad Euronotum vergit, Drentiæ & Vltrajectinis confinis, eique Stellenwerficus, & Scotanus ager jungitur, velut appendix aut membrum ejuſdem Hæ partes ſingulæ ſeorſim non nunquam ſibi conſulebant, ac quaſi ſeparatam remp. colebant: ſed ut plurimùm velut membra majora diſtincta in communem remp. coibant, communia concilia & comitia habebant, conjunctimque de communi ſalute, de legibus, fœderibus, judiciis ſuperioribus conſtituendis, de bello & pace, de tuendâ patriâ libertate & rebus ſimilibus conſultabant & decernebant. Quinetiam ſingulæ in territoria complura tanquam præfecturas minores erant diſtributa, quas linguâ patriâ à jure dicundo *Gretanias* dicebant: & præfectos, qui ſinguli ſingulis præſidebant, *Grietmannos:* quos propriè linguâ Latinâ *Prætores* appellaveris. Prætoriam enim poteſtatem tenebant; jus ſcilicet dicebant cum adjunctis judicibus velut adſeſſoribus ſuis, judicata exequebantur, contumaces, legibus aut judiciis non parentes, factioſos, tumultuanteſve coërcebant, mulctas capiebant, facinoroſos aut criminum reos in carcerem dabant, & ſuppliciis afficiebant: quietis publicæ cuſtodes erant: tributa, ſi qua uſus conſenſuſque poſcebat, colligebant atque in ærarium inferebant. Hi ſuffragiis ſuorum in territoriis ſingulis deſignari ſolebant, annuumque magiſtratum gerebant, uti & judices adſeſſores ipſorum. Sed & hoc ætate poſteriore, quæ Saxonum tempora proxime anteceſſit, ambitio Nobilium quorundam factionum ſtudio incenſa, alibi citiùs, alibi ſeriùs ſenſim vitiavit, exemplo eorum, qui in Friſiâ Orientali idem fecêre. Credo temporibus Alberti Bavari, qui Friſiis infeſtus incubuit, inclinare rem cœpiſſe. Hic enim ſibi cedi judiciorum omnium poteſtatem popoſcit, & clientelæ jure obligare Nobilitatem totâ in Friſiâ conatus fuit. Sed conatus ejus in fumum ivit. Et Sigiſmundus Imperator ſanctione ſuâ memorabili, quæ anno M.CCCC.XIX Leovardiæ publicata eſt, omne jus, quod Hollandi, aut quiſquam alius in Friſios habere ſe ferebant, ſolenniter ſuſtulit ac reſcidit, Friſioſque ſoli Imperio ſine principe aut rectore alio ſubeſſe, & priſco more prætores ac judices ſuos habere, ab iiſque ex patriis legibus ac conſtitutis jus dici juſſit. Verùm factionibus

Grietmanni & eorum munus.

non quiescentibus, quæ bello civili patriam per aliquot annos turbaverant, afflixerantque gravissimè, cùm Sciringii viribus inferiores ad Ioannem Bavarum Alberti filium se contulissent, & eum Frisiæ Dominum declararent anno M.CCCC.XXI, ille pactus est, ut prætores hi patrio more à populo electi apud ipsum legatumve ipsius Staveræ jusjurandum dicerent quotannis, & ab ipso potestatem judicandi agendique acciperent. Sed & hæc pactio in ventos abiit, Frisiaque in possessione libertatis frustrà turbante Bavaro permansit. Invenio hos prætores cum antistitibus nobilitate, reliquisque ordinum delectis in conventibus generalibus & comitiis populi præsentes plerunque fuisse, & reip. cum aliis consuluisse, decretis quoque subscripsisse, interdum secundo, interdum tertio loco: & nonnunquam solos, nõnunquam unà cum judicibus adsessoribus. In multis tamen decretis neutrorum mentionem reperio. Sed erant horum judicia, præsertim posterioribus temporibus ὑπεύθυνα, appellabanturq; ab his judices superiores quotannis ad eam rem designati alii in Ostergoa, alii in Westergoa, alii in Sylvestribus prudentissimi quique numero vario, interdum XII, interdum XVIII, interdum plures aut pauciores. Nec enim uniformis & perpetua hujus instituti forma, sed ut fœdera ferebant: adscitiq; etiam nonnunquam recognoscendis sententiis Groningani aut soli, aut cum eorum sociis agrariis, præsertim ab Ostergois vicinis. Hi quàm poterant maturimè lites expediebant, & munus suum finiebant. Quæ omnia plenè ex historiâ possunt cognosci.

Civitates Frisiæ inter Flevum & Lavicam, ac earum status ante tempora Principum.

Territoria totâ in regione inter Flevum & Lavicam XXVIII numerabantur: è quibus XII *Ostergoæ* erant, VIII *Westergoæ*, totidem *Sylvestrium*, sed hæc illis haudquaquam comparanda. Cum his verò territoriis & eorum prætoribus civitates commune nihil habebant, quæ numerabantur inter Flevum & Lavicam XI, sed quædam pertenues: duæ in Ostergoâ, *Leowerdia* & *Doccumum*, reliquę in Westergoâ, *Stavera*, *Bolsuerdia*, *Sarca*, *Franequera*, *Harlinga*, *Slota*, *Hundelopa*, *Worcumum*, *Ilsta*: in Sylvestribus nulla. Eæ regebantur à senatu suo, quem singulæ habebant pro modo fortunæ majorem, minoremve. Senatuique adjunctum fere erat concilium delectorum civium similiter majus alibi, alibi minus. Senatus verò iste non erat perpetuus, sed mos obtinebat, ut quotannis media ejus pars prid. Calend. Ianuarii munere decederet, & totidem, quot decedebant, alii surrogarentur, cæteri in munere manerent ad anni ineuntis finem: quo finito, ipsi quoque honore abirent. Ita fiebat, ut singulorum functio in senatu duraret biennium. Verùm nec erat una eademque senatus forma in oppidis omnibus, nec electionis idem modus. Nam Leouardiæ, Doccumi, Franekeræ, Bolsuerdiæ, Harlingæ Senior in senatu erat, & senatui præsidebat, velut caput ejus, quem patrio sermone *Oldermannum* nuncupabant: hujusque nomen in omnibus actis publicis primum semper locum tenebat. Reliqui in eodem collegio partim Scabini audiebant, partim Senatores: & isti quidem ad hos numero ut plurimùm erant duplo. Apud Snecanos, Staveranos, Worcumanos, &, nisi fallor, apud cæteros, Oldermannus ignorabatur, Scabini & senatores collegium conficiebant. Nonnusquam senatu decessuri cum sacerdotibus primariis oppidorum: scabinos senatoresque sibi successuros prid. Calend. Ianuarij designabant; alibi sine sacerdotibus id faciebant. Et Doccumi ac Leovardiæ concilium senatui adjunctum, quod juratum appellare mos erat, quia reip. oppidanæ jurejurando se obligabat, viris XIII complebatur, alibi pluribus, Snecæ, quod satis constat, XXXVI: credo etiam Bolsuerdiæ: in quod qui allegebantur, non habebant munus perpetuum, sed decedentibus aliis alii surrogabantur, nonnusquam ab ipso senatu, alibi à plebe: atque id fiebat ratione variâ, nec nobis satis notâ. Ad hæc consuetudo à majoribus accepta

tenebat,

tenebat, ut non solùm è civibus cæteris spectatissimi quique in senatum cooptarentur, verùm etiam ex præcipuâ nobilitate. Sed & oppidis quoque hîc, nescio an ex hoc fonte, quemadmodum territoriis agrariis vitium pedetentim obrepsit ab ambitione ejusdem nobilitatis. Nam cùm autoritate ac opibus præstarent viri nobiles, ac plurimùm omni in re possent, essentque potentiæ suæ augendæ ex ingenio hominum peravidi atque intenti, usurpando alia post alia, ne sentiente quidem plebe istuc paulatim pervenêre, ut rectores oppidorum, exemplo eorum, quæ cis Amasum Emdæ, Auricæ, Nordæ fiebant, esse viderentur. Argumento sunt Siardæi Franequeræ, Iuvingii aut Iongamæi Bolsuerdiæ, Haringæi Slotæ, iidem Haringæi & Liaucamæi Snecæ, & alii alibi, qui domicilia quoque opere lateritio valida, arcium instar in oppidis habebant, & penè pro libitu suo consilia senatus populique dirigebant. Et apud Bolsuerdios quidem de axiomate hoc dissensio & contentio vehementior enata occasionem dedit, quâ Saxones Frisiam ingressi principatum sibi peperêrunt. Interea tamen civitates αὐτονομίαν quandam suam retinebant, & ii, qui in senatu erant, res civiles curabant administrabantque, & jus civibus dicebant. Porrò civitates cùm de rep. totâ agebatur in comitiis aut conventibus, non jungebant se omnes, atque ita seorsim deliberabant inter se, ac sententias dicebant, ut ordinem aliquem separatum ab ordinibus cæteris repræsentarent, sed miscebantur & accensebantur iis, in quorum regione aut agro erant sitæ. Leovardia scilicet & Doccumum Ostergois ordinibus jungebantur; reliquæ omnes Westergois: in eoque hæc ratio servabatur, ut singulæ unius præfecturæ in suffragiis ferendis jus haberent. Ordines autem, præter civitates, antistitibus sacris, nobilitate, plebe rusticâ res soli possidente censebantur. Interdumque prisco ævo in perscribendis decretis aut fœderibus pangendis civitates expressim non adscribebantur: sæpiùs verò earum nomina ac sigilla cæteris jungebantur, præsertim ævo posteriore & temporibus periculosis, stante adhuc libertate. Res enim ipsa docebat, armis commotis, quantum in iis esset momentum, quantum robur. Itaque & sententiæ earum magnum plerunque pondus ad res, de quibus agebatur, adferebant. Nec semper in præscriptionibus aut subscriptionibus actorum talium publicorum idem ordo servabatur: nonnunquam antistitibus primus locus tribuebatur, secundus; nobilitati, tertius oppidanis, denique plebi rusticæ: nonnunquam initium ducebatur à nobilitate, & subiiciebatur sacer ordo, atque ita ibatur ad reliquos. Interdum etiam observavi sacrum ordinem prorsus nõ adscriptum, & Grietmannos primos nominatos, & post eos nobilitatem, à nobilitate oppidanos, cæterosque comitiorum juris participes: aliquando etiam primo loco, sæpiùs secundo scriptos oppidanos. Non rarò verò omnium nomine solæ civitates acta signabant. Vt autem rectiùs intelligi queant ea, quæ de formâ aut statu reip. in oppidis Ostergoæ & Westergoæ dixi, uno in exemplo rem velut oculis subjectam repræsentabo. Erat apud Snecanos præpotens Bocco Haringæus, Aggonis filius, Renicanis Boccamæi ex filiâ nepos, Bocconis Dodingæi Snecensis pronepos, qui se velut caput civitati Snecensi imposuerat. Is cum paulatim tenderet longiùs, & plura, quàm fas esset, usurparet, & alia simul vitia serperent, excitatus demum populus reformando statui curam suscepit. Imprimis verò cum Boccone egit, & tandem transegit anno M.CCCC.LVI. Tum de senatu legem tulit in hanc sententiam. *Status civitatis Snecanæ priscus,* Anno M.CCCC.LVI

Tres sacerdotes præcipui civitatis, quatuorque Scabini, & duo senatores senatu abituri prid. Calend. Ianuarij quotannis non separatim sed junctim designanto suffragijs Scabinos novos tres, & senatores duos, qui decedentium locum teneant. Et Bocco Haringæus ejusve hæredes aut successores quotannis itidem Scabinum eligunto unum, ex concilio XXXVI*-virûm jurato quem volent; nisi fortè ipse, aut hæres successorve*

ejus Scabinus deſignatus fuerit. Tunc enim eo jure careto, & iy, qui antè dicti ſunt, electores, non tres ſed quatuor Scabinos edunto. Et hoc modo, Scabini unius electione contentus Bocco cum poſteris ſuis à reliquo jure, quo hactenus Snecæ uſus eſt, in hac de Scabinatu re uti convenit, impoſterum prorſus abſtineto: idq; valeto in perpetuum: nec cuiquam omninò aliy hujuſmodi jus ad Scabinatum pertinens deinceps conceditor. Bocconi tamen, hæredibuſq; aut poſteris ipſius, quoties Scabini eligentur, perfuncti munere cum eo decedent, edendi ſucceſſores ex præſcripto legis hujus cum cæteris ſenatu abituris jus integrum maneto: quemadmodum nec lege hac de jure eorundem edendi Scabini unius, cùm ipſi in Scabinatu non erunt, quicquam decedito. In Scabinatum lectus ſive à Boccone, ſive ab aliys munus inito, aut confeſtim coronatos aureos VIII *mulctam pendito, eorumq; ſemiſsis reip. oppidanæ, ſemiſsis alter Scabinis honorem ac munus inituris, aut Bocconi poſteriſve ejus, ſi ab his lectus fuerit, cedito. Solutâ pecuniâ hac, is qui ſolvit, in annum unum immunis eſto: illi, quorum electio eſt, in ejus locum alium ſtatim ſurroganto: nec antè deſinunto, quàm juſtus numerus fuerit completus. Hæc omnia repetuntor, uti antè dictum, quotannis pridie Calend. Ianuariy, & Scabini ſenatoreſq; lecti, coram populo renunciantor in templo ipſis Calendis, ac poſtridie Calend. ſacramento reip. ſe obliganto. Hac ratione Scabini & ſenatores creati biennium in munere continuanto, niſi quis ob delictum indignum ſe honore fecerit, locoq; motus fuerit. In ſenatu ſimul non ſunto pater & filius, frater cum fratre, duo patrueles, duo ſobrini, duarum ſororum mariti; nec in ſenatum adoptator quiſquam* XXIV *annorum ætate minor. Quoties lis in ſenatu introducetur, ſi is cujus cauſa erit, vel qui procuratorio nomine eam aget, in ſcabinorum aut ſenatorum numero habebit aliquem his gradibus expoſitis vel ſanguinis vel affinitatis ſibi junctum, hic in hac causâ ſilentium ſervato, neu ſententiam dicito. Item Scabinus nemo creator niſi legitimè ac juſto matrimonio natus, & domum propriam in oppido poſsidens, atque inſuper in rebus ſuis habens, quæ minoris non ſint ſcutatis aureis* CC *monetæ veteris: At tamen nothi extra matrimonium geniti ſenatorio loco ob vitium natalium non excluduntor. Nemo ſemetipſum Scabinum aut ſenatorem deſignato: ſecùs faciens marcâ pœnam luito. Scabinus diutiùs menſe domo non abeſto, aut eandem illam pœnam pendito, niſi fortè in abſentiam ejus conſenſerit totus ſenatus. Nec Scabini nec ſenatores cuiquam mulctam remittunto aut minuunto contra leges ſub pœnâ commiſsi perjuriy, niſi ex conſilio & voluntate collegarum omnium, id eſt, Scabinorum* VIII, *& ſenatorum* IV. *Scabini ſingulis ſeptimanis quibus fas eſt, feriâ* IV, *aut quâvis aliâ in tribunali ſedento, ac tunc qui poſtulare volet alium, in jus eum vocato per miniſtrum publicum: & hic ſi quartùm vocatus non comparuerit, ſeq; aut cauſam ſuam defenderit, causâ cadito. Iidem Scabini de criminibus jus dicunto quovis tempore ſtatim poſt crimina commiſſa: idem faciunto de depoſitis, elapſo jam termino conſtituto, & actore jus ſuum petente. Fœmina, puella, puer* XII *annis minor in judicio non comparento, ut cauſam ſuam agant, ſed maritum ſi habebunt fœminæ, qui domi ſit, aut procuratorem, aut tutorem adhibento, niſi ſenatus extra ordinem aliud juſſerit. Scabinus unus niſi de re pretium duarum librarum non excedente, duo niſi de re* VIII *librarum pretio non majore non pronuncianto: quæ pluris erunt lites, de iys omnes Scabini ſimul judicanto.* Eodem tempore leges aliæ quoque repetitæ de jure privato, & juriſdictionis modo atque ordine: quæ non ſunt inſtituti hujus noſtri Hæc tum Snecanæ politiæ forma, quæ ad Saxonum imperium perduravit. Vnde & de cæteris conjecturam facere licet.

Ordo ſacer. Sed & ordini ſacro ut in omni Friſiâ, ita in hac etiam regione peramplum jus, atque ingens autoritas iis temporibus fuit. Nec enim ſolùm antiſtites cœnobiorum (quod antè notatum) primum plerumque locum in comitiis tenebant, ſed & ſacerdotes tum oppidani tum agrarij maximis ſæpè negotiis reip. tractandis adhibebantur, conſulebant in medium cum ordinibus aliis, ſuffragii quoq; in deſignãdis magiſtratibus cum vicinis ſuis participes erant. Nam & aliquando etiam primas hac in re tenebant, & reliquis præibant. Itaque & integritate præſtare, & aliis ſapientiores eſſe ferè putabantur. Itaque & horum

horum eligendorum ratio ab eâ, quæ alibi utplurimùm valet, non parum differebat. Nam ubi peculiare jus patronatus, quod vocant, certis hominibus aut familiis ex pacto competens non obstabat (quod rariore in usu tanquam libertati officiens in gente liberâ erat) paribus suffragiis à parœcis, quos ima fortuna non submovebat, eligebantur, & ab iisdem accedente episcopi assensu in possessionem muneris sui immittebantur. Atque ita fiebat sanè, ut non, qui gratiâ qualicumque apud episcopos, aut paucos magnates, qui se sacerdotiorum patronos ferrent, valebant homines inertes & indigni, quibus nec ingenium nec doctrina inesset, sed qui moribus & eruditione præstabant, & parœciæ utiles esse poterant, sacerdotia adipiscerentur. Quod idem in cœnobiorum antistitibus quoque locum habebat, idque haud sine magno reip. commodo. Et hic status rerum regionis hujus stante populari libertate fuit. At eâ in principatum versâ, multa quoque simul mutata: populus universus vectigali & tributo subjectus quanquam modico, & legibus adstricto, arces arbitrio Principis structæ, judiciorum potestas eidem Principi soli permissa: ab eo curia superior instituta, penes quam summa esset jurisdictio in causis tam civilibus quàm criminalibus, quæque ipsum Principem repræsentaret: in hac qui sederent, ac judicarent, senatores ab eodem dati primùm soli indigenæ, deinde offensâ enatâ inter principem & populum ob arma commota, indigenæ & peregrini pari ferè numero, nonnunquam verò & hi maiore quàm illi, uti Principi placebat. Tandem à Carolo V. hac de re lex scripta, ne pauciores utique quàm quatuor indigenæ Frisii in senatu hoc essent, quanquam pluribus esse liceret, quemadmodum & plures ut plurimùm fuêre. Munus eorum ferè perpetuum, nisi secùs videretur Principi, à cujus voluntate totum hoc pendebat. Primi ab Alberto Saxone dati numero fuêre XI, Frisii omnes, & his additus velut præses Phlugius Cancellarius peregrinus. Idque pòst observatum perpetuò, ut senatui præsideret alienigena, doctrinâ & prudentiâ egregius. Numerus senatorum non semper unus atque idem, raro tamen primo minor. Et primis temporibus sub Saxone principe ex lege quater tantùm quotannis forum agebant per dies continuos XIV, foroque locus erat constitutus Franekera, ubi Princeps sedem aulæ locaverat, deinde Leowerdiæ, extructâ illic cum castello curiâ imprimis magnificâ: & cum temporis lapsu fori actio, exceptis feriis, facta perpetua. Senatui huic adjunctus etiam fuit Proprinceps, seu gubernator genere illustris, aut rebus gestis clarus. Et Proprincipi sub Saxonibus additi itidem Sex-viri Rectores, partim indigenæ Frisii, partim exteri unà cum Proprincipe reip. consulturi, sed sine juris dicundi potestate, præterquam quòd horum unus autoritate præcipuus ex voluntate Principis in ipso senatu præsidis locum plerunque teneret. Sed Rectorum usus sub principatu Burgundico desiit, munusque eorum ad senatum translatum fuit. Ad hæc Grietmanni totâ regione ab ipso Principe, aut absente eo, à gubernatore ac summo senatu creati in tempus incertum olim, at sub imperio Burgundico in triennium plerumque: sed utplurimùm munus iisdem prorogatum; nec ferè ante vitæ finem cuiquam successor datus. Et hi rarò alii quàm indigenæ sive nobiles sive plebeij. Judicabant causas civiles & criminales. Sed in his ultra mulctam pecuniariam procedere iis contra reos non licebat: graviores pœnæ judicio summæ curiæ reservabantur. In civilibus ab eorum sententiis ad eandem curiam patebat appellatio. Civitatum ratio cujusmodi sub Principibus fuerit, pòst suo loco dicetur commodiùs. Patrium verò jus maximam partem cum jure Romano à Georgio Saxone Alberti filio, quod ex pacto ei licebat, commutatum: quod factum anno M. D. IV: à quo tempore ex legibus Romanis jus illic dictum. Vectigal & tributum initiò perexiguum ex primo contractu Alberto Saxoni solutum. Verùm cùm filius ejus Henricus, adhuc ætate minor quàm ut rebus rectè con-

Status sub Principibus

M. D. IV.

ſulere poſſet, ab iis, quorum conſilio utebatur, peſſimè ſeductus, ut populi patientiam tentaret, & ad ferenda imperia Principum maturè eum aſſuefaceret, obtendens reip. uſum, ac temporis iſtius difficilis neceſſitatem, abſente patre tributa tributis cumularet, & petitis conceſſiſque non petita, ſed pro arbitrio imperata abiiceret, omniaque acerbè & crudeliter exigeret, factum ſanè eſt, ut populus injuriæ & contumeliæ impatiens abjecto obſequio arma in Principem ſumeret. Vnde occaſio extitit, cum fortuna armorum votis non reſpondiſſet, ut idem populus cum Principe offenſo in gratiam revertens, neceſſitatique parens à pactis primis deflectere nonnihil cogeretur. Ita imperium paulò duriùs conſtitutum, onera omnibus aucta, ſed modicè: nobilitati clientum jus intentatum, verùm ab eâ velut liberis hominibus probroſum conſtanter recuſatum: ejus loco cenſuum annuorum omnium ex prædiis quæ tenebant, pars vigeſima prima tributi loco irrogata: ſub eandem legem, nonnullis tantùm cenſibus eorum exceptis collegia monaſtica coacta: oppidanis & ruſticis tribubus certus quoque tributi modus deſcriptus: univerſum ex rebus ſoli proveniens tributum in tabulas quæſtorias relatum fuit aureorum Rhenenſium x v millium. Sed pòſt orto contra Groninganos & Edſardum bello, cum exhauſtus pecuniâ Saxoniæ princeps Georgius eſſet, cæteris omnibus ſubſidiis conſumptis, cùm in lubrico fortuna ejus ſtaret, conflandæ pecuniæ gratiâ redemptio tributorum omnibus ab eo propoſita: conditioque à magnâ Nobilitatis parte accepta, onuſque vigeſimæ primæ ab his redemptum: è civitatibus Leowerdia quoque exemplum Nobilium ſecuta immunitatem recuperavit. Cæteri & in oppidis & in agro dum deliberant, dum conditiones oblatas expendunt, Geldriæ Dux occupatâ Groningâ Friſiam invaſit, & in eam neceſſitatem
M. D. XV. Georgium Saxonem conjecit, ut Carolo Hiſpaniarum regi Burgundiæ principi cedere jus ſuum cogeretur. Denique libertati ordinum in deſignandis ſacerdotibus aliquid etiam à Saxonibus decerptum. Cæteris enim priſco mori & juri relictis Principi datum, ut ſena ſacerdotia, quæ primùm vacarent poſt Calendas Ianuarias, quibus vellet, conferret, bina in Oſtergoâ, bina in Weſtergoâ, & totidem in Sylveſtribus, Saxonis imperium Carolus, ut dixi, excepit, qui Burgundicis. Belgiciſque ditionibus & Hiſpaniarum regnis axioma Cæſareum poſt aliquot annos adjecit. Hic titulo Poteſtatis, quo Saxones uſi fuerant, non contentus, *hæreditarius dominus & gubernator Friſiæ* dici voluit, ac jus imperii Friſici cum jure Comitatus Hollandiæ copulavit. Huic, ut ante Saxoni, Carolus Gelder turbas in Friſiâ dedit, jactans libertatem ſe populo reſtituturum, ſed alia omnia animo abdens: quod malo ſuo multi, qui fidem ei habuerunt, experiundo didicerunt. Eo regione omni tandem depulſo, non pœnitenda conditio & fortuna populi hujus fuit ſub Carolo v. Cæſare, & filio ejus Philippo: vitia multa correcta, eligendorum ſacerdotum ratio ex formâ Saxonica diligentiùs, accuratiùſque ſancita, ambitionique & potentiæ primorum hac in re obviam itum: recognoſcendarum ſententiarum in ſummâ curiâ latarum, ſi quis peteret, certus modus ex æquo & bono conſtitutus: Leowerdiis privilegia aucta: cautum denuò, *ne quis extra patriæ ſuæ fines judicij cauſâ evocaretur, neu de quoquam ex nobilitate, aut ordine honeſtiore criminis alicujus reo, niſi præſentibus ordinum delectis, aut niſi evidens ac notorium facinus eſſet, judicium fieret, ſententiaq́ adverſa ferretur: militia extra patriam ne imperaretur: ultra conſtitutum modum populus tributum non poſceretur aut*
M. D. *vectigalibus oneraretur*. Nec ante fortuna mutavit, quàm tempeſtates reli-
LXVII. gionis ergò commotæ totum Belgium Burgundis parens turbarunt. Quas dum non conſilio ſopire, ſed vi compeſcere, &, quod unum potiſſimè quærebat, pro faſtidito principatu legitimo exlegem dominatum ſibi conſtituere maximus Hiſpaniarum rex ſatageret, atque huc multorum regnorum

suorum robur converteret, non solùm scopo excidit suo, sed & imperium, quod jure tenuerat hactenus in Frisiâ cis ultraque Lavicam flumen, item in Hollandiâ, Selandiâ, maximâ Geldriæ parte, apud Vltrajectinos, & Transisalanos in solidum amisit. Amisit inquam, imò verò & amisisse se, quod jacturâ ipsâ acerbius erat, ut pacem sibi ab his, quas dixi, pauculis ac non magnis provinciis redimeret, & quæ reliqua in Belgio tenebat, quæque in Indiâ possidebat, retineret, solenniter fratri ipsâ re & actione publicâ, dum paciscitur inducias, tantæ potentiæ, tantæ superbiæ princeps coactus fuit. Mira ac plene stupenda res, quam credere vix præsens ætas potest, futura ne vix quidem poterit. Sed à Domino cœlesti hoc est factum, ut notum redderet, odisse se injustitiam, & insolentiæ contumeliæque vindicem esse, & validissima ac maxima quæque per infirma parvaque cum lubet confringere posse. Quod quomodò, & quo ordine actum sit, dixerunt & dicent alii: nobis id exponere hîc non est propositum. Quod verò instituti hujus nostri est, qui nunc post nuncium Hispaniæ regi remissum reip. status in hac regione, quæ forma sit, id breviter quantum res feret, explicabimus. M. DC. X.

DE REP. FRISIORVM INTER FLEVVM ET LAVICAM COLENTIVM POST RESVMPTAM majorum libertatem.

MVTANDIS in Belgio rebus & servitio depellendo fores aperuit pactio Gandavensis anni M. D. LXXVI: cujus primarium caput erat, ut omnium conjunctis consiliis ac operis, Hispani cæterique ejus generis peregrini milites fortunæ & libertati Belgicæ inimici, volentes nolentes è Belgio submoverentur: dein ut acta Albani rescinderentur: ut religioni pax esset: ut primo quoque tempore generalia omnium provinciarum omniumque ordinum comitia haberentur, in hisque de sanandis reip. malis, & constituendis iis, quæ ad religionem pertinerent, ageretur: salvo tamen jure & honore regio. Mox quippè Hispani Hispanissantesque milites passim toto Belgio exautorati, & finibus excedere compulsi: arces libertati graves & adversæ, ac saluti periculosæ in potestatem ordinum omnes redactæ, quædam fide præsidio commissæ, quædam dirutæ. Ita Groninga quoque inviso milite liberata, arx ibidem solo æquata, tota Frisia ab Amaso in Flevum cum ordinibus cæteris conjuncta: Præses ei datus Georgius Lalainius: Ex decreto etiam Antuerpiano autore Mathia Austriaco, generali omnium provinciarum gubernatore nuper designato, & Guilhelmo Aurantiæ principe, summo ejusdem consiliario, ac legato vicariam pro eo potestatem gerente, totoque ordinum senatu, qui utrique à consiliis erat, scripto & promulgato religioni reformatæ templa duo Groningæ, duo Leowerdiæ concessa, aliis quoque in locis exercitium ejus liberum desiderio populi permissum. In rep. etiam eo anno emendata non pauca. At benè cœpta per Frisiam turbavit mala fides Georgij Lalainij Rectoris, qui conspiratione clam cum Parmensi initâ de provinciâ utrâque cis ultraque Lavicam Hispanis restituenda Leowerdiæ quidem, & cæteris ejusdem regionis partibus pessimâ spe suâ excidit, arcibus submonitu Aurantij Leowerdiæ, Harlingæ, Staveræ à populo occupatis & subversis, sed Groninganos insigni perjurio deceptos die III Martij anno M. D. LXXX. M. D. LXXX.
inopinatos

M. D. LXXVI.

inopinatos oppreſſit, atque optimos quoſque carceribus tradidit. A quo tempore perpetuum bellum inter finitimos & cognatos geſtum cum magnis utrorumque incommodis. Aurantius, ne quid iſtic detrimenti majoris acciperetur, ex voluntate Ordinum generalium à Mathia Auſtriaco totius Belgii præſide ſummo gubernator petentibus Friſiis datus. Is quia ipſe ob negotiorum infinitorum molem præſens in Friſia eſſe aſſiduò non poterat, Bernardum Merodium, virum bello acrem & conſilio manuque æque promptum, ſibi ſuffecit: cujus ductu proximis annis multa benè geſta, loca munita in poteſtatem redacta, Lalainiani ſubmoti. Interea & Andium Dux Gallorum regis frater in Belgium vocatus, & totius Belgii princeps deſignatus, Hiſpaniæ regis fidei publicè renunciatum, obſequiumque ejuratum, inſignia ejus ac poteſtatis ſigna confracta, divortium cum eo
M. D. factum, Mathias Auſtriacus honeſtiſſimè dimiſſus. Res geſta anno M.D.LXXXI,
LXXXI. menſe Iulio. Sed cùm Andicus intra biennium optimo & pulcherrimo viro peſſimo facinore Antverpiano ſe rurſus exuiſſet, provinciæ ſibi relictæ ſine principe ſupremo fuêre: eædemque à Parmenſi graviter hic illic afflictæ communem parentem, curatoremve ac cuſtodem libertatis fidiſſimum principem Aurantium Hiſpanâ fraude peremptum amisêre. Deinde Antverpia regina urbium Belgicarum, totaque Brabantia & Flandria poſt Hannoniam & Artoſiam, quæ multò ante vivo adhuc Aurantio receſſerant, à ſocietate avulſæ; Geldria, & quicquid vicinum, graviſſimè afflicta. Et ſecutum fœdus cum Anglis Leiceſtrij ſive credulitate, ſive levitate, ſive conſilii inopiâ, ac ingenio lævo, & rebus gerendis non pari, ſive ambitione inſulsâ in diſcrimen longè majus reliquias fortunæ communis conjecit, quàm armis Hiſpanicis factum fuit unquam. Et tamen ex tanto periculo, & malis tam multis & magnis eluctata eadem fortuna Dei Opt. Max. beneficio, virtute incredibili Mauritii principis, Guilhelmi filii, ejuſque patruelis Guilhelmi Ludovici Naſſoviæ Comitis, prudentiâque reliquorum procerum conſilii ducum iſtuc jam pervenit, ut magnis regibus, principibus, civitatibus, populis, omnibus denique hominibus venerabilis ſit, & admiranda habeatur. Verùm, ut ad anteriora revertar, Guilhelmus Aurantiæ princeps eo anno, qui poſtremus ipſi in hac
M. D. vitâ fuit, (is fuit M. D. LXXXIV) revocato ex Friſiâ Merodio ob odium, in
LXXXIV. quod apud Friſios hic incurrerat, filium fratris ſui Guilhelmum Ludovicum, excellentis ingenii heroa, juvenem etiam tum, ſed rebus gerendis inſigniter per aliquot annos in Belgio probatum, ſibi in eâ provinciâ jam ſeneſcente Februario menſe legavit. Dein Aurantio nefario ſcelere poſt quadrimeſtre è vivis ſublato, Guilhelmus Ludovicus cupientibus Friſiis ex legato gubernator provinciæ menſe Novembri factus habenas ſuſcepit, quas etiam nunc fæliciter tenet, & ut diutiſſimè vitâ ac fortunâ comite teneat, omnes boni, qui libertati ac veræ pietati benè volunt, concordibus votis optant, Deumque rogant. Sed nunc ad ipſam rem, quæ propria eſt inſtituti præſentis. Prehenſis ad depellendum impotentis dominatus Hiſpanici armis, reſumptâque priſtinâ libertate, ſummum jus, ſumma poteſtas reip. in Friſiâ penes populum erat. Populus ordinibus ſuis cenſebatur. Ordines cùm res poſcebat, & ſtatuendum aliquid erat, ad comitia vocabatur. Comitiorum locus Leovardia ſolet eſſe. Sed hæc libertatis forma plus ſatis laxa erat, & latiùs, quàm res & tempora iſta ferebant, diffluebat. Nam diſſenſionum plena erant omnia, & res præſenti ſæpè conſilio, & maturo decreto & conſenſu habebat opus, quæ à comitiis hujuſmodi, & tantâ multitudine expectari non poterant. Ad hæc multi, qui ſuffragii jus aut habebant, aut ſibi vendicabant, tacitè Hiſpaniæ regis partes fovebant, iiſque favebant: & quod peſſimum ac periculoſiſſimum erat, antiſtites collegiorum monaſticorum inſtituto majorum in comitiis non poſtremam partem tenebant: quorum ſententiis optima quæque conſilia ipſis adverſa

versa aut corruptum, aut impeditum iri, nemo bonus tam lævæ mentis erat quin posset intelligere. Quapropter suadente Aurantio, quo autore idem hoc jamdudum apud Hollandos & Selandos non parvo reip. commodo institutum fuerat, consensu plurium lex in comitiis lata est de collegio novo instituendo, quod Deputatorum vocare mos habet, quod velut caput esset reip. liberæ, & id, quod in libertate solutâ diffluebat, quasi colligeret, & constringeret: eique collegio, poscente re ex comitiorum scito perampla potestas concessa in eum finem, ut in omnibus subitis atque arcanis adiri & consuli, & cum gubernatore remp. gerere, & in medium consulere posset. Verùm fuit hoc ipsum rude primùm ac informe ob difficultatem temporum, atque ut ego ex indiciis actorum anni M. D. LXXIX mihi persuasum habui, anno M. D. LXXVI mox à pactione Gandavensi, captoque & in vincula apud Groninganos conjecto Caspare Roblesio provinciæ præside, natum. Nam quod ad delectos priorum temporum attinet, cùm principibus adhuc Frisia parêret, de quibus in Historiâ ad annum M. D. XXXII dixisse me memini, quibusque & renovata & ampliata mandata sunt anno M. D. LVIII, quanquam & illi collegii speciem aliquam videantur confecisse, tamen cum hoc collegio vix quicquam habuisse commune dubitari non debet. Nam ii non nisi raro, & tantùm postulante re aliquâ sub manu natâ conveniebant, & hoc solummodò in mandatis habebant, ut si quid cognoscerent contra patriæ jura, privilegia, pacta, conventa fieri aut inolescere, operam darent apud principem, aut principis locum tenentes, precando, petendo, sollicitando, quoquo modo agendo, instando, urgendo, ut id emendaretur: atque ita erant velut delegati curatores privilegiorum reip. Hoc verò collegium conveniebat assiduò, & multò plura ac majora curabat, ut suo loco ostendemus. Sed erat id initio, uti dixi, rude, nec eâ formâ, qua post fuit. Et cùm temporibus Lalainianis collegarum plerique Hispanismi suspectos se fecissent, remoti ipsi à munere sunt, aliique in eorum locum surrogati: quod factum anno M. D. LXXVIII, quo reformata quoque suprema curia est, abdicatisque senatoribus ab Hispano datis, novi à populo constituti, aut anno proximè sequente: in quam sententiam inclinat magis mihi animus. Ab isto verò tempore non nisi patriæ & libertatis amantissimi, & veræ sinceræque pietatis & religionis studiosissimi, atque ita Hispanicæ tyrannidi idolomaniæque Pontificiæ infensissimi quique è primoribus ordinum in collegium hoc delecti. Duplici quippè fidei vinculo hos tales bonæ causæ tuendæ obligatos catus princeps Aurantius consilii hujus autor arbitrabatur, duplicique ratione ab Hispanis abhorrere. Quam ob causam hoc quoque operam idem dabat, quantum consilio poterat, ut ubique cæteris etiam muneribus reip. qui Pontificios errores sincerâ mente damnabant, præficerentur. Quo in Frisiâ quoque facto, religio etiam tota regione mutata, Papismus profligatus, antistitum ordo à negotiis reip. semotus, reditus monastici omnes, qui permagni erant cum cœnobiis, ærario adscripti. Sed de collegio novo, deque comitiis contentio extitit inter agrarios & oppidanos. Nam quemadmodum agrarii ordines tribus tantùm membris secundum tres provinciæ partes Ostergoam, Westergoam, Sylvestrem censeri provinciam volebant, oppida verò, uti sub Principibus (sic ipsi dicebant) fuerat, partibus illis, in quibus ipsa sita essent, accenseri, sic oppidani ab anno M. D. LXXVII post Gandavensem conventionem Aurantii principis gratiâ & studio in numerum membrorum provinciæ admissi, ut quaterna jam membra pro trinis putarentur, mox antistitibus è rep. dispunctis semissem suffragiorum & juris gerendæ reip. ad se trahere nitebantur. Nam ad tuendam libertatem & cummunem patriam in se, & munitionibus suis plus momenti & roboris esse quàm in toto agro incursibus hostium obnoxio dictitabant: erantque omninò in hac contentione ferventissimi Leowerdiani, cæterisque

Collegium Deputatorũ in Frisia M. D. LXXVI.

M. D. LXXVIII.

cæteriſq; exemplo præibant. Quapropter oppidani Deputatos ſuos ſeparatim
mandatis inſtruebant,& agrarij quoque ſuos,ut collegium unum quanquam u-
no loco omnes convenirent,& conjunctim de rep. deliberarent, tamen quaſi
duo in collegia ſciſsū eſſe, & ſtudiis diverſis perpetuò diſſidere videretur: quod
bono publico maximo impedimento & detrimēto erat. Et cùm contentio hęc
exitum non reperiret,& utriſque, omnibusque eorum ſocijs pernitiem minita-
retur,interceſſit optimus Princeps, qui ſemper in excubijs erat, eóque deducta
ab ipſo res eſt, ut in ſubeundam aleam judicij partes conſentirent. Placuit in
hanc rem,ut cauſa tota apud ſenatores ſummæ curię in patriâ quàm breviſſimè
diſceptaretur: deinde acta ad ipſum Principem & juriſconſultos quatuor ei ad-
junctos mitterentur: ab his ex actis ſententia ferretur. Hi actis acceptis, tentatâ
denuò ſed fruſtrà inter partes amicâ compoſitione, cùm deprehendiſſent hu-
juſmodi defectu acta utrimque laborare, ut ſuper ijs rectè ferri deciſiva ſenten-
tia non poſſet, noſſentque in morâ longiore periculum eſſe, tulerunt ſic, *ut in-
tereà dum proceſſus planiùs poſſet inſtrui, & controverſia definiri, Oſtergoi binos,*
,, *Weſtergoi binos, Sylveſtres binos ex ſui medio intra vertentem menſem ederent, alterùm*
,, *è nobilitate, ex plebe honeſtiore alterum, his verò oppidani ex ordine ſuo intra idem tempus*
,, *adderent ternos, omnes religioni reformatæ addictos, viros idoneos, libertatis & patriæ a-*
,, *mantes qui* IX *numero collegium Deputatorum conficerent, ac reip. pariter conſulerent:*
,, *ſi qua pars hac in re ſibi deeſſet, id eſt, antè exitum menſis ſuos non ederet, tum Principi*
,, *gubernatori jus eſſet, ex medio partis iſtius eoſdem deſignare: Et hæc valerent ad tempus*
,, *dictum.* Pronunciatum hoc Delphis in Hollandia, præſentibus partium legatis,
M. D. anno M D LXXXIIII, die XVI menſis Februarij. Sic poteſtatis publicæ
LXXXIII. triens hac in parte oppidanis tribuitur, egregio temperamento, reique publicæ
cum primis ſalutari ex ingenio ſapientiſſimi Principis profecto, qui poſt hanc
latam ſententiam totum ſemeſtre non ſuperfuit: id quod ſententiæ robur ad-
didiſſe ob ſanctiſſimi latoris memoriam, & gratiam, quam poſt ſe reliquit, vide-
tur. Nam ab eo tempore nihil in re mutatum. Sed ut hominum natura habet
partis non contenta, oppidani quod in collegio obtinuerant, id ad comitia ex-
tendere quoque voluêre. Vnde nova inter eaſdem partes controverſia nata.
Nam Nobilitas & plebs agraria iniquum id cenſebant, & ſententiæ latæ vim
iſto extendi modo, juri & moribus contrarium eſſe contendebāt. Eratque con-
tentio hæc priore penè vehementior, ferventibus maximâ in parte oppidano-
rum ijſdem Leowerdijs. Quo pars altera offenſa, prætexens arctari ſibi liber-
tatem dicēdæ ſententiæ in deliberationibus publicis, collegij ſedem, quantum
in ſe fuit, Leowerdiâ tranſtulit Franekeram. Ibique in alterum uſque annum
collegij pars major hæſit, ibidemque comitia acta. Sed ſenſim fervor reſedit,
adeoque cum tempore etiam ſine judicio controverſia conticuit, ſtudio &
prudentiâ ſingulari novi gubernatoris Guilhelmi Ludovici Comitis Naſſovij,
Leowerdiæque & collegij & comitiorum ſedes eſt reſtituta, collegæ omnes
tam oppidani quàm agrarii iiſdem communibus mandatis ab ordinibus inſtru-
cti. Collegis IX viris annuum munus eſt, ſed (liceat mihi hoc vocabulo uti)
prorogabile pro arbitrio eorum, à quibus eduntur: eſt ſic in uſu poſitum, ut ſi
qui grati ſuis ſint, ſi ſe virtutemque ſuam gerendo munere præbent, iis munus
prorogetur, ac id fiat ſæpiùs, ut etiam per multos annos nonnulli in munere ac
honore eodem maneant, & interdum in eo conſeneſcant; acciditque non rarò,
ut non ſingulis tantùm, ſed omnibus prorogatio decernatur. Prorogatio hæc,
ut & electio, fit in comitiis provinciæ ordinariis. quæ quotannis tempore ver-
no, & utplurimum menſe Martio, quandoque etiam Februario aut Ianuario,
ſi res poſcat, habentur. Vbi Leowerdiæ, (is enim inveterato dudum more lo-
cus comitiorum penè proprius eſt) delecti omnium ordinum poteſtate inſtru-
cti convenêre diviſi quadripartitò, Oſtergoi deſignant è ſuis virum nobilem u-
num, & alterum plebejum ex eo genere, qui fundi aut prædij ruſtici veri do-
mini

mini sunt, (nam à jure hoc coloni conductores ac emphyteutæ excluduntur) quos velint in annum proximum in collegio sedere & remp. administrare: Idem faciunt Westergoi; idem & Sylvestres. Oppidani verò ex ordine suo tres edunt viros plerumque graves, sapientiâ, rerum usu, autoritate valentes, quorum sententias abnuere plebei cæteri haud facilè audent, atque ita magnum ferè momentum ad ea, quæ agenda sunt, adferunt in omnem partem. Omnes renunciati voce publicâ, à comitiorum delectis in sedem collegii deducti apud eosdem illos jurejurando in ineuntem annum Reip. se obstringunt, pollicenturque secundum mandati formulam munus se administraturos. Id fit comitiis jam confectis. Quòd si in munere administrando aliquem contingat vitâ decedere, collegæ ex lege tenentur hoc ei provinciæ membro, ex quo defunctus erat, denunciare, ut ii, ad quos hoc pertinet, de surrogando in ejus locum alio cogitent, jubetque lex hoc istos sine morâ exequi, electumque jurejurando Reip. dato collegio addi: Verùm hac parte legem belli tempore latam durantibus his judiciis antiquavit usus. Collegii munus & potestas quę sit, ex lege licet cognoscere, quę ann. M.D.LXXXIV. statim post interpositam M. D. LXXXIV. ab Aurantio principe & jurisconsultis sententiam, exituro jam mense Aprili, ei lata est in comitiis, quæ tunc Franekeræ agebantur, cum hac quoque parte ordines in concordiam redegisset Guilhelmus Ludovicus Nassoviæ Comes patrui sui vices isto tempore gerens. Ejus legis summa capita hæc sunt, *Collegæ sive soli, sive cum Aurantio principe gubernatore, ejusve vices gerente Guilhelmo Ludovico Nassoviæ Comite operam dent, ut jura provinciæ omnia, privilegia, pacta, statuta, transactiones, libertas, & quicquid hujusmodi, sine vitio conserventur: si qua jam contra commissa, sine morâ corrigantur: in quâ nec personæ, nec gratiæ rationem ullam habeant, aut cum quoquam conniveant: curæ ipsis sint omnia, quæ ad sartam tectam tenendam promovendamq́ salutem ac libertatem publicam pertinere putabunt, in omnibus & de omnibus his pro re natâ deliberent, in medium consulant, sententias dicant, concludant, exceptis iis, quæ jurisdictionis sunt, quæ cognitioni & definitioni curiæ supremæ & gubernatoris, ejusve locum tenentis, aut tribunalium inferiorum relinquentur sive civilia sunt, sive criminalia; cujus jurisdictionis cursum morari, aut turbare, aut quoquomodo ei se interponere collegio fas nō sit; imò hoc agant collegæ, ut cursum istum promoveant, quò judicata executioni mandentur: deinde toti in eo sint, ut collapsa disciplina militaris statim emendetur & restituatur in integrum ex formulâ à principe Aurantio & Ordinibus generalibus non ita nuper promulgatâ, ut inidonei Ordinum militarium præfecti loco moveantur, idonei surrogentur: contumaces, & injussu suo ad Ordines promotos stipendiis excludant: curam gerant, ut stipendiis autorati re ipsâ militent pro Rep. ac in armis sint quocunque loco ac tempore id facere à Principis legato & collegio jubebuntur, denique cætera agant, curent, quæ cum his sint connexa: Collega mortuo faciant, ut in ejus locum alius eo modo, quo antè est dictum, surrogetur: Si qua res se offerat, quæ gravior sit, quàm ut audeant sine consilio & consensu plurium in eâ agere, ex singulis territoriis aut civitatibus delectos cum potestate singulos aut binos evocent, nec antè evocatos demittant, quàm de causâ illâ eâdem certi aliquid erit constitutum: de cooptatione Principis aut Domini alicujus, aut de augendis tributis poscente re si fortè agendum, nihil agant nisi indictis & coactis plenis comitiis: & si nihil tale acciderit, tamen teneantur quotannis vergente mense Februario aut surgente Martio comitia hujusmodi indicere: quod si facere neglexerint, pro irrito habeatur, quicquid ab eo tempore egerint, nisi contrarium vis & periculum ab hoste forsan suaserit: potestatem habeant decernendi, mandatis & pecuniâ instruendi, mittendi, quocunque res tulerit, legatos Ordinum nomine, qui non sint ex ipsorum numero: ne quid majoris momenti occipiant aut agant, nisi præsentibus saltem collegis sex, nec pecuniam cuiquam adsignent majorem aureis communibus L, nisi totidem collegis consentientibus & subscribentibus, curéntque in his rebus eadē, quæ rationum magistri priùs curare solent: rationum indices & commentarios conficiant, & expeditos habeant per scribas suos exhibendos iis, qui rationibus auscultandis & examinandis delegentur: stipendium*

Leges collegio Deputatorum latæ.

Hoc stipendium postea est auctum.

ex ærario in capita capiant aureos D. quotannis, nec quicquam à quoquam exigunt amplius: collegæ in munere manebant, quoad alii erunt surrogati: concussis injuriâ militari, & querentibus auxilium ferant: res omnes ærarii reip. ac reliquas rerum monasticarum procurent & administrent cum fide: per procuratorem generalem in ærarium redigant bona omnia ac reditus hostium patriæ, & eorum, qui iis adhærent, nec hîc cum quoquam conniveāt: commendatam sibi habeant curam aggerum, claustrorum coërcendis aquis, aquæductuum, rivorum, canalium, & quæ ejus generis sunt: imprimis teneantur religionem reformatam secundùm formam præsentem sartam tectam conservare, tutari, continuare sine ullâ mutatione; inspectionem habere ordinis politici per totum agrum & eorum omnium, qui remp. gerunt, aut ejus ministri sunt; operam dare, ut in posterum præfecti territoriorum Grietmanni ritè & ex more à suis nominati designentur, & per tabulas in possessionem muneris mittantur: neminem in momentaneam administrationem muneris Grietmannici vacantis admittant, aut immittant, sed proximi territorii præfecto locum vacantem ad tempus curandum commendent, quoad præfectus novus rite fuerit constitutus, cui constituendo tempus legitimum circumscriptum diebus XLII*: idemque observent de eo, qui præfecto est à secretis. Huic verò rei toti collegæ oppidani se non misceant, sed eam solis agrariis cum legato gubernatoris relinquant. Imprimis verò etiam collegium oculos conjectos habeat in vitia Grietmannorum & reliquorum officiariorum, eaque pænis corripiat, atque etiam delinquentes, si res poscat, exautoret, excluso omni gratiæ respectu, aliúsque in exautoratorum locum secundum morem & leges sufficiat: cogat Grietmannos territoriorum præfectos, scribas, adsessores, rationes exigere bonorum sacerdotalium, & aliorum piis usibus destinatorum sine operæ pretio aut mercede: vetet graviter, ne quisquam omninò res raptas aut furtivas in provinciæ finibus emat, vendat, in usum suum vertat, exportet, aut, si quis contra faciat, det operam, ut is graves pænas luat: collegæ ipsi assidui sint præsentiâ suâ in collegio, ut gravissimas absentiæ causas afferant; hoc modo absens alium, collegio probatum, sibi substituat: rationes expensarum pecuniarum Ordinibus aut eorum delectis accuratas reddant.* Deputati tum in collegio hoc erant, quibus hæc lex lata est, *Kempo Donya, Siurtus Fockenius, Ielgerus Feitzma, D. Diricus Vogelsangis, Abelus Frankena, Eilardus Reinalda, D. Christophorus Arensma, Hobbo Bardius, Doco Teetlumæus.*

Iusiurandum Deputatorum

Hi jusiurandum Reip. dederunt in hanc sententiam: *Causare se, bellum contra regem Hispaniæ susceptum justum, æquum, pium esse; quocirca regem ipsum non Principem suum se agnoscere, sed pro hoste habere cum omnibus ipsius præfectis, ministris, sectatoribus factionive ejus adhærentibus: & pro religione ac Rep. fœderatorum in genere, & speciatim pro patriâ suâ conatibus illius obviam se ituros; honorem, dignitatem, privilegia, tum earundem provinciarum fæderatarum, tum patriæ suæ pro viribus defensuros: gratiam, caritatem, affectum suorum, ex quibus ac à quibus in collegium allecti sint, se posituros, tantúmque bonum publicum esse respecturos, nec propinquitatis aut commodi privati rationem ullam habituros, desideria affectuum posthabituros, arcana omnia silentio fideli tecturos, nec decreta, nisi ad quos pertinebunt, cuiquam revelaturos.* In lege posterioribus temporibus quædam addita aut mutata pro temporum ratione: Caput verò de religione conservandâ multò prolixiùs & diligentiùs sancitum.

Lex de religione cùm εὐταξίᾳ ecclesiasticâ sartâ tectâ servandâ.

Iussi enim Deputati collegæ avertere omnem in religione mutationem, & curam salutis ecclesiæ habere, ut constent sibi synodi, classes, ordo ministrorum docentium in ecclesiâ, seniorum, diaconorum, qui pauperibus præsunt, & cæterorum his similium: dare operam, ut in totâ re ecclesiasticâ omnia agantur εὐτάκτως*: ut disciplina ecclesiæ salutaris ubique vigeat, ut politia quædam universi corporis ecclesiastici, & ejus gubernatio uniformis totâ regione constituatur, sartáque & tecta conservetur, atque ad posteros transmittatur. Et ut hæc effecta dare possint, tributa iis est in hunc usum potestas necessaria: salvo tamen cuique vico, & summæ curiæ jure suo.* Hæc prolixiùs de collegio Deputatorum quàm pro more instituti libelli, propterea quòd præsentis status fundamentum aut firmamentum in eo sit præcipuum. Habet collegium à secre-

tis virum

tis virum gravem & eruditum, & autoritate non parùm valentem ob munus, quod gerit, perpetuum, scribarum reliquorum magistrum, actorum & chartarum collegij custodem, cujus operâ in concipiendis scriptis, & signandis aut subscribendis decretis collegium utitur, quique verba sæpè nomine collegij apud alios extra collegium facit. Quo munere à multis annis usus est *Eio Hebrandi* Hispanicæ factionis inimicus acerrimus. De reliquis scribis, quibus velut amanuensibus iste utitur, dicere operæ pretium non est. Habet collegium & ostiarium conditionis non aspernandæ, & turbam aliam ad varia ministeria, imprimis tabellarios sex, qui assidui sunt in itineribus. Collegio quoque additi sunt quæstores duo duobus ærarijs præfecti: quorum alter tractat omnem pecuniam provinciæ ex tributorum vario genere, ex vectigalibus, ex provinciæ totius censibus provenientem: eam recipit partim à Grietmannis territoriorum præfectis, partim à quæstoribus civitatum, partim à publicanis & coactoribus, eandemque jussu collegij, aut Ordinum exponit in varios belli & pacis usus, ejus acceptæ expensæque rationes apud rationum cameram, & delectos collegij ordinumque reddit: munus gratiosum æquè & fructuosum: Ambiunt quippè eum, qui isto præditus est, magnates ferè omnes, qui stipendia à Rep. capiunt, & quod indè sequitur. Alter ærario sacro censuum ecclesiasticorum præest, pecuniam istuc pertinentē colligit per homines suos, & uti, ac ubi, & quandò, & quibus jubent iidem Deputati, qui in collegio sedent, expendit, ut plurimùm verò in usum ecclesiarum, Academiæ, Scholarum, studia literaria sectantium, egenorum: haut secus quàm prior ὑπεύθυνος gratiâ quoque & fructu non multum priori cedens. Præter collegium hoc Deputatorum est etiam hîc Camera rationum magni usus: cujus qui participes sunt IIII-viri in annos singulos suffragiis ordinum delecti velut censores sunt assignationum pecuniæ, quas quisque à collegio deputatorum impetravit, eas examine & calculo suo probant aut reprobant: auscultandis rationibus quæstorum, & aliorum, qui pecuniam provinciæ publicam tractant, præsunt. Et his scriba à secretis est, qui, quæ isti decernunt, in chartas & libros confert: acta Cameræ annotat, & custodit: functio ejus perpetua, nisi quid accidat, cur loco movendus, aut in alium locum transferendus videatur. Non prætereundus hîc est Publicanorum ordo, paulò antè verbo notatus, à quo quæstori priori pecuniæ copia haud minima sufficitur. Hic uti invisus hominum vulgo imperito, cui molestum est tributum pendere, ita perutilis, imò necessarius Reip. est hoc tempore. Nam sine milite tueri statum præsentem, sine pecuniæ copiâ alere militem, sine tributis pecuniæ habere copiam, sine publicanis rectè expedire tributa non possumus. Est verò ordo iste diffusus per universam provinciam, divisusque ut plurimùm in societates complures, & diversas classes, non solùm secundùm partes regionésve provinciæ, sed etiam secundùm tributorum vectigaliumque genera. Alii enim in oppidis, alij in præfecturis agrarijs, alij in Ostergoæ aut Westergoæ, aut Sylvestrium partibus, alij ex frumento, quod molis teritur, alij è pecudibus, quæ mactantur, alij ex vino & cerevisiâ, alij ex aceto, sapone, sale, alij ex butyro & caseo. Nonnulli ex panno, quidam ex lino, cum nube, & cæteris rebus quæ in trutinâ publicâ ponderantur, vectigalia conducunt, locantibus IX-viris Ordinum deputatis, idque sub auctione. Atque hujus rei gratiâ deputati singuli aut bini ternive abeunt statis temporibus in diversa provinciæ loca celebriora. Conducunt verò publicani ut plurimùm in semestre: & qui conducunt, statim prædes dant: si dare non possunt, sumptus in auctione factos, & nescio quid mulctæ pendunt. In societate qui sunt, singuli in solidum pro societate Reip. tenentur, nisi expressè diversum sint pacti. Quæ qui conduxêre, suo periculo colligunt, exiguntque asperè: fraudis convictos mulctant & affligunt duriter ex legum præscripto. Ac interdum magna faciunt operæ pretia, interdum ingentibus damnis involvuntur, ac si solvendo non sunt, aut non esse se simulant, in carcerem sæpè rapiuntur,

Actuarius sive à secretis collegij.

Quæstores duo.

Camera rationum.

& vel tranſigere cum Rep. vel ferè rebusque ſuis cedere coguntur, ni prædes interveniant, ac Reip. ſatisfaciant. Nec rarò etiam accidit, ut impensè ſimulando, & jacturam inopiamque mentiendo Reip. & prædibus nequiter imponant. Habent collectores, miniſtros ſpeculatores multos, & multorum oculis vident, multorum auribus audiunt, ac in omnes res, in omnes angulos ſunt intenti, curantque ne quid fraudis ſibi fiat. Sed enim præcipuus certiſſimusque provinciæ hujus cenſus eſt ex inſtituto Georgii Saxonis originem habens, & ad hæc usque tempora durans ob inſtituti æquitatem. Saxo quippè univerſam regionem, oppida, præfecturas, paræcias in certum cenſus modum olim deſcripſit pro agrorum, qui celebrantur, magnitudine ac fructu: in quam rem juſſerat omnes agrorum dominos publicè profiteri, quanti agros ſuos vel locarent, vel locare poſſent: eáque profeſſio in judicem relata, ut eſſet perpetua quædam cenſus regula: procuſuſque tum fuit numus cenſus cum imagine Principis, qui florenus aureus appellabatur, & eo tempore permutabatur ſtuferis Brabanticis XXVIII: nunc verò pretio ejus plurimùm aucto ſtuferis ſimilibus LX æſtimatur. Et convenit tunc, ut ex quolibet floreno tributi nomine à dominis agrorum ſtuferi Brabantici tres Principi quotannis penderentur, id eſt, paulò minùs quàm nona cenſuum pars Principi ſolveretur. Excepti fuêre viri nobiles, & cœnobiorum antiſtites, qui cenſuum ſuorum viceſimam primam tantummodò ſolvere tenebantur ex pacto peculiari: imò & è nobilitate nonnulli hoc quoque oneris datâ pecuniâ, cum princeps bello exhauſtus pecuniâ egeret, in ſolidum redemêre, & cænobiarchæ prædia ſua, quæ ipſi cum clauſtris cænobiorum connexa per domeſticos ſuos exercebant, indulto principis inde ab initio inſtituti hujus immunia tenuêre. Et Saxoni quidem ex hoc tributi genere in univerſum provenìebant floreni iſtiuſmodi terdecies mille nongenti quinquaginta annui: in quam ſummam oppida, exceptâ Leovverdiâ, conferebant florenos M. CCC. LXX. Leovverdia immunitate erat donata. Nunc forma cenſus, ut dixi, manet eadem. Sed florenus, quem aureum cognominant, etiamſi reverà nunc ſtuferos valeat Brab. LX. in communibus commerciis, tamen in hoc tributo XXVIII ſtuferis ſimilibus, uti quondam, ſolummodò cenſetur. Ad hoc pro temporum modo, ut poſcunt Reip. negocia, in ſingulos florenos ſecundum indicem Saxonicum ex decreto ordinum exiguntur jam quolibet bimeſtri X, XII, XIIII, pluresve aut pauciores ſtuferi. Et nunc monaſtici agri omnes abrogato indulto pactoque Saxonico eidem legi cum cæteris agris communibus ſunt ſubjecti. Similiter & totus ager Biltanus olim immunis. Nobilium prædia ſervatâ proportione veteri viceſimæ primæ tributaria quoque cum aliis ſunt, exceptis tantum jam olim immunibus, quæ ne nunc quidem aliquid pendunt. Hac verò ratione cum ſtuferus tantùm unus hoc tempore ſemel exigitur in florenos ſingulos per totam provinciam, conficitur ſumma aureorum Carolinorum circiter millium ſex, quorum quilibet æſtimatur ſtuferis XX. Vnde cætera putari poſſunt. Summæ autem, quæ ex agris hoc modo conficitur, civitates ex lege hodiernâ de ſuo addunt partem nonam, tali ratione, ut ſi ex agrario cenſu aurei exiſtunt octogies mille, civitates teneātur adijcere decies mille. Comparatumq; ex æquo & bono inter ipſas civitates eſt, ut conſtet, quantum cuique in hanc nonam ſit cōferendum: idque ſumunt tum aliunde, tum præcipuè è cenſu, in quem ex formâ Saxonicâ prædia omnia urbana deſcripſere. Colligunt verò tributum hoc per agrum Grietmanni territoriorum præfecti, in oppidis quæſtores oppidani, collectimque generali provinciæ quæſtori tradunt. Atque hæc ferè domi, cum renatâ libertate uti & Senatus rerum maritimarum: de quo dicam paulò pòſt, ubi id magis commodum. Sequuntur, quæ foris, & huic provinciæ cum aliis ſociis communia: per quæ fit, ut provinciæ plures domi reſpublicas ſuas, ſua ſupremæ poteſtatis ac dignitatis jura habentes in unam quaſi Remp. coaleſcant. Horū ſummum & ampliſſimum ſive concilium ſive collegium nuncupare placeat, (collegium

Cenſus ordinarius & perpetuus in agris.

Golt gulden.

gium

gium malo, propter consessus assiduitatem & perpetuitatem) quod Ordinum generalium vocamus, verè caput Reip. vniversæ sociorum, in quo majestas ejus & summa potestas resident. Origo ejus ex vetustâ libertate provinciarum omnium Belgicarū, secundùm quam non licebat principi magnis in rebus quæ ad provincias pertinebāt, sine Ordinum provincialium consilio ac consensu quicquam statuere. Itaque si quid hujusmodi in animo princeps habebat, oportebat eum Ordines idoneo loco convocare, iis, quod animo conceperat, aut desiderabat, proponere, examinandum permittere, ex eorum voluntate aut decernere quod cuperet, aut missum facere. Si res ad unam tantùm pertinebat provinciam, cum Ordinibus istius agebat: si ad plures, cum plurium, quarum intererat; si ad omnes, necessum erat, ut Ordines quoque omnium vocaret, & cum iis ageret. Et hujusmodi conventus generalium Ordinum conventus dicebatur, cujus major potestas erat potestate ipsius principis. Quæ causa erat, cur raro, nec ferè nisi cogente re maximâ, ad istiusmodi convocationem principes soleant descendere. Hanc verò Belgæ initio tumultuum suorum, rebus ob religionem turbatis, ab rege Hispaniæ poscebant sæpius, sed actum agebant. Et cùm Requesenius Albani successor in vivis esse desiisset, & conventio de pace Gandavi esset inita, ipsi Belgæ omnium Ordinum ex omnibus provinciis passim coëuntes de rebus suis deliberarunt, & statuerunt, ac imprimis ista egêre, quæ ad amandandos è Belgio Hispanos, ad reparandā libertatem, & excutiendum intentatæ servitutis jugum spectabant. Sed nec legibus satis formatum hoc concilium erat, nec continuum, nec loco vno sedem habens, sed ut in summâ rerū confusione, & turbis multiplicibus ac periculis circumstrepentibus pro re natâ jam hîc jam illîc rarius aut frequentius coibat: donec tandem post provincias alias Brabātiâ quoque hostili vi à societate abstractâ Hagæ in Hollandiâ tandem eæ, quæ reliquæ erant provinciæ pro libertate facientes sedem ejus fixerunt, certioremque & meliorem ei ordinem dederunt. Consessus est virorum lectissimorum velut senatus perpetuus, in quem quos, & quot suorum volunt, binos, ternos, quaternos, quinos, senos, sed gravissimos, & rerū peritissimos quosque singulæ provinciæ mittunt impēdiis suis, ac potestate instruunt, eosq; aut mutant post annum, biennium, triennium, aut in honore ac munere illo eodem diutiùs relinquunt. Est enim hoc provinciis liberum, sed in consessu cùm suffragiis aliquid probandum aut improbandum est, non capitum numero, sed provinciarum suffragia censentur. Tot enim solummodò colliguntur, quot sunt provinciæ. Nec refert, majores minorésve sint provinciæ, quæ in suffragia eunt. Pari enim jure hîc omnes sunt, singulæque unū tantùm suffragium habent, licet viribus & dignitate inter se multùm sint impares, aliæque in onera communis Reip. bello paceq; triplo, quadruplo, quintuplo plus conferant quàm aliæ: attamen mos habet id, quod recta quoque ratio suadet, vt in reb. difficilibus auctoritas provinciarum potentiorum, quæ onerum plurimum sustinent, cùm deliberatur, & sententiis contenditur, reliquarum suffragia plerumque inclinet, ac in se vertat. Atque in hoc amplissimo συνεδρίῳ quasi compendium est autoritatis, dignitatis, potestatis omniū provinciarum consociatarum. Ad hoc omnes res magnæ provinciis communes referuntur: hoc de iis deliberat, disceptat, concludit, nisi tanti res momenti sint, ut ad totas ipsas provincias referendæ, & earum sententiæ cognoscendæ videantur. Hujus jus est ex fœderis lege controversias, quas provinciæ totæ cum totis provinciis habent, cognoscere & definire. Ex hujus decretis arma sumuntur & ponuntur, exercitus augentur & minuuntur, expeditiones fiunt, & quæ sunt hujus generis. Hoc res fœderum tractat, legatos exterarum civitatum, principum, regum audit, proposita expendit, ad ea respondet: ipsum vicissim legationes totius Reip. sociorum nomine ad alios decernit: & jam eo honoris & autoritatis pervênit, ut non à vicinis tantùm, sed & à longinquis populis, magnisque principibus ac monarchis colatur, & venerabile habeatur. Præsident in eo provinciæ per vices in orbem recurrentes, singulæ diebus VII: rogantùrque

Collegium aut Concilium generalium Ordinum.

Sic quidẽ hodie uſurpatur: ſed Ordine hoc controverſiã habent, & litigãt Friſij cum Vltrajectinis, priorémque locum ſibi deberi contendunt.

Senatus Ordinum.

[MAVRITIVS NASSOVIVS.]

ſententiæ ordine: & prima rogatur Geldria, deinde Hollandia, tum Selandia, Vltrajectini, Friſii, qui ſunt inter Flevum & Lavicam, Tranſiſulani, demum Groningani cum circumpoſitis agrariis: omnium ſententiis auditis, breviter repetit eas is, qui ex præſide provinciâ verba facit, & hoc quod plures provinciæ probant, concludit. Concluſum hoc is, qui toti collegio à ſecretis eſt, quem graphiarium vocant, ſemper collegio aſſidens, vir apprimè honoratus, in ſcriptum redigit, cui nomen ſuum dein ſubſcribit, qui pro præſide provinciâ verba fecit, & poſt eum graphiarius. Atque ita perſcriptum decreti locum & vim habet. Alterum eſt, ſenatus Ordinum magnæ dignitatis, qui & ipſe ex ſtatu illo, qui ſub Principibus fuit, eſt derivatus. Sed is olim Principum ſtatui & fortunæ conſulebat, & eorum deſiderio ferè ſubſerviebat, & ſenatores arbitrio Principum lectos accipiebat. Nunc tuendæ libertati conſilia impendit, & à provinciis liberis ſenatores accipit. Verùm ſenatores à provinciis editi & miſſi, à collegio Ordinum generalium poteſtate ac mandatis inſtruuntur, & in fidem obſequiumque ejus jurant. Sedes hujus Hagæ quoque eſt, & in eâdem arce cum Ordinum generalium concilio conſeſſus locum habet. Eſt à conſiliis collegio priori, auditurque in omnibus negotiis difficilibus, & potiſſimùm hodie res belli procurat, atque in iis in medium conſulit, quantis copiis opus ſit, quantis in ſtipendia & apparatus tributis, diſpicit, id ad generalium Ordinum collegium refert: ex ejus voluntate è ſui ferè medio delectos mittit in provincias, qui collationem tributorum liberalem in uſus neceſſarios aut utiles provincialibus perſuadeant: (id enim in more eſt ſocietati huic, non imperare tributa, ſed petere, & ſuadere, atque ita ea obtinere:) deliberat utplurimùm ſeorſim, ſæpè etiam conjunctim cum ſuperiore collegio. Senatores complectitur à provinciis datos XII, Geldros duos, Hollandos tres, Selandos duos, Friſios hujus provinciæ, quam jam deſcribo, itidem duos, ex reliquis provinciis tribus ſingulos: accedit decimus tertius à Britanniæ rege legatus, qui Hagæ aſſiduò degit. Præſident & hi per vices, ſed viritim, & ſuffragia ferunt viritim, ut tot ſuffragia numerentur, quot ſunt capita: valentque ea, & inſtar omnium ſunt, quæ numero vincunt. Senatores in ſenatu manent, quandiu provinciis, à quibus venêre, placet, alii annum, alii biennium, alii triennium, aut diutius. Sed perpetuus προέδρος hujus ſenatus à multis jam annis fuit, atque adhuc eſt illuſtriſſimus, & omnis ævi memoriâ digniſſimus ob prudentiam, & rei militaris ſcientiam, ac fortitudinem planè raram Princeps Mauritius Naſſovius, Geldriæ, Hollandiæ, Selandiæ, Vltrajecti, provinciæ Tranſiſulanæ gubernator, maris ſummus præfectus, & ſummus militiæ Ordinum ſociorum dux ac imperator, lumen & decus præcipuum non hujus ſolùm, cujus conſilia regit, ſenatus, ſed totius Reip. fœderatæ; ſine quo nihil rei magnæ ſuſcipitur, agitur, peragitur, ingenio ſupra fidem ſolers, vigilans, induſtrius, laborum & moleſtiarum patiens, pacis & belli artes omnes ad unguem callens, tot illuſtrium victoriarum, ac rerum aliarum præclarè geſtarum autor, quæ nomen ejus inclytum & admirabile facere per Europam, Africam, Aſiam, Americam, extraque anni Soliſque vias; & quod mireris, in tantâ fortunâ & gloriâ, modeſtiâ, comitate, affabilitate ſingularis, integritate ac ſincerâ pietate ſummus. Sed hic in ſenatum non venit, niſi aut vocetur, aut ipſe quid habeat quod velit proponere. Cùm venit, primum in conſeſſu locum tenet, & primus ſententiam rogatur, primus dicit. Et cùm ſenatus cum collegio majore jungitur, locóque ſuo conſidet, ſi Princeps adeſt, ipſe jam non inter ſenatores, ſed inter eos, qui Ordinum generalium nomen habent, in capite longæ menſæ honoratiſſimum locum occupat, & ſenatu diſcedente, cùm vult, eodem loci adhuc manet, ac deliberationibus intereſt. Senatui verò, cùm ſeorſim coit, perpetuò aſſident viri tres ſummæ dignitatis, quamvis ſenatores non ſint, nec ſuffragii jus habeant, ſupremus ſcilicet rationum magiſter, quem theſaurarium vulgò vocant, quæſtor generalis, ſecretorum ſcriptor & cuſtos. Ex his pri-

his primus omnem pecuniarum & sumptuum publicorum rationem in numerato habet, quanquam pecuniam ipse non tractet, & plerumque, cùm de re agitur hujusmodi, ante omnes in senatu, quid sentiat, ostendere jubetur, licet sententia illa suffragii vim non teneat. Alter verò pecuniam omnem, quæ ærario generali debetur à singulis provinciis, tractat, per coactores suos exigit, ex jussu senatus aut collegii supremi expendit in usus publicos, & de eâ rationes reddit, & ut plurimùm post rationum magistrum auditur. Vltimus acta in senatu consignat, & in publicos libros refert. Tertium collegium est id, quod curat res maritimas, ex quibus animam ferè ducit fortuna societatis Belgicæ, cujus summus præfectus est idem laudatissimus princeps Mauritius Nassovius, operâ in hanc rem utens legatorum duorum aut trium, quos Amiralios vicarios vocant. Ea curatio ad maritimas provincias præcipuè pertinens Hollandiam, Selandiam, Frisiam cis ultraque Lavicam, in collegia distincta est quinque, quorum maximum Amsterodami, cætera Middelburgi, Roterodami, Hornæ, Doccumi sedem hoc tempore tenent, curasque communis muneris distinctas habent. Quibus singulis fisci præfectus, & scriba à secretis est: & ἔφορος, qui in omnes, qui pecuniam hujusce curationis tractant, inquirit diligenter, & fraudes castigat. Commissarium vulgò nuncupant. Quartum denique est rationum Camera generalis, omnibus provinciis sociis communis, ex quibus volentibus adsessores accipit binos ferè & binos. Ei locus Hagæ etiam est: instituta, ut examinet rationes acceptorum & expensorum in usum societatis aut Reip. universæ, ne qua à generali quæstore, generalis ærarii præfecto, de quo dixi, aut ab ejus coactoribus, ne qua ab ipsis provinciis, aut provinciarum ministris, aut quovis alio fieri fraus possit. At domi, ut eò, unde digressus sum, revertar, è priore Rep. quæ sub Principibus fuit, reliquus in populari libertate mansit summus senatus & juri dicundo præfectus cum potestate amplissimâ & maximâ. Res enim videbatur ad salutem Reip. necessaria. Verum cùm ii, qui beneficio regis eum honorem adepti erant, ad regem respectarent, ejusque partes clam palamve foverent, quod periculosissimum statui præsenti videbatur, omnes simul abdicati fuêre tam indigenæ quàm exteri, quorum princeps erat Igramus Achlumæus, senatus præses. Quod factum anno M. D. LXXVIII. mense Martio. His alii suffragiis Ordinum in comitiis surrogati anno proximo, quibus præses datus Hesselus Aysma, ex indigenis magni nominis jurisconsultus. Sed & horum tres, Sucquetus, Axonius, Grammajus factionum studio anno M.D.LXXX. loco cedentes, aliis eum vacuum reliquêre. Paulò post senatui huic contentio nata est cum Deputatorum collegio de muneris & potestatis finibus. Senatus enim censebat, suum esse cum gubernatore Reip. consulere, & de omnibus quæ istuc pertinerent, cum eodem statuere, respiciens scilicet ad tempora superiora sub Principibus acta: collegii curam fuisse, exorbitationes à jure publico sive à majoribus accepto, sive fœderibus & pactis acquisito notare, earum emendationem poscere: in hoc operam suam consumpsisse, cætera senatui cum gubernatore esse relicta. Contra Deputati aliam tum rerum faciem, alium statum fuisse: nunc orbitam Reip. conversam, aliumque multis ejus partibus ordinem datũ. Atque hac contentione in studia diversa populi ordines rapiebantur: agrariorum major pars cum collegio Deputatorum, oppidani ferè omnes cum senatu faciebant. Nec antè liti huic finis fuit, quàm novus gubernator Guilhelmus Ludovicus Comes Nassovius in Frisiam venit. Is potestatis & mandati literis à generalibus Ordinibus, uti mos in fœdere sociorum habet, instructus, quarum argumento fines munerum senatus & collegii erant descripti, hoc assecutus est autoritate & studio suo, *ut senatus potestate amplissima dicendi juris contentus civilia cætera pleraque cum armorum negotiis collegio Deputatorum curanda relinqueret: exceptum jus constituendi senatum in oppidis Frisiæ*; quod ut à senatu ad collegium transferri paterentur oppidani, nullo modo persuaderi potuêre. Quâ de re inferiùs.

Collegia, quæ curant res maritimas.

Camera rationum generalis.

Supremus Frisiæ inter Flevum & Lavicã senatus.

Senatui eadem poteſtas in jure dicundo, quæ fuit ſub Principibus: quam antè expoſui. Præſidem habuit perpetuum primis annis Heſſelum Ayſma uſque ad tempora Leiceſtriana: quibus cùm is factioni Leiceſtrianæ bono publico periculoſæ improvido pietatis ſtudio ſe miſceret, honore exutus eſt. Nec ab eo tempore quiſquam locum illum rurſum obtinuit, ſive quòd perpetua poteſtas hujuſmodi libertati gravis videatur, ſive quòd convenire Ordines ſuffragiis in unum non poſſint. Mihi ſaltem id ignotum. Præſidis verò vicem gerit is, qui ex omni numero ſenatorum, (ſunt autem XII, ſuffragiis Ordinum in comitiis lecti) in dignitate ſenatoriâ tempore primus eſt, ſine reſpectu generis aut honoris cujuſquam, juriſve alterius. Eſtque hoc in ſenatu legitimum, ut quò quis priùs aut poſteriùs ſenatui ſit adſcriptus, eò priorem poſterioremve locum in itu, conſeſſu, dicendâ ſententiâ teneat. Tanta quippè ſenatoria hæc dignitas cenſetur, ut reliquos honorum gradus ſplendore ſuo quaſi obliteret. Id verò in more etiam poſitum eſt, profectum ab inſtituto temporum Burgundicorum, ut qui Quæſtor in comitiis creatur colligendis, & in uſum Reip. erogandis cenſibus iis, qui Principis quondam fuêre, per quem ſtipēdia ſolvuntur ſenatoribus his, & ſenatus miniſtris, cunctiſque adeò, qui cum ſenatu cohærent, is, inquam, Quæſtor, ſive in ſenatorum numero jam antè ſit, ſive non ſit, jus habeat ingrediundi in ſenatum quando vult, aut cùm negotia Quæſturæ id permittunt, poſcuntve, ac omninò inter ſenatores cenſentur: quanquam idem nunc rarò, cùm ferendæ ſententiæ ſint, præſens in ſenatu adſit; ſententiam autem ipſe dicit nunquam, non in civilibus cauſis, non in criminalibus. Nec ſanè vacare tantæ rei, aut animum iſtuc intendere poteſt. Quippè Quæſturæ muneri præfectura quoque agri Biltani cohæret, ut qui Quæſtor deſignatur, ſimul Grietmannus etiam iſtius agri fiat. Eáque præfectura VVeſtergoæ nunc accenſetur, ut jam ſine ejus partis prefecturæ IX, quæ ante ſolebant eſſe tantum VIII, ut ſupra eſt dictum. Iſtum locũ hoc tempore tenet nobiliſſimus & eruditiſſimus vir, *Ielgerus Feitzma* ex ſenatorum ordine. Cæteri ſenatores ſunt hi, *Erneſtus Harinxma*, *Rombertus Vlenborgh*, *D. Gellius Hillama*, *D. Suffridus Hannia*, *D. Lælius Lycklama*, *D. Petrus Runnia*, *D. Ioannes Saeckma*, *D. Ioannes Sandius*, *D. Adamus Eiſſinga*, *D. Franciſcus Iongama*, *Oricus Doijema*, viri genere, virtute, doctrinâ eximii. Habet ſenatus, vt habere ſolet ſummum ſcribam cancellarii inſtar, actorum chartarumque publicarum cuſtodem, doctrinæ titulo inſignem: & alterum prioris vices plerumque gerentem, quem ſecretarium vulgus vocat; vtrumque ab ordinibus populi in comitiis deſignatum. Et hi operâ ſcribarum aliorum, quorũ certus

Procurator generalis.

numerus eſt, & quaſi collegium conſtituunt, vtũtur. Et quia Reip. quàm maximè intereſt in ſontes criminum reos animadverti, eſt in provinciâ hac Procurator generalis, jam olim ſub Principibus inſtitutus, cujus perampla quoque eſt dignitas, & magna cum ſenatu provinciali conjunctio. Nam ſæpè in rebus gravibus à ſenatu vocatur in curiam, & in conſilium adhibetur, nec unquam niſi è pru-

Hoc munus nunc obit THEODORVS LIVIVS SCHELTINGA D.

dentiſſimis ac doctrinâ præſtantiſſimis eligitur in populi comitiis. *Ejus partes* præcipuè ſunt, criminum reos accuſare quàm acerrimè apud ſenatum, dare operam, ne quis impunè in leges peccet, aut jus publicum violet, majeſtatemve populi lædat, denique ea omnia curare, quæ alibi advocati Fiſci curæ ſunt commiſſa. Munus ſimillimum cum eo, quod triumviri advocati Reip. gerunt Venetiis, quos legum tribunos vocat Caſpar Contarenus, & laudem ex eo referre affirmat, ſi accuſatores ſontium ſe præſtent acerrimos. Ne verò reis defendendi ſui copia deſit, inſtitutum eſt, ut ex advocatorum omnium turbâ, qui plurimi iſtic ſunt cauſarum omnis generis patroni, & procuratores doctrinæ titulo inſigniti, VIII, ut quique in albo curiæ huic ordini ante alios adſcripti ſunt, ſtipendia à Reip. capiant ſinguli daleros XXV: liceatque cuilibet criminis reo ex his eligere unum, cui patrocinium ſuum cum fide ſuſtinendum commendet: nec fas ſit, electum id ipſum ei denegare etiam facinoroſiſſimo & egentiſſimo. Et ſi reus locuples, aut fortunæ lautioris ſit, permittitur ei ut binos aut ternos ex eorundem

rundẽ numero edat, à quibus defendi velit, sed operæ pretio promisso. Vtrumque præclarum, ne & legibus & reis patroni desint, ne legum majestas in contemptũ abeat, nec tamen queri jure quisque queat, sine legitimâ defensione quenquam damnari, damnatumve esse. Sed habet quoque & carceris publici potestatem idem Procurator generalis, & paratum ad obsequia commentariensem: qui pro ut iste jubet, ita captivos aictiùs laxiusve in vinculis habet, iisque aut compedes inijcit aut demit. Ejusdemque mandatis paret accensus manui lictorum præfectus, quæ exequendis senatus decretis in criminum graviorum reos semper velut in procinctu est, quem accensum vulgo substitutum vocant. Is aut à senatu, aut à solo Procuratore jussus ex quovis universæ regionis loco per lictores istos criminum majorum reos abripit in carcerem, qui Leoverdiæ est, commentariensique tradit. Nec omninò licet Grietmannis aut oppidanis Magistratibus refragari, sive reos ipsi in vinculis jam habeant, sive non habeant: coguntur que ex lege, si fortè rei fugâ evaserint, eorum nomina cum designatione patrati criminis & testimoniis istuc pertinentibus ad Procuratorem generalem mittere. Quæ ille accepta in album sontium refert, monumentum durantis reatus. Summa rerum totius provinciæ hodiè est penes delectos trium Ordinum in comitiis congregatos, in quibus populum universum ii repræsentant, ejusque potestatem gerunt. Tres Ordines dico, nobilitatem, plebejos in agro prædiorum rusticorum suorum dominos, oppidanos. Functio delectorum & potestas annua tantum est, nisi quibus eadem suffragiis suorum prorogatur. Designantur quotannis hic IX. viri deputati, qui collegium conficiunt, aut natalem Christi senescente mense Decembri, velut soluto ad tempus collegio, in diversa ferè discedunt. Quod priusquàm faciant, per literas denunciant omnibus præfecturis per totum agrum, & omnibus civitatibus, ut in tempore delectos designent, qui comitia obeant, & potestatem istam gerant in annum proximum. Præfecti in agro literis acceptis mox à Nonis Ianuarii vicatim hujus rei causâ conventus indicunt: conveniuntque separatim singulæ præfecturarum paræciæ, conventuumque illorum participes sunt nobiles, ignobiles, fundos suos possidentes & colentes, aut exercentes colentesque alienos pecuniâ conductos, ecclesiarum quoque ministri: tantùm plebs infima & mercenaria, & opificum turba excluditur. Ita in singulis paræciis paræcorum suffragiis ex ipsorummet numero eliguntur duo, & ferè ii, quos vult præfectus, cujus gratia potens est. Atque hi electi postridiè, aut tempore præfixo, omnes ex omnibus paræciis in vicum totius præfecturæ præcipuum, in quo præfectus ex more prisco jus litigantibus dicit, coëunt, & præsidi præfecto ex omni numero eorum, qui in eâ præfecturâ prædiorum domini sunt, per suffragia duos designant ad comitia ituros, quos *Vulmachtos* voce patriâ, id est, πληρεξουσίους appellant: appellant verò sic, quia singulæ præfecturæ, & singulæ civitates (nam civitatum hîc par est ratio) plenam potestatem faciunt iis, & jus in eos conferunt agendi statuendique in comitiis, quæ communiter illîc agi ac statui solent. Hos Duumviros delectos voco. Et rarò accidit, ut non ex his alter sit ipse præfectus Grietmannus suffragiorum moderator, atque arbiter, alter etiam gratiæ ipsius obnoxius, ac à nutu ejus penè pendens, nisi, qui regnum in Rep. totâ tenet, ambitus ambitum retundat, ac jugulet. Atqui lex jubet, ne quisquam Vulmachtus eligatur, nisi qui reformatæ religionis in ecclesiis hîc publicè receptæ socium, ac simul Hispanicæ factionis hostem se profiteatur, quique in munere non sit, ob quod stipendium capiat à Rep. universâ. Eademque lex apud oppidanos quoque valet: apud quos compendiosior est electionis hujus ratio. Nam senatus in quolibet oppido eodem illo tempore ex se edit vnum, & collegium juratum tribunitiâ potestate præditum adijcit alterum, in quos eadem illa potestas cum eodem nomine à totâ civitate confertur. Et sic quidem regulariter ac ut plurimum. Quâ ratione viri LXXX, LVIII nimirum ex agrariis, XXII ex oppidanis, comitia conficiunt, totiusque Reip. jus in manibus suis

De comitiis & Deputatis.

habent. Verùm fit nonnunquã, ut civitas aut præfectura vna pluresve delectos designent tres aut quatuor, aut etiam vnum tantùm, interdum quoque civitas aliqua ex minorum numero, ut sumptibus parcat, delectis alterius civitatis majoris, aut cujus omninò vult, mandata potestatemque agendi dat pro sese: atque ita numerus ille augetur, minuiturve. Quod cùm fit, hoc tamen tenetur perpetuò & sine variatione, ut suffragiorum rationi propterea ne hilum quidem accedat, decedatve. Nam vt vnius civitatis in Ordine suo, ita vnius præfecturæ in classe suâ vnum est suffragium, sive à duobus id feratur delectis, sive à pluribus, sive ab vno. Sed vt facilior ratio sit, confusioque vitetur, hoc tenetur ut plurimùm, quod ante dixi. Comitia etsi lege certam sedem non habeant, tamen ob loci commoditatem raró alibi quàm Leovardiæ etiam nunc, uti olim sub Principibus & ante Principes, aguntur. Aguntur autem quoties res aliqua postulat: sed anniversaria ac stata quotannis semel mense Februario aut Martio, & ea plerunque ob negotiorum multitudinem diuturniora. Nam in iis Ordinum Deputati IX-viri, quos collegium propriè vocant, quotannis eliguntur eo modo quo antè est expositum; item IIII-viri rationum censores, quos ἐξετάζοντες aut ærarii tribunos dixeris; eos, qui in collegio Ordinum generalium sedent Hagæ, quique in Ordinum eorundem senatu, & in rationum camera, quæ Hagæ est omnibus provinciis sociis communis, & in collegiis rerum maritimarum. In his ut plurimùm, si quis locus vacet in summâ curiâ, aut senatu provinciali, si quis, qui collegio IX-virûm, aut senatui eidem provinciali, aut IIII-viris rationum censoribus aut præfectis rerum maritimarum à secretis fuit, decesserit, si quæstore novo fuerit opus, surrogantur, qui in munus locúmque succedunt. In ijsdem de tributis, vectigalibus, portoriis si quid novandum, augendum, minuendum, mutandum, plerumque disceptatur ac decernitur: libelli supplices eorum, qui aliquid à provinciâ petunt, cujusmodi sunt penè infinita, examinantur, precésque vel admittuntur, vel reijciuntur. Taceo alia plurima. Et hæc pleraque aguntur summâ contentione, maximè ea, quæ ad honores & fructuosa munera mandanda pertinent, in quibus ambitus, supra quàm credi potest, dominatur, & varios ludos facit, varijsque artibus res implicat & turbat. Comitia coëunt vocante Gubernatore, & collegio IX-virûm, Gubernator si adsit, aut solo collegio, si idem ille absit: penes hos enim id jus est, nec penes ullos alios: quæ si extraordinaria sunt, ut hodiè usus habet, vocantes in literis, per quas comitia indicunt, præcipua rerum agendarum capita edunt, ut Vulmachti eò rectiùs potestate & mandatis instrui necessariis possint: quod ipsũ ante aliquot annos in ordinariis ac statis quoque fieri consuevit; nunc non fit. Vbi coiêre, delectis Ordinum in amplissimo convocatis, & simul ex omni populo admissis juris honestis cujusvis Ordinis, quibus audiendi studium est, præmissisque ad DEVM precibus præeunte verbis ecclesiaste, nunc nomine Gubernatoris Collegijque, quæ agenda sunt, proponuntur; additurque ut plurimùm oratio brevis, quâ graviter ferè monentur omnes, ad quos id pertinet, vt postpositis affectibus comparent animos suos ad bene consulendum Reip. Tum is, qui collegio IX-virûm à secretis est, inchoans ab Ostergois secundùm præfecturarum Ordinem vocat delectos πληροδυνάμους, & à singulis mandati potestatisque literas poscit: quas vbi ab iis accepit, oppidanos accersit, easdemque ab his quoque exigit: atque has literas omnes statim in collegium infert. Ibi præsente Gubernatore si is in urbe sit, aut absque eo, si urbe absit, seriò inquiritur in literas pariter, & ipsos delectos. Et si qui horum deprehenduntur aut minùs legitimè designati esse, aut non esse tales, quales lex requirit, reijciuntur ilicò, jubenturque illi, qui eos designarunt, sine morâ designare alios, & ad comitia mittere, aut, si facere id negligent, pro ratis admittere, quæ delecti cæteri sint decreturi. His expeditis, ea quæ vivâ voce paulò antè in conventu omnium proposita fuêre, ut certiùs agi possit, quaternis exemplis descripta delectis traduntur

duntur

duntur. Simul ipsi quadripartitò divisi in quatuor conclavia secedunt deliberandi causâ Ostergoi, VVestergoi, Sylvestres, oppidani: designantque hi ex ordine suo tres, cæteri binos, in collegio IX-virûm per annum sessuros. Eodemque modo agunt in edendis iis, qui tum in collegio IIII-virûm examinandis rationibus tùm in altero virorum totidem regundis rebus maritimis, quod Doccumi est: sunt futuri, eduntque hîc singula conclavia singulos. Quod si mutandum nihil videatur utroque aut alterutro in collegio, prorogant iis, qui tempus explerunt, munus idem, aut mutatis quibusdam alios in munere relinquunt. At in cæteris designandis qui in numero IX-virorum, & IIII-virorum non sunt, alia tenetur ratio. Nam plurium competitorum nominibus propositis in singulis primùm conclavibus certatur suffragiis: deinde conclavibus singulis ad consensionem qualemcunque redactis, si diversa conclavia varient inter se, tantisper contenditur conclavibus junctis, donec censensus ineatur. Nec aliter fit, cùm de tributis, de legibus, de alijs Reip. partibus, de pace, de bello, de belli rationibus agitur. Habeturque his id ratum non quod plurium delectorum suffragijs, si delectos numero censeas, sed quod consensu plurium conclavium probatur. Cujuslibet verò conclavis hæc sententia esse censetur, in quam plures in eo delecti pluresve præfecturæ, aut civitates descendunt. Nā ut in universorum delectorum conventu & actione, cùm conclavia juncta sunt, tot tantùm suffragia numerantur, quot sunt conclavia, eaque jure & potestate inter se paria, ita in conclavibus separatis ex numero civitatum aut præfecturarum suffragiorum numerus æstimatur. Sic fit, ut in oppidanorum conclavi ex numero oppidorum XI, in Ostergoorum ex præfecturarum XII, in VVestergoorum verò VIIII, in Sylvestrium X, ut hodiè res habent, totidem omninò suffragia censeantur. Itaque quo VI-pluresve præfecturæ Sylvestres, V verò VVestergoæ, VII Ostergoæ suffragiis suis eunt, id singulorum istorum conclavium sententia habetur, non secus ac si omnes præfecturæ idem sentiant. Idem in civitatibus valet. Pauciorum enim alia sentientium ratio non habetur. Totaque hac in re hoc mos habet, ut quanquam præfecturæ præfecturis, quæ ejusdem conclavis sunt, & civitates civitatibus multum præstent, opibusque & hominum frequentiâ procul anteeant, tamen in conclavibus suffragia suffragiis censeantur æqualia. Quod & de totorum conclavium suffragiis inter se comparatis paulò antè dixi. Nec enim quia Leovardia rerum hominumque copiâ tantum potest, quantum duæ aut tres civitates minores, ideò tantundem suffragiis jure eas superat. Et quia Sylvestres multò inferiores opibus & viribus sunt VVestergois, & præfecturarum numero ea felicitate Ostergois concedunt, non idcircò suffragii potestate simili modo ij cedunt. Sed utrobique suffragium suffragio pensatur. Verùm cùm disputatur de re, cùm sententia dicitur, tum majorum autoritas ut plurimùm minores in sententiam suam pertrahit, atque ita efficit, ut in ferendis suffragiis antecedentes illos hi quoque penè sequantur. Nam & æquitatis ratio huc ducit, & hominum natura sic habet, ut quos majoribus in rebus esse vident, hos sapientiores quoque esse, ac eorum consilia sequenda arbitrentur. Si consentiant inter se conclavia duo, & tertij pars media eodem inclinet, eorum sententia pro victrice habetur. Si duo duobus contradicant, nec se moveri proposito sinant (in quo multum potest, nec parum plerumque efficit Gubernator, si præsens sit) suspenditur res, & infecta censetur, eadémque aut resumitur iteraturque in comitiis iisdem, aut reijcitur in tempus aliud. At si quando evenit, ut conclavia tria conspirare videantur in re aliquâ, quam in detrimentum ordinis sui comparatam esse conclave quartum arbitratur, non teneri se aut suos istorum illo consensu conclave hoc existimat, nec premi se suosque hujusmodi suffragiis patitur. Exemplo sunt oppidani, qui licet consensione trium conclavium aliorum vrgeantur sæpè de tributis rerum promercalium apud se, tamen vltra eum modum, in quem consensêre ipsi, gravari se haud quaquam permittunt. Periniquum

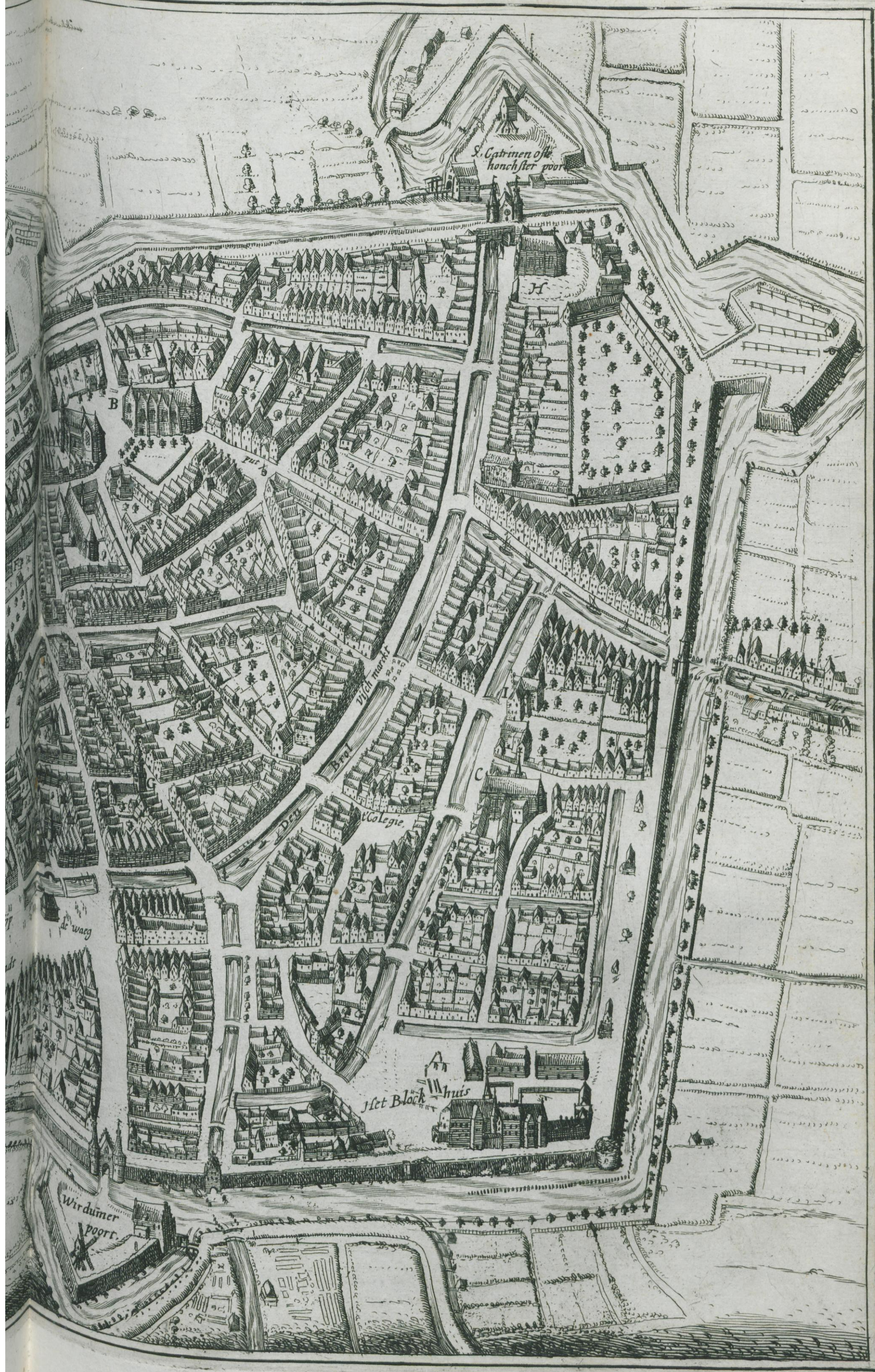
quũ enim censetur, non accedente assensu suo irrogari sibi onus ab aliis, qui oneris ejus manẽt expertes. Nec id prętereundũ hoc loco, fieri nonnunquam ut, cùm quid urgetur rei gravioris, cui assentiri conclave aliquod non audeat, aut non velit, id ipsum defectum mandati prętexat, & permitti sibi tempus & copiam petat referendi rem ad suos, atque ita id quod odit aut aversatur, declinet ad tempus, interdum etiam aliorum impetum eludat. Nec silentio transmittendum, Quæstorem generalem, & Quatuorviros rationum magistros, quanquam stipendiis provinciæ autorati sint, tamen comitiis omnibus interesse, & sententias dicere consilii causâ haud aliter ac si Vulmachti essent: nonnunquam etiam Quatuorviros rebus maritimis præfectos in collegio Doccumano, si sic IX-viris re-

NOTA. gundæ Reip. videatur, à quorum id arbitrio ferè pendet. Hæc comitiorum ra-
" tio est: in quâ si minùs ambitus valeret, minusque possent ii, quos comitiorum
" censuram metuere oportebat, meliùs forsan Resp. haberet. Ambitus familia-
" re malum liberis populis, ac imprimis pertinax, quod faciliùs improbes & corri-
" pias, quàm corrigas aut profliges. Exemplo est populus Romanus, virtute, sa-
" pientiâ, rebus gestis, civitate benè constitutâ inclytus: in quo tot legibus casti-
" gatum hoc crimen, & pœnis correptum tamen reprimi, atque in ordinem redi-
" gi non potuit, sed ut pestilens lues contemptis remediis magis ac magis invaluit,
" legésque perrupit. Cui ubi locus est, ibi pessum ire bonum publicum necesse est.
" Nam honores & munera inidoneis sæpiùs & indignis, quàm idoneis dignísque
" tribuuntur: ita non solùm virtuti debita præmia in virtute vacuos, imò in vitio-
" rum servos sæpè conferuntur, sed etiam Resp. commissa hominibus hujusmodi,
" ingens nonnunquam naufragium facit. At ista pestis non solùm inolevit hîc,
" sed regnum etiam tenet, atque adeò tam subtiliter, tam multiplici viâ ac mo-
" do grassatur, ut Romanas artes hujus generis superare fatearis: quinimò moribus
" jam ita recepta est, ut crimine vacare vulgò credatur. Iam verò hoc quale est, quòd
" ii magistratus, quos omnium maximè ὑπευθύνους esse recta ratio jubet, non solùm
" ἀνεύθυνοι relinquantur, sed etiam præcipui εὐθυνταί fiant? An non tale, ut nihil

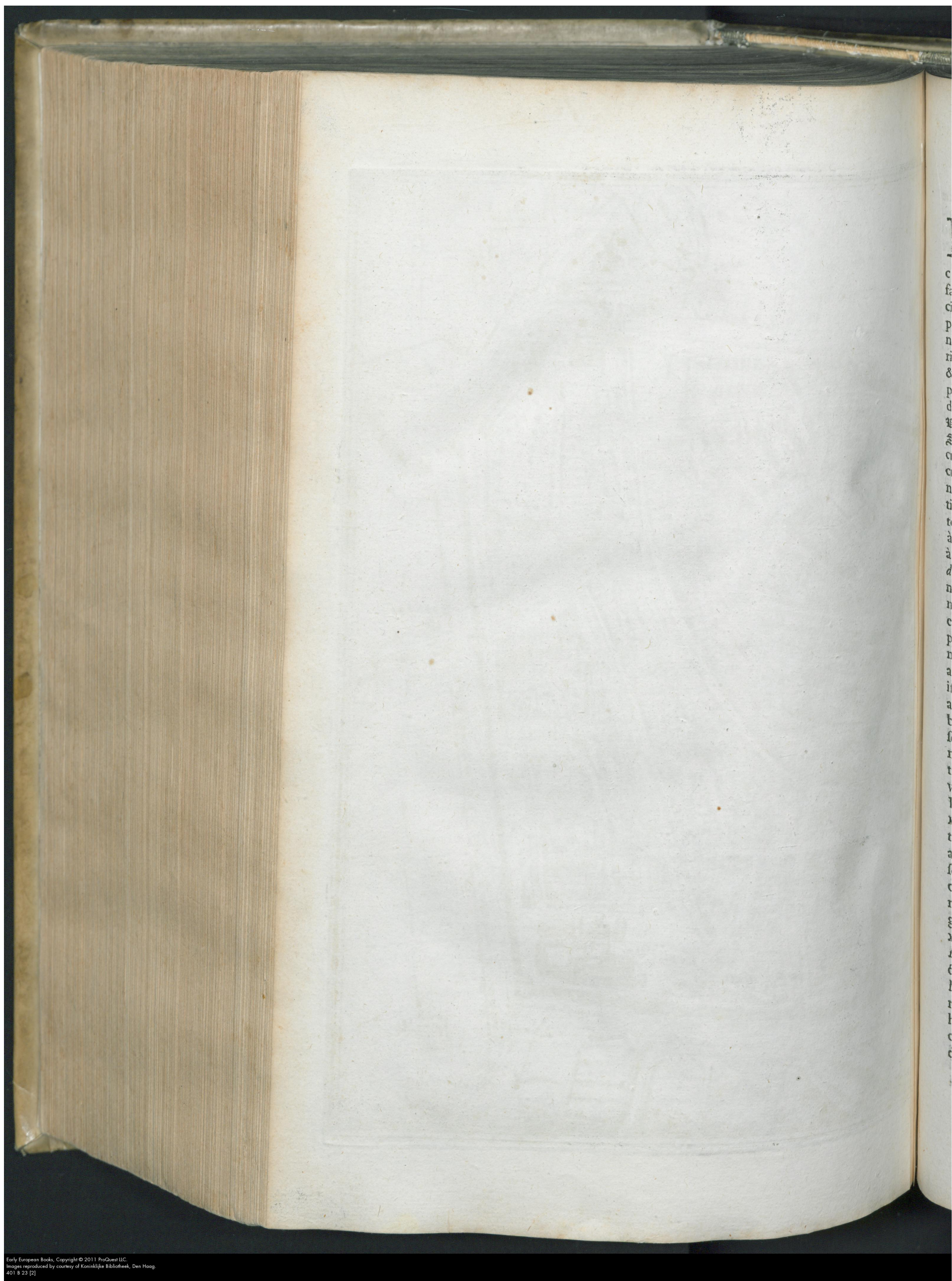
magis cum naturâ atque integritate libertatis popularis pugnare posse videatur? Sed desino plura de his. Plurimorum virorum virtus facit, qui jam in scenâ Reip. sunt, & patriam ac libertatem amant, ut hujusmodi Reip. vitia Reip. exitio non sint. Nunc ad oppida hujus provinciæ, & eorum politiam stilum verto. Oppidanus ordo quod jus in comitiis, & in collegio deputatorum IX-virûm post divortium cum Hispaniarum rege factum teneat, jam antè à nobis est expositum. Nunc cætera ejus exequemur. Saxoniæ Princeps rerum Frisiæ potius αὐτονομίαν reliquam civitatibus omnibus reliquit. Id tantum libertati earum decerpsit, quod jussit ipsas è civibus suis, quos muneri gerendo pares esse putarent, tot edere quotannis ad Calendas Ianuarias, quot singulæ in senatu suo habebant, eosque cum his, qui annum jam explessent, junctos, sibi si adesset, aut se absente Proprincipi, & senatui supremo proponere, ut vel ipse, vel hi ea omni illo munere deligerent, qui anno proximo in senatu essent, & civitatem regerẽt. Addidit & hoc, ut quæ civitates ad id usque tempus Oldermannum nescissent, eum quoque imposterũ, ut aliæ, admitterent ab ipso Principe nominandum, & quidem perpetuum, velut senatûs Præsidem, aut Ephorum. Et hæc ad Burgundos transmissa durarunt ad instauratam popularem libertatem: à quo tempore sine Oldermannis civitates fuêre. Reliquum jus Principis in constituendo senatu, præterquam apud Leovverdios & Franequeranos, quibus aliquid præcipui postea concessum, penes Gubernatorem, & summam curiam, ut ostendimus, mansit. In conciliis juratis à Principibus quod sciam, nihil mutatum. Hæc generatim. Restat de singulis civitatibus separatim ut agamus.

LEOVVER-

LEOWERDIA
Metropolis Frisiæ Occidentalis, et summi Senatus multorumq; verorum nobilium sedes,
N Geilkerck. fecit A°. 1636.
De Olde houchter kr.
De Frouwen poort
Lange pijp
De Nieuwe Stade
A, t'Raedthuis.
B, Iacobijnē kerk.
C, Geleisterkerck.
D, S^tn G. Hoff.
E, t'Weeshuis.
F, t'Gasthuis.
G, de Nieuwe torn.
H, t'Amunitiehuis.
I, de Cancelerrij.
K, Tuechthuis.

S. Catrinen ofte honchster poor
H
B
put
Visch marckt
Den Brol
t'Colegie,
I
C
het vliet
de waeg
Het Block huis
Wirduiner poort

LEOVVERDIA.

LEOVVERDIA civitatum in hac Frisiæ parte, maxima, ditissima, splendidissima, frequentissima est sine controversiâ. Sed vetustate nonnullis cedit. Putatur civitatis nomen & formam induisse anno æræ Christianæ M. CXC, verùm perangusto mœnium ambitu, eo loco ubi hodiè parœcia est cum fano, cui patrio sermone Niehouij, id est, novi horti, aut aulæ nomen est, medio civitatis, uti ea iam habet, spatio ab Occasu in Ortum secundùm Boream ejus latus porrectо. Situm primùm id oppidum fuit in solo nonnihil supra reliquam planiciē longè lateque porrectum se attollente ad brachium maris tum temporis terris se insinuās, & Ostergoam à VVestergoâ dirimens, de quo & priùs hoc in libro & decade I libro IX Historiæ scripsi, cujusmodi loca editiora maiores nostri linguâ populari Weerde solent appellare. Vnde oppido nomen volunt datum: uti accidit multis in omni Frisiâ vicis. Sic enim in Frisiâ Orientali Languuerd / Eguuerd / Visguuerd / Loguuerd / sic inter Amasū & Lavicam, Holuuerd / Jucguuerd / Greuuerd / Stitzuuerd / Siluuerd / Feruuerd / Aduuerd / Dorguuerd / sic inter Lavicam & Flevum cursum Feruuerd / Fosuuerd / Tiarcuuerd / Hoeluuerd / Languuerd / ex simili loco nuncupata sunt. Iuxta verò locum eū ajunt rivulum in maris brachiū exisse, cui *Leæ* nomen fuerit: Hinc composito vocabulo *Leouuerdiam* dictam. Ego loco illi editiori à domino *Lewio* qui in eo ipse habitarit, nomen inditū magis verisimile puto, nomenque id oppido esse antiquius: quemadmodum ab *Econe*, *Ecouuerdiam*, à *Iucone*, *Iucuuerdiam*; à *Feddone*, *Feduuerdiam*, *ab Adone*, *Aduuerdiam*; à *Fosâ* fœminâ, *Fosuuerdiam*; à *Tiarchone*, *Tiarcuuerdiam*; à *Bolone Bolsuuerdiam* vocatam dubitare nemo sani judicii potest. Sunt enim ea omnia nomina propria Frisiis usitatissima. Qui verò ex Levvio quodam caupone, quem nostrates een werd dicunt, qui primus eò loci ad trajectum habitarit, atque insuper ex tabernariorū more Leonem in tabulâ depictum pro insigni tabernæ suæ usurparit, vocabulum id loco tributum memorant, hos anicularum delirantium somnium referre arbitror. Erant verò tum cùm oppidum hoc nasceretur, vici duo alij, alter ad Occidentem, alter ad Orientem ei proximi, uterque cum fano suo, quorū iste ex fano *Oldehoua*, hic *Hoca*, quod angulum aut hamū significat, vocitati, nunc ab aliquot retrò sæculis maximâ sui parte cum ipsis fanis oppido additi, ac manibus ejus prolatis inclusi, nomenclaturâ priscâ cum parœciarum jure servatâ. Nec secùs Meridiem versùs multa oppido crescenti sensim adjecta: ut jam non minùsquàm passuum M. DC ambitio ejus intra fossas habeat, complectens spatium frequenti domorum splendidarum & continuarum serie secundùm varios vicos obsitum & oppletum, cum sacris publicisque ædibus egregijs compluribus. Habet civitas diploma signatum IIII. Eid. Iulij anno æræ Christianæ M. CCCC. XXXII, Bolsuerdiæ, ubi tum Ordines Ostergoæ & VVestergoæ comitia agebant, quo duæ istæ jam dictæ parœciæ *Oldehoua* & *Hoca* totæ civitati sunt adscriptæ, ac senatus ejus jurisdictioni subjectæ non solùm, quâ intra mœnia, sed etiam quâ extra, earum ædificia solumque sita erant, idque (ut ait diploma) omnium provinciæ Ordinum bono: jussique omnes, qui in judicatu erant, omnesque civitates decreto isti sine contradictione parêre. Atque huius decreti argumentum postremis annis à Saxoniæ Principe, & anno æræ Christianæ M. D. XVI. à Carolo Hispaniarum & Burgundiæ Principe rursùs est confirmatum. Antiquitus familiæ nobiles complures valido opere contra repentinam vim structas domos in oppido habuêre, Cammingani, Vniæi, Camstræi, Minnemij, Martenij, Burmanij: sed antiquissimi ex his, & potentissimi Cammingani, quorum in solo magna oppidi pars ad Orientem æstivum extructa est, quique haud procul oppidi mœnibus insignem arcem tenuêre cum proximo ac pene contiguo viculo familiæ suæ nomen ferentem. Et hæ familiæ luxuriante & diffluente libertate, ac discordiâ cuncta turbante, cùm quisque tantum sibi licere

Nyehove

cere putaret, quantum poſſet, in poſſeſſionem aliquam juris & poteſtatis publicæ
ſe collocarunt, ut ſine earum conſenſu vix quicquam ſenatus majoribus in nego-
ciis auderet: interdum etiam ſenatui præſedêre. Civitas alioqui jam indè ab anno
M C C C C, X X X I I ſanctione omnium Ordinum iſtius provinciæ merum &
mixtum imperium in ſuos habuit, nec ab eâ niſi ex pactis provocatio fuit. Sævien-
tibus factionum exitialium furiis anno M. C C C C. L X X X I, poſtridie Simonis &
Iudæ, cùm fortè major civium pars belli causâ domo abeſſet, à Sciringiis inimicis
occaſioni intentis capta eſt ſubito impetu, & hoſtilia perpeſſa, ſed eodem die virtu-
te civium, qui domi manſerant, ab hoſte liberata. Et quia vixdum expulſo hoſte et-
jam ii, qui urbe exierant, re benè geſtâ, demum triumphabundi, ſunt reverſi, dies is
ad perennandam rei memoriam ſacræ feſtivitati quotannis agendæ dicatus fuit.
Occiſus eo tēpore à Sciringiis eſt civitatis Oldermannus Petrus Aucama, juris pe-
ritiâ ac virtute æquè clarus. Altero ab hoc anno die X I I I Iunii, ingens civitati dā-
num irrogatum eſt ab igne fortuito, qui primùm è figuli officinâ exortus non
minus quàm C C domos, ſi annalibus creditur, abſumſit. Inhæſit ut plurimùm
Leovverdia Vetroperorum partibus: & anno M C C C C X C I I arctius fœdus cum Gro-
ninganis earundem partium junxit, atque in eo fœdere manſit, donec vi Saxonum
ab eodem diſcedere fuit coacta: quod factum eſt anno M. C C C C. X C V I I I, quo bis à
Scombergio Saxonum ductore obſeſſa in poteſtatem ejus venit. Tum caſtellum
ei impoſitum cum præſidio: quod duravit ad annum uſque M. D. L X X X, quo repe-
tente libertatem populo funditùs eſt everſum. Eodem illo tempore, cùm Saxo-
num imperium Friſia ſubiret, id hæc quoque civitas paſſa eſt in autonomiæ ratio-
ne, quod cæteræ omnes. Etenim Leovverdia libertatis tempore ſenatum habebat
virorum X I I, quorum quatuor conſules, duo Senatores, reliqui Scabini diceban-
tur: & his decimus tertius erat additus Oldermannus ſenatûs princeps. Horum
media pars quotannis munere decedebat circiter Calendas Ianuarias, & totidem,
quot decedebant, ſuffragiis ſufficiebantur; eóne modo, quo Snecæ id fieri ſolet, an
ſimili alio, mihi non liquet. Oldermannum biennium in ſenatu ſediſſe etiam,
arbitror magis quàm certò ſcio. Quem locum non ex plebe ſolùm homines, ſed
ex primariâ quoque nobilitate nonnunquā tenuiſſe exemplo VVattionis Cam-
mingæ diſco, quem anno M. C C C C. L X X V I Oldermannum fuiſſe binis
in literis publicis reperio. Cum hoc ſenatu in Rep. oppidanâ erat & col-
legium juratum, uti oſtendi priùs, virorum X I I I, tribunitiæ poteſtatis: in
quod qui cooptabantur à ſenatu ſtatim poſt Calendas Ianuarias (hoc enim jus ſe-
natus habebat) ii aut cum anno finiebant munus, aut prorogatum retinebant pro
arbitrio ejuſdem ſenatûs. Horum partes erant, cum ſenatu Reip. conſulere in ne-
gociis gravibus, ſenatum, ſicubi exorbitare eum, aut ceſſare in officio putarent, mo-
nere, interdum etiam actis ejus intercedere, ſumptus publicos moderari, & ad pe-
cuniæ, quæ in ærario eſſet, aut ad cenſuum modum exigere, plebem tributis ac in-
juriis, Remp. ære alieno prohibere, in eligendo ſenatu operam ſuam civitati præ-
ſtare. Saxo autem, qui tantam libertatem periculoſam ſibi exiſtimabat, hoc more
abrogato, juſſit ſenatum exeūte anno totidem alios, quot erāt ipſi, è civiū numero
muneri gerendo pares eligere, & horum nomina cū nominibus ſuis Proprincipi &
ſenatui provinciali, ſi ipſe non adeſſet, offerre, & hos ex omnibus iſtis X I I, deligere
in ſenatu futuros per eum annū, conſules ſcilicet quatuor, ſenatores duos, ſcabinos
ſex, atque hoc redire in orbē quotannis. Oldermannū verò ſenatui addidit, quem
vellet, perpetuū. Cætera civilia inſtituta intacta civitati reliquit, excepto jure gladii,
quod ſibi vendicavit. At Saxonis filius Georgius incommoda hęc commodis
paribus compenſavit. Nam & ſedē ſenatûs provincialis & domiciliū Proprincipis,
& officinā cudendę monetæ iſtic conſtituit: ac magnifici operis curiā ibidē extru-
xit, quæ poſt in domum monetariam eſt verſa non procul arce Saxonicâ. Quini-
mo cùm ſequentibus annis benevolentiā & fidē civitatis rebus in arctis expertus
eſſet, adjecit quoq; alia: acceptâ pecuniâ modicâ, quâ opus habebat, tributū annuū
civitati

civitati remisit: accisam, quam vocant, cerevisiæ in oppido coctæ in usus publicos eidem condonavit. At imperio regionis ad Carolum Burgundum adolescentem XVI tunc annos natum translato, adolescens precibus & commendatione Saxonis commotus, & à suis persuasus, ut imperii novi initio clementiæ & bonitatis famam sibi pararet, non solùm eadem illa confirmavit, sed & alia superaddidit. Imprimis Oldermannum ἔφορον gravem è senatu sustulit, jurisdictionem senatûs ampliavit; omnes, qui domicilium in urbe haberent, nobiles simul & ignobiles, pari modo cum civibus aliis civitatis onera ferre jussit; accisæ vino, exoticæ cerevisiæ, panno impositæ semissem in munitionum & rerum similium sumptus civitati cessit; honoris causâ senatui oppidano permisit vinum domi suæ bibere sine onere accisæ; civitatem tributis in bella externa exemit. Quæ omnia, & plura alia in diplomate relata, quod signatum Leowerdiæ postrid. Non. Februar. anno M.D.XVI. Sub hujus & Philippi filii imperio usque ad tempora Albani per annos circiter LIII civitas feliciter egit, & incrementa fortunæ sensit, factaq; ædificiis & publicis & privatis multò quàm fuerat antè splendidior. Tum relictâ curiâ provinciali à Saxone structâ, à Philippo Hispaniarum rege alia longè magnificentior & speciosior eâ formâ, quâ etiam nunc conspicitur, est excitata loco percommodo, propè rivum majorem, qui urbem perluit, in eâ urbis parte, quæ angulum ad Orientem & Meridiem facit. Tum domus quoque illa Principis luxui sufficiens, quam habitat nunc illustrissimus Gubernator Guilhelmus Ludovicus Comes Nassavius, à quæstore regio fuit ædificata ad rivum alterum in mediâ ferè urbis regione. Invenio tunc in usu legem fuisse, *ut si senatus Calendis Ianuarij in numero illo virorum* XII, *ex quibus in annum surgentem delectio constituendi senatûs faciendus, homines inidoneos ederet, fas esset Pro-Principi & summæ curiæ iis rejectis alios substituere, ne qua fraus pravis consiliis fieret Reip.* Aptum namque hoc reprimendis ambitiosis ingeniis, quæ gustatâ honorum & commodorum potestatisque dulcedine, continuationem eorum subdolâ ratione quærunt. NOTA. Quinetiam alterum tunc institutum viguisse cognosco, nescio an à libertatis temporibus tractum, ut XIII-viri jurati tribunitiæ potestatis mox à Calendis Ianuariis totidem sibi adsciscerent ex honestiorum civium ordine, maximeque ex iis, qui senatu tum decesserant, ut ex istis, & ipsis adsciscentibus numero XXVI senatui novo copia esset deligendi XIII, qui tribunitiâ potestate eo anno Remp. curarent. Excusso Hispaniæ regis, Burgundiæ principis, jugo, restitutâ pristinâ libertate, potestas constituendi quotannis senatûs ut in cæteris omnibus hujus regionis civitatibus, ita quoque Leowerdiæ penes Gubernatorem & curiam summam mansit per annos aliquot. Sed cum libertatis statu crescente etiam ambitione cùm curiæ supremæ jus collegium IX-virûm ad se niteretur trahere, contenderetque merè politicum id esse, nec jurisdictioni insitum, quæ curiæ competeret, curia verò decedere jure & possessione suâ nollet, curiamque sequerentur ciuitates omnes, quæ hanc in se potestatem permittere agrariis Ordinibus, quos inimicos statui suo dictitabant, non posse, non velle se jactabant, exarsit contentio vehementiùs. Ita factum, ut civitates X in eum tantùm annum (is erat M. D. LXXXV) rem permitterent Gubernatori, ut intereà concordiæ ratio iniretur. Sola Leowerdia propositi pertinax favente curiâ, iis, qui tum in senatu erant, munus in annum prorogavit. Interim adjunctâ quoque sibi Franekerâ, magno studio connixa istuc pervenit, ut pristinis moribus, quibus usa erat antè Saxonum imperium, permitteretur vivere, velificante præsertim desiderio & studiis ejus Ordinum Generalium fœderatorum favore & autoritate, à quibus diploma in hanc rem ei datum, signatum die XIX Novembr. anno M D LXXXVI. Quo jure hoc ab his sit factum inconsultis provinciæ Ordinibus, meum non est dicere. Factum solummodò dico. Sed modus in diplomate præscriptus, servandus in constituendo quotannis senatu, quo ad hoc usque tempus civitas usa fuit. Modus est hujusmodi. Sunt in senatu, uti antè quoque fuerant, consules quatuor, scabini sex, senatores, quos ædiles etiam

etiam nuncupant, duo. Hi annum in munere versati pridie Calendas Ianuarii in
curiâ oppidanâ congregati nominant totidem alios ex toto corpore civitatis, sin-
guli scilicet singulos, quos senatorio loco dignos judicant, potissimùm verò eos,
qui priùs eundem locum tenuêre. Sed iidem mox singulorum judicium judicio
universorum subjiciunt: nec quenquam in nominatis habent, qui non suffragiis
plurimorum fuerit probatus. Itaque si qui aliquos nominarunt, quos collegium
respuit, ii ad nominandos alios transire coguntur, nec antè hoc missum facere,
quàm eos ediderint, quos plurimorum consensus non improbet. Postquam con-
sensêre, mox totidem alios profundâ jam nocte designant ex ordine meliorum ci-
vium, eosq; sine morâ in curiâ adesse jubent. Qui ubi venêre, similiter extemplò
alios ex eodem civium ordine sibi adsciscunt pari ratione; ut sint jam omnes nu-
mero XVIII. Ii porrò per sortem ex sui medio, digresso jam senatu, IX educunt:
quibus conclavi inclusis potestas permittitur ex iis, quorum jam annus exit, & to-
tidem paulò antè per eosdem nominatis eligendi consules quatuor, scabinos sex,
ædiles duos per annum tum surgentem Reip. præfuturos: nec antè IX-viris his
conceditur è conclavi egredi, quàm res ista fuerit confecta. Quæ cuncta ut rectiùs
& religiosiùs fiant, coguntur singuli in totâ hac actione jurejurando Reip. se obli-
gare, *nihil se gratiæ, nihil odio daturos, non munera accepturos, non cum alijs consilia com-
municaturos, sed secuturos dictamen conscientiæ suæ, & ad solam Remp. respecturos, ac non
nisi optimos & maximè idoneos quosque suffragiis suis designaturos.* Atque ipsi electi con-
sules, scabini, senatores conceptis verbis apud deputatos jurant, *se integrè & cum
fide ac diligentiâ munere suo defuncturos.* Verùm anno M. DC. X surgente ipsis Calen-
dis Januariis, cùm non ita pridem simultas ac factio contra senatum in civitate
esset orta, levissimi & vilissimi quique è plebe à factionis ducibus commoti in cu-
riam per vim evadentes diffugiente senatu, posthabito hoc more, constitutionem
novi senatûs eo tempore sui arbitrii fecerunt. Senatu per tumultum constituto,
vehementissimis in factione ac plebis flabellis in eum allectis, civitas tota in partes
fuit scissa, odia mutua graviùs incensa, verbis & factis animi exacerbati. Et quan-
quam proximè secutis Ianuarii Calendis, atque etiam deinceps per annos aliquot
redintegratus ad speciem sit legitimus mos, tamen eâ arte actum, ut haud facilè
cuiquam, nisi qui partium earundem esset, aditus ad curiam patuerit. Verùm cùm
ii, qui curiam tenebant, eadem facerent, ob quæ priorem senatum criminati apud
plebem fuerant, & moniti pergerent nihilominùs, imò graviora committerent,
atque insuper imperio uterentur asperiùs insolentiùsq;, nonnullos vel verbo sibi
adversantes, aut eum modum, quo in curiam ipsi pervenerant, improbantes, ac
penè ad nutum non parentes, aut mulctas poscerent, aut carceribus includerent,
multos muneribus publicis privarent, accidit ut haud paucorum animos, quorum
dudum duces fuerant, à se alienarint. Denique cùm res jam parturire majora pe-
ricula videretur, illustris Gubernator, & primores viri graves, ac patriæ amantes,
precibus moderatiorum exorati intercessêre, conatiq; sunt concordiam reparare.
Sed actum egêre. Adeò fervens contentio, & pertinax partium studium erat. Po-
stremò ne quid gravioris mali ex hoc fonte existeret, atque in universam Remp.
proflueret, in comitiis anni præsentis M. DC. XV mense Februario cura hæc agen-
diq; potestas decreto omnium Ordinum commissa est eidem illustri Gubernato-
ri, & collegio IX-virûm, summæque curiæ: mandatumque iis, darent operam, ut
partes in concordiam reducerent, aut si id minùs succederet, quoquo modo dissi-
dium finirent, ne quid ex eo Resp. detrimenti caperet. Hi, amicâ compositione
per aliquot menses frustrà tentatâ, operâque illâ perditâ, tandem die V Iulii decre-
tum interposuêre in hanc sententiam, ut qui in senatu, quiq; in concilio jurato jam
essent, in eo manerent usque in Cal. Ianuar. proximas: tum decreti autores consu-
les, scabinos, ædiles facerent, quos vellent, qui per annum eum M. DC. XVI civitati
præessent, similiq; ratione nominarent in concilio jurato futuros: dein secuturis
Calendis Ianuarijs, & in omne tempus posterum talis ratio teneretur: ne quis in

senatum,

ſenatum, aut in concilium juratum poſthac cooptetur, aut etiam inter eos nominetur, ex quibus ſenatus, aut concilii jurati participes futuri, erunt eligendi, niſi qui cum Eccleſiæ doctrinâ in hac regione publicè in templis ſonante conſentiat, atque hunc conſenſum ſuum aut ſacræ ſynaxeos uſu, aut juramento confirmet, quique poſſeſſiones immobiles in civitate aut civitatis territorio habeat, hoſtisque ſit Hiſpanorum, ac factionis Hiſpanicæ, vitæ fideique integræ, & conſervandi ſtatus præſentis ſtudioſus: ut ſenatus exacto anno muneris ſui prid. Calend. Ianuarii ex melioribus civibus nominet XII: dein de ipſis Calendis edat alios quatuor, qui non ſint in concilio juratorum, nec in numero vicenorum arma in civitate curantium centurionum & vexilliferorum, moxque in curiam vocet ipſum concilium juratum XIII-virûm, ac vicenos armorum curatores, jubeatque tùm hos tùm illos ex ordine ſuo quaternos edere per ſortem, qui non ſint in numero XII eorum, quos ſenatus primùm deſignavit: & ſi accidat fortè in eos ſortem cadere, ut denuò ſors tentetur, aliique extra eum numerum deſignentur: hoc autem modo tùm ſuffragiis ſenatus, tùm reliquorum ſorte editi ex civium honeſtiorum ordine adſciſcant ſibi alios ſex, ut fiant omnes XVIII: qui ſortiti inter ſe rejectis IX, totidem reliquos deſignent conſtituendi ſenatûs poteſtatem habituros: ut ex ſenatu quotannis decedant tres, conſul nimirum unus, & ex cæteris duo, ſed neuterque ſit ædilis: ut his decedẽtibus electores IX ex numero illo XII, quos ſenatus initio actionis hujus nominavit, totidem ſufficiat: ut decedentes è ſenatu cooptentur in concilium virorum XIII-virûm, ſenatuſque reliqua ad id concilium pertinentia peragat ex more priore, & pro conditione rerum præſentium: elector nemo fiat, qui in munere aut fide ſpeciali provinciæ, aut in quæſturâ civitatis aliâve functione ſimili ſit: ne qui præcedente anno elector fuit, ſequẽte rurſum elector deſignetur: ut ſenatus in eam formam juret quotannis, quâ fit in civitatibus reliquis: finiendis litibus eo modo ſententias pronunciet, qui conformis ſit ordini uſitato, in ſummâ curiâ, & aliis hujus provinciæ tribunalibus: ut ἀμνηςία, cum initio novi ſenatûs promulgetur: contra quæ omnia ſi quis nitatur, aut ſe opponat, reus fiat criminis turbatæ quietis publicæ. Hæc decreta, ſed nondum in uſu poſita. De concilio jurato jam dixi: in quo mutatum hactenus nihil, præterquam id, quod jam notavi, ut impoſterum tres ſenatu exeuntes adſciſcantur quotannis in hoc concilium, quod hactenus in more non fuit: undè ſequitur, totidem alios oportere concilio viciſſim decedere. Cætera ex more priſco antè expoſito, non ſolùm quæ ad eligendi modum attinent, ſed etjam quæ ad partes muneris & curæ. Hæc duo collegia hujus civitatis magnum momentum afferunt ad res toti provinciæ communes, de quibus in comitiis agitur. Nam ut in his civitatis totius poteſtas vertitur, ita civitas in toto Ordine oppidanorum hujus provinciæ ſummam obtinet autoritatem, & conſiliorum funem ferè ducit, nec parum poteſt gratiâ ac exiſtimatione propter opes & opinionem ſapientiæ apud reliquos provinciæ Ordines: idque ſic habet magno ſine dubio Reip. bono. Porrò ſenatus univerſus civitati præeſt, & ſinguli in eo, cùm decernendum aliquid, ſuffragiis pares ſunt. Verùm conſules dignitate & autoritate eminent, & per vicos in ſingulos anni quadrantes toti collegio præſident: præſeſque qui eſt, ſigilli claviumque civitatis cuſtos eſt, literas publicas ſignat; portas omniſque in urbem aditus per præfectum vigilum claudi recludique curat, per eundem teſſeram nocturnam vigilibus mittit; poteſtatem citandi, vocandi in jus, ſontes prehendendi & in vincula dandi habet; ea quæ ſenatus decernit, mandatve, per apparitores exequitur. Scabini quondam in ſubſelliis verſari potiſſimùm, & litigantibus operam dare ſolebant: quod tamen nunc aliter habet. Senatores, qui & ædiles audiunt, ærarii res præcipuè tractant, opera publica, ſtru-

Triduo antè Calendas Ianuarias anni MDCXVI, mutata nonnihil primâ decreti parte, ſic convenit, ut non omnes, qui in ſenatu, quique in concilio jurato tum erant, muneribus decederent, ſed ex ſemiſſe tantùm, quos ſors eſſet deſignatura: útque in eorum loca pro arbitrio ſuo decreti autores darent alios. Idque Calendis factum. Et quoniam conſules duo intra ſemeſtre fato conceſſerãt, & ſuperſtitum alter ſortitò honorem relinquebat, præter ſcabinos tres, et ædilem unum, conſules etjam novi tres, qui olim honorem eundem geſſerant, ab iiſdem decreti autoribus ſunt ſuffecti. In reliquo decreto placuit mutari nihil. Sic pacata in civitate omnia. Hæc acta poſt libellum hunc conſcriptum. Ideò libuit in margine adijcere.

ca, ſtructuras, templa, domos miniſtrorum eccleſiæ, & quicquid hujuſmodi,
vicos etiam, vias, aquæductus, ſemitas urbis curâ ſuâ complectuntur, quæſto-
rum ἔφοροι ſunt, qui ſtipendia à civitate capiunt, his ut ea maturè ſolvantur,
provident. Senatus à conſiliis loco unius, quem habere ſolebat, nunc habet juris

Leovverdiæ tres Syndici, I. Cti.

conſultos tres Docturæ titulo ornatos, quos Syndicos vocant, perpetuos, honeſto
ſtipendio autoratos. Per hos ſenatus lites civium graviores cognoſcit, dijudicat,
ſententias format, ſed eaſdem ſuo nomine pronunciat. Ex horum numero unus
plerumque eidem ſenatui à ſecretis eſt, & chartarum civitatis cuſtos, qui collegam
honore & commodis minorem, ac amanuenſes plures habet, conditione omnes

Quæſtores quatuor.

haud vili. Quæſtores civitas habet quatuor. Horum primus ærarii civilis curator
& præfectus cenſus civitatis omnes, & quicquid eò pertinet, colligit, curat, con-
ſervat, ex voluntate & præſcripto ſenatûs, imprimisque ædilium duorum, qui ſe-
natûs nomine hoc curant, erogat, apud hos & conſules quotannis quæſturæ rati-
ones reddit. Creatur à ſenatu, ab eoque totus pendet: & licet omnibus annis ex-
ſpiret ejus munus, tamen ſi gratus ſenatui ſit, ſi induſtrius, & Reip. fidus, in mul-
tos annos in munere perdurat. Alter ab eodem ſenatu editus, cenſus ſacros tra-
ctat, eos per coactorem exigit, ex iis ſtipendia miniſtris eccleſiæ, rectori ſcholæ
& ejus collegis, literarum ſtudioſis juvenibus haud paucis civitatis hujus alumnis,
æditui templorum cuſtodibus ſolvit, & ut hoc faciat tempeſtivè, ab ædilibus iiſ-
dem compellitur. Is coactore & miniſtro utitur templi Oldehovii cuſtode. Ter-
tius curam habet colligendi cenſus, qui ex agris ſuburbanis ſenatus juriſdictioni
ſubjectis penditur ſingulis trimeſtribus. Quartò publicani conſumptionum ur-
banarum redemptores (ſic tributi genus, quod capitur ex rebus certis, quæ in ur-
be conſumuntur, vulgò nuncupamus) id numerant, quod ex eo tributi genere
civitati debetur. Quam quæſturam qui adminiſtrat, ex more jam recepto ſum-
mam pauperum curam quoque ſibi commendatam gerit, quam archidiaconiam
dicunt, ex commodis nihil percipit. Vterque horum ſimiliter, ut priores, in po-
teſtate ſenatûs ſunt, ſumuntque ac ponunt munus, cùm ſenatui libet. De publi-
canis omnis generis, qui in fide ſunt civitatis, & eorum coactoribus ac miniſtris
ſpeciatim dicere non libet, neque de trutinæ publicæ magiſtro: quorum plerique
periculo ſuo vectigalia redempta colligunt, quidam colligendis iis ſtipendio au-
torati hanc operam civitati navant. Sunt enim ferè communia hæc cum civitati-
bus & Rebuſp. aliis. Vectigalia civitas capit, quæ quondam Principi de rebus im-
portatis, vino, cereviſiâ, panno pendi ſolent, maximè de vino & cereviſiâ, quæ
in tabernis cauponariis diſtrahuntur. His triens accedit ejus ſummæ, quam redem-
ptores vectigalium urbanorum, de quibus jam nunc dixi, ordinibus provinciæ co-
guntur ſolvere, qui & ipſe in ærarium civitatis infertur. Vtrumque civitas ſtudio
ac benevolentiæ laudatiſſimi Principis Aurantii, Belgarum liberatoris debet: cu-
jus conſilio & autoritate effectum eſt, ut non Leovverdię ſolùm, ſed cæteris quo-
que omnibus hujus regionis oppidis reliqui Ordines temporibus difficilibus id in
comitiis conceſſerint. Quod è trutinâ provenit, id inter vectigalia non numero.
Eſt etiam in civitate collegium aliud curæ armorum ac vigiliarum præpoſitum,
his periculorum plenis temporibus natum, atque apprimè neceſſarium: in quo
cohortium præfecti aut ductores ſunt x, & totidem vexilliferi paulò antè nobis
memorati, cùm de novâ eligendi ſenatûs ratione ageremus. Nam in x cohortes de-
tota eſt civitas diviſa: tenenturque omninò omnes cives in cohortes de-
ſcripti pro rerum & fortunarum ſuarum modo armis inſtructi eſſe, ac per vices
ſub ſignis ſuis, præeuntibus præfectis ſuis in armis ſe oſtendere, & pręcipuos ur-
bis vicos ſervatis ordinibus obire, tractādiſque longis haſtis, ſariſſis, gladiis majo-
ribus & minoribus, lanceis, ſcloppetis aſſueſcere, vigilias nocturnas, diurnáſque
agere: exceptis Anabaptiſtis quibus quia religioni ſibi eſſe dictitant, homines in-
epti ac ſanctuli arma tractare, permiſſum eſt pecuniâ in armorum uſus id one-
ris redimere. Hujus collegii eſt, dare operam, ne quis in toto hoc Ordi-
ne ar-

ne armorum & vigiliarum defectus sit, ne quid secùs fiat ac fieri debet: potestatémque habet, mulctandi delinquentes, disponendi de iis, quæ huc pertinent: sed coercitionem contumacium, quæ mulctæ modum excedit, consulibus senatuique relinquit: ipsumque totum pendet ab imperio senatûs. Is cohortium præfectos, & signiferos quotannis constituit, hoc modo: Post Calendas Majas migrationibus civium solemnes quælibet cohors è corpore suo edit viros tres quos præfecturâ, & totidem, quos vexillo dignos censet, & in his ut plurimùm illos etiam, qui muneribus iisdem tum decedunt, nisi fortè è cohortis suæ regione in aliam commigrent; atque hos à se editos senatui proponit: Senatus ex istis præfectum, ex his signiferum eligit. Eadem quoque ratio in præfecti legato, quem Gallicâ voce locumtenentem dicunt, usurpatur. Inferiora cohortium munia arbitrio singularum permittuntur. Aliis verò in rebus quibus momenti aliquid inest, quid facto opus, senatus præcipit: consilia tamen collegii hujus, & eorum, qui sunt in eo, non temnit. Certè rebus civitatis in hoc collegio, & eo ordine, cui collegium præest, situm est. Est & vigilum præfectus cum hoc Ordine conjunctus, senatûs in hac re minister, & ejus solius nutum cum nutu Gubernatoris, si præsens sit, aut legati ejusdem, si absit, intuens & sequens, velut apparitorum maximus, vigiles disponens, tesseram acceptam dans, portas claudens & recludens: Idem carceris quoque custos, in quem sontes abducit in ipso maleficio à se deprehensos sine cujusquam mandato, alios verò ex senatûs, consulísve præsidis jussu: Ad quam rem utitur operâ & ope certi generis bajulorum, quibus solis licet de loco in locum movere vinum, & cervisiam exoticam, quique ob hanc rem jurejurando Reip. obligati sunt, ne quid fraudis ipsa in vectigali & accisâ patiatur. Societates mercatorum, institorum, opificum, quæ suos quoque conventus, sua instituta & leges habent, dicere non libet. Sunt enim vulgaria & vilia & ubique gentium in oppidis ferè similia, præterquam quod ad tractandam quoque Remp. societates nonnusquam admittantur, quod sæpius malo quàm bono solet esse, atque hanc ob causam in oppidis hujus regionis locum non habet. Quinimo Leovverdiæ ne conventus quidem instituere ullos negotiorum suorum causâ, nisi copiâ à consule rogatâ, ac nisi præsente & præsidente consule, cuiquam societati licet. Estque in more apud Leovverdios positum, ut consules initio anni per sortem partiantur societates, ut inter eos constet, quibus quisque eorum vacare isto anno debeat. Hactenus civilia aut profana dixi, nunc de sacris, & quæ mixti generis sunt, dicam. Fuêre prioribus temporibus in urbe, quod antè etiam ostendi, tres paræciæ sacrorum causâ distinctæ cum templis suis, & in his sacerdotum missificantium magnus numerus gradibus diversis discretus: in quibus qui primi Ordinis erant, quos pastores vocabant, plerumque viri erant insigniter eruditi, ac autoritatis magnæ, magnis sæpè rebus agendis adhibiti: quos inter Briconem Aitam recenseo, cujus consilio & operâ Saxoniæ Principes, & Burgundi, & ipse populus multum solet uti. Hi suos cœtus, suos conventus habebant, constituebantque ea, quæ ad sacra ac ritus spectabant. Præter paræcias sedem ibidem fixerant sodalitates monasticæ quatuor, virilis sexûs duæ, duæ item velatarum virginum: illæ instituti Franciscani, & Dominicani, hæ Cathariniani, & sacris aut magis superstitionibus perpetuò operantes in fanis suis splendidis amplisque. Erantque eâdem in urbe insignia ξενοδοχεῖα, πτωχοδοχεῖα, νοσοκομεῖα, pietatis majorum monumenta atque indicia, qui magnis impendiis ea struxerant ac dotaverant. Quas ob causas Hispaniæ rex postremis dominatûs sui annis novo Episcopatui hîc sedem constituerat, episcopumque primum dederat Petrum Cunerum Lovaniensem, sed auspicio infelice. Nam paulo pôst revocatâ publicâ libertate novo instituto nuncius remissus, episcopus urbe pulsus, superstitio profligata, religioni sinceræ ac orthodoxæ, & sacro DEI verbo conformi locus datus: sacerdotum missificorum, & monachorum turbæ verbi divini præcones, sacrorum & ecclesiæ ministri quatuor surrogati, qui duobus in

Paræciæ sacræ, cœnob. & alia loca publica.

templis ex omni eorum numeró maximè aptis è ſuggeſto populum docent, &
ſacramenta adminiſtrant, reliquaſque miniſterij ſacri partes cum fide obeunt, pa-
res inter ſe gradu & dignitate. Per hos Chriſtus eccleſiam ſanctam in urbe ſibi
colligit, frequentem numero, inſtitutis & ἐυταξίᾳ florentem, pietatis & ὀρθοδοξίας
ſtudio illuſtrem, vicinarum eccleſiarum matrem aut nutricem: Hujus regimini
præeſt presbyterium velut ſenatus eccleſiaſticus conſtans viris XIII, pietate, vitæ
integritate, morum gravitate, doctrinæ ac rerum eccleſiaſticarum peritiâ ante alios
conſpicuis: in quibus ipſi ſunt eccleſiaſtæ, qui primum in eo locum tenent, & per
vices in orbem recurrentes conſeſſibus atque actionibus præſident: reliqui VIII.
presbyteri aut ſeniores propriè nominantur. Presbyterii munus eſt intendere
doctrinæ & diſciplinæ, dare operam, ut omnia decenter in eccleſiá fiant, morum
curam habere & cenſuram agere, ſcandala avertere, aut corrigere, delinquentes
privatim primùm per delectos; deinde in conſeſſum etiam vocatos monere be-
nignè, & ſi contumacia flagitet, aſperiùs corripere, adeóque cùm opus, perditâ ni-
mirum operâ reliquâ ad abſcindendum putridum membrum à corpore eccleſiæ,
& prohibendum fidelium commercio progredi, quod excommunicationem vo-
cant; quæ ex ſuggeſto publicatur coràm totâ eccleſiâ: iſque eſt extremus exercen-
dæ in eccleſiâ diſciplinæ terminus, cætera magiſtratui relinquuntur. Ad hæc ejuſ-
dem presbyterii eſt, ſe mutuò exhortari, etiam ipſos eccleſiaſtas, ſicubi contingat
eos exorbitare, aut in officio faciendo claudicare aut errare, fideliter commonere,
diſſidia inter eccleſiæ cives componere, ſimultates tollere; vulnera, ſanare con-
cordiam alere, denique curare, ut egenorum recta ratio habeatur. Cui rei alte-
rum collegium præfectum eſt, quod diaconorum nuncupant, viros VIII com-
plexum, presbyterii autoritati & cenſuræ ſubjectum. Poſtremò hujus curæ com-
miſſum etiam eſt, providere, ne Eccleſia idoneis doctoribus ſeu miniſtris deſtitua-
tur, loco vacante de eo ſupplendo laborare, ubi de vocando aliquo conſenſus in-
ter ipſos, qui in presbyterio ſunt, initus fuerit, eccleſiæ eum proponere, propoſi-
tumque ab eâque probatum ejuſdem totius eccleſiæ nomine, juvante magiſtratu,
ritè vocare, vocatumque in poſſeſſionem muneris mittere: collegas presbyteros
quoque ſibi cooptare, ſed & hos non niſi ſciente & probante universâ eccleſiâ:
diaconis etiam adhibitis in conſilium, & ſuffragantibus ſimul diaconis, qui in
iſto collegio ſunt, eligere, & electos cenſuræ Eccleſiæ ſubijcere, atque ita mini-
ſterium pauperum iis commendare. Vtrobique ſuffragiis liberis res agitur à preſ-
byterio. Munus omnium utroque in collegio & presbyterii & diaconiæ bienne
tantum eſt, exceptis ſolis verbi & ſacramentorum miniſtris, qui ut ubique loco-
rum, ita quoque hîc ſunt perpetui. Itaque è presbyterio ſeniores decedunt quot-
annis quatuor, & totidem ſufficiuntur. Similiter in collegio altero. Presbyteri
leguntur non ex plebe ſolùm ac honeſtiore civium Ordine, ſed etiam ex oppi-
dano ſenatu, aut ex iis, qui ſedent in ſummâ curiâ, interdum etiam ex IX-viris
deputatis: qui nexus eſt, & vinculum concordiæ maximum inter eos, qui ſunt
in utroque regimine politico & Eccleſiaſtico. Idem fit in legendis diaconis: in
quorum numerum nemo quoque adſciſcitur, niſi notæ fuerit integritatis, fidei,
pietatis, induſtriæ. Officii eorum eſt, egenos eccleſiæ conſortes curare, in ipſos
& ipſorum res iniquirere, interdum domi eoſdem viſitare, in eorum uſum eleë-
moſynas in templis colligere, ac in ſynaxi ſacrâ à communicantibus ſponte col-
latas, & quicquid harum ſimile, in cuſtodiâ & poteſtate habere, eas in egenos ſuæ
curæ commiſſos erogare, accepti expenſique rationes publicè reddere: interdum
& conſilio presbyterium juvare. Conveniunt ſingulis ſeptimanis ſemel, ut de
rebus ſuis agant, & quoties omninò res poſcit. Similiter presbyterium conven-
tus habet ut plurimùm & ordinariè ſingulis ſeptimanis ſingulos feria II, & quo-
ties alioqui uſus requirit: Et quater omninò anno paulò antè ſacram ſynaxin ad
cenſendos mores ſuoſmet, & diaconorum, & eorum, qui in ſcholis literariis do-
cent, aliorumque qui munus aliquod in eccleſiâ obeunt, coit, cenſuramque agit
ſingu-

singulorum severam atque incorruptam. Institutum universum sine dubio longè optimum, & cum ipsis Apostolorum temporibus, ut existimat Ambrosius, in Ecclesiâ natum. Presbyterium ministro utitur velut accenso aut apparitore ad expediunda jussa uno ex templorum custodibus, qui tot sunt in civitate, quot sunt parœciæ: quos vacante loco presbyterium nominat, senatus confirmat: interdum presbyterium duos aut tres proponit, senatus unum ex his eligit, & munere defungi jubet. Ecclesiæ subordinatæ scholæ sunt literariæ in totâ civitate, in quibus nemini concessum docere, nisi qui cum doctrinâ orthodoxâ Ecclesiæ consentiat, aut libris erudiendæ tenellæ ætati uti, nisi quorum argumentum ab eâdem doctrinâ alienum nihil habeat. Et ad civitatis hujus decus pertinet schola primaria, gymnasium eruditarum artium & linguarum, jam olim florens, ex quâ prodiere ingenia, quæ ad summam doctrinæ gloriam pervenêre, ac literis pariter & patriæ suæ maximo honori fuêre. Nunc aucta etiam docentium numero, & discentium multitudine, & stipendiorum incremento, & ædificii paratu, ex quo libertas Reip. rediit; atque ita formata, ut non solùm discendis bonarum literarum aliarum fundamentis, sed etiam hauriendis veræ pietatis & doctrinæ Theologicæ principiis jam ἀσκητήριον sit. Ei proximis annis singulari cum laude præfuit omni genere doctrinæ eximius, medicus & mathematicus, imprimisque astronomus planè excellens, NICOLAVS MVLERIVS, amicus meus summus, nunc in Academiâ, quæ Groningæ est, medicinam & mathesin docens. Ad pauperum curam revertor. Sunt in civitate præter eos, quos memoravi, alii quoque diaconi, qui non tàm Ecclesiæ consortium, quàm reliquorum egenorum rationem habent, licet ipsi ut-plurimùm Ecclesiæ nomen dederint. Hi sunt numero XXII, distincti in classes quatuor, secundùm quatuor urbis regiones, quas *Espelas* linguâ patriâ appellant. Earum regionum prima Oldehovia à sex, altera Nyehovia similiter à sex, tertia Hoecsterana etiam à totidem, quarta Minnemia à quatuor curatur diaconis. Leguntur à senatu ex honestiorum civium ordine in singulis urbis regionibus, ministrantque omnes biennium. Decedunt non omnes pariter, sed quotannis XI, ac totidem rursum succedunt, terni scilicet in regionibus prioribus tribus, bini in quartâ. Omnibus verò præest archidiaconus, qui solus est perpetuus, aut saltem in annos multos in ministerio manet, & solus stipendii aliquid capit: cæteri gratuitò hanc operam Reip. navant. Quælibet classis curat, ne quid egenis suâ in regione desit: omnes id agunt, ne mendicationi in urbe sit locus. In hunc finem ostiatim stipem statis temporibus colligunt, & in egenos erogant: sæpè etiam laborantibus inopiâ aut inopum multitudine diaconis prioribus opem ferunt. Habent & conventus suos, &, cùm tempus poscit, calculum rationum ponunt apud archidiaconum, præsentibus delectis è senatu, & eo, qui senatui est à secretis, apud quos ipse quoque archidiaconus ex voluntate senatûs εὐθύνας debet. Diaconiæ affinis est curatio ξενοδοχείων, quæ vulgò sic dicuntur, aliis potiùs vocabulis afficienda. Cujusmodi in urbe sunt duo. Horum alterum majus in mediâ urbis regione, quod Antonianum vocant, non pauciores quàm C inopis conditionis homines utriusque sexûs, mundè & liberaliter alit, distinctum trifariàm: alterum à Bolone quodam primùm institutum, ac à nomine ejus nomen adhuc ferens, in quo itidem sustentantur egeni, sed & tenuiùs, & numero longè pauciore. Prius illud præter ξενοδοχεῖον complectitur etiam νοσοκομεῖον & γεροντοτροφεῖον. Ξενοδοχεῖον hospitio excipit inopes peregrinos in urbem venientes, sed raro binoctio diutiùs, pars cæteris multo sordidior, ut proverbio notandis sordibus quoque locum dederit. In νοσοκομείῳ oppidani morbis pariter egestate pressi aluntur & curantur gratis, ut & milites ægroti aut saucii, sed impendio provinciæ totius. Γεροντοτροφεῖον destinatum est alendis hominibus ætate provectis utriusque sexûs, item iis, qui mentis defectum patiuntur. Verùm in hoc haud facilè quisquam recipitur, nisi qui præfectis ejus, antequam istuc ingrediatur, pendat, si ætate provectâ sit, aureos CL, aut CC, aut CCC; si junior stolidus,

Primaria schola Leovverdiæ.

CCCC, aut D, pro modo fortunarum cujusque, aut eorum, quos propinquos habet, vel qui ipse cum propinquis nihil habeat in rebus suis. Talibus enim gratuitò in hoc contubernium aditus patet, si modò cives sint. Quinimò usu receptum est, ut aliis quoque ex oppidis aut vicis nonnunquam in hoc γεροντοτροφεῖον admittantur non cælibes solùm grandævi, sed etiam mariti cum uxoribus suis, si inferant in id aureos circiter D. At enim omnibus his & oppidanis & peregrinis præter cibum, potum, domicilium, fomenta ignis, & quæ hujusmodi sunt, nihil heic præstatur. De lectis, lodicibus, stragulis, veste, calceis, singulos sibi oportet prospicere, nisi sint & debiles planè, & extremè inopes. Mente capti plerique etiam amiciuntur, qui corpore validi sunt, & operæ aliquid præstare possunt. In νοσοκομείῳ omnia ex communi totius xenodochei ταμιείῳ sufficiuntur infirmis: nec est ulla pars supellectile omnis generis & cultu mundior ac elegantior. Culina partium omnium una est, ταμεῖον unum. Census in agro, pecore, fænore. Vniverso huic xenodocheo præsunt viri quatuor ex spectatissimis in civitate, interdum etiam ex nobilitate à magistratu oppidano lecti: quorum unus quæsturæ munus sustinet, & ob curas molestiasque præmioli aliquid capit. Sed hic pecuniæ nihil erogat cuiquam, nisi exhibito collegæ chirographo, qui editur ab iis, qui aliquid petunt, cujusmodi sunt coqui, coquæ, promi & condi, promæ & condæ, aut horum ministri. Collega autem chirographi à se dati argumentum statim refert in ἀναγραφὰς suas in usum examinis rationum reddendarum. Et quæstor ipse tabulas censuum ξενοδοχείου in potestate & custodiâ habet, census colligit, condit, accepti expensique indices conficit, ex his rationes quotannis apud senatum reddit præsentibus reliquis collegis. His verò præfectis quatuor totidem adjunctæ sunt matronæ viduæ, ætate graves, in viduitate mansuræ, administrandæ rei familiaris peritæ, non ex plebejo solùm sed ex nobili quoque genere lectæ, quæ curam & inspectionem supellectilis lineæ, laneæ, lectorum, vestium stragularum, rerum culinariarum & similium, quæ fæminæ magis quàm viri curare solent, in νοσοκομείῳ commendatam habent. Vtuntur hi omnes operâ dispensatorum, promorum & condorum, coquorum, utriusque sexûs, perque eos omnia administrant. Alterum ξενοδοχεῖον à fæminâ prædivite moriturâ ortum primum habuit, quæ res suas omnes testamento in usum inopum legavit, simulque societatem quandam instituit, cui testamenti sui curam & tutelam demandavit. Ei nomine Iesu nomen impositum. Jussit verò testatrix, in hanc sententiam: ut scilicet viri XII è præcipuis totius civitatis, quos ipsa tum primùm nominavit, hæreditatis universæ, quæ in censu annuo non minùs quàm aureos habet M.CC, dispensatores sint, iidemque potestatem habeant in locum eorum, qui aut morte aut casu alio è societate decedent, alios cooptare: ut unus ex iis quæstor sit annuus, atque is domi suæ cæteris epulum det solenne die XV Ianuarii ex pecuniâ hac eâdem legatâ, ad conservandam rei memoriam: reliqui census omnes conferantur ad juvandos egenos veste, & rebus aliis maximè necessariis. Atque hoc institutum posteà auctum à Ritscone Bolemio, qui & ipse res suas istuc contulit, ab eo, ut dixi, nomen invenit & retinuit: manetque ad hoc usque tempus. Verùm quæstor nunc est perpetuus. Oldermannus autem, & ipse unus ex XII, annuus jam est: idque munus, ut olim quæsturæ, per omnes in orbem decurrit. Hic egenis, qui tesseram exhibent, qualibet hebdomade panes distribuit: socios quotannis convocat bis sumptu suo: daturque interdum etiam nunc epulum, cùm gratulandum novis sociis in locum defunctorum surrogatis, verùm ex symbolis, ne quid solatiis inopum decedat. Singuli verò socii non ex lege sed ex more stuferos XXVIII de suo in egenos suos conferunt. Quid de ὀρφανοτροφείῳ dicam? quod in urbe quoque hac est luculentum & amplum, & nutriendis educandisque tenuis fortunæ pupillis, & aliis pauperculis pueris & puellis dicatum; cujusmodi ad LXX capita honestè istic habentur & instituuntur, atque insuper, ubi adoleverint, etiam dote aliquâ aut pecuniâ egredientes ex eo juvantur. Sed qui hoc modo heic a-

luntur, tertiâ ferè aut quartâ parte ex agro capiuntur vicino ob legatum in hanc rem quondam collatum à fœminâ nobili: reliqui sunt ex ipsâ urbe. Quamobrem ex quatuor qui ὀρφανοτροφείῳ præsunt, tres quoque tantùm è civium honestiorum numero eduntur, quartus ex agro, & ferè ex familiâ aut cognatis ejus, quæ legatum istud huc contulit. Qui verò semel præfecti heic editi sunt, manent plerumque in hoc munere, quamdiu in vitâ manent, aut quamdiu obire munus possunt: quanquam quotannis in his etiam editionis fiat instauratio, velut nova editio, aut muneris prorogatio. Institutum omni modo præclarum, sive pietatem spectes, sive Reip. utilitatem. Accedit iis omnibus & λοιμοκομεῖον egregium nõ ita nuper magnis impendiis extructum in secessu urbis loco amœno ad cœmiterium Iacobæum, destinatum iis, qui peste corripiuntur epidemiâ, avertendi majoris contagii gratiâ: statutumq́ue ut qui istuc inferuntur, habeantur commodè, & publico sumptu curentur. Demùm in urbe hac eâdem est ἐργαστήριον spatiosum, & commodis ædificiis instructum, sed toti provinciȩ commune, ideoq́ue senatui provinciali subjectum, in quod velut in carcerem dantur profligatorum morum homines utriusque sexûs, & cujusvis ætatis, quorum vitæ & corpori adhuc parcendum judices arbitrantur, ac de quibus emendationis spes superest. Exercentur verò omnis generis studiis & operis, pro cujusque captu ac modo, docentur, aut quæ didicere, tractare coguntur: alii alia facere, alii duros labores laborare compelluntur: nec cuiquam omninò ignavo ac otioso esse licet, ni famescere velit. Instat enim severus exactor, nec cibum potumq́ue concedit nisi iis, qui dimensum expleverint. Accedunt monitiones, nunc laborum augmenta, nonnunquam etiam verbera ad domandos feroces animos. Accidítq́ue hac ratione non rarò, ut qui perditissimi esse, & domari haud posse videbantur, ad meliorem mentem redierint, atque ex ergastulo dimissi, gratiis etiam actis, frugi deinceps vixerint. Cæteri verò, qui corrigi non possunt, labore suo impendia victus sibi sufficiunt, ac sine Reip. onere velut in carcere detinentur, ne cuiquam noceant. Huic ἐργαστηρίῳ præfecti IV cives quidem Leovverdiani sunt, sed in fide sunt vniversæ provinciæ; & his additæ sunt quoque matronæ totidẽ, quarum eadem cura heic cum eâ, quam habere dixi illas, quæ præsunt νοσοκομείῳ nec quisquam ferè aut in ἐργαστήριον detruditur, aut ex eo liberatur, nisi ex voluntate summȩ curiæ.

Vrbs hoc tempore est ampla, elegans, opulenta, splendida, populosa, ædificiis magnifica tum publicis tum privatis, imprimis Curiâ provinciali, domo Gubernatoris, virorum nobilium ædibus illustris, templis egregiis & sublimibus visenda, hortis amœna, viis munda, fluentis & rivis variè secta, atque hinc navigiis mediocribus, scaphis ac lintribus omni sui parte permeabilis permagno habitatorum ac Reip. commodo, eademq́ue vicissim ponticulis plurimis latis, validis, silice ut plurimùm instar viarum stratis juncta, vallo terreo lato & alto, fossâq́ue item latâ ac profundâ, quæ vallum ambit, & radices ejus foris stringit, circumcincta; propugnaculis insuper terreis quinque, fossâ etiam præcinctis, quatuor majoribus, uno minore, munita: quorum duo per collum prominens vallo connexa sunt, reliqua fossâ perpetuâ circumflua, omnia formæ ferè trigonæ. Ambitus urbis in valli supercilio, ut supra notavi, passuum est circiter MDC, figuræ quandrangularis ac quadrilateræ, sed laterum imparium: quorum laterum maximum Septentrioni objectum, paulò minus oppositum ad Austrum, & adhuc brevius eo Ortum spectans, brevissimum Occidenti obversum. Portæ in hoc ambitu sunt tres, objectu totidem propugnaculorum tactæ, VVirdumana in latere Austrino, Mariana in Occiduo, Cathariniana juxta angulum Ortui æstivo expositum: canales verò sub vallo structi, quà navigiis exitus & ingressus patet, quatuor. Suburbium urbi adhæret unicum, quâ ab Oriente venitur, ædificiis ac hortis frequens, cui à fluente præcipuo urbem illic illabente, ac navium statione *Vleti* nomen datum. Forum in urbe longum magis quàm latum fluenti appositum,

tum, cum trutinâ publicâ ponderandis mercibus in fluenti orâ, negotiantium propria area. Cives moribus comes & compositi, urbani, industrii elegantiâ ac nitore supellectilis, quâ omnes domus intus fulgent, gaudentes, ingeniosi, opificiis variis ac negotiationibus multum dediti. Negotiationes factitant non in urbe solùm & agro circumjecto insigniter ubere, sed per vicinas quoque & longinquas regiones, commerciaque cum Frisiis omnibus Hollandis, Selandis, Geldris, Brabantis, Flandris, Britannis, Gallis, Hispanis, Danis, Suedis, Borussis, Polonis, Lituanis, Russis habent. Situs Leovverdiæ, est in agro fœlicissimo, ac maximè ubere, præcipuè, quà Boream & Occasum spectat, fluentis & rivis navium patientibus quaquaversùm distincto & irriguo: cujus pars ea, quæ in Occiduo latere est, & ab Austro in Septentrionem tractu longo, sed non æquè lato porrigitur, nunc superficie summâ cum reliquo agro æquata, pingui limo sensim vi fluctuum oppleta, quondam, ut dixi, maris brachium fuit terris se insinuans, quam sumen Frisiæ non malè dixeris ob graminis & frugum ubertatem, in Septentrione clausa agro Bilthano, dono Oceani novissimo, inclytæ fœcunditatis.

Sumen Frisiæ.

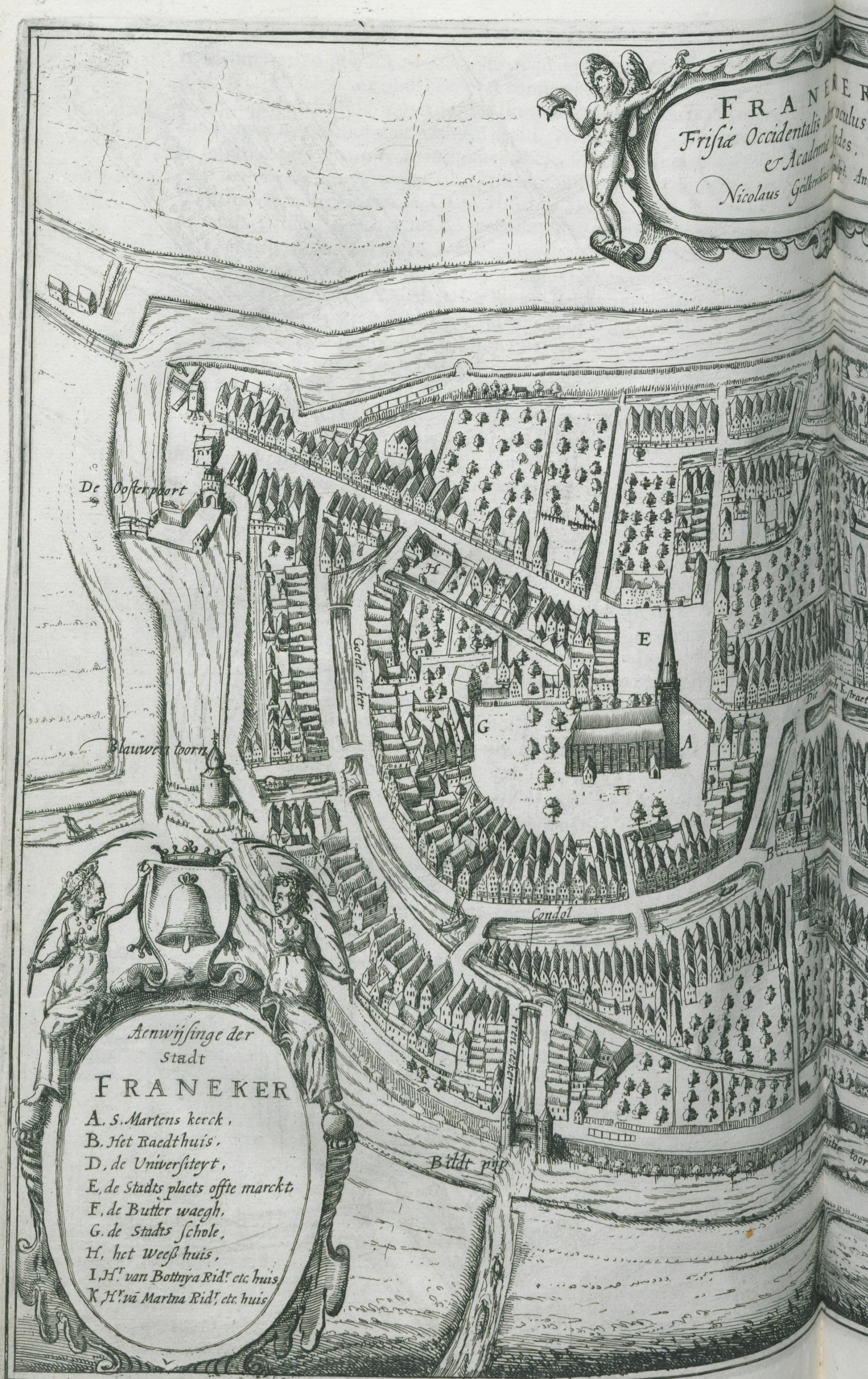
E fluminibus, quæ Leovverdiam ingrediuntur, maximum est id, quod Doccumū fertur, duobus ingentibus milliaribus Germanicis Leovverdiâ disiunctum, unde porrò post aliud milliare simile in profundum maris æstuarium inter insulas & continētem diffusum exit, mediocrium navium ejus generis, quæ Oceanum quoque ferre possunt, quas *Caravelas* vocant, ad ipsam usque hanc urbem patiens. Hinc commercia civitati expedita & facilia cum Husumanis, Hamburgensibus, Bremanis, Emdanis, Groninganis. Alterum ab Ortivo vrbis latere, ubi Vletum dicitur, Orientem versus aliquousque rectâ progressum, deinde in Meridiem conversum per ambages in lacus se fundit, tum variis rivis ad dextram emissis, per quos Sneca, Ilsta, VVorcumum, Hindelopa, Bolsuerdia acatiis & scaphis adiri possunt; demùm bifido meatu, altero Staveræ in angustias Flevi, altero, quo Slotam dividit, per emissarium Taconianum in sinum Austrinum egreditur. Id tritum navibus Amsterodamo, Monachodamo, Edamo, Hornâ, Enchusâ, Medenblico, item Daventriâ, Suollâ, Camponâ, Hassolta, Hardervico, Elburgo venientibus, atque istuc euntibus. Quinetiam idem hoc fluentum, tùm antequā lacubus ingressum est, rivos navigabiles recipit à sinistrâ, ac quicquid Ostergoæ pars ad Ortum & meridiem late patens, quicquid Sylvestrium tractus gignit, frumentum, butyrum, caseos, lignum, cespites bituminosos in usum foci, magnâ copiâ, ac facili negotio per eos delatum vectat ad vrbem, magnamque utilitatem non oppidanis tantùm, sed etiam agrariis præstat. Ad hæc hyberno quoque tempore, cùm viæ cænosæ atque impeditæ sunt ut nec curribus nec equis, nec hominum pedibus pateant, ab omni parte, adeoque Groningâ se moventibus iter expedit. Tertium in Occidentem porrectum nec procul urbe valvis compressum, Franekeram, atque indè Harlingam fertur, ibique per † canales ingentes alternis clausos & apertos in Oceani æstuarium effunditur. Quod ipsum tanti quoque usûs est, ut nec navigiis, nec vectoribus ultro citroque commeantibus ullo unquam tempore diurno nocturnove, nisi gelu obstet, vacet. Quinetiam minoribus rivis aliquot ex se emissis, quæ Snecam, Bolsverdiam, VVorcumum, Stanorum deferuntur, istuc scaphis ac lintribus eundi copiam facit. Franecara Leovverdiâ distat milliaribus Germanicis duobus sed minoribus, Harlinga Franecarâ uno tantùm. Cæteros aquarum rivos, qui agrum vicinum hac illac permeant, & urbem subeunt, quamquam hujusmodi sint, ut scaphas & lintres importandis & exportandis rebus ferant, tamen, ne fiam prolixior, consultò prætereo.

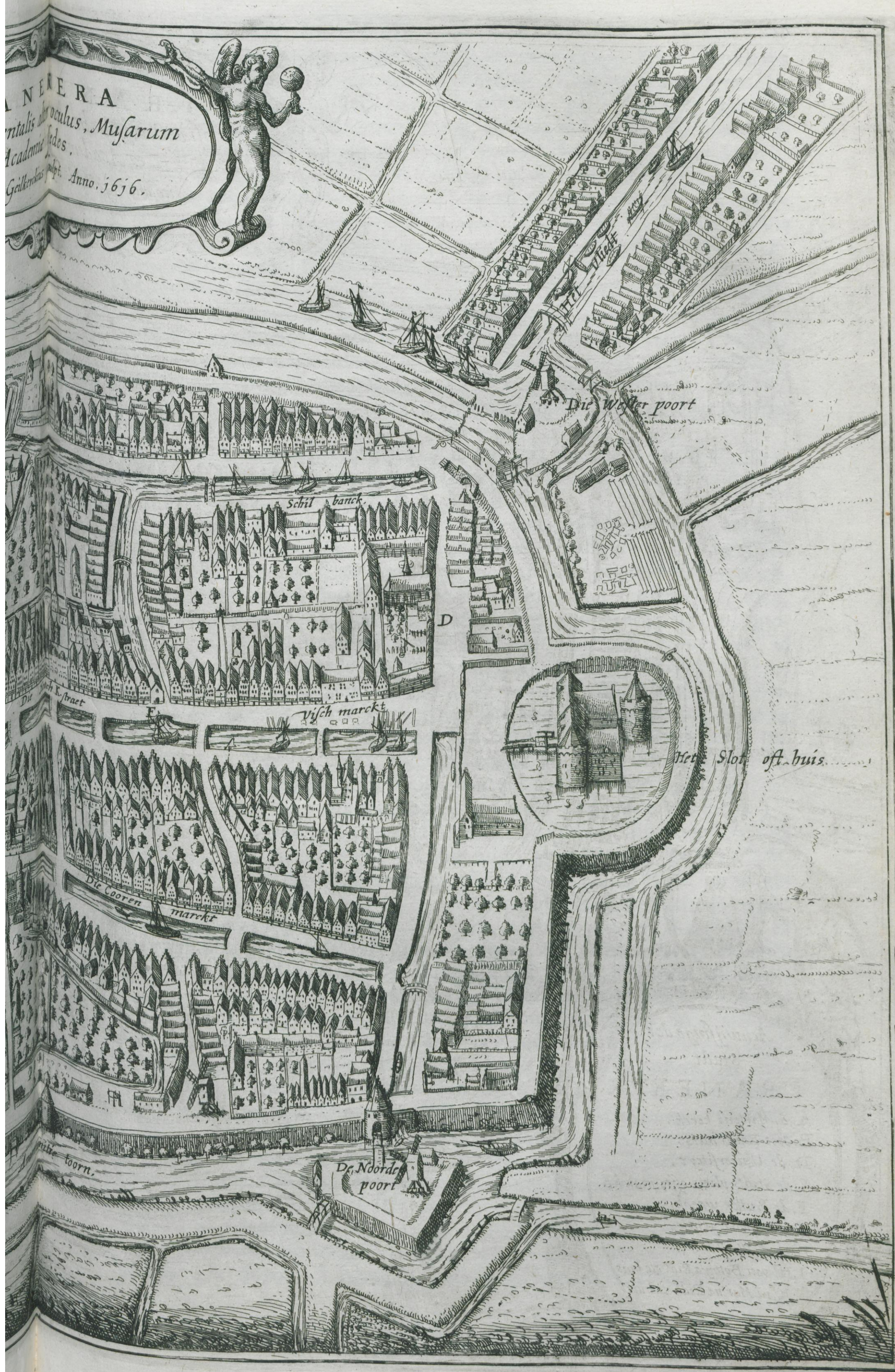
† Canales *Autor claustra aquarum appellat, alii* cataractas *dicunt.*

Civitas virorum eruditorum admodum ferax est, multosque aut genuit aut aluit qui magnum sibi nomen ex literis peperêre, & patriæ usui ac honori fuêre. in quorum numero est *Petrus Aucama* ille paulò antè memoratus, jurisconsultus insignis, qui cùm Oldermanni honore in civitate fungeretur, à Scringiis anno

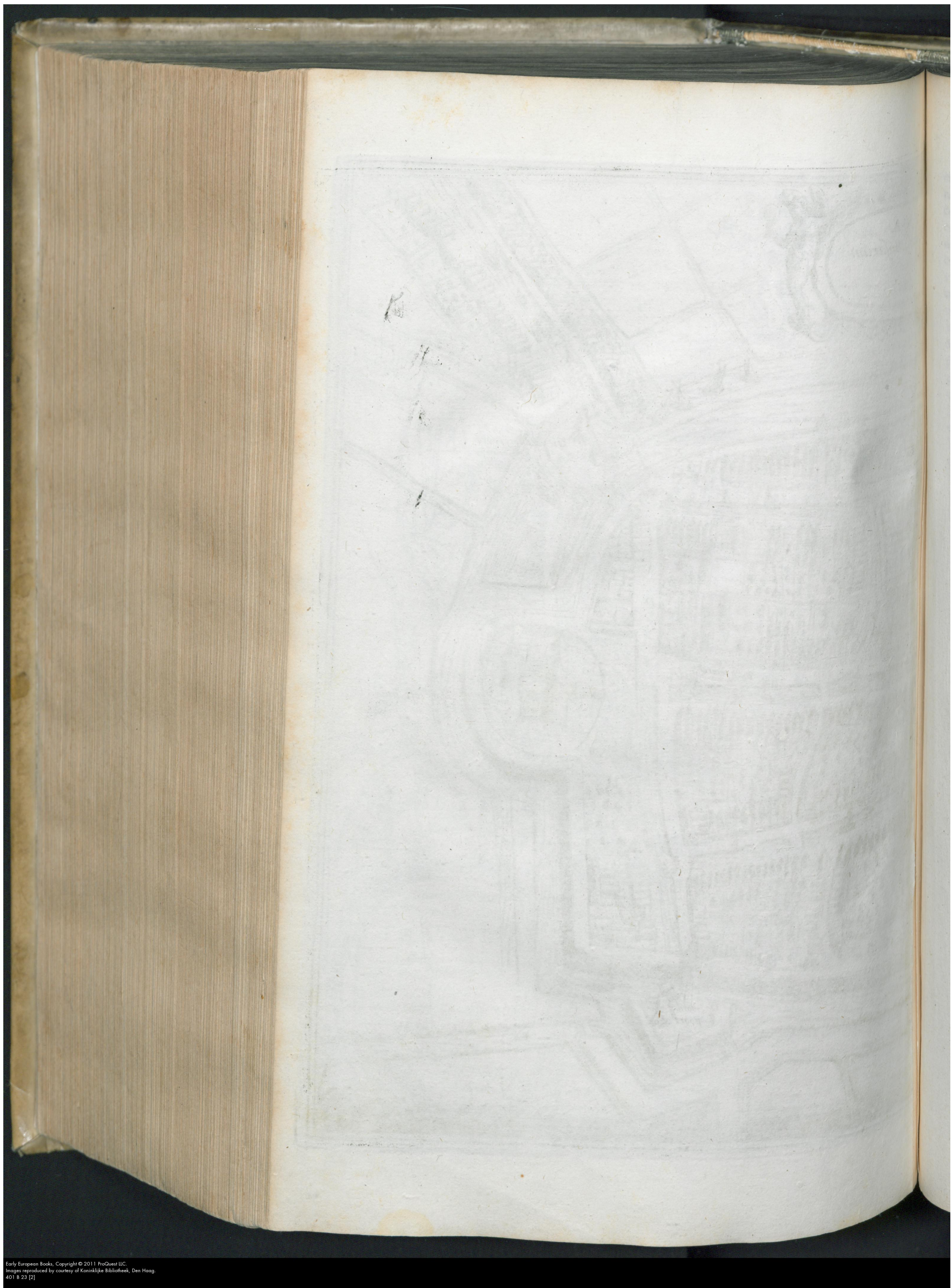
VIRI DOCTI Leovverdiæ nati.

M.CCCC-

FRANE…ER
Frisiæ Occidentalis alter oculus
& Academiæ sedes.
Nicolaus Geilkerckius sculpt. Ann…
De Oosterpoort
Blauwe toorn
Goede acker
Condol
Bildt pijp
A
B
E
G
H
Aenwijsinge der
Stadt
FRANEKER
A. S. Martens kerck,
B. Het Raedthuis,
D, de Universiteyt,
E, de Stadts plaets offte marckt,
F, de Butter waegh,
G. de Stadts schole,
H, het Weesß huis,
I, Hr. van Bottnya Ridr. etc. huis,
K Hr. vā Martna Ridr. etc. huis

oculus, Musarum
Academia
Geilkerckius
Anno. 1616.
Die Wester poort
Schil banck
D
Visch marckt
Het Slot oft huis
Die Cooren marckt
De Noorde poort

M.CCCC.LXXXI, per tumultū civitate oppresſâ, fuit interemptus. Eſt & GEORGIUS RATALLERUS Ioanne Ratallero monetario natus, adſeſſor in magno ſenatu Mechlinienſi, dein legatione functus apud regem Daniæ pro Margarethâ Parmenſi Belgii gubernatrice, denique præſes in curiâ provinciali apud Vltrajectinos deſignatus; cùm eum locū aliquandiu cum laude tenuiſſet, in eâdem dignitate vitam finijt anno M.D.LXXXI. Cujus eruditionem etiam nunc teſtantur libri ab eo editi. Nec minor doctrinâ fuit HAYO CAMMINGA vir patriæ ſuæ nobiliſſimus, inſulæ Amalādiæ dominus, Eraſmo Roterodamo familiaris quondā & percarus, ex iſtius epiſtolis notus: qui infelici cæde peremptus apud ſuos periit anno M.D. Et potuiſſet aliquod nomen tuliſſe ex literis Græcis & Latinis, quarum non vulgari peritiâ imbutus fuit, quaſque Erfurti & Lovanii publicè docuit, SUFFRIDI PETRI niſi & credulo nimis ingenio fuiſſet, & in ſcribendâ Hiſtoriâ, ad quam ſe ſenex contulit, judicio claudicaſſet. Sed omnes, qui jam è vivis abiêre, longè ſuperavit VIGLIUS ZUICHEMUS non in ipsâ urbe, ſed in agro urbi proximo natus, in urbe verò à teneris educatus: de quo tacere, quàm non paria gloriæ ejus dicere, præſtat. Paria autem dicere, difficillimum. Viventes non attingo, quia ſcribere de iis obtrectationi & invidiæ eſt nimis obnoxium.

Hæc fuſius de Metropoli provinciæ LEOVVERDIA: De cæteris, uti par eſt, dicemus brevius, quia pleraque ex iis quæ de metropoli dicta ſunt, intelligi poſſunt.

FRANEKERA.

LEOVVERDIAM merito ſequitur *Franekera* non ob antiquitatem, aut magnitudinem, aut opes, ſed quod Muſarum ſedes hodie ſit in hac Friſię regione, & Leovverdiæ ſit proxima, & mundicie reliquas regionis civitates ſuperet. Sita eſt in ſolo uberrimo & lætiſſimo ad arandem ſimul & paſcendum, vicis, quibus ipſa urbs velut in orbem cingitur obſito frequentibus ac inſignibus, quorum nonnulli oppidorum ſpeciem tenent. Aſpicit ad ortum Leovverdiam, ad occaſum Harlingam, in meridiem Bolſuerdiam, in Euroauſtrum Snecam, nec procul hinc dextrorſum apparentem Illſtam: è quibus maximè vicina ei eſt Harlinga dein Bolſuerdia, tum Leovverdia, poſtea Sneca, longiſſime remota Illſta. Condita traditur anno æræ Chriſtianæ M.C.XCI imperante in Germaniâ & Italiâ Henrico VI, Friderici I filio. Aſſervat in curiâ ſuâ patentes literas binas in ſolenni conventu Hervverti prope Bolſuerdiam alteras, Lundinkercki juxta Harlingā alteras, ab antiſtitibus utriuſque loci ſignatas, anno aræ ejuſdem M.CCC.XXIII, die XII Iunii, ex quarum ſententiâ Harlinga ſubiicitur juriſdictioni civitatis hujuſce. Et teſtes ſunt literæ aliæ ſcriptæ anno M.CCCC.LXX, die XIII Maii, decreto publico tributam eſſe eidem poteſtatem judicandi de cauſis omnis generis, civilibus & criminalibus mulctandi, coercendi, capitis ſupplicio afficiendi: conſtitutam eam ſedem tribunalis ſuperioris, comitiorumque: datum ei ſoli in tota hac Friſiæ parte jus binarum nundinarum quotannis habendarum emendis vendendiſque equis ac bobus. Ego verò arbitror ad juriſdictionem quod attinet, non tum demum eam ejus eſſe cepiſſe, ſed jam olim ejuſdem fuiſſe; jus autem tum fortè fluctuans, aut jamdudum ambitione familiarum nobilium turbatum tempore perículoſo, quo Carolus Burgundus Friſiæ imminebat, oppidiſque benevolis toti populo erat opus, firmatum rurſum iſto decreto, aut reſtitutum eſſe. Ad hæc ajunt, quondam præfecturas vicinas, Franekeranam, Barranam, Barderanam Menaldumanam, Hennarderanam, judiciorum ſuorum ſedem in hoc oppido habuiſſe, illic earum præfectos ſingulis ſeptimanis alios aliis diebus jus ſuis dixiſſe, amptmannum oppidanum tum præfecturæ Franekeranæ Grietmannum fuiſſe, tum inter Grietmannos reliquos principem locum, velut ephorum, tenuiſſe; atque inde adeò eſſe, quod hæc civitas etiam nunc archipolis ejuſdem illius viciniæ nuncupatur, & præfecturæ diſtinctos judiciorum dies adhuc obſervent, quanquam primatus ille inter Grietmannos jam à longiſſimo tempore deſierit, ac penè ex hominum memoriâ abierit, & Grietmanni non alibi

quàm in præfecturis ſuis forum agant, excepto eo, qui præfecturæ Franekeranæ
præeſt, qui ne nunc quidem deſinit in oppido jus agrariis dicere. Delectata quon-
dam ſingulari loci hujus commoditate & ſalubritate nobilitas valde frequens do-
micilia hic poſuit, ut pene nuſquam tota Friſia frequentius. Quam ob cauſam à
nonnullis nobilium ſedes hoc oppidum eſt nominatum. In iis Botnyæi, Marte-
nii, Decemæi, Ockingii, & ante cæteros Siardæi fuere. Et horum quidem adeo hic
potentia crevit ante annos CC, ut omnia in civitate pro libitu ſuo adminiſtrarent,
ac jus publicum in ſe verterent, ſenatum & cives in poteſtate haberēt. Familiæ ca-
put fuit Sicco Siarda Sciringiorum tota regione princeps, vehemens in partibus
& adverſariæ factionis perſecutor graviſſimus: à quo exſtructa arx eſt in aditu op-
pidi, quâ ab occidente venitur, opere lateritio firmiſſimo, profundâ latâque foſsâ
circumfluo, ex cujus aquis opus aſſurgit, ita locata, ut eam qui teneret, oppidum
ipſum ſine dubio teneret. Hæc ea eſt, quam primam ſibi ſedem domicilii cepit
Albertus Saxonię princeps, in qua relictus Henricus filius graviſſimam obſidio-
nem ſuſtinuit anno æræ Chriſtianæ M.D, fretus & ſubnixus potiſſimum ſingula-
ri fide & fortitudine hujus civitatis. Civitas pro modo virium ſuarum non ſegnis
in armis, ac in fide partium, cui ſe dedit, conſtans. Argumento ſunt geſta bello
Groningano anno M.CCCC.XCVI, cum penè ſola reliquias fortuna partium
Sciringicarum ſuſtentavit, & hoc, quem jam dixi tumultu populari, commotâ
contra Saxones totâ natione, & proximis quoque annis bello Hiſpanico, impri-
mis eo tempore, quo prœlium Buxumanum eſt commiſſum. Itaque à Saxonibus
quoque honoris cauſa CC agri Bilthani jugeribus, & immunitate vectigalium
vini ac cerviſiæ donata fuit. Reip. ſtatus ei ſimilis cum civitatibus cæteris & ante
principatū & ſub principibus fuit. Reſtitutâ libertate, ſecuta partes Leovverdien-
ſium, ipſa ſibi quotānis prid. Calend. Ianuarii conſules ſex deſignat, eodem omni-
nò modo & ex eodem generalium Ordinum indulto, quo ſenatum ſuum Leo-
vverdia. Nam ſex conſulatu deceſſuri ante omnia ſex alios ex univerſo corpore ci-
vitatis nominant, ſibique jungunt: dein totidem edunt præter hos, iiſque in cu-
riam vocatis priorum illorum nomina aperiunt, atque ita è curia decedunt. Editi
verò per ſuffragia continuè tres ſibi adjungūt, qui nec in numero ſint eorum, qui
conſulatu tum abeunt, nec in illorum, quos illi primum nominarunt. Hi IX
quatuor ex ſe per ſortem reijciunt. Reliqui quinque conclavi incluſi è ſex con-
ſulatu deceſſuris, & totidem per eoſdem primum nominatis ſex eligunt conſules
novos: nec prius è conclavi diſcedunt, quàm re confectâ. Electi conſulari no-
mine ornati ſoli totum ſenatum heic conficiunt, & Remp. oppidanam admini-
ſtrant, jus civibus dicunt: cum cauſa paulo difficilior, & quæ quæſtionem juris
habet, agitur, operâ jureconſulti utuntur, qui Syndici vicem tenet, ei acta exami-
nanda tradunt, ex ejus conſilio ſententiam ut plurimùm ferunt: à qua provocare
ad curiam ſummam provinciæ licet. De maleficiis gravioribus non judicant.
Scribam à ſecretis habent perpetuum: qui cum ingenio valet, ſenatum ferè regit,
& quovis conſule plus poteſt, quanquam conſulum ipſe miniſter ſit, & ſuo no-
mine nihil agat, nec ſuffragium ferat. Semel in conſulum numerum allecti ple-
rumque ſæpius reficiuntur, & conſulatus multiplicant: interdum in collegium
IX-virûm, quod Leovverdiæ eſt, cooptantur, nonnunquam etiam Hagam, ut ſe-
deant in ſenatu Ordinum, aut collegio ſupremo, aut munera obeant alia hono-
rata & fructuoſa, mittuntur. Præter conſules in Rep. ſunt VIII-viri jurati, plebis
patroni, quos ipſi conſules quotannis mox à Calendis Ianuariis eligunt more
Leovverdiano: quibus idem quoque munus eſt hic, quod Leovverdianis iſtic.
Plebs reliqua quieta res ſuas curat, à Rep. abſtinet. Ordo tamen armorum heic et-
jam idem qui Leovverdiæ, ac eadem eligendi eos, qui in cohortibus præſunt, ratio.
Verùm cohortiū numerus heic quaternario non major. Itaque & præfecti tantū
quatuor, ac totidem ſigniferi, totidem præfectorum legati: minorque in collegio
hoc autoritas. Nec deſit vigilium magiſter apparitoris inſtar ſenatus nutū intu-
ens

ens, acceptis à Consule clavibus portarum & portuum seras aperiens & claudens: nec quæstor pecuniam publicam civitatis curans. Tota verò civitas paræciâ una continetur, templumque paræciæ unum habet structurâ magnificâ & amplâ, cum turri excelsâ, in conum laté spectabilem surgente. In eo duo docent verbi divini ministri & sacra peragunt;habentque sibi adjunctos ecclesiæ seniores IV, cum quibus presbyterium conficiunt: cujus munus idem etiam hic, quod Leovverdiæ: atque eadem quoque hic diaconiæ pauperum ratio: verum numerus diaconorum etiam heic quàm est Leovverdiæ, dimidio minor. Seniores in munere manent quadriennium: diaconi biennium: ex istis quotannis decedit unus, ex his duo, ac totidem decedentibus sufficiuntur, seniores quidem à verbi ministris & senioribus tantum, diaconi verò ab ijsdē symmystis & senioribus, & diaconis pariter.Sed nec horū, nec illorū electio habetur rata,nisi ecclesiæ universæ judicio probetur.In hunc finē tribus,qui proximè sequuntur,diebus Dominicis electi ecclesiæ proponuntur: simulque monētur omnes,qui adsunt,ut si quid habeant,cur in electione peccatū arbitrentur,id dum correctioni adhuc locus,indicēt. Silentiū omniū pro approbatione accipitur:& tū sequitur solennis electorū confirmatio. Hæc electio quotannis fit die dominicâ, qui proximè Calendas Novembris præcedit, qui status quoque istic est celebrādæ sacræ synaxi:quando etiam publicè ante ipsam electionem preces ad Deum concipiuntur pro felici ejus successu ad nominis divini gloriam,& ecclesiæ incrementum. Ecclesiæ ministri etiam heic pares inter se sunt,nec alter alterū gradu aut honore antecedit. Si eorum alter aut morte, aut discessu locū vacuū fecerit,alter qui reliquus est,ac seniores,& diaconi jure suo designant successorem,designatumque senatui offerunt,ut & is factū ipsorum probet, ac vocationē promoveat. Dein designatus ecclesiæ ternis quoque vicibus proponitur,auditur,nisi quid obstet, aut offendat, solenni ritu in sacrum munus, uti symmysta immittitur.Habet & hæc civitas egregium ὀρφανοτροφεῖον,in quo XXX pueri puellæque tenuis fortunæ educātur honestè,& cum ad ætatem pervenerint, pecuniâ modicâ in dotem aut res alias adjuvantur:habet ædificium aliud alēdis senioribus comparatum instituto nupero. Quid de schola literaria dicam? in qua pueri adolescentesque bonas literas,linguas,artes liberales, rudimēta doctrinæ cælestis discunt,donec aut aliud vitæ genus occipiant, aut Academiæ jungantur: cui præfuit non ita nuper Ioannes Fungerus eruditis scriptis celebris. Nulla urbium Frisiæ amœnitate & elegantiâ cū hac potest contendere,quanquam magnitudine, quædā eam vincant. Aër benignus & salubris,vici omnes,quos plateas vulgò dicimus,mundissimi & cœni prorsus expertes, tā hyeme quā æstate: rivis ut plurimū dirempti longitudinē eorum percurrentibus, & navigia ferentibus,quæ commeant per omnes oppidi partes,sed ijdem pontibus multis & latis, & silice ferè stratis juncti, domus civium pleræque nitidæ & pulchræ, nobilium amplę & superbâ specie,numero non paucæ:quarum vetustissima & nobilissima ac maximè spectabilis post arcem Siardæam Botnyęa è regione curiæ sita cum horto cohęrente spaciosissimo:& post hāc Martenia ab Hesselo Martena Saxonicis temporibus structa in meditullio oppidi: tū Decamæa ad forū, & Siardæa altera templo proxima, item altera Botnyæa,& Ockingia: reliquas mitto. Ipsa curia pro oppidi modo pulchra & magnifica,loco sita commodo,ubi in oculos hominum in oppidū venientium maximè incurrit:forum quadratum templo vicinum: horti multi. Franekera spacio oblonga, nec in circulum se sinuans, nec quadrilatera, formæ mixtæ, cincta fossa & vallo terreo conchis ita strato, ut aëre etiam pluvio cœnoso luto careat. Portas habet tres,in ortum, in occasum,in septentrionem mittentes: canales,magnos per quos navigia subeunt in urbem, & exeunt,quatuor, suburbium quoque haud temnendum, à vento circio urbi imminens, utrique ripæ fluminis Harlingam euntis adsitum, oblongi vici simile. Annona nunquam non copiosa & facilis, frumenti omne genus, caro, pisces, butyrum, lac, casei, vinum, cerevisia, serum lactis: quæ per rivos ex omni agri parte & totâ regione commodissimè huc importantur. Nec negociationes cum exteris desunt eorundem rivorum

commoditate conciliatæ. Mercatus omni hebdomade feriâ quintâ: sed quolibet anno bini multo majores, die XXV Iulii, & X Octobris confluxu exterorum frequentissimi; ad quos compellitur numerus ingens pecoris bubuli, equinique. Ob hæc & olim comitia gentis aliquando hic acta sunt, & proximis annis, cum discordia Ordinum multa novaret, pro Leovverdiâ hîc comitiorum locus electus est, & collegii IX-virûm ibidem quoque sedem cepit: verum id durabile non fuit. Hoc vero majoris momenti est, quod cum constitutum Ordinibus esset, φροντιστήριον publicum sacris & bonis literis suâ quoque in provinciâ aperire, & huc magnam partem censuum monasticorum conferre, prælata cæteris omnibus oppidis Franekera sit, quæ sedem ei daret. Plura enim hic hujusmodi rei commoda concurrere visa sunt, quam usquam alibi: oppidi totius mundities rara, hortorum & qui circũ circa sunt camporũ arridens amœnitas, aëris ipsius singularis bonitas, commeatuũ, & omnium rerum necessariarum affluentia, remotus à fori, & magnarũ negociationum strepitu secessus. In quo suspicienda Ordinum istius temporis pietas & virtus est, qui exemplo optimo vicinorum cũ bellum atrox his locis maxime ferveret, & rerum summa nutare, ac in summo periculo esse videretur, hanc curam susceperũt, & quod ornandæ firmandæque Reip. & illustrandæ ac propagandæ religioni esse norant, maximis sumptibus instituere non dubitarunt. Factum hoc anno M. D. LXXXV. auspice ac suasore maximo D. Guilhelmo Lud. Comite Nassovio, Principe pientissimo & sapientissimo fortissimoque, & amatore ac patrono bonarum literarum præcipuo, qui nuper adeò provinciæ gubernationem inierat. Locus in cœnobio Crucigerorũ, quod in occiduâ oppidi regione erat non procul mœnibus haud parvis impendiis adornatus: fanum monasticũ actionibus Academicis solemnioribus, & exercitiis eorũ, qui docendæ ecclesiæ se paraturi erant, dicatum. Academia ipsa fælicibus auspiciis die XXIX Iulii ejusdem anni solenni ritu introducta, verba Ordinũ, & gubernatoris nomine faciente D. Abelo Frankena, & orationẽ ejus excipiente ac fusius perorante Henrico Antonide theologo. Professores designati VII; quorum tres theologi, Martinus Lydius Lubecensis ætate jã maturâ, primus Academiæ Rector, Henricus Antonides Nerdenus, vir insigniter facundus, Sibrandus Lubbertus non obscuris majoribus in Frisiâ Transiadanâ ortus, ætate minimus, sed priorũ famam cũ progressu temporis docendo, disputando, scribendo supergressus; reliqui in suo doctrinæ genere singuli tantũ, Henricus Scotanus Frisius juriscõsultus, Allardus Auletius Frisius medicus, Ioannes Drusius Flander linguæ Hebrææ, Petrejus Tiara Frisius linguæ Græcæ professores. Et hic quidem, qui in scholâ illustri Lovaniensi adoleverat, atque illic se exercuerat, non solùm in primos exorientis Academię Duacensis professores, sed etiam nascentis Academiæ Leidensis primus Rector fuerat. Verùm crescente Academiæ recentis fortunâ, auctis quoque ærarii sacri censibus, numerus Professorum cum tempore etiam factus est major. Primum inter omnes nomen doctrinâ, industriâ, morum gravitate, tuendæ orthodoxiæ studio indefesso paratum retinuit, & adhuc retinet Sibrandus Lubbertus Academiæ hujus oculus, & columen, qui nisi rem fulcisset disciplinæ vitio labentem, fortuna ejus minor, quàm jam est, sine dubio fuisset. Hoc ei elogium debetur quemadmodum egregium ita verum, ut ut angat etiam se propterea, crepetve invidia. Ne quid verò instituto huic provehendo à se deesset, iidem Ordines haud parvâ in hanc rem constitutâ pecuniâ literarum studiosis mensam publicam etiam aperuêre, ad juvandos eos, qui his studiis quidem gauderent, & ingeniis essent commodis, sed domi res angustiores haberent, quàm ut studiorum sumptus necessarios de suo ferre possent. Mensæ modus statutus est, ut pateret juvenibus LX. Datus œconomus, qui eam cibo, potu, rebus cæteris, quantum satis esset, instrueret quotidiè ter, & à singulis, qui eâ uterentur, non amplius exigeret in annum, quã aureos Carolinos XLV: reliquum caperet ex publico. Additæ leges ad Ordinẽ pertinentes servandũ in mensâ, ad honestatẽ pariter & pietatẽ comparatæ. Res tota utilissima, & summâ laude digna, quâ adjuti multi, qui à fortunâ destituti emergere nõ potuissẽt, ad præclarã frugẽ pervenêre, & ecclesię ac Reip.

Aenwijsinghe der
Stadt
HARLINGHEN
A. den Dom van Almenum,
B. t'Raethuijs,
C. t'Blauhuijs,
D. t'Weeshuijs,
E. die Latijnsche school.
F. die Groote packerij.
G. t'Aenhuijs,
H. die Haven poort,
I. t'Noorder hooft,
K. Piers mick,
L. die Bil poort,
M. Noorder dwinger,
N. Franiker poort,
O. Noord Oostr dwinger,
P. Franicker pijp,
Q. Kartou dwinger,
R. Zuijder dwinger
S. Kerck poort
T. Lijnbans dwinger,
V. die Zuijderpoort,
W. de Vijsch marckt
Nicolaus Geilekerck. fecit.
Anno. 1616.
DIE

ZUYDER ZEE

Reip. non usui solùm, sed ornamento quoque & honori fuere. Et huic luculento beneficio in rem literariam aliud quoque nõ minus beneficiũ Ordines addidere. Nam ingeniis melioribus quę spem frugis promittunt, stipendia insuper liberalia constituere nõ parvo numero, eaque pro cujusque conditione & fortunâ tum his, qui in patria studiis incumberent, tũ iis etiam, qui Academias adirent peregrinas.

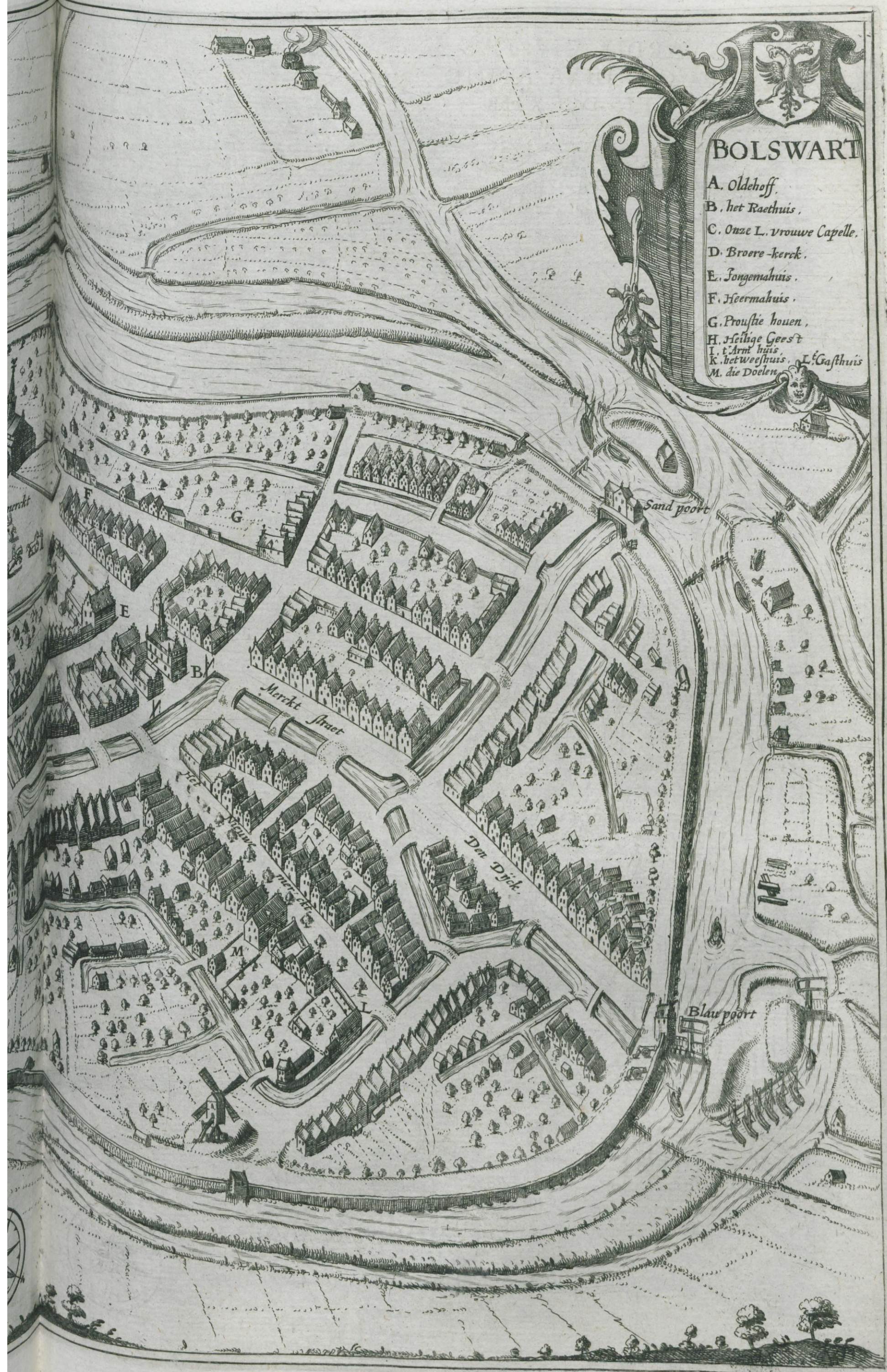
HARLINGA.

HARLINGA nunc civitatum hujus provinciæ post Leovverdiam maxima, populosissima, ditissima. Quondam viculus obscurus in extremo litore VVestergoæ ad occidẽtem situs juxta ipsos aggeres, medius inter domos duas lateritii operis majores, virorum nobilium sedes, quarum alteri vocabulum Harliga, alteri Harns erat. Vnde dubia aliquandiu vici appellatio fuit, aliis hoc, aliis illo vocabulo eum afficientibus: donec tandem excisâ domo Harligâ à Ludingkerkiis monachis, & vico in excisæ solum extenso hujus nomen pręvaluit, ex quo usus sensim Harlingæ vocabulum fecit. Harligæ excidium commentarii quidem non optimæ fidei ab Andreâ Cornelio congesti ad annum in æra Christianâ M.CC.XXXIV referunt. Sed Oceani sævities litori incumbens vici solum cũ ædificiis abrasit sensim, atque undis obruit, vicusque instauratis ædificiis introrsum retractus orientem versus, Almenoque vico celebri proxime admotus fuit; Franekerano olim territorio adscriptus. Crevit paulatim, & fori aut conciliabuli speciem induit: demum auctâ fortunâ civitatis jus accepit, etiam cũ mœnibus cincta non esset. Quod quando factum sit, affirmare certò non possum. Andreæ quidem Cornelio adhibere fidem non audeo. Arcem illic vallo & fossa munitam, & opere lateritio validam struxere Groningani in Austrino oppidi latere, anno M. CCCC.XCVI. Quadriennio post Albertus Saxo qui anno priore ex Hollandia istuc appulerat, ibique primũ pedem posuerat in Frisiâ, absens per filium, aliam multo validiorem ac majorem in litore ibidem condidit: quam castellum appellarunt. Quæ velut frenum fuit oræ illi impositũ: integrataque sæpe, & majoribus operibus ornata & firmata duravit ad ultima usque principatus tempora: cũ cujus fine ipsa quoque à populo capta & magnam partem solo æquata est, frenumque hoc oppido ac toti viciniæ demptum. Munitionum oppidum ambientium initium mihi ignoratum. Hoc tamen scio, id non admodum vetustum esse, nec procul memoriam nostram antecedere. Oppidum ipsum ampliatum ob hominum istuc confluentium copiam anno M. D. XLIII: & novâ rursum accessione auctum anno M. D. LXXIX, & eo, qui proxime est secutus, consilio & studio Guilhelmi principis Aurantii: cui mens erat, non solùm rerum maritimarum emporium nobilius illic Frisiis aperire, sed etiam per hunc locum maximè idoneum Hollandiam arctius cũ Frisiâ conjungere, ac portam eam immittendis in regionẽ exercitibus contra Hispanos in potestate habere. Ideo ingens vallũ terreũ, cũ latâ profundâque fossâ ampliato oppido circumductum, & Almenum totum, quem vicum fuisse dixi oppido vicinum, ambitu novarum munitionum comprehensum, oppidoque additum. Nec hic modus hujus rei stetit: sed crescentibus negociis, crescente fortunâ ac populo, anno M.D.XC.VII rursum mœnia prolata, spaciumque negociis & opificiis laxius apertum, navalia recipiendis pluribus navibus hyemãdi causâ duplicata, reliquiæ arcis mœnibus inclusæ, portus majoribus operibus instructus, oppidum in eam formam redactum, ut jam quartâ sui parte à mari alluatur. Eâ verò parte operibus firmissimis contra maris vim est munitum, ne quid inde detrimenti ei eveniat. Figuræ ferè quadratæ est; ambitus ejus Leovverdiano paulo minor est in valli crepidine, quâ vallum est. Vallo autem propugnacula VIII vastæ molis è terræ aggestu annexa, ita disposita, ut defensionem & vallo & sibi invicem præstare posse videantur facillimam & tutissimam. Solum circum oppidum humile, & inundationi obnoxium, si aquarum claustra aperiantur: atque ita oppugnatio & obsidio ibi valde difficilis. Alioqui ager gramine & frumento fœcundus, ac vicis egregiis frequens,

quàm aggeres utrimque in boream & meridiem oppidum attingentes contra Oceani fluctus tegunt, & rivi oppidum ingredientes permeantesque variè secant. Per hos rivos actuariis navibus, lembis, scaphis, lintribus commeatus expeditus Harlingâ patet ad omnia omninò regionis hujus oppida, quæ inter Flevum & Lavicam jacent, & ad vicos plurimos. Per mare verò holcadibus & onerariis aliis majoribus ac minoribus, caravelis, acatiis in cunctas maritimas urbes & provincias propinquas & longinquas. Cui rei servit cum situ, quem dixi, portus amplissimus. Hinc porro incredibilis navium omnis generis, & nautarum & maritimis rebus deditorum hominum heic copia: hinc maxima commerciorum & negociationum frequentia. Portus tamen quanquam fælix sit, tamen non parum fælicior esset, si uno incommodo careret. Id est à vadoso maris æstuario, quod urbi abijcitur, quo fit, ut magnæ naves ex Oceano venientes nisi onere levatæ ad vrbem appropinquare non possint, coganturque procul è cõspectu intervallo ab urbe quinque millium pass. non minore in ancoris consistere: ubi vetus alveus, cui Iettingæ nomen, haud incommodam iis stationem, & à periculis tempestatum satis tutam præbet. Alveus enim ille non procul ostio Flevi cum Flevo se jungens, paulò interius objectu editiorum laterum, quæ pulvinaria arenosa sunt undis, cùm intumuit mare, cooperta, contra ventorum sævientium vim tribus à plagis protegitur. Ad cujus exitum insula exigua posita est in conspectu Flevolandiæ, qua parte Flevolandia orientē spectat, gramine uber, sed supra villas quatuor ob angustiam nō habens. Hoc in alveo cùm ad ancoras stant naves onustæ, excipiunt alias ab urbe emissas minores, quæ vadū traiicere possūt: per quas exoneratæ, rebusque necessariis rursum à suis instructæ mare repetunt: sub hyemē verò onere levatæ observatâ æstus marini oportunitate ad urbem ipsæ contendunt, portumque subeunt, qui uno ore intra urbem ingressus hodie in duos alveos latos & profundos sese dividit, atque ibi hyemem exigunt. Halecum captura magno ausu magnis impendiis ante biennium heic à civibus instituta, sed eventu hactenus improspero. Plurima multitudo, quæ mari operam non dat, opificiis variis dedita est. Texuntur hîc telæ ex lino & cannabe omnigenæ, quarum nomenclaturas Latine dicere non queas. Nullius verò copia major, quàm ex quâ navium vela conficiuntur, quæ hinc in omnes exportantur plagas. Merces, quarum importatio & exportatio quàm maxime hic fervet, exotici generis sunt triticum, secale, hordeum, avena, frumentum tostum coquendæ cerevisiæ: item, linum, cannabis, pix, axungia, carbones fossiles, quibus fabri ferrarii utuntur, & ante omnes reliquas materies Norvvegica, mali pinei, trabes, asseres, tigna abjegna: ἐπιχώρια, frumenti species variæ, legumina, butyrum, casei, lardum, adeps, caro salita, equi, pecudum opimarum omne genus. Sunt etiam heic officinæ multæ excoquendo sali copiosi quæstus, & extra mœnia oppidi ad rivorum oras molitrinæ conficiundæ chartæ, & serræ secandis trabibus, fornaces calcariæ, tegulariæ literariæ: in quarum simul, & officinarum salariarum, ac totius oppidi hujus usum tantum cespitum bituminosorum absumitur, quantum vix in reliquis omnibus regionis hujus oppidis. Vici oppidi elegantes, mundi, recti, plerique rivis navigabilibus bifariam in longum secti: ædificia multò plurima nova & nitentia, pulchrâ supellectile instructa. Portæ in agrum emittentes itinere terrestri quatuor: quinta in portum ducit; aquarum claustra, per quæ rivi in portus effunduntur, quatuor: forum pro oppidi magnitudine non amplum; curia quoque modica: templum unum eo loci, ubi Almenum quondam fuit, cujus usui etiam, antequam oppidum factum esset Harlinga, serviit. Regitur civitas à senatu annuo virorum VIII, quos omnes consules vocant. Hi exeunte anno totidem legunt ex civium numero, maximeque ex delectorum concilio, quod juratum dicunt, & horum nomina cum nominibus suis mittunt ad summam curiam. Tum curia suo & gubernatoris nomine per senatorum unum Harlingam missum inquirit diligenter in omnes, & eo Leovverdiam reverso auditoque, ac adhibito in consilium gubernatore, ex XVI

illis

BOLSVARDIA CIVITAS AN-
ZEATICA, CONDITA ANNO
CHRISTI. DCCXIII.
Sneeker poort
Het Peerde merckt
Blauwe torn
Kerck
De Cleine Dyl
Grote Dyl
S. Jans poort
Nicol. Geilekerck sculptor. A.° 1616.

BOLSWART
A. Oldehoff.
B. het Raethuis.
C. Onze L. vrouwe Capelle.
D. Broere-kerck.
E. Jongemahuis.
F. Heermahuis.
G. Proustie houen,
H. Heilige Geest
I. t'Arm huis
K. hetweeshuis.
L. t'Gasthuis
M. die Doelen
Sand poort
Merckt straet
Den Dyck
Blau poort

illis VIII deligit, qui civitati per annum proximum præsint, sive eosdem, qui annum jam aut amplius in senatu fuere, sive alios. Id enim ex lege liberum. Et non rarò fit, ut quatuor novi quatuor veteribus addantur, interdum veteres omnes in munere relinquantur, interdum omnes novi designentur, interdum hi aut illi pauciores, & contra. Quo facto, idem ille, qui ante, Harlingam remittitur instructus literis mandati ad senatum veterem, annoque surgente in senatu futuros coram populo edit, ac hos Reip. juratos apud se, in possessionem muneris solenniter immittit. Tum senatus munus suum occipiens VIII. viros tribunitiæ potestatis nominat sive eos, qui in concilio jam sederunt, sive alios e numero reliquorum civium: quorum officium est in hac civitate, idem, quod est Leouuerdiæ & Franekeræ. Senatus jus dicit civibus, & Reip. consulit. Hi senatum monent, & si res poscat, actionibus ejus intercedunt. Senatui assidet, qui civitati à secretis est, jurisperitus: autoritate magnus ob perpetuum munus, senatus cōsilia multum regens, & sententias ejus, quæ civibus jure experiuntibus feruntur, in hanc aut illam partem non parū inclinans: quanquam habeat etiam heic senatus, ut de Franekera dixi, jureconsultum alium, cujus consilio in concipiendis sententijs hujusmodi solet uti. Quæ sententiæ si partibus non placeant, provocatio ab iis datur ad summam curiam. Civitas divisa solet esse in cohortes civium sex: nunc auctis ejus rebus dividitur in octo. Præfecti harum cum vexilliferis immediatè designantur à senatu, & ejus jussa intuentur: annui quidem, sed ut plurimùm sæpè refecti per complures annos munus continuant. Vigilias obeunt ex senatus voluntate nunc armatâ productâque, ac per oppidum dispositâ totâ cohorte, nunc solo semisse, aut quadrante, alii post alios, ordine in orbem redeunte. His adjunctus est præfectus vigilum, idem munus heic gerens, quod ejusdem generis alii in aliis Frisiæ oppidis. Habet Harlinga & quæstorem suum ærarij magistrum, & ædilem fabricas publicas curantem. Parœcia civitatis una. Ecclesiam docent verbi ministri duo: quibus labor maximus tum ob populi multitudinem, cujus cura ipsis commendata, tum ob exuberantem in hoc oppido Anabaptistarum variorum numerum, qui suos quoque cœtus manifestos hîc habent. Cætero qui gubernatio ecclesiæ, seniores, diaconi, eorum ordo, electio, successio, & quæ eo pertinent omnia, non aliter comparata sunt, quàm Leouuerdiæ & Franekeræ. Nec dissimilis ratio in reliquis pauperum curatoribus. Sed Harlinga ad proximos usque annos expers nosocomii, expers orphanotrophei fuit: quod accidit ob fortunæ ejus nuper adeò nascentis novitatem. Nunc verò senatus & bonorum studio utriusque fundamenta præclara jacta sunt, ædificiaque in hanc rem structa in areâ dirutæ arcis, & utrumque institutum, liberalitate civium indies non parum augescit. Nec destituuntur Harlingani literario ludo egregio, in quo præcepta discenda Græcæ & Latinæ linguæ, initiaque liberalium artium, ac simul fundamenta doctrinæ Christianæ fideliter traduntur à Rectore & hypodidascalis tribus. Verùm quia monasticos reditus ipsi nullos habent (nec enim in oppido hoc ullum fuit unquam monasterium) nec quicquam decerpere sacerdotalibus possunt, quippe quæ vix alendis duobus tribusve ecclesiæ ministris sufficiunt, hoc impetrarunt, ab ordinibus provinciæ, ut à sacri ærarii quæstore capiant quotannis tantum, quantum stipendiis scholasticis satis esse tum visum fuit. Id verò nunc senatus auget ex æquo & bono adijciens aliquid de suo.

BOLSVERDIA.

BOLSVERDIA ex vetustissimis Frisiæ oppidis in VVestergoâ sita, magno milliari Germanico à litore maris, loco paulum supra planiciem circumjacentis agri ad pascua pariter & sementem felicis adsurgente, qualem locum **Werdt** vocari linguâ patriâ dixi. Dicta non à *Bolsuinâ* Radbodi Frisiorum regis filiâ Haraldo nuptâ, ut fabulatur Andreas Cornelius scriptor ineptus, nec à voce *Bodel*, quâ olim profundum maris aut fluvii significatum fuit, sed à *Bolone*, aut *Bodelone*

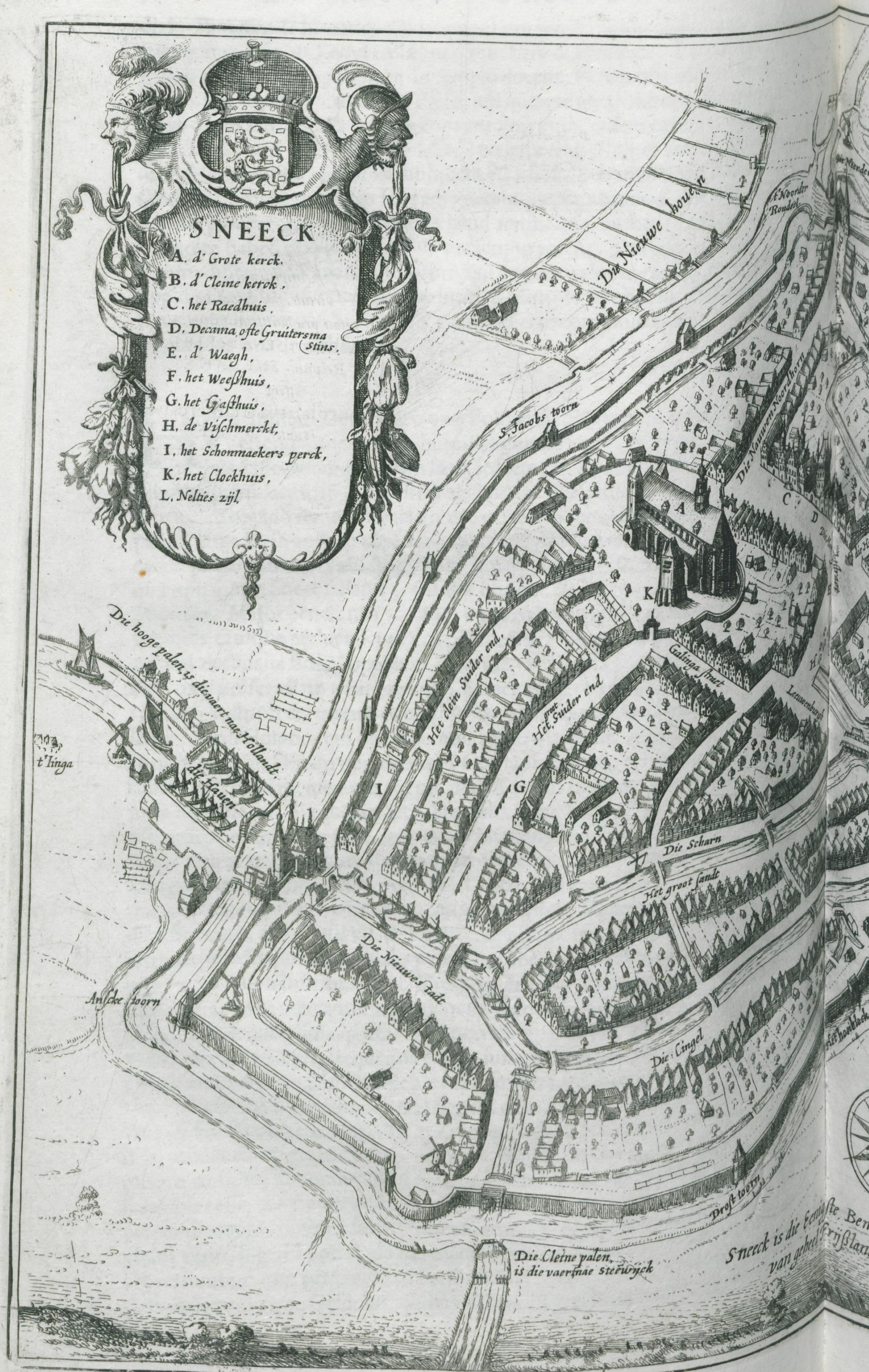
delone, ut vetustas locuta est, conditore aut loci istius quondam domino. Ad
quem locum editiorem aquarum sinus è maris brachio Ostergoam & VVester-
goam longo tractu dirimente se olim infudit, nunc limo invecto refertur, & in
agrum fœcundissimum conversus est, cui novo nomen ex re inditum, cum paræ-
ciâ nominis ejusdem: restantque etiam nunc aggerum veterum vestigia, qui si-
num eum olim præcinxêre. Distat Leovverdiâ tribus magnis milliaribus Ger-
manicis, Franekerâ duobus, Harlingâ totidem, Sneca uno, Worcumo itidem uno,
Hindelopâ uno cum semisse, duobus cum semisse Staverâ. Leovverdiam intue-
tur versus ortum æstivum, Franekeram in septentrionem, Harlingam in Corum,
VVorcumum, Hindelopam, Staveram in austroafricum, Snecam in Vulturnũ.
Portum habet non incommodum imò milliari Germanico ab oppido disiun-
ctum rectâ in occasum juxta Maccumum vicum celebrem & magnũ, quem por-
tum canalis Maccumanus in aggere ejus ora defossus & valvis compressus efficit,
aquas in Flevum effundens: vnde rivus navigabilis ad ipsum oppidum pertinet.
Et præter hunc portu quoque utitur VVorcumano in eadem orâ, sed uno mil-
liari simili magis in meridiem vergente, à quo etiam rivus ad oppidum ducit.
Horum portuum oportunitate res maritimas quoque olim usurpavit, & per eas
auxit fortunam suam. Nunc res maritimas vix attingit, sed commercia cum op-
pidis cæteris jam nominatis, & cum omni circumposito agro exercet. Ad quam
rem magno usui sunt rivi in omnem partem ab oppido hoc se extendentes, & re-
liqua omnia totâ regione & cum his maximum numerum vicorum alluentes,
lemborum & scapharum patientes, Bolsuerdia Ansaticarum civitatum Germa-
niæ socia est, quod cum solâ Staverâ in hoc provincia commune habet: varijs
quondam casibus jactata fuit sævientibus anarchiæ tempore infandis factio-
nibus, & post bello Saxonico ac Geldrico, quos in historia exposuimus. De
cujus imperio dum Iuvvo Iuvvingius contra fratris filium Goslicum decer-
tat arma civilia sunt commota, quæ Saxones Goslico suppetias ferentes
in Frisiam duxerunt, & libertati finem attulere. Præter alia ex bello mala bis
intra XL. annos grave detrimentum ab igne passa est, semel anno æræ Christianæ
M. CCCCLXXV. cum incendio fortuito propè media oppidi pars est absumpta;
iterum anno M. D. XV. cum à militibus legionis nigræ igne injecti, paucis ædi-
ficijs exceptis tota pene flammis periit. In potestatem domus Burgundicæ venit
anno demum M D XXIII: sub qua alas rursum movere cœpit: at à reparatâ li-
bertate non solùm nitori pristino restituta est, sed priorem quoque fortunam ex-
cessit. Habet in ambitu circiter duo pass. millia, quantum quis horæ dimidio in-
ambulans obire potest: olim muro cincta factionum pudendarum tempore: dein
ante annos jam plus minus CL. vallo terreo circumdata cum fossâ foris vallum
stringente. Populosa, ædificijs elegans & frequens: rivis perflua, atque inde na-
vigijs minoribus pervia, annonâ omnigenâ abundans. Curia ejus vetusta magis
quàm ampla, senatus sedes: cui perampla & magnifica domus cum vestibulo
hortoque specioso, quæ Longamœorum quondam fuit, vicina est. Templum
commune in usum totius populi unum tantummodò satis magnificum cum areâ
amœnâ, quam cœmitorium vocant: in quo conciones sacræ habentur, & reliqua
sacra peraguntur à ministris aut mystis duobus. Sed præter hoc monastica clau-
stra cùm fanis tribus Franciscanum conditum anno M. CC. LXXXI, Ioanniti-
cum ex parœciâ Pingumanâ, quæ est in vicino agro, anno M. D. IX huc transla-
tum ob eluviones paræciæ isti infestas; tertium id, quod Spiritus S. voca-
tum, virginibus velatis dicatum, fortunæ tenuis, ortus incerti. Ex his Ioanniticũ,
censibus eius Episcopatui novo Leovverdiano adscriptis, & cœnobitis alio tradu-
ctis, quod accidit anno M. D. LXX. sensim concidit. Ad hæc in oppido est ξενο-
δοχεῖον egregium, quondam situm eo loco ubi post stetit cœnobium Ioanniti-
cum, cui in oppidum translato cessit, dedicatum cum fano modico, autore Pau-
lo II Papâ Romano cùm annus flueret M. CCCC. LXXIIII. Et fani hujus
appen-

appendix sacellum exiguum, beatæ virgini Mariæ, apud sylvestres Frisiis superstitiosis aut fictis miraculis claræ consecratum, cui superstitio etiam hic mirifica quædam adscripsit affinxitve, nunc ad forum positum. Est etiam πτωχοδοχεῖον ab isto diversum. In istud recipiuntur cives & peregrini utriusque sexus, adulti, depensâ pecuniâ modicâ, & honestè ac mundè ibidem habentur, & aluntur. In hoc pauperculi oppidani partim durâ egestate pressi, partim senio confecti, partim vitiis corporis aut mentis aliis obnoxii admissi, habitatione, cibo, potu, pecuniâ, veste, fomentis ignis pro cujusque conditione juvantur. Accedit ὀρφανοτροφεῖον à consule oppidano Nannone Reinsio, ejusque conjuge Hidda Herenia anno M.D. XLII structum, & liberaliter dotatum, in levamen & solatium fortunæ orborum. Populus oppidi hujus moribus compositis, pecuariæ rei, aut artificiis sedentariis commercijsque deditus, industrius, libertatis amans, cæteroqui naturâ quietus. Status Reip. oppidanæ, cùm staret prisca libertas, aristocraticus. Penes XXXVI cura & potestas publica fuit, quos ex numero isto XXXVI-viros appellarunt. Horum quatuor Consules res civitatis curabant, quatuor Scabini civibus jus dicebant, totidem alii senatores dicti pecuniæ publicæ præerant, criminum reos arcessebant, sententias Scabinorum exequebantur. Ac hi omnes numero XII. senatum conficiebant: sed singuli non nisi biennium honorem & munus tenebant. Quotannis enim duo Consules, duo Scabini, duo Senatores ineunte Ianuario senatu decedebant, iisque totidem alii sufficiebantur, ea, uti credo, ratione (nam certius quod dicam, non habeo) quam aperui, cum in genere de politiâ omnium civitatum hujus provinciæ ante imperium Saxonicum, proposito exemplo Snecano agerem. Idque perpetuò redibat in orbem. Reliqui XXIV concilium juratum dicebantur, plebis patroni: quos seminarium senatus fuisse, & mediâ sui parte quoque, exemplo senatus, è munere mox post Calendas Ianuarii quotannis abiisse, novosque collegas totidem accepisse existimo. Senatui verò pariter & concilio jurato præerat velut civitatis princeps aut gubernator Oldermannus. Quam potestatem ex annuâ aut bienni perpetuam paulatim fecerat ambitio, eamque sensim in se solam verterat familia Iongamæa præpotens jam olim in hac civitate, arte, gratiâ, vi nixa, ut is qui familiæ istius caput erat, hanc dignitatem teneret. De cujus administratione, familiæ principe Goslico adhuc impubere, contentio orta inter impuberis matrem viduam & patruum arma civilia commovit, quæ Saxones tandem in Frisiam attraxerunt, ac libertati finem dederunt. Libertate sublatâ idem civitati huic accidit, quod de omnibus est dictum. Postremus à principe datus Oldermannus hic fuit Geroldus Herema, Longamææ familiæ per matrem insitus. Numerus Consulum, Scabinorũ, ædilium sive senatorum prior retentus: sed electio succedentium quotannis in locum decedentium principi, aut iis, qui pro principe præerant, data. Nunc redivivâ libertate civitati præsunt Consules, & Scabini sex, qui Reip. consulunt, ac jus dicunt, & cum his senatores aut ædiles duo, quorum munus est ædificiorum & reliquorum operum publicorum curam gerere, delinquentes apud tribunal postulare, pœnas exigere. Quotannis jurejurando, quo Reip. se obstrinxerunt, solvuntur. Eligendi ratio similis cum ea, quæ est in cæteris oppidis excepta Leovverdiâ & Franekerâ, quam in Harlinganis explicui. Idem qui à gubernatore & curiâ summâ Harlingam mittitur, huc quoque it, & ad cæteras civitates, eademque, ac eodem modo atque ordine hic agit. Observatur verò hic, ut qui ab iis, quorum annus in senatu jam exiit, nominantur totidem numero, quot sunt ipsi, non aliunde capiantur, quã ex concilio jurato. Quod nescio an ubique habeat eodem modo. Concilium juratum hoc tempore, quo hæc scribo, est virorum tantùm XVIII: anno priore habebat viros XX, ante biennium XXIIII, interdum crescit numerus ad XXVIII. Electio eorum quotannis fit à senatu: eáque prima est senatus noviter jurati actio: cujus arbitrij est vel reficere eosdem, vel alios præteritis iis surrogare, numerumque vel augere vel minuere. De munere in civitatibus aliis dixi,

dixi. Par enim & hîc ratio. Oldermanni nomen & munus abdicatum. Ecclesiastica quoque hîc, ut Leovverdiæ, ut Franekeræ & Harlingæ. Præcones sacri verbi duo pares inter se populum in templo docent, sacramenta administrant, per vices in presbyterio præsident. Presbyteri quoque idem munus, sed minore numero quam Leovverdiæ, eadem conventuum ratio, eadem cætera. Nec aliud in ecclesiæ diaconis valet. Omnia εὔτακτα ecclesiæ salutaria, nec tamen Reip. ut quidam delirant, noxia. Ecclesiæ subjuncta est schola litteraria, in qua rudimenta doctrinæ Christianæ, linguam latinam græcamque, fundamenta liberalium artium docent præceptores tres stipendijs haud temnendis autorati: quorum primus recturam habet, duo reliqui hujus præscripto parent. Docentur in ea non solum civium liberi, sed etiam multorum, qui agrum vicinum colunt, aut ex proximis oppidis suos istuc discendi causa mittunt. Mitto de scholis aliis dicere ista minoribus, quæ linguæ patriæ literas, & arithmeticem communem non excedunt. Satis, aut plus satis de Bolsuerdia.

S N E C A.

HÆc milliari Germanico uno Bolsuerdiâ distat versus orientem in eadem VVestergoâ, sita in agro humili, aquis obnoxio, & uliginoso, rivis pluribus scisso, attamen pascuis læto, sed sementi minus cõmodo: quem contra illuviẽ aquarũ lacustriũ & palustriũ aggeres hic illic protegunt. In eo lacus est ad orientẽ ab oppido remotus spacio medii milliaris Germanici, longus circiter mille passus, latus D, in ambitu cõplectens plus quã passuũ millia duo. Et ultra eum in eandẽ plagam minores alii stagnorum instar: omnes piscium copiâ abundantes, qua non solum Sneca satiatur, sed alia quoque Frisiæ oppida pleraque ubertim fruuntur. Major Senecanus vocatur, ex quo rivus rectâ lineâ Snecam influit, navigabilis, eamque perluens cum mœnia rursum reliquit, in meridiem aut Libonotum declinans Ilstam oppidum proximè vicinum ingreditur, eâque sectâ brachio uno Bolsverdiam petit, indeque Franekeram & Harlingam, brachio verò altero in austrum decurrens, & plures vicos allapsus post Woldesendam vicum celebrem lacui Slotano, qui Snecano non paulo maior est, infunditur, atque hinc rursum emersus Slotam oppidum agri Geestani defertur, progrediensque in meridiem post milliare medium per canalem Taconis in mare, quod sinum austrinum dicunt, exit. Ex eodem lacu Snecano rivus latus & profundus in ortum æstivum primùm porrectus, dein etiam bifariam se dividit, & parte alterâ Aelsumum vicum majusculum stringens in septentrionem longo tractu extenditur Leovverdiam usque, cujus mœnia ad meridiem versa subit: parte alterâ Acrumum attingens in Sylvestres abit, eosque pererrat. Vnde commeandi commoditas Snecanis, atque ipsis etiam Leovverdianis in omnes plagas. Sneca vetus civitas, populo frequens, ædificijs pulchra, probè munita, annonâ dives, imprimis, quæ ex piscibus lacustribus qua omnes alias Frisiæ civitates superat, piscatui multum dedita, nec a mercatura ac opificijs sellularijs abhorrens: ingenium etiam populo literis & disciplinis aptum: unde non aspernanda illic literaria schola, Leovverdianæ, uti creditur, frequentiâ discentium, & stipendiorum modo proxima: ex qua multi doctrinâ non incelebres viri prodiere, quos inter Ioachimus Hopperus ceu hesperus inter reliquos cœli ignes emicat, atque antecellit, jurisconsultus vix ulli suo sæculo secundus, Viglio Zuichemo penè par scriptis doctissimus illustris, prudentiâ in gerendâ Rep. eximius, atque eam ob causam regis Hispanici privato consilio, ut vocant, id est senatus à secretis rerũ Belgicarum, cui Bruxellæ sedes solet esse, adscriptus: & domum in Hispaniam evocatus senatui regio, qui perpetuò regem comitari solet, Præses summus à rege est datus: quo in munere vitam finijt, ingenti post se gloriâ relictâ. Fortunæ vices varias, quas perpessa hæc urbs est ambitu non magna, in historiâ recitavi, temporibus præcipuè Groninganis & Saxonicis, ac Geldricis, quibus afflicta est gravissimè. Sciringicarum partium

SNEECK
A. d' Grote kerck.
B. d' Cleine kerck.
C. het Raedhuis.
D. Decama, ofte Gruitersma Stins.
E. d' Waegh.
F. het Weeßhuis.
G. het Gasthuis.
H. de Vischmerckt.
I. het Schoenmaekers perck.
K. het Clockhuis.
L. Nelties zijl.
Die Nieuwe houen
S. Jacobs toorn
Die hooge palen, is dievaert nae Hollandt.
die Hauen
t' Iinga
Het clein Suider end
Het Suider end
Die Scharn
Het groot sandt
Die Nieuwes tadt
Die Cingel
Drost toorn
Die Cleine palen, is die vaertnae Sterwyck

Amplißimis
virtute, doc trinâ, dig:
nitate præstantißimis CONSU:
LIBUS et SENATORIBUS
Reipubl. SNECANÆ.
offert
Nicolaus à Geilkercke
sculptor. A°. 1616.

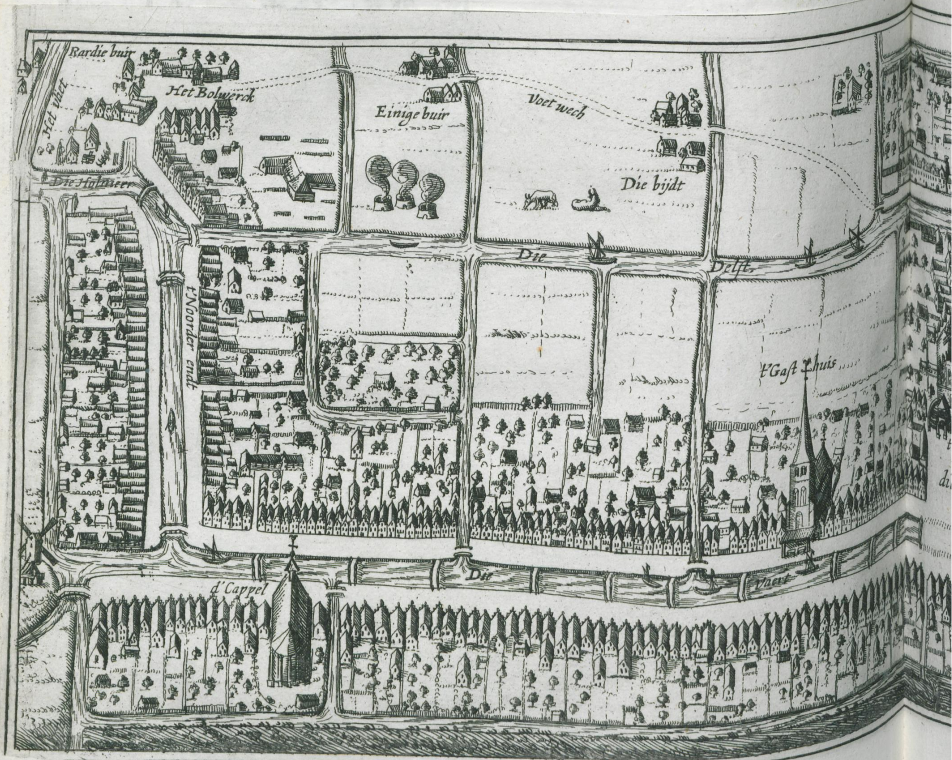
Die korte vreuchde
Die Beuls toorn
Die Colck
Die Leeuwerder pijp
Strasburger toorn
Die Oosterdijck
Die Ooster poort
Het clein sandt
Biesicke toorn
Clein Sandster pijp.
Stuir wold

Eenigste Bemeurde Stadt
heel Vrijßlandt.

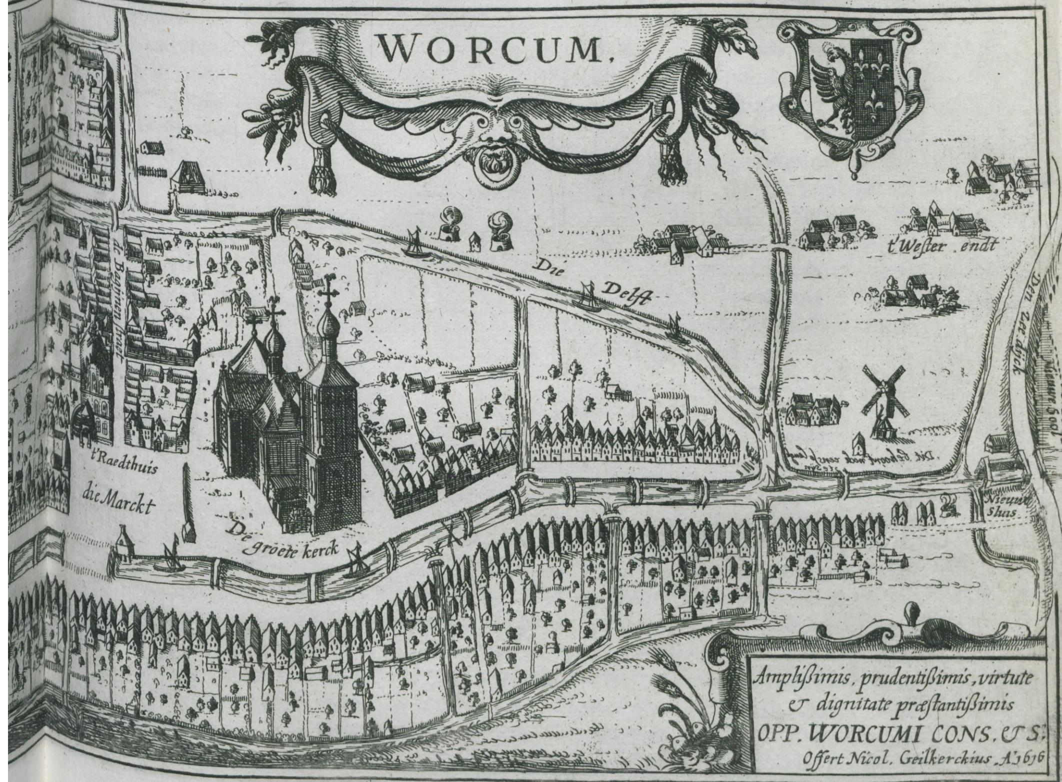
tium defensatrix pertinax ob Bocconem Aggonis filium, Reniconis nepotem, Haringææ familiæ, potentiorem quàm par erat, ac per leges libertatis licebat in urbe, factionis principem. Qui cum penè pro libitu suo illic dominaretur, consilia publica regeret, Scabinatum sibi sumeret, quoties vellet, aliis daret, quibus & quot luberet, tandem murmurante populo, cum gratia ejus tum forte opus haberet, cum eo pacisci, & intra certas metas redire coactus fuit. Quod factum esse anno Christi M. CCCC. LVI ante ostendi. Metas quoque illi po-

[illegible] Ecclesiastica duo. Ecclesiastica Bolsverdianis, Snecanis, Harlinganis conformia. Civilia ante Saxonum imperium cujusmodi fuerint, non possum dicere. Fuere enim obscura. Hoc tantum constat, jam tum in oppidorum numero VVorcumum fuisse, senatum & consules habuisse. Sub principatu communis fortuna, & status cũ oppidis cæteris. Hodie consules VIII senatum constituunt, designanturque modo sæpius jam dicto, qui res oppidanos moderantur. Præter hos in populo concilium est virorum XXIIII ante annos LXXX imperante tum & hoc probante Carolo V introductum ex sententia gubernatoris Teutoborgii, & summi provinciæ senatus, cum oppidanus senatus ipse, turbatus absurdis & cõfusis actionibus plebis in negociis publicis hoc petisset. Electio eorũ, quæ quotannis fit, permissa senatui est, cui etiam electi jusjurandũ dicunt, promittuntque vnà cũ senatu re poscente Reip. se consulturos. Sed nomina eorum statim ad senatum provincialem mittuntur. Ex concilio verò hoc hodiè quotannis eduntur Quatuorviri, qui, cũ placet consulibus, in curiam vocantur,

& cum

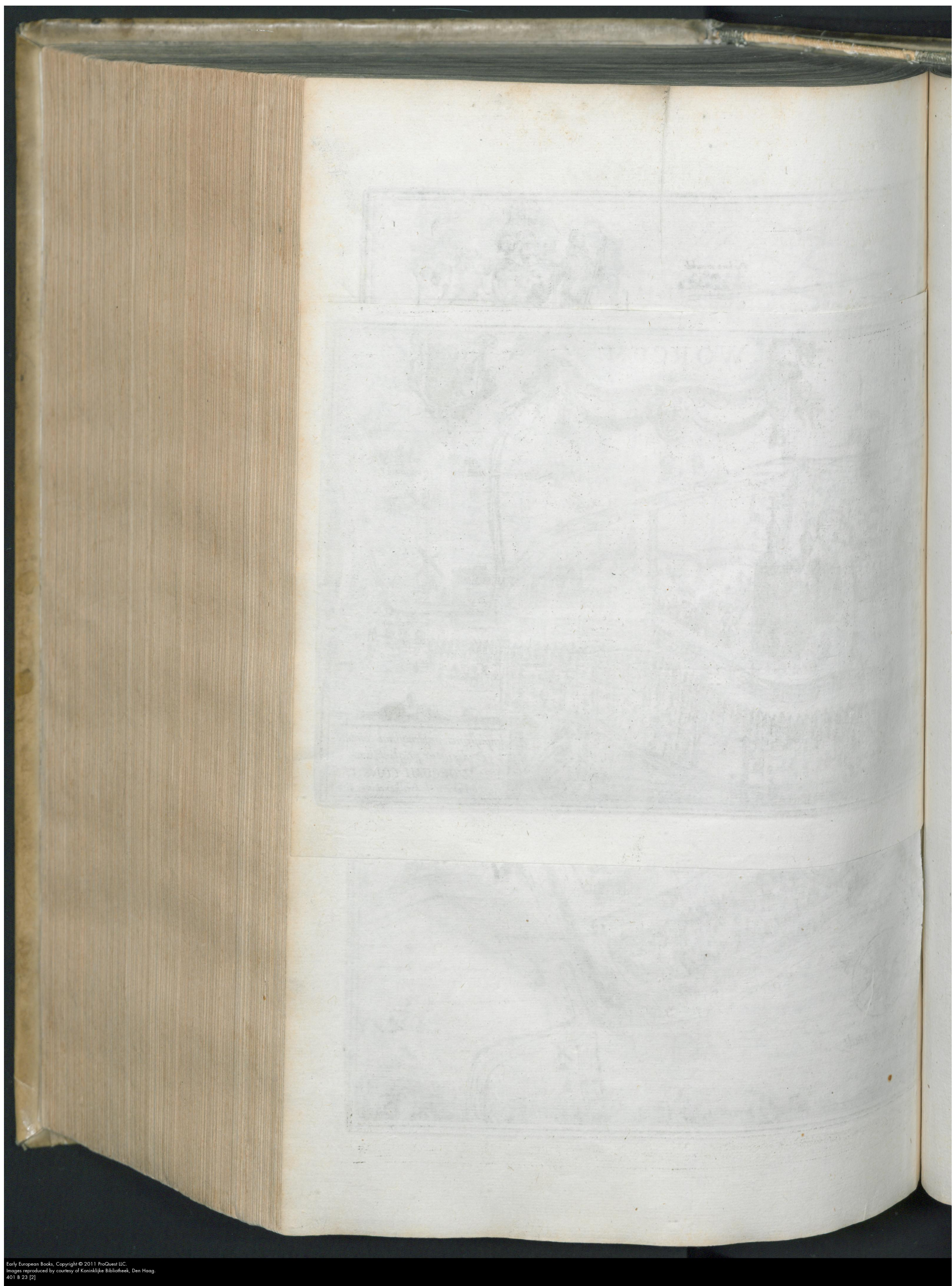

Rardie buir
Het vliet
Het Bolwerck
Einige buir
Voet wech
Die bijdt
Die Holmeer
t'Noorder end
Die Delft,
t'Gast huis
d'Cappel
Die
vaert

tium defensatrix pertinax ob Bocconem Aggonis filium, Reniconis nepotem, Haringææ familiæ, potentiorem quàm par erat, ac per leges libertatis licebat in urbe, factionis principem. Qui cum penè pro libitu suo illic dominaretur, consilia publica regeret, Scabinatum sibi sumeret, quoties vellet, aliis daret, quibus & quot luberet, tandem murmurante populo, cum gratia ejus tum forte opus haberet, cum eo pacisci, & intra certas metas redire coactus fuit. Quod factum esse anno Christi M. CCCC. LVI ante ostendi. Metas quoque illi po-

nis, Snecanis, Harlinganis conformia. Civilia ante Saxonum imperium cujusmodi fuerint, non possum dicere. Fuere enim obscura. Hoc tantum constat, jam tum in oppidorum numero VVorcumum fuisse, senatum & consules habuisse. Sub principatu communis fortuna, & status cũ oppidis cæteris. Hodie consules VIII senatum constituunt, designanturque modo sæpius jam dicto, qui res oppidanos moderantur. Præter hos in populo concilium est virorum XXIIII ante annos LXXX imperante tum & hoc probante Carolo V introductum ex sententia gubernatoris Teutoborgii, & summi provinciæ senatus, cum oppidanus senatus ipse, turbatus absurdis & cõfusis actionibus plebis in negociis publicis hoc petisset. Electio eorũ, quæ quotannis fit, permissa senatui est, cui etiam electi jusjurandũ dicunt, promittuntque vnà cũ senatu re poscente Reip. se consulturos. Sed nomina eorum statim ad senatum provincialem mittuntur. Ex concilio verò hoc hodiè quotannis eduntur Quatuorviri, qui, cũ placet consulibus, in curiam vocantur,

&cum

tium defensatrix pertinax ob Bocconem Aggonis filium, Reniconis nepotem, Haringææ familiæ, potentiorem quàm par erat, ac per leges libertatis licebat in urbe, factionis principem. Qui cum penè pro libitu suo illic dominaretur, consilia publica regeret, Scabinatum sibi sumeret, quoties vellet, aliis daret, quibus & quot luberet, tandem murmurante populo, cum gratia ejus tum forte opus haberet, cum eo pacisci, & intra certas metas redire coactus fuit. Quod factum esse anno Christi M. CCCC. LVI ante ostendi. Metas quoque illi positas, ac formam Reip. oppidanæ, & constituendi senatus modum aperui, atque eo exemplo, qui status libertatis in oppidis hujus provinciæ tum fuerit, demonstravi. Itaque repetitione heîc non est opus. Nec sub principibus cujusmodi conditio fuerit, scribere necessum habeo. Potest ex toto genere, quod exposui, intelligi. Hoc tempore in senatu Snecano sunt Consules quatuor, Scabini quatuor, ædiles, qui & senatores, duo. Hi Remp. gerunt partiti munera, Consules summam rerum curando, Scabini jus dicendo, ædiles senatoresve pecuniam publicam tractando, delicta persequendo, mulctas poscendo, operum publicorum curæ intendendo. Senatui hic quoque additi sunt jurati, numero XXVI, plebis curatores. Eligendi ratio non alia, quàm Bolsuerdiæ aut Harlingæ. Scriba senatui à secretis, imò à consiliis, perpetuus: cujus quæstus in proclivi, autoritas magna. Ecclesiæ res similiter cum prioribus pares. Oppidum hoc contra hostem muro hodiè cinctum intra fossam, cui vallum è terrâ intus additum.

VVORCVMVM.

VVOrcumum in orâ Harlingam sequens, plus quàm duobus magnis milliaribus Germanicis in meridiem ab eâ remotum, ultra Maccumum uno, agro circum ubere ab omni plagâ, sed Flevo ab occasu infesto, maximè cum spirat vehemens Favonius aut Corus. Portum habet ad aggerem vicinum, sed admodum exilem, objectu pulvinaris oræ appositi utcunque tectum: ob quem rebus quoque maritimis pro modo fortunæ incumbit. Portum ei efficit rivus è vicino lacu, qui oppidum penè contingens ab angulo ejus ortum æstivum spectante in boream se extendit, emergens cum oppidũ perluit, in æstuariũ Flevi per canalem in aggere defossum penè deficiens, & aquarũ penuriâ laborans effunditur. In locum verò hunc, quem VVorcumanum dicunt, rivi complures ex aliis lacubus, qui ad septentrionẽ, orientem, meridiẽ totũ illum agrum inter Maccumũ, Ilstam, Hindelopam, Staverã, Slotã obsident, aquas deferunt, & navigiolis cursum præbent. Vnde & commeatus hinc inde facilis, & piscium proventus incredibilis. Oppidum hoc diu ἄφρακτον fuit, ac proinde prædonum injuriis expositum: interdum castellis pressum aut defensum, & Hottingiorum potentia, quorum res ibi magnæ olim, & arx juxta templum. Templum oppidi unicum, in quo sacra peragunt Ecclesiastæ duo. Ecclesiastica Bolsverdianis, Snecanis, Harlinganis conformia. Civilia ante Saxonum imperium cujusmodi fuerint, non possum dicere. Fuere enim obscura. Hoc tantum constat, jam tum in oppidorum numero VVorcumum fuisse, senatum & consules habuisse. Sub principatu communis fortuna, & status cũ oppidis cæteris. Hodie consules VIII senatum constituunt, designanturque modo sæpius jam dicto, qui res oppidanos moderantur. Præter hos in populo concilium est virorum XXIIII ante annos LXXX imperante tum & hoc probante Carolo V introductum ex sententia gubernatoris Teutoborgii, & summi provinciæ senatus, cum oppidanus senatus ipse, turbatus absurdis & cõfusis actionibus plebis in negociis publicis hoc petisset. Electio eorũ, quæ quotannis fit, permissa senatui est, cui etiam electi jusjurandũ dicunt, promittuntque vnà cũ senatu re poscente Reip. se consulturos. Sed nomina eorum statim ad senatum provincialem mittuntur. Ex concilio verò hoc hodiè quotannis eduntur Quatuorviri, qui, cũ placet consulibus, in curiam vocantur,

&cum

& cum iisdem de Rep. consultant, & sententias dicunt: totum verò concilium vocare nec mos habet, nec è Rep. esse consulibus videtur. Antiquitus hoc oppidũ linguâ patriâ VVolderkum est dictum, ut docent vetustæ literæ, & ipsum sigillum in circumferentia nomen sic scriptum habens: vnde per contractionem in pronunciatione factum est VVorcum.

DOCCVMVM.

Doccumi nomen primum in historiâ Bonifacij primi Archiepiscopi Moguntini invenio, qui hîc verbum Dei annuncians ab idolatris occisus scribitur. Nam quæ antiquiora de eo recitantur à nonnullis ex fictitio Scarlensis commentario deprompta, tam manifestæ vanitatis sunt, ut me recitationis istorum pudeat. Bonifacij verò cædes patrata traditur circiter annum æræ Christianæ DCC.LV, regnante in Gallia Pipino Caroli Magni patre, quem ipse Bonifacius quinquennio ante Suessione Galliæ regione declaratum coronâ insigniverat. Cædem eam, & quæ cum eâ cohærent, in Historiâ exposui prolixè. Doccumum à scriptoribus istius rei gestæ, & in actis Episcoporum Vltrajectinorum, qui proximo sæculo rem gestam secuti sunt, vicus vocatur. Post Bonifacium Evangelium de Christo illic docuit VVillehadus primus Bremensium episcopus, & post hũc Ludgerus non procul Doccumo nobili domo in vico VVirumano natus, qui & pastor Ecclesiæ nascentis ibidem datus, & post aliquot annos primus Episcopus Monasteriensis est à Carolo Magno designatus. Et cùm numerus fidelium istic crevisset, claustrum monasticum in memoriam & honorem Bonifacij, eodem loco, quo fusus ejus sanguis fuerat, est exstructum, antiquissimum, ut opinio habet, in totâ Frisiâ: quod à posteris crescente superstitione majore luxu renovatum ad nostra usque tempora pervenit. Cum religione verò Christianâ fortuna vici crevit, paulatimque eò progressa est, ut vicus oppidi formam induerit. Munitum credo primum contra factionum pericula, cum Sciringij, Vetcoperos & hi vicissim illos crudelibus odiis persequerentur, & in partibus tota oppida, toti vici, ac agrorum partes cenferentur. Primas munitiones disiectas tradunt anno Christi M.CCCC.XIIII, easdemque instauratas quinquennio post, & rursus à triennio eversas. Sed quibus auctoribus id factum, non addunt. Ab hoc tempore per annos XCIIII Doccumum sine munitionibus fuit. Excitarunt eas rursum Burgundici contra Geldros anno M.D.XVI, & quas excitarunt jubente Carolo Cæsare, cum belli vicissitudo sic posceret, anno M.D.XXXI disturbarunt. Denique bello hoc nupero pro libertate contra Hispanos oppidum idem majoribus quàm unquam operibus ab Ordinibus fœderatis est munitum: vallo ingenti terreo, cũ sex haud parvæ molis propugnaculis circumdatum, vallumque ipsum & propugnacula latâ ac profundâ fossâ foris cincta. Quod factum anno M.D.LXXXII. Sed enim decennio ante id tempus ingenti clade afflictum fuit à Caspare Roblesio Hispanicarum partium ductore, cum is adversarios persequens actis in fugam militibus & civium magnum numerum trucidavit, & magnam oppidi partem flammis dedit, quibus plus minus domus CCCC periere. Ambitus ejus non magnus (vix enim mille passus superat) sed situs fælix in agro divite, ad pascua non minus quàm sementem idoneo, qui vicis & villis & nobilium magnificis ædibus obsitus collucet. Accedit flumen Ea oppidum secans alveo lato & profundo, & ingentium navium patiente, quod Leovverdia veniens, & supra infráque oppidum pluribus amnibus ac rivis auctum in æstuarium Lavicæ primum, deinde in Oceanum se vasto ore, quod Sculbalgam vocant, inter insulas Amalandiam & Schiormonachum eijcit. Hinc commercia maritima, & navigationes quaquaversum, in Hollandiam, Selandiam, Britanniam, Norvvegiam, Daniam, Sueciam, Livoniam, Borussiam, reliquasque regiones mari Baltico circumpositas: ut de Amaso, Visurgi, Albi taceam. Per hæc auctæ sunt augenturque oppidanorum res publicè & privatim. Oppidum ipsum elegans,

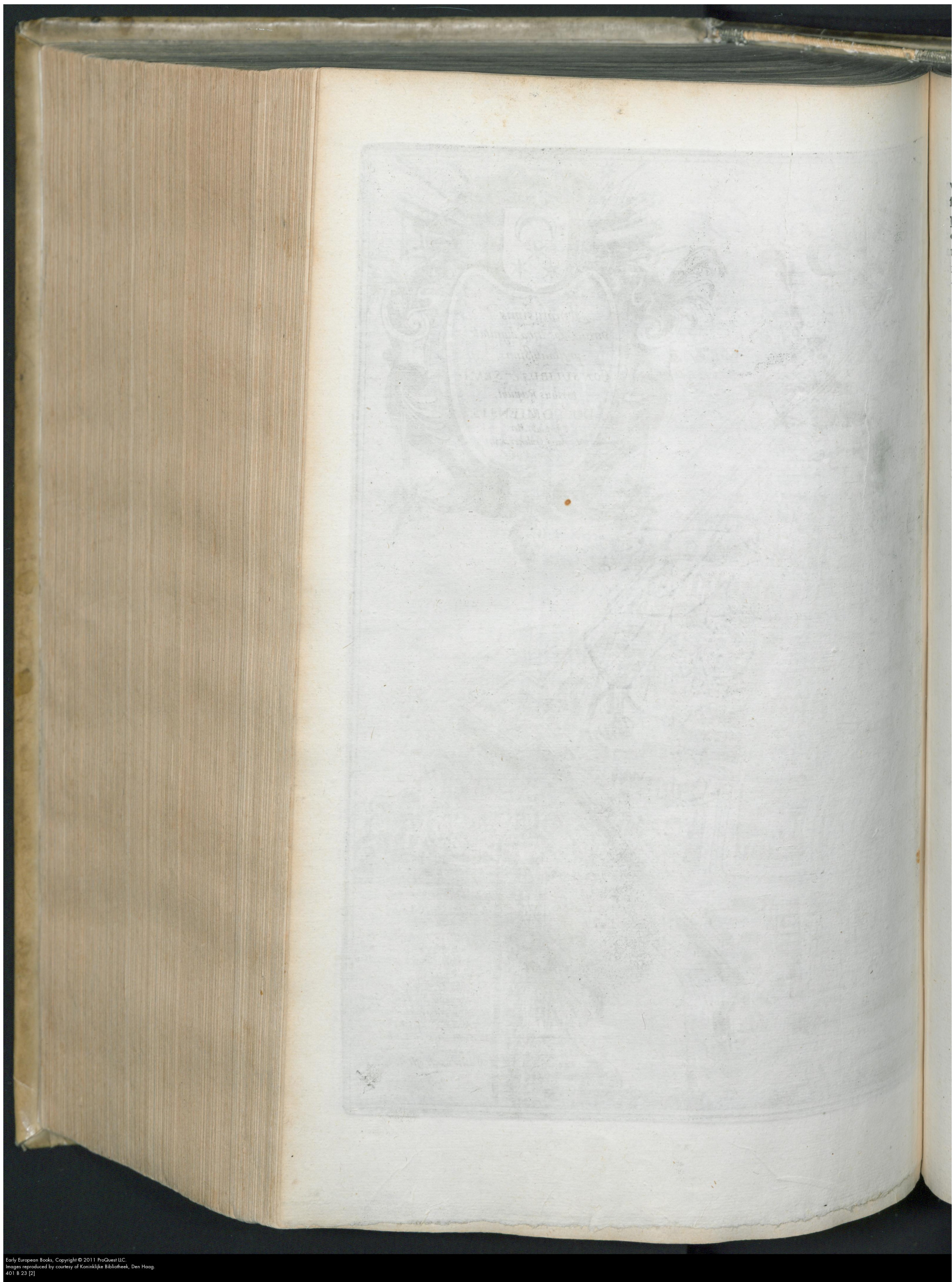
vici

DOCKUM
De Paesseus A.
De Suir Ee Auw
Aenumer pijp
Oster poort
Die Ooster cingel
De cleine Ooster straet
Aelsum poort
Die Brede straet
K
Warge straet
bij de sijl
Op de Tuijnen
De Hof straet
Gasthuis straet
De Nieuwe straet
De Hoge straet
Kerck hof
A
B
Hoge polle
I
F
Schoenmakers perck
Hanss
poort

Amplissimis
virtute, doctrina, dignitate
præstantißimis
CONSULIBUS & SENA-
toribus Reipubl.
DOCCOMIENSIS.
Offert lub. Mer.
Nicolaus Geilekerckius
sculptor. A°. 1636.

Aenwijsinge der Stat van
DOCKUM.

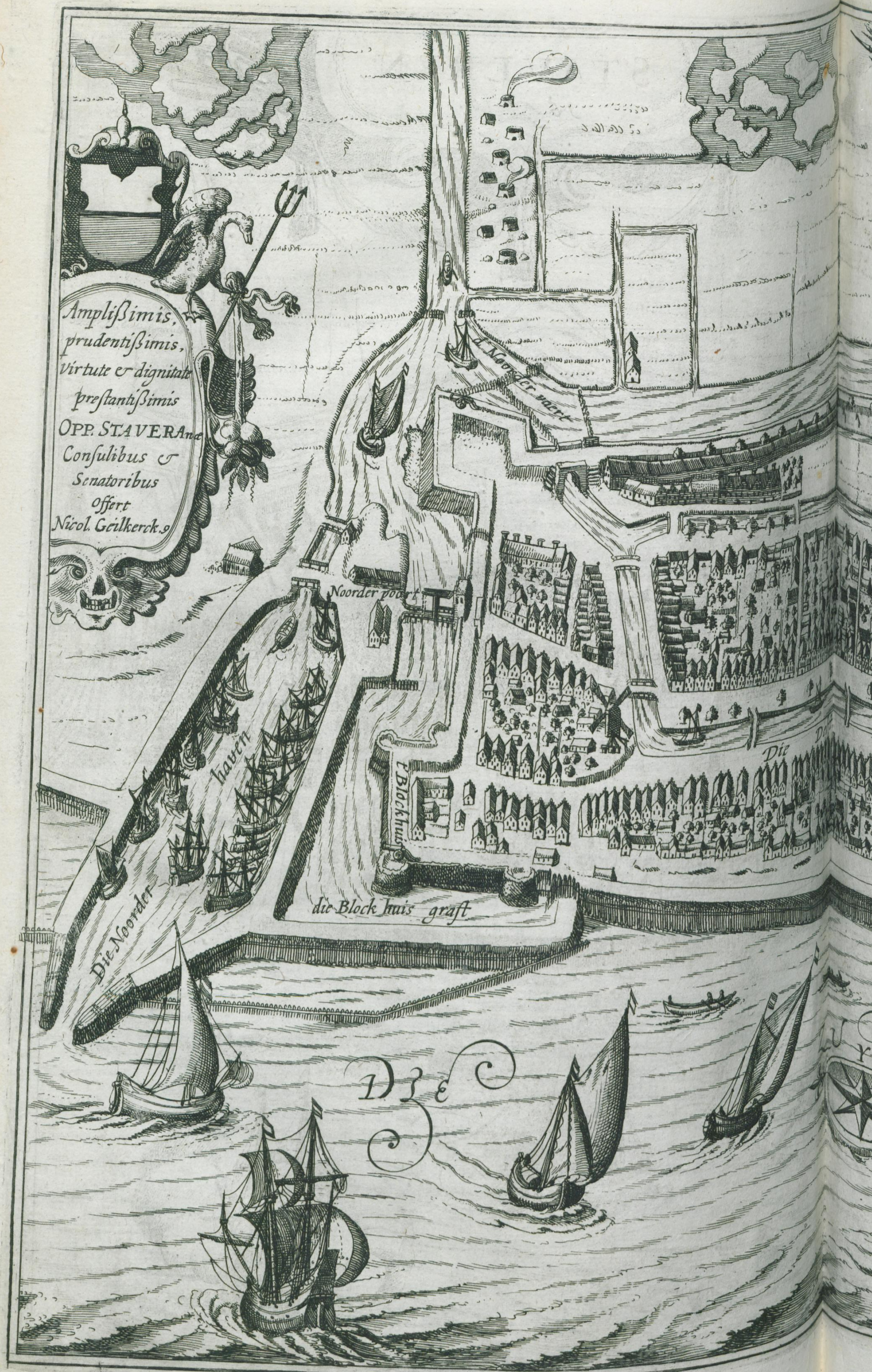
A. S. Martens kerck,
B. de Groote toorn van Olde kerck,
C. Het Raadhuis,
D. het olde Raadhuis, nu Stats school,
E. t'Gasthuis,
F. t'Weeshuis,
G. Collegie vander Admijraliteit,
H. Equipagehuis der Admijraliteit,
I. De Abdije,
K. Botter waeg, eñ Looihal,
L. de Soutketen,
M. Stats winde ofte Craen,

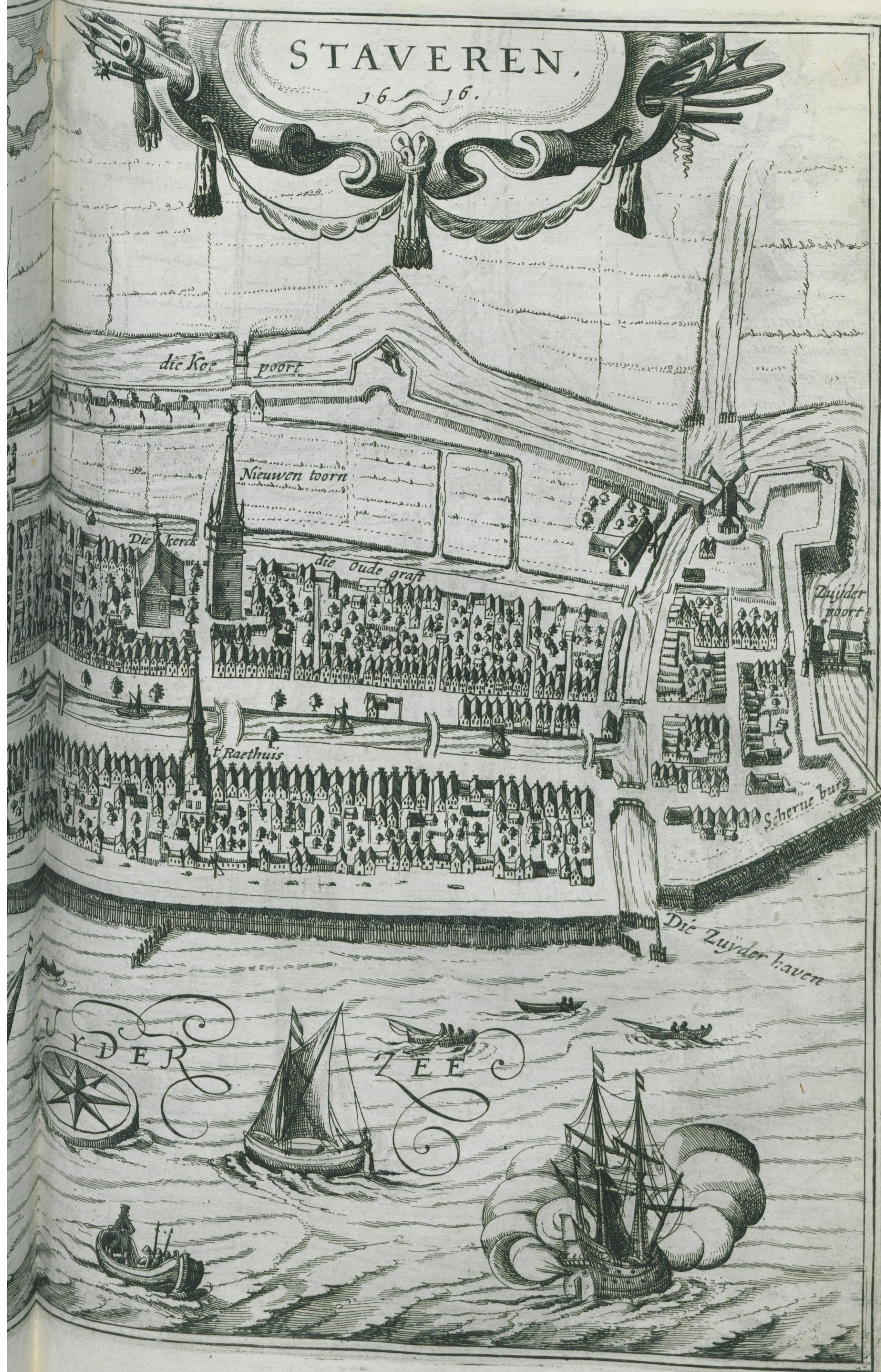
vici mundi, ædificia non tam ampla & magnifica quam amœna & nitida intus ac foris, multâ & eleganti ſupellectile instructa curia perelegans flumini proxima, & pons ingens eidem flumini impoſitus juxta curiam, longus pariter & latus è lapide ſtructus, utrimque crepidine modicâ contra pericula lapſus præſeptus, altè ſe tollens ſupra aquarum ſuperficiem, ſilice ſtratus, cum proximis platearum, quas flumen dirimit, partibus fori rerum venalium vicem præſtans, ſubtus verò arcuati operis cum aquarum clauſtris, quibus flumen coërcetur, per quæ naves Leovverdiâ venientes, aut Leovverdiam tendentes valuis apertis commeant. Et præter hunc duo quoque alii pontes eidem flumini inſtrati ſunt intra oppidi munitiones pari fermè intervallo hinc inde ab hoc maximo disjuncti, alter ad egreſſum oppidi, quâ Leovverdiam itur operis ſublicii, quo vallum iſtâ parte flumine interruptū jungitur, alter ad ingreſſum, in parte oppoſitâ vallum ſimiliter jungens, cujus medium ita aptatum eſt, ut catenis ingentibus cum machinis adjunctis, ſubduci in altum, & ponte dirempto navibus magnis quoque nō ſubmiſſis malis tranſitum queat dare. Flumen verò & quâ oppidū ingreditur, & quâ egreditur, propugnaculis ripæ utriq; proximū cōtra hoſtiles conatus cōmodè protegitur, ac ſimul ingentibus tignis à ripa hinc inde depactis, atque inter ſe contectis præcingitur in ipſum uſque alveum, & quod ſpacii reliquum eſt in alvei medio, quâ ſe tigna non contingunt, id interdiu navibus patet, noctu trabali mole fluitante, & ferro probè munitâ clauditur. A flumine oppidum bifariam quidē dividitur, ſed partibus haud quaquam paribus. Nam quæ ad meridiem vergit, alterâ multò minor eſt, & ab arce vallatâ, quæ quondam iſtic fuit, caſtelli nomen etiam nunc retinet. Borea pars multò major curiam, templum, trutinam publicam, domicilium collegii rebus maritimis præfecti habet: quam rivi ſcaphis navigabiles per fornices ſub vallo ſtructos ſubeunt, & permeant ex agro venientes, ponticulis hic illic ſtrati magno civium commodo: omneſque in flumen Eam ſupra aquarum clauſtrum paulò ante deſcriptum exeunt. Eadem parte in vallo portæ duæ ſunt cum pontibus mobilibus impoſitis foſſæ, & tertia ſine ponte, quâ agger in orâ fluminis oppido conſeritur, erinaceo protecta, in agrū boreum, atque itinera diverſa omnes emittentes. In parte auſtrinâ porta tantum una Collumum ſpectat & Groninganos, cum rivo ſimiliter uno partem eandem permeante, & in Eam ſe effundente. Vtraque fluminis hujus ora intra oppidum modicè aſſurgens (agger quippe olim ad coërcendum alveum contra inundationes iſtic fuit) non ſolum in modum plateæ ſilice conſtratæ, ſed etiam, quâ labrum eſt, ſaxo Benthemio ad decorem & firmitudinem adornata. Clauſtra aquarum, quæ nunc in oppido eſſe oſtendi, ante bellum Hiſpanicum, ſupra oppidum, Leovverdiam verſus, ſita, & curæ antiſtitis Clarocampii, cujus magna quondam autoritas, ſubjecta fuere. Regiones in oppido diſtinctæ ſunt quatuor, & totidem tribus, quæ regionibus definiuntur, totidemque & cohortes civium & cohortium præfecti: paræcia tantùm una, & templum ejus unum, cœmiterio ſpacioſo ac amœno cinctum, ſacris dicatum: quibus vacant ſymmyſtę duo: ſed pręter hoc fanum quoque monaſticum cum univerſo cucullatorum clauſtro ſuperbè ſtructo, de quo jam ante dixi, ibidem fuit conſecratum memoriæ Bonifacii, altero majus & turri ſublimi arduum ac conſpicuum, nunc turri ſolâ exceptâ ſolo æquatum: cujus antiſtes paſtor quoque eccleſiæ oppidanæ ante religionis ſtatum mutatum audiit, & opera vicariâ in peragendis ſacris duorum ſacerdotum inferiorum uſus fuit. Eſt heic & ξενοδοχεῖον & νοσοδοχεῖον & ὀρφανοτροφεῖον pietati in miſeros & egētes deſtinata omnia. Annonæ copia perpetua & magna, quam rivi, flumen, mare augent. Macello nihil uberius: vincit tamen forum piſcarium: butyri, caſei, lactis abundantia ſumma non ſolum in uſus domeſticos civium, ſed etiam ad exportationem in loca peregrina: frumenti quoque & leguminum ubertas rara. Poteſtas publica toto ſæculo ante dimiſſam libertatem ſolet eſſe penes Oldermannum, ſenatum, & concilium XVI-virûm juratorum: quod ex monumentis veterum literarum ſatis liquet, in quibus non-

nunquam Oldermannus cum ſolo ſenatu memoratur (olderman vnd Raedt tho Dockum) nōnunquā & XVI-viri jurati adduntur, (olderman vnd Raedt mit die ſeſtein geſworen gemeente tho Dockum) & in literis contractus cum Carolo Audace Burgundiæ principe hæc verborum forma eſt uſurpata ab ipſis oppidanis ſermone Belgico, olderman/Raedt/ vnd alle die gemeente geſworen der Stat Dockum/ & uſurpata à Principe ſermone Latino, *Oldermannus*, *Conſules*, & *communitas oppidi Doccumani.* His vero in literis Carolus promiſit, relictur ū ſe oppidanis morē ſolitū creandi Oldermannum & conſules (ita ſenatum nominabat) qui jus civibus dicerent ipſius nomine in cauſis civilibus, ex legibus & inſtitutis patriis, reſervatâ ſibi poteſtate admittendi appellationes; nec ſe quicquam moris ejus mutaturum ne in melius quidem, ſine illorum conſenſu: promiſit item præfecto totius provinciæ hujus, ſeu gubernatori, quem Poteſtatem tunc vocabant, ſedem ſe aſſignaturum in hoc oppido: voluit ad hunc deferri appellationes, & ab hoc cognoſci, ac ſi placeat litigantibus ab iſtius judicio ad ſeſe provocari: gubernatorem verò ſtatim ab initio non interveniente ſenatu cognitionem criminalium habere: Evocandi verò juri extra fines Friſiæ, judicii causâ in ſolidum renunciavit. Sed hæc non ſunt inſtituti noſtri præſentis: expoſui in hiſtoria. Et res cum Carolo infecta manſit. Nec hic dico de ſtatu ſub ſecutis principibus. Cognoſci ex prioribus poteſt. Nunc ſex Conſules ſenatum conficiunt, quorum munus idem, quod ſenatus eſt in reliquis oppidis, ſed jus paulo arctius: concilii verò jurati poteſtas latior. Id quanquam hodie XII tantum virorum ſit, tamen ex numero olim ſolito XVI-virûm appellatur: Sine cujus conſenſu in rebus majoribus conſules nihil audent, nihil poſſunt. Cum conſtituendus ſenatus eſt, id eſt, cum conſules deſignandi, Calendis Ianuarij quotannis ſono æris Campani totus populus oppidanus convocatur in templum, quo & conſules tunc conveniunt, curantes, ne quid indecorè à multitudine coëunte fiat. Quibus mox ſecedentibus, populus quadripartito ſe dividit ſecundum quatuor oppidi regiones, & quatuor cohortes civicas. Tum quælibet pars ex ſe edit viros tres, qui omnes juncti concilium juratum conficiunt numero XII, eodemque die ſub veſperam à ſenatu accerſuntur in curiam, monenturque, cum venere, ut terni & terni ſecundū eaſdem oppidi regiones edant ex ſe ſingulos, atque his quatuor addant duos alios per ſuffragia lectos, ut fiant ſex. Horum omnium nomina ii, qui in ſenatu ſunt, atque annum in munere jam explerunt, totidem numero, cum nominibus ſuis Leovverdiam ad gubernatorem & ſummam curiam mittunt, Gubernator & curia reliqua peragunt, quæ antea ſunt expoſita. Reliqua civilia, item Eccleſiaſtica, & quæ ad egenorum & orphanorum curam faciunt, ex iis, quæ de prioribus oppidis dicta ſunt, cognoſci poſſunt: Sunt enim ſimillima. Idem quoque de ludo literario lector dictum putato.

Hoc verò huic oppido præcipuum eſt præ cæteris, quod ſedem hic habeat collegium rebus maritimis præfectum, Tranſlavicanis & Ciſlavicanis commune jam ante nobis memoratum, cujus poteſtas & curatio latè patet: controverſa maritima judicat, portoria rerum, quæ importantur & exportantur, curat, exigit, ad eam rem portitores & portitorum miniſtros in omnibus curæ ſuæ ſubjectis portubus ab auſtrino ſinu Flevoque uſque in Amaſum habet, horum operâ accuratâ utitur, ne qua fraus fiat Reip. portorijs his bellum alit maritimum, naves præſidiarias tuendis onerariis inſtruit, alios in hoſtem armat, prædones ſubmovet, perſequitur, mare his, quantū poteſt, liberat, hoſtilia in mari capta in prædā vertit, fiſco adſcribit, commercia quorumvis hominum cum hoſtibus impedit, navarchos creat, & in eos imperium habet, ſtipendia claſſiariis omnibus expedit. Sedent in eo collegæ interdum plures, interdum pauciores. Et, quod perpetuum eſt, quatuor ex his dat provincia, de qua jam ſcribo, Oſtergoi ſcilicet. VVeſtergoi, Sylveſtres, oppidani ſingulos: quintum addit civitas Groninga, ſextum agrarii Groningæ vicini. Atque his ſenis, quibus ſtipendia ſolvuntur ex collegii hujuſce pre-

Amplißimis,
prudentißimis,
Virtute & dignitate
prestantißimis
OPP. STAVERAnæ
Consulibus &
Senatoribus
Offert
Nicol. Geilkerck.9
d. Noorder vaert
Noorder poort
t'Blockhuis
Die Noorder haven
die Block huis graft

STAVEREN,
16 16.
die Koe poort
Nieuwen toorn
Die kerck
die Oude graft
Zuyder poort
't Raethuis
Scherne burg
Die Zuyder haven
ZUYDER ZEE

ce proventu, singulis provinciis reliquis singulos licet addere, si velint, sed impendio suo. Quo fit nonnunquam, ut quidam sumptui parcentes, aut aliâ moti causâ neminem mittant. Cæteroqui collegæ omnes in ferendis suffragijs, & commodis aliis capiendis sunt jure propemodum pari. Seni verò illi primi in suarum provinciarum comitiis eduntur, uti sanè & cæteri: munus iis confertur in annum, sed sæpe in annos prorogatur complures. In possessionem muneris & potestatis immittuntur à collegio Ordinum generalium per literas, quas commissionis vocant. Et quidquid agunt, hoc istorum Ordinū nomine agunt, quemadmodum & ii, qui Hornæ, Amsterodami, Roterodami, Middelburgi sedem habent. Proinde si quid negocij gravioris inciderit, id primum ad collegia vicina Hornanum, aut Amsterodamense, deinde reposcente ad generales hos Ordines referunt. Horum decretis, horum mandatis parent. Agunt verò suffragiis, & majori eorum numero locum dant. Scribam habent à secretis nuncupatum, ut plurimum literis, & juris scientiâ instructum: habent & fisci præfectum, & quæstorem suum, & ostiarium, & ministros: multos alios, quorum omnium munera, ni fallor, sunt perpetua, nisi quid acciderit, cur fiat aliter. Et fisci quidem præfectus cum est designandus loco vacante, collegium edit duos, ex quibus Ordines generales eligunt alterum, munus id obiturum. Idemque tenetur in portoriorum magistris, quos Convoijmeisters dicimus. Scribam, quæstorem, ostiarium & cæteros his minores ipsi collegæ eligunt. Omnes verò tum priores tum posteriores sumuntur non aliunde, quàm ex iis, qui inter Flevum & Amasum colunt. Per hoc collegium Doccumum populo, negociis fortunâ crescit. Vniversum verò hoc institutum rerum maritimarum tantum momentum bello nupero ad infringendas potentissimi hostis vires attulit, ut extremis belli annis non aliunde major ipsi Hispaniæ terror extiterit.

STAVERA.

Stavera urbium Frisiæ totius quondam maxima, ditissima, splendidissima, sedes quondam regum gentis nostræ fabulosis commentariis hominum vanorum plus satis celebrata: portu olim commodissimo supra modum felix, & rebus maritimis potens. Vnde opes cumulatæ, luxum, insolentiam, protervism genuere. Hæc veteri proverbio locum fecêre, quo vulgò insolentiæ notati sunt Staveranorum liberi, De Dartel kinderen van Staveren. Exemplum nimis insolenter se efferentis, & fastidio fortunæ protervientis animi sermone vulgi fertur in fœminâ prædivite, quam ajunt, cùm audivisset navem suam è mari Baltico reversam cum mercibus ad portum in anchoris stare, & percontatam de mercis genere, cum cognovisset frumentum advexisse, quo tum forte hæ regiones abundabāt, quasi fastidientem vilitatem rei è vestigio jussisse, frumentum in Flevum effundi, increpitoque navarcho mandasse, vt repetito, mari, merces preciosiores quęsitum advectumq; iret. Dignū certè facinus, quod ab ultore Deo pœnis gravibus corriperetur. Itaque ferunt etiā, ab eo tempore, quo id nequitiæ commissum, eodē loci, ubi frumentum in flumen effusum, arenas fluctuū vi agitatas colligi cœpisse, & pulvino sensim confecto os portus obturasse. Ita factū cū tempore, portu corrupto, & usu maris in arctū redacto, commerciis propè amissis, Stavera fortunā perdiderit, eaque aliò commigrarit, ubi reverētius haberetur, ac Dei beneficiū modestius agnosceretur colereturque. Sita est in litore ad Flevū, quâ litus maximè evehitur promōtorii instar, & in appositā Hollādiæ oram, quæ quondā Frisię quoq; fuit, procurrit, Flevumque coarctat. Verū major & melior ejus pars in Flevi attrita undis jā cessit. Reliquiæ in longū porrectæ secundū amnis exilis decursum. Vtraque enim amniculi ripa longâ & cōtinuâ domorū haud elegantiū serie prætexitur adversis earū frontibus, atque ita geminū efficit vicū, interluente amniculo diremptum, mundum, elegantem. A quo viculi minores,

angusti, breves, quos ædificia viliora obsident, utrimque decurrunt. Hic oppidi modus est. Amnis in oppido põtibus sublicijs commeandi causa junctus in exitu valuis coërcetur, per quas aquæ emittuntur, & admittuntur, ut ratio poscit. Retinet tamen oppidum locum & jus in societatem civitatum Anseaticarum, in quâ olim inter primas habebatur. Cujus hoc judicium etiam nunc superest, quod in Hellesponto Danico cùm navitæ, quorum magna sæpè multitudo illic hæret, expediri se à regiis præfectis petunt, nulli impetrare ex more id liceat ante Staveranos. Atque hoc eodem jure nixum sustentat residuũ fortunæ prioris, multasque naves è genere grandiorum emittit adhuc in omnes plagas, ac maritimas regiones per Oceanum, per Balticum mare, & meditarraneum, sed & structas & instructas pecuniâ ut plurimum alienâ, maximéque Hollandicâ, navarchis, ac nautis, literisque commeatus suis. Verùm quia portu idoneo ac statione destituitur, necessũ habet præcipuum quæstũ ex hoc maris usu relinquere Hollandis, in quorum portus & merces subvehuntur, & naves ipsę hybernandi causâ subducuntur, ibidemque merces eædem, ubi pecuniæ copia est, & exportandi facultas commoda, distrahuntur. Staverani alioqui rebus maritimis ac nauticis quasi nati, ut plurimùm, cùm per anni rationem licet, in mari & navigiis vitam degentes, ut & plerique vicini eorum eodem in litore. Et pauci omninò in populo, qui non hinc sese familiamque alant, ac larem tueantur. Piscationi quoque multum dediti, præsertim, qui in imâ plebe: quod studium auget præter alluentem Flevum, ac mare, sinumque vicinum stagna & lacus minuti, quibus oppidum pene obsessum est, atque ideò à terrâ aditu difficile magisque frequentatur commeantibus naviculis, quàm curribus, aut itinere pedestri equestrive. Circumdata nihilominus est Stavera, & probè munita vallo fossâque contra hostilem vim. Præsunt jam civitati consules anni VIII: atque hic eidem senatus est, qui totam Remp. procurat. Anno M.DC.VIII, & sequente, cùm peteret id populus, ex voluntate Gubernatoris & summæ curiæ datum ei concilium Iuratum: hujusque constituendi jus pro arbitrio suo in annos singulos concessum senatui: hoc tamen anno præsente summæ curiæ relictum.

HINDELOPA.

HÆc eâdem in orâ milliari Germanico medio infra VVorcumum, milliari non integro supra Staveram ad Septentrionem locata cum portu obscuro, fortunæ tenuis, piscationi & naviculariæ & rusticæ rei plurimùm dedita, à commerciis tamen non aliena, mœnibus carens: à consulibus regitur quinque, quorum potestas etiam, ut in aliis oppidis, annua. His appositi nuper à Gubernatore & curiâ provinciali, rogante populo, viri VI, quos Iuratos dicunt: sed legendi deinceps à collegio consulum.

ILSTA.

HÆc in mediterraneis VVestergoæ, Snecæ proxima, à quâ non toto semisse milliaris Germanici abest, versus Austroafricum, loco ficciore quàm Sneca: porrecta in longum, sed latitudine penè nullâ. Nam vici unius instar ab Oriente in Occidente vasta procurrit duplici domorum serie, quarũ frontispicia sibi ex adverso respondent, intervallo mediocri. Id intervallum plateæ loco est silice stratum, arcuatâ formâ modicè se curvãs, quod amnis amœnus utroque in margine arboribus proceris septus, Snecâ veniẽs à principio ad finem permeat, bifariamque dispescit, jucundâ specie. Idemque amnis cùm oppido exiit, in rivos varios & lacus diffunditur, per quos expedita commeandi copia est navigiis quaquaversum. Amnis verò aqua umbras frondentium atque imminentium arborum excipiens ita afficitur, ut viridi colore relucere tibi videatur. Oppidum nec vallo nec muro munitum est, sed contra incursus solâ fossâ ambitur; Snecâ distans, ut ostendi, minus milliari Germanico medio; Bolsverdiâ, quam in Corum

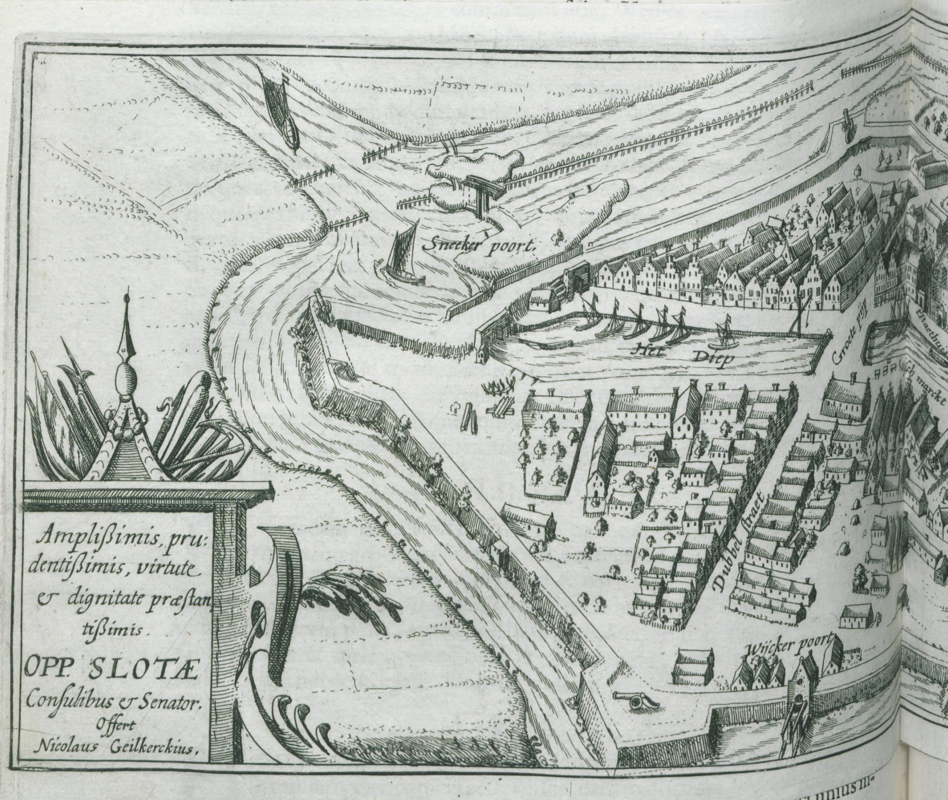
rum intuetur, milliari magno; Slotâ, quam aſpicit in meridiem, milliari multo majore: VVorcumo, quod videt in occaſum hybernum, tantundem. Domus nõ viles aut inelegantes, quædam etiam magnificæ, curia modica, templum unum, cui antiquitus, atque adeo non ita nuper cohæſit clauſtrum monaſticum Carmelitanæ familiæ, dirutum bello Hiſpanico. Quod ſpatij inter ædes & amnem utrimque eſt, terſum & ſine illuvie aut immundicie eſt: pontes amni inſtrati utramque oram jungunt. Volunt videri Illſtam ſui oppidi fortunâ Snecanâ quondam majorem fuiſſe, & cũ Sneca vici formam adhuc haberet, Illſtam jã inter oppida nomen tuliſſe, & mercatu floruiſſe, mari que multùm effuſam; ſed incremento fortunæ Snecenſium eſſe exhauſtam, atque ad hanc, quæ jam conſpicitur, tenuitatem redactam. Credent, qui volent: autor, iſta qui prodidit, mihi diſplicet. Oppidani

natui parentes: electio qualis eſt expoſita.

VICI INSIGNIORES.

PRæter oppida eâdem in provinciâ ſunt vici non pauci oppidorum æmuli, ſive magnitudinem ſpectes, ſive populi frequentiam, ſive commerciorum uſum. In quibus *Collumum* eminet, agri & præfecturæ Collumanæ caput, in Oſtergoâ non procul Lavicæ æſtuario cum portu commodo: unde negotiationũ illic copia non minor quã in pleriſque oppidis: ædificiis ac vicis egregiũ, ſed extẽſum in longũ, atque ideò mœnibus inidoneũ, ſine ullo ordine aut magiſtratu civili, præfecto tantum parens. Dein *Bolcumum*, quod *Berlecum* majores dixêre,

angusti, breves, quos ædificia viliora obsident, utrimque decurrunt. Hic oppidi modus est. Amnis in oppido põtibus sublicіis commeandi causa junctus in exitu valuis coërcetur, per quas aquæ emittuntur, & admittuntur, ut ratio poscit. Retinet tamen oppidum locum & jus in societatem civitatum Anseaticarum, in quâ olim inter primas habebatur. Cujus hoc judicium etiam nunc superest, quod in Hellesponto Danico cùm navitæ, quorum magna sæpè multitudo illic hæret, expediri se à regiis præfectis petunt, nulli impetrare ex more id liceat ante Staveranos. Atque hoc eodem jure nixum sustentat residuũ fortunæ prioris, multasque naves è genere grandiorum emittit adhuc in omnes plagas, ac maritimas regiones per Oceanum, per Balticum mare, & meditarraneum, sed & structas & instructas pecuniâ ut plurimum alienâ, maximéque Hollandicâ, na-

Sneca: porrecta in longum, sed latitudine pene nulla. Nam vici unius instar ab Oriente in Occidente vasta procurrit duplici domorum serie, quarũ frontispicia sibi ex adverso respondent, intervallo mediocri. Id intervallum plateæ loco est silice stratum, arcuatâ formâ modicè se curvãs, quod amnis amœnus utroque in margine arboribus proceris septus, Snecâ veniẽs à principio ad finem permeat, bifariamque dispescit, jucundâ specie. Idemque amnis cùm oppido exiit, in rivos varios & lacus diffunditur, per quos expedita commeandi copia est navigiis quaquaversum. Amnis verò aqua umbras frondentium atque imminentium arborum excipiens ita afficitur, ut viridi colore relucere tibi videatur. Oppidum nec vallo nec muro munitum est, sed contra incursus solâ fossâ ambitur; Snecâ distans, ut ostendi, minus milliari Germanico medio; Bolsverdiâ, quam in Co-

rum

rum intuetur, milliari magno ; Slotâ, quam aſpicit in meridiem, milliari multo majore: VVorcumo, quod videt in occaſum hybernum, tantundem. Domus nõ viles aut inelegantes, quædam etiam magnificæ, curia modica, templum unum, cui antiquitus, atque adeo non ita nuper cohæſit clauſtrum monaſticum Carmelitanæ familiæ, dirutum bello Hiſpanico. Quod ſpatij inter ædes & amnem utrimque eſt, terſum & ſine illuvie aut immundicie eſt: pontes amni inſtrati utramque oram jungunt. Volunt videri Ilſtam ſui oppidi fortunã Snecanâ quondam majorem fuiſſe, & cũ Sneca vici formam adhuc haberet, Ilſtam jã inter oppida nomen tuliſſe, & mercatu floruiſſe, mari que multùm effuſam; ſed incremento fortunæ Snecenſium eſſe exhauſtam, atque ad hanc, quæ jam conſpicitur, tenuitatem redactam. Credent, qui volent: autor, iſta qui prodidit, mihi diſplicet. Oppidani [illegible] ſunt ; quo opificii genere maxima eorum pars

[illegible] natui parentes: electio qualis eſt expoſita.

VICI INSIGNIORES.

PRæter oppida eâdem in provinciâ ſunt vici non pauci oppidorum æmuli, ſive magnitudinem ſpectes, ſive populi frequentiam, ſive commerciorum uſum. In quibus *Collumum* eminet, agri & præfecturæ Collumanæ caput, in Oſtergoâ non procul Lavicæ æſtuario cum portu commodo : unde negotiationũ illic copia non minor quã in pleriſque oppidis: ædificiis ac vicis egregiũ, ſed extẽſum in longũ, atque ideò mœnibus inidoneũ, ſine ullo ordine aut magiſtratu civili, præfecto tantum parens. Dein *Bolcumum*, quod *Berlecum* majores dixêre,

 præfectu-

angusti, breves, quos ædificia viliora obsident, utrimque decurrunt. Hic oppidi modus est. Amnis in oppido pōtibus subliciis commeandi causa junctus in exitu valuis coërcetur, per quas aquæ emittuntur, & admittuntur, ut ratio poscit. Retinet tamen oppidum locum & jus in societatem civitatum Anseaticarum, in quâ olim inter primas habebatur. Cujus hoc judicium etiam nunc superest, quod in Hellesponto Danico cùm navitæ, quorum magna sæpè multitudo illic hæret, expediri se à regiis præfectis petunt, nulli impetrare ex more id liceat ante Staveranos. Atque hoc eodem jure nixum sustentat residuū fortunæ prioris, multasque naves è genere grandiorum emittit adhuc in omnes plagas, ac maritimas regiones per Oceanum, per Balticum mare, & meditarraneum, sed & structas & instructas pecuniâ ut plurimum alienâ, maximéque Hollandicâ, na-

Sneca: porrecta in longum, sed latitudine pene nulla. Nam vici unius instar ab Oriente in Occidente vasta procurrit duplici domorum serie, quarū frontispicia sibi ex adverso respondent, intervallo mediocri. Id intervallum plateæ loco est silice stratum, arcuatâ formâ modicè se curvās, quod amnis amœnus utroque in margine arboribus proceris septus, Snecâ veniēs à principio ad finem permeat, bifariamque dispescit, jucundâ specie. Idemque amnis cùm oppido exiit, in rivos varios & lacus diffunditur, per quos expedita commeandi copia est navigiis quaquaversum. Amnis verò aqua umbras frondentium atque imminentium arborum excipiens ita afficitur, ut viridi colore relucere tibi videatur. Oppidum nec vallo nec muro munitum est, sed contra incursus solâ fossâ ambitur; Snecâ distans, ut ostendi, minus milliari Germanico medio; Bolsverdiâ, quam in Co-

rum

rum intuetur, milliari magno; Slotâ, quam aspicit in meridiem, milliari multo majore: VVorcumo, quod videt in occasum hybernum, tantundem. Domus nō viles aut inelegantes, quædam etiam magnificæ, curia modica, templum unum, cui antiquitus, atque adeo non ita nuper cohæsit claustrum monasticum Carmelitanæ familiæ, dirutum bello Hispanico. Quod spatij inter ædes & amnem utrimque est, tersum & sine illuvie aut immundicie est: pontes amni instrati utramque oram jungunt. Volunt videri Ilstam sui oppidi fortunā Snecanâ quondam majorem fuisse, & cūSneca vici formam adhuc haberet, Ilstam jā inter oppida nomen tulisse, & mercatu floruisse, marique multùm effusam; sed incremento fortunæ Snecensium esse exhaustam, atque ad hanc, quæ jam conspicitur, tenuitatem redactam. Credent, qui volent: autor, ista qui prodidit, mihi displicet. Oppidani rem rusticam colunt, aut naupegi sunt: quo opificii genere maxima eorum pars se ac suos alit: tantâque copiâ navigia varii generis hîc struuntur, quanta vix in cęteris provinciæ hujus oppidis omnibus. Consules habent quinque, qui jus dicunt, & cætera curant: concilium juratum non habent. Ecclesiæ ministro utuntur tantùm uno.

SLOTA.

SLotani in Ordine oppidanorum novissimi: oppidum habent bene munitū vallo, propugnaculis, fossâ, caput agri Geestani, qui ex Westergoa, cujus pars est, vergit in Sylvestres. Perluitur ingenti rivo navigabili, qui è lacu proximo inter occasum & septentrionem posito, magni milliaris Germanici circuitum habente, quem Slotanum vocant, defluens, postque oppidum reliquit, milliare medium emensus per canalem illum magnum Taconis, quem ante memoravi, exit in sinum austrinum. Ex quo fortunæ ejus subsidium atque incrementum non exiguum. Munitionum ambitus haud magnus, ac initium non vetustum. Eæ etiā dirutæ ante annos aliquot vi Hispanica, sed Ordinum Frisiæ studio instauratæ & validiores factæ. Quâ instauratione Haringææ familiæ domus vetusta bono publico eversa locum munitionibus novis dedit. Portæ oppidi duæ in agrū emittentes, altera minor, altera, quæ occasum spectat major, & illustrior. Exportatio & importatio rerum frequentior per navigia, quam currus, ad quam ingressus & exitus fluminis patet interdiu: noctu trabiū objectu clauditur. Populus multus pro spacij modo: ædificia crebra sed modica exceptis paucis amplioribus, vici mūdi, curia nō temnenda, templum vnum, in quo ecclesiastes vnus docet, & reliqua muneris sui obit. Carne, pisce, frumento, butyro, caseo, lacticinijs, omni denique commeatu abundat. Senatum habet, in quo consulari nomine quatuor, senatorio tres: delecti è plebe, aut jurati nulli. Res nauticæ in pretio, & commercia.

Hæc oppida Frisiæ inter Flevum & Lavicam, multa pro regionis angustia. Nam sola VVestergoa, & Ostergoæ parte non magna clauduntur. Omnibus his communia pleraque, quæ de majoribus speciatim dixi. Scriba à secretis senatui, quæstor, armorum & vigiliarum ordo singulorum rebus congruus, cives in cohortes descripti, cohortium ductores, signiferi, ductorum vicem gerentes, & id genus alij minores, vigiliarum aut vigilum magister, fori & annonæ inspectores: omnes senatui parentes: electio qualis est exposita.

VICI INSIGNIORES.

PRæter oppida eâdem in provinciâ sunt vici non pauci oppidorum æmuli, sive magnitudinem spectes, sive populi frequentiam, sive commerciorum usum. In quibus *Collumum* eminet, agri & præfecturæ Collumanæ caput, in Ostergoâ non procul Lavicæ æstuario cum portu commodo: unde negotiationū illic copia non minor quā in plerisque oppidis: ædificiis ac vicis egregiū, sed extēsum in longū, atque ideò mœnibus inidoneū, sine ullo ordine aut magistratu civili, præfecto tantum parens. Dein *Bolcumum*, quod *Berlecum* majores dixêre,

præfecturæ Meinaldumanæ in VVestergoâ, pari ferè spacio Leovverdiâ & Francherâ distans, sed in boream à rectâ viâ declinans, Biltano agro proximum, structurâ, vicorum directione & elegantiâ oppido quàm vico multò similius, commerciis rerum affluens: cui iniqua fortuna jus civitatis & munitiones invidisse videtur, *Maccumum* in eâdem VVestergoâ in orâ inter Harlingam & VVercumum, præfecturæ VVonseranæ, Belcumo etiam majus, portu fœlix, mercatu frequens, simul rei maritimæ, & agricolationi, & piscatui studens, *Iowera* itidem in VVestergoâ præfecturæ Hascheranæ, quâ VVestergo Sylvestribus propinquat, non magnitudine solùm, quâ se in longum porrigit, sed jure quoque communibus vicis præcellens. *Herenvena* paræciæ Scotanæ, in Sylvestrium regione, in solo palustri, nuper adeò nata è proventu bituminosæ glebæ, quæ in usum ignis magnâ copiâ illic effoditur, & per rivos navigiis devecta in Hollandiam & Geldriam locaque vicina magno cum quæstu exportatur, cùm paucos ante annos ne vola quidem aut vestigium ullius ædificii istic fuisset. Post hos reliquis majores vici sunt, pauci oppidulorum in modum contiguis domibus circa templa collecti, plures per singulas villas dispersi; in Ostergoâ, *Wirdumum* Leovverdiæ vicinum meridiem versus, arcibus familiarium nobilium multis insigne, cum fano egregio duabus turribus conspicuo, *Hallumino* similiter domiciliis prædiisq́ue nobilium frequens, *Aenium*, *Holwerda*, *Ea*, *Tornerda*, *Nessa* in Dongeranis circum Doccumum: *Farwerdia*, *Rouwerdia*, præfecturarum suarum cognominum capita: *Burumum*, *Oldowolda*, *Westergeesta* in agro Collumano, *Butenposta*, Octopagica. In VVestergoâ, *Witmarsumum*, *Altaarumum*, *Pingumum*, *Tierewerdia*, præfecturæ VVonseranæ, *Tzum*, *Mimmergaum*, *Tycmarumum*, *Sixberumum* Franekeræ propinqua, hæc tria præfecturæ Barranæ, illud Franekeranæ: *Ripa*, *Meinaldumum*, *Beetgumum* territorij Meinaldumani; *Ostereinda*, *Wommelia* Henneranæ; *Bolsumum*, *Lorwerda* Barderanæ; *Coldumum*, *Haricha*, *Winkela* Geasteranæ; *Nylanda*, *Woldescinda*, *Hechiaq́;* VVimbritzoranæ; *Osterséa* Lemmeranæ; *Oldenbora* VVingeranæ præfecturæ.

Anniversarius, ut alibi dixi, universæ Frisiæ hostis est Oceanus ventis commotus: contra quem instituti sunt aggeres terrei vastæ molis, velut fluctuum obices. Nam tempestatibus intumescens Oceanus, & in vada, æstuaria, flumina sese infundens, ni obstarent aggeres, universam pulcherrimæ & cultissimæ regionis faciem oppimeret, sæpè etiam armenta, greges, sata obrueret, perderetq́ue, villarum & hominum stragem daret. Itaque haud minima curationum publicarum in gente nostrâ jam indè ab initio, quo regio hæc habitari populariter cœpit, fuit illa, quæ ad aggeres pertinet, & ad aquarum claustra cum aggeribus conjuncta. Nam fortuna totius regionis & populi in duobus istis potissimum posita est: de aggeribus loquor & aquarum claustris. Quod ἀξίωμα vetus patriâ linguâ sic sonat; **mit Dijken und Dammen moet men Frieslandt erholden.** Vocabulum enim *Dam* majoribus nostris idem significabat, quod hodiè significat *Sÿll*, hoc est, aquarum claustrum, forsan ideò, quod ubi, claustrum hujusmodi constitueretur in laxiore rivi aut alvei alicujus exitu, illic reliqua exitus illius latitudo aggestu terræ utroque in latere claustri oppilaretur, quod hodiè *Dammen* dicimus, quemadmodum à deducendis aquis vox *Sÿl* nata esse videtur. Nam *sÿlen* & *afsÿlen* aquas deducere denotant. Per hæc enim claustra & admitti aquæ, si usus poscat, cùm maris æstus est, & emitti deducique, si eo sit opus, cum maris recessu, possunt. Ob has causas & de aggeribus & de his aquarũ claustris leges quondam, cum staret popularis libertas, latæ sunt, quas *Dÿck und Sÿl-Recht* vocant, quod aggerum & claustrorum jus sonat. His legibus tuendis curatores aut præfectos populus constituit, quos judices claustrorum aggerumque, *Sÿll und Dÿck Richters*, appellarunt. Inrer Lavicam & Amasum priores illi claustra curantes etiam *Scheppers* sunt nominati: quod cùm de ea regione scriberem, ostendi. Aggerum verò judices plures, qui diversis locis curabant, bini ferè & bini aut terni & terni,

προσά-

προστάτην habebant ſuperiorem ab eodem populo datum, cum poteſtate majore, quem Comitem aggerum (*Dijckgrave*) nuncupabant. Qui quod ſtatuebat cum ſuis hac de re, id firmum ratumque tenebatur: nec fas erat contrà ire. Hunc χωμάταρχον, illos χωματοδικάστας Græcè dixeris. Omnium horum officii fuit, aggeres curare, novos, ſiccubi opus, moliri, veteres ſartos tectos conſervare, certis temporibus eos luſtrare, in eo eſſe, ut vi fluctuum convulſi, attriti, quoquo modo vitiati, quam primum redintegrentur, in hac parte ceſſantes, aut officii negligentes, imperio cogere, contumaces mulctare, aliiſque pœnis urgere, ubique incommodis ab Oceano & fluminibus commodè occurrere. Eorum, qui clauſtris præſunt, cura minor eſt, quia minus inde periculum. Hoc tantùm agunt, ne clauſtra vitium faciant; ſi vitium fecerint, ut reficiantur: ne eorū deſtinato fini impedimentum aliquod injiciatur. Sed aggerum ratio non ubique par; alibi facilior, alibi multò difficilior eſt. In hac regione à Flevo in Lavicam difficillima eſt in VVeſtergoâ, propterea quod ea regio longiſſimo tractu à meridie, ab occidente, à ſeptentrione, fluctibus pulſatur, maximè verò ab occidente, unde Flevus ei vehemens & infeſtus incumbit, ac oram ejus radit. Ita accidit, ut majorum aggerum copiâ gavetur, & mole eorum opus habeat validiore, & pluribus quoque, magiſque variis ventorum flabris prematur. Hinc multæ illic de aggeribus controverſiæ, & contentiones, multæ tranſactiones, multa pacta, multæ leges: totuſque ille ordo huic curæ præfectus ibidem multò frequentior. Et quod fuit olim, id hoc quoque tempore perdurat: imò ut mare & flumina plus ſibi ſpacii cum tempore aperiunt, ita incommoda & pericula quoque fiunt graviora, & cum oneribus periculiſque creſcentibus curæ etiam, quæ his opponuntur, exiſtunt majores. Dijcgravius totius VVeſtergoæ hodiè unus tantùm eſt, ex nobilitate ferè lectus à VVeſtergois, & ut plurimum è numero Grietmannorum: cujus ſummum in hac agerum curatione arbitrium, & curæ hujus præmium longè maximum: Munus verò trienne. Adjunctos habet velut curæ ſocios prætor Ordinem judicum etiam aſſeſſores quatuor, & quæſtorem unicum. Illi conſilio eum juvant, & curæ participes ſunt: hic pecuniam tractat, quæ permagna eſt. Nā univerſus Weſtergoæ ager, qui inundari poteſt, certum cenſus modum, ſecundum, jugerum numerum ex æquo & bono in aggerum impendia conferre quotannis cogitur. Nec enim ſolum terræ ageſtu, & viridi ceſpite, ulva, ſtramine, a rundine, quibus ædificiorum in modum declivis ſuperficies ejus contra vim fluctuum tegitur, agger quotannis inſtaurandus eſt, ſed etiam ligneis operibus ingentibus & ſumptuoſis muniendus. Eliguntur in conventibus præfecturarum & civitatum vicinarum Franekeræ & Harlingæ. In Oſtergoâ res aliter habet. Nec enim illic χωματάρχῳ locus eſt, nec adſeſſoribus ejus: ſed judices aut magiſtri aggerum, & cum his quæſtor, curant omnia. Et ſimilem rationem valere apud Sylveſtres, qui Auſtrino ſunt ſinui in orâ objecti, reor. Biltani inter Oſtergoos & VVeſtergoos in litore medii ſuos quoque in hac re peculiares ac proprios curatores habent. Quæ omnia peculiariter exponere non libet, ne fiam prolixior quàm par eſt. Vniverſa verò aggerum hujus provinciæ curatio impendia ſecum trahit anniverſaria tam magna, ut fidem eorum, qui hæc ignorant, procul ſuperet.

ECCLESIASTICA.

DE re Eccleſiaſticâ in oppidis ſingulis dixi. Heic pauca de eâdem toti provinciæ communia addenda. Quondam quilibet vicus ſacerdotem ſuum habebat, quidam etiam plures. Nunc minores vici ſi vicini ſint, & cenſu ſacro, non abundent, bini & bini, interdum etiam terni eccleſie miniſtrum habent, Iis omnibus quotquot ſunt (ſunt autem numero ſanè magno) uti & oppidanis, conſenſus in doctrinâ & ceremoniis conſtat: nec quiſquam in miniſterio ſacro

toleratur, qui in fidei fundamentis à reliquorum conſenſu diverſum ſe ſentire fateatur. Eliguntur verò ab ipſis vicanis. Diſtincti ſunt cum oppidanis in claſſes ſex, quæ conventus ſuos ſeparatos habent: conveniuntq́ue per æſtatem interdum octava quaque die, ſæpius decimâ quintâ; hyeme rariùs, propter vias impeditas niſi fortè aliud res popoſcerit: & nonnunquam per hyemem ſoli claſſium deputati terni aut quaterni coëunt. Oſtergoa claſſes habet duas, VVeſtergoa tres, Sylveſtris regio unam. Oſtergoæ conventus loca habent Leovverdiæ & Doccumi; VVeſtergoæ Franekeræ, Snecæ, Bolſuerdiæ; Sylveſtris in vico aliquo majore huic rei commodo. Et habent ſingulæ præſidem ſuum, ſcribam, deputatos, ſervantq́ue Ordinem decentem. Præſidem & deputatos quotannis ipſi ſibi legunt ex iis, quos putant maxime rebus iis aptos. Acta conventus auſpicantur ſemper à precibus, iiſdemque eas finiunt, præeunte verbis præſide. Pręſes agenda proponit, ſententias ordine rogat, ultimus ipſe dicit, & ex majore ſententiarum numero plerumque concludit: ſi pares ſint ſententiæ, aut penè pares, nec ad cõſenſum eas inſtauratâ deliberatione reducere poteſt, rem ampliat: ſcriba redigit acta in chartam, atque hinc deinceps in librum publicum, quem protocollum vocamus. Sed nihil intus conventibus agitur, niſi quod purum putum eccleſiaſticum. Talia ſunt, quæ ad doctrinam, ad ritus ſacros, ad mores miniſtrorum, Ludimagiſtrorum, eccleſiæ ſeniorum, eorum, qui templorum cuſtodes dicuntur, & denique ad εὐταξίαν eccleſiaſticam, ad avertenda & corrigenda ſcandala faciunt. Cenſent ſe mutuò ſymmyſtæ ejuſdem claſſis, quod ferè actionum æſtivarum initium eſt, exhortantur, erudiunt, offerentes ſe miniſterio in claſſe, & examinis copiam petentes examinant, interdum ſingulos, interdum plures: dignos & probatos teſtimoniis ornant, promovent quantum poſſunt: indignos reijciunt, & quæ his ſimilia. Et ſic quidem ex lege: Vnde ſi deflectitur interdum, uti fit, hominum hoc vitio, non inſtituti eſt imputandum. Inſtitutum eſt optimum: Quæ definiri aut corrigi in claſſibus non poſſunt, aut cùm claſsibus contra claſſes contentio eſt, ea referũtur ad ſynodum provincialem, cujus judicio claſſes ſunt ſubjectæ. Hæc quotannis coit ſemel in aliquo majorum oppidorum; Leovverdiæ ſcilicet, Frankeræ, Harlingæ, Snecæ, Bolſuerdiæ, Doccumi, idq́ue ſervatis vicibus. Ad eam mittuntur ſingularum claſſium deputati quaterni, bini ex eccleſiarum miniſtris, totidem ex presbyteris, & quidem ex utroque Ordine, alter ex oppidanis, alter ex agrariis exceptis Sylveſtribus, qui hanc oppidanorum & agrariorum diſtinctionem ignorant. Et aſſident auctoritatis, & ſervandi Ordinis causâ duo treſve ex collegio IX-virûm. Atque hîc etiam initium & finis actionum preces ad DEVM. Poſt preces Synodi eligitur, & ſcriba, Dein cætera ferè ut in claſſibus: acta in librum à ſcribâ referuntur & manibus omnium ſymmyſtarum præſentium ſubſignantur: Actorum cura ſynodi deputatis, qui in actionis fine deſignantur bini ex ſingulis claſſibus, (quorum alter eccleſiæ miniſter, alter ſenior, & ex omni numero præcipui quatuor) commendatur: hi ut ea effectum ſuum ſortiantur, urgent & inſtant apud totum IX-virûm collegium. Quod ſi quid majus ſit, quàm ut in ſynodo provinciali expediri poſſit, id reſervatur ſynodo nationali omnium provinciarum fœderatarum: quæ non niſi raro ac ob res graviſſimas ex voluntate collegii Generalium Ordinum nonvocatur: ad quam hujuſmodi rationem habẽt ſynodi provinciales, quàm claſſes ad has. Nunc à multis annis non coijt. De quâ heic non eſt dicendi locus. Verto me ad alia quæ ceſtant.

MILITARIA.

FRISIÆ hæc regio Flevio & Lavicâ terminata in ambitu vix habẽs milliaria XXV, hoc bello cõtra Hiſpanos ſtipẽdiis ſuis aluit cohortes pedeſtres XXIII, & in horũ ſtipendia quotannis impendit non minus quã quadringenta quinquaginta tria millia aureorum numorum, & inſuper in ſumptus alios militares

nona-

nonaginta quatuor millia, exceptis impendiis in bellum maritimum. Atque hoc onus sustinuit per annos plus minus xxx cõtinuos usque ad confectas cum hoste inducias. Nec initis induciis quicquam ferè mutavit ad tempus usque præsens. Scilicet militum numerum non minuit, stipendia eadem solvit, in aliis etiam impendiis, quæ bellum poscit, nihil admodum remittit præterquam ad apparatum expeditionum, ad castra, ad arcium oppidorumve obsidia ac oppugnationes quæ pertinent. Sic enim in hac ab armis quiete nunc agimus per omnes has socias provincias, ut de bello nunquã non cogitemus, & quavis horâ in idipsum parati esse possimus. Exercitum alimus perpetuum armis probè instructum, semperque velut in procinctu degentem nec sinimus eum in otio torpescere, aut segnescere, sed in assuetudine tractandorum armorum retinemus, vigilias obimus non aliter quàm si bellum haberemus; militiæ ludicra, agminum, acierũ, prœliorum simulachra nunquam intermittimus: Et hoc imprimis operam damus, ne vel hilum de non solutis stipendiis quisquã queri possit. Atque hæc dum sustinemus belli & induciarũ tempore, quod incredible ignaris videri potest, vidimus & videmus publicè privatimque opes nobis crescere, urbes pomœria proferre, hominũ & commerciorũ frequentiâ, ædificiorum numero pariter & splẽdore, munitionũ magnitudine & firmitate augeri, oppida, fore, cõciliabula, vicos incremẽta sumere, villas novas surgere, veteres instaurari, & meliores fieri, agros ipsos nitescere; leges & judicia ubique florere, literas bonas nõ solùm non negligi, sed etiã in medio armorum strepitu impensius solito coli, pædogogiâ dotari, dymnasia illustria, & Academias institui & crebrescere, Christi ecclesias luculenta augmenta capere. Cujus incredibilis felicitatis causas statuimus, primùm Dei infinitam gratiam, & bonitatem, omnium bonorum perennem fontem, deinde causæ ipsius, quæ armis defensa est, æquitatem, quam secundo eventu, & admirabili fortunâ coronare ad nominis sui gloriam DEO opt. maximo placuit; denique acre pro libertate studium, quo populus non solũ toleravit onera & incommoda belli patientet, sed etiã superavit, difficilimisque temporibus arctis rebus insuescens parcimoniã didicit & in quæstum vertit: denique ingenium populi solers & industrium, reperiendis artificiis & rebus agendis à naturâ comparatum, fortunã sibi hanc cudit. Postremò maritimarum rerum scientia & usus maximus, ac per hæc quasi maris imperium quæsitum quo universi propè terrarum orbis commercia nobis aperta sunt, maximo emolumento fuere. Ordo verò militaris ut in sociis provinciis omnibus, ita in hac, de quâ jam scribimus. Frisiæ parte tam accuratus est, ut, si fraus ei non fiat hominum nequitiâ, nihil usquam reperiri possit hujus generis melius. Disciplina optima continendis in officio militibus, & à vitiorum usu ac insolentiâ, licentiâque, quæ alubi ferè apud hoc hominum genus in veterato quodã malo in morem abiere, prohibendis: quâ fit, ut qui militiæ huic adscripti sunt, mitescant, & mansuetudine ac modestiâ cum benè moratis civibus certare videantur: & quia ex otio vitia ferè existunt, ad labores ita assuefiunt propositâ mercedis dulcedine, ut Marianorum mulorum similis esse non malè dixeris. Ob hæc prætor inter milites judicii militaris præses liberali stipendio aditur in quavis provinciâ, cùm assessoribus duobus, & judicii scribâ & accensis; qui, cùm causa criminalis gravior est ad vitam aut honorem pertinens, advocat in tribunal cohortium præfectos, & cum his, quæ judicij sunt, peragit: & præter hunc, disciplinæ militaris carcerisque præfectus, quem *Provostum* nominant, & ejusdem optio seu vices gerens, & lictores duo: item lustrationum magistri duo ex honoratissimis provinciæ cujusque viris; qui cohortes sæpè recensent, & hoc operã dant, ne qua in numero militum, aut armorum genere, aut re simili Reip. fraus fiat. Cohortes in partes suas & ordines certos sunt divisæ; Ordines vario armorum genere graviore, leviore, sclopetis, muschettis, lanceis, ingẽtibus gladiis, quos utrâque manu vibrãt, distincti, alii terreo thorace & galea, alii toto corpore à vertice ad genua ferro coperti, alii nullo ferro

tecti

tecti, omnes ensibus & pugionibus accincti: & ut armis ita stipendiis quoque diversi, & alii aliis magis in obeundis laboribus aut vigiliis immunes. Cohors præfectum summum habet, quem capitaneum, id est caput cohortis vocant, item vices præfecti gerentem, quem locumtenentem hodiè dicimus, optionem veteres dixerunt, vexilliferum quoque, qui vexillum toti cohorti commune gerit. Et præter hos, accensos quoque habet duos, Sargeantes Gallico vocabulo nuncupatos, quod mandatarios significat, quorum operâ præcipuâ cohortis præfectus ea, quæ vult, mandat, & mandata peragi curat: habet itē ductores tres, in quot partes majores cohors ipsa plerumque distinguitur, quos Corporales appellant, quorū singuli singulis illis partibus prȩsunt, tanquam præfecti minores: & his totidem sunt subjuncti, velut optiones, qui pro absentibus ipsis curant. Sed extra partes illas cohortis tres manus quædam est militiæ honoratioris, cui à nobilitate inditum nomen (& sunt in eâ plerique nobilium liberi), excubias quidem nocturnas ipsa non agens, sed eos, qui in excubiis sunt, & stationes servant, in orbem visitans, eosdemque tesseram poscens militarem. Legioni, quæ ex cohortibus pluribus constat, dux præficitur, cùm in expeditiones itur, cui *colonetti*, qui quaternis aut quinis cohortibus ac præfectis præsunt, parent. Exercitui toti præest provinciæ Gubernator, totius rei militaris caput. Cujus est non solùm στρατιωτικὰ hæc sed etiam πολιτικὰ curâ suâ complecti, atque id providere, ne quid in universum Resp. domi & foris, pace & bello, detrimenti capiat. Quem locum hoc tempore heic tenet, & jam per annos XXXI tenuit Dominus GVILLIELMVS LVDOVICVS Comes Nassovius princeps laudatissimus, sapientissimus, fortissimus tuendæ libertatis, & sinceræ religionis longè studiosissimus. Quo provinciam gubernante provinciȩ res afflictissimæ in hunc statum, quem jam tenemus, florentem & fortunatum pervenere. Huic, ut DEVS longam & felicem vitam & valetudinem bono Reip. & Ecclesiæ largiatur, precor ex animo.

Ad hanc rem militarem pertinet quoque armamentarium omni armorū & apparatuum genere iustructissimū, quod Ordines hujus provinciæ habent Leovverdiæ: cui sanè deesse dixeris nihil, quod ad instruendum bellum, & armandum militem possit facere. Licet in eo videre tormenta æ nea & ferrea, bono numero, quorū usus est in expeditionibus, præliis, castellorū, arcium, urbium oppugnationibus ac defensionibus minora, majora, maxima, quæ nō nisi axibus imposita moventur, & diriguntur in hostem: & præter ea etiam portatilia plurima, muschetta, sclopetta: & cum his magnam copiam pulveris sulfurei globorumque ferreorum pondere & magnitudine differentium ad exercenda tormenta. Licet quoque videre ingentem numerum galearum, thoracum, humeralium, brachialium, femoralium ferreorum: tum scuta, bipennes, gladios, rhomphæas, pugiones, lanceas, hastas, veruta, spicula, sagittas, scorpiones, arcus, clavas, funalia, ad hæc machinæ variæ, quas recensere longum foret, & tædium crearet lectori. Quæ supersedeo, & partem hanc hîc tandem finio.

FINIS.

NOTA

Supra in fine de rebus civitatis Leovverdiæ *pag. 49. vers. 9.* ubi de anno mortis Hayonis Cammingæ, error in calculo est, & rescribendum: *apud suos periit anno, ni fallor, M.D.LVIII.*

DE FRISIA ET FRISIORVM REPVBLICA, Inter Flevum & Lavicam Fl.

IN *Epiſtolâ dedicatoriâ pag.2. lin.31. lege* de Claudio Seſellio. *in ead.epiſt. pag.3. lin.11.* excitatus cùm abſolviſſem. *Ibid. lin.6. ante finem, l.* civitates præcipuæ. *In Commentario ipſo, pag.4. lin.15.& 16.dele poſt* monumenta *& poſt* rei *commata. Ibid lin.9.dele* cognita. *Ib.lin.38.*Imperatoris. *lin.43.* à Godofredo. *Pag.5. lin.7.* VValgarium Friſonem. *Ibid.lin.10.* Comes Teiſterbandiæ. *Ibid.lin.11. à fine,* qui annales. *P.6.lin.12. poſt* aſſignatur *pone comma. Pag.7.lin.7. pro* ait *lege* aio. *P.11.lin.25. pro* amnem *repone* omnem. *P.12. lin.7. à fine,* in Hollandiâ ſceptra tenens. *Ib. in margine* Frye Fryeſen. *Pag.15.l.25.* erant diſtributæ. *P.16.l.27. pro* Sarca *lege* Sneca, *& l.18.* Hindelopa. *P.17.l.11. à fine,* Reniconis Boccamæi. *Pag.2.l.5.* imperata adijceret. *P.21.l.7.* ſolenniter fateri ipsâ re. *Nota pro* fratri, fateri. *Ibid. in margine ad lin.9.* MDCIX. *P.21.l.16. a fine,* quædam fido præſidio com. *P.24. in margine ad verſ.24.* MDLXXXIV. *P.25. l.14.* durantibus his induciis. *P.26. l.1.* à quoquam exigant. *l.2.* in munere manebunt. *l.26.pro* ut gr. *lege* aut graviſſimas. *l.32. pro* Cauſare ſe *lege* Cenſere ſe. *l.38.* ſe poſtpoſituros. *P.27.l.5.* uſus eſt Eco Iſebrandi. *Ibid. l.11. à fine, pro* cum nube *lege* cannabe. *P.28.l.1.* vel foro rebuſq; ſ. *Ib. l.12.* in indicem relata. *P.30.l.4. in margine legendum* de ordine hoc. *P.32.l.19.* inter ſenatores cenſeatur. *Ibid.l.25.* ut jam ſint eius partis. *P.33.l.21.* Deſignantur quotannis ſic. Deputati IX-viri, qui collegium conficiunt, ante natalem Chriſti *&c. Ib.l.28. & ſeq. pro* paræciæ *&* paræciis, *ſcribe* parœciæ *&* parœciis; *Idem mendum poſt (pag.43.& 51.) etiam occurrit. P.34. l.16. à fine,* admiſtis viris honeſtis cujuſvis ordinis. *P.36. l.16 à fine,* rerum Friſiæ potitus. *Ib. l.11. à fine,* vel hi ex omni illo numero. *P.37. l.8.* longè latèq; porrectum. *Ib. l.15.* inter Lavicam & Flevum rurſum. *Ib.l.30.* ac mœnibus eius prolatis. *P.38.l.16.* Vetcoperorum. *P.41.l.21. deleatur* virorum. *Ib. l.31.* in quo mutatum nihil, præter id, quod iam notavi, utque impoſterum. *Ib. l.8. à fine,* & per vices. *P.43.l.14.* Certè robur civitatis. *Ib.l.39.* inter Buconem Aitam. *Ib.l.8. à fine,* νοσοκομεῖα. *P.44.l.6.* conſtans viris XII. *Ib. l.21.* ſimultates tollere, vulnera ſanare. *P.47.l.3.* ὀρφανοτροφεῖω. *Ib.l.6. à fine,* obiectu totidem propugnaculorum factæ. *P.48.l.29.* Campena, Haſſelta. *Ib.l.30.* Quin etiã hoc fluentum, tùm priuſquàm in Auſtrum abit, tùm antequàm lacubus ſe miſcet, tùm poſtquàm lacus ingreſſus eſt, rivos navigabiles, *&c. P.49.l.9.* apud ſuos periit anno MDLVIII. *Ib.l.11.* Suffridus Petri. *Ib.l.24.* ad arandum ſimul & paſcendũ. *Ib.l.25. poſt* cingitur *pone comma. Ib.l.29. poſt* Harlinga *item comma, & l.8. à fine, poſt* Barderanam *ſimiliter comma pone. P.50. l.6. pro* Decemæi *ſcribe* Decamæi. *Ib.l.9. poſt* partibus *pone comma. Ib. l.18.* cùm penè ſola reliquias fortunæ. *Ib. l.19. pone comma poſt* dixi. *Ib.l.30.* continuò tres ſibi adjungunt. *Ib.l.ult.* vigilum magiſter. *P.51.l.17.* die dominico. *Ib.l.28. poſt* habet *interſere* quoque. *Ib.l.33. poſt* magnitudine *dele comma. P.52.l.36.* non ſolùm inter primos exorientis Academiæ. *P.54.l.12.* quod urbi obijcitur. *Ib.l.15. à fine,* fornaces calcariæ, tegulariæ, laterariæ. *P.55.l.38.* in quo præcepta diſcendæ Gr.& Lat.linguæ. *P.56.l.3.* nunc limo invecto refertus. *Ib.l.11.* Portum h.n.incommodum uno milliari Germ. *Ib.l.13.* in aggere eius oræ. *Ib.l.22.* Anſeaticarum civitatum. *Ib.l.23.* in hac provinciâ commune habet. *Ib. l.27. poſt* decertat *comma ponendum. Ib.l.41.* Iongamæorum quondã fuit. *ſimiliter P.57.l.35. lege* Iongamææ, *pro* Longamæis. *P.58.l.4.* Preſbyterii quoq; idem munus. *Ib.l.24.* Maior Snecanus vocatur. *Ib. l.8. à fine,* ſcriptis doctiſſimis. *Ib.l.5. à fine,* & domo in Hiſpaniam vocatus. *P.59.l.9. à fine,* qui res oppidanas. *P.60.l.5. à fine, pro* Schiormonachũ *repone* Schiermonachogum. *P.61.l.2. poſt* instructa *notentur duo puncta. Ib. l.11.* operis ſublicii, *lege* latericii. *Ib.l.34.* in modum plateæ ſilice conſtrata. *Ib.l.3. à fine, dele* dimiſſam libertatẽ, *& ſubſtitue* Imperium Saxonicum. *P.62.l.3. à fine, poſt* ſcilicet *punctum cõmutetur in comma. P.63.l.11.* deinde re poſcente. *Ib.l.38.* ut repetito mari. *Ib.l.43.* ut portu corrupto. *Ibid.l.46.* in oppoſitam Hollandiæ oram. *Ib.l.4. à fine,* pars vi Flevi attrita. *Ib.l.2. à fine,* haud inelegantium. *P.64.l.2.* pontibus partim latericiis, partim ſubliciis commeandi *&c. Ib.l.5.* Cuius hoc indicium. *Ib.l.10.* mediterraneum. *Ib. l.17.* cùm per anni rationem licet, in mari *&c. Ib.l.20.* præſertim qui in imâ plebe. *Ibid. l.22.* à terrâ aditu difficile, magiſq;. *Ib.l.25.* conſules annui VIII. *Ib.l.10. à fine,* ab Oriente in Occidentem verſa. *P.65.l.7.* Volunt videri Illſtani. *Ib.l.ult.* Dein Belcumum. *P.66.l.8.* quâ VVeſtergoa Sylveſtr.p. *Ib.l.17.* familiarum nobilium. *Ib l.18.* Hallumum ſimiliter. *Ib. l.ead. pro* Aenium *lege* Aignium. *Ib.l.19.* Tornwerda. *Ib.l.22.* Tiercwerdia, p.VV. Tzum, Minnerſgaum, Tiemarum. *Ib.l.25.* Boxumum, Iorwerda. *Ib.l.26.* VVoldſeinda. *P.67.l.26.* in hac aggerum curat. *Ib.l.28.* præter ordinem iudicũ. *Ib.l.33.* terræ aggeſtu. *P.68.l.4.* octavâ quâque die. *Ib.l.17.* Sed nihil in his conventibus. *Ib. l.37. poſt* Synodi *interſere* præſes, *& poſt* ſcriba *comma in punctum convertatur. Ibid. l.44. poſt* raro *pone comma. Ibid. l.45.* Generalium Ordinum convocantur. *Ibid. l.47.* Verto me ad alia, quæ reſtant. *Ibid.l.4. a fine,* Flevo. *Pag.69.l.10. poſt* degentem *pone duo puncta, & l.12. poſt* aliter *comma. Ib.l.15.* incredibile ignaris. *Ib.l.18.* oppida, fora, conciliabula. *Ib.l.21.* pædagogia dotari, gymnaſia. *Ib.l.32. pone comma poſt* quæſitum. *Ib.l.34. interiectum punctum poſt* ſcribimus *& ante* Friſiæ, *commutetur neceſſariò in comma. Ib. l.38.* inveterato. *Ib.l.41.* Marianorũ mulorum ſimiles eſſe. *Ib.l.43.* ſtipendio alitur. *Ib.l.46. poſt* hunc, *deleatur comma. Ib.l. penult.* alii ferreo thorace. *Ib.l.ult.* cooperti. *P.70.l.16. pro* colonetti *lege* Colonelli. *Ib.l.18. poſt* ςρατιωτικὰ hæc *pone comma. Ib.l.22. poſt* fortiſſimis *pone comma. Ib.l.38.* ad hæc machinas varias. *Ib.l.39.* Quare ſuperſedeo.

Hæc benignus Lector ſic corrigat, & reliquis ignoſcat.

Commiſſa & omiſſa

In Libro de GRONINGA & agro Friſiæ inter Amaſum & Lavicam Fl.

P*Ag.5. l. ult.* trahunt nonnulli. *Pag. 8. l. 19.* **Sibet tho Rustringen.** *Pag.9.l.15.* quâ Dullartus ſe ſin. *Ibid. l. 26.* duobus infra Groningam milliaribus. *Pag.15.l.10.* quæ modico interſtitio pedum XXVIII inter ſe diſtant : cui interſtitio valli minoris latitudo parte imâ ferè reſpondet : altitudo verò ejuſdem pedes IX complectitur. Et nunc hoc &c. *Ibid.l. 14.* contra hoſtilem vim tutior facta. Foſſa hac parte mœnia ambiens & profunda, & , quâ aquæ eſt ſuperficies , non minùs quàm CLXX ped. lata eſt. Fana nunc in eâ ſunt. *Pag.16.l.22. pro* XXXVI *legendum* XXVI, *aut ibid. l.23. pro* viceſima *reſcribendum* triceſima. *Pag. 16. l.25.* cœnobii Franciſcani. *Pag. 22. l. ult. in margine dele punctum poſt* priſtinam, *& connecte cum ſequentis paginæ notâ marginali. Pag. 25. l.27.* Selandiæ Hannoniæque Comitis. *Pag. 40. l. 8.* recognoſcantur. *Pag.52. l.12.* C. AERSEN. *ibid. l.14.* anno ſcilicet MDXCIX. *Pag. 64. l. 2. à fine, poſt* tempore *interpone* nonnunquam. *Pag. 66. l.16.* DE MVNERIBVS *&c.* Τὸ DE *excidit. Pag. 68. l. 30.* Libet hoc loco nunc inſerere &c. *tota hæc narratio de ergaſterio caſtigandæ nequitiæ*, XLIV *verſibus comprehenſa, ponetur convenientiore loco pag.71. poſt l.31.* cum miniſtris Agrariis commune. *propoſito hoc lemmate,* DE ERGASTERIO GRONINGANO.

Reliqua Lector per ſe obſervabit, & boni conſulet.

VBBONIS EMMII
DE
AGRO FRISIAE
INTER
AMASVM ET LAVICAM FL.
DEQVE VRBE GRONINGA
IN EODEM AGRO,
ET DE IVRE VTRIVSQVE,
Syntagma.
Cum serie Magistratuum præcipuorum.

CAPITA HVIVS SYNTAGMATIS.

Illustri

Illustri & generoso Domino,

D. GVILHELMO LVDOVICO,

Comiti in Nassau, Catzenellenbogen, Vianden, Dietz, Domino in Beilstein, Gubernatori Frisiæ inter Flevum & Lavicam, itemq́; civitatis Groningæ & agri circumvicini, ac Drentiæ,

Domino suo clementissimo;

Nobilissimis, amplissimisq́;

ORDINIBVS PROVINCIÆ,

quæ civitate Groninga & agro Frisico circumjecto continetur,

Dominis & Mecœnatibus suis plurimùm colendis.

SEPTENNIVM *nunc est, inclyte & generosissime Comes, Domine clementissime, nobilissimi amplissimiq́; Ordines, cùm huc venit Franciscus Petitæus Bethuniensis, historiam meditans Confœderatarum regionum in hac Germaniâ inferiore, & materiam conquirens, meq́; tum precibus suis, tum aliorum intercessione perpulit, ut summatim de statu rerum Provinciæ hujus aliquid conijcerem in chartam, quod cederet in usum historiæ ipsius. Sed erat id, quod tum effluxit mihi festinanti, & aliis curis occupato, rude & imperfectum, ac magis sylva quædam congesta tumultuariè, quàm opus digestum formatumq́;. Deinde cùm acciperē plerosq́; opinari, Petitæum propositi sui naufragium facturum, intereaq́; diligentiùs expensâre in eam sententiam adducerer, non parum è dignitate Provinciæ hujus futurum, & ad historiæ nostratis universæ cognitionem non exiguam lucē allaturum, si hujuscemodi* σύνταγμα *in publico extaret, resumpsi sylvulam illam in manus, adjeciq́; multa, mutavi, interpolavi, redegi omnia in ordinem, deniq́; id effeci, ut formam aliquam operis haberent, & cùm commodum esset, emitti in publicum possent. Formâ dictionis usus sum quàm maximè vulgari & simplice, & ad statum rerum præsentium significandum accommodato atq́; inflexo, ut res ab omnibus Latini sermonis cognitione vel leviter imbutis faciliùs ac planiùs intelligi queant: consultoq́; omni cultu abstinui, præsertim in materiâ, quæ per se haud facilè cultus capax est. Nam præter enumerationem locorum, ac situs designationem, consuetudinum, legum juris, potestatum publicarum expositionem, pactorum, fœderum, decretorum, latarum sententiarum recitationē, & similia ferè habet nihil. Opus molestum mihi sed, ut spero, publicè futurum non inutile, nec ingratum iis, qui hanc civitatē & agrum, ut patriam suam, amant, quive inter exteros peregrina hæc cognoscere non fastidiunt. Fuit verò hoc, cùm secundam operā in hanc rem conferrem, anno* M.D.XCIX *exeunte. Quam ob causam, cum eo anno commemoratio quoq́; nostra & status Provinciæ expositio desinit. Consilium autem fuit, cùm hoc agerem, ut cū Decade quartâ conjunctam lucubratiunculam hanc sinerem in publicum prodire. Sed ea cùm cuderetur tandem (tardiùs quippè id factum quàm initiò constitueram,) & tunc festinatio eorum, quorum sumptu excudebatur, propter nundinas Francofurtenses pateretur id fieri, quod constituerā, hactenus hæc apud me delituit. Nunc cùm stimularer ab amicis, qui* σύνταγμα *viderant, & videretur id per se libelli modum explere posse, omnibus denuò cum publicis literis diligentissimè collatis, excudendum seorsim Typographo dedi. Quibus verò rectiùs, pro more recepto, quàm Clementiæ tuæ, inclyte Comes, & A.A.V.V. amplissimi & nobilissimi Ordines, dedicare idipsum & inscribere possem, non reperi. Nam vestra hæc Provincia est, vestræve curæ commissa, quam descripsi, cujusq́; statum ab aliquot sæculis repetitum, atq́; ordine explicatum posui ob oculos, &, quantum in me fuit, à posteriorū oblivione vindicavi. Rogo etiam atq́; etiam, ut contra Momorū morsus in vestrum patrocinium recipere prodeuntem hunc libellum, & consilium hoc meum, quod dixi, clementer benigneq́; interpretari non dedignemini. Valete. Groningæ die* XVI *Januarij, anno* M.DC.V. *quem ut faustum & felicem nobis & Provinciæ totiq́; Reipub. Christianæ esse velit Christus omnipotens, toto cum pectore precor.*

Clem. atque A. A. vestris deditissimus

VBBO EMM.

Ad Eundem Illust. & Generos.

COMITEM

Eosdemque

ORDINES A.A.

REdit, ecce, ad vos, illustris & verè generose Comes, Domine clementissime, nobilissimi amplissimiq́ hujus Provinciæ Ordines, libellus hic post annos XI, *quàm primùm emissus à me in lucem, & nomini vestro inscriptus fuit. Et meritò sanè redit ad vos, qui totus est de rebus vestris, & tum, cùm primùm prodiret, benignè admodum ac liberaliter à vobis est exceptus. Addo etiam, quod iisdem vos me autorem ejus honore & beneficiis non parvis affecistis. Quod ut agnosco libens, ita etiam libens profiteor ac prædico: imò sic sentio, si secus faciam, id est, si non id profitear & prædicem, me notam ingratitudinis haud levem mihi esse contracturum. Ingrati enim est, beneficia accipere, & accepta dissimulare, ac silentio quasi obruere. Redit verò liber & recognitus & locupletatus, stipatus nunc comitatu aliorum eiusdem planè generis. Oro atque obsecro enixè atque officiosè, ut consilium & factum hoc meum interpretari atque accipere clementer ac benignè non dedignemini. Groningæ die* XXVIII *Decemb. anno æræ Christianæ* M. DC. XV.

Clem. ac A. A. V. V.
deditissimus

VBBO EMM.

DE AGRO FRISIÆ
INTER AMASVM ET LAVICAM FLVMINA.

VRbs GRONINGA proximis aliquot sæculis amplissima, splendidissima, & validissima in Frisiis fuit: eademque situ penè medio regionis ab occidente in orientem porrectæ, ideoque omnibus ferè rebus ejus magnis bello ac pace implicita; denique Reip. formâ præ cæteris insignis, atque optimè habens. Quapropter operæ pretium visum, seorsim quædam de eâ disserere, & explicare accuratiùs, eaque explicatione lucem affundere multis partibus Historiæ nostratis. Et primùm quidem de agro dicam breviter, in quo urbs sita est, deque fluminibus agrum percurrentibus: tum de ipsâ urbe, de jure Vltraiectino, de pactis & fœderibus ejus, de conatu & armis Saxonum, de Edsardi, Geldri, Burgundorum imperio, summatim agam; pòst de αὐτονομίᾳ & præclaro jure civitatis addam nonnulla: postremò ordinem Magistratuum & cæterarum curationum in vrbe & extra urbem, totamque formam regiminis civilis exponam. Ager sic habet, quemadmodum & in Historiæ libro primo exposui. *Summa operis & ordo.*

Post Lavicæ æstuarium, & alveum ejus penè emortuum, Ostergoæ ac totius Frisiæ Occidentalis terminum, ad quem Visuleta vicus celebris & cœnobium Gerriconium sunt, ager hic noster, de quo agimus, venientibus ab occasu sequitur, longoque litoris tractu non minùs quinis milliaribus secundùm latus boreum, ac vadosa æstuaria in ortum porrigitur. Inde in meridiem se referens Amasi fluminis ostio, ac sinu Dullarto, quem à fluctuum rabie sic nominant, ortivo latere clauditur, sed sinuosis admodum ac variè flexis litoribus. Nam primùm à septentrionibus, ubi sensim per aliquot passuum millia descendit ad portum ferè Delfsilanum, inde rursum in ortum convertitur, Amaso oram radente: mox ad Dullarti initium, in terras se insinuantis, veluti linguam aut cuneum efformans, cujus in extremitate Reida vicus quondam percelebris, nunc castellum modò militare est, inter meridiem & occasum aliquousque, deinde quasi incitantibus se in terram fluctibus, ulteriùs etiam in Occidentem longo spatio litus retrahit, iterum brevi flexu in ortum redit, atque eodem penè, quo in occidentem ierat, spatio, in quo Midwoldicum fanum quatuor turribus conspicuum sese offert, rursus procurrit: postremò aliis etiam minoribus sinibus receptis ad terminum austrinum contendit, ubi cœnobium est Hilligerlæum, Hispanicâ clade nuper nobilitatum, & Bellingwoldii. Ab eo termino per palustria & arenosa ad Ostergoæ limitem longo tractu recurrit, Westerwoldios primùm, dein Drentiam ad meridiem habens: idque latus meridionale omnium ejus laterum est maximum, XXVI millibus passuum non brevius. Ager totus dimidio ferè, quàm Translavicanus, minor: argilloso ut plurimum, & ubere ad pascua pariter ac frumenta solo: palustris tamen & nemorosus, quâ Dullarto adjacet, quâque Ostergois ad meridiem cohæret, sabulosus hic illic quâ Drentiæ conjungitur. Hanc ego regionem à Lavicâ in Amasum ac Dullartum, *minoris Frisiæ* nomine affectam interdum avorum & proavorum nostrorum memoriâ reperio. Simul usus dudum invaluit, ab urbe Groningâ, sive quòd in solo ejus hæc sit ad austrinum limitem, (quod tamen in dubium trahant nonnulli,) *Agri situs & facies.* *Agri nomē.*

sive quòd fœderibus antiquitus cum eâ connexa, seu utramque ob causam simul, *Groninganam* vocitare. Nunc ex decreto in actis publicis non nisi *Vmlandia*, id est regio περίχωρος dicitur. Divisa quondam in plures provinciolas, ceu populos quosdam minores, legibus & imperio inter se distinctos, quos tamen commune fœdus & respublica quædam major plerumque in unum rursus colligebat. Et sunt ejus divisionis etiam nunc in usu notissima vestigia, paulò pòst exponenda.

Agri divisio.

Amnes Agrum secantes.

Eandem hanc regionem vel agrum duo amnes præcipui olim percurrerunt, & percurrunt quoque hodie, quanquam nominibus iam alijs noti, nec eodem ubique retento meatu. Alter *Hunesus* quondam dictus in Drentia exoriens, collectis primùm aquis palustribus tenuis, deinde lacum Laræum magnum profundumque ingressus ac permensus, ejusque copiâ auctus, justi jam fluminis instar latus atque altus, Gronenbergiam arcem olim haud incelebrem allapsus, imò penè circumlapsus, relictâ ad IV circiter stadia Groningiâ, quę ei ad occidentem & meridiem erat, in circium deferebatur: mox milliari uno magno infra Groningam flexo cursu rectâ occasum versus se incitabat per Hunesgonios, qui ex eo nomen habuerunt, donec in æstuarium Lavicæ, ut nunc quoque facit, exiret, & communi cum eo ostio se exoneraret inter insulas in Oceanum. Nunc oppidanorum studio oppositis aggeribus, obstructo, quâ urbem prætervehebatur, vetere alveo, relicto ad dextram Gronenbergio solo, ad urbem multos ante annos derivatus magno urbis commodo, auctusque illic amnis Ahæ aquis è Drentiâ similiter venientibus, perque longum spatium infra urbem ejusdem Ahæ alveo vectus Vnderwerumum usque, atque ibi veteri alueo redditus, aggeribus ab urbe ad exitum vtrimque compressus, toto hoc infra urbem spatio ab arundinum copiâ voce Germanicâ Reitdiep vulgò jam nuncupatur, veteri nomine illo Hunesi prorsùs obliterato, & accolis etiam omnibus ignoto ac penè inaudito. Quæ verò pars ejus est supra urbem, per Drentiam & Præfecturam suburbanam means, hodiè à navium certâ specie, quarum in eâ usus est frequens comportandis ad urbem cespitibus, id est, glebis palustribus in usum ignis, vocatur Schutendiep/ habetque utrimque agros humiles & uliginosos, per quos decurrit, & præterquam, quâ aggeribus constricta est, eosdem sæpè inundat. At alter amnis è duobus, quos dixi hunc agrum olim secuisse, nomen *Fivelæ* habuit, jam prorsus etiam ignotum, & è Duerswoldiis finitimis Præfecturæ veteri, aut ex ipsâ Præfecturâ vetere se proferens primùm, locumque, ubi nunc cœnobium Werumanum est, antiquitus, deinde multato cursu modico à cœnobio intervallo humilia camporum perluens, longo ac tortuoso meatu illam agri partem permensus fuit, quæ Amaso propinquat, cuique nomen ex se tribuit *Fivelingiæ*, vel *Fivelgoniæ*: (utraque enim forma hodiè quoque vulgò dicitur) ac demum apud Sondios (id vico tum nomen) sese effudit. Verùm is exitus ejus ante annos plus minus CCC objecto aggere transverso oppilatus, & alveus ipse magnam partem unâ cum nomine paulatim extinctus est. Collegit ille ex omni ferè Fivelgoniâ aquas eas, & exoneravit, quas jam rivus Dammonensis, hoc nomine hodie notus, eodem ex agro collectas (nam per eundem hunc agrum defluit, & multis locis eundem quoque alveum servat) per canales Delfsilanos in Amasum egerit. Et hunc quoque oppidani quàm plurimos ante annos depressâ per passuum millia peramplâ fossâ ab eo loco, qui ab aggeris flexu nomen fert, ad mœnia usque sua derivarunt, meabilem actuariis navibus majusculis, quantæ scilicet per canales Delfsilanos traduci possunt. Quin etiam studio Casparis Roblesii gubernatoris regii non ita multos ante annos claustra ad urbem hujusmodi constituta sunt, ut quoties oppidani velint, amnes hos duos Fivelam & Hunesum ad urbem dudum deductos

Hunesus fluuius.

Hunesi derivatio.

Aha amnis Huneso iunctus.

Reitdiep.

Schutendiep.

Fivela flu.

Fivela ad urbem ductus.

ductos confundere, rursum per eadem claustra disjungere queant. Ac Fivela quidem, qui nunc Dammonensis rivus est, (Dammonam quippè duobus milliaribus Germanicis magnis ad ortum solstitialem ab urbe Groningâ perluit) non jam liber, ut Hunesus, in Amasum effunditur, sed exitum ejus quatuor ingentes canales coërcent, tres ad castellum Delfsilanum continuis lateribus, quartus propè Farmsumum vicum loco proximo, paucis modò passibus Delfsilâ disjuncto His porrò amnibus, qui hanc Frisiæ partem perluerunt olim, addiderit quis tertium haud minorem prioribus, cui *Eæ* nomen. Is in Monasteriensium finibus ortus, & à meridie in septentrionem se incitans, omnemque agrum Westerwoldicum primùm, deinde planiciem illam camporum per quam Dullartus sinus ingens jam se fundit, & lato & profundo alveo permensus, haud procul exitu in occasum, & rursus in boream flexo cursu inter duas Reidas, vicos olim haud incelebres, per septem canales in aggere defossos in Amasum se exoneravit, & agrum hunc quem jam describimus, ab eo qui Frisiæ Orientalis nomine nunc censetur, & Comitatus titulum fert, secrevit. Nunc post Bellenwoldios, qui in orâ austrinâ sinus sunt, Dullartinis fluctibus tectus, quanquam alveum sub fluctibus servet, nusquam tamen apparet, ut & cætera omnia, villæ, vici, fana, quæ in eo spatio fuerunt. In hos autem, qui supersunt, amnes, ut & in æstuaria vicina, rivi complures scaphis & lintribus meabiles se effundunt: quorum alii orti ex se, aquis viam sibimet facientibus, alii humanâ industriâ excavati, hic illic regionem secant, & vicos plerosque celebriores alluunt, duplici regionis bono. Nam & humiles atque udos agros aquis levant, & commeandi vectandique facultatem incolis commodissimam præstant. Sed qui Hunesum augent, aut in æstuaria aut Dullartum effunduntur, claustris in exitu coërcentur: cæteri libero lapsu Fivelæ se miscent. Duo etiam ad urbem ipsam Groningam longis brachiis se porrigunt, Honæus in occidente, Botteranus à borea.

Damster diep.

Ea amnis Dullarto tectus.

Rivi Agrũ pererrãtes.

Populorum minorum hanc regionem habitantium nomina, situs, ratio ita habent. Ad occidentem & meridiem Hunesi fluminis *Langowoldij* Ostergois finitimi, complexi vicos fanis insignes XIII: *Fredowoldij* in eadem plagâ Sylvestribus ac Drentiæ propinqui, vicis X comprehensi, tenui in solo utrique: *Hummertzij* in latere æstuarij Lavicani ad effluxum fluminis jam dicti, eluvionibus ad tres tantùm vicos redacti, sed agri felicis, ubi rivus ex Drentiâ descendens, & Transhunesanam omnem regionem pererrans canali novo ad castellum militare compressus in idem æstuarium exit, & alluvio nunc reddit, quod diluvia quondam & tempestatum vis abstulerunt: *Medachij* ad ejusdem fluminis ripam introrsum magis pertinentes in vicos IX, in solo perubere ac læto sparsi, ex quibus quinque abbati Adoardio vicino suo parent. Hos verò & *Octopagicos* olim vocatos, & Hunesgoniis sequentibus accensos deprehendo. Ad orientem & septentrionem amnis Hunesi deinde reliqui *Hunesgonij* secundùm litus regionis boreum longo tractu extensi, atque hinc interiora versùs, Hummertziis & Medachiis pariter adversâ in ripâ secundùm amnis lapsum oppositi, donec in proxima urbis Groninganæ, & in rivum Dammonensem meridiano latere incurrant, latis simul pro modo priorum, & omni ex parte tum naturâ, tum hominum opere benè cultis finibus; quippè quibus non minùs LV vici cum singulis fanis contineantur: Distincti in præfecturas minores quinque; quarum ea, quæ ad ostium fluminis vadumque Lavicæ sita est, Marnensis dicitur; altera Vbbingana, secundùm superiorem fluminis partem Groningæ in corum vicina; tertia, quam mediam vocant, prioribus confinis, in fluminis ripâ, quâ in occasum se vertere incipit, ad litus boreum pertinens; quarta ab aggere interiore cognominata, in aquilonem ab urbe vergens, rivoque Dammonensi in cæciam

Populi regionem colentes.
Lãgovvoldij.
Fredevvoldij.
Hummertzij.
Medachij.
Hunesgonij.

ventum ab urbe defluenti contigua; postrema cunctis prioribus major per quina passuum millia juxta litus idem exterius porrecta, parique ferè spatio intus patescens:

Fivelgonij.

Fivelgonij Hunesgonios ad ortum sequentes in Amasi orâ, similiter in duas divisi partes, quarum prior XXXI vicos complexa insignes nulli superiorum felicitate cedit, tum ob terræ bonitatem, tum ob commoda fluminis vicini: altera vicis rarior, quos IX tantùm habet, palustri ferè, & passim humili ac uliginoso solo, in austrum priorem sequens, ad interiora vergens, per quam ab ortu venientibus iter Groningam est: eam Duerswoldiam proprio nomine appellitant. Atque hi sunt populi, quos nunc

Die Vmblanden.

Vmlandos nuncupamus. Cujus quidem vocabuli ἔτυμον si spectas, & si exempla intuearis in literarum nostratium monumentis, non verè proprium id nomen esse, huic tantum regioni competens, sed commune & appellativum, ut loquuntur Grammatici, nec vocem absolutam, sed in genere τῶ πρός τι, referendam ad urbem aut locum aliquem celebrem, circum quem ager populíve siti sunt, dubitare non potes. Sic enim est in antiquioribus literis,

Literæ in publica forma extant cum sigillis.

atque etiam in nuperis ante exortam litem, Die Vmblanden by Groningen/ vm Groningen/ van Groningen: quemadmodum alibi, die Vmblanden/ vm offte by Franeker/ Bolswerdt/ Lewerden/ & similia: Item Groningen mit ehre vmlanden/ ut Ocko thom Broeck/ Sibet tho Rustringen mit ehre vmblanden.

Tripartita eorum qui se Vmlandos *vocãt, divisio.*

Sed mitto hoc: ad rem revertor. Omnes hi populi, quos jam recensui, in tres partes, ceu membra regionis, hodiè divisi sunt, & dudum divisi fuêre: quarum prima, quæ trans Hunesum ad occidentem & meridiem est, usque in Lavicam & Ostergoos, ac *Occidentalis* vulgò nuncupatur: altera Hunesgonios cis Hunesum, tertia Fivelgonios complectitur. Hæ in conventibus generalibus coëunt plerunque, & conjunctim de rebus deliberant, & suffragia ferunt, sæpè etiam, si dissensio sit, singulæ seorsim, disjunctæ cellis, & quò duæ inclinant, eò tertiam quoque accedere ex more aut lege cogunt. Ad juridicos verò consessus superiores, ad quos à tribunalibus inferioribus in singulis territoriis provocatio est, separatim Transhunesani & Cishunesani certis anni temporibus in urbem Groningam conveniunt, ut nunc mos habet, & diu habuit: quamquam aliquando aliter quoque habuerit. De quâ re rursum dicetur nobis amplius, in sequentibus.

Præfectura vetus; Oldambt.

A Fivelingiis *Præfectura vetus*, sequitur, ab Amaso flumine initium sumens, & ad Dullartum sinum toto ejus occiduo ac sinuoso latere, ut hodie res habet, stratæ, vimque ab eo quondam & jacturam passa maximam, agris & vicis fluctu obrutis, ut è magno horum numero vix XVII hodiè, ac plerique semilaceri mutilique superstint: cujus pars borea Amaso vicina soli pinguis ac argillosi, reliqua ferè exilioris, minusque læti, partim palustris ingenii, partim arenosi, nemoribus frequens; quâ meridionalis maximè, Reideriæ quondam accensa, Tiammâ rivulo è paludibus defluente à proximis dirempta, nomine hoc ne nunc quidem istic obliterato, capite ejus Winscota. Tota verò hæc ab Amaso ad austrinum limitem civitati Groningæ ab annis propè CC bonis conditionibus paret.

VVesterwoldij.

Ejus austrino limiti ad Dullarti finem *Westerwoldij* connectuntur, & ipsi Reideriorum quondam pars, hinc porrò in latere ortivo Dullarti ejusdem secundùm Amasum longo tractu duobus magnis milliaribus, & dimidio haud breviore pertinentium: hi vicis censentur quinque, agrumque colunt, nisi quantum Dullarto sinui proximum est, haud felicem, ac paludosæ ferè naturæ: in quos imperium, aut imperii umbram habuit multis sæculis Addingia familia nobilis, Weddæ arcis vetustæ eodem in agro domina, Westerwoldico cognomine posteris quàm gentili notior: nunc ad Arembergios omnia translata.

Dat Gho vnd Woldrecht.

Postremò *territorium suburbanum* est totius regionis fines ad austrum longo tractu contra Drentiam tuens, vicos ambitu suo continens XII cum fanis rusticis VI, & cœnobia duo, ambiguo inter Drentiam

tiam & eam, quam jam exponimus, Frisiam jure, quibus se debere hinc atque inde decerptis quibusdam partibus coagmentatisque videtur: linguâ tamen, legibus, institutis per multa nunc sæcula illam magis quàm hanc referens, & Vltrajectinum Præsulem olim summum Dominum agnoscens. Antiquissimi ejus rectores Gronenbergij feruntur: ab his ad Selverdios, à Selverdiis vicissim ad Vltrajectinos, Geldros, Burgundos ordine pervenit; Burgundi postremò senatui populoque Groningano, nihil imminuto veteri vicanorum jure ac libertate, attribuerunt. Atque hujus in solo, ubi arenis gleba pinguior jungitur, editiore in dorso inter camporum humilia linguæ instar se porrigente, sedem habet GRONINGA nostra, de quâ nunc scribimus potissimùm, universæ regionis nunc descriptæ, ut & totius Drentiæ, commune velut horreum.

GRONINGA.

Regio universa ab exitu Lavicæ per ambages varias, quâ æstuarium se curvat, quâ Hunesus egreditur, quâ vadum à septentrionibus alluit, quâ Amasus, quâ Duliartus se sinuant, in orâ aggeribus perpetuis, opere difficillimo, sepitur & defenditur contra aquarum influxum: idemque, ut dixi jam antè, secundùm Hunesi lapsum fit non ab urbe solùm, sed & supra urbem, usque ad ejusdem ostium. In eâ post Groningam nobilissima & maxima DAMMONA est, non vilis oppidi instar, si ambitum, & frequentiam habitatorum, si ædificiorum numerum, magnitudinem, formam, si viarum habitum spectes, sed honore mœnium, & jure imperii civilis magistratuumque carens, amœna, in circulum ferè se colligens, fossâque utplurimùm cingens, templo illustri cum turre latè spectabili insignis; fanum quoque monasticum peramplum, sed extra ambitum, lateri tamen occiduo penè contiguum habens familiæ Augustinianæ, nunc ab omni cultu desertum, ac vix se sustinens: sita ad Fivelam amnem duabus infra Groningam milliaribus cæciam versùs, eodemque amne navigabili media divisa, pontibus intus connexa quinque: unde ad exitum amnis, ubi Delfsilæus portus & castellum, milliare dimidium: vallo, fossâ, portis quondam munita ab Edsardo ante annos centum, & triennio pòst à Georgio Saxone civitatis quoque jure atque ordine magistratuum donata; sed his ab eodem post annos XII, illis à Geldro anno sequente rursus exuta nudataque: à Tautenburgio demùm Burgundicæ militiæ duce anno M. D. XXXVI excidio damnata, & vix precibus suorum incolumis conservata. Ipsa caput quondam Fivelgoniæ: à cujus Ordinibus jura ejus qualiacunque ac statuta vetera, per manus accepta, & in more posita, quæ privilegia sua Dammonenses vocant, solenni in conventu, anno post Natalem Christi M. CCC. XXVII recensa probataque, & mox paucos post dies ab omnibus quoque Frisiis in comitiis universæ gentis ad Vpstallesbomum confirmata esse, in Historia exposui. In statutis his hæc reperio, *Dammonam, ut nunc habet, ita tunc habuisse judices suos ex indigenis lectos: his finito muneris sui tempore (trienne id esse solet) cum primario loci sacerdote jus fuisse, die XXII Februarij successores sibi designare: hosq; cognoscendi judicandiq; potestatem habuisse de negotiis & querelis omnibus omnium hospitum ac peregrinorum Dammonam venientium, sine contradictione: similiter de contractibus quibusvis coram ipsis judicibus initis, de promissionibus itidem apud eos factis, decisâ æstimationis parte quartâ; præterea de damnis pecudum vi Dammonensi à Dammonensi illatis: at de membrorum mutilatione & de vulneribus judicium eorum non fuisse, nisi facinus patratum esset ipsis præsentibus, aut incendii tempore: Et tamen in eo quoq; casu Consulis, id est, judicis superioris, quem* Redgerum *dicere mos est, mulctam ex lege fuisse, non secus ac si ipse judicasset: eosdem judices illos ter quotannis judicia exercuisse per dies quinos: ter item pondera & mensuras examinasse; panis quoq; venalis, cerevisiæ, vini, viarum, puteorum, & similium rationem & curam habuisse,* (quod ædilium annonæ præfectorum solet munus esse:) *litem introductam ad horum tribunal,*

Aggeres fluctibus oppositi.

DAMMONA.

Literæ de iure Dammonẽsium, vulgò dictæ die Bueerbrieff van den Dam.

Redger.

bunal, si lis hujusce tribunalis esset, non licuisse litigantibus, judicibus his despectis, alio
traducere: si quis contra fecisset, seu actor sive reus, eum sex solidos judicibus, totidem
æditius solvere mulctam oportuisse: curæ judicibus iisdem fuisse, ne facinorosi sedem
» *Dammonæ haberent: si quis Dammonensium Consulatus, id est, imperii ac jurisdictionis*
NOTA. » *superioris jus haberet, idq; in alium non Dammonensem conferret,* XXX *marcas mul-*
ctam populo Dammonensi solvisse: eandem pœnam ei fuisse, qui aream suam in oppido
venderet extero; quam si is solvere ob inopiam non posset, aream publico cessisse; & hæc
si pretium mulctæ non æquaret, propinquos proximos defectui supplendo X *marcas adje-*
cisse: uni eidemq; judici simul & æditio esse non licuisse: Dammonensem cultello vulne-
rantem vicinum suum sex solidos dependisse judicibus his, & totidem æditius. His ad-
dita *de advenis sedem Dammonæ componere, domos emere aut conducere volentibus,*
deq; nuptiis ac rebus nuptialibus, non inepta certè. Quæ omnia si quis volet con-
siderare attentiùs, facilè intelliget, ampliùs tum Dammonensibus jus, & po-
testatem judicibus eorum ampliorem in jure dicundo fuisse, quàm nunc
est, & à multis annis fuit. Nam prætorium imperium, & jurisdictionem
penè omnem soli Ripperdæi & Houverdæi, aut qui his successêre, dudum
nunc tenent, &, quem volunt, Consulem, id est Redgerum, oppidanis dant.
Iudices illorum vix umbram rei, cujus nomen ferunt, retinent, nec vocare
quenquam, nec prehendere, nec coërcere, aut in vincula dare, non causas,
non crimina cognoscere, nec de his, nec de illis sententias ferre possunt.
De Dammona plus satis.

Vici & eorum numerus & cultus.

Reliqua per omnem agrum vici tenent, & in his fanis insignes plus mi-
nùs CLX; quorum non pauci eâ magnitudine & cultu, ut oppidula videri
queant. Cujusmodi sunt *Visvleta* ad Lavicam, & *Northorma* in Longowol-
diis: *Winsumum* ad Hunesi flexum uno infra Groningam milliari: *Bedumum,*
Vthusa, Middelsthemum, Warfumum in Hunesgoniis: *Loppersheumum, Berumum,*
Farmsumum, & quæ nominata jam est Farmsumo proxima, unâque cum eo
in orâ Amasi posita ad Fivelæ exitum, *Delfsyla,* amplis nunc munitionibus &
firmis, velut urbs, cincta, portu quoque celebris, in Fivelingiis: *Winscota,* &
quondam florens, nunc fluctibus Dullarti attrita, penèque hausta, *Midwol-*
da, cum fano quatuor turribus latè conspicuo, in Præfecturâ veteri: ut de
Reiderwolda iisdem in partibus funditus deletâ, quâ medius ferè Dullartus
fluctus nunc agitat, sileam, omnibus prioribus quondam ampliore ac
ditiore.

Cœnobia vel claustra monastica.

Egregia ad hæc ædificiis ac opulentiâ monachorum & sacrarum virgi-
num Cœnobia in agro fuêre numero XXV: ante cætera verò *Adoardia* in
Medachiis, quinque vicis imperans, famosisque opibus inclyta, superbo im-
primis fano, ad modum & dimensionem ædis Claravallensis magnificentis-
simè structo, visenda, ædificiis variis ac multis frequens, munitionibus &
portis, ut oppidum, clausa, familiæ Bernardinæ: tum *Vetus* Dammonæ vi-
cinum Benedictinarum virginum, & alterum eodem nomine ac ejusdem
ordinis in Marnensibus: *Rottumum, Warfumum, Thesingæum, Selwerdia, Grisomo-*
Præpositura: *nachum, Wittowerumum, Osterwerumum, Wytwerdia, Hilligerlæa, Schiltwolda;* Essena
Pralwestdyen. etiam in Præfecturâ suburbanâ. Præterea Præposituræ, sacerdotii genus opi-
mum & honoratum, à Monasteriensi Præsule ἐυταξίας ac quietis causâ intro-
[*Vide inf*] ductum in hæc loca, quatuor, *Farmsumana, Loppershemia, Vsquerdia, Leensia:*
Canonici. quinta in Hommertziis jamdudum extrita. Collegium quoque canonico-
rum aut ut tum vulgò loquendi mos habebat, ecclesia collegiata apud Be-
dumanos cum fano ibidem illustri, supra fanorum rusticorum modum; cui
primus sacerdos non temerè alius, quàm aut genere aut doctrinæ titulo con-
spicuus solet dari, magno honore atque autoritate in populo. Denique pa-
Pastorye. stura *Baffloa* in Hunesgoniis, itemque *Middelsthemia,* vicario munere pro Mo-
nasteriensi olim decoratæ. Nec ad hæc, quod mireris, Regum aut Principum
libera-

liberalitas quicquam contulit, sed rusticæ plebis studia, paucorumque nobilium ista sanè, quàm pro re ac agri modo, majora congessêre.

Quibus omnibus si quis addat Nobilitatis domicilia toto agro sparsa, cultu & mole magnifica, inveniet nihil ad ejus pulchritudinem ac fortunam penè posse adijci. Castella verò militaria in agri orâ, *Soltcampæum* ad Hunesi ostium, *Delfsilæum* sæpè jam dictum, præ cæteris ingens, *Reidanum* in Amasi & Dullarti angulo communi, *Bellingwoldium* ad Dullarti recessum intimum, *Buertangæum* in palustribus inter Westerwoldios & Monasterienses mediis, integra adhuc omnia, & præsidiis insessa ad servandos regionis aditus contra hostes: cætera complura jam exarmata. *Arces familiarum nobilium.*

Jurisdictio per omnem agrum (exceptâ Præfecturâ vetere, quæ ad civitatem, & Westerwoldiis, quæ ad Addingios, & ab his ad Arembergios certis legibus devoluta fuit, & territorio suburbano, cujus etiam peculiaris ratio) cum prædiis antiquitus liberis ac immunibus connexa est, ut qui prædia illa ut sua tenet, jurisdictionem cum imperio quoque teneat. Juris dicundi autem causa agri totius partes illæ jam expositæ in territoria quædam minora sunt subdivisæ. Et horum alia vicos singulos, alia binos, alia ternos quaternósve complectuntur; quædam etiam singulos vicos disjungunt. Estque in unoquoque territorio certus tribunalis locus. Ac quoniam in territoriis singulis prędia hujusmodi complura sunt, accidit ferè, ut per vices & successiones annuas prædiorum domini jurisdictionem cum imperio habeant, idque secundùm modum aut numerum prædiorum, quæ possident. Nam qui prædium hujusmodi unum tantùm tenet, unius tantùm anni jurisdictionem in eodem territorio habet; qui duo, duobus; qui plura, pluribus: & si quis omnia, perpetuam quoque juris dicundi potestatem eo in tribunali obtinet: idemque valet in iis, qui jus illud prædiis cohærens à prædiorum dominis prædia ipsa retinentibus, quamquam id veteri instituto planè contrarium sit, pecuniâ, pactione, dono, cessione, denique quoquo modo sibi acquisiverunt. Quâ ratione Dammonense tribunal, quod olim multorum fuit, nunc ad solos Ripperdæos & Houverdæos, aut eos, qui his successêre, Farmsumanum verò vicorumq; aliquot vicinorum ad unos etiam ac solos Ripperdæos devolutum videmus. Nec desunt hujus generis exempla quoque alia, sed & pauca, & ferè recentiora. Porrò prædiorum domini aut ipsi jus dicunt, aut aliis hominibus idoneis id delegant, prout cuique commodum aut gratum est. Est enim hoc arbitrii ipsorum. Jus dicens sive jure suo, sive delegato patria lingua *Redgerus*, nonnusquam etiam in locis ad occidentem *Grietmannus* more Translavicano vocatur: quæ voces judicem significant. Is unum aliquem, ut nunc lege cautum est (nam plures fuêre antè, si territoriũ vico uno majus esset) è territorio virum honestum dari sibi ab iis, qui territorio comprehenduntur, curat, cui *Wedmanno* nomen est, qui non solùm assidet jus dicenti, sed judicii quoque minister est, & quædam momenti minoris sine judice per se expedit. Qui in juris dicundi munere est, merum & mixtum imperium habet, mandandi, prehendendi, mulctandi, coërcendi, capite puniendi potestate præditus est: mulctas & cætera judicii commoda percipit ipse, aut cum Wedmanno pro rato communicat. Ab his tribunalibus omnibus appellatio est ad conventus juridicos, aut Cameram Hovetmannorum Groningensium, de quibus pòst nobis erit dicendi locus. Olim autem nõ Hovetmanni solùm, sed etiam Consules senatusq; Groninganus plerisq; in causis appellati sunt, interponendiq; edicta ac mandata tum suo tum Ordinũ agrariorum nomine potestatem habuerunt, causasq; ipsas unâ cum cæteris in conventibus juridicis recognovêre & definivêre, ut ex iis, quæ infrà de jure civitatis dicentur, fiet manifestũ. Sed & aliud quondã tribunal in agro fuit, & adhuc est, ad crimina graviora, quæ capitalia putantur, controversiasq; de juris-

Iurisdictio in Agro. Redger. Grietman. Overrechte.

dictionibus

dictionibus cognoscendas & judicandas pertinens, quod vocant communiter dat Overrecht: quod vicos complures ejusdem viciniæ colligit, è quibus ii, qui eo jure præditi sunt, (id similiter ut priùs prædiis certis cohæret) vertente anno coëunt certo loco, ubi antiquitus tribunal hoc locatum fuit, & in leges ac incorruptam justitiæ administrationem juramento obstringunt sese, ad quos vices illæ annuæ rediere: iidemque, quoties res poscit, vocati conveniunt eôdem, causasque cognoscunt & sententias ferunt: tum domum in diversa recedunt. Et sunt tribunalia hujusmodi cis Hunesum per Hunesgonios & Fivelingios complura, sed alibi eo, quo dixi, vocabulo, alibi die Langkrechte Teutonicè nuncupata, nomine non re diversa. Atqui jus hoc, quod dixi prædiis connexum, in hac ratione nonnusquam vico quoque integro uni aut alteri, id est, toti plebi vicanæ, non prædiis in vico singulis, alicui & uni familiæ nobili pro toto vico cohæret: eique vico aut familiæ nobili potestas hæc est perpetua. Qui potestatem hanc tenet jure loci ejus, ubi sedes judicii est, is stato die cæteros omnes istuc coëuntes sacramenti religione obligat, eosdem, cùm opus est, convocat, id quod iis placet, pro sententiâ pronunciat. Et accidit non raro, ut qui in hoc judicatu est, reliquam quoque jurisdictionem eodem tempore teneat.

Langkrecht.

Præter hæc curationes quoque sunt in hac regione binæ, honestissimæ conditionis, nec minus necessariæ Reip. quàm utiles: Quarum altera ad aquarum claustra, & quæ cum his copulata sunt, altera ad aggeres pertinet: illa deducendis è regione aquis pluviis & palustribus, aut rupto aggere infusis; hæc excludendis marinis aut fluvialibus est instituta: utraque cum potestate, & quadam imperii specie; imprimis prior. In ea qui sunt, non solùm claustris ipsis, quorum maximus usus, maxima impendia, præsunt, sed aquarum quoque ductus, ac derivationes, & pontes amnibus & rivis impositos curant. Divisi in classes aut collegia plura secundùm regiones & claustra diversa: & classes singulæ in gradus distinctæ. In his inferiores die Sijlrichters/ superiores die Scheppers/ summi die vpperste Scheppers vocitantur. Et inferiores quidem singulis in classibus, quas Sijlvesten appellant, complures numero sunt, pro multitudine pagorum, qui qualibet classe comprehenduntur. Quilibet enim vicus ex sui medio edit unum duosve per eos, qui hoc jus habent, viros idoneos ac muneris capaces: qui omnes jurati in leges ad hanc rem pertinentes vicissim ex sese edunt duos aut plures superiores velut προεστῶτας, præditos potestate majore, & ferè ex nobilitate, aut, ut ante hæc tempora res habuit, ex ordine antistitum cœnobiis præfectorum. Atque his, in classibus tribus, quæ totidem claustra Delfensia curant, additus olim abbas Werumanus, velut præses aut rector summus, penes quem suprema autoritas: in classe Winsumanâ, quæ duplex quoque est, præfectus villæ, quam in Hunesgoniis Adoardii habebant: in Adoardianâ cellarius, uti vocant, Adoardius. Reliquæ classes hoc præside carent. Et in universum, ut perplexa admodum atque impedita aquæductuum ratio in hac regione est, dum sibi quisque viciniæque suæ consulit ac studet, ita varia, inter se discrepantia, intricata plurima sunt in toto hoc instituto, aliudque aliis in classibus ac locis valet. Qui in Delficis classibus sunt, trienne munus habent; qui in VVinsumanâ, & Adoardianâ, bienne: alibi aliter. Potestas omnibus mandandi, vocandi, cognoscendi, mulctandi secundùm leges. Conveniunt quotannis ter in classibus suis deliberandi & statuendi causâ stato tempore & loco. Et ut pleraque alia communia habent, sic hos quoque conventus classes Delficæ propter claustrorum suorum conjunctionem: habent & VVinsumanæ duæ, curantes claustra totidem. In his conventibus, si res requirere videatur, decernitur tributum: id colligitur per inferiores: collectum traditur superioribus: ab his apud præsidem summum, ubi præses

Aquarum & Aggerũ curatores. Sijlrecht. Dijckrecht.

hujus-

hujusmodi est, deponitur: is ex decreto communi impendit, quò poscit usus. In controversiis mos fuit in classibus Delficis, (puto etiam in Winsumanâ utrâque & Adoardianâ) si quis læsum se sententiâ aut mandato inferiorum arbitraretur, appellare superiores, post hos ad cognitionem vocare etiam cæteros ejusdem ordinis in classibus iisdem cum summo præside, ab istis quod decretum esset, id ratum habere, nec tendere longiùs: Pòst ex conventione sic institutum inter Delfenses, Winsumanos, Adoardios, ut ab unis ad proximos, à proximis ad tertios esset provocatio: in tertiorum sententiâ esset litium finis. Atque hoc nunc quoque apud eos in usu manet. In cæteris classibus omnibus, quæ Præfecturæ veteris non sunt, Hovetmannorum Groningensium summum judicium est. Aggerum præfecti, & ipsi secundùm regiones ac loca inter se distinguuntur, potestatemque amplam habent, parem penè cum prioribus, sed decreta omnium extra eandem Præfecturam veterem, Hovetmannis subjecta sunt. In Præfecturâ veteri, ut illi, sic hi quoque senatum urbis summum judicem agnoscunt. Operam dant, ut aggeres fluctuum violentiæ objecti sarti tecti serventur, disjecti reficiantur, interdum augeantur, proferantur, contrahantur ex usu patriæ. De quibus dicere plura non libet, ne fiam prolixior.

Denique Præpositi, quos dixi, singuli suis in finibus olim descriptis eutaxiæ Ecclesiasticæ præsidebant ante hæc tempora, & sacris de rebus jus dicebant, assidentibus sacerdotibus sacerdotum causas cognoscebant, delicta omnia contra matrimonii leges castigabant, ædium ac rerum sacratarum curam gerebant, rationes æditimorum examinabant, fœneratores comprimebant, pœnas ab iis poscebant. Præter hos Officialis quoque & Commissarius, uti vocabant, in curatione rerum talium pro Episcopo erant: sed in populo libero tantum non poterant, quantum ferè aliis in regionibus solent. Quæ omnia durarunt, quandiu regnum Pontificium cum imperio Hispanico hîc stetit: eo verò finito, hæc quoque interiêre. Quibus quæ successêre classibus congregandis, & habendis synodis, ut verbo divino & primævæ Ecclesiæ propiora, sic usu quoque ipso, si pietas modò in utentibus sit, sine dubio meliora. *Præpositi.* *Officialis & Commissarius.*

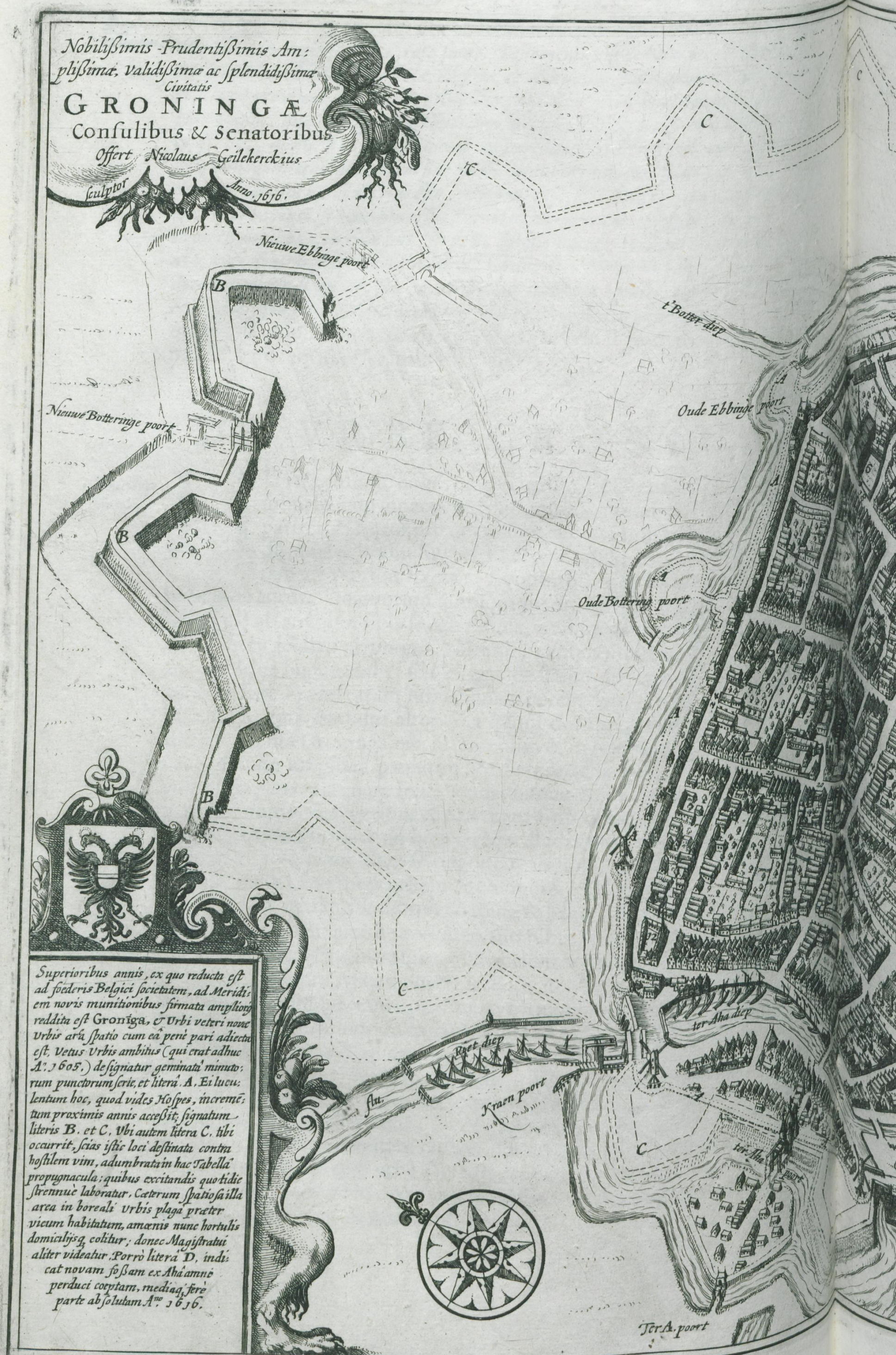
Sacerdotes in agro numerati olim supra CC. XX, quantulo in spatio? præter tot monachos & monachas, quot capi tam multis, & quidem peramplis ac opulentis cœnobiis potuêre: quorum numerus fide multò major fuit. *Sacerdotum numerus olim in Agro.*

Populus universus cum reliquis Frisiis à temporibus Caroli Magni ad Saxonum arma per annos ferè DCC liber fuit, suique juris, Domini nescius: summi principis Cæsaris solummodò majestatem comiter agnovit, nec tributis pressus, nec angariis obnoxius, omnisque adeò servitutis ignarus. Quæ si quis cuncta consideret, intelliget sanè, haud facilè populum alium rus colentem posse reperiri in his orbis regionibus, qui libertate ac felicitate hunc antecesserit. Sed ipsa luxurians ac penè nimia libertas sæpè magno ei malo fuit, veramq; & genuinam libertatem propè evertit. Nam ambitiosa ingenia factiones pepercre, pestem liberis populis propriam, sibique potentiam struxerunt: inde ad tumultus & bella civilia ventum, regioq; graviter afflicta. Ad hæc singulæ regionis partes separatim sibi consulere, suisque commodis studere, quid in commune omnibus, & toti regioni expediret, non expendere, nec istuc consilia referre: hinc rursus simultates, odia, injuriæ: ex injuriis eadem armata vis, & furor intestinus. Nec judicia sine vitiis ingentibus fuêre, gratiâ, pecuniâ, odio, inimicitiâ corrupta: & licentiâ peccatum frequenter: eâ occasione pax turbata. Quibus malis remedium societate Groningensium pluries quæsitum, eâque ancorâ fluctuans, & vix se sustinens libertas periculis erepta firmataque, eo medio judiciorum integritas reparata, & per aliquot sæcula conservata, ac denique licentia repressa fuit. *Populi libertas.* *Nota.*

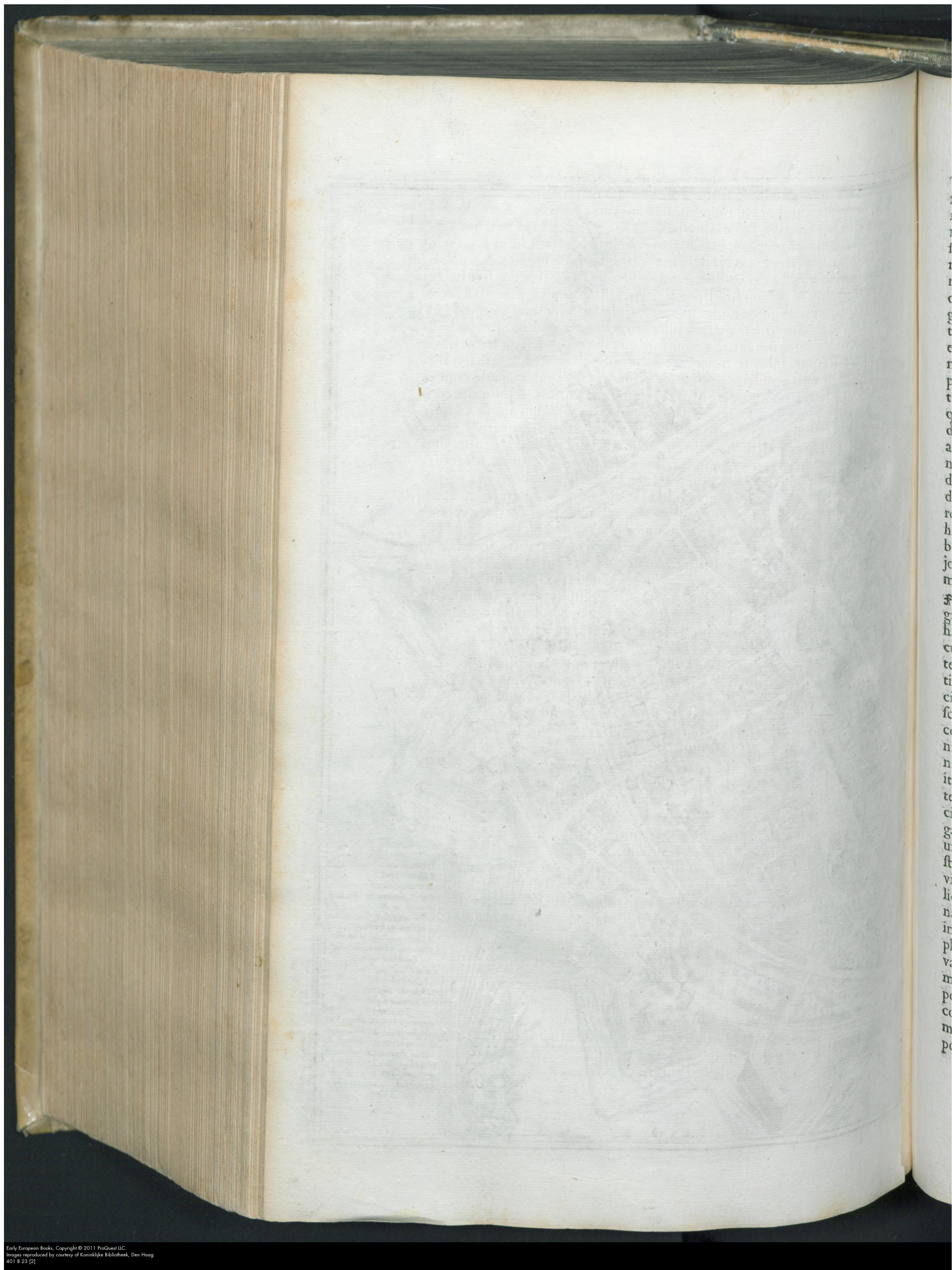
Quædam ex legibus. In legibus suis populus ista habet memoratu digna, *Pacta dotalia ritè inita, ut mos aut jus regionis poscit, rata sunto. Testamenta nisi de bonis acquisitis, non sunto. Res soli ex hæreditatibus profectæ, ædificia, & quicquid in bonis immobilibus, à defuncto relicta ad proximos sanguine devolvuntor, nisi aliter pactis dotalibus sit cautum. Mobilia omnia, quæ conjuges matrimonium ineuntes possident, & in usum matrimonij conferunt, quæve stante matrimonio ex hæreditatibus accrescunt, omnia item industria conjugum acquisita, etiam sine pactis dotalibus conjugum sunto pari jure, alteroq; defuncto semissis hæredum ejus esto, reliquum superstiti maneto. Donationes inter vivos robur habento, si bonorum cessio à donatore vivente fiat. Quæ propter nuptias fiunt in pactis dotalibus, ut ratæ sint, in pacta dotalia hæredes proximi, imprimis parentes, avi, aviæ, fratres, sorores consentiunto. Minores XXV annis nuptias inire, & pacta dotalia scribere si volent, sub curatoribus aut tutoribus agentes, eos scribendo adhibento. Cædes, quæ prius pecuniâ luebantur, nunc ex lege capitis pœnam habent.* Cæteris maleficiis omnibus graves quoque pœnæ sunt in legibus descriptæ. Hactenus de Agro seorsim: sequitur de Vrbe.

DE VRBE GRONINGA.

Situs Groningæ. HUIUS situs sic habet. Decurrunt ex Drentiâ per Præfecturam suburbanam superiorem duo amnes, quos dixi, Hunesus, & Aha, pariter ab Euronoto in circium euntes, non longo inter se spatio disjuncti, nonnusquam VIII, nonnusquam VI, nonnullubi etiam IV tantùm stadiis, feruntur que per humiles & uliginosos hinc inde agros. In quorum amnium medio ab ipsis humilibus agris, qui latiusculè ab amnium ripis se extendunt, dorsum paulatim se erigit editius, ac molliter declivè utrimque, à Drentiæ campis sublimibus ac spatiosis veniens, velut lingua exilis, sed longa, & sensim se versus finem coarctans, omnem ferè Præfecturam suburbanam percurrens In ejus dorsi parte penè ultimâ, quâ amnium alter Aha ipsum dorsum propiùs accedens quasi stringit, posita Groninga est, arctior olim & in ipsissimo solùm dorso ædificata, deinde ampliata paulatim, & devexa ac humiliora utrinque largiùs complexa, loco perquàm felice, curribusque & navigiis ad importandum pariter commodo, segetibus & pascuis in ambitu inprimis fortunato. Dorsum autem illud modicè ad bina circiter stadia ultra urbem boream versus procurrit, ibique molliter se deponens in humilem & æquam planiciem desinit, mediâ ferè inter urbem & cœnobium Selwerdicum viâ. Et amnis *Aha fl.* quidem Aha, ut nunc dudum res habuit, & habet, in angulo urbis, qui inter meridiem & occidentem prominet, mœnibus se insinuat per amplos fornices sub vallo structos, intraq; mœnia occiduo in latere urbem stringens longo tractu, & ponte arcuati operis lateritii junctus tandem in angulo altero occasum æstivum spectante per similes fornices vallo subjectos ex urbe rursum exit alveo profundo & capace multarum navium, ibique in ipso egressu amni alteri Huneso ad urbem derivato, duobusque à lateribus ortivo & *Hunesus fl.* boreo mœnia foris complexo miscetur. Hunesus verò urbi allapsus in ipso orientis angulo, atque ibi muro transverso rejectus, ne ab austrino quoque latere mœnia circumveniat, & eâ parte etiam Ahæ urbem ingressuro se jungat, ortivo latere vallum radens, suburbium ejus loci insigne, duabus objectum portis ab ipsâ urbe secludit, eodemque modo longiùs progrediens, ac à septentrione in occidentem sensim se flectens tandem eo, quo dixi, loco sub ipsis mœnibus Ahæ confunditur.

Nobilißimis Prudentißimis Am:
plißimæ, validißimæ ac splendidißimæ
Civitatis
GRONINGÆ
Consulibus & Senatoribus
Offert Nicolaus Geilekerckius
sculptor Anno. 1616.
Nieuwe Ebbinge poort
B
Nieuwe Botteringe poort
B
B
C
C
C
t'Botter diep
Oude Ebbinge poort
Oude Bottering poort
A
ter Aha diep
Kraen poort
Ter A. poort
Superioribus annis, ex quo reducta est
ad foederis Belgici societatem, ad Meridi:
em novis munitionibus firmata amplior
reddita est Groniga, & Urbi veteri nova
Urbis area spatio cum eâ penè pari adiecta
est. Vetus Urbis ambitus (qui erat adhuc
A°. 1605.) designatur geminatâ minuto:
rum punctorum serie, et literâ. A. Ei lucu:
lentum hoc, quod vides Hospes, incremē:
tum proximis annis accessit; signatum
literis B. et C. Ubi autem litera C. tibi
occurrit, scias istic loci destinata contra
hostilem vim, adumbrata in hac Tabellâ
propugnacula; quibus excitandis quotidie
strennuè laboratur. Cæterum spatiosa illa
area in boreali Urbis plaga præter
vicum habitatum, amœnis nunc hortulis
domicilijsq. colitur; donec Magistratui
aliter videatur. Porrò literâ D. indi:
cat novam foßam ex Ahâ amne
perduci coeptam, mediaq. ferè
parte absolutam A°. 1616.

Poel poort
Ooster poort
Heere poort
De Brede marckt
Vissch marckt
1, S. Martens kerck.
2, S. Walburgs kerck.
3, Onser L. frouwen thor Aha kerck.
4, Franciscaner clost. } nu d'Academia e schola.
5, Ioffrauwen clost.
6, Iacobijnen, nu het Tucht huis.
7, S. Clarē nonnē clost. nu t'Weeshuis.
8, d'Broeren, nu des Gouvern. hoff.
9, het Raedt-huis, vnd Wijnhuis.
10, t'Hyl. geest. Gast-huis.
11, S. Geertruden Gasthuis.
12, S. Iacobs Gast-huis.
13, S. Antones Gast-huis.
Straeten.
14, Heere str.
15, Ooster straet.
16, Steentil str.
17, Poel straet.
18, Ebbinge str.
19, Bottering str.
20, het Iat.
21, Brug straet.
22, d'Nieuwe str.
23, d'Turff str.
24, Vißcher st.
25, Gelkenge st.
26, Pelser str.
27, Harderinge Straet.

VRBS ampla hodie, & ſpatioſa, ac publicis privatiſque ædificiis magnifica, tum foris duobus, & munitionibus maximis ſuperba. Ambitus mœnium ejus in exteriore foſſæ labro paſſibus bis M. DC. XVIII patebat anno M. DC. V, cùm hæc primùm, ut in lucem exirent, ſcriberem, ſuburbiis excluſis. Poſtea formâ mœnium in latere meridiano multùm mutata, & amplior, multoq; melior facta, cui ſimilem haud facilè alibi hodiè reperias, ſive foſſam raræ latitudinis & profunditatis ſpectes, ſive vallum duplex, inferius ſcilicet, quod & exterius minuſque, ſurgens ex ipſo foſſæ labro, & interius, quod longè majus, & ſublimius, cui alterum illud pro loricâ eſt, quæ modico interſtitio pedum XX inter diſtant. Et nunc hoc, quo iſta recognoſcimus, ac novæ editioni paramus, anno M. DC. XV, in oppoſito urbis latere longè magis formâ eâdem mœnia ampliata, novæque urbis area urbi veteri ſpatio cum eâ penè pari adjecta: eoque opere urbs tota multo quàm ante munitior, & contra hoſtilem vim tutior facta. Fana nunc in eâ ſunt in univerſum XII, ex quibus tria ſunt parochialia, uti vocant, quinque monaſtica, quatuor xenodocheis conjuncta. Parochialium ampliſſimum cum editiſſimâ & firmiſſimi ac peregregii operis turri, quanquã faſtigio jam mutila & trunca, Martinianum: Antiquiſſimum & cum urbe ipsâ, aut ante urbem natum, ac, ut quidam putant, ſuperſtitioni Ethnicæ quondam dicatum, Walburgicum, in eadem quadrata area, ſeu cœmiterio ſpatioſo, cum Martiniano, formæ penè rotundæ, ac planè diverſæ à formis templorum communium; cui etiam cohæret ſublimis faſtigii turris: utrumque hoc in parte urbis inter orientem & boream proximè ad ipſa mœnia, & Martinianum etiam in angulo fori majoris. Tertium in parte urbis in occidentem vergente, ab Ahâ amne cognominatum, quondam Nicolao, nunc Mariæ virgini ſacrum, (Onſer lieven Frouwen thor Aha) foro alteri accubans, cum viſendâ etiam turre altè faſtigiatâ; in quâ nolæ complures egregio inter ſe ſoni temperamento, concentu harmonico horis ſingulis bellè præcinunt, eaſdemque in ſemiſſes dividunt, cum voluptate civium, & peregrinorum audientium. Et ſecundùm hæc tria templa tota civitas in tres fuit diſtincta parochias. Nunc VValburgica Martinianæ addita eſt, & ex tribus duæ factæ. Ex monaſticis ampliſſimum Franciſcanum cum cœnobio ſpatioſo in urbis ferè medio; quod cœnobium jam ſcholæ literariæ ſedes eſt toti civitati communis: alterum Jacobæum cum cœnobio monachorum Dominicanorum in boreo urbis latere ad ipſa mœnia, breviſſimo intervallo diſſitum ab areâ, in quâ VValburgicum & Martinianum: Tertium monachorum, quos Fratres nuncupabant, modicum, item cum cœnobio in angulo areæ ejuſdem VValburgicæ boreo, ac in latere urbis eodem, mœnibus etiam contiguum; id cœnobium ante triginta circiter annos in ſedem & aulam Knifii primi & poſtremi Epiſcopi Groningani verſum; deinde Gubernatoris provinciæ domicilium factum: quem uſum etiam nunc præſtat: quartum monialium ſororum S. Claræ cum clauſtro item peramplo, ſpatio inter Franciſcanos & Jacobæos medio: quintum virginum nobilium non initiatarum multò minus cum cohærente domicilio & ædiculâ familiæ Selwerdicæ, anguſto tantùm vico ab æde Franciſcana disjunctum ad boream. Ex xenodochicis fanis maximum, & parochici inſtar, ad S. Spiritum in latere civitatis auſtrino, cum xenodocheio peramplo, ac ad cœnobii juſti modum: ſecundum Gertrudis in oppidi parte ortiva juxta mœnia ſimiliter, cum Xenodocheio benè dotato: tertium Jacobi modicum in extremo urbis angulo, qui eſt verſus occaſum æſtivum, propè portam, quæ à machina tractoria, quam gruem vocant ex ſimilitudine longi colli, nominatur: quartum Antonianum portæ orientali cohærens, omnium minimum: utrumque horum poſtremorum itidem cum xenodocheo, ſed poſtremum anguſtum. Fora, ut dixi, in urbe duo inſignia & ſpatioſa; alterum ex lati-

Vrbis deſcriptio.

Ambitus.

Fana.

Fora.

ex latitudine cognominatum (dat brede Market) raræ magnitudinis, & vix alibi in civitate pari inveniendæ; incipiens ab areâ Martinianâ, & C. LXXIX passuum spatio inde in occidentem hybernum procurrens, latitudine paulò minore; intra cujus ambitum curia modica, cum œnopolio curiâ haud paulò majore cum turriculâ in vertice, contiguis parietibus: à quo trames perbrevis in alterum superiore etiam longius, Piscarium, quòd piscium illic mercatus sit, nuncupatum; in cujus fine area ac templum, quod dixi, parochiale tertium ab amne Ahâ nomen ferens. Id in longitudinem patet, si templi aream comprehenderis pass. CC. XLI, si non comprehenderis pass. C. XLIII.

Viæ aut plateæ urbis, & portæ. Ad hæc fora duo, quod mireris, capita non minùs XVII platearum, & ferè amplissimarum in totâ urbe pertinent: è quibus præcipuæ VI à totidem urbis portis (portæ autem sunt in universum VIII) rectâ lineâ veniunt, Polana, Orientalis, Dominica, Pontana, Botterana, Ebbingana; eædem totâ ferè urbe longissimæ, exceptâ Polanâ, quæ paulò est brevior: omnes suis portis cognomines, præter Pontanam, quæ à ponte Ahæ imposito ad Amnicam portam, unde procedit, nomen invenit. Cæteræ duæ portæ plateas excipiunt etiam suas, sed per angulum à reliquis derivatas, quarum portarum altera à grue machinâ (Kraenpoerte) altera ab attollendis lapidibus, ut vulgus arbitratur; ut autem veritas habet, à ponticulo lapideo, qui quondam isto in latere civitatis fuit, quem Germani Steenentill dicunt, (Stehentilpoerte) nomen ferunt. Plateæ in urbe erant, cùm hæc primùm ederem, majores ad XXXVI, minores VII, præter angiportus aliquot. Majoribus accessit proximis his annis vicesima septima prorsus nova, ædificiis elegans, à fori majoris angulo, qui occidentem & boream intuetur, per medium hortum œnobii Franciscani ducta, mittens in regionem, quæ ad amnem porrigitur, ex ipsâ re *nova* nominata. Minorum quoque numerus crevit.

Urbis incrementa. Antiquitus, cùm minor esset civitatis fortuna, ut omnia solent à parvis principiis oriri, pro mœnibus usa est septo ligneo è trabibus contexto. Deinde ante annos plus minùs CCCC. L muro lateritio firmo cum fossâ in morem reliquarum urbium cincta fuit, angustiore etiam tum, quàm jam est, ambitu. Nunc ab eo ferè tempore, quo tormentorum æneorum usus percrebuit, maximè verò à Caroli bellatoris Ducis Burgundiæ ævo, cùm is arma Frisiæ minaretur, vallo terreo cum fossâ patentiore ampliatis terminis est circumdata: cujus valli ambitus est, in summâ superficie, passuum IIM. LXXXVI, & in eo molæ, quæ ventis agitantur, XII; duæque præter has extra mœnia in latere septentrionali. Hac amplificatione mœnium postrema versùs ortum, meridiem, occasum accessio urbi facta; solum latus boreum, ab Ahâ amne urbem egrediente, portaque vicina cum parte lateris ortivi ad portam usque Polonam, loco motum non est: atque ita Botterana quoque porta, & Ebbingana, & Polana sedem suam retinuêre; reliquæ, maximè Dominica, Orientalis, Steentillana, sunt promotæ.

Rursum de portis. Ex portis his Polona pyramidibus excelsis ac magnæ molis duabus, Orientalis etiam quatuor sed gracilioribus, Dominica quinque similibus magnifica specie longè lateque conspicuæ, decorem civitati non exiguum addidêre. Nunc duæ posteriores quondam contra Carolum Burgundum extructæ, altera à Casparo Roblesio gubernatore consultò anno M. D. LXXV, altera tormentorum æneorum vi postremâ obsidione, quâ reducta ad fœderis Belgici societatem civitas est, anno M. D. XCIV, pyramidibus privatæ, totoque opere lateritio superiore dejecto humiliatæ sunt, ut jam supra vallum nihil earum appareat.

Propugnacula & turres in mœnibus. Ad Dominicam verò Hispani ad initia belli hujus Belgici validam & amplam excitaverant arcem quinquangularem, singulis in angulis ingenti propugnaculo terreo instructam, partem mœnium, ipsamque portam complexam, quæ tamen arx antequam perfici posset, à transactione Gandavensi publicatâ, capto

capto à militibus suis Casparo Roblesio gubernatore, per cives rursum eversa est. Omitto propugnacula è terrâ aggeratâ magnæ molis, quorum tria intra fossam vallum ambientem, vallo ipsi connexa, duo ad boream portas tegentia, tertium in austrinâ parte: quartum item, sed extra fossam, nec vallo contiguum, portæ Orientali objectum: adhæc alia duo ejusdem generis, vallo conjuncta sed minora: & præter ea ex lateribus structa VII, quædam turriculis fastigiata, quædam sine fastigiis: omnia muniendæ urbi contra vim hostilem instituta. Quinetiam durante hoc bello Belgico, suburbium, quod ante dixi, & ingens, & ædificiis non infrequens, à naviculariis habitatum, à quorum navigiis & amne nomen quoque traxit (Schutendiep enim vulgò nuncupatur) duabus portis prætextum, Polanæ ac Steentillanæ, vallo terreo haud infirmo, & fossâ benè profundâ est incinctum, ut penè non minùs urbe ipsâ tutum sit ab hostili incursu & vi, ac quasi urbi adjectum. Cætera suburbia egregia, præsertim antè portas Dominicam, Botteranam, Amnicam belli injuriis jam periere: quamquam antè Amnicam, vallum cum fossâ, castelli in modum, ductum partem suburbii etiam nunc includat, portamque eandem protegat. Id verò suburbium, quod antè portam Dominicam fuit, longissimè procurrens cum pago proximo Helpenâ, qui VIII stadiis non minùs ab urbe recessit, continuâ domorum serie penè se conjunxit. Et præter suburbia hæc toto Meridionali & Septemtrionali latere in eodem dorso editiore, in quo urbs est sita, amœnis ac sumptuosis hortis, & ædificiis elegantibus totus post pomœria locus longè latèque obsitus ac contectus fuit. Taceo insulas virorum nobilium complures in Meridionali potissimùm plagâ. Cuncta nunc per bellum vastata, vix pauca hic illic instaurata: in Boreâ verò plagâ urbis novæ mœnia illa magnifica ac firma, de quibus paulò antè dixi, excitata, sed nondum perfecta. Denique urbis situs in universum hujusmodi, ut quemadmodum per amnes, ac rivos, quos dixi, ex Amaso fl. ac Lavicæ ostio, ipsoq; adeò mari, itemque ex agro circumjecto, majoribus minoribusque navigiis, sic per Drentiæ itinera nullo non anni tempore idonea, ex ipsâ Drentiâ & cæteris circumjectis Germaniæ partibus rhedis ac curribus percommodè res omnes importari in eam, & rursum exportari possint. Tantò quidem ipsa etiam hinc felicior, quòd in omni agro in omnem mundi plagam circumfuso sola sine æmulis negotiationes possideat.

Suburbia extra prius dictum urbis ambitū.

Commoditas situs.

De antiquitatibus ejus primis, & de origine quæ vulgò feruntur, incerta sunt, pleraque etiam indubiè fabulosa, ac inepta: qualia sunt, quæ nugator Kempius memorat. Nomen à viridibus pratis aut arboretis, quæ sunt circùm circa, videri potest deductum; cum quo convenerit Græcum φυλλεῖον (si recta hæc lectio) veteribus circiter hæc loca collocatum. Melius fortè à *Gruno* aut *Gryno* principe vel conditore loci, non illo quidem Trojano, aut Frisonis nepote originis Indicæ (nugæ enim istæ sunt aniles) sed homine Frisio: Quo cum congruere videtur forma vocabuli, quo Frisii & olim & hodiè tam Occidui quàm Orientales appellare hanc civitatem solent, Grinse aut Grense eam vocantes. Est autem frequens in totâ hac viciniâ, derivata nomina hujusmodi à propriis hominum, aut fluminum, aut aliarum rerum similium nominibus in fine per *Inge* formare; ut *Hunsinge*, *Fivelinge*, *Ostringe*, *Rustringe*, *Harlinge*, *Husinge*, *Esinge*, *Wetzinge*, *Thezinge*, *Thedinge*, *Appinge*, *Cortinge*, *Iemminge*, *Pauvinge*, *Baltringe*, *Schuringe*, *Mackinge*, *Mitlinge*, *Tinaldinge*, & in ipsâ urbe *Ebbinge*, *Botteringe*, *Harderinge*; *Folkeringe*, *Gaddinge*, *Gelkinge*, ut patronymica infinita ejusdem desinentiæ in Frisiâ & Drentiâ præteream.

Antiquitates incertæ.

De nomine urbis.

Vide lib. de Origin. & Antiquit. Fris.

DE CONIVNCTIONE CIVITATIS GRONINGAE CVM VLTRAIECTINIS.

[*In Historia & libell. de Origin. & Antiq. Fris. Vide omninò ad calcem.*]

PRIMAM sub hoc nomine mentionem ejus in probatis & fidis literarum monumentis (nam de tabulæ Romanæ ætate ac fide cur dubitem, demonstratum à me alibi est) usurpatam invenio in instrumento quodam donationis, quod est in tablino Ecclesiæ Vltrajectinæ, scripto & signato anno Christi M.XL: quo in instrumento Henricus III Imperator, cognomento Niger, filius Conradi II Salici, eidem Ecclesiæ tempore Bernoldi præsulis confert *jus prædij, quod ipse in villâ* GRONINGA *videbatur possidere*. Quâ de donatione pauca dicam, ut & antiquitatem & veritatem in hac re illustrem. Cùm Normanni vastatores totius tractus maritimi Vltrajectum quoque occupassent, sacraque & profana illic diripuissent, cuncta ferro & flammâ pessum dedissent, successoresque Hungeri, qui manus vastatorum vix fugiens evaserat, Daventriæ domicilium ac sedem collocassent, tandem Baldericus è Comitibus Cliviæ prognatus, quintus post Hungerum episcopus, primùm per se vivente adhuc Henrico Aucupe Rege, sed parvo profectu, dein benevolentiâ & liberalitate Ottonis Imperatoris, & fratris ejus Brunonis, quos ipse in bonis literis erudierat, adjutus eandem urbem instaurare, ac sedem ibidem figere rursum cœpit. Sed exoleverant ferè Episcopatus jura, quæ ex liberalitate priorum Principum ei fuerant collata, amissis unâ cum usu ac possessione donationum haud paucis literis; vicinaque Nobilitas, ceu fieri solet, pleraque vacantia invaserat. Itaque instauratis donationibus ad restituendam Episcopatus fortunam fuit opus. Quod inchoatum à Conrado Franco Imperatore, mox ab Henrico Aucupe promotum, ab Ottone I factum multò uberrimè, novaque beneficia ab eo prioribus addita. In his & *venationum jus in Comitatu Everhardi in pago Drentiæ* fuit; quod cùm ex procerum vicinorum ordine nonnulli invito Episcopo usurparent, & traherent ad se, ab Imperatore soli Episcopo, & cui ille permitteret, est tributum, cùm annus flueret à nato Christo D.CCCC.XLIV. Idem repetitum ac firmatum ab Henrico II, cui Claudi cognomen, in gratiam Aufridi, anno M.VI. Et ab eodem *Comitatus* ipse *Drentiæ*(sic loquuntur tabulæ) Ecclesiæ eidem in gratiam Adelboldi præsulis donatus in perpetuum: eoq; modo imperium regionis hujus in genere, uti ego existimo, juris Vltrajectini factum. Pòst mortuo Conrado II Imperatore, cujus ipsius quoq; animus Vltrajectinæ sedi ob episcopum Bernoldum III, & studio cõjugis Giselæ impensè deditus fuerat, cùm filius ejus Henricus III, cognomento Niger, intestina defuncti parentis in æde Martinianâ ibidem condidisset, donationibus novis priores cumulavit; in quarum una est ea, quam dixi, Groningæ hujus nostræ memoriâ celebrata. Sic enim illic scriptum, *Henricum Regem ecclesiæ Vltrajectinæ in honorem Martini structæ, in remedium animæ patris, & sui memoriam perpetuam, præsule tum Bernoldo, concedere & donare tale prædium, quale in villâ* GRONINGA *nuncupatâ videbatur tenere, situm in Comitatu Drentiæ, cum areis, ædificiis, mancipiis agris cultis & incultis, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus, viis, inviis, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, cum omni ejusdem Comitatus strictione, monetis, teloneis, causis agendis, & discutiendis, cum omnibus appendiciis & pertinentiis, quæ ad præsens retineri videntur, aut quicquid imposterum ibi Deo adjuvante acquiri poterit: eo videlicet tenore, ut supradictum prædium perpetuò respondeat servitio & utilitati fratrum ibi Deo servientium incessabiliter: scilicet ut ex ejusdem prædii utilitate*

Diploma Henrici III Imp.

litate quotannis habeant XXX *carradas vini; reliquum verò ex prædio proveniens à Præposito in usum eorundem exponatur fideliter; nec liceat quicquam ejus in usus alios conferre, priusquam id quod jam dictum est vinarium tributum fuerit solutum.* Quæ verba apud posteros aliter atque aliter accepta, diversas & dissidentes sententias peperêre. Quidam sic accepêre, quasi villa aut civitas Groninga (id enim sine dubio unum & idem) in Comitatu Drentiæ dicatur sita, eademque cum omni jure & annexis donata sit his tabulis ecclesiæ Vltrajectinæ, velut Drentiæ membrum. In quorum numero multi fuêre episcopi hujus sedis, & canonici plerique, & eorum ministri, propterea quòd suis rebus eam interpretationem commodam esse arbitrabantur. Fuêre etiam non pauci nostri temporis, qui litis ergô, quam cum civitate habebant, ut se ab eâ sejungerent, è finibus Frisiæ hodiernæ eam exterminare voluerunt. Alii contrà in alia omnia euntes, & longè quidem rectiùs judicio meo. Nec enim dici in tabulis regiis, Groningam in Drentiâ sitam, aut ipsam ecclesiæ Vltrajectinæ donatam, sed *prædium, quod Rex videbatur in villâ Groningâ tenere, & id situm in Comitatu Drentiæ esse*, & dono ecclesiæ ei datum, esseque verba Regis donantis in istam sententiam planissima. Id verò prædium Præfecturam suburbanam esse volunt, dat Gho und Woltrecht/ ut appellavit posteritas, aut certè maximam hujus partem, quam ego jam antè ostendi partim se Drentiæ, partim Frisiæ contiguæ debere: Eam quippe à primâ usque memoriâ ex oppido Groningâ, tanquam præfecti sede, quem dare Vltrajectini solent, fuisse administratam: atque hoc Regem voluisse, cùm scriberet, *prædium illud in Drentiæ quidem Comitatu situm, in villâ tamen Groningâ se tenere.* Atque hæc interpretatio vel eò mihi videtur verosimilior, imò verior, quòd idem Rex eodem anno, adeoque eodem illo die, quo dedit has, (si me antigrapha, quæ vidi, non fallunt: is est dies XII Calend. Iunii) binas quoque tabulas alias signavit, quarum alteris prædia etiam alia in eodem *Drentiæ Comitatu* posita, in alteris rursum alia in *Comitatu Radulfi*, & quicquid de iis inter *Amaso* & *Lavesco*, id est, inter Amasum & Lavicam locatum, quæ omnia Vffonis & fratrum ejus, hominum nocentium, justo judicio damnatorum priùs fuerint, huic eidem sedi Vltrajectinæ eodem modo cum areis, ædificiis, mancipiis, agris, pratis, campis, pascuis, aquis, piscationibus, viis, inviis, exitibus, reditibus, cæterisque priùs recitatis, dono obtulit. Sic enim sentio, has partes omnes trinis his tabulis ab Henrico donatas coaluisse paulatim in unam Præfecturam, quam Gho & Woltrecht nuncupamus, earumque tribunalis sedem in urbe esse collocatam. De *Comitatu* verò *in eâdem Drentiâ*, qui *Gozelonis Lotharingiæ Ducis* (is est, qui in Frisiâ & Hollandia res gessit, & imperium aliquandiu tenuit) & altero *Vmbalaha* dicto, qui *Comitis Enohardi* fuisse perhibentur, & non tam Ecclesiæ, quàm Episcopo ab eodem Rege aliquot annis post donati sunt, ἐπέχω. At hoc ex his omnibus, & compluribus aliis eorum temporum tabulis disco, tum morem fuisse, ut *Pagus* maius aliquid significaret quàm *Comitatus*, pluresque Comitatus Pago uno, ac prædia plura uno Comitatu comprehenderentur: ita unam eandemque Drentiam, item Tuentiam, item speciales Frisiæ regiones in plures tunc fuisse Comitatus distinctas. Quod in Frisiâ potissimum hæsit diutiusculè, uti est à me alibi demonstratum. Dicebaturque *Comes* vulgò in his oris, qui ab Imperatore vel Rege jurisdictionem summam in Comitatu aliquo, id est, in diœcesi habebat cum imperio. Sed de sententiarum discrepantiâ quod dixi, id lectores dijudicanto: ego, quamquam quid sentiam, exposuerim, me tamen judicem controversiæ non interpono. Episcopi certè plerique, qui proximis sæculis secuti sunt, id quod antè etiam notatum à me est, in rem suam, ecclesiæque suæ verba diplomatis traxêre, jusque in oppidum, prætoriumque in oppido imperium haud minùs quàm Præfecturam suburbanam, quæ eo-

Diplomata ejusdem Henrici Imp. alia.

[COMITATVS vocabulũ.]

COMES quis?

Episcopi quid secuti.

Præfectus Vltraiectinus Groninga, & munus aut poteſtas eius.

rum ſine controverſiâ erat, ſibi vendicarunt. Et tenuerunt quidem id diu, ſed non ſine tumultibus crebris ac difficilibus ex hoc fonte enatis, adeò ut armis arma ſæpè concurrerint, ſæpè caſtra in oppido caſtris oppoſita, bellumque intra mœnia geſtum ſit. Populus enim ad libertatem reſpiciens, aut libidini præfectorum, quos in urbe Epiſcopi habebant, obviam ibat, aut Epiſcoporum imperium indies latiùs tendens recuſabat. De quibus omnibus prolixè à me in Hiſtoriâ eſt dictum. Attamen prævaluit Epiſcoporum vis & potentia, quæ magna tum fuit, ſuccincta etiam autoritate ſacroſanctâ, & religionis opinione, tenuibus verò adhuc oppidi rebus. Quæ res ſi tantæ tunc fuiſſent, quantæ pòſt factæ ſunt, non minùs hîc quàm in Oſtergoâ & VVeſtergoâ, in quas diplomata ſimilia ab Henrico IV Cæſare impetrata extitêre, eadem ambitio & avaritia epiſcopalis operam perdidiſſet. Sic verò obſervatum de his porrò invenio, veſtigia rerum in monumentis ſequens, clerum Vltrajectinum in initio præfectum Territorio ſuburbano dediſſe, quem vellet, & in annos, quot vellet; eumque præfectum in urbe ſedem & tribunal habuiſſe: huic ſimul & prætorium munus gerendum in urbe, & nomen præfecti urbani impoſuiſſe ipſum Epiſcopum, eumque *Sculthesium* ſummum judicii miniſtrum, ceu legatum ſuum, conſtituiſſe: mox Præfecturam utramque in feudum perpetuum eſſe verſam: feudum rurſum poſt aliquot ſæcula in emphyteuſeos conditionem, aut emphyteuſi ſimilem commutatum: in feudi poſſeſſione fuiſſe per aliquot ætates Gronenbergios, Supperochios, rurſum Gronenbergios, Gronenbekios, Selwerdios, familias nobiles, interdum conjunctim, interdum diviſim. Pòſt, cùm ad Coverdios hæreditas Selwerdiorum tranſiſſet cum Idâ hærede unicâ atque ultimâ domus iſtius, Hermanno Coverdio denuptâ, emphyteuſis inducta eſt; jure an injuria, neſcio. Emphyteutæ facti Ioannes & Reinoldus Coverdii cum ſingulis filiis, & Goverdus Hovius anno Chriſti M.CCC.LXXI, mortuo paulo ante epiſcopo Ioanne Vernenburgio: lex his dicta, ut emphyteuſis duraret ad tempus vitæ ipſorum. Verùm ut ſuburbanus præfectus limitibus arctis finitum imperium in plebem ruſticam habebat, nec cauſas cognoſcebat, aut ſententias ferebat ſine collegio judicum, quos plebs ei aſſeſſores dabat, plebſque in cæteris libertate fruebatur ſuâ; ſic prætoria poteſtas in urbe collata ab epiſcopo juriſdictionem ſenatus, & imperium ejuſdem, ut falsò quidam credunt, non tollebat. Nam ſenatus pacta ſæpè iniit cum vicinis, quo tempore præfecti in urbe erant, quæ ſine imperio & juriſdictione haudquaquam locum habere poterant, & de foro in urbe agendo, cognoſcendiſque controverſiis fœdera habuerunt: denique publicæ tabulæ teſtes ſunt, quondam anno à Chriſti natali M.CC.LXXXIII, cùm præfecti Gronenbergii eſſent, & fortè è Selwerdicâ domo nobili duo criminis publici facti fuiſſent rei, quæſitum in conventu fuiſſe, ab Huneſgoniis, an civitate Groninganâ, an denique ab Egberto Gronenbergio, ut Territorii ſuburbani præfecto, propterea quòd ubi horum omnium fines concurrebant, arx Selwerdia ſedem haberet, viderentur judicandi: & cùm ipſis reis permiſſum eſſet, ut ex his tribus, quem vellent judicem ſibi eſſe in perpetuum, eligerent, hos Egbertum cum ſucceſſoribus ejus elegiſſe. Quibus omnibus locus eſſe nullo potuiſſet modo, ſi judicandi poteſtatem cum imperio nullam ſenatus tenuiſſet. Ad hæc, quamquam præfecto, munerique ejus locum daret apud ſe, tamen Epiſcopi imperium in ſeſe agnoſcere, eíve ut principi ſuo aut domino jusjurandum dare, paremque cum cæteris diœceſeos civitatibus conditionem ac legem ſubire civitas hæc noſtra multo tempore recuſavit. Nec exemplis deſtituebatur aliarum civitatum liberarum, quæ & præfectos hujuſcemodi à vicinis reciperent Principibus,

cipibus, & tamen iisdem jurejurando, ut subditæ, se non obligarent.
Et cùm ipsa in Frisiæ solo, ac Frisici juris esset, relictâ libertate gentis alieni-
genis dominis se subijcere tergiversabatur. Et quamvis mussarent sæpè
Episcopi, præsertim si qui ingeniis erant ambitiosis, tamen ad vim descen-
dere ob hanc causam ausi non sunt. Nam creverant jam opes civitatis, &
fœderum pactis de tuendâ libertate cum vicinis firmabantur. Accedebat, — Fœdus Anseaticum.
quòd in societatem fœderis Anseatici, cujus tum & magnum robur, &
non vilis autoritas, & prompta auxilia erant, civitas jamdudum esset co-
optata, nec abjectam conditionem in sociarum civitatum ordine teneret.
Quæ cùm sic haberent, quamquam Florentius episcopus, familiâ Weve- — *Florentius Episc. Vltrajectinus.*
lichovius, vir sapiens & industrius, à VVenceslao Cæsare diploma obtinuis-
set signatum anno M. CCC. LXXXII, ipsis Calend. Maij, quo diplomate
copia ei fiebat repetendi ac recuperandi omnia, quæ incuriâ antecessorum
ipsius, aut quovis modo ab Episcopatu defluxerant, eoque fretus haud se-
gniter res suas curaret, tamen Groningam lacessere armis, aut iniquis ur-
gere postulatis veritus fuit. Demùm, cùm cætera desperaret, per colle-
gium suum (nam factum hoc vivente adhuc ipso deprehendo, etsi cùm Hi-
storiam primò scriberem, secus opinarer) alio modo sub beneficii specie ob-
ligandam sibi aut Ecclesiæ suæ civitatem putavit. Anno enim M. CCC. XCII,
qui penultimus vitæ ejus fuit, Collegium summum, cui propriè donatum — *Pactio collegij Vltrajectini cum civitate Groninga de Præfectura urbana & suburbana.*
fuisse prædium illud ab Henrico Rege ostendi, autore hortatoreque ipso, li-
cet pacta cum Coverdiis haberet, tamen posthabitis his, omne jus suum,
quod ex Henrici donatione profluebat, sive id in urbe, sive extra urbem
esset, certâ lege civitati tradidit. Lex hæc fuit, *ut civitas jus & jurisdictionem
istam à collegio teneret in annos proximos centum, eoq; nomine eidem collegio solveret
quotannis canonem scutatorum Francicorum veterum* LXXXIII *cum dimidio, loco &
tempore certo, & præter canonem hunc vigesimo quoque anno honorarium munus septem
marcarum argenti puri offerret Vltrajecti: exciperentur census, reditus, decimæ & res
hæreditariæ, qui quæve canonicorum erant in territorio hoc eodem, ex quibus pactio-
ne hac nihil iis decederet: Exactis verò centum annis, ut eadem hæc omnia valerent
in annos centum alios, si vellet civitas in pactorum fide manens, & ejus rei gratia
marcas argenti puri* L *ante Calendas Septembris collegio eidem Vltrajecti offerret, no-
vasq; pactionis literas iisdem his verbis scriptas posceret, daretq;: & rursum, his quoq;
annis finitis, repeterentur eodem modo ac lege omnia: idemq; extenderetur in perpe-
tuum.* Cautum tamen duobus Hoviis cum matre ad tempus vitæ ipsorum,
quorum triens totius hujus juris ex pacto priore fuerat. Ita civitas Gronin- — *Civitas Groninga jam prorsus libera.*
ga sine controversiâ, ut ipsa rebatur, undequaque jam libera, ac sui juris
facta, & imperio quoque Territorij suburbani aucta, canonis tantilli onus
ne sentiens quidem, Episcopi modò honorem ac dignitatem, ut patroni,
comiter agnoscens. Sed Fridericus Blanchenhemius in locum Florentij — *Fridericus Blanchenhemius.*
suffectus episcopus, vir ambitiosissimi & inquietissimi ingenii, quanquam
per literas solennes fidem civitati dedisset initio regiminis sui, *omnia se ei jura
ac privilegia conservaturum, pacta cum suis inita rata habiturum, patronum & protecto-
rem ejus ubiq; ex æquo & bono futurum, aliaq; facturum hujusmodi,* rursumque à qua-
driennio peramicè cum eâ convenisset, cùm metus & periculum ab armis — *Anno M. CCC.XCIX.*
Hollandicis urgerent, tamen paulò pôst, periculo eo metuq; amoto, cùm vi-
deret recenti bello externo pariter ac sociali fessam civitatem, commodū id — *Anno M. CCCCI.*
ratus cupidini suæ, callidissimo consilio novis eam armis domi implicuit. Pri-
mùm enim pro exulibus, capitalibus civitatis inimicis, intercessorem se in-
gessit: mox non impetratâ re, quasi supplicibus deesse non posset, simul aliis
quoque causis, quas cupido suggerebat, prætextis, bellum movit. Eo
moto, quod futurum prævidebat, canonis annui ex pacto Canonicis debi-
ti solutio est impedita. Ita rescindendæ pactionis color aliquis repertus.

Inter

Inter causas alias hanc jactabat præcipuè, quòd civitas imperium omne, quod quoquo modo ex Henrici Imp. dono profluxisse videri poterat, redemisse se pactione nuperâ censebat, Episcopus autem ad urbanam Præfecturam pactionem non pertinere contendebat, præfectumque ajebat ab antecessoribus suis dari solitum, à se quoque dari oportere. Nec antè destitit armis civitatem premere, omnia circùm circà infesta ei facere, majora minitari, quàm ad dictatas conditiones descendere eam compulisset. Conditiones hæ fuêre.

Transactio duplex cum Friderico Blanckenhemio.

Exules ad sua, ut tum erant, redirent, nec actiones de damno haberent: Canon quinquennio non solutus collegio ob bellum, statim solveretur: Civitas Episcopo jus Præfecturæ suburbanæ cederet; is præfectum pro arbitrio daret, qui sedem & tribunal haberet in urbe; id est, vt verbo dicam, pactio prior cum collegio esset irrita. Id pridiè Michaëlis anni M. CCCC. V. confectum. Triduò pòst, de vrbano jure sic porrò transactum: *Civitas Groninga è numero civium suorum* Sculthesium, *id est, præfectum ederet quem vellet, munus ei abrogaret, successorem daret, continuaret, quando, quoties, quandiu placeret: editus verò, successorvè datus apud præfectum suburbanum Episcopi ministrum juraret: juramenti summa hæc esset*, JUS ET JUSTITIAM SE ADMINISTRATURUM OMNIBUS INTEGRE ATQUE INCORRUPTE, SECUNDUM MOREM FORI ISTIUS: *præfecto suburbano ultra triduum tergiversante, consuli potestas esset hoc juramentum ab eo recipere eâdem verborum formâ. Pro hoc jure civitas quotannis aureos scutatos Francicos* XXVIII *penderet Episcopo ipsi Vltrajecti, & vigesimo quoquo anno marcas duas argenti puri cum marcæ triente præfecto Coverdio Coverdiæ; utrumque ante exitum Octobris: Et hæc pactio vim haberet in annos* C. *quibus finitis, si civitas ante exitum ejusdem Octobris offerret Episcopo marcas argenti similis* XVI, *& trientem marcarum duarum, peteretq; ejusdem juris & pacti continuationem, eadem omnia valerent in annos totidem; & ab eorum fine rursum repetitis iisdem, & pactis purè servatis in annos totidem alios atque alios; idq; extenderetur in perpetuum, nec liceret episcopis abnuere.*

Dat heimal, lick ofte del vñ recht doen vnd wedervaren laten sal/na olden herkamen des gerichtes in Groningen.

Cupido Friderici Blãckenhemij.

Sic Episcopi cupidini iniquæ utcunque tum satisfactum, belloque finis impositus. Sed ne hîc quidem stetit hominis istius immensa ambitio: quinimò cum successu rerum progrediens longius, eò demùm rem redegit, ut civitas eadem omnibus vexata incommodis fessaque, quietis ac pacis causâ coacta demùm sit, *ipsi velut domino fidelitatis juramentum dicere, & eandem conditionem parendi cum cæteris civitatibus majoribus diœceseos Vltrajecto, Daventiâ, Campis, Suollis subire, ac subditam se, membrumq; diœceseos profiteri, reliquo tamen jure omni incolumi, & salvis, quæ cum vicinis habebat, fœderibus.* Factum hoc anno post Christum ex Virgine natum M. CCCC. XIX. Ab hoc autem tempore pax & concordia inconcussa civitati cum Episcopis & diœcesanis stetit, resque in eodem hoc statu mansit, quem iam exposui, ad Davidem usque Burgundum.

David Burgund. episc. Vltraiect. & contractus cum eo initus.

Hic Vltrajectinis rebus potitus, anno Christi M. CCCC. LX, cùm pecuniæ egeret, *acceptis à civitate nostrâ mutuò aureis Rhenanis* M. DC, *restituit illi suburbanæ Præfecturæ jus ac imperium ad tempus vitæ suæ, & in sexennium à finitâ vitâ proximum, conditionemq; addidit, ut à civitate penderetur hoc nomine canon annuus aureorum similium centum; nec verò fas esset prius à civitate repetere successores suos Præfecturam dictam, quàm mutuum omne restituissent.*

Frider. Badensis episc. Vltraiect.

Davidi defuncto anno M. CCCC XCVI, successit apud Vltrajectinos Fridericus Badensis: qui cùm nondum quinquennium rebus præfuisset, armis Saxonicis petita civitas est, belloque diuturno æquè ac gravi vexata: in quâ cùm auxilium Episcopi, patroni ac principis sui, sæpè rogasset, nec solùm non juvaretur ab eo ita uti par erat ex contractus conditione, sed haud obscurè premeretur etiam, tandem necessitate ultimâ circumventa, & coacta, sequens id, quod erat in pacti * formulâ disertis verbis nuncupatum, in fidem principis alius, Edsardi scilicet Frisiæ, quæ ad Orientem Amasi est, Comitis, concessit. Atque hic Vltrajectini juris in civitatem finis fuit. Ab

* *In formulâ hæc erãt*, Libertatẽ pristinam.

Edsar-

Edsardo deinde ad Carolum Geldrum, à Geldro ad Burgundos imperium hoc devolutum est. Quod quomodò factum, infra monstrabitur.

nam retineret cum omni jure suo: episcopo ecclesiæ Vltrajectinæ adhæreret, ut solet: alterius principis imperium in fraudem episcopi & Ecclesiæ non subiret, quamdiu vi majore aliud facere non cogeretur: episcopus vicissim in periculis eam summis viribus tueretur.

DE CONIVNCTIONE ET FOEDERIBVS CIVITATIS CVM Ordinibus Agri vicini.

PROXIMUM nunc, ut, quæ acta cum vicinis sunt inter Amasum & Lavicam, quæque cum iis jura sociata, videamus. Nec verò hîc ea repetemus, quæ sunt Historiæ Decade primâ nobis exposita: sunt enim minùs congrua instituto nostro: sed quæ secundâ & sequentibus exposuimus, fusè ac sparsim, eadem breviter contrahemus, & rem totam velut in synopsi Lectori statuemus ob oculos. Finito tandem diuturno & exitiali bello, de quo Decadis primæ libro ultimo in Historiâ scripsi, quo in Gronenbergios & Gelekingios divisa civitas, & intestinis armis miserrimum in modum afflicta, & cum civitate totâ regio vicina in partes distracta, sese attriverant, velut calamitate cautiores factæ ab anno M. CC. LII diu deinceps quietæ fuêre. Pòst cùm minuti tumultus in Agro inter ipsos agrarios ex ambitione hic illic rursus existerent, deinde majores quoque, imprimis verò in Fivelingiis renascerentur, civitas tamen in quiete perstitit, & quasi spectatrix fabulæ fuit. Et quoniam vacillabat sæpè jurisdictio in Agro ob partium studia, contumaciamque potentium, quibus pro jure vis ac libido erant, simul etiam commercia actionibus violentis turbabantur, tum firmandorum judiciorum, tum commerciorum tuendorum causa cum his aut illis agri partibus, ut occasio ferebat, pactis fœderibusque eadem se civitas junxit, eoque modo publicæ pacis anchora fuit. Atque hæc pax cùm ad annum usque M. CCC. XXXII stetisset, intereaque opibus & negotiationum multitudine oppidani crevissent, eo, quem dixi, anno in dissensionem cum sociis suis, ex dissensione in tumultus, ex tumultibus in apertum & magnum bellum inciderunt. Eo bello omnes, qui inter Lavicam flumen & Dullartum sinum sunt, exceptis, qui Præfecturam veterem tenent, & cum his bona Drentinorum pars, in civitatem conjurarunt, nec antè destitêre, quàm acceptis illatisque gravibus detrimentis anno demùm sexto post arma sumpta summis viribus in civitatem euntes in eas angustias & necessitatem adegêre, ut ipsa intercessorum arbitrio submittere sese, & deditionem facere coacta sit. Conditiones dictæ duæ asperæ ac duræ parentando hostium odio: prior, *ut pars muri oppidani longo tractu à portâ Ebbinganâ versùs portam Botteranam deyceretur, locus ligneo septo rursum clauderetur:* altera, *ut sex in urbe domus ex lateritio opere firmæ & sublimes, turrium aut arcium instar, ad medium usque fornicem, ne novis turbis occasioni essent, humiliores fierent.* Reliquæ æquiores: quales hæ, *ut vetusta pacta & fœdera inter partes servarentur, omnibus jura sua cum jurisdictionibus integra utrimque manerent, oppidani agrarijs in defendendâ libertate auxilio essent, in collybi & commerciorum ratione fraudem ijs non facerent: quaterni ex tribus agri partibus prætores cum quatuor Drentinis, quatuor consulibus Groninganis, duobus item antistitibus Adoardiano & Werumano, quotannis Groningæ in curiâ convenirent, & monetam examinarent, remq́ue numariam ex commodo totius regionis constituerent.* Pronunciatum prid. Petri & Pauli Apostolorum anno M. CCC. XXXVIII, sed sigillis tribus tantùm signatum, Fivelingio, Hunesgonio, Drentino; reliquis, quibus signari debuerat, Groningano, Fredowoldio, Langowoldio, Hummerzio,

Bellum vicinorum in Groninganos.

M. CCC. XXXVIII. *Vrbs dedita.*

Conditiones pacis.

merzio, Octopagico, non adjectis. Vnde ſuſpicio mihi eſt, conditiones illas duriores recuſaſſe civitatem. Nec tamen eâ minùs pax coiit. Ab annis deinde non multis arx Selwerdia bono Reip. à Groninganis, Huneſgoniis, Fivelgoniis, Langowoldiis pecuniâ publicâ empta eſt, & ſolo æquata: pecuniaque in hunc uſum à ſociis omnibus collata. Perculoſa quippè arcis ejus firmitas non ſolùm urbi, ſed cæteris quoque de libertate ſuâ ſollicitis videbatur. Et cùm pecuniæ ejus gratiâ controverſia inter urbanos & Langowoldios enata eſſet, eam anno M.CCC.LXI, die decollationis Ioannis Baptiſtæ, compoſitam invenio.

NOTA. *Conventus generalis Friſiorum* Groningæ, *relicto* Vpſtalleſbomo.

Eodem verò anno M.CCC.LXI, delecti ex Huneſgoniis, Fivelgoniis, Hummerziis, Præfecturâ vetere, & præter hos etiam Oſtergoi, VVeſtergoi, Reiderii, Amaſani, Broecmerii Groningæ congreſſi cum conſulibus ac ſenatu hujus civitatis, pacis & libertatis Friſicæ tuendæ ergò ſancivêre, *ut rata eſſent omnia, quæ olim in ſolennibus comitijs gentis ad Vpſtalliſbomum fuerant decreta, eademq́ſ ſanctè colerentur:* Et his addidere alia: *ut prætores omnes cum ſingulis aſſeſſoribus ſuis ac antiſtitibus aut ſacerdotibus quotannis Groningæ convenirent ipſis Calendis Iulij, ac de Reip. negotijs deliberarent & conſtituerent, nec niſi confectis aut definitis negotijs inde diſcederent ſub graviſſimâ pœnâ: ut Selandiis, id eſt, partibus Friſiæ ſingulis ratæ eſſent conſuetudines ſuæ in electione judicum; ne ſocij à ſocis proſcriptos receptarent, néve ijdem novis ac inſolitis vectigalibus ſe mutuò onerarent, ut omnes in defendendâ libertate, & repellendâ notoriâ injuriâ, ſi neceſſitas premeret, & promptè & tempeſtivè pro modo virium ſuppetias ſibi mutuo ferrent, nec abſiſterent antè, quàm periculum eſſet depulſum: denique ſi quæ exiſteret controverſia in aliquâ Friſiæ regione, ea ex ſpecialibus illius regionis conſtitutionibus, conſuetudinibus, privilegiis bonis honeſtiſq́ſ finiretur.* Hoc modo Groninga id eſſe cœpit, quod ante Vpſtalliſbomum fuerat, locus ſcilicet concilii aut comitiorum univerſæ noſtræ gentis velut proprius, ac Reip. liberæ Metropolis. Certè ab hoc tempore ad Vpſtalleſbomum in Auricano agro conventus hujuſmodi, cujuſmodi ſolent, fuiſſe non reperio, Groningæ verò ſæpè fuiſſe reperio: ut mirere meritò homines, qui iſta cùm ſcirent, tamen urbem è Friſiæ regione eliminare litigiis ſuis conati ſunt.

Vicinorum iuridici cõventus Groninga.

Atqui præter hæc totius gentis concilia etiam tum invaluerat mos, ut ii qui Amaſo & Lavicâ clauduntur, conventus juridicos ſeorſim agerent Groningæ, idque vel quotannis, vel quoties commodum videbatur. Nam & loci commoditas alliciebat, & civitas opibus ac magiſtratuum ordine & ſapientiâ valida in ſocietatem judiciorum adſcita contumaciæ potentum terrori, & fluctuanti juriſdictioni firmamento ac ſubſidio erat. Nec enim tum quoque æquabilis in jure dicundo ratio in ſubſelliis prætorum per Agrum ubique ſervabatur, & qui opibus valebant in nobilitate, non facilè ſe legum ſcitis & judicum ſententiis ſuæ cupidini adverſis ſubiiciebant: Vnde mala metuebantur, quæ affligendæ patriæ, & evertendæ libertati poterant eſſe. Quæ cùm priori more vix jam reprimi poſſe videbantur, remedio majore opus eſſe ſapientes in provinciâ, ac patriæ & pacis amantes judicarunt. Itaque omnes omninò inter Amaſum & Lavicam, qui poteſtatis publicæ partem tenebant, quos ſeorſim per minores populos in oppido coire, & cum oppidanis ſententias judicum recognoſcere mos ferè ferebat, ſimul Groningæ adeſſe juſſi ſunt, cùm annus ageretur à Chriſto in terris nato M.CCC.LXVIII. Ibi conſenſu omnium decretum ſolenniter, *ut bis quotannis judices, qui inter Amaſum & Lavicam flumina ſedes habebant, in quorum numero expreſsè Reiderij & Weſterwoldij, cum iis qui ſunt in Præfecturâ vetere, recenſentur, ſemel, die octavâ poſt Pentecoſtes, iterum die XV Septembris, aut ſæpius etiam, ſi res poſceret, Groningæ conventum agerent, in eoq́ſ cauſas cum magiſtratu oppidano recognoſcerent.* Atque ita legis eſſe cœpit, quod moris liberi eſſe ſolet. Suntque multa alia præclara & egregia illîc ſancita, ad rem judiciariam, totumque juriſdictionis ordinem ac modum, imprimis verò ad

judiciorum

judiciorum sanctimoniam atque integritatem pertinentia, quæ nos in Historiâ Decadis II libro IV expressimus: quæ talia sunt, ut ne eruditissimas quidem & sapientissimas civitates eorum meritò possit pudere. Ad hæc *fœdera vetera instaurata pacis causâ, vis omnis vetita, mulcta violatoribus gravis ære Groningano indicta.* Signatum decretum sigillis Reideriorum, Præfecturæ veteris, Westerwoldiorum, Hunesgoniæ, Hummerziæ, Fivelgoniæ, Fredowoldiæ, Langowoldiæ, civitatis Groninganæ, die Magni Martyris. Hujus fœderis & decreti beneficio pax rursum inconcussa stetit in hac regione toto penè decennio. Tum verò, cùm se factiones denuò commovissent, & vis jure potior esse cœpisset, maximè cis ultraque Hunesum amnem, coacti sunt ii, qui partem Reip. in Hunesgoniâ gerebant, ni remp. & autoritatem suam pariter perditam vellent, arctiùs se cum civitate rursum conjungere. Conjunctionis præcipuum caput fuit, *factionum compressio: quarum causâ si civitati ad arma eundum, & in contumaces aut turbulentos ducendum esset, de sumptu omni, & detrimento illi cautum per obsides ex sociis pro arbitrio ejusdem legendos: decretumq́, ut, in quos sumpta sint arma, eorum bona in ærarium referrentur: horum dimidium civitati, reliquum sociis agrariis cederet: agrarii suis sumptibus ac periculo rem gererent: eorum præfecturæ si dissiderent inter se, cognitio ac judicium civitatis esset: hujus sententiam reliqui exequerentur.* Adjecta his omnibus conditio, ut tamdiu valerent, quamdiu non esset iis solenniter renunciatum, annoque integro post renunciationem factam. Huic fœderi statim se asscripsêre, qui Adoardianis parent, ipsumque collegium Adoardianum: & post semestre Hummerzii quoque accessêre Hunesgoniis confines, conditionibus modò de impendiis expeditionum nõnihil variatis, & accuratiùs descriptis. Anno deinde M.CCC. LXXXI, cùm princeps nobilitatis in Frisiâ Orientali Occo Broecmerius, studio augendæ potentiæ suæ, in clientelam se Alberti Bavari Hollandiæ & Selandiæ Hannoniæ Comitis, qui jamdudum Frisiis imminebat, contulisset, Frisii omnes inter Flevum & Lavicam flumina Ostergoi, VVestergoi, Sevenwoldii, qui erant periculis ab Hollandis proximi, metuentes libertati suæ fœdus cum civitate Groninganâ in hoc summo discrimine percussêrunt. Nam non Broecmerius solùm formidini erat novus Bavari cliens, præpotens opibus, qui scindere in partes gentem, propriisque viribus atterere posse videbatur, sed factiones quoque in Fivelgoniâ ac Hunesgoniâ se subrigentes, in quibus Nobilitatis pars eundem Bavarum ac Hollandos spectare ferebatur. His verò periculis nil validius opponi posse omnes existimabant, quàm cum civitate hac nostrâ fœdus. Eo fœdere promisit civitas, *fidam se sociam fœderatis, omnibusq́. Frisiis liberis futuram, societati huic fortunas & corpora, si posceret res, impensuram; libertatem suam & fœderatorum contra vim peregrinorum Principum quorumvis, & factiosæ Nobilitatis pro viribus defensuram: si qua clades sociis accideret in prælio, iis periculo perculsis & receptum quærentibus, portas se suas aperturam: factiosos in Hunesgoniâ & Fivelgoniâ huic fœderi obnitentes, & concordiam distinentes, ne Reip. malo sint, compressuram.* Idem fœdus anno proximo M.CCC.LXXXII repetitum solenniter, & amplius quoque factum, asscriptis omnibus, qui inter Lavicam & Amasum colunt, cum conditione temporis in septennium, atque ita è curiâ urbis præconis voce in magnâ hominum frequentiâ publicatum. Idemque anno sequente iteratum similiter. Et cùm triennio pòst rursus se factiones in agro vicino moverent violentiùs, ac turbas cædesque cierent, autoresq; à civitate & sociis compressi, atque in ordinem redacti essent, & fœdus hoc denuo sancitum publicatumque, & pax factiosis Fivelgoniis & Hunesgoniis, omnibusq; omninò huic fœderi subjectis, severè mandata. Id factum anno M.CCC.LXXXVII. Ita motus, & res novæ à Frisiâ ad tempus tum aversæ. Post annos deinde novem Albertus, expeditione in Frisiam susceptâ, & pugna ad Scotersilam commissâ, vicit quidem

Hunesgonia cum civitate fœdus.

Confœderati alij.

Occo Broecmerius *eques, Kenonis fil.*

Fœdus Translavicanorum cum Groninganis.

M.CCC.XCVI.

quidem Frisios, sed longiùs tamen cùm propter cruentam victoriam, tùm propter tempestates, & inclinans in autumnum anni tempus progredi non fuit ausus. Sed à biennio reversus majori cum apparatu & exercitu, anno nimirum M.CCC.XCVIII, victoriâ rursum partâ, & Staverâ, civitatum tunc temporis in iis Frisiæ partibus validissimâ, obsessâ, & deditione captâ, omnem regionem indè usque in Lavicam redegit in potestatem omnique à populo jusjurandum accepit. Sed deditioni qui assentiri nolebant, Groningam & in agrum vicinum se contulerunt. Quâ fortunâ Alberti commoti, qui in factione erant Vetcoperorum cis ultraque Amasum flumen, (hujus enim factionis principem & patronum se Albertus profitebatur) sustulerunt animos: Et cùm istuc quoque ab Alberto legati de deditione venissent, filius Occonis Broecmerij jam extincti VVidseldus, & cum eo Folcmarus Allena Osterhusanus, ad ipsum profecti, se & totam illam Orientalem Frisiam, quæ Comitatus nomine hodiè censetur, ei tradiderunt hac lege, ut eandem in feudum ab ipso mox reciperent, fierentque ejus beneficiarij. Hoc verò fecère, cum faciendi ejus jus omnino nullum haberent. Cùm his idem fecère horum exemplo animati è Nobilitate quidam in agro hoc Groningano, numero sex, Ailco Onstenius Ferhildemæus, Reinerus Eizingius, Tammo Gockingius, Menno Howerdæus, Omco Snelgeri, Haijo VVibenius, quorum animi jamdudum factionum & rerum novarum studio prurierant: à quibus totus inter Lavicam & Dullartum ager velut ex æquo & bono divisus, ac Alberto datus, ab Alberto verò ipsis in feudum redditus. Quæ omnia literis comprehensa, signataque sunt III Idus Septembris. Et hi ipsi novi clientes polliciti Alberto sunt, datis ei literis, ad subigendam Groningam, si in recusandâ deditione & obsequio ea perstaret, (nam istuc etiam legatos Albertus miserat, & optimis propositis conditionibus, ostentatâque benevolentiâ summâ, ad deditionem hortatus cives fuerat, ac vi deditio fieret, obsidionem & vim denunciaverat) summis viribus auxilio se futuros. Quæ omnia cùm vulgò innotescerent, ut erant iniqua & invisa, meritò magnas turbas in agro circùm Groningam dedère. Nam diversæ factionis viri nobiles, & quotquot libertatis amantes erant, exagitato exaggeratoque facinore, & multitudine concitatâ, nonnullos ex factione adversâ, atque in his unum alterumque, qui regionem Alberto dediderant, per tumultum occiderunt. Sed novis clientibus cùm ab Alberto auxilia aliquot cohortium è viciniâ subitò venissent, ii qui antè inimicos suos presserant, vicissim pressi ab iisdem in extremâ necessitate ad urbem Groningam confugerunt. Quibus cùm statim portæ non aperirentur ob insidiarum metum, instantibus & terga penè cædentibus inimicis, perterrita plebs contum, clamare cœpit, si intra portas admissa defenderetur in hoc suo periculo, se in potestate civitatis imposterum futuram. Sic demùm propiùs discreta re, portæ apertæ, multitudo trepida in urbem recepta: hostes à mœnibus rejecti: conditio tamen illa, seu quòd in discrimine confusè ac nullâ ratione jactata, sive quòd ad paucos solùm pertineret, penè pro nullâ habita. Albertus quamquam rogatus à novis clientibus ac totâ eorum factione, exercitumque ingentem in viciniâ habens, & in Groninganos odio ardescens, tamen ut progrederetur eo tempore, ac civitatem invaderet, persuaderi non potuit. Nam hyems suberat, & exercitus morbo infestabatur, & erat ipse ob senium tardior, & civitatis oppugnationem existimabat fere difficilem. Quapropter præsidio in castris Ostergoo in littore, & aliis locis relicto, cum exercitu in Hollandiam est reversus. Nec multos post menses omnis etiam Frisia in Flevum usque duriùs à Principe & ministris ejus habita, servireque nescia, constantiâq; Groningensium

Frisia omnis ad occidentem Lavica Alberto Bavaro dedita.

Pactio quorundam è nobilitate cum Alberto Bavaro, contra libertatem patri.

Tumultus circùm Groningam in agro.

Frisia trãs Lavicam ab Alberto rursus defecit.

ningensium animata, percusso cum iisdem Groningensibus & cæteris Sciringiis fœdere, ab eo rursum defecit, omniaque ejus præsidia, exceptâ Staverâ, eorundem quoque auxilio expugnavit, cùm ex Hollandiâ domesticis tumultibus impedita suppetiæ venire laborantibus in tempore non possent. Eo facto in omnium ore erat civitas Groninga, ejus penè unius constantiæ accepta ferebatur recuperata libertas. Sic quippè omnes habebant, si hanc quoque urbem suæ potestatis hostis fecisset, haud cuiquam eorum, qui jam parebant, sat animi futurum fuisse, ut se contra eum rursus commoverent; cæteros verò, qui liberi adhuc erant, facilè subjici ex hac belli arce potuisse. Tum, qui Alberto se & patriam tradiderant, nec à proposito volebant discedere, tanquam perduelles à Groninganis & sociis vicinis sunt proscripti.

Groninga libertatis recuperatæ aut retentæ in Frisia causa.

Frid. Blãchenhemius ep sc. Vltraiect.

Hi ab Alberto domi occupato deserti ad Fridericum Blanchenhemium Vltrajectinum præsulem, civitati proprias ob causas succensentem, ut ostendi antè, se contulerunt, eumque in Frisiam attraxêre cum exercitu. Qui cùm frustrà urbem obsedisset aliquandiu, discedensque Blancoweræ uno ab urbe milliari præsidium in eam reliquisset, oppidani & socii agrarii confecto exercitu res proscriptorum invasère, arcesque redegerunt in potestatem. Hæc gesta anno M.CCCC, & M.CCCC.I. Mansitque res in eodem hoc statu ad annum usque M.CCCC.V, quo pax inter Groninganos & episcopum Vltrajectinum reparata, exules quoque perduelles in patriam recepti, & rebus suis restituti, civitati honos quàm maximus ubique habitus. Tranquilla deinde civitati & sociis omnia ad annum M.CCCC.XIII, novis turbis insignem. Nam Hisco Emdanus, oppidi ejus Rector & præpositus, Sciringicarum partium in Amasanâ regione princeps, à Kenone Broecmerio Occonis filio Emdâ anno præcedente ejectus, fortunâque omni exutus Groningam ad civitatem sociam & amicam confugerat. Ejus in civitatem adventu factiones priscæ, jam per aliquot annos quietæ sopitæque, sunt resuscitatæ. De reducendo enim Hiscone diversis sententiis inter proceres contendebatur. Ea contentio usque eò exarsit, ut Coppeno Iarcæo duce, qui erat Sciringicarum partium princeps, & acerbus odii persecutor, naturâque turbidus & sævus, aliquos adversæ factionis proceres in curiâ, in foro, in domibus suis per tumultum sint interempti, reliqui earundem partium magno numero, & in his viri nobiles consulari & senatoriâ dignitate, ejecti in exilium: exules ad Kenonem trans Amasum sunt profecti, auxilii in inimicos communes spe. Sciringii civitate potiti, autore eodem Coppeno, domo egressi ex agro etiam æmulos, adversæ factionis homines, ejecerunt.

Hisco Emda profugus Groningam venit.

Groninga à Kenone capta.

At biennio pòst, cùm flueret annus à Christo nato M.CCCC.XV, Keno Broecmerius assiduis exulum precibus exoratus, & ut suis quoque rebus contra Hisconem & socios ejus Sciringios consuleret, exercitum clam confecit, captâque per insidias nocturnas urbe, & ejectis cum Coppeno factiosissimis quibusque Sciringicarum partium, exulibus & Vetcoperis cæteris Remp. reddidit. Tum Consules creati Reinoldus Hugingius, Conradus Vossius, Arnoldus Steenwicensis, Bruno Clingius: qui omnes in magistratu hoc manserunt, quoad vixere: idemque observatum in Henrico Bruggio & Dutmaro Rengero, qui Vossio & Steenwicensi successerunt. Ab hoc verò tempore, quo restituti exules sunt, summâ concordiâ inter se civitas atque ordines omnes, qui in agro à Lavica usque in Dullartum sinum sunt, egêre, penè ut una esse Resp. videretur.

Status reip. Groningæ mutatus.

Coniunctio arctior civitatis Groningæ & ordinum Agri.

Repetitaque tum statim sunt fœdera & pacta vetera: novaque veteribus subinde addita, honori commodisque civitatis augendis, & amicitiæ conjunctionique mutuæ magis ac magis firmandæ. Quæ cuncta ut intelligantur planiùs, distinctè singula, sed æquè succinctè, ut brevitas operis poscet, per summa rerum capita explicabo. Depulso, quod ab Hollandiâ impenderat,

 periculo,

periculo, deinde & cum Vltrajectinis bello composito, ordines agrarii experimento edocti, quantum momenti temporibus dubiis in civitate esset, ejusque amicitia ac fides quàm firmum esset contra hostes libertatis præsidium, quàm magna in eâ vis ad conservandam simul sociorum concordiam, & judiciorum integritatem, id consilii habuêre, ut eam indies sibi devincirent arctiùs. Itaque sensim concessa civitati aliqua, quæ decori & emolumento ei ipsi, cui tribuebantur, nec tamen detrimento iis, qui tribuebant, esse posse videbantur. Cujus generis illud est vel maximè *de Hovetmannis*, quod memorabo postea, non magìs honorificum & egregium urbi, quàm ipsis agrariis ob juris & justitiæ administrationem, & contumaciæ coërcitionem salutare: item illud *de stapulâ*, uti vocant, rerum ἐπιχωρίων, deque negotiationibus & mercatus jure: & illud *de cerevisiæ* solius Groninganæ in tabernis aut hospitiis publicis usu: Quorum alia maturiùs, alia tardiùs initium habuêre.

Hovetmanni *indices Groningæ.*

Hovetmannos primos, de quibus mihi cognoscere licuit hactenus, vidi in indice notatos sola nomina habente, ad annum Christi M. CCCC. X, si memini rectè, qui index in chartophylacio est curiæ urbanæ. Proximos ab his observavi memoratos in literis publicis *Kenonis* Broecme-

NOTA. ,, rii in membranâ exaratis anno M. CCCC. XVI, quæ literæ arguunt, eos
,, tum colligendo tributo per Agrum præfuisse, quemadmodum per Vrbem
,, Consules. Et rursum nominatos inveni in literis *Occonis* Broecmerii Keno-
,, nis filii anno M. CCCC. XVII scriptis & signatis mense Augusto, atque ita
,, nominatos, ut tractasse pecuniam publicam totius provinciæ cum Consu-
,, libus oppidanis sit manifestum.

Iterumque anno M. CCCC. XXIV nomen eorum in publico transactionis instrumento impressum animadverti. Post quod tempus cùm exissent adhuc anni XII, jam continuum eorum indicem, qui in eo munere fuerunt ad Saxonica usque bella per annos circiter LXIII, quamdiu libera & sine principe Resp. hæc mansit, curia adservat. Sed de his infra rursum.

Vrbs Groninga emporium *quondam celebre.*

Vrbem autem hanc emporium fuisse antiquitus vicinis regionibus, præcipuè Staveranâ fortunâ ruente, nec solùm propinquas sed etiam longinquas negotiationes factitasse, ac in possessione earum floruisse, maritimaque non minus quàm mediterranea commercia coluisse, extra controversiam est. Nec illud dubium, jus atque mercatus solennis aut nundinationum in toto agro vicino, fluminibus Amaso & Lavicâ clauso, solam hanc si non lege aut pacto, quod tamen verum reor, at saltem more & tacito consensu, qui pro lege est, etiam multò ante Bavari bellum tenuisse.

De stapula, *uti vocant, rerum venalium, de usu* cerevisiæ *Groninganæ, per Agrum.*

De *stapulâ* rerum venalium ἐπιχωρίων, quando cœperit, quæri potest: potest etiam de *cerevisiæ* Groninganæ usu jam dicto. Priorem ego aut post Bavari arma, aut post recuperatam à Kenone Groningam statim initia habuisse, alterum posterius cœpisse existimo, & cur existimem, rationes habeo, quas ex iis, quæ sequentur, Lector etiam non monitus intelliget.

Fœdus factionis Sciringiæ.

Primùm post Hollandica & Vltrajectina arma à civitate cum vicinis percussum fœdus, quod mihi in literas relatum hactenus videre licuit, est, quod paulò ante Kenonis adventum, cùm ipsa adhuc à Sciringiis teneretur, cum Hunesgoniorum parte, qui Præfecturæ mediæ nomine censentur, in Kenonem iniit anno M. CCCC. XV, mense Martio: in quo caput præcipuum est, *libertatis patriæ contra Kenonem & omnes exteros propugnatio, collatis in eam subsidiis mutuis: & præter hanc, quod quisq; juris teneret, ejus conservatio, deniq; redituum & locariorum familiæ Onsteniæ, quoad ea exul erit, in ærarium asscriptio.*

Fœdus aliud

Alterum cum Hummerziis, Langowoldiis, Fredowoldiis, asscriptis etiam Octopagicis Translavicanis, anno sequente ejectis jam Sciringiis, ipsis Nonis Iunii ictum in proximum decennium, & hoc quoque pro tuendâ libertate, & jure patrio, conjunctâ operâ & opibus contra exteros Principes: in quo porrò cautum expresse, *ut oppidani eam urbis & finium suorum*

suorum curam habeant, ne quid ex iis detrimenti sociis possit accidere: ut controversiis componendis arbitri à partibus designentur, qui nisi ante Trinitatis eas composuerint, eædem à conventu juridico omnium sociorum Groningæ definiantur: ut conventus hujusmodi quotannis Groningæ agatur stato die, mense Iunio: nec exules Coppenus Iargæus, Iacobus Scelgius cum socijs receptentur: cætera *de pace tenendâ, de solvendis captivis, de pœnis cædium & injuriarum aliarum* loquuntur. Tertium non fœdus, sed pactum cum Omcone Snelgero & Dammonensibus initum à civitate eodem anno, tantùm *de cædibus* aliquid determinans: in cujus formulâ Dammonenses nominatos invenio, de gemeyne buren van dem Damme. In eodem verò hoc, ut & in tertio evidens indicium extat, paulò antè cum universis Fivelgoniis & Hunesgoniis in nova pacta & fœdus consensisse eandem civitatem: quorum exempla periisse dolemus. Anno sequente M. CCCC. XVII, mense Junio, cùm glisceret rumor de consiliis Vltrajectini (cui sederat in animo, Groningam ad jusjurandum sibi dicendum adigere) & vicissim de Occone Broecmerio Kenonis filio aliquid suspicionis esset, cum Fivelingiis & Hunesgoniis convenit civitati, *ne pars altera sine alterâ de cooptando domino consilia iniret: secus facienti, bis mille scutatorum veterum pœna esset.* Et cùm biennio pòst civitas importunitate Episcopi superata in fidem se ejus vel invita contulisset, agrarii ordines quoque hi iidem, & cùm his Hummerzii, Langowoldii, Fredowoldii, autore civitate Episcopum etiam eundem pactis conventis sibi obligarunt: quorum hæc summa: *Episcopus promisit, juri, libertati, ditionibus ordinum agrariorum, cujusmodi tum erant, impedimento se nunquam futurum, modò ipsi vicissim in Vltrajectinos injurij non sint, & cum civitate Groninganâ in eâdem amicitiâ, societate, & institutis præsentibus permaneant constantes, imò contra oppressores gratiâ & consilio ipsis adfuturum, item procuraturum, ne quid injuriæ à suis, aut per ditionem suam cuiquam eorum inferatur impunè: nec ullum se castellum ullamvé munitionem excitaturum aut recepturum in agro hoc, unde agrariis ordinibus periculum creari queat.* Hoc factum ipso æstivi solstitii die. Et cùm suspicionis aliquid, ceu fieri in mutationibus solet, Fivelingiis esset injectum, seorsim rursus hi cum civitate, & civitas cum iis pacti fuère in fine hujus anni, *minuendæ libertatis, ditionum, juris sociorum autores se non futuros ullo tempore, imò minuere conantes alios repressuros pro virium modo, salvis tamen fœderibus, & pactis omnibus prioribus.* Interea toto hoc tempore ab ejectis Groningâ Sciringiis, gravi inimicitiâ, adeoque hostili odio inter se arserant & adhuc ardebant Cislavicani & Translavicani (hi enim Sciringicum nomen profitebantur, & multos adversæ factionis in exilia pellebant, quibus Groningæ & apud socios eorum receptus erat) frustraque legati Sigismundi Cæsaris conati fuerant in concordiam eos reducere. Qui legati cùm Frisiâ excessissent, tandem malorum ex intestinâ dissensione pertæsæ partes ipsæ anno M. CCCC. XXII Groningæ conventu instituto inter se transegère. De quâ re prolixè scribo in Historiâ. Altero anno post inter præpositum Loppershemium & plebem vicinam lis composita est per arbitros, è quibus tres HOVETMANNOS Groninganos in tabulis transactionis nominatos invenio, quorum duo eodem illo tempore Consules oppidani fuère: quod noscendæ antiquitatis causâ est observandum. Anno M. CCCC. XXV Groningani Hummerzii, Langowoldii, Fredowoldii, cum Vpsteranis trans Lavicam, item iidem, & omnes socii in agro vicino cum Octopagicis Translavicanis anno M. CCCC. XXVI *de coërcendis furibus* pacta iniêre. Deinde hæc ad Orientem Amasi inter Occonem & Focconem dissensione enatâ, atque armis commotis, cùm Occonis fortuna labasceret, Focco Groninganis succensens Occoni fœdere junctis, trajecto cum suis Amaso, & excitatâ illic factione suâ, prælio Groninganos vicit; victorque in patriam reversus

Pactum cũ Omcone Snelgero & Dammonensibus.

NOTA.

Conventio inter civitatem & agri ordines

Conventio inter Episcopum Vltraiect. & ordines agrarios.

M. CCCC. XVII.

Inimicitia inter Cislavicanos & Translavicanos.

Conventus generalis & transactio inter partes Groningæ.

NOTA.

Tumultus bellici cis ultraque Amasum.

Occonem in pugnâ cepit: iterumq; primo vere anni M. CCCC. XXVIII Amaſo tranſmiſſo, aſpirante undique fortunâ, totum penè agrum, qui inter Amaſum & Lavicam eſt, à civitate avertit, & in novas leges ac nova fœdera eum adegit.

Fœdus renovatum.

Sed Medachiorum, Hummerziorum, Langowoldiorum, Fredowoldiorum multi non aſſensêre, & fœdus etiam cum Groninganis, finito jam fœdere priore, pro libertate & legibus priſcis rurſum pepigêre, *in quo appellatio ad Hovetmannos urbanos à judicibus cæteris in agro litigantibus permiſſa, & ut conventus juridici quatuor quotannis agantur in urbe, utq; non niſi voluntaria tributa ſint, exiganturve ab agrariis, ſtatutum.* Quo cognito, Focco iſtuc cum exercitu accurrens disjectis, qui ſe opponere auſi erant, rem turbavit, & in eas anguſtias civitatem conjecit, ut petitis induciis conſulere ſibi ipſa neceſſe habuerit.

Sic notatum in formulis pactorum cum VVinſcotanis, itẽ cum Holvverdiis & Merſumanis.

At domum regreſſo Foccone, & rebus difficilibus implicito, adeoq; in ordinem redacto, omnia priori ſtatui reſtituta: nominatim cum Fivelgoniis univerſis, & peculiariter cum Dammonenſibus, itemque cum maximâ Huneſgoniorum parte fœdera repetita & conditionibus novis ampliata. Simul Hamburgenſibus Ennonis Grethani & filiorum ejus ſociis Emdâ potitis hominibus negotiationum ſtudio deditis, quibus commodum videbatur, cis ultraque Amaſum mercari & quæſtum facere, per eos mercatus aut ſtapulæ jus, in cujus poſſeſſione Groningani ex voluntate ſociorum erant, imprimis in Amaſi & Dullarti orâ, turbatum Groninganis fuit.

Turbæ ab Hamburgenſibus.

Stapula Groning.

Et hæc, reliquis per Agrum quietis, ſimultatis inter duas civitates æmulas materia tum fuit. Hamburgenſibus verò ex Nobilitate quidam, præcipuè Haijo Ripperda Farmſumanus, Ailco Howerda Muntenſis, Eppo Gockinga Brocæus, magìs odio civitatis quàm amore ipſorum, tacitè ſtudebant.

Guilh. VVicheringius occiſus.

Inter hæc Guilhelmus VVicheringius conſulari familiâ Groningæ natus, tum temporis mercatorum præfectus, dum jus civitatis tueri vult, in ditione Ripperdæâ concurſu ſeditioſorum eſt occiſus. Quod cùm ultum ire captis armis ſe oſtenderent Groningani, Haijo Ripperda, cui cædes accepta ferebatur, timore perculſus, ſatiùs eſſe duxit, placare offenſos, quàm vim eorum experiri.

Tranſactio & cõventio cum Haijone Ripperda

Itaque oblatâ ſatisfactione tranſegit cum iis, *& promiſit, in poſſeſſione juris Stapulæ ſeu mercatus ſe civitatem non turbaturum, ſed relicturum ei hoc jus liberum; nec ſolùm non impedimento in hac re, ſed auxilio etiam, ſi uſus poſcat, futurum: deinde cædis Wicheringiæ, & aliorum damnorum illatorum causâ ſe cum ſuis D. Arnoldicos eſſe ſoluturum: ad hæc eoſdem cum civitate hoſtes internos aut externos habiturum, opem ei laturum, arcem ſuam Farmſumanam præſidio ejus pariter & confugio aperturum.* Acta hæc & ſignata anno M. CCCC. XXXIV, pridiè Laurentii.

Induciæ inter Hamburgenſ & Groning.

Hinc poſt menſes ferè duos induciæ inter Hamburgenſes & Groninganos in proximum biennium factæ, & per eas liber commeatus negotiantibus utrimque datus: decretum etiam, ut interea de pace perpetuâ, compoſitis omnibus diſſenſionibus, inter has civitates ageretur.

Pacta ſpecialia quædam.

Anno ſequente ſeorſim cum vicis quatuor Farmſumano, VVeiwerdico, Hevenſchæo, Oterdumæo, mox cum duobus aliis in eâdem viciniâ Holaverdico & Merſumano in eandem ſententiam, rurſumque cum VVijnſcotanis, denique cum Finſeranis & Egeſtanis in Præfecturâ veteri civitas pepigit: Et cum his quidem poſtremis ſic convenit, *ut ſi univerſa Præfectura vetus cum civitate fœdus iniret, tum ut ipſi quoque eo comprehenderentur, & his pactis præſentibus non tenerentur ampliùs: ſin minùs, hæc valerent in annos* XII: cum primis verò & ſecundis ſic, *ſi contingeret civitatem cum Dammonenſibus priore fœderis tempore finito, aut etiam ante, in novum fœdus conſentire, tum, ut hæc pacta irrita eſſent: alioquin in annos* XII *vim haberent. Vinſcotani ſimpliciter in eaſdem leges conſenſerunt cum Dammonenſibus, & reliquis Fivelgoniis, ac Huneſgoniis, in annos ſimiliter* XII: *ſed expreſſêre de provocatione ad tribunal oppidanum ex formulâ fœderis Huneſgonij & Fivelgonij, ac more priſco.*

Eodemque

Eodemque die, quo cum Winscotanis facta conventio, (id fuit v Iduum Aprilis) cum Haijone Ripperdâ & filio eius Bolone, pactio quoque prior iterata, denuoque ritè signata, & vinculo fidei novo firmata validius. Sic enim obligarunt se Ripperdæi, & hæredes suos, *si quid delinquerent contra fœdus aut pacta hæc, ut bona sua omnia, & omnes possessiones caderent in commissum, cederentq́ civitati.* Adjecere etiam, placere sibi, & rata habere, quæ cum vicinis vicis quatuor civitas pepigisset. Nec diu post Midwoldii, Ostwoldii, Finserwoldii, Veenhusii, Scemedani, Egistani, Medenses, Muntendammenses, Suidbrokii, Nortbrokii, Wagenborgii, in Præfecturâ vetere omnes etiã ipsi cum civitate pacti sunt in annos totidem. In pactis præcipua fuère: *ut libertas patria, & jus cuique suum, ditiones, jurisdictiones, illæsæ conservarentur: in exilium sine causâ justâ nemo pelleretur: judiciis & legibus controversiæ disceptarentur & finirentur: vis omnis abesset: exteri Principes, aliiq́ libertatem pressuri, aut injurii cuiquam futuri, mutuâ ope finibus regionis arcerentur; ad hanc rem non ferenti opem gravis mulcta esset: mulcta æqualiter inter socios divideretur: si qua pars agri hujus socii, si quis vicus, si vir nobilis ignobilisve, in fraudem civitatis aut agri præsidium haberet, peregrinúmve militem intra fines vocaret, ei iisvé conjunctis omnium viribus resisteretur. Deinde de maleficiis & injuriis coërcendis prolixè, de obsidibus expeditionum tempore in urbe habendis.* Tum porrò hæc: *à sententiis judicum agrariorum provocatio esset ad tribunal urbanum intra tempus legitimum, eæq́ sententiæ à conventu juridico sociorum omnium in urbe recognoscerentur: conventus juridici quatuor pluresvé in urbe quotannis haberentur: violans euntem ad urbem mercatus causa, aut indè redeuntem triplæ pœnæ reus esset: tributum à sociis agrariis non exigeretur, nisi ex ipsorum consensu.* Signata hæc die VIII Maii, anno M. CCCC. XXXV. Eo tempore varia quoque cum Ailcone Houwerdæo, & Eppone Gockingâ Brocæo acta. De quibus res monet, ut pauca nunc dicam. Uterque enim opibus validus in Præfecturâ vetere fuit. Ex his Ailco Mennonis Houwerdæi Ebone nati filius, Muntensis, temporibus Kenonis Broecmerii, sive irritatus à Sciringiis, seu sponte suâ impulsus, auxilio Kenonis proximos aliquot eius oræ genere & opibus præcipuos, &, uti reor, Sciringicarum partium suspectos, fortunis & patria ejecerat, domos plerorumque everterat, ex materiâ earum ipse arcem sibi validam apud Muntenses eâ parte, quæ Holma dicitur, extruxerat, denique se Rectorem vicinorum pagorum inde vsque ad Dullarti oram constituerat. Post cùm Focco Leranus Uconis filius secessione à domo Broecmeriâ factâ, belloque Groninganis & sociis, Broecmeriorum parti inhærentibus illato, victoriâque reportatâ, Ailconem quoque in ordinem redegisset rogatus ab exulibus, atque æqua eum pati coegisset, exules quidem restituti in integrum sunt: sed eodem, domi cùm dominatum strueret, à suis vicissim in ordinem redacto, Ailco cum Hamburgensibus Fucconianarum partium hostibus Emdam tum tenentibus societate junctâ, auxilio eorum exules rursum exturbarat oppresseratvé; deinde ut gratum novis sociis faceret, & suas res proveheret, societati civitatis Groninganæ, & iis, quæ societatem sequebantur, se cœpit obiicere. Mox exemplum vicinum Ripperdæorum metuens, & simul ab exulibus formidinem habens, ac injuriarum in diversos, adeoque in oppidanos sibi conscius, præsidium sociorum in arcem suam recepit. Eo fretus liberiùs jam societatem & pacta conventa cum Groninganis turbare, commercia impedire, negotiantibus infestus esse. inter Hamburgenses quoque & Groninganos simultas & odia asperari. Intereà & Eppo Gockinga Aiioldi filius in eâ Præfecturæ veteris parte, quâ ager palustris & nemorosus est, quæ in Austrum vergit, apud Suidbrocæos sedem habens, suorum hæreditate locuples ac potens, ut est natura hominum, à magnis ad majora contendebat, & jus, quod multorum erat, in se solum sensim trahebat, seque summum prætorem per totam illam oram haberi volebat: atque

Pacta cum ordinibus Præfecturæ veteris.

NOTA.

Acta cum Houwerdæo & Eppone Gockinga.

hanc ad rem amicitia Hamburgenſium, & Ailconis Houwerdæi, & affinitate Grethanorum, qui tum in Friſia Orientali ſupra reliquos in Nobilitate eminebant, quorum erat gener & ſororius, abutebatur. Hinc factiones vicinorum contra ipſum, & inimicitiæ mutuæ, interdum & injuriæ: & ipſe Eppo turbidior Groninganis, & ſocietati eorum infeſtus, ac viciſſim civitatis animi non ſatis in eum placati: videbanturque ad arma res tendere, cùm inter Hamburgenſes & Groninganos induciæ biennes ſunt factæ. His induciis durantibus pactiones illæ, de quibus dixi, anno CCCC. XXXV cum civitate initæ. At induciis vixdum finitis incrudeſcere priora, Ailco & Eppo in cives aut ſocios Groninganos injurii eſſe, & viciſſim à Groninganis pati, quæ nollent: Eppo præcipuè, qui parte opum eſt ejectus Hamburgenſibus in Amaſanâ occupatis. Demùm per arbitros rurſum inter civitatem vtramque, atque item cum Houwerdæis res compoſitæ. Hac compoſitione, *Groninga in poſſeſſione juris & pactorum per Agrum relicta: injuriarum oblivio inter civitatem & Houwerdæos ſancita, controverſiæq́ compoſitæ. Exulibus, quos Houwerdæi, quoſq́ Eppo expulerant, & fortunis everterant, reditus & reſtitutio decreta.* Inter Epponem porrò & civitatem ſic convenit, *ut Epponi res redderentur cum pace ad biennium: intra hoc biennium controverſiæ inter eos per arbitros componerentur:* Sed cùm Ailco & Eppo ad ingenium rediſſent, & Hamburgenſium navarchus Groninganos quoque eſſet deprædatus, civitas injuriam ultura arcem

Arx Muntana ab Groningatis capta.

Muntenſem Ailconis invaſit, & cum præſidio Hamburgenſi redegit in poteſtatem. Eodem impetus curſu Epponem quoque nuper redditis iterum ejecit, & pluribus aliis exuit: turrim munitam in Bellingwoldiis vi captam ſolo æquavit. Hoc caſu conſternatus Houwerdæus cùm à ſociis nil auxilii expectaret (erant quippè armis ab exulibus tum fortè laceſſiti atque occu-

Tranſactio cum Ailcone Houwerda.

pati) cum Groninganis tranſegit in hanc ſententiam: *ut ipſe haberet reliqua ſua omnia, prædia, jura, juriſdictiones inter Amaſum, & Lavicam fl. Groninganis relinqueret poſſeſſionem arcis Muntenſis cum agri jugeribus* CC *in pignus ſervandæ fidei: id valeret ad tranſactionem plenam & perpetuam, in quam bini utrinque arbitri deligerentur.* Factum anno M. CCCC. XXXVIII, die Gereonis. Ludovicus Hornkenius præfectus arci à civitate datus. Nec diu pòſt compoſitionem hanc Ailco ſupervixit, & civitas anno proximo, arce minoris Muntæ ab iis, quorum erat, empta, cum Hiſsâ uxore Ailconis viduâ, atque item liberis ejus

Tranſactio cum uxore & liberis Ailconis.

denuò pepigit, in hunc modum: *Civitas Hiſſæ & liberis ejus omnes eorum res, quæ bono jure & ſine controverſiâ eorundem ſunt, relinquit uſque quò liberi omnes, aut quidam ex iis, ad juſtam ætatem pervenerint: tum ex formulâ compromiſſi, in quâ civitati cum vivente Ailcone convenerat, omnis controverſia vel per arbitratores, vel per judices definietur in perpetuum: interea civitas retinet arcem Muntenſem cum jugeribus agri centum è numero ducentorum nec optimis, nec deterrimis, & totam juriſdictionem arci cohærentem: querelæ de injuriis aut detrimentis mutuis, quæ in bello accidêre, omnes ſuſpenduntur tantiſper.* Signatum anno M. CCCC. XL. menſe Novembri. Sic civitas in poſſeſſione hac, atque adminiſtratione juris per omnem illam viciniam volentibus petentibuſque vicinis diſcordiarum & inæquabilis juriſdictionis pertæſis manſit uſque in annum M. CCCC. LX. Tum verò arbitris cum poteſtate lectis, hinc Theodorico Scaffero, Goſeno Gravio, inde Gerardo Petcumano, Egberto præfecto Emdano, ita rurſum

Altera tranſactio cum iiſdem.

pronunciatum: *Hiſſa cum liberis etiam reliqua illa centum jugera reciperet, & cum cæteris rebus ſuis ac juriſdictonibus haberet, iiſque uteretur-frueretur: Groningani damna in ædificiis & rebus aliis ex æquo & bono ei repararent: arbitri definirent, an iis quæ retinerent, quæq́ ex uſufructu agrorum percepiſſent, ſatisfactum Groninganis pro injuriis eſſet.* Nec quicquam ampliùs hac de re motum invenio ad annum uſque M. CCCC. LXXXI. Interim Eppone quoque rebus humanis anno

Eppone mortuo, re-

M. CCCC. XLIII aut M. CCCC. XLIIII exempto, qui in parte juris priſtini,

ſtini, quod habere ſe à majoribus exiſtimabat, in Præfecturâ vetere reman- *liqua Præ-*
ſerat, Groningani conſenſu populi, & pacto quodam cum Eppone freti, ar- *fecturæ ve-*
cem ejus Brocæam, dejecto præſidio, & viduâ Epponis Frouwa Vlrici Gre- *teris civi-*
thani ſorore, occuparunt, univerſumque imperium prætorium ſecundùm *tati Gro-*
Dullarti oram in ſe verterunt, ſalvo reliquo jure, libertate, αὐτονομίᾳ populi. *ning. acceſ-*
Datuſque à ſenatu præfectus, qui diceret jus, à quo provocatio ad ſenatum *ſere.*
& civitatem eſſet. In eâque conditione libens tota illa ora ad Dullartum ſine mutatione ullâ perſtitit uſque ad tempora Saxonica, ſeque à Rep. & ſocietate reliquarum agri hujus partium ſejunxit, nec exportandi importandíve lege, nec cæteris iſtarum pactis cum civitate obligata ab eo tempore fuit.
Hoc exemplo vicini VVeſterwoldii commoti, cùm longiùs tendere, quàm à *Pacta cum*
majoribus relictum acceperat, uſurpare Eggo Addinga agri Rector vide- *VVeſter-*
retur, ad hæc violentiùs etiam quædam ageret, injurioſiùs indigenas pariter *vvoldiis.*
& alios tractaret, judicata pro libidine aut exſequeretur, aut non exſequeretur, judiciaque eluderet, & ipſi quoque cum Groningenſibus fœdus inierunt anno M. CCCC. XLVII: cujus fœderis itidem caput præcipuum fuit defenſio libertatis: & cætera penè omnia ex formulâ eâ, quâ cum civitate hi, qui in Præfecturâ vetere ad Dullartum ſunt, anno M. CCCC. XXXV pepigerant. Expreſsè verò cautum, *ſi judices Territorii (hi* XII *erant à populo & è populo lecti) iniquè judicaſſe putarentur, liceret læſo ſenatum Groninganum appellare intra dies* X; *ſenatui jus eſſet, citare judices, & cauſam recognoſcere, & ſententiâ ſuâ vel appellantem temerè, vel iniquè judicaſſe deprehenſos in marcas veteres V condemnare: Atque hæc omnia ſalvo Eggonis & totius populi jure, & libertate acceptâ à majoribus, quatenus hujus fœderis capitibus non adverſantur. Fœdus verò eſſet perpetuum.* Signatum pridiè Bartholomæi. Eo fœdere ex hoc tempore uſa civitas eſt, & ejus metu repreſſus Eggo minùs exorbitare auſus fuit, donec tandem projecto metu, fœdereque contempto, provectâ jam ætate, Monaſterienſium patronorum fiduciâ inſolentior factus ab irritatâ plebe eſt interemptus. Cujus mortem cùm filius Haiio ulciſceretur acerbiùs, ipſis crudelitatem improbantibus Monaſterienſibus exorati à plebe Groningani, & pro- *Anno*
priis injuriis quoque laceſſiti correptis armis ejus arcem VVeddanam in *M. CCCC.*
poteſtatem redactam æquarunt ſolo. Prætorium imperium, quod Haiionis *LXXVIII.*
fuerat, ſibi ſumpſere ſummâ plebis voluntate, præfectum, qui juriſdictioni præeſſet, in arce Pekelborgiâ recèns à ſe ſtructâ collocarunt. Et ne Monaſterienſes offenderent, ſolutis XXV auri Rhenani libris eos deliniverunt, & jus, quod hactenus Eggo & Haiio velut beneficio eorum illic tenuerant, redemerunt. Additaque pecuniæ datæ conditio, *uti tantiſper in poſſeſſione poteſtatis hujuſce maneret civitas, donec pecunia ei eſſet reſtituta.* Hoc modo ex fœderatis VVeſterwoldiorum Rectores facti Groningani ſunt, clientelam præſulis Monaſterienſis profeſſi: duraruntque in eo ad initia uſque Saxonici belli, quo cuncta in Friſia turbata. Quo eodem tempore, id quod inter *Iterum de*
Houwerdæos & civitatem reliquum controverſiæ erat, agitatum rurſum, & *Houvver-*
arbitris demùm commiſſum. Per eos confecta res quoquo modo primùm *dæis.*
inter Mennonem Omconemque fratres, & civitatem: deinde poſt aliquot *Anno M. CCCC.*
annos etiam inter Ailconem & Gerlachum Vlphuſanos, priorum fratris fi- *LXXXI.*
lios, ac eandem civitatem. Prioribus neſcio qua re, poſterioribus pecunia *Anno M. CCCC.*
non ampla ſatisfactum: juriſdictio ab utriſque civitati relicta. Sed redeo ad *LXXXIX.*
ea, unde ſum, prolixiùs quàm conſtitueram, digreſſus. Finitis fœderibus *Fœdera*
ante memoratis, quæ cum reliquo agro inter Lavicam & Amaſum civitas *prorogata*
habebat, uſus tamen eorum prorogatus tacito partium conſenſu, annoque *cum vicinis*
M. CCCC. LV. etiam de frumenti exportatione & cereviſiâ ſcripto repeti- *in agro.*
tum, & ſancitum diligentiùs, ut in antigrapho quodam, quod apud ipſos agrarios eſt, legi. Demùm, cùm peſſum ire nonnulla, & diffluere ſenſim videren-

derentur, & motus à Carolo Burgundo ingrueret Frisiæ minitante, optimi & prudentissimi quique Reip. & patriæ totius cura tacti id effecêre studio suo, ut prolixiùs accuratiusque quàm unquam priùs civitati cum Fivelgoniis, Hunesgoniis, Medachiis, Langowoldiis, Fredowoldiis, Hummerziis solenni modo fœdus sit instauratum, cùm flueret annus à natali Servatoris nostri M. CCCC. LXXIII. In eo hæc fuêre præcipua: *Vt pacatè inter se viverent omnes, auxilio sibi mutuò essent contra quoslibet hostes, maximè libertati imminentes, contraq; eos, qui domi judiciis & legibus non parerent: vis omnis & tumultus statim comprimeretur; conventus juridici superiores Groningæ agerentur quater quotannis aut sæpius, quibus Hovetmanni oppidani præsiderent, ad quos provocatio esset à tribunalibus omnibus in agro. Conventus hos Hovetmanni cum judicibus aliis indicerent: quod frumenti in agro provenit, id non exportaretur, nec alibi quàm in vrbe venum proponeretur: in tabernis & diversoriis non alius quàm Groninganæ cerevisiæ esset usus: nec cuiquam per totum agrum vendendi, ac quæstus faciendi causâ cerevisiam coquere liceret: fædus hoc decennium proximum valeret.* Signatum die VI Augusti.

Fœdus accuratius in annos decem.

Eodem anno, crescente, quem dixi, ab armis Burgundicis metu, cùm fœdus cum Translavicanis confici ob simultates atque odia intestina non posset, cum Theda & Frisiis orientalibus societas à civitate ordinibusque agrariis inita est pro tuendâ libertate certè memorabilis: de quâ in Historiâ scripsi pleniùs. Mox aliò se vertente Burgundo, legati à civitate & sociis vicinis missi ad Cæsarem Fridericum III, qui & libertatis pristinæ, & pactorum recentium confirmationem, patrociniumque contra Burgundum peterent: *Impetratumq; de libertate, pactaq; firmata, tota regio denique in tutelam recepta Imperii.* Sed ex eâ legatione non magnã gratiam, honorémve Ioannes Rengerus & Unico Ripperda retulêre, qui pro Rep. missi sua potiùs quàm reip. agentes, potestatem peramplam juris dicundi, exigendi vectigalis, cudendæ aureæ monetæ (hanc civitas pro se petierat) & nescio quæ alia sibi acquisivêre: quamquam prohibiti ab Ordinibus patriæ uti beneficio Cæsaris non potuerint. Simul tota regio durante hoc fœdere in summâ quiete & felicitate egit, civitas divitiis, operibus novis, magnificentiâ, amplitudine, ager cultu & nitore crevit, ac fuit summa inter socios animorum & gerendæ Reip. conjunctio.

Fœdus cum Frisiis Orientalib. cōtra Carolū Burgundū.

Hoc tempore, cæso jam ad Nanceium Carolo Burgundo, Arnoldus Loüs Iureconsultus, à Cæsare Friderico ad componendas res per Frisiam Translavicanam missus, consilii capiendi causâ Groningam deflexit. Eo autore civitas in spem venit perpetuæ potestatis jus in agrum vicinum sibi parandi: paravissetque, & alia quoque adjecisset, quantum in Cæsare erat, si pecuniæ dispendium in loco facere voluisset. Rediit enim Loüs denuò à Cæsare, amplissimis in hanc rem mandatis instructus. Sed illa aulæ cupidine offensa, postposito consilio hoc, inanem legatum remisit. Et jam ad exitum penè properabat tempus, quod erat fœderi dictum, ut aut prorogato eodem, aut novato ampliatóve opus esse videretur. Gaudebat quippè utraque pars fœdere, ejusque fructu suaviter afficiebatur. Itaque data vtrimque opera est, ut ampliatum rebus & tempore denuò feriretur. Idque confectum exeunte anno M. CCCC. LXXXII, triduò ante natalem Domini: tempus ei decretum superiore majus. Ejus capita præcipua fuêre hæc, ut sunt in Historiâ à me expressa: *Pax inter partes esset, salvo cuique legitimo jure suo; auxiliis se mutuò juvarent, si res auxiliis egeret; temerè nemo in exilium pelleretur, nisi criminum graviũ reus, & contumax: ex legibus sese mutuò convenirent, omni vi missâ: Principes externos, & quoscunque alios vim sociis afferentes, aut libertatem prementes communi operâ pro viribus arcerent: postulati auxilia ferrent ad arbitrium bonorum virorum, & statim, & suis sumptibus; cessantesq; in hoc officio M. scutatos veteres in usum apparatus bellici penderent: tumultuantes comprimerentur maturè: si qui turbatâ pace publicâ ceperint alios, ac spoliarint, captos dimitterent confestim, spolioq; dupliciter restituto*

Arnoldus Loüs Groningæ.

Fœdus postremum cum vicinis in Agro, & celeberrimum.

restituto insuper gravem mulctam fœderi luerent: sine consensu communi bellum nemo moveret: in auxilium evocati à sociis fidei firmandæ causâ obsides traderent Groningæ custodiendos usque ad expeditionis finem. Tum de judiciis sic: *Iudicibus in Agro aut jus reddere detrectantibus, aut perperam judicantibus, jus esset læso appellare tribunal superius, in quo judicant omnes totius societatis ordines legitimè convocati, ejusque appellationis testimonium scriptum petere Groningæ intra diem* x. *quo accepto, non liceret judici inferiori quicquam in eum porrò decernere, aut contra eum agere, aut repetenti pignora, si qua sint ablata, ac sponsionem præstare volenti in morâ aut impedimento esse: aut illum diem si negligeret læsus, omninò judicato priori pateret: appellans, causam suam persequeretur tribus proximis in conventibus judicialibus in ipsâ urbe, aut marcas penderet veteres quinque mulctæ nomine, insuperq; causâ suâ caderet: atque hic esset litium trahendarum terminus, nec fas esset in hoc quicquam mutare, nisi ex mutuo litigantium partium consensu: judex inferior, à cujus judicio provocatum esset, si non veniret ipse tuendæ sententiæ suæ gratiâ ad conventum, primùm detrimento id non esset appellanti, deinde præter emansitationis pœnam usitatam, quinque etiam marcas fisco solveret: si latam ab eo sententiam confirmari contingeret, potestatem haberet totam causam porrò definiendi, etiamsi anno suo evoluto magistratu jam abiisset: ad conventum judicialem coëuntibus judicandi gratiâ quantumvis raro numero jus esset ac potestas causas definiendi, non secus ac si frequentes convenissent: Conventus hujusmodi Groningæ agerentur quotannis quater aut sæpius, si Reip. ratio id videretur poscere: essetq; in eo, ut & in tempore conventuum designando, arbitrium prætorum ab oppidanis datorum* (Hovetmannos vocant) *& eorum qui res per Agrum in tribunalibus inferioribus judicant:* Deinde de sontium pœnis aut mulctis hæc: *Furti, latrocinii, proditionis, incendiorum reos receptare fas non esset, aut pœnis eripere: pœna omnium horum, supplicium capitis. Cædes cujusvis hominis in conventu publico præsentis, aut istuc euntis, aut redeuntis ab eo, mulctâ lueretur sexcuplâ: idem juris de vulnere, aliâve injuriâ esset: Consulis verò aut senatoris, aut viri nobilis, aut judicis, aut sacerdotis cædes, vulnus, injuria mulctâ corriperetur duodecuplâ: ejus mulctæ triens ærario, bes læso, aut propinquis ejus cederet: si reus solvendo non esset, sex propinqui proximi læso, aut læsi propinquis pro ipso satisfacerent, aut reum saltem iisdem sisterent: omnes denique injuriæ ubicunque & quocunque tempore patratæ hoc durante fœdere in triplum punirentur supra modum in legibus patriis definitum: salvo interea unicuique jure suo, ac pactis mutuis, quæ hisce non adversarentur.* Demùm & ista addita, quæ ad civitatis commodum pertinent: *Frumenti in agro sociorum nati exportatio non esset in regiones alias: Cerevisiam in tabernis vendere, aut in usu habere exoticam totâ in regione non liceret, nisi quantum antistitibus aut nobilibus aut cæteris viris honestis condere ejus in penuariâ suâ in usum domesticum liberet: nec coquere etiam toto in agro cerevisiam distrahendi causa, cuiquam extra urbem permissum: sed qui vellet, coqueret tantum, quantum satis esset familiæ suæ: veniret autem solùm ea, quæ à civibus in vrbe cocta.* Postremò, *sub exitum fœderis utri parti conditio ejus displiceret, nec liberet eâ uti diutiùs, toto anno ante exitum ejus renunciaret eidem solenniter.* Hoc fœdus quamdiu stetit & cultum sine vitio est, florentissimæ res Vrbis & Agri fuêre, adeò ut invidiam meruisse ex fortunâ videantur. Tum structa in urbe est turris illa maximi operis & impendii, vastæ molis & formæ superbæ ex saxo Benthemio, templo Martiniano adsidens; tum ædificatum magnificum œnopolium in fori medio; tum ædes privatæ complures sumptu ingenti erectæ; negotiationes etiam auctæ plurimùm, & opes publicæ privatæque multiplicatæ: denique hoc fortunæ rivo elata civitas, ut commeatuum haberet copiam liberiorem & ampliorem, re cum Episcopo Monasteriensi, Emdensium rebus inimico, comparatâ, Amasi alveum aliò divertere, ut & in Dullarti sinus superiora, quâ ipsa imperium habet, derivare est conata, quanquam conatu frustraneo, & oleo operâque in eo perditâ: postremò trans Lavicam fidentiùs tentare res, & imperium proferre ausa fiat. De quo nunc dicere, &

conjun-

conjunctionem civitatis cum Translavicanis paulò altiùs repetere, ut res clariùs elucescat, ordo & tempus monent.

DE CONIVNCTIONE CIVITATIS CVM TRANSLAVICANIS.

Fœdus cum Octopagicis.

IN Translavicanis Octopagici, Cislavicanis finitimi, primi post Sciringios à Kenone Groningâ ejectos, commodo societatis cum civitate animadverso, iisdem conditionibus, quibus Hummerzii, Langowoldii, Fredowoldii in commune fœdus asscripti, eidem quoq; se potestati prætoriæ subjecêre, & eadem, quæ indè profluunt commoda civitati tribuerunt, cùm annus flueret à nato Christo M. CCCC. XVI: tempúsque fœderi dederunt decennium. Deinde finito decennio, cùm utilitatem rei essent experti, metuerentque priora mala ἐφόροις demptis, fœdus idem indefinitè, nullo statuto termino prorogarunt, additis etiam ad priores socios Hunesgoniis & Fivelgoniis; sed conventuum loco Adoardiæ constituto.

Idem fœdus ampliatum

Fœdus cum Collumanis.

Hinc post annos XVIII, anno scilicet M. CCCC. XLIV, Ostbroecsterani, Collumani, Suachii, Oldwoldii, Gastii pacti cum civitate Groninganâ sunt in hanc sententiam: *Si judices ipsorum in coërcendis maleficiis officium non facerent, jus esset senatui urbano, & hovetmannis, mandare iis, ut facerent: Si ne tum quidem moveri se sinerent, citarentur ab iisdem* GRONINGAM, *ad conventum juridicum: & causa cognita, si cessasse in officio deprehenderentur, mulctam gravem poscerentur, & ad solvendam eam compellerentur.* Nec multis interjectis diebus omnes Ostergoi, ut se domesticis turbis ac dissensionibus perpetuis liberarent, cùm frustra id prius pactionibus inter se, & cum VVestergois vicinis quæsissent propter factionum pertinaciam sæpè pacta perrumpentem, ad hujus ejusdem civitatis Groninganæ societatem confugerunt, *conventumq; juridicum ad cognoscendas controversias majores, de quibus provocatum ab* XVIII-*viris judicibus superioribus, curandaq; negotia Reip. agendum semel quotannis Groningæ collocarunt. Ad hæc statuerunt, ut in arbitriis rerum criminalium, si arbitri convenire non possent, senatus Groninganus summus arbiter fieret; atque interim reus obsides solvendi judicati eidem daret: ut item nobilis vir nobilem occidens, luendæ pœnæ* CCCC *marcarum veterum intra annum vertentem obsides Groningæ deponeret, atque insuper Groninganæ Reip. marcas similes* XX, *totidemq; singulis Ostergoæ partibus pro mulctâ penderet: eo facto, extra periculum esset: si non daret obsides, atque interea aliquid à propinquis occisi pateretur, id autoribus esset impune. Denique sic recepêre, Ostergoi, operam daturos se conjunctis studiis, ut Westergoi quoque eidem fœderi iisdem conditionibus accederent. Hoc fœdus valeret quadriennium.* Sed prorogatum duravit diutiùs ad adventum usque Thomæ Guristedii legati Cæsaris, qui in Frisiam venit anno M. CCCC. LVI. &, ni me animus fallit, etiam ulteriùs. Nam eo tempore quæsita apud Imperatorem antiquatio ejus est à VVestergois & Sciringiis: at antiquatum esse nominatim in diplomatis tunc impetratis non invenio.

Fœdus cum omnibus Ostergois quadrienne

Fœdus cum Smalinganis.

Similiter verò & Smalingani anno, qui proximè pactionem hanc Ostergoorum secutus fuit, aliquid hujus generis cum iisdem oppidanis, & eorum sociis vicinis pepigêre. Imprimis hîc cautum, *ut judiciales conventus agerentur quotannis, indicente senatu Groningano: & si socii hi novi suo in agro conventum haberi cuperent, ut hoc senatui significarent: is porrò edicto suo socios convocaret.*

Fœdus cum Vpsteranis.

Anno deinceps M. CCCC. LXI, Upsterani, qui etiam sunt ad Occidentem Lavicæ amnis, eandem secuti causam, ut dissensionibus intestinis & periculis se eximerent, ad idem quoque remedium rursum convolarunt. Nam instauratâ memoriâ & vi veteris fœderis, novum multis capitibus auctum

conjun-

ctum cum senatu populoque Groningano percusserunt in perpetuum. In eo hæc sunt: *Hovetmanni Groningani, adhibitis in consilium tribus aut quatuor Vpsteranis hominibus honestis, prætorem toti agro creanto quotannis die translationis S. Martini, & similiter judices binos in parochiis majoribus, singulos in minoribus ex ordine eorum omnes, qui propria prædia in agro Vpsterano possident: hi jus omnibus æqualiter dicunto ex legibus patriis. Si in eo negligent, aut facere non volent officium suum, Hovetmanni Groningani compellantor, iiq́ sub pœnâ primùm scutatorum* X, *deinde* XX, *postremò contumaciæ mandanto, ut jus petentibus expediant: mulctaq́ hujusmodi ex semisse civitatis, reliquum Reip. Vpsteranæ esto. Electus prætor aut judex munus annuum non recusato, aut* X *scutatos Reip. pendito. Prætor judicesq́ sententiam à se latam petentibus scriptam exhibento. Ab hac appellandi jus esto, si quis volet, ad Hovetmannos Groninganos intra diem decimum. Quo ritè facto, prior judex non procedito longiùs: causa refertor ad conventum juredicialem proximum in urbe. Appellans verò si non persequetur litem in proximo, aut saltem altero conventu, non solùm lite cadito, sed etiam marcas quinque mulctam solvito; nisi fortè judex, qui sententiam tulit, ad conventum ipse non veniat: hoc enim appellantem à pœnâ absolvet, judex verò emansitans pœnam pendito. Idem judex & appellans quinas marcas deponunto apud conventum, amittitoq́ depositum, qui succumbet, victor recipito.* Signatum fœdus feriâ quartâ à Pentecostes anno M.CCCC.LXI. Sexennio post Collumani quoque eorumque vicini seditionibus agitati diu, ac miserè afflicti, nec aliud remedium ullum conspicati, multis & exquisitis precibus fatigarunt Groninganos, ut se in fœdus reciperent. Assensu impetrato, fœdus initum in annos XXX. Ejus hæc fuit sententia: *Civitas & Collumani, cæteriq́ inter se comparent de domo validâ & idoneâ, in quâ, velut in arce, sedem habeat præfectus à civitate dandus in annos proximos* VI. *In hujus præfecti stipendium quotannis pecunia conferatur viritim per totum agrum, ab aliis scutatus aureus, ab aliis semissis, pensionibus duabus: Ipse auxilio sit omnibus contra vim ac injuriam: valla, fossas, cætera munitionum poscente præfecto populus perficiat: post sexennium civitas & socii dispiciant, præsidióne diutiùs sit opus, & quod videbitur iis, id valeat: criminum judicia exerceantur ex legibus proximo sæculo Groningæ recognitis: nemo factionibus tumultibúsve aliis etiam extra regionem se misceat, aut suos miscere se sinat: contra vim armatam socii sibi mutuò auxilio sint: Turbatæ pacis gravis mulcta sit aureorum scutatorum mille, aut pœna capitis, si quis mulctam solvere non queat: vis omnis absit, non armis, sed judicio controversiæ disceptentur, facinora severè reprimantur: æris alieni solutio expediatur: in controversiis civilibus appellatio sit ad judices urbanos, quemadmodum receptum apud alios, qui cum civitate fœdus habent: qui in legationem ad senatum non consensère per agrum Collumanum & vicinum, in quibus ij, qui sunt priùs nominati, fœdere hoc non sint comprehensi: fœdus valeat in annos* XXX. Signatum anno M.CCCC.LXVII postridiè Nonarum Septembr. Præfecti duo, quod id expedire in initio videretur, in agrum Collumanum missi, Hillebrandus Brandus, & Sibrandus Vlferdi. Ita quies ibi parta: anno postero domus præfecto structa. Post hæc, cùm dissidia & turbæ crebrescerent rursus in Ostergoâ, flammâque eâ Westergoa quoque afflaretur, scintillaretque passim odium factionum, & cum civitate Groninganâ multorum simultas ex invidiâ & metu glisceret, ne quid indè majoris existeret mali, tandem anno M.CCCC.LXXVII, prudentum & bonorum studio, omnis VVestergoa & Ostergoa in fœdus decenne cum civitate Groninganâ consensit. Cujus hæc summa: *Id quod anno* M.CCCC.XXII, *à totâ gente Frisicâ Groningæ initum fœdus fuit, ratum sit, salvo nupero fœdere Collumano: Groninganis non liceat hoc decennio ullam præterea Ostergoæ aut VVestergoæ partem fœdere hujusmodi implicare, aut prætoriæ potestati suæ subjicere: Conventus quotannis agatur alternis vicibus Groningæ & Leoardiæ, ad quem quini ab utraque parte homines sapientes mittantur: his* X *undecimus adjciatur, quem ex Ostergoâ aut Westergoâ quini Groningani eligent, cùm*

Fœdus aliud cum Collumanis.

Fœdus cum Ostergois & VVestergois.

conventus agetur Leoardiæ: quini verò Translavicani, ex oppido aut agro Groningano cùm conventus ille Groningæ habebitur. Horum arbitrii sit causas omnes publicas & privatas, quæ in controversiam venient, cognoscere, disceptare, definire: quicquid definiverint, ab omnibus ratum habeatur: intraq; præfixum tempus executioni mandetur ab iis apud quos sedes tenet condemnatus, aut ab ipsis illis mulcta petatur: contumaces, si qui erunt, conjunctis viribus ad parendum cõpellantur. Eorundem delectorum potestatis quoque sit, si id ex usu Reip. esse putabunt, alterum conventus diem in Smallingeræo cœnobio dicere. Ad eum ituris, domumq; redituris tutus commeatus præstetur: Quod si finito decennio non placuerit hæc pacta prorogare, aut nova alia inire, fœdera tamen superiora & pax nihilominus rata serventur. Anno ab hoc altero, qui fuit M.CCCC.

Arnoldi Loï *acta in Frisiâ.* LXXIX, Arnoldus Loüs, quem dixi, ab Imperatore legatus in Frisiam venit cum amplâ potestate, & re infectâ ob quam venerat, discessurus Groninganos sibi substituit, procurandamque regionem inter Lavicam & Flevum ipsis commendavit: simul promisit, si ad hanc rem ampliore mandato & literis à Cæsare se opus habere putarent, ista sese confecturum, transmissurumque quamprimùm, idque sine sollicitatione ac monito ipsorum, sponte & studio suo: jussitque pro eâ, quam habebat potestate, ut delegatum munus & curam seriò & cum fide in se reciperent & gererent. Atque ita ad alia pro Cæsare expediunda, ab his Viennam in aulam abiit. Illic, ex sententiâ confecto negotio, reversus cum collegâ Steinbergio in Frisiam anno M.CCCC.LXXXI inchoante, (ardebat quippe negotii studio) diploma secum tulit amplissimum in commodum ac honorem civitatis, & cum hoc fidei & mandati literas ad senatum, aliasque item ad omnes

Diploma *Cæsaris, quo Ostergoa & VVestergoa gubernatio Groninganis committitur.* Translavicanæ regionis Ordines. In diplomate sic scriptum fuit: *Ostergoam Westergoamq;, & quæ cum his cohærent trans Lavicam fl. sine controversiâ Imperatoris ac Imperii esse: & has, propterea quod procul dissitæ à sede Imperatoris sint, nec ab eo absente curari benè possint, tumultibus atq; aliis factionum malis perpetuò premi atteriq;, idcirco Imperatorem non precibus cujusquam, non ullâ aliâ re, sed solo ipsarum regionum commodo permotum, sponte suâ, re benè consideratâ Consulibus senatuiq; Groningano optimè de Rep. communi meritis, & viciniâ ipsâ ad rem oportunis gubernandas*
,, *eas tradere, munusq; illud, quod* POTESTATEM *vocant, perpetuum tribuere cum omni-*
,, *bus, quæ muneri cohærent: & velle, ut hoc ipsum decretum suum sit constans & irrevo-*
,, *cabile etiam apud posteros: mandare verò, ut senatus commissas hasce regiones cum fide*
,, *tueatur, regat, pacatas servet: adhæc jubere quoq;,* VT QVI IN CONSVLATV AVT SE-
NOTA ,, NATV IAM SVNT, QVIVE POST IN EVM LEGITIME LEGENTVR, IN EQVESTRI
,, ORDINE OMNES CENSEANTVR: *pecuniæ quoq; aureæ argenteæq; feriundæ jus & po-*
,, *testatem senatui eidem facere: Pro his poscere vicissim, ex assignatâ hac provinciâ ut*
,, X *millia aureorum Rhenensium tributum quotannis sibi pendant: In hunc finem Ioan-*
,, *nem Steinbergium & Arnoldum Loüm jureconsultos legatos in Frisiam jam mittere,*
,, *qui cingulo Equestri Consules & senatores pro more induant, ac reliquis ejus ordinis in-*
,, *signibus ornent, ornatosq; statim in possessionem potestatis istius in regionibus Trans-*
,, *lavicanæ Frisiæ immittant, omnesq; earum regionum ordines jubeant, senatui huic ve-*
,, *lut Imperatoris legato perpetuo, justa ac legitima edicenti, statutaq; promulganti pare-*
,, *re, non secus ac si ipse ea ediceret & promulgaret Imperator. Pænaq; contumacibus*
,, *& huic decreto obsistentibus denunciata.* Signatum diploma anno M.CCCC.

Edictum Cæsaris diplomati conforme. LXXX, die XII Calend. Decembr. In edicto ad ordines in his regionibus, præter oppida Doccumum, Leoardiam, Frankeram, Bolsuerdiam, Snecam, Worcumum, longus virorum præcipuæ nobilitatis catalogus nominatim est expressus, *mandatumq; omnibus, uti senatui Groningano munus illud pro Imperatore gerenti parerent, ejusque edictis & statutis obsequerentur, gravibus propositis pænis secùs facientibus.* Id scriptum quatriduò pòst, ad diem VIII Calend. Decembr. Et hæc quidem monstrata senatui à legatis modò nominatis, legendique copia facta. Sed quod pecuniam in loco

Groningani offerentem se fortunã negligunt.

negli-

negligere senatus nesciret, qui Cæsarem nimis carè æstimare honorem & potestatem putaret, nec existimaret, tantum se pecuniæ ex censu regionum conficere posse, crederetque summam in re difficultatem fore, nil horum est effectum. Quamobrem literæ fidei quidem ad senatum scriptæ à Cæsare in archivis Reip. hujus manserunt: sed diplomata cum edicto in aulam sunt à legatis relata; ubi etiam nunc inter publica Imperii acta & monumenta servantur. Loüs de Cislavicanis expediundum negotium in se denuò recepit, atque ita Frisiâ cum collegâ excessit. Eaque ultimæ ejus in rebus Frisicis mentio. Senatûs abjectus hac in re animus variè acceptus à posteris, velut haud scitè oportunèque usus aulâ pecuniæ egenâ & cupidâ. Anno deinde M. CCCC. LXXXII, qui Loï discessum proximè secutus est, Octobri mense Westergoi frequentes seditionum ac bellorum civilium formidine in hanc sententiam cum Groninganis pepigêre: *Ne Westergoi impedirent eos, si qui sponte suâ, sine vi in Ostergoâ vellent se fœdere jungere cum Groninganis, nec eorum se rebus miscerent: Groningani contra nullos invitos sub fœdus suum trahe rent, aut rebus novis illic studerent: Westergoæ etiam rebus abstinerent: ordinibus his sociis injurij non essent: pax coleretur integra & perpetua.* Sed ut unda maris sine fluctu, ita populus exlex & ἄναρχος sine motu & turbis esse non potest. Itaque tumultus minores in Ostergoâ primùm, deinde majores in VVestergoâ omnia rursum miscuerunt. Inter quos Smalingani, ut quietos se ac tutos sisterent, anno M. CCCC. LXXXVII fœdus suum, quod cum civitate Groninganâ habebant, ampliatum auctumque renovarunt. Imprimis addidêre jam *de prætore ac judicibus arbitrio Groningensium eligendis quotannis, deq; compellendis iisdem ad faciendum officium per Hovetmannos, & de prætorio Hovetmannorum imperio in eum agrum: de arce, si res posceret, illic extruendâ, & præfecto Groningano ei imponendo, de ferendis mutuò auxiliis contra contumaces, & domesticos peregrinosq; hostes, ex Vpsterano fœdere ad verbum descripta.* Quadriennio pòst, anno nimirum M. CCCC. XCI, cum Reip. mala crebrescerent, & validiora indies fierent, nil penè cuiquam tuti esset factionum exitialium causa, tandem Doccumani cum Dongeranis, & maximâ Ostergoæ parte supplices facti Groninganis sunt, & humillimis æquè ac pertinacissimis precibus vix demum ab iis impetrarunt, ut fœdus secum percuterent. Id percussum est in annos XVIII, signatumque die XV Calend. Octobr. Perscriptum in eo *de pace tenendâ, de maleficiis severè puniendis, de auxiliis mutuò ferendis; adhæc, cæteris judicibus in officio cessantibus Groninganis ut liceret criminis reum delatum abducere ad pœnam: cui rei si quis vellet impedimento esse, centum scutatos numos Reip. penderet: ut si pax dissidentibus indicenda esset proposita pœna majore L scutatis, indiceretur à Groninganis, pœnaq; in eorum usum cederet: ut à judicibus Ostergois appellatio esset ad civitatem Groninganam intra diem decimum, deq; appellatione cognitio ac judicium esset conventus publici omnium sociorum in urbe Groningâ: conventus hujusmodi bis quotannis ibidem agerentur, iisq; assiderent aut præsiderent Hovetmanni oppidani: & hi, licet reliqui, qui adesse debebant, non adessent omnes, tamen cum iis qui adessent, judicia exercerent: reorum mulctas & contumaciæ pœnas more suo per prætorias literas Groninganis exigere ab Ostergois liceret: cædium mulctas dimidias civitas haberet, per mandata prætoria exactas sola in ærarium suum verteret: deniq; Hovetmannis Groninganis jus esset judices Ostergoos cessantes in officio, ad faciendum officium compellere.* Subscripsere fœderi, primùm senatus populusq; Doccumanus, antistites cœnobiorum sex, & magnus nobilium virorum numerus, præter vicos & vicanos plurimos; dein plures se paulatim associarunt, demùm universa Ostergoa, exceptis, quos factionum studium in diversa agebat, est asscripta: unde fœdus Ostergoum vulgo nuncupatum fuit. Anno postero M. CCCC. XCII, cùm tumultus hujus fœderis gratiâ extitissent, autore potissimùm & concitatore Tiardo Moccamâ, totaque

Pacta cum VVestergoâ.

NOTA.

Fœdus Smalinganum ampliatum.

Fœdus Ostergoum omnium maximè inclytum.

Ściringiorum factio in VVestergoâ se commoveret, Leoardii à vi factio-
nis sibi metuentes, ut se magis magisque firmarent, speciali se fœdere & ar-
Fœdus Leoardiũ ctiore cum Groninganis junxerunt. *Hoc fœdere promisêre Senior, Scabini, Sena-
tus reliquus, & XIII-viri totius populi nomine, fideles se socios Groningensium futuros
in annos XXIIII ex formulâ fœderis Doccumani, eiusq; fœderis conditiones omnes
servaturos: præterea permissuros, ut lites civium suorum cum civibus, de quibus appella-
,, re superiores judices placet, à Senatu Groningano, temporibus in fœdere Doccumano ex-
pressis, recognoscentur: cæteræ lites aut cum peregrinis, aut peregrinorum cum iisdem
peregrinis, id est, iis qui Leoardiæ domicilium non habent, ab Hovetmannis Gronin-
gensibus, & conventu juridico sociorum, ut est in eodem fœdere Doccumano, desi-
niantur.* Dein additum, *ut Groningani præfectum dent Leoardianis, qui vel in
NOTA. oppido, vel in ejus viciniâ commodo loco sedem habeat; isq; scabini aut senioris locum
,, teneat in senatu oppidano eâq; potestate sit, quâ ipse, si adsit, senatus Groninganus,
cujus vicem geret: eidemq; præfecto Leoardiani stipendium solvant decennio proxi-
mo aureos Rhenanos centenos annuos: interea socii rationem ineant aliam stipendii ejus-
dem conficiendi, quæ duret ad fœderis usque finem, sintq; Leoardiani ab onere illo cen-
tenorum aureorum deinceps liberi. Præfectum hunc si quis ausu temerario occidat, pre-
hensus capite pœnas vicissim pendat, fugâ elapsus omnibus bonis mobilibus & immobi-
libus exuatur, eaq; ad arbitrium senatus in fiscum redigantur Groningensium: cædem
verò eam si satelles aut minister jussu alterius patret, & ipse & qui jussit, eâdem tenean-
tur noxâ, idemq; supplicium pendant: At si vulnere eundem quis læserit, pœnam vulne-
rati hominis nobilis duplam solvat. Cætera sunt de obsidibus sex arbitrio Groningensium
legendis, & in custodia habendis, sicubi contingat fœderis hujus observationem Leoardien-
sium vitio claudicare.* Signatum celebratumq; Leoardiæ die VI Iduum Octobr.
Fœdus aliud cũ multis Ostergois & VVestergois. Eodemque tempore magno numero viri nobiles primarum familiarum, qui
hactenus fœderi Ostergoo se opposuerant tam Westergoi quàm Ostergoi,
itemque oppida Franekera & Worcumum, cum cohærentibus præfecturis,
cùm audissent Groninganos jam Leoardiam ingressos, Leoardiosq; fœderis
feriundi cum his peravidos esse, ipsi quoque re benè deliberatâ, dimisso ar-
morum consilio, cum Groninganis pepigere in hunc modum: *Nefas esset ipsis,
turbare Groningenses, & fœdus cum iis jam habentes, aut imposterũ habituros: nec contrà
Groninganis liceret miscere se rebus illorum, aut illos illorumq; subditos, aut regiones illis
invitis sub fœdus suum trahere: quod si compertum fuerit eorũ aliquem in Groninganos,
aut horum socios aliquid deliquisse, de eo ad arbitrium quatuorvirorum, duorum è Senatu
Pacta cum Scíringiis. Groningano, duorum ex ipsis datorum satisfaciat.* Nec multos post dies Snecani,
Slotenses, Ilstani, cæteriq; horum socii factionis Sciringiæ, fœderis hostes, in-
signi clade ad Barrahusium à fœderatis correpti, cum Boccone Haringæo,
factionis principe, ad arbitrium victorum conditiones accepêre. *Iurarunt, fœ-
deri Ostergoo non se semet oppositurOS, nec impedimento iis futuros, si qui deinceps aut
Ostergoi aut Westergoi accedere eidem vellent: nullum jus imperiumve in universam
Ostergoam, aut ullam ejus partem sibi arrogaturos, ablata reddituros, exules in integrum
restituturos, controversa cum Galamæis arbitrio Groningensium submissuros: Gronin-
genses in persequendis injuriis contra Westergoos hac pactione non comprehensos non
impedituros: è sociis in has leges peccanti nemini patrocinaturos: detrimenta, impendia,
molestias belli Groninganis & Ostergois XVII millibus aureorum Rhenensium & quin-
gentis spatio IX mensium ternis pensionibus sarturos.* Denique alia obligandæ fidei
vincula gravia & aspera adjuncta: quæ in Historiâ expono. Tùm consterna-
tis totius factionis adversæ animis, quotquot ejus in Ostergoâ supererant
Anno viri nobiles, quos hactenus pertinacia non siverat accedere, eidem fœ-
M.CCCC. deri Ostergoo accesserunt. In hoc rerum statu, cùm omnia ad amplian-
XCIII dos fœderis hujusce fines spectare viderentur, venit in Frisiam legatus
Otto Lãgius *legatus Cæsaris in Frisiâ.* Cæsaris Friderici OTTO LANGIUS canonicus Moguntinus, ut Frisio-
rum dissidia componeret. Cujus adventu respirantes Sciringii, (horum
enim

enim precibus data legati missio erat) animos rursum extulêre, turbasque dedêre fœderatis. Nec multò post è vitâ decessit Fridericus III Imperator, ad quem reverterat legatus, cætera ad pacandam Frisiam, uti ferebat, procuraturus. Idem verò anno sequente, nomine Maximiliani Regis, qui patri successerat, in Frisiam rediit, mandata secum ferens de Ephoro in Frisiâ, quem POTESTATEM dicere mos erat, designando, & simul diploma de libertate gentis. Sed & civitas Groningana, quæ suos quoque homines unà cum sociis legaverat ad eundem Regem, amplissimum diploma ab eo impetravit, quo fœdus Ostergoum utraque petente parte solenniter confirmatum fuit, præsentibus in aulâ, & nequicquam contra nitentibus Sciringiis. Id diploma datum Campoduni die XXIII Maii: eoque comprehensi quoque illi, qui post percussum fœdus primum eidem deinde accesserant. At literæ Regis Camstræo datæ, viro nobili, in aulâ noto, Regique grato, dissensionem peperêre: dissensio tumultus dedit: per eos istuc deducta res, ut Bolsuerdia, Worcumum, Stavera, Hindelopa, & maxima nobilitatis Westergoæ, maxima item plebis rusticæ pars fœdus novum cum Groninganis, fœderi Ostergoo simillimum, percusserint, denique paulò pòst tota penè Westergoa, exceptâ FRANEKERA cum conjuratis viris nobilibus, in Groningensium ac sociorum potestatem venerit: quod factum anno Christi M. CCCC. XCVI.

Diploma Maximiliani Campodunense, confirmans fœdus Ostergoum.

Fœdus novum cum VVestergois, Ostergoo fœdus simile.

DE FOEDERIBVS PACTISQVE PER SAXONES TVRBATIS.

HOc tempore Maximilianus Rex cum Alberto Saxoniæ Duce comparat de Frisiâ subigendâ: Albertus velut Sciringiis auxilio futurus militem in Frisiam mittit: Ei mox alium, dissimulato nomine & consilio suo, submittit Vetcoperorum stipendia facturum, ut regionem attererent, & enervem redderent. Tum cùm maturum videretur, fessis penè omnibus diploma in Frisiam missum, *quo Frisiæ gubernatio Alberto Saxoni sub Potestatis titulo à Maximiliano, & Ordinibus Imperii assignabatur, eaq; jubebatur esse perpetua, transitura in hæredes. Additum tamen, ut belli impendiis refusis, & certâ pecuniæ summâ solutâ à Philippo Burgundo Maximiliani filio, gubernatio tota & omne in Frisiam jus ad eundem transiret.* Albertus per suos, quos præmiserat, oppressis omnibus Translavicanis, atque à fœdere Groningano vi & aperto bello aversis, inque fidem suam adactis, Groningam quoque & agrum vicinum tentavit. Nam hos quoque ad imperium sibi commissum pertinere ferebat, habebatque pro se interpretem controversiæ Maximilianum. Verùm cùm res per intercessiones & colloquia non procederet, ipse ob filii casum, quem Translavicani Franekeræ obsederant, secundò in Frisiam veniens, liberato filio, & rebus Translavicanis pro tempore constitutis, exercitum cis Lavicam adduxit, nulloque negotio agrum in suam potestatem & fidem redegit. Sed in obsidendâ urbe dum hæret, intercedente rursum Georgio Thorenio Equestris dignitatis viro nobili ad hoc à Principibus Germaniæ misso, & cum eo Friderico Badensi episcopo Ultrajectino, colloquium denuò coiit, anno M. D. mense Augusto: in quo colloquio res tandem composita, & bellum diremptum. Conditionum præcipuæ fuêre, *ut controversiæ inter Albertum & civitatem, de potestate prætoriâ in agrum vicinum cum Hovetmannis, de imperio in Præfecturam veterem, de jure stapulæ rerum* ἐπιχωρίων, *de usu solius cerevisiæ Groninganæ in tabernis ac diversoriis per agrum, de non coquendâ cerevisiâ quæstus causâ in agro, & quæ alia pactis & fœderibus nitebantur, aut more inolita erant, quæ omnia sibi dimitti po-*

M. CCCC. XCVI.

Maximiliani Regis & Alberti Saxonis consilia.

Diploma Alberto Saxoni datum

Albertus Groningam obsides.

Compositione diremptum bellum inter Albertum & civitatem Groningã.

 scebat

scebat Albertus, Cameræ Imperii judicio definienda permitterentur:interea Thorenius *nomine Reip. Germaniæ sequester rebus illic præesset, agrarios ordines eâ fide,quâ civitati obligati erant,solutos,in fidem suam adigeret,jus æqualiter ex more & legibus regionis aut ipse diceret,aut dici curaret,usq; dum Camera litem definiret,eo facto,ei omnia singuláve rursum traderet,cui Camera addixisset:partes quoq; jurarent, judicio Cameræ se obsequuturos: Tantisper verò Groningani manerent in possessione juris stapulæ,nundinarum,ejus quod ad cerevisiam pertinet, & similium aliorum, eo modo, quo fuerat ante litem hanc à Saxone illatam ab ultimâ usque hominum memoriâ : nec liceret butyrum, caseos, equos, boves,vaccas,cæteraq; id genus mercimonia alibi quàm Groningæ in stapulæ loco more solito venundare, venúmve proponere, vel in regiones alias præteritâ Groningâ exportare aut abigere: Excepta modò essent, quæ hujus generis viris nobilibus in prædiis ipsorum provenirent, quibus jus esset pro libitu & commodo suo ea dividere : idemq; valeret de Dammonensibus. Exempta quoq; stapulæ legi maneret Præfectura vetus,utereturq; jure ac libertate pristinâ,emeret, venderet, cerevisiam coqueret pro libitu, uti solebat, quoad duraret hæc sequestris ratio : Groningani etiam in exigendâ pecuniâ creditâ & reditibus aliis per agrum retinerent jus & morem solitum, modò ut judex in eo tribunali in urbe esset ipse Thorenius, aut legatus ejus, aliúsve pro eo sequester ab Ordinibus Imperii datus.* Atque hæc probata signataque ab utrâque parte, & sigillis quoque duorum intercessorum ad fidem munita : denique pax constituta. Nec multò pòst Albertus jam tum corpore ægro Emdam delatus, atque ibi vitâ functus est. Thorenius verò intempestivè Frisiâ evocatus ab Henrico Alberti filio, malis adhuc haud benè positis,quæ in Rep.sociorum hærebant, (erant enim nobilitatis agrariæ animi in civitatem, & hujus vicissim in illam ex injuriis mutuis exacerbati) quibus ipsum se interponere, remediumque adhibere conveniebat, cùm diutiùs etiam quàm par esset emansitaret, occasioni fuit, ut anno proximo in arma rursum sit itum, transactioque neglecta penè evanuerit.

Alberti Saxonis mors.

Bellum inter Saxones & Groninganos renatum.

DE STATV CIVITATIS SVB EDSARDO ORIENTALIS FRISIÆ COMITE, ITEMQVE CAROLO GELDRO, DOMO Burgundica & imperio Belgico.

A quo tempore repetitis sæpè induciis sustentata diu res, & colloquiis iterum tentata, tandem anno M. D. V in acerbissimum & maximum bellum erupit. Eo civitas ab omni parte obsessa, & in extremas tandem redacta angustias, ob acerbitatem & ὕβριν Saxonicam, urgente necessitate, duro telo, in fidem demùm Edsardi Comitis Frisiæ Orientalis, hactenus hostis sui, se contulit. Id enim satius putavit, quàm iis se dedere,quorum verba & facta plusquàm barbara & crudelia in obsidione proximis mensibus audierat, videratq;. Id factum anno M. D. VI, mense Aprili. Conditiones sanè duræ, quibus se dedidit, & non satis è jure pristino. In quibus fuêre hæ: *Vt Edsardus in urbem reciperetur cum armatis* DCCC*:ut magistratũ civesq; jurejurando adigeret in fidem suam:ut locum in urbe, quem vellet,muniret, & præsidio insideret : omnia in eventũ judicii principum ac reliquorũ ordinum Germaniæ.* Deinde & hæ:*Vt idem Edsardus ex ordine honestiorum civium deligeret pro arbitratu suo,qui pecuniæ creditæ judicia,aliaq; Hovetmannis solita in urbe exercerent in eos qui agrũ habitant,idq; more & modo pristino,sed nomine ipsius : Vt frumenta in agro nata,nõ alibi quàm Groningæ & Dammonæ venirent: de cæteris ἐπιχωρίοις, Edsardus adhibitis in consilium Groninganis certi quid statueret,quod esset ex cõmodo Vrbis & Agri. De cerevisiâ nihil mutatũ. Cautum,ut omne jus hoc ad hæredes Edsardi & fratris ejus Vconis*

Groningæ Edsardo *dedita.*

Conditiones deditionis.

Vconis transiret. Signatum utrinq; postridie Georgii. Hoc facto omnium animi suspensi, maximè verò Saxonum, qui quo animo esset Edsardus, erant incerti. Et quia de eventu judicii scriptum in conditionibus intellexerăt, ad cognitionem causæ rem deducere maturabant. Cognitioque solennis instituta est Constantiæ: sed is eventus ibi fuit, ut civitas haud dubiè jure, Georgius Saxo gratiâ esse superior videretur. Definitum tamen illic nihil. Deinde colloquiis multis & variis per aliquot annos tentatum denuò negotium: sed nec his quicquam profectum. Nam Saxo decedere jure in agrum, & fœderibus renunciare civitatem jubebat: civitas ut id faceret, nullâ ratione persuaderi volebat. Igitur anno M. D. XIII resumptis armis, Edsardo cum civitate in Saxonis gratiam proscripto, concitatâ in hos magnâ Germaniæ parte, belloque summis viribus, summâ contentione longo tempore continuato, Frisiâ Orientali pessundatâ, tribus Edsardi arcibus occupatis, Edsardus imparem se solum tantæ moli sentiens ad Carolum Geldriæ Ducem Gallorum regis socium, Burgundis & Austriacis inimicum, se contulit, ut auxilia ab eo pararet. Is fortunam sequens versuti princeps ingenii, promisit benignè, pecuniamque etiam in eum finem accepit. Sed miles promissus non ante venit, quàm Dammona quoque vi esset à Saxonibus occupata, & Groninga in arctum redacta. Et tum Geldri legatus, qui auxiliis præerat, Guilhelmus Oijensis, in extremâ civitatis necessitate cùm differri diutiùs deditio non posse videretur, professus etiam est, sic sibi mandatum à principe, ne quid opis pressis ferret, neu rebus Edsardi civitatisq; ullo se modo misceret, ni priùs hæc illius fide soluta in Geldricum nomen jurasset: nec enim æquum esse, principem tantam rem tam sumptuosam, difficilem, periculosam aggredi, tanti hostis offensionem in se suscipere, omnemq; penè Germaniam irritare, & nullum operæ suæ pretium ferre. His addidit de optimâ principis voluntate in civitatem, imprimis de privilegiorum ac juris pristini restitutione, deq; arcis demolitione, alia, quæ ducendis animis esse putabat. Itaque inclinante huc civitate, ex hominum naturâ melioris conditionis avidâ, nec libenter manente in eâ fortunâ, cujus ipsos pœnitet, Edsardus quoq; quamquam inopinâ oratione attonitus primùm & indignans, tamen, quod sapientis erat, parendum necessitati putavit. Nec mora, exautorata ab eo civitas apud Oijensem in fidem Geldriæ Ducis juravit, vergente jam anno M. D. XIIII. Conditionum contractus hujus summa fuit hæc: *Geldrus causam civitatis contra Vltrajectinos non solùm auxilia non ferentes laboranti, uti debeant, sed vim quoque cum hoste inferentes, impendio suo, sine molestiâ & sumptu ipsius, ageret & tueretur: civitas in nomen Geldricum juraret in perpetuum, imperiumq; in agrum universum Lavicâ & Amaso clausum, in quo & Præfectura vetus, Principi cederet: prætoriam potestatem à Principe delegatam in res agri tenerent, & velut Principem repræsentarent, unus è consiliariis principis à principe datus, & quatuor viri è numero honestiorum civium ad hoc idoneorum à Senatu urbano electi, iidemq; eodem jure essent, quo Hovetmanni illi veteres quondam fuerant ante bellum Saxonicum, eadem omnia, quæ olim isti, haberent & facerent, servato more antiquo: jus stapulæ, quod vocant, omnium rerum venalium quæ in agro sunt, proveniuntve, integrum per omnia maneret civitati eo modo, quo ante hos motus & arma Saxonica fuêre: In frumento quoque & cerevisiâ idem servaretur, quod olim solebat: αὐτονομία civitati & agro, atque usus patriarum legum maneret: quisq; jus suum integrum & illibatum retineret, quisque possessiones, res, prædia intra extraq; aggeres haberet: nec Princeps quicquam novi institueret: idem nullo unquam tempore vel ipse separaret à civitate agrum, vel separari per alium sineret, aut occasionem separationi daret: munitiones quoque omnes in agro demoliretur, nec novas alias extrueret, extruive pateretur: denique tributo annuo æquo ac tolerabili ex agro sibi hæredibusq; suis pendendo cum civibus & agri incolis compararet, à quo nullæ possessiones aut res in agro sitæ*

Causæ cognitio Constantiæ.

Edsardus cum civitate Groninga proscriptus.

Edsardus à Carolo Geldro auxilia petit.

Caroli artes.

Civitas Groningæ in nomen Geldricum iurat.

Conditiones Geldricæ.

immunes essent. Hæc concepta tum, & probata utrimque: sed in solennem formam redacta, & signata post annos demùm tres, cùm ager totus ab hoste quoque liberatus, & Principi subjectus esset. Is fuit annus à Christo nato M.D.XVIII, & mensis Februarij dies XVIII. Deinde anno M.D.XXI inter Principem & Ordines agri in curiâ Groninganâ per legatos Geldricos senatumque urbanum sic convenit, *ut ipsi in fide Principis essent, & hæredum ejus in perpetuum: Princeps & hæredes integra servarent ipsis privilegia, jura, instituta, leges, consuetudines, secundùm fœdera & pacta olim inter ipsos & civitatem inita.* Sic in nomen Geldricum ab Ordinibus juratum, præmissâ conditione hac, *non diutiùs valituram vim juramenti hujus, quàm Geldrus tueri regionem posset.* Et mox hæc pacta à Principe sunt signata die Iunii XX. Verùm cum progressu temporis cùm longiùs paulatim tendere, & à pactis recedere, & civitatis jura arctare deprehenderetur Geldrus, à Marwico prætore primùm incitatus, cui simultas cum senatu intercedebat, deinde irritatus, quod, bello pro Balthasaro Esensi in Frisiâ Orientali contra Ennonem Comitem vicinum suscepto, in ejus impensas tributum sibi à civitate negaretur, & suapte naturâ potentiæ per fas & nefas augendæ avidus, & turbulentus, occasione

An. M.D. XXXVI.

raptâ, quam fors offerebat, per Meinhardum Hammensem clarum militiâ virum, Daniæ regis auspicia profitentem, occultis mandatis suis instructum,

Carolus Geldrus pacta violat.

adductis copiis tumultus in agro, & ad ipsas portas urbis cieret, suburbia vastaret & incenderet, Dammonam summâ festinatione muniret, postremò in colloquio Essenæ componendæ rei causâ instituto per Henricum Grovium Erclenii dominum legatum suum, & Hacfordum militum præfectum palàm jam posceret, arcem munitam in urbe sibi extrui, Dammonæq; munitiones perfici, civitas meritò ab eo animis alienata, ad partes Burgundicas se vertit: Nec mora, re cum agrariis ordinibus deliberatâ, ex eorum consensu ad Georgium Scenkium Teutoburgium, qui Translavicanis pro Carolo V. Imp. tum præerat, legatos misit, ac deditionem obtulit. Atque ille edoctus celeriter de voluntate Mariæ sororis Caroli Imp. Belgii Gubernatricis, ad quam scripserat, sine morâ cum iis, quas in promptu habebat, copiis Groningam profectus, cùm de conditionibus imperandi parendique

Groninga & socij in agro in fidẽ Caroli V. Cæsaris *Ducis Brabant. &c. concedunt.*

convenisset, civitatem ordinesque agrarios simul in fidem Caroli Imp. Brabantiæ Ducis & Hollandiæ Selandiæque Comitis, & Frisiæ ac Transisalanæ Domini, velut unius Reip. populum recepit die Iunii mensis VIII anno, quem dixi, M.D.XXXVI. Eo facto, cum exercitu Dammonam profectus, eam obsedit, occupatoque interea die VIII Iulii per deditionem castello

Dammona à Teutoburgio obsessa deditaque.

Delfsilano, quod Geldri quoque tenebant, copiisque, quæ auxilio obsessis à Dano veniebant, duorum circiter millium, concisis, tandem extremas in angustias redactam dedere se coëgit, durissimis conditionibus. Nam

Conditiones deditæ Dãmonæ.

sic convenit, *ut duces militiæ Meinardus & Hacfordus in vincula Teutoburgio traderentur: reliqui cohortium præfecti ac milites captivorum instar, inermes, virgam albam manu gerentes sine sarcinis exirent, suaq; omnia in oppido relinquerent, nec intra tres menses contra Cæsarem militarent: Oppidani Dammonenses malè sibi conscii cum militibus conditione eadem egrederentur: cæteri manere volentes excusandi sui, & experiundæ gratiæ facultatem haberent.* Facta hæc die VI Septembr. Deinde cùm Bruxellâ responsum venisset, quò retulerat de omnibus Teutoburgius, ex reginæ mandato captivi Bruxellam missi, Dammonæ munitiones dirutæ:

Dãmona *ab excidio servata.*

pro oppido ipso ac ædificiis, quæ & ipsa excidio à Regina & Teutoburgio destinata, deque eo mandata jam data Ioanni Hesso, ab amicis per preces intercessum, decretumque suspensum: dein gratia facta. In tanto tum discrimine Dammona fuit, propterea quòd oportuna tumultuantibus & quieti publicæ infestis, fortunæque urbanæ inimicis sit. Parendi imperandi-

Conditiones Burgundicæ

que leges sub Burgundis hæ scriptæ, signatæq;: *Omnes & singuli totius provinciæ ordines,*

ordines, qui Amaso & Lavicâ continentur, retinerent jura & privilegia sua per manus à majoribus accepta, leges patrias, statuta, consuetudines: imperium Præfecturæ veteris, & Selwerdicæ suburbanæ esset ac maneret civitatis: munitiones per agrum omnes, quæ jam essent, everterentur; nec aliæ in futurum extruerentur, nisi id defensionis requireret necessitas: domus Principe digna, sed inermis & immunita Cæsari ædificaretur in urbe, sumptibus provinciæ totius: reditus ex agro solverentur Cæsari & hæredibus ejus quotannis duodecies mille aureorum Carolinorum. Dammona capta, à Teuteburgio totâ Drentiâ Geldri ejecti, Wedda, Coverdiaque captæ, bellum ex universâ illâ viciniâ, eodem adhuc anno profligatum. Denique Decembri mense pax inter Burgundicam domum & Geldrum composita. Conditiones dictæ inter alias, *ut fœderi Gallico, Holsatico, aliisq́, contra Cæsarem & subditos ejus initis, Geldrus renunciaret: valediceret juri omni in civitatem & agrum Groninganum, Drentiam, Tuentiam, si quod haberet, aut habere se putaret.* Ea pax publicata Groningæ die XVII Decembr. lætissimisque animis ab omnibus accepta, cùm omnes bellorum tæderet. Ab hoc tempore vixit civitas concors cum agri ordinibus, mansitque in usu ac possessione juris prioris de Hovetmannis & Hovetmannorum potestate, de stapulâ rerum venalium, de frumento, de cerevisiâ ex formulâ Geldricâ, ut de sententiâ Burgundicæ formulæ, & de mente paciscentium dubitari non posse videatur. Et est ex eâdem formulâ Burgundicâ, durante eodem, quem dixi, usu, post annos XIV à civitate simul & agrariis ordinibus jusjurandum datum Philippo Caroli filio, Hispaniæ regi, idque conjunctim rursus, ac Philippus jurejurando reciproco his obligatus, nullâ tum prodente se controversiâ, aut controversiæ suspicione. Nam Dammonenses quod moverunt, velut exempti legi communi, ac præcipui aliquid habentes, id cujusmodi fuerit, quamve habuerit rationem, dicam suo loco. Demùm post aliquot annos per Dammonenses incitati agrarii, paucosque alios, quibus negotiatio allubescebat, de stapulæ jure, imprimis in rebus exoticis aliunde importatis queri cœperunt, querelasque ad aulam Burgundicam detulerunt. Aula eodem anno, qui erat M.D.LIX, Arembergio Comiti Gubernatori mandavit, ut inter partes amicam transactionem tentaret. Eâ frustrà per eum tentatâ (nam longiùs paulatim tendebant querentes, totumque penè fori jus studebant convellere, & oppidani de possessione aut jure suo decedere nolebant) Arembergius idem die XVI Martij, anno M.D.LX jussit utrosque documenta ante exitum sex hebdomadum apud se producere, & ex his sententiam expectare provisionalem, uti vocant, usque dum controversia pleniùs cognita tota definiretur: *intereà voluit Oldermannum juris stapulæ præfectum more suo contra delinquentes agere, sed pœnarum exsecutionem usque ad sententiæ provisionalis promulgationem suspendere.* Et cùm pars neutra jussui satisfecisse videretur, ad documenta quod attinebat, idem denuò die XIV Maij præcepit utrisque, ut apud Hovetmannos cognitores causam agerent ordinario modo usque ad momentum ferendæ sententiæ: Hovetmannos jussit acta ea omnia exhibere sibi: intereà Oldermannus id observaret, quod antè erat mandatum. Quod ipsum cùm iniquiùs putarent oppidani de Oldermanno (nam extractum iri in longum actionem rebantur, atque intereà sine nervo futurum jus civitatis) rem ad Margaretam Parmensem gubernatricem Belgii retulerunt. Illa cum senatu suo commodè interpretata sententiam Arembergii benignè respondit, mandavitque, *ut ab Oldermanno damnati cautionem præstarent in eventum litis de solvendo judicato:* & simul quæ species rerum venalium litigiosarum intelligerentur sententiâ Arembergii comprehensæ. Id factum Bruxellæ die XIV Maij, anno M.D.LXI. Post quæ pendente judicio rursus institutæ actiones amicæ ad componendam controversiam, demumq́; hujus ergò cum mãdatis in urbem missus Philippus Cobelius ex secreto

Homagium Philippo II Hisp. regi præstitum.

Initium litis de iure stapulæ.

Philippus Cobelius.

ex secreto senatu regio: cujus prudentiâ & industriâ effectum, ut in capita certa, de quibus erat controversia, formata ab ipso pars utraque acquiesceret, & consentiret, quæ vim juris haberent interea, dum judicio integro tota causa finiretur. Consensus is solenniter initus & signatus in curiâ Groninganâ die IV & V Augusti, anno M. D. LXIV. Capitum præcipua fuêre:

Conventio autore Philippo Cobelio.

In frumento ἐπιχωρίῳ & cervisiâ id servaretur, quod est fœdere anni M. CCCC. LXXXII *definitum: pecora equini & bubuli generis venalia Groningæ in foro sisterentur, ista biduo, hæc uno die horis antemeridianis: quo facto, liceret, soluto vectigali usitato, quôlibet abigere: butyrum, casei, lardum, sevum, adeps, terga bubula Groningæ & non alibi venum proponerentur, venderenturve: peregrino nihil horum, nec pecorum, nec cæterorum emere in agro liceret, in foro Groningano liceret cuivis, civi, agricolæ, peregrino, liberaq; emptorum exportatio esset vectigali soluto. Mercatus solennes in commodum negotiationum plures in urbe instituerentur. Exempta fori juri essent pecora pastionis causâ aliunde in agrum adducta: venalia navibus advecta si esculenta & corruptioni subitæ obnoxia sint, jus esset ubivis in agro distrahi: reliqua durabilia cujuscunq; generis, frumenta, legumina, saperdæ, aleces salitæ, ligna, lapides, calx, ferrum, carbones, similiaq; non venũdarentur intra horas* XXIV, *ut copia veniendi ad portus civibus esset: tum conjunctim cum civibus tantum emerent agricolæ, quantum ad usus suos domesticos haberent opus; & post alteras horas* XXIV *si quid mercium esset reliquum, id emere etiam institoribus agrariis non esset vetitum. Quin imò si quis agri incola etiam post primas horas* XXIV *in usum domesticum aliquid emptum ex his vellet, quæ jam à civibus sint empta, mercibus nondum loco motis, ei id negari eodem, quo prima emptio facta, pretio exhibito non liceret. Mercatores agrarij vectigal aut portorium solverent in usum agri. Quæ quis ex agri incolis aliunde importaret, onere stapulæ essent libera; quemadmodum & omnia reliqua in his capitibus non nominata. Postremò nemo ad jusjurandum ab Oldermanno adigeretur apud judices mercaturæ præfectos sine præcedente documento legibus sufficiente: atque in hoc ipse Oldermannus & judices jusjurandum darent Reip.* Verùm cùm ne his quidem conditionibus contenti possent esse agrarii, Albano Duce rerum potiente in Belgio, rursus ad eum querelas detulêre: Ille causâ cognitâ anno M. D. LXXI, die VII Augusti decretum iterum interposuit, verbis varians à capitibus his, re penè idem. Ejus summa hæc:

Decretum Ducis Albani.

Groninganis integrum sit jus stapulæ & mercatum in butyro, caseo, pecore equino bovinoq;, frumento omnis generis: quorum nihil liceat exportare, nisi Groningæ venale habitum ab horâ matutinâ ad meridiem. Nulli peregrino liceat quicquam sive ἐπιχώριον sive ἐπείσακτον in agro emere aut vendere: in urbe liceat: attamen liberum eidem sit ea, quæ ipse advexerit, in ipsis portibus, aut propè eos è navigiis venundare, cui volet. Vitandæ fraudis causâ, quæ Groningæ promercalia fuêre, ea à præfecto ad id dato in indicem referantur, vasaq; butyri notâ insigniantur. In trutinâ urbanâ pondera sint uniformia: nec civis, nec agri incola negotiationibus deditus mensibus Majo, Iunio, Iulio, Augusto jumenta aliave quæstus faciendi causâ per agrum emere jus habeat, reliquo tempore reliqua mercimonia fœdere anni M. CCCC. LXXXII *non comprehensa jus habeat quovis loco, nec tamen liceat nundinationes instituere præterquàm Groningæ. In usum domesticum cuivis in agro quidvis quocunque loco & tempore emere liberum sit. Contrà fecisse deprehensus primò aureos florenos* XXV, *secundò* L *Oldermanno pendat; tertiò, & deinceps arbitrali mulctâ puniatur: mulctæ trientem civitas, alterum fiscus regius, tertium Oldermannus capiat. Hic juramento neminem adigat, nisi semiplenâ probatione constrictum: citra eam si quem in judicium trahat, in sumtus ipse damnetur. Putans se iniquâ sententiâ apud mercatorum aut Oldermanni tribunal gravatum; si ex agro sit, Hovetmannos; si civis, Senatum appellet, nisi aliud à rege decretum fuerit: Hovetmanni & senatus compendiosè litem expediant. Civitas non misceat se vectigali vinario & cervisiario, cui accisæ nomen, in agro: sed id agrariis impendendum usibus agri relinquat.*

Accijs.

Publicanus aut quæstor rationes de eo reddat quotannis coràm prætore regio, aut Hovetmanno, & ab agrariis ad id delectis. His additum aliquid de conventibus. Si

quid in

quid in his dubii inciderit, ejus explicatio aut definitio penes regem sit, ejusve in Belgio gubernatorem. Hoc decreto perempta sint acta omnia priora ad hanc controversiam pertinentia. Sed isto quoque repudiato decreto, quadriennio post, cùm Groningæ coissent agrarii, ut se vinculis his semel exuerent, fœderi ac societati omni, quam cum oppidanis habebant, renunciarunt ritu solenni. Id fuit anno M. D. LXXVI, mense Ianuario. Quo facto, cùm pergerent nihilominùs oppidani, uti solent, & possessionem usu tuerentur, illi opposuêre se; protestari acriter, judicii ministros repellere, mandata contemnere, conventus seorsim habere, ad regium senatum provocare: regius senatus præcipitantiùs quàm par erat decernere, & in fraudem civitatis id quod ab Albano scitum interpretari. Interea pace Gandavensi promulgatâ, capto Groningæ à militibus suis Casparo Roblesio præfecto regio, Georgio Rennebergio in locum ejus ab Ordinibus generalibus suffecto, crescente indies dissensione & odio inter partes, agrariis nova collegia, nova tribunalia instituentibus, re ad tumultus atque arma spectante, tandem Rennebergius velut Reip. studio ad avertenda pericula & constituendam provinciam, conventum Ordinum ejus indixit in urbe ipsis Calend. Novembr. anno proximo M. D. LXXVII. Illic cùm statim in initio altercationes essent ortæ, contumaciusque & ferociùs agere ac loqui agrarii viderentur, quàm ferendum oppidani putabant, quotquot illorum aderant (nec enim venerant omnes) ab his in custodiam sunt dati. Hinc major secuta animorum exacerbatio; cui medendæ, ac sarciendæ concordiæ (periculosus enim ignis ille videbatur, qui toti Belgio in isto rerum statu posset malo esse) ab Auraico Principe & generalibus Ordinibus Groningam missus fuit summi ingenii, summæque doctrinæ & autoritatis vir Philippus Marnixius Aldegondius, & cum eo Sillius jureconsultus Ordinibus à secretis. Eorumque studio tentata actitataque multa, conditiones scriptæ induciarum litis; postremò cùm confici res non posset, agrariorum nonnulli clam mandatum dedêre Bartholdo Entenio, ut militem scriberet, civitatique bellum faceret: atque ille ut erat naturâ acer, & in partibus fervens, absque morâ mense Februario sequente arma per Drentiam movit. Civitas verò cùm id audisset, celeritate usa, armatis civibus & cohortibus aliquot emissis priusquàm copiæ ejus omnes coire possent, disjectis primùm quæ occurrerant, & prætoriâ quoque cohorte fusâ, in arcem Coverdiam malè tum munitam ipsum confugere, & die XXII Februarii sese dedere coëgit, captivumque cum sociis in urbem abstraxit. Quo tempore sanè adeò fuit inopinâ re asperata plebs, ut vix à furore ejus captivum servare rectores potuerint. Sic oleum camino rursus affusum. Et tamen denuò iterumque binis comitiis compositio tentata, sed sine fructu. Demùm legati ad Mathiam Austriacum novum Belgii Gubernatorem, Principemque Auraicum, & generalium Ordinum Senatum Antuerpiam à partibus missi. Illic intercedente & allaborante ipso Auriaco cum Comite Suartzburgio, duobusque è senatu aliis, quibus erat id à Mathiâ ac Senatu demandatum, tandem in hæc capita à legatis inita consensio est: *Ab armis & vi utrimque abstineretur, captivi à civitate dimitterentur, restituerenturque in integrum, cum cæteris vim passis; sententiæ à tempore συῤῥάξεως hujus latæ haberentur pro nullis, injuriæ alternæ oblivione essent inductæ. Groningani manerent in possessione juris pristini, præsertim ejus, quod antè annum M. D. LXXI tenuerant, idque tamdiu, donec de controversiâ in judicio esset pronunciatum: cognitores in eam rem darentur à Mathiâ Gubernatore è senatu Ordinum Belgicorum: apud hos utrique rem agerent, & producerent ea, quæ pro causâ suâ facere arbitrarentur: interim & à cognitoribus transactio amica tentaretur inter partes, conficereturque, si posset. Processus finiretur intra biennium: id si fieri non posset, terminus pro necessitatis ratione à Gubernatore proferretur. Si qua pars cum culpâ suâ*

Agri ordines fœderi renunciãt.

Conventio Antuerpiana.

suâ in mora esset, C marcas auri mulctam daret, & quidem toties, quoties hoc committeret, ac nihilominùs pro more judicii in causâ pergeretur. Cognitione finitâ, cuncta ad Gubernatorem referrentur: Gubernator adscitis in consilium sibi è senatu secreto, vel collegio majore Mechliniensi, viris prudentibus tot, quot posceret rem putaret, contra quos excipere partes non possent, ex actis istis sententiam ferret, cui sine contradictione parendum utrâque à parte esset. Intereà utrique à vi & injuriis mutuis verborum factorumq́ sibi temperarent sub pœnâ amittendi juris sui, & M. insuper marcarum auri: ac si privatim aliquis contrà delinqueret, pœnam ferret pro delicti modo. Agrariis verò durante hac actione liberum esset, quoties & quocunque loco vellent ob res ad hanc causam pertinentes, quæ ad oppidanos non pertinerent, inprimis ad conficiendam in sumptus litis pecuniam, conventus agere separatim; & tributum decernere, dummodò oppidanos & eorum res in hunc usum non gravarent: conventionem hanc partes utrimque in conventu Ordinum suorum probarent, & sibi mutuò caverent, sub pœnis jam dictis: quinimò juramentum darent præsidi provinciæ suæ, (is tum erat Rennebergius, qui cis ultraque Lavicam Frisiæ, item Transisalanis, Drentiæ & Lingæ præerat) fideliter se servaturos ac præstituros hæc omnia, & si quid contrà committerent hi aut illi, executorem pœnæ eundem hunc non recusaturos: postremò, quò firmiora, & certiora essent omnia, partes, conventione hac probatâ, procuratores ex sui medio ederent, scriptisq́ mandatis ad eam rem idoneis instruerent, iiq́ porrò Mathiæ & Ordinum senatui potestatem darent judicandi & condemnandi in capitibus his omnibus, ut omnia hæc effectum sortiantur. Actum Antwerpiæ die XXX Maij, anno M. D. LXXVIII. Subscripsêre Princeps ipse Guilhelmus, Guntherus Suartzburgius, N. Lysfeldius, Jacobus Imannus, & duo agrariorum legati, duo item oppidanorum, quorum alter clarissimus atque optimus, & magnæ doctrinæ vir Regnerus Alberda urbis Consul. Sed reversi domum legati animos suorum, adeò etiam tunc exulceratos repererunt, ut exigua spes conficiendæ concordiæ esse videretur. Quapropter idem consul cum senatore prioris quoque legationis socio Antuerpiam remissus fuit: submissusq́ue ei, cum res traheretur propter difficultatem, & negotiorum aliorum multitudinem, Jacobus Hillebrandus ante decennium consulatu functus, vir gravis, propterea quòd res nova & inopina rursum interveniens, civitatem offenderat. Nam agrarii plerique, quos comprehensos dixi, quibusq́ue hæc jam gratia à civitate facta erat, ut in liberâ custodiâ intra urbem degerent, communicato inter se clam consilio contra datam fidem eodem die, eâdemq́ue penè horâ variis usi technis è custodiâ se eripuerant. Tum nequid majoris inde mali forsan existeret, cùm causa integra tam subitò cognosci componiq́ue, & gratia restitui non posset, ex consilio ac voluntate Principis Guilhelmi, senatusq́ue generalium Ordinum Mathias edictum interposuit.

Decretum Mathiæ Austriaci, Belgii gubernatoris.

In eo jussit, ut qui apud Groninganos in custodia reliqui erant, atque ipse simul Bartholdus Entenius, statim dimitterentur: omnes à vi & factis sibi temperarent: controversias suas, & hanc captivitatis, fugæ, motorum armorum, aliarum injuriarum aut criminum causam judicio æquo & legitimo, quale in conventione priore descriptum, permitterent: dein cætera omnia eâdem conventione comprehensa haberent rata, & sine vitio servarent. Entenius, & cæteri è custodiâ dimittendi obligarent se, judicio se staturos, & judicato satisfacturos.

NOTA.

Oppidanis restitueretur possessio juris prioris sine defectu & sine morâ, in quâ turbati ab agrariis erant, eaq́ iisdem maneret ad latam usque sententiam: Similiter agrarii ab oppidanis restituerentur in integrum in rebus unde controversiæ hujus causa erant dejecti. Præses Rennebergius, & reliqui ejus viciniæ præfecti inferiores, viderent, curarentq́ diligenter, ne quid contra decretum hoc à quoquam committeretur, committentesq́ ne ferrent impunè. Signatum Antwerpiæ die XXIIII Octobr. anno eodem M. D. LXXVIII. Nec diu post reversis jam secundò ad suos legatis dimissi captivi reliqui. Sed occultis consiliis Rennebergii Hispanicas

partes

partes jam tum respectantis impedita omnia, atque ita sensim directa res, ut oppressis melioribus in civitate,& in carcerem detrusis, conspirantibus cum eo, quibus odium religionis, studium rerum suarum, patriæ incuria inerat, civitas in partes Hispanicas sit delapsa. In eo rerum suarum statu civitas actionibus partis adversæ provocata controversiam, & conditionem suam ad Principem Parmensem, qui tum pro rege Belgio præsidebat, retulit, ejusque opem rogavit. Parmensis ex libellis & adjunctis documentis causâ cognitâ, & cum secreto Senatu regio communicatâ, ex ejus sententiâ in hunc modum decrevit. *Ob studium tuendæ servandæq; Romanæ Catholicæ religionis, & fidem ac obsequium constans erga regem Groningani habento ad tempus totum jus stapulæ rerum promercalium tam peregrinarum quàm in agro vicino nascentium. Oldermanno potestas esto contra hoc jus delinquentes ad tribunal societatis mercatorum huic quæstioni destinatum trahere, ac reos agere; condemnatiq; si velint Senatum civitatis tantùm, nec quenquam alium appellanto: is in executione moderatione & æquitate utitor, ob afflictam fortunam agrariorum. Cerevisiæ in tabernis cauponariis ac diversoriis usus non esto, nisi Groninganæ: delicta contraria modo solito puniuntor. Opificia per agrum non exercentor in fraudem societatum oppidanarum, servatorq; in hoc sententia anni* M. D. XX. *die Veneris post Pentecostes lata ab arbitris. Ius administrator per legatum regium & quatuor Hovetmannos à Senatu oppidano delectos more solito: omnesq; agri incolæ potestati & judiciis edictisq; eorum parento: Iudices & officiarij nuper contra morem solitum judiciorum causâ instituti abrogati sunto: tributa aut onera alia publica toti regioni aut provinciæ communia non decernuntor, promulgantor, colliguntor, nisi Ordinibus per legatum regium & Hovetmannos convocatis, & re in eorum & oppidanorum conventu deliberatâ & probatâ. In iisdem conventibus utriusque partis negotia omnia totius Reip. provincialis tractantor. Ærarium commune unum esto: Acta omnia, pacta, fœdera, conventiones, decreta his contraria irrita, ac pro nullis sunto. Hoc decretum valeto, donec Rex ipse causâ cognitâ sententiam ferat.* In calce addit, de vectigali petito, se cum commendatione civitatis ob summam fidem & studium in regem & regias partes ad regem relaturum: sperare, si civitas in eâdem fide & studio ac obsequio perstet, regem non negaturum, sed insuper novis & amplis privilegiis ad reparandam pristinam fortunam eandem civitatem ornaturum. Signatum Valenchenæ die XV April. anno M. D. LXXXI. Et hoc decretum Philippus rex, cùm ad eum hac de causâ legati in Hispaniam missi essent Joachimus Vbbena Consul, & Joannes Goudanus urbis Syndicus, causamque totam Parmensis commendâsset, prolixo diplomate, repetitis omnibus decreti hujusce verbis, sed abrogatâ Parmensis sanctione, laudatâ prolixè civitatis fide & constantiâ, & meritis egregiis, confirmavit Olysippone in Lusitaniâ, cum annus ageretur M. D. LXXXII, die ultimo Octobris: jussitque esse perpetuum, ac pro privilegio à se dato haberi. Simul eodem die locoque aliud diploma civitati dedit de tributo cerevisiario, sanxitque, *ut id, quod ex Albani decreto agrarii soli tractarant, & in rem verterant suam, civitati esset cum ordinibus agri commune, eiq; ærarium poneretur in urbe seris clausum duabus, pendereturq; in res communes parti utrique, ex voluntate & consensu conjuncto:* Atque hoc jure usa civitas est, quantum licuit, ad annum usque M. D. XCIIII, quo anno ad societatem fœderis Ordinum Belgicorum, relictis partibus Hispanicis, restitutis & ad gubernacula locatis exulibus, magistratu priori exautorato, rediit. Tum repetitis veteribus querelis ab agrariis, judicium de controversiâ Ordinibus generalibus integrè permissum. Ab his mox in initio tres intercessores aut arbitratores dati, viri clarissimi & πολιτικώτατοι, Elbertus Leoninus Geldriæ Cancellarius, Sebastianus Lose summæ in Hollandiâ Curiæ senator, Joannes Wittepius Consul Campensis, intimâ mecum amicitiâ conjunctus, omnes in

Decretum Principis Parmensis, Belgii gubernatoris.

Diploma regis Philippi.

Accijs.

Groninga societati fœderis Belgici restituta.

ſenatu & conſiliis Ordinum generalium diu verſati, qui ſi poſſent, unâ
cum illuſtri Gubernatore D. GVILHELMO LVDOVICO Comite Naſſa-
vio controverſiam inter partes componerent amicè: ſi non poſſent, ſta-
tuerent pro tempore, quod quieti & regimini expedire videretur, tantiſper
donec pleniore judicio cognitâ cauſâ omnia definirentur. Ii, adhibitâ
ſummâ diligentiâ & ſtudio cum gubernatore, cùm fruſtrà diu in compo-
ſitione controverſiæ univerſæ laboraſſent, tandem ea, quæ ad formam
& ordinem politiæ provincialis in hac conjunctione cum Ordinibus fœde-
ratis, & ad pecuniæ communis adminiſtrationem faciebant, acceptâ in
id plenâ à partibus poteſtate, primum conſtituerunt. In his ſciverunt

Decretum III-virorũ ab Ordinibus generalibus delegatorum.

antè omnia, *ut civitas & ager una ſint provincia in perpetuum ſub uno Guberna-*
tore: ut conventus provinciæ communes ſint utrique parti, habeanturq́; non alibi quàm
Groningæ. In primis collegium novum inſtituerunt ad modum cæteris in provin-
ciis fœderatis uſitatum, in quod quatuor viros oppidani, totidem agrarii darent, con-
,, *junctionis atque unitatis vinculum & nervum: ejus collegij munus eſſet curare & admi-*
,, *niſtrare pecuniam provinciæ ex tributo & vectigali provenientem in uſus pacis & belli,*
,, *bona item monaſtica in ærarium commune relata: adhæc dare operam, ut religio vera pro-*
,, *pagetur & conſervetur, exercitio erroneæ locus non detur, ne qua fraus bonis Eccleſiaſti-*
,, *cis & ſimilibus ad pios uſus à majoribus deſtinatis fiat: provinciæ ordines ad conventus,*
cùm opus eſt, abſente Gubernatore convocare, in conventibus deliberanda proponere, Or-
dinum ſuffragiis decreta exequi, deniq́; partem curæ & poteſtatis in iis, quæ belli ſunt, cum
Gubernatore, tenere. Collegii caput ſit Gubernator, iſq́; in eo compareat quoties velit aut
poſſit: collegæ viciſſim præſideant per ſeptimanas, & alternatim ex urbe aut agro. Colle-
gio quæſtor etiam additus communibus ſuffragiis legendus tractandæ pecuniæ; itidem ſcri-
ba à ſecretis, oſtiarius, miniſtriq́; inferiores alii: Prætereà ſic ſtudio atque autorita-
,, te eorundem inter partes convenit, *ut duo ſemper ex hac provinciâ aſſeſſores ſint*
,, *in collegio generalium Ordinum, qui cum cæteris deliberandi & ſtatuendi poteſtatem*
,, *de rebus fœderis habeant, alter ex oppidanis, ex agrariis alter: unus item in ordinum*
,, *ſenatu, & unus in ſenatu rerum maritimarum, idq́; alternatim, ita ut ſi iſte ex urbe*
,, *fuerit, hic ſit ex agro, & contrà: Provincia pro modo virium certam partem ſuſtineat*
onerum, quæ tuendo fœderi ſunt neceſſaria: in negotiis provincialibus aut communi-
,, *bus uno utatur ſigillo ex urbano & agrario confecto. Civitas in conſeſſibus & actio-*
,, *nibus ac rebus omnibus priores partes teneat, agrarij ſecundas: in ſuffragiis tamen*
pares ſint: quæ ſi diſcrepent, delectis pari numero utrâque à parte permittatur res: qui
& ipſi ſi nequeant conſentire inter ſe, Gubernator ſuffragio ſuo diſſenſionem dirimat.
Et hæc ex partium conſenſu. De mercatus jure, & controverſis rebus aliis

Sententia eorundem III-virorum.

ſic, uti judices, pronunciarunt. *Civitas in poſſeſſione juris ſtapulæ pariter in*
rebus in agro natis & peregrinis maneto: propolæ & propolia in agro non ſunto: de ce-
reviſiæ uſu res maneto in eo ſtatu, in quo ſolet ex fœdere eſſe: Hovetmanni quoque
ad judicandas res relinquuntor iidem, & eâdem in poteſtate, qui & quâ in poteſtate
conſtituti ſunt ab Ordinum ſenatu ſtatim in initio deditæ Groningæ. Cuncta hæc va-
lento, quoad ab Ordinibus generalibus in pleno poſſeſſorio, aut petitorio aliter fuerit
definitum. Quæ contra hæc ab agrariis quoquo modo acta, cœptaq́;, irrita ſunto; nec
fas eſto, impoſterum quicquam eoſdem impediendis his tentare: contrà commiſſa ex

Acciſe.

legibus puniuntor: quæſtio de acciſis, uti vocant, evaneſcito ex partium conſenſu.
Omnia hæc, quæ hac ſententiâ definita ſunt, ut effectum ſuum ſortiantur ſine morâ
ac ſine vitio, & ſarta tecta ſerventur, Gubernator, & Hovetmanni operam danto.
Pronunciatum præſente Gubernatore, & parte utrâque die XVII Februar.
Juliani, anno M.D.XCV Groningæ. Sed agrarii autore Verrucio Syndi-

Iudices controverſiæ ab ordinib. generalibus dati.

co, juriſconſulto eximio offenſi pronunciato non ſolùm abrogationem
hujus, ſed etiam reformationem aut reductionem totius cauſæ Ordines
generales flagitarunt. Ab Ordinibus novi judices numero IX, peritiſſi-
mi quique dati, hiſq́ue cognoſcendi definiendique ſumma poteſtas tributa.
Hi totâ

Hi totâ re diligenter excusâ & consideratâ tandem anno M. D. XCVII, die XI Januarii Juliani in consessu generalium Ordinum, patentibus conclavis valvis, sententiam tulêre. Quæ ut intelligi possit, quæ partium postulata fuerint, aperiendum. Agrarii ordines secuti vestigia consiliorum priorum de solvendo fœdere, divortium postularunt, separationem integram, per quam sibi consulerent seorsim, suamque tenerent remp. divisam à civitate, nec quicquam cum hac haberent commune, præter viciniam & commercia libera. Speciatim verò Hovetmannorum à senatu oppidano datorum jurisdictionem recusabant omninò, conventus habere suos, quando & ubi commodum sibi, seclusâ civitate, in iis de rep. consultare & statuere, collegium provinciale suum tenere, judices summos ex se edere volebant: jus fori rerum venalium in oppido, & id quod de frumento & cerevisiâ dixi, ex fœderibus promanans, in universum rescissum cupiebant. Minora mitto. Civitas contra, conjunctionem solitam summâ ratione institutam olim, longissimoque tempore probatam, transactionibus & decretis multis roboratam, poscebat: Hovetmannorum electionem & potestatem ex more prisco, & quæ cum eâ cohærent, pactum item vetus de cerevisiâ, legem de frumento ἐπιχωρίῳ, denique stapulæ jus integrum in omnibus rebus venalibus domi natis aut peregrinis & importatis, relinqui sibi, & firmari petebat. Judices pronunciarunt hoc modo: *Sententia trium virorum deputatorum anno* M. D. XCV *lata abrogata esto. Civitas & ager una provincia, una ditio sunto, & conjunctim ab ordinibus suis reguntor. Omnia jura & reditus, qui quondam Principis fuêre, omnes item ex tributis recentibus omnis generis provenientes pecuniæ exercentor, & impendantor, quò debent, ex consensu communi partis utriusque: monasteria & bona monastica, & quæ ejus generis in urbe & agro, item in Præfecturâ vetere & suburbanâ conjunctis sententiis conferuntor in usus pios: ad administrationem pecuniæ publicæ & censuum, ac ad ea, quæ ab ordinibus decernentur exequenda & efficienda deliguntor viri idonei pari numero utrâq; à parte, iisq; mandata & muneris limites præscribuntor, cujusmodi è re esse provinciæ ordines putabunt: intereà collegium ante biennium institutum, eâ formâ, quâ institutum est, maneto tantisper donec hæc erunt confecta: munera à Principe conferri aut committi solita ab ordinibus conjunctim conferuntor & demandantor. Camera justitiæ, uti vocant, id est tribunal Hovetmannorum, & ejus præses (legatum dicunt) & officiarii cæteri istuc pertinentes, exceptis ipsis Hovetmannis, quos sola civitas edet, constituuntor, committuntor, juramento obligantor conjunctim ab ordinibus provinciæ, ut nomine reip. aut potestatis superioris jus dicant ex legibus provincialibus, & consuetudine antiquitus receptâ, in causis ab anno* M. D. XXI, *ad annum* M. D. LX *in hoc tribunali cognosci solitis: provinciæ totius negotia neutra pars seorsim, nec quisquam omninò partis alterius extra conventus provinciales tractato. Agrariis liberum esto negotiari cum quibuslibet, quocunq; loco, quibuscunq; in mercimoniis iis libitum erit: exceptis rebus quæ in agro proveniunt aut sunt, ut butyro, caseo, equis, bubus, frumento, quarum exportatio vetita esto, nisi antè Groningæ promercales fuerint: Et tamen agrarij jus habento mercandi & vendendi mutuò in usus rei suæ familiaris, etiam ea, quæ Groningæ promercalia non fuêre. Si de formâ ac modo habendi forum convenire inter se partes non potuerunt, compendio ea, quæ controversa ipsis sunt, exponunto; sententiam generalium Ordinum de iisdem expectanto. Agrariis liberum esto cerevisiam in usum familiæ suæ coquere; venundandi quæstusq; faciendi causâ, non esto; nec in tabernis aut diversoriis ullius cerevisiæ præterquàm Groninganæ usus per totum agrum concessus habetor. Groningani in possessione loci prioris in scribendo, signando, sedendo, suffragiis ferendis manento, pariaq; suffragia in actionibus & deliberationibus provincialibus retinento. Suffragiis inter se pugnantibus omnes modi & rationes æquæ & usitatæ adhibentor ad ea concilianda: si id non successerit, per Gubernatorem, & delectos ab utrâque parte pari numero dissensio dirimitor, usq; dum modus alius melior fuerit ad hanc rem repertus & introductus; conventus Ordinum indicuntor suffragiis Ordinum eorundem congrega-*

Postulata partis utriusque.

Sententia judicii IX virorum definitiva.

gregatorum, aut edicto Gubernatoris, aut denunciatione eorum, qui eâ de re mandata habebunt, idq; iis locis, qui idonei maximè videbuntur. Acta, novationes, uſurpationes, quæ adverſantur his, ac impedimento ſunt, abrogata & pro nullis ſunto, nec quicquam impoſterùm ſimile tentator: De ſubſidio ab agrariis petito ad ſolutionem æris alieni veteris, & impenſas neceſſarias, quoniam non ſatis adhuc res liquet, iidem tenentor æs illud alienum & impendia neceſſaria apud Ordines generales exponere, ut re cognitâ ab iis ſtatui & ferri ſententia poſſit. Omnia hæc ſalvo jure fœderum & pactorum inter provincias ſocias in Belgio, & ſine diminutione autoritatis Ordinum generalium & Gubernatoris, quæ ex tranſactione Groninganâ anni M. D. XCIV, aut aliàs his debetur. Poſtremò poſtulata reliqua partium reÿciuntur, & ſumptus compenſantur. Pronunciatum die XI Januar. anno M. D. XCVII. Subſcripſit nomine Ordinum generalium AERS. Verùm ex ſententiæ hujus verbis cùm nova lis eſſet orta partibus, ea ad Ordines generales iterum relata, ab iis cognitio & judicandi poteſtas prioribus judicibus delegata fuit. Hi à biennio, anno ſcilicet M. D. XCVII, die XXVII Febr. Juliani partim interpretantes ſententiam priorem, partim illiquida definientes, hunc in modum pronunciarunt denuò:

Sententia altera eorundem iudicum IX. virorum.

Omnes merces aut res importatæ in agrum, etiam ſi in agro jam ſint, non ſint obnoxiæ ſtapulæ juri, eaſq; emere, vendere, commutare inter ſe agrariis liceat: exceptis equis, hinnulis, bubus, vaccis, trimeſtre longiuſve tempus in agro paſtis, qui in agro natis accenſeri & fori oppidani juri ſubjecti eſſe debent. In agro nata & ſtapulæ ſubjecta non alia cenſeri debent quàm hæc: butyrum, caſeus, equi, pulli, boves, vaccæ, triticum, ſecale, hordeum, avena, far: atque hæc omninò, ni antè promercalia Groningæ fuerint, diſtrahere in agro licitum non ſit. Sub iis, quæ in uſum rei familiaris vendere & emere licet, etiam ea comprehendantur, quæ laniÿ, piſtores, propolæ, aut inſtitores in uſum rei ſuæ in agro coëmunt, ut minutim rurſum vendant. Agrarius peregrino vendens res ſuas fori juri ſubjectas immunis à pœna ſit, niſi conſtiterit, ſciſſe, peregrinum eſſe, quo cum contraxit. Hovetmanni ab oppidanis electi, ab Ordinibus totius provinciæ poteſtatem judicandi accipiant, & iis, ac apud eos ſacramento ſe obligent ex formâ ſolenni, in ſententiâ aſſcriptâ. Antè hoc ſacramentum præſtitum Hovetmanni pro Hovetmannis non habeantur, & acta eorum velut non acta cenſeantur. Præſes, Hovetmanni, ſcribæ à ſecretis, accenſi, in fide ſint utriuſque partis pari modo, nullo præcipuo civitatis jure præter Hovetmannorum electionem: & officii limites ab utraque parte iis præſcribantur. Præſes & Hovetmanni ſolam juriſdictionem tractent in cauſis ſolitis ab anno M. D. XXI ad annum M. D. LX, poteſtatem reliquam magiſtratus, & politicum regimen agri non attingant: agrariis liceat ſeparatim ſuos conventus habere in cauſis ad ipſos ſeorſim ſine civitate pertinentibus. Ordines hujus provinciæ, Ordines urbis Groningæ, & Omlandiæ, agrarios ſolos Omlandios inter Amaſum & Lavicam appellare, rectum ſit. Agrarii vectigalia nulla, mercatus ſolennes, trutinas publicas inſtituant ſine conſenſu Ordinum provinciæ omnium: agrariorum poſtulatum de ſubdiviſione tributorum & onerum inter civitatem & agrum adhuc non audiatur: interim quod in onerum modo, quem pro rato provincia hæc tenetur ſuſtinere, ex tributis & cenſibus jam uſitatis ſolvi non poteſt, id conficiatur ex quintâ cenſûs aut proventûs omnium bonorum immobilium, agrorum pariter & ædificiorum, ruſticorum urbanorumq;, ex formâ anni M. D. LXXVII: & hoc ſervetur, donec de modo alio partes convenerint, aut aliter ab Ordinibus generalibus fuerit decretum. Cætera actionis hujus nondum ſatis explicata ac probata explicentur & probentur pleniùs, ut ferri ſententia poſſit; & teneantur oppidani rei reſpondere peremptoriè. Intereà quæ ſervanda ſint in uſu juris ſtapulæ, recenſent & præcipiunt ex formulâ Cobeliâ aut Albanâ, de tempore proponendi in publico merces, de loco, de indice earum, ex quibus vectigal fori ſolutum, de modo vectigalis certo in ſingulas mercium ſpecies: interdiciuntq; oppidanis inſtitutione novorum vectigalium & aggravatione veterum: addunt de trutinæ curâ & inſpectione contra fraudes. Denique de Oldermanno, & iis, qui illo in ſubſellio de ſtapulæ jure judicant, ſubÿciunt; ſtatuuntq;, ne Oldermannus carens ſemiplenâ probatione quenquam ad jusjurandum adigat, utq; accuſatus in hoc caſu velut innocens abſolvatur, Oldermannus

mannus verò in sumptus, & pœnam pro excessus modo arbitrariam condemnetur: ut semiplena probatio habeatur: testimonium affirmativum testis jurati, modò is non sit in ministerio ipsius Oldermanni, qui rejici ut suspectus potest. Oldermannus & judices hi nihil potestatis, aut jurisdictionis sibi usurpent in agrarios præter id, quod ad ipsorum cognitionem propriè pertinet: Idem Oldermannus ad hoc tribunal suum neminem citet ex agro nisi per mandatum Cameræ provincialis, id est, Præsidis & Hovetmannorum: agrarii & peregrini à sententiâ hujus tribunalis Hovetmannos cum præside, cives senatum urbanum appellent, & recognitionem petant: Huic sententiæ in consessu Ordinum generalium pronunciatæ, & nomine eorundem à summo scribâ à secretis subscriptæ, addidêre judices iidem aliam quoque eodem die & loco. *In eâ concedunt agrariis ad exsolvendum æs alienum tributum agro toti imponere secundùm jugera per octennium eo modo, quem ipsi sufficere arbitrabuntur, atque insuper ex bonis monasticis ex decreto Ordinum generalium aureorum* XVI *millia capere: Vt tamen æs hoc alienum priùs liquidum fiat apud ipsos provinciæ Ordines, nec excedat summam* LXIV *millium aureorum, quam summam ipsi agrarii antè erant professi: utq; quotannis de hoc tributo apud generosum Gubernatorem, & delectos Ordinum provincialium rationes reddantur; ut agrariis iisdem liceat vectigal cerevisiæ & vino in tabernis aut diversoriis publicis imponere, & singulis semestribus locare tanti, quanti id proximè fecerant oppidani, pecuniamq; illam stipendiis impendere, ac salariis officiariorum suorum, & negotiis aliis necessariis: quòd si tamen vectigal annuum excesserit aureos quatermille, excedens pars ut cedat in ærarium commune, ejusq; quæstori numeretur.* In hoc statu res ista hæsit, donec à Dammonensibus solis omnium agrariorum, haud invitis tamen cæteris, novus est pulvis civitati excitatus: de quo paulò pòst rursum. Anno verò M. DC. cùm jam controversiæ, quæ hactenus partes distinuerant, compositæ viderentur, in comitiis provinciæ, leges latæ sunt ab Ordinibus quibus munus & potestas collegii Deputatorum fuere definita: Earum hæc summa. *Deputati in collegio sint* VI *pari numero utrimque lecti, patriæ amantes ac fidi, viri integri, boniq; nominis, religioni reformatæ addicti, qui cum Gubernatore collegium conficiant. Hi jurent, provinciæ fideles in omnibus se futuros, operamq; daturos, ut transactio cum civitate inita ab Ordinibus generalibus anno* M. D. XCIV, *cùm civitas societati fœderis communis redderetur, item sententiæ inter diffidentes partes anno* M. D. XCVII, & M. D. XCIX *latæ, sine vitio serventur: jurent quoque sine partium harum aut illarum studiis, affectibusq; in suos abdicatis, animis puris atque integris communes provinciæ res se diligenter & fideliter curaturos administraturosq;, uti maximè ex usu atque utilitate totius provinciæ esse existimabunt: munera & ministeria alia si qua teneant, intereà se posituros, decreta comitiorum præterita & futura quàm exactissimè executuros: nullius jura in hac provinciâ in exercendâ jurisdictione, in conferendis beneficiis, in vocandis ritè ecclesiarum ministris & similibus rebus impediant: simul videant, ne quisquam bona hujusmodi piis aut publicis usibus dicata in usus proprios vertat, neu qui jus vocandi & conferendi habet, eam rem ultra tempus receptum hebdomadum sex differat: per collegas duos & Quæstorem generalem tributa & vectigalia jam usitata tempestivè singulis semestribus locent, quanti omninò queant, & à conductoribus publicanis sponsiones idoneas dari curent, per quas Respub. indemnis esse possit, nec permittant, ut Quæstor, aut quisquam alius munus à provinciâ acceptum gerens, aut pecuniam provinciæ tractans, vectigalia tributaq; hujusmodi conducit, aut in societate cum conductorum quoquam sit, aut etiam sponsorem se præstet: denique ut in eo sint, ne quid in fraudem provinciæ totâ hac in re à quoquam committatur, non à publicanis, non à provincialibus; ne publicanis fraus ulla fiat, ne ipsi præter legem provinciales affligant, ut lites inter eos ortæ, quàm citissimè expediantur: ut potestatem habeant cum Comite gubernatore militares præfecturas superiores & inferiores vacantes conferendi, modò ij, quibus conferuntur, non displiceant provinciæ Ordinibus, quod cognoscendum proximè futuris comitiis: à reliquis verò curationibus aut muneribus quæstorum, secretariorum, armamentarii*

Sententia tertia eorundem.

mentarij magistrorum, similiumq́ tribuendis abstineant, eamq́ curam comitiis relinquant: cùm militares præfecturas conferent, intraneos, modò idonei sint, extraneis præferant: tributa ab omnibus provincialibus exigant severè, & nusquam conniventes, eaq́ in nullum finem alium, quàm in quem destinata sunt, impendant; tributorum onerumve aliorum nihil sine consensu & mandato Ordinum populum poscant, hoc verò agant sedulò, ut qui Reip. tributi aliquid residui debent, ij quàm maturimè ad id solvendum compellantur. Porro cùm quid cuiquam solvendum decernent, consignent hoc manibus suis si non omnes, saltem bini ex oppidanis, & totidem ex agrariis, & subsignet scriba à secretis, isq́ decretum hoc statim in volumen actorum referat: secùs si quid hujus generis fiat, id in reddendis rationibus locum non habeat. Iidem collegæ deputati in eo sint, ut qui Reip. militant, iis stipendia integrè singulis quadrimestribus aut diebus CXXVI *solvantur: curent quoque, ut quod cohortium præfectis numeratur in stipendia militum, hoc militibus statim pendatur sine fraude, sine quæsito eâ in re ullo quæstu, utq́ in eos, qui contra delinquere deprehensi fuerint, animadvertatur graviter, sive exautoratione, sive aliâ pœnâ graviore: hocq́ observetur etiam hac in re, ut stipendii residuum præfectis cohortium non antè solvatur, quàm manibus suis testati fuerint inferiora militiæ munera in cohorte gerentes, militibus esse satisfactum; ac ut rationes acceptorum & expensorum quadrimestres non concludantur, nisi coram utroque collegio & deputatorum, & λογιςῶν: curent similiter, ut equites pariter peditesq́ tum justo numero in alis & cohortibus suis sint, tum armis pro ordinum ratione probè instructi: ut armamentario ne quid desit, quod ad apparatum pertineat; ut ex eo nec ipsi, nec alii, qui Remp. gerunt, quæstum ullum faciant, aut negotiationi hujusmodi quoquo modo se misceant: conveniant quotidiè exceptis diebus Dominicis & festis celebrioribus, aut iis qui supplicationibus publicis sunt destinati, idq́ bis, semel antè meridiem, iterum post meridiem, sintq́ in actione per horas plus minus binas, prout negotia poscent. Præses post dictas ad Deum preces proponat agenda, singulorum collegarum sententias roget, ex consensu plurium concludat, conclusum per eum, qui à secretis est, in chartam referat, id executioni mandare satagat, secreta collegii revelari non patiatur: operam det, ut in comitiis proponenda & agenda biduo antè comitiorum initium in scriptis exhiberi possit duplici exemplo, altero in oppidanorum, altero in agrariorum usum: ut comitiorum decreta in mundum relata & oppidanis & agrariis tradantur: manu suâ subsignet acta & epistolas collegii; scribæ à secretis instet, ne is officio usquam desit, sed omnia collegii acta, decreta, literas in volumen redigat: sigilli quoque custos sit, eoq́ rectè utatur: extraordinarios sumptus collegium ne faciat, non ædificet, dona tribuat, pensiones assignet, munia nova instituat, sine consensu, aut jussu Ordinum, eorumve, qui ab iis potestatem habent: denique cum generalibus Ordinibus, qui Hagæ sedem habent, & cum Ordinum eorundem senatu, adeoq́ cum iis, qui rebus maritimis præsident, consiliorum consociationem habeat: Reliqua sunt de curarum & laborum, quos pro Rep. sustinent, præmiis. In jurejurando quod Reip. dant, promittunt, regi Hispaniæ, & omnibus qui cum ipso faciunt, hostes se futuros, eorum consiliis & conatibus obviam ituros, fœderi sociarum provinciarum fideliter ac sine vitio adhæsuros, ad propagandam, promovendam, tuendam religionem reformatam, & ad conservanda defendendaq́ jura, privilegia, libertatem provinciarum fœderatarum generatim, & provinciæ hujus inter Lavicam & Amasum speciatim: postremò munus sibi commissum cum fide & diligentiâ administraturos, concordiæ & amicitiæ colendæ sincerum studium habituros, Reip. provincialis salutem pro viribus procuraturos.* Ab hoc tempore bonorum monasticorum administratio desiit esse penes hoc collegium, translataque est ad collegium aliud huic curæ peculiariter destinatum, de quo dicam postea. Et jam Dammonenses in causâ suâ agendâ erant toti, contendebantque, se eo jure, quod cæteris Ordinibus agrariis per sententiam irrogatum esset, haud teneri, quippè qui aliquid præ iis haberent præcipui, repetitâ memoriâ actorum tempore Mariæ gubernatricis Belgii cœptorum. Tandem verò disceptato, quantum satis erat, negotio, à judicibus

delegatis

delegatis ex voluntate collegii generalium Ordinum Hagæ duæ ſententiæ ſunt latæ alia poſt aliam, prior anno ſuperiore, altera hoc ipſo M. DC. XV; ambæ verò eo verborum textu ac formâ, ut pars utraque in ſe victoriam trahat, ac non minùs quàm antè juris ſui etiam nunc maneat incerta. Simul verò eodem hoc jam labente anno latum aliquid eſt ab iiſdem judicibus de ſententiis, quæ in Camerâ provinciali ab Hovetmannis pronunciantur, recognoſcendis, quod reviſionem vulgo nuncupant. Sed & hoc tale eſſe videtur, ut qui eo ſubſidio uti velint, non multi futuri eſſe putentur, propter impendia, aleamque dubiam.

ALIA PRÆCLARA CIVITATIS JURA ET LEGES.

HABET verò præter hæc alia quoque præclara jura civitas hæc noſtra. Inter quæ illud cenſeri poteſt, quod in toto ANGLIÆ regno commerciorum ac negotiationum libertatem jam CCC. L ante annos cives habuerint, cum conditionibus haud pœnitendis: ut teſtatur diploma Henrici III regis anno regni ejus XLII ſignatum, quod eſt in Reip. archivis illæſum. Deinde illud etiam, quod antè complures hominum ætates ampliſſimo FOEDERI ANSEATICO civitas aſſcripta ſit, locumque in eo perhoneſtum inter civitates ſocias tenuerit ſemper, & adhuc teneat. Sed hoc nobilius & illuſtrius prioribus, quod privilegio ornata ſit à majoribus accepto, & Cæſarum diplomate confirmato, & ſine vitio ad hoc uſque tempus continuato, *ne cuiquam omninò vel regi vel principi vel ordini liceat quenquam, qui civis aut incola civitatis ſit, aut quoquo modo civitati ſubjectus, judicii causâ, è civitate evocare, aut ad ullum tribunal exterum citare.* Nec eo inferius id, *quod nulla ſit à Senatûs ſententiâ aut decreto provocatio, nulla alterius judicis tanquam ſuperioris appellatio, nec in civilibus nec in criminalibus cauſis:* quo ſanè nihil amplius, nihil majus, nihil ſublimius dari civitati poteſt: quod denique tale eſt, ut in nullâ civitate Germaniæ extra Helvetiam, nullâ Belgii, nullâ Galliæ, Angliæ, Scotiæ, Poloniæ, Vngariæ, Sueciæ, Daniæ ſimile queat inveniri. Nec ſolùm Senatus hoc jure pollet, ſed & collegium Hovetmannorum, quam Cameram vulgò vocant, *à cujus judicio decretove ſimiliter appellatio non eſt, non plebejo, non nobili.* Nec aliud in conventu juridico Ordinum agrariorum valet, in quo maxima autoritas Hovetmannorum nunc eſt, & fuit per centum ferè annos, olim verò antè Saxonica tempora ſtante integrâ Reipub. libertate, univerſi ſenatus cum Hovetmannis eſſe ſolet, qui conventus non alibi quoque quàm in urbe agitur. *Nam ultrà hujus tribunal tendere nemini licet.* Nec verò iſtud in poſtremis privilegiorum hujus civitatis poſuero, *quod legum & ſtatutorum ſuorum ipſa domina eſt: ipſa ferendi abrogandiq́ue poteſtatem liberrimam habet, nec neceſſum habet ad voluntatem & conſenſum cujuſquam reſpicere alterius: atque ita ſciſcit & antiquat, quemadmodum temporum ratio ac uſus poſtulat.* Eandemque poteſtatem in ſuas leges & ſtatuta agrarii tenent, ſi ſe cum civitate conjungant, & ex voluntate conſilioque ejus poteſtate utantur: ſine eâ autem hac in parte nihil poſſunt; quamquam antè Kenoniana ac Forigonianа, & iis priora tempora haud dubiè potuerint. Denique hoc etiam civitati egregium, quòd *argenteæ æreæq́ue pecuniæ ſignandæ ab annis non minùs CCCC, aureæ verò ab anno Chriſti M. CCCC. LXXXIIII jus habuerit, adeoq́ue nunc quoque habeat.* Porrò in legibus Reip. hujus ita ſcriptum, VT CONSVLES officio decedentes die VIII Calend. Martii conſulibus novis arcam publicam cum ſigillo civitatis & clavibus tradant, rationeſque expediant intra dies XIV; & ſi quid æris publici reſidui

Præclara iura ac privilegia civitatis.

CCC. L.

[Vide Faſtos Conſulares Reip. Groning. ad annum 1263.]

Groningæ ſocia fœderis Anſeatici.

Privilegiũ de non evocando.

A ſenatûs ſententia non eſt provocatio.

Nec eſt à ſententia Hovetmãnorum.

Nec à ſententiis conventus juridici agrariorum.

Groningæ legum ſuarum domina eſt.

Groningæ argenti auriq; ſignãdi ius habet.

Leges ad Rempub. pertinentes.

habeant penes ſe, id exſolvant: ut conſulum quilibet cum aſſeſſoribus ſuis in prætorio rationes reddat accepti, & reliqui coràm quæſtore Reipub. & Triumviris concilii jurati: ut cauſæ majores non cognoſcantur niſi in ſenatu: ut ſenatus controverſias expediat celeriter, & quidem intra XII ſeptimanas à lite concluſâ: idem ut in rebus difficilibus ſenatum veterem, aut ſi placeat, alios etiam è civium numero prudentiores vocet in curiam; vocati tamen ſuffragium non habeant, ſed conſilio tantùm ſenatum juvent, penes quem ſolum ſuffragii jus: Provocans à conſulis & aſſeſſorum ſentẽtiâ in prætorio latâ ad ſenatum totum, & cauſâ cadens, ut mulctam Reip. ſolvat marcam unam: ut eundem appellare ſenatum, qui pronunciavit, ſi quid per errorem pronunciatum videatur, liceat intra dies X: ne quis eorum, qui in ſenatu ſunt, intercedat pro quoquam qui Reip. mulctam debet: ſi fecerit, X aureos Rhenanos Reip. pendere damnas ſit. Conſul ſenatórve in munere ſuo non fideliter verſari compertus loco moveatur, nec unquam ad Remp. aditum rurſum habeat. Item, iidem mulctam, ſi quam debent, antè alios Reip. ſolvant, nec fas ſit reliquos cogere, priuſquam ab his factum, quod oportet. Nec hi, nec Sculthеſius, nec tabellarius Reip. verba pro altero in ſenatu aut judicio faciant, niſi tutores pupilli ſint, cujus de re agitur. Cùm ſenatus habetur, nemo emanſitet impunè, aut ſerò veniat: acta dictaque in ſenatu nemo eliminet: cognati partium in ſenatu ferendis ſententiis non interſint. Si quis cauſam ſuam, quam ſenatus ſemel definivit, finito eorum munere, qui eam definierunt, ad ſucceſſores eorundem retulerit iterum, marcas X Reip. pendat.

Lex fidem fori creditique firmãs.

Olim ſi qui ſolvendo non erant, mos fuit, ut nomina eorum certo tempore, exeunte nimirum anni quadrante, quo quis conſulum in ſenatu præſederat, ſi poſcerent creditores, ex ſublimi curiæ feneſtrâ concurrente ad hanc rem frequenti civium turbâ recitarentur: eoque facto illi non ſolùm infames fierent, ſed & legum patrocinio exuerentur, non contra contumeliam, non contra vim ac ferrum eſſent tuti. Nunc cætera manent, poſtremum tantum eſt ſublatum. Proclamatus hoc modo honore ſuo, & bono nomine cadit, officii publici nullius capax eſt, in judicio ſtare, reſpondere, teſtimonium dicere non poteſt. Hoc ad fidem fori & contractuum colendam ſervandamq; ſanctiùs eſt inſtitutum.

Leges de teſtamentis, & pactis dotalibus.

Quondam uti in agro, ſic in civitate teſtamenti factio nulla omninò fuit. At pactorum dotalium jus viguit, eaque pacta ſervare neceſſum fuit, ſi ritè legitimèque eſſent confecta. Legitimum verò in his erat, ut etiam nunc eſt, præſentibus & conſentientibus agnatis & cognatis proximis, quorúmve maximè intereſſet, ea iniri & ſcribi, ac ad ſenatum ſignandi causâ referri. Nec in his hodiè quicquam mutatum. De teſtamento nunc aliud jus antè annos aliquot inductum. Nam quibus XX ætatis anni ſunt, ſi liberis legitimis carent, his de bonis ſuis omnibus non hæreditariis, ſed acquiſitis, ni obſtent pacta dotalia, teſtari liberè pro libitu licet: De hæreditariis non niſi ex ſemiſſe licet. At quibus liberi legitimi ſunt, totius ſubſtantiæ ſuæ ſemiſſem relinquere iiſdem coguntur, niſi juſtam cauſam, ſenatuiq; probatam contra eos, aut eorum aliquem habeant. De altero ſemiſſe pro arbitrio ſuo diſponere ſimiliter ſervatis iiſdem poſſunt. Sed in his omnibus opus, ut à ſanis lectóve non affixis, ac mente integris id fiat, referaturque ad ſenatum, aut teſtantis manu ſcriptum ſenatui offeratur, & ſigillo publico civitatis muniatur. Quòd ſi liberorum aliqui exhæredes ſcribuntur, his tamen ex fructibus partis ſuæ alimenta debentur; pars ipſa liberis ipſorum, ſi quos habent, aut hæredibus proximis accreſcit.

Leges de ſucceſſionibus.

In ſucceſſionibus olim hæc valuêre. In bona parentum liberi ſuccedebant, & potiſſimùm mares: ii verò ex conſilio & judicio propinquorum æquam dotem ſororibus, ſi quæ erant, dabant, nec licebat ipſis quicquam rerum patrimonialium alienare, priuſ-

quam

quam cum ſororibus de dote conveniſſent. Si per propinquos confici res inter fratres & ſorores non poſſet, autoritas ſenatûs interveniebat. Quinimò nepotes ex filiis potiores filiabus erant in ſucceſſione hac, ſi filiæ dotem jam accepiſſent: ſin minùs, filiæ cum fratris defuncti liberis æqualiter in capita hæreditatem parentum dividebant; cum plurium verò fratrum defunctorum liberis utriuſque ſexus ſuccedebant in ſtirpes. Liberorum unus ſi deceſſiſſet parentibus adhuc vivis, non parentes, ſed fratres & ſorores utroque parente cum defuncto conjuncti aut conjunctæ hæreditatem capiebant, maribus tamen hîc quoque ſexu altero potioribus: uterinis autem & conſanguineis parentes præferebantur: fratres verò uterini aut conſanguinei, item ſorores hujuſcemodi, ſi propiores hæredes alii non eſſent, fratris aut ſororis defuncti defunctæve bona æquis portionibus inter ſe partiebantur. Conjuges, genitis & defunctis communibus liberis, ac liberorum liberis, ſibi mutuò ſuccedebant: ſucceduntque etiam nunc, ex aſſe: ſi liberos communes non genuiſſent, moriente eorum altero ſuperſtes ex ſemiſſe hæres ejus erat, ut etiam hodiè eſt: ſin genuiſſent, iique moriente altero in vivis eſſent, ſuperſtes nihilominùs ſemiſſem capiebat, reliquum liberis communibus relinquebat: idemque valebat, ſi vitâ decedens liberos legitimos ex alio matrimonio procreatos haberet ſuperſtites. Nec aliter quoque hoc tempore res habet. Defuncti defunctæque nepotes & neptes ex filiis excludebant ejuſdem fratres & ſorores; item ex filiabus nepotes & neptes, ſi ex filiis non eſſent: filiæ verò præferebantur filiarum liberis. Impuberis defuncti hæreditas, non exiſtentibus parentibus, devolvebatur ad patruum & avunculum, & non ad amitam & materteram, nec ad avum & aviam, excepto caſu, ſi amita unica cum unico avunculo, aut matertera una cum uno patruo ſupereſſet: tum enim hæreditas tota in duas partes pares dividebatur. Nec aliud in puberis defuncti bonis valebat. Sed avunculum & patruum, item materteram & amitam altero tantùm parente conjunctos cum parentibus defuncti avus & avia à ſucceſſione ejuſmodi excludebant. Vterini & conſanguinei fratres, item ſorores, ſi patrui, avunculi, amitæ, materteræ non eſſent, ſuccedebant ſibi mutuò, excluſis patruis, avunculis, amitis, materteris magnis. Privignus ex vitrico aut novercâ genitus ſorores habens uterinas vel conſanguineas à morte matris aut patris ſui tenebatur cum vitrico aut novercâ eas alere, elocare, dotare. Quòd ſi in matrimonio ſecundo filii quoque geniti eſſent, hos quoque oportebat cum fratre ex priore matrimonio orto, & cum patre, idem ſororibus ſuis germanis præſtare. Sed pleraque horum correcta nunc jure novo. Id ſic habet. Liberi parentum ſuorum hæredes ſunto ſine diſcrimine ſexûs in mobilibus pariter & immobilibus: verùm filius duplum ſemper capito, ſoror ſimplum. Fratres & ſorores præferuntor parentibus in bonis defuncti fratris aut ſororis, & ſervator quoque hîc eadem proportio. Si moriens liberos relinquat ſuperſtites, & ſimul liberorum præmortuorum liberos, hi locum parentum in adeundâ hæreditate tenento, & ſuccedunto cum illis in ſtirpes, non in capita. At ſi moriens relinquat in vivis avum, aviam, fratres, ſorores ex altero tantummodò parente, germanorum fratrum, & germanarum ſororum liberos, patruum quoque avunculum, amitam, materteram, omnes pariter ad ſucceſſionem vocantor. Marito poteſtas non eſto vendendi, permutandi, ære alieno gravandi quicquam rerum conjugis ſuæ, quæ immobiles ſunt, ſine expreſſo & liberrimo ejus conſenſu. Vxori ſimiliter non permittitor non ſolùm mariti res ſed ſuas quoque vivente marito quoquo modo alienare, aut gravare ſine ejuſdem conſenſu libero puroque: alioqui mariti & uxoris bona omnia ſtatim à nuptiis aut cum nuptiis communia fiunt utrique jure pari. Lex quoque olim fuit, & eſt eadem non ita nuper renovata, ut ſacro lavacro non initiati

Ius mariti in bona uxoris, & contrà.

Lex in non baptiſatos.

ritè

Lex de clandestinis nuptiis.

ritè ex more Ecclesiæ, capaces hæreditatum non ſint. Clandeſtinæ nuptiæ etiam graviter vetitæ, quibus qui ſe implicant, quinq; marcas mulctam dant: at ſi propinqui querelas de his ad ſenatum deferant, exulare coguntur, quoad uterque vivunt; altero verò mortuo alteri conceditur jus civitatis exilio amiſſum pecuniâ reparare. Homicidium capite, adulterium pecuniâ reparare.

Pœna homicidii & adulterii. Stipendia ab extraneis vetita.

Homicidium capite, adulterium pecuniâ ex legibus plectitur, Omnibus Reip. partem gerentibus interdictum ſtipendio extraneo; coguntúrque munus inituri jurare, non ſe, non liberos ſuos, non conjugem, nec quenquam alium nomine ſuo ſtipendio hujuſmodi autoratos eſſe: idemque ante annos LXVI ad omnes omninò cives, & inquilinos, ipſoſque adeò ſacerdotes extenſum, pœnâque contrà facienti irrogata honorum omnium confiſcatio.

Lex de ſervis.

Servis poſſeſſiones tenere, aut habitare in urbe, extrâque urbem ſub imperio ſenatûs non licet: eorumque, ſi illic moriantur, hæreditas ærario adſcribitur.

De hæreditate ad extraneos devoluta.

Hæreditatum ad exteros, qui ultra Lavicam & Amaſum, ultráque Coverdiam Drentiæ habitant, devolutarum pars quarta ærario ſimiliter accreſcit. Reliqua prætereo, ne modum operis excedant; & quæ reſtant de Reip. formâ, in civitate expediam.

FORMA REIP. IN VRBE, ET MAGISTRATVVM ORDO.

SENATVS

FORMA Reip. in urbe ARISTOCRATICA eſt, modicè in DEMOCRATIAM declinans; quam exponere nunc animus eſt. Antiquitus, cùm minor adhuc civitatis fortuna eſſet, RATIONALES quatuor, OLDERMANNI VIII eam adminiſtrarunt. Nunc verò ab annis ampliùs trecentis CONSVLES quatuor ſummum locum in eâ tenent dignitatis. His additi olim XVI, nunc & proximis ſæculis XII SENATORES: qui omnes ſenatum conficiunt, totius Reip. caput. Penes hunc ſenatum eſt juriſdictio urbana, poteſtaſque in rebus urbanis edicendi, decernendi, vocandi, prehendendi, in cuſtodiam dandi, coërcendi, ſupplicia extrema irrogandi, gratiæ faciendæ, pecuniam publicam tractandi, pleroſque magiſtratus alios creandi, imprimis Hovetmannos illos, de quibus dixi ſæpè, Prefectos item territoriorum extra urbem deſignandi, Delectos edendi, qui in collegiis ſedeant domi ac foris, Quæſtorem, Ædilem Reip. æedituos, publicanos eligendi, legationes mittendi: denique hujus officii eſt, toti Reip. conſulere, & in eam curas ſuas intendere. Senatorium munus bienne eſt, ita comparatum ut quotannis media ſenatûs pars, (Senatûs voce Conſules quoque comprehendo) cui duo anni in munere expleti ſunt, collegio decedat; decedentium loco totidem alii numero octono ſuccedant, collegiumque compleant. Quorum deſignatio quomodo fiat, poſt exponam. In ſenatu conſules dignitate, honore, autoritate antecedunt: Sed ſuffragii vi ac jure ſenator conſuli par, idemque par referendi poteſtate. quoconſulum nec inanis eſt nec inefficax autoritas in dicendis ſententiis: quorum jus eſt, per vices ternis menſibus eo ordine, quem ſors dat, ſenatui præſidere: quique eorum præſidet, is & ſigilli publici cuſtos eſt, apparitoribus aut accenſis ſtipatur, vocationem prehenſionemque habet, plura penè ſolus ad ſenatum refert, quàm cæteri in ſenatu omnes, ſenatum ſuffragia rogat, id quod majori parti placet, pro ſententiâ totius ſenatûs pronunciat: deniqueſi ingenio & induſtriâ pollet, ſi valet facundiâ, ſi animo non abjecto eſt, magnum momentum afferre rebus in omnem partem poteſt. Idem verò etiam cum tribus ſenatoribus, quos vel ſors vel comparatio cum collegis ei junxit,

Senatûs præſes.

junxit, certo tempore in prætorio jus civibus dicit litigantibus inter ſe, aut iis, quibus contra cives actio eſt, idque ferè minores ob res, aut ad fidem ſolutionis pertinentes, nec niſi à meridie dimiſſo jam ſenatu. In quo tribunali juriſdictio ejuſmodi eſt, ut quàm celerrimè litigantes expediat, maximè antequam præſidis vices exeant, atque ita fori debitorumque fidem tueatur. Ab eo qui vult, ad ſenatum provocandi jus habet: à ſenatu provocatio ulterior non eſt. Poſt ſenatum, ut Hovetmannos hîc prætercam, de quibus eſt dictum jam ſæpiùs, & dicendum poſt rurſum, collegium aliud in civitate eſt virorum XXIV ex honeſtiſſimo civium ordine, quod CONCILIVM IVRATVM vocant, propterea quod quotannis, non minùs quàm ſenatus, ſe ſolenni jurejurando obſtringit Reip: & in collegio Trium-viri velut collegii præſides ac rectores, qui ex eo quòd nomine reliquorum verba faciunt in ſenatu, aut ubi res poſcit, *Talemanni* ſunt dicti. Et horum quoque, qui in concilio hoc ſunt, munus bienne eſt, XII quotannis decedentibus, & totidem in decedentium locum ſurrogatis. Munus quod ſit, ex ipsâ juramenti formulâ, quâ ſe Reip. obligant, eſt manifeſtum. Jurant autem apud conſulem in ſenatu quotannis, vocatos in curiam ſe venturos, Reip. cum ſenatu conſulturos, ſenatuique auxilio futuros, coitiones ſeorſim non facturos, nec factiones inſtituturos. Itaque longiùs ſi tendant, & non juſſi à Senatu ſi coeant, officii limites excedere, & turbulentius agere putantur. Uſus autem recepit, ac in morem abiit, ut rerum graviorum, quæ ad totam Remp. pertinent, nihil agat ſenatus, aut de iis conſtituat, niſi ex aſſenſu concilii hujus: Cujuſmodi ſunt, bella ſuſcipere & finire, fœdera inire, leges ferre & abrogare, munitiones novas, aut alia opera publica magni momenti inſtituere, in re monetariâ aliquid mutare, alieno ære civitatem gravare. De quibus cùm agitur, ſolet ſenatus eos, unâ cum iis, qui ſenatu proximè deceſſerunt, quos ſenatum veterem vocant, in curiam accerſere, & rebus diligenter deliberatis & excuſſis, ex eorum aſſenſu aut diſſenſu de iis ſtatuere. Hoc ad robur decretorum, & retinendam civitatis concordiam non parum profore, majoribus eſt viſum. Cujus rei gratiâ interdum etiam alios ex honeſtiorum civium ordine ſenatus convocat, ut hujuſmodi deliberationibus interſint, & maximè ædiles duos tribunitiæ poteſtatis, qui ſocietatum, in quas opificum plebs eſt diviſa, magiſtri & patroni ſunt, eaſque in omnem movere partem poſſunt. Sed Concilium hoc juratum ut conſilii poteſtatem habet, ita imperii aut juriſdictionis partem nullam, ideoque nec accenſum aut apparitorem habet. Verùm aliud eſt ad munus Concilii hujus pertinens non poſtremum, deſignare quotannis viros VIII, qui biennium in ſenatu ſint, & Reip. conſilio & poteſtate præſint: quod jus ſanè amplum. Deſignatio autem fit hoc modo. Concilium ad VI Idus Febr. ex voluntate ſenatûs coactum in curiâ coràm ſenatu per ſortem deſignabat olim ex ſuo numero viros IX, proximo autem ſæculo tantummodò V, quos nunc Gubernator adhuc ex pacto deſignat. Hi præſente ſenatu, conſule verbis præeunte, jusjurandum dant, nil gratiæ, odio, invidiæ, cupidini ſe daturos, ſoliuſque Reip. rationem habituros: mox, digreſſo ſenatu, reliquiſque è concilio, in conclavi incluſi non antè indè diſcedunt, quàm in viros VIII liberis ſuffragiis lectos conſenſerint. Legunt autem non tam quod certa jubeat lex, quàm quod more ſic ſit receptum, plerumque duos, qui ex collegio Hovetmannorum, eodem fortè tempore decedunt, deinde eos, qui in ſenatu priùs fuerunt, niſi quid obſtet, denique optimum quemque ex honeſtiſſimo civium ordine, maximeq; ex concilio aut collegio ſuo, velut ex ſeminario Senatûs. Eo facto, electos ſine morâ ſenatui in curiâ congregato edunt, domumque diſcedunt: ſenatus editos per viatorem confeſtim in curiam vocat. Qui ſi electioni aſſentiantur, quod ferè accidit, eodem momento ad prætorium deducti,

CONCILIVM IVRATVM.

ELECTIO SENATVS & CONSVLVM.

deducti, ibi aperto ſub cœlo circumfuſi coronâ populi, qui excîtus ſigno nolæ majoris, & moris hujus gnarus iſtuc frequens concurrit, ſolenni juramento, præeunte verbis præſide conſule è feneſtrâ prætorii proſpectante, ſtantes Reip. ſe obligant unà cum cæteris in ſenatu manſuris, in annum proximum: poſtridieque cum iiſdem collegis congregati, cumque iis in ſuffragia occulta miſſi, conſules è ſuo collegarumque numero deſignant aut duos, ſi totidem loca vacant, id quod accidit utplurimùm, duobus ferè quotannis è Conſulatu decedentibus, aut tres, aut etiam nonnunquam quatuor, nonnunquam quoque unum tantùm. Deſignant autem antè alios plerumque eos, ſi eorum copia ſit, qui conſulatu antè ſunt functi, judiceſque inter agrarios fuerunt. Sic demùm die ab eo XIIII, qui Apoſtolo Petro ſacer eſt, decedentibus veteribus totidem, munus ſuum capeſſunt. Quòd ſi contingat, ut ex electis his unus pluresve delatum honorem recuſent, eos Reip. mulctam dare aureos ſcutatos vicenos olim oportuit, nunc autem latâ non multos antè annos lege aut capeſſere munus, aut civitate diſcedere oportet. Idque cùm accidit (accidit autem raró) itemque ſi quę alioqui ſenatorum conſulúmve loca ſeu morte, ſive quâcunque ratione aliâ vacent, non jam Quinquevirorum, aut jurati Concilii eſt (quamquam olim id etiam, ſed antè aliquot ſæcula fuiſſe videatur) verùm ipſius ſenatûs, alios ſufficere, & collegas cooptare.

ELECTIO *eorum, qui in concilio iurato.*

Octiduo deinde pòſt quàm hæc ſenatûs electio facta, coacto rurſum Concilio jurato, ſimili ratione quinque ex ipſis alii, ut nunc mos habet (olim verò hac quoque in re IX,) eodem in loco ſorte ducuntur. Per hos XII deſignantur ex eo civium ordine, qui lautioris fortunæ ſunt, aut dote aliquâ animi commendati, qui decedentibus è collegio totidem, biennium jam munere functis ſuccedant, & cum iis, qui annum tantum in collegio fuerunt, Reip. conſulant. Tum totum collegium tres è ſui medio capit, autoritate & uſu rerum cæteris præſtantiores, qui collegium regant, ſententiamque ejus, ubi opus eſt, velut oratores exponant: quos *Talemannos* ex eâ re appellatos dixi. Et olim quidem antè tumultus hos civiles, ita in rebus his obſervatum, non lege quidem, ſed more inveterato, ut in ſenatum niſi ex familiis nobilibus aut patriciis nemo ferè legeretur, nec temerè ex iiſdem, niſi qui eſſet aut fuiſſet è Concilio jurato tanquam ſenatûs ſeminario, operamque & fidem ſuam Reip. minoribus in muneribus, in procuratione ædium, ac aliarum rerum ſacratarum, & ſimilibus probaſſent: In Concilium autem juratum ſimiliter ex iiſdem familiis frequentes cooptarentur, quoad ejus fieri poſſet, aut ex reliquo civium ordine honeſtiſſimo, ut quiſque erat vel eruditione, vel aliâ aliquâ præ cæteris dote conſpicuus & commendatus; ex opificum autem aut inſtitorum collegiis aut nunquam, aut omninò rariſſimè quiſquam caperetur. Indignum enim id concilio honoratiſſimo, & Reip. periculoſum propter abjectos hujuſmodi hominum ſenſus præter lucrum penè nihil ſpectantes, aut magni facientes putabatur. Hoc verò prætereundum hîc ſilentio non eſt, non ſemel accidiſſe olim rebus ſic poſcentibus, aut factionum vi, ut expoſita ratio in deſignandis quotannis Conſulibus duobus dimidiâque ſenatûs parte obſervata non ſit; ſed conſules iidem omnes vel biennium, vel ad annos complures, vel denique ad vitæ exitum in munere ac honore permanſerint: idemque ſit factum in reliquo ſenatu.

De Oldermanno, *& tribunali eius.*

Eſt prætereà aliud in civitate collegium, partem Reip. curans, negotiantium ſcilicet diſciplinæ, ac juri nautico tuendo, & dirimendis indè natis controverſiis olim præfectum, cujus tribunal Dat Gildrecht linguâ Teutonicâ ex re nominatum. Octo viris conſtat hodiè; quorum etiam, ut ſenatorum, & eorum qui ſunt in concilio jurato, munus eſt bienne, quaternis ſimiliter quotannis collegio decedentibus ac totidem ſuccedentibus. Id hoc modo fit. Senatus ea pars, quæ magiſtratu

abit,

abit, quatuor viros eligit singulos è singulis civitatis regionibus, (hæ quatuor omninò sunt) honestissimos & gravissimos quosque ex omni populo, nullâ aliâ tum potestate publicâ præditos. Hi quatuor electi totidem aliis, quibus expletum biennium est, suffecti, cæteris, qui annum tantum in munere fuêre, adduntur. Cuncti hi statim ad VIII Calend. Martij ex sui medio Seniorem designant, quem OLDERMANNVM vocant, & duos Fisci magistros, Die Busshseren dictos, fiscelli scilicet numarii curam habentes, omnes in his officiis annuos: præter quos reliqui quinque societatis judices, Die Gildtrichters/ nuncupantur. Senior, in collegio actor præcipuus, velut advocatus Reip. in tuendo stapulæ jure, de quo dixi suprà, ejusque custos ac vindex, si quem contrà id delinquere deprehendit, eum mulctam poscit, tergiversantem apud duûm-viros fiscales postulat, aut ad totum collegium rem defert: sententiam pronunciatam ipse exequitur, nisi reus ad superius tribunal aut Senatûs aut Hovetmannorum provocet. Duûm-viri fiscales fisci curam habent cum Oldermanno, atque albi mercatorum: oportetque eos, qui mercatui operam dare volunt, apud hos priùs nomina sua profiteri; sine quo nemini id facere licet. Et sunt iidem ὑπεύθυνοι, id est, reddendis apud Consulem rationibus obnoxii quotannis cum eodem Oldermanno: quibus expeditis, successoribus fiscellum tradunt, pecuniæ reliquum ærario Reip. inferunt. Sed est collegii hujus curæ antiquitus commissa præcipuè custodia tota juris nautici, in codice Reip. diligenter descripti, jurisdictioque universa ad res navales & maritimas pertinens. Verùm collegium hoc ipsum collegarum quoque numero olim duplo fuit majus, (XIII enim prætor Oldermannum & duûm-viros fisci curatores fuêre) & electionis ratio ab eâ, quæ hîc exposita, diversa. Nunc cum numero potestas quoque nonnihil arctata. Electio olim sic habuit. Senatûs pars munere decedens è sui medio sortitò edebat quatuor: hi cum Oldermanno & duobus fiscelli magistris eodem die viros XVI eligebant optimos quosque secundùm urbis regiones, quorum nullus eo anno in senatu esset, aut senatu decessisset. Electi XVI-viri ex suo numero Oldermannum statim designabant hac lege, ut per vices ex urbis regionibus aliis post alias designaretur in singulos annos; habebaturque ea ratio propinquitatis, quæ in senatu eligendo solet haberi. Cætera similia his, quæ jam dixi. Deinde præter hos alii quoque sunt OCTO-VIRI, regionum urbis magistri, bini ex singulis regionibus delecti, honore & autoritate non postremi; bis quotannis censum agunt omnium civium, & quid quisque eorum gerat, quæ negotia tractet, quibus se suosque tueatur, inquirunt, desides aut noxios Reip. cedere cogunt: ne quis ædificans publicè privatímve noceat, aut bono officiat, ne quid vitii canalibus ad deducendas aquas ac sordes per urbem accidat, quæque alia ad mundiciem urbis pertinent, provident: denique si diligentes sunt, perutilem operam Reip. præstant. Quinetiam scloppetariorum præfecti quatuor diu in civitate fuere, à senatu quoque designati, perpetui. Hi curam armorum habebant, juventutemq; maximè exercebant in tractandis scloppetis, foro venalis annonæ, quæ ad urbem defertur quotidie, præerant: à pistoribus & iis, qui cerevisiam coquunt, ne quid fraudis committeretur, ut justa esset ponderum & mensurarum ratio in officinis, cœnum ut publicis locis amoveretur, procurabant. Quæ omnia nunc ad centuriones oppidanos octo, qui iis succesSêre, translata sunt. Denique ÆDILES duo in Rep. sunt Trib. potestatis, quam non lege datam, sed paulatim nitendo longiùs turbulentis actionibus quæsitam proximis sæculis usurparunt non magno sanè Reip. bono. Horum magnum esse nomen solet. Et quoniam cum plebe opificum & institorum connexi sunt, ac ab eâ dependent, de plebis hujus ordine & distinctione paucâ hîc dicam. Dividitur ipsa secundùm artificiorum aut

Censores regionum magistri: Kluftmeisters.)

Sclopetariorum capitanei, nunc cohortium præfecti.

De Ædilibus Trib. Potest. & societatibus plebeis.

rerum,

rerum,quas tractant. genera diversa in societates XVIII: exceptis, qui cere-
visiæ coquendæ officinas exercent,ac negotia majora in emendo & venden-
do gerunt. Dignioris quippè ordinis miscere se vilioribus nolunt, habentur-
que post nobilitatem inter honestissimos totius civitatis. Hæ societates sin-
gulæ ternos sibi præfectos suffragiis designatos creant quotannis mox à Pa-
schatos: & in his primum quemque Seniorem vel Oldermannum, velut to-
tius societatis præsidem, reliquos binos capita societatis dicunt: omnes uni-
versum numero LIV. Et hi vicissim circiter idem tempus mox ab electio-
ne sui in cœnobio Jacobæo congregati, Ædiles, quos dixi, edunt, non ali-
unde quàm ex his ipsis societatibus. Quanquam fuit quondam tempus, quo
duobus istis tertius quoque è Senatu adjungebatur; qui dudum nunc colle-
Ædilitia potestas. gio defluxit. At Ædiles patronos se plebis professi, quam & suopte ingenio,
& per præfectos in omnem facilè impellere partem poterant, haud dissimi-
les veteribus in Rep. Rom. Tribunis, ab humili initio eò tandem progressi
sunt, dum curam patrociniumque egenæ & circumventæ prætexunt plebe-
culæ, multitudine freti,ut in morem abierit, nulla recipere de majore re de-
creta,quibus assensum hi ipsi Ædiles non adhibuissent. Itaque quoties hujus-
modi aliquid actum, cum concilio jurato & cæteris isti quoq; in curiam sunt
vocati. Qui si, cæteris accedentibus sententiæ senatûs, vel soli dissensissent,
levantes se ultimis subselliis intercedebant: vetabantq; senatum & reliquos
progredi, ac decernere aliquid, priusquàm ad societatum plebejarum præ-
fectos,vel ad ipsas integras societates, si ita præfectis videretur, res esset rela-
ta. Sic convocatis primùm præfectis, qui erant, ut dixi, numero omnes LIV,
in conclavi apud Jacobęos res in medium proponebatur. Ea si difficilior vi-
deretur, societates totæ certis adesse locis jubebantur, & seorsim consule-
NOTA „ bantur à suis quæque præfectis. Earum sententiâ, quam plerumque præfecti
„ dictabant, ad ædiles, ab ædilibus ad senatum & concilium juratum relatâ, de
„ negotio ac Rep. statuebatur. Ità fiebat, ut optima quæque consilia, ac Reip.
„ profutura plerumque corrumperentur, impedirenturve. Nam Ædiles cum
„ præfectis hisce ex opificum officinis, infimâque plebe prorepentes, ac vilibus
„ rebus innutriti Reip. benè gerendæ ferè ignari sunt, improvidi, & supra ea,
„ quæ antè pedes sunt, nihil sapientes, gratiæque inscitæ multitudinis dediti.
Quo nomine, id quod plerumque tum fiebat, si se plebi probassent, complu-
res etiam annos suo in munere continuabantur. A senatu tamen, ut cæteri
omnes, qui aliquid publici muneris aut potestatis habent, sic hi quoque Ædi-
les suum jus & olim accepêre, & hodie etiam accipiunt, cùm sacramentum
apud eum dicunt quotannis: Suntque ea, quæ exorbitarunt in hac re, salu-
briter jam correcta, & ad metam revocata. Porrò de societatibus his ple-
beis ità in legibus civitatis perscriptum est, non licere ipsis inconsulto, aut
non probante senatu statuta sibi condere, aut fœdera facere: præfectos verò
earum teneri, vocante senatu, in curiâ se sistere, instrumenta statutorum &
privilegiorum suorum senatui exhibere, profiterique juratos, præter ea ni-
hil se statutorum aut scitorum in societatibus suis habere: prætereà, si quæ
societas civitati inutilis aut noxia videatur, in potestate senatûs esse, eam
abrogare: item, si quis in societate quid committat, quo se indignum so-
cietate fecisse videatur, deque eo controversia existat, ejus cognitionem
senatui deberi cum tribus societatis præfectis: ad hæc, societates cum præ-
fectis suis teneri, summâ ope, summis viribus ut tueantur dignitatem &
jus senatûs, eique auxilio & firmamento sint, ac pœnas contumacium,
cùm res requirit, promoveant. Habent tamen societatum præfecti
in suâ quique societate potestatem cognoscendi controversias quasdam
ad societatem pertinentes, easque definiendi, ac mulctas quoque ca-
piendi ab his, qui contra societatis leges deliquisse deprehenduntur.
Sed

Sed id totum sic habet, ut jurisdictionis species aut pars videri nequeat. Et si quis eo lædi se injustè à præfectis existimet, is pro more Ædiles, tanquam societatum summosmagistros atque ἐφόρυς appellat, ab his porrò, si placet, ad ipsum quoque senatum provocat. Postremò societatum præfecti terni jurati, ut est in iisdem civitatis legibus, rationes accepti & expensi reddunt Ædilibus. Ædiles pecuniam impendunt ædificiis & structuris publicis, unde nomen iis datum, ac vicissim accepti & impensi calculum ponunt apud eosdem hos præfectos, adeòque apud consules, si vel hi vel illi hoc requirant. Est verò etiam perhonesta in civitate procuratio Æditụorum, quæ sacras ædes, & quæ istuc pertinent, tuentur, bonaque in eum usum à majoribns collata administrant: delecti ferè ex patritiâ nobilitate, & bini aut terni in singulis parochiis: eaque procuratio si senatoriis hominibus commendata non est, viam saltem procuratoribus ad honorem atque ordinem eum sternit. Et cum his pari penè passu incedunt PROVISORES quos vocant, aut curatores ptochodochiorum, quæ quatuor esse in urbe dixi, maximè ejus, quod est ad S. Spiritum, & alterius ad S. Gertrudem, propter magnitudinem & possessiones ac reditus eorum peramplos. Ad quam administrationem senatorii quoque ordinis viri sæpè vocantur, aliique qui lautissimæ conditionis inter cives sunt. Nec prætereundi hîc, qui ædibus præfecti sunt, quas FRATRVM vulgò vocant, in quibus adolescentes literarum & pietatis studio dediti alii gratis, alii pretio modico, pro cujusque fortunâ ac loco aluntur & habentur honestè, iisque omnibus morum & studiorum inspector atq; exactor præest: quorum præfectorum ratio quoque par cum prioribus. Et sunt hæ curationes omnes, quas recensui, non annuæ, nec determinati temporis, sed in arbitrio consulum, deque his rationes apud eosdem redduntur consules, quoties & cùm placet id ipsis. Quid de SCHOLARCHIS dicam? quibus Scholæ & totius rei Scholasticæ literariæ cura, pecuniæque in hunc usum destinatæ quæstura, denique omnium huc pertinentium ἐφόρεια à senatu demandata est: quorum alter consularis, alter senator, aut ordinis senatorii hactenus fuit. Quid de Reip. QVÆSTORE, qui pecuniæ, ac omnium redituum ejus conquisitor & custos est, acceptique ac expensi indices servat, atque ex his rationes senatui debet. Quid de Trium-viris, vectigalium, portoriorum accisarum, uti vocant, magistris, ad forum & curiam loco idoneo negotio huic & muneri suo vacantibus? Quid de iis, qui pecuniam Sacerdotiis olim legatam, solvendo ministris Ecclesiæ stipendio, & sartis tectis tenendis eorum domiciliis colligunt, & expendunt? Quid de orphanotropheij curatoribus, & eleemosynariis pauperum domi sedentium alimoniæ præpositis? qui omnes ex honestissimis civium ordinibus à senatu leguntur, in tempus incertum, ab ejusque arbitrio pendent. Adde antè hos nominandum honoris causâ jurisconsultum, quem SYNDICVM dicunt, liberali Reip. stipendio ornatum, summaque dignitate: qui & à consilio est senatus, & ejusdem orator, adeòque universæ civitatis advocatus: quem locum amplissimus & consultissimus, clarissimusque vir, amicus singularis, PANCRATIVS CASTRICOMIVS I.V.D. jam ab annis aliquot, & nunc, dum hæc recuduntur, tenet. Adde & Scribas duos, ut jam res habet (nam unus tantum fuit) qui senatui eidem à secretis, & epistolis, scribendisque & custodiendis actis publicis sunt: quorum munus perhonestum & quæstuosum est. Et ad hos armamentarij publici, id est, tormentorum æneorum, pulveris nitrosi, & omnis instrumenti ac apparatus huc pertinentis, fabrûm quoque & fabricarum publicarum, itemque vigilum præfectos, manipulorumque magistros: præfectum insuper noctis, nocturnis facinoribus civium reprimendis, accenso ministrisque armatis fultum. Et hi quidem omnes, quos recensui, rem urbanam curant, è quibus

Ædituị. *Præfecti ptochodocheis.* *Scholarchæ* *Reip. urbanæ quæstor* *Vectigalium magistri.* *Quæstores redituum Sacerdotalium.* *Orphanotropheij curatores.* *Syndicus.* *Secretarij duo.* *Armamētarij præfectus.* *Fabrum præfectus.* *Vigilum & noctis præfectus.*

alii verè Reip. alii senatûs ministri sunt. Præter eos verò collegium in urbe est juris dicundi causâ antiquitus institutum, & sæpiùs jam antè nob is in hoc libro memoratum, peramplâ præditum potestate ac honore, quod HOVETMANNORUM CAMERAM vulgò indigetant. Id autem quamquam non in cives, sed in eos, qui vicinum agrum fœdere quondam civitati junctum inhabitant, jurisdictionem directam habet, tamen non abs re hoc loco potissimùm recenseo. Nec enim solùm in urbe semper, nec usquam alibi, sedem tenet, & jus dicit, sed etiam præter cives opibus & dignitate præcipuos, & in his haud temerè alios quàm consulatu functos, collegas non admittit: nec ulli præter senatum edendorum collegarum potestatem habent, nec aliundè quàm ab eodem senatu expectare & accipere stipendia antiquitus antè dimissam integram libertatē collegæ solent. Quo de collegio quamquam multa sparsim hoc libro dicta sint, tamen ut res manifestior fiat, paulò altiùs hîc quoque quædam repetenda. Et primùm, quæ prima collegii hujus, aut Hovetmannorum origo, quod principium, dicere non possum. Nec enim id literis proditum usquam, quod sciam. Primos verò in monimentis Reipub. mihi lectos Hovetmannos Kenonianis temporibus, post annum MCCCC à natali Domini Servatoris nostri, superiùs ostendi, eosq; non tributis & tractandæ pecuniæ per agrum præfuisse memoravi. De his porrò, vestigiis monumentorum veterum insistens, & omnia expendens diligenter, sic reperi: Cùm concors cum ordinibus agri vicini civitas ageret, ac fœdera in certos annos percussa identidem prorogaret, propè utuna utrorumque Respublica videretur, ex consensu sociorum eos profluxisse, rectiùs atque æquabiliùs expediundi juris, & tenendæ concordiæ, conservandæque quietis publicæ causâ: electos esse ex spectatissimis & integerrimis quibusque in civitate, interdum etiam ex iis, qui è nobilitate agrariâ in urbem commigrarant, & jus civitatis acquisiverant: quinos & quinos in collegio fuisse per annos ampliùs LX, eosque incertâ ratione, prout operam suam probassent, aut grati Reipubl. essent, aut casus daret, vel permutatos successoribus, vel per annos complures, quod erat frequens, continuatos: prætoriam potestatem tenuisse in omnes per agrum habitantes, eaque usos totius provinciæ, id est, agri & civitatis nomine, edictisque nomen senatûs cum nomine suo subscripsisse, & civitatis sigillo edicta & literas signasse: jus dixisse iis, qui fraudem sibi fieri apud reliquos per agrum judices, alióve modo suum se consequi, non posse querebantur, exceptis successionum causis, quarum cognitio pervetusto more conventui juredicali, de quo antè dixi, relinquebantur: Et tamen de his quoque causis appellatos fuisse, decretumque suum, usque in conventus tempus interposuisse: denique huic etiam conventui aut solos, aut cum senatu civitatis interfuisse, imò præfedisse, aut saltem non ultimas in eâ partes tenuisse, à sententiis decretisque eorum, nisi ex partium consensu, provocationem non fuisse: imprimis verò operam dedisse, & auxilio fuisse iis, qui crediti debitíve aliquem eorum, qui in agro habebant sedes, cujuscunque is ordinis esset, postulabant: nec declinare cuiquam cognitionem, nec latâ sententiâ tergiversari licuisse: ita celerrimè jus fuisse expeditum, & suum cuique tributum: multosque adeò contractus tum paulatim eam conditionem habere cœpisse, ut non alios apud judices, quàm hos, si quid controversiæ fortè incideret, aut in solvendo morâ existeret, causa ageretur: id institutum cùm alias ob res, tùm ob fidem contractuum & commerciorum tuendam salutare communi Reip. visum, probatumque in morem ivisse, atque ita vim legis tenuisse. Ad hæc animadverti, eosdem, qui Hovetmanni erant, simul eodemq; tempore consules quoque aliquando, aut senatores Reip. urbanæ fuisse, rationes eidem Reip. ejusve senatui reddidisse, edicendi mandandique jus ac potesta-

Camera HOVETMANNORUM.

De Hovetmannis dissertatio.

potestatem non solùm apud Cislavicanos, sed etiam trans Lavicam habuisse: quod argumento irrefragabili est, non ab agrariis ordinibus vicinis eos electos fuisse, nec ab iis pependisse, delegatámve ab iisdem potestatem tenuisse, sed à solâ civitate: nec enim ideò hos à Translavicanis munus accepisse, aut in eorum fide fuisse legimus aut credimus, quod apud eos edicendi judicandique potestatem ex fœdere tenuêre; nec vero congruum est, eorum se potestati & judicio Translavicanos subjicere voluisse, quos Cislavicanis ordinibus agrariis obligatos esse, & ab illis leges accipere nossent, quippè qui non cum his ipsis, sed cum civitate fœdus percuterent. Inveni etiam hoc collegium colligendis in agro tributis, si quando tributis opus, præfuisse, eamque pecuniam tractasse, aggerum, viarum, aquæductuum curam habuisse, judices agrarios ad faciendum officium compulisse, exorbitantesque eosdem compressisse, ad conventus ordines convocasse, denique velut ad clavum Reip. sedentes, quietis & εὐταξίας custodes in totâ provinciâ fuisse. Et hæc ad SAXONVM usque tempora. Ii partim suâ sponte, partim stimulantibus nonnullis, qui ferre imperium non poterant, hac potestate spoliare civitatem conati sunt. EDSARDVS jus hoc in arctum redegit: quippè sui arbitrii electionem Hovetmannorum ex civium numero fecit, & jurisdictionem angustioribus terminis clausit. GELDRVS electionem senatui reddidit, & jurisdictionem restituit solitam, sed quatuor Hovetmannis à senatu lectis ex suis addidit quintum, qui præses collegii esset, ac legatus ipsius, atque hi omnes ipsius quoque nomine, atque ipsius mandato jus dicerent. Nec quicquam CAROLVS CÆSAR, aut filius ejus PHILIPPVS mutarunt, eoque modo res ad hæc postrema tempora pervenit. Tum lis de toto fœdere, totaque hac cum civitate conjunctione mota. Eam resuscitatam nuper ORDINES GENERALES eo, quo exposui, modo definierunt.

Sed aliud quoque imperium in agro civitas habet haud spernendum. Id duas amplectitur Præfecturas majores, eam quam VETEREM nominant, & SVBVRBANAM: quarum illa vicos egregios XVII, hæc XII tantùm, nec prioribus pares habet: & in his cœnobia quoque V. Vtrique à senatu præfectus datur, mutaturque pro arbitrio. Præfectus prioris ferè consularis, ac genere nobili natus, alterius etiam haud temerè alius, quàm senatorius. Atque ille quidem cum judice, ex indigenis plerumque ei addito, jus dicit, cæteraque imperii peragit senatûs nomine, sed non aliter, quàm secundùm leges & morem patrium, à quo recedere non licet. Ex hoc more Præfectura in territoria distinguitur quinque, quorum quodlibet tribunal suum habet, in quo præfectus vicissim certis temporibus jus dicit de criminibus, rebus soli, ædificiis, ac similibus momenti majoris: nec licet profectò, cùm de his agitur quemquam extra territorium suum evocare: in cæteris, ut crediti debitiq;, negotiis maximè licet. Nec fas est, nisi in territorio suo, in quo quis vel sedem habet, vel in maleficio prehensus est, maleficum supplicio afficere, aut custodiæ mandare. Et usus recepit, ut præfecto jus dicenti assideant aliquot, qui in plebe territorii eminent, honoris causâ: utque *Wedmannus* (judicii minister) in unoquoque territorio sit, isque & minora quædam, quæ judicum solent esse, pro judice agat, & custodiæ preſit, prehendendique potestatem habeat. Territoria hæc sunt: Muntense, Midwoldicum, Finserwoldicum, Brocæum, Wijnscotanum. Alter in Præfecturâ suburbanâ jus dicit, hoc modo. Habet Octo-viros Præfectura, optimos quosque & maximè idoneos è plebe: quorum quatuor singulis bienniis munere decedunt, & totidem alii ab iis, qui in munere manent, collegæ adsciscuntur, semel adsciti, quadrienniũ in munere continuant, munusq; jurati gerunt: jurant secundùm morem & leges patrias incorruptè se judicaturos. Ad

Præfecturæ, & præfecti extra urbē.

hæc ſorte è numero ſuo Octo-viri ducunt duos, qui minoribus cauſis expediundis omnibus diebus Veneris & Saturni Groningæ (hæc tribunalis hujus ſedes eſt) præfecto aſſideant in trimeſtre, & cum eo jus dicant, idque viciſſim, donec circumactus ſit totus annus. Reliqui cum aſſeſſoribus his & cum præfecto ter ſtato tempore ſingulis annis, aut quoties res poſcit, graviores controverſias ſoli ac ſimiles cognoſcunt & judicant, ſimulque ſi quâ de re minore ad hunc eorum conſeſſum provocatum ſit à præfecti duûmvirûmque ſententiâ, eam quoque definiunt. Ab eo verò, quod ab his præſide præfecto definitum eſt, quemadmodum & à prioris præfecti ſententiis ac decretis in Præfecturâ vetere, ad Senatum urbanum provocatio eſt, ſi quis eâ uti velit. In ſenatûs ſententiâ litium finis eſt.

Præter has SENATVS idem ditiones quoque minores per reliquum agrum habet, in quas judices mittit. Sed ab his non ad Senatum, ſed ad conventum judicialem totius agri, de quo ſupra dixi, aut ad Hovetmannos patet appellatio.

MVNERIBVS TOTI PROVINCIÆ COMMVNIBVS.

FINIREM hîc de rebus civilibus, niſi ſui monerent me munera, quæ cum fœdere Belgico nata fuêre, & civitati agroque ſunt communia. De quibus quamquam & priùs dicta quædam mihi ſunt, tamen & obiter modò id factum, & brevius quàm res videtur poſcere. Sunt ea duplicia: quorum foris alia, alia domi geruntur. Quæ foris, ſeſſiones ſunt in collegiis ampliſſimis, quæ communia ſunt omnibus in fœdere comprehenſis: eaque ſunt tria. Primum eſt id, quod GENERALIVM ORDINVM nomen habet, honore poteſtateque ſummum, totius fœderis ac Reip. communis caput, à quo cætera pendent, & leges accipiunt, longè lateque inclytum, haud diſſimile concilio Achaico veteri, aut Ætolico in Græciâ, aut Panionio in Aſiâ, ſed perpetuum. Sedes ei Hagæ in Hollandiâ, in quod mittuntur ex omnibus provinciis ſociis viri ſummi. Alterum dignitate & poteſtate proximum huic, bellica potiſſimum curans. SENATVS ORDINVM nuncupatur: quod, quoties res ardua ac magna incidit, quæ conſilio decretoque habet opus, in partem curæ & conſilii vocatur, & nunc ſeorſim deliberat de eâ, ſententiamque ſuam ad collegium ſuperius refert, nunc cum eodem in deliberando conjungitur. Eodem quippè loco, eâdem in arce ſedem habet, quo expeditior ſit conjunctio. Tertium & ipſum illuſtre & magnarum virium eſt, MARITIMIS REBVS, quæ maximæ in Belgio ſunt, PRÆFECTVM, diſtinctum in collegia minora velut membra totius, quorum unum in Selandiâ Middelburgi; alterum Roterodami, tertium Amſterodami, quartum Hornæ vel Enchuſæ in Hollandiâ; quintum in Friſiâ Doccumi ſedem nunc tenet. In collegium Ordinum Generalium civitas è ſuis, agerque item è ſuis mittunt aſſeſſorem ſpectatiſſimum ac prudentiſſimum quemque in toto utroque corpore; eiſque vel prorogant honorem, quoties & quamdiu volunt, vel ſucceſſores dant: plerumque verò in complures annos in munere relinquunt. Et ſunt hi duo munere & honore pares, nec alter altero plus poteſt. Sic tamen obſervatur, cùm præſentes pariter ſunt in collegio, ubi præſidendi vices ad hanc provinciam venêre, (per hebdomades enim viciſſim provinciæ id jus habent) ut urbanus verè eum locum teneat, verbaque faciat, agrarius nunquam, niſi urbano abſente. Vterque non ſolùm deliberat cum cæteris de totâ Rep. ſociorum, & decernit, ſed à ſuis accipit, quæ res poſcit, eaque ad collegium refert. Quæ ſi ad

Illuſtri GENERALIVM ORDINVM *collegio deputati.*

Aſſeſſores SENATVS ORDINVM.

MARITIMIS REBVS *præfecti.*

si ad totam provinciam pertinent, conjunctim hoc faciunt, eaque à collegio accipiunt provinciali: sin solius civitatis sunt, à senatu certior fit urbanus, & solus collegio generali exponit. Idem sæpè aut solus, aut cum collegâ vel præsens, vel per literas ex Ordinum Generalium voluntate ad suos, quæ sunt opus, refert. Vterque à collegio provinciali per literas publicas in possessionem muneris mittitur. De eo, qui in senatu Ordinum sessurus est, (uni quippè hîc tantummodò è provinciâ nostrâ locus) sic nunc inter oppidanos & agrarios est comparatum, ut illi in biennium, quem velint suorum designent, idemque in alterum biennium faciant agrarii. Sed in collegium rerum maritimarum, quod Doccumi nunc est, utraque pars è suis unum legat. Et tres hi, nimirum qui in senatu Ordinum futurus est, & qui in collegio Doccumano, literis collegii provinciæ hujus instruuntur, at sedendi, remque publicam gerendi potestatem à summo Generalium Ordinum collegio accipiunt, ac in munus suum immittuntur: eique jurejurando se obstringunt: omnes spectatæ dignitatis virtutisque inter suos, & è civitate non nisi consulares aut senatorii. Atque omnia hæc non honorata solùm, sed lauta quoque munera sunt, & opima. De cæteris, quæ collegio Doccumano cohærent, ut Scribæ & Fisci præfecti, quæ provinciæ huic cum Translavicanis sunt communia, & quæ his similia alia, dicere non libet, ne prolixior fiam. Et hęc quidem foris: reliqua domi. Horum primum & præcipuum Provinciale collegium, ut initio institutum fuit, collegas octo habuit, deinde post sexennium sex habere cœpit, & adhuc habet, pari numero hinc indè lectos: de quorum munere amplissimo antè nobis dictum. Oppidanos senatus edit, & ferè ex his, qui in consulatu aut senatu fuêre, eosque pro arbitrio suo aut mutat anno exacto, aut in munere manere patitur. Nec alius agrariorum mos, qui reliquos designant. Collegæ, ut antè ostendi, per vices, atque in orbem præsident, alternatimque oppidanus & agrarius: vices septimanâ finiuntur. Quæstor autem collegii, cui amplissima pecunia tractanda committitur, item Scriba à secretis, conjunctim ab oppidanis & & agrariis eliguntur in conventu communi, ab iisdemque pendent; munusque habent perpetuum, si cum fide in eo versentur. Reliqua inferioris notæ ministeria ostiariorum, scribarum amanuensium, tabellariorum in potestate collegii sunt. Dein Quatuor-viri sunt, ab iisdem utrisque pari numero electi, quos Rationum magistros appellant, & his scriba adjunctus, chartarum custos. Horum officium est, indices censuum ac redituum omnium provinciæ in promptu habere, & hos nervos Reip. ad unguem nosse: largitiones, quæ ex publico fiunt ab Sexviris, aliasque item pecuniæ assignationes censuræ subijcere suæ, easque vel calculo suo facere ratas, vel, si iniquas aut decretis Ordinum non congruas putent, suspendere, ac de suspensis Sexviros monere, &, si sit opus, ad conventum Ordinum referre: rationes quoque, quoties libet, quæstores poscere: denique curare, ne tardatis solutionibus fraus ærario fiat, néve pecuniaria res provinciæ quoquo modo detrimentum patiatur. Vtilissimum institutum, si acribus hominibus atque integris, & boni publici studiosis, contraq; gratiam & offensam infractis fuerit commissum. Accessit proximis armis totidem virorum collegium tertium, cui cura demandata est bonorum monasticorum totius provinciæ, quæ priùs ad collegium primum pertinebat. Causa instituti hujus fuit, quòd crederetur, collegium primum rebus omnibus, quæ illi commissæ erant, non sufficere. Sedent in eo duo à senatu oppidano dati è civium numero, duo ab ordinibus agrariis ex eorundem medio. Designantur in comitiis. Curatio eorum annua, nisi fiat prorogatio, quæ fit sæpè. Duo ex his, alter ex oppidanis, ex agrariis alter, actorum & rationum indices aut libros tenentur conficere, capiuntque stipendium è publico Carolinos aureos CCC; cæteri verò

Collegium Deputatorum, uti vocãt, quod nunc ad VIVIROS redactum.

Quatuorviri rationum magistri.

" NOTA
"
"

Quæstores bonorum monasticorum.

c c tantùm. Omnes, cùm locandum aliquid, aut controverſia inter Quæſtorem & conductores finienda, quod officii eorum eſt, ex Sex-viris collegii primi duos ſibi adjungunt, oppidanum unum, agrarium alterum, & cum his expediunt omnia, aut ſi major controverſia ſit, quàm ut expediri ab ipſis rectè poſſit, remittunt eam ad judices ordinarios. Iidem Quatuor-viri ſoli, ſi qua vendenda ex rebus monaſticis, quæ uſum jam non habent, vendunt: de pecuniâ, quæ ex locariis, aut rebus venditis provenit, ſecundùm leges ſibi diſponunt, quibus ſolvendum, ſolvi jubent: id curæ habent, ne qua fraus à conductoribus quoquo modo Reip. fiat, ne Quæſtores ſolutiones, quæ controverſiâ vacant, tardent, neu quicquam cuiquam ſolvant temerè aut pro arbitrio ſuo. Vſi ſunt prioribus annis miniſterio Quæſtorum duorum: nunc utuntur unius. Is à conductoribus exigit locaria annua, & ſi quid cenſuum aliorum, exacta, & indices ſuos relata ex voluntate Quatuor-virûm horum manibus ipſorum ſignatâ rurſum expendit: omnium rationes reddit cum libris Quatuor-virûm collatas, auſcultantibus etiam iis, quos Ordines provinciæ ad eam rem edunt. Quæſtura iſta perpetua plerunque & fructuoſa. Horum collegiorum omnium ſedes in urbe eſt, urbemque hominum frequentiâ, ac quæſtu auget.

Ordo publicanorum.

Poſtremò publicanorum ordo in Rep. provinciali eſt, in urbe & agro degens, inviſus hominum vulgo, ſed in hoc ſtatu & fortunâ Reip. planè neceſſarius. Hi vectigalia, portoria, tributa, & ſi quid aliud cenſus hujuſmodi eſt, conducunt in ſemeſtre, locante collegio provinciali, certamque Reip. ſummam promittunt, prædeſque dant: ipſi ſuo periculo colligunt, atque interdum acerbiùs, quàm gratum provincialibus, exigunt, ut indemnes ſe præſtent: quos fraudis compertos habent, ex legibus graviſſimè mulctant: interdumque fit, ut ſi nimis magno conduxerint, cedere foro & facultatibus, aut cum Rep. tranſigere cogantur. Miniſtris utuntur compluribus, & in omnes res omniaque loca intentos oculos habent, ne quid per fraudem ſibi decedat. Denique totum hoc genus à Romano more illo vetere non multum diſcedere videtur.

Libet hoc loco nunc inſerere inſtitutum tum temporis nondum hîc natum, cùm libellum hunc in lucem primùm emitterem, ſumptum à ſociis vicinis, Reip. haud inutile.

Ergaſterium *caſtigandæ nequitiæ.*

Id ἐργαστήριον eſt caſtigandæ exultanti nequitiæ & ignaviæ, quale in urbe Leowerdiâ deſcripſi. Locus ei eſt in parte cœnobii Dominicani ſumptu provinciæ totius adornatus, variè in cellulas & officinas diſtinctus, inſtitutoque tali accommodatus, nebulonum & inertium hominum carcer. Nam qui coërceri domi à ſuis, & in obſequio ac officio retineri non poſſunt, item errones, moribus profligati, prodigi rerum ſuarum, ignaviæ dediti, cæteris noxii, facinoribus quoque inquinati, quos capite plectere non libet, cujuſvis generis, ſexûs, ætatis, in hunc abducuntur, & laboribus variis exercentur, durioribus aliis, aliis levioribus, diuturniore: vel breviore tempore, prout cujuſque mores & commiſſa merentur. Nonnunquam etiam aliunde è regionibus vicinis facinorum rei, qui ſuis domi pudori ac infamiæ ſunt, huc mittuntur. Laborandum in eo omnibus aut eſuriendum. Si qui aliis laboribus idonei non ſunt, & corpore valent, tophos tundendo minuunt, & in uſum cœmenti præparant: multa artificia docentur & factitant, quibus impoſterum è carcere emiſſi vitæ præſidia parare ſibi poſſint: ſecluduntur in diverſis ac diſtinctis cellis, ne alii alios turbent. Datus iis exactor eſt opera ſeverè urgens, curanſque, ne quid nequiter aut protervè, ne quid ἀτάκτως agatur, ſed ut omnia fiant ordine & decenter, ut eſt ſingulis imperatum. Et huic præfecti ſunt viri quatuor, bini ex urbe agroque à ſuis deſignati, hi à delectis agrariorum, illi à ſenatu urbano: qui omnes gratuitam hanc operam Reip. navant, niſi quod honoris causâ ſingulis trimeſtribus duabus vini menſuris non magnis ſinguli donantur,

nantur. Et ne iidem de onere diuturno queri possint, constitutum est, ne singuli longiùs biennio in munere hoc manere necesse habeant: decedunt-que quotannis bini è collegio, & totidem sufficiuntur, alter ex urbe, alter ex agro. Hi totius ergasterii curam habent, disponuntque de omnibus, labores præscribunt, minuunt, augent, de cibo, potu, veste, decernunt: adeuntur ab iis, qui in ἐργαστήριον dare aliquos cupiunt: ex eorum voluntate, si qui dimittendi ex eodem sunt, dimittuntur. Si qua difficilia sunt, ad collegium Deputatorum, aut ad judices ordinarios in urbe vel agro referunt, quorum est de delictis cognitio, ac judicium: nec ferè provincialium quisquam, qui ætatem habeat, nisi ab his sententiâ latâ in carcerem hunc detruditur. Pecuniam, si quâ opus, (opus verò fuit in principio non parvâ) sumunt Quatuorviri curatores à Quæstore censium monasticorum, uti est decreto Ordinum statutum; de quâ quotannis mense Februario in Camerâ rationum præsentibus Ordinum delectis calculum ponere coguntur. Voluntatem horum exactor exequitur: & rationes menstruas de iis, quæ ejus curæ commissa sunt, apud hos eosdem reddit. Et licet etiam curatoribus adsciscere sibi matronas duas honestas rei œconomicæ peritas, quæ partem curarum & inspectionis in se recipiant, sed gratuitò similiter, ut ipsi curatores. Hoc ἐργαστήριον multis malis terrori, multis etiam emendationi est, à disciplinâ & coërcitione nuncupatum.

In omnia autem hæc, quæ provinciæ totius sunt, conventus provincialis quem comitia dicunt, potestatem summam obtinet, omnibusque leges dat, mutat in iis & statuit pro arbitrio, si consentiat, modò ne quid contra leges fœderis communis, & conditiones, quæ in deditione urbis & conjunctione cum reliquis fœderatis perscriptæ sunt. Conventus hujus sedes antiquissimo more Groninga est: convocaturque, quoties res postulat. Constat duobus membris, uti tota provincia, quam civitas agrique ordines constituunt. Civitatis locum in conventu solus senatus tenet. Agri ordines quondam antistitibus cœnobiorum, nobilitate agrariâ, & plebe rusticâ censebantur, antistitesq; & præcipua nobilitas nominatim vocabantur: plebs reliqua vicatim plerumque suos cum potestate & mandatis ad conventus mittebat. Nunc antistites dispuncti sunt, resque ad solam nobilitatem, & delectos plebis cum mandatis suorum instructos rediit. Conventui ædificium in urbe peramplum & spatiosum destinatum est, in usum scholæ quondam exstructum, distinctum conclavibus diversis. In eorum maximo conveniunt omnes. Et si præsens Gubernator est, in capite conclavis loco summo considet ad mensam, juxtaque eum, qui in collegio sunt provinciali. Deinde ad dextram Gubernatoris, atque in latere conclavis dextro consules & reliquus senatus sedem tenent: alterum latus cum sedilibus reliquis agri ordines occupant. Proponit in consessu gubernator quæ agenda, aut collegii præses. Eo facto interdum manet collegium loco suo, interdum, si causa requirit, discedit. Re deliberatâ senatus priore loco sententiam dicit per Syndicum suum, si adest, aut per consulem. Sequuntur agrarii. Quibus si inter se convenire nequit, secedentes deliberant, & suffragiis inter se certant; nonnunquam etiam tripartitò dividunt sese, ut supra ostendi, cùm de agro agerem seorsim: atque ità, si duæ partes in unam sententiam eant, tertiam quoque trahunt. Tum, quod sentiunt, per Syndicum quoque suum, quem habent, senatui exponunt. Post disputationes ubi consensêre senatus agrariique, decretum conficitur, atque in publicum librum refertur. Id totam obligat provinciam, ac pro lege habetur. Si consensum inire haud possint, reijcitur res in comitia proxima, aut omittitur. Convocatio horum comitiorum penes Gubernatorem & collegium Sex-virûm Deputatorum est, qui scripto eam expediunt, & conveniendi causas præcipuas eodem scripto strictim compre-

Conventus provincialis.

comprehendunt. Stata verò & ordinaria comitia quotannis habentur menſe Februario, in quibus ii, qui in collegiis omnibus ſeſſuri ſunt, eliguntur, oppidani à ſenatu, agrarii à ſuis, Quæſtores provinciales, collegiorum duorum Scribæ à ſecretis, cum loca vacant, deſignantur ſuffragiis utriuſque partis communibus: idq́ue fit non ſolùm his ſtatis, ſed etiam quibuſvis aliis Comitiis, pro ut res popoſcerit. Poſt hæc peracta, ſi quid temporis ſupereſt, quod accidit rarius, id negotiis aliis, quæ agi in comitiis ſolent, impenditur. Sed comitia in leges, & inſtituta, ac jura civitatis poteſtatem nullam habent, nec in ea, quæ propria ſunt agri. Tantùm ſubjecta ſibi habent illa, quæ toti provinciæ ſunt communia.

DE RE ECCLESIASTICA
IN VRBE.

Res eccleſiaſtica in urbe.

SIC Civilia: reſtat ut Eccleſiaſtica perſtringam. Solent in urbe eſſe, ut in principio oſtendi, parochiæ tres cum totidem fanis. In his ſacerdotes ſacris operantes numero XXI: in quibus paſtores tres ſinguli in fanis ac parochiis. Tandem anno M. CCCC. LXXX unus ex his editus velut ἔφορος totius rei eccleſiaſticæ in urbe & urbis viciniâ, quem PERSONAM more ſuo vocabant: iſq́ue erat velut minor quidam epiſcopus, aut epiſcopi vicem gerens, magnâ poteſtate & multis privilegiis ornatus à Romano Pontifice. Hunc cæteri paſtores, & duo ſeniores urbis conſules eligebant, & in munus ſuum immittebant, in magnoq́ue honore habebat tota civitas. Deinde anno M. D. LXVIII, cum mutationibus Belgicis via divinitus ſtrueretur, noviq́ue epiſcopatus paſſim in his regionibus inſtituerentur, epiſcopus quoque huic civitati datus Joannes Cniſius ex ordine cucullatorum Vltrajectinus, Perſonæ nomen munuſq́ue peremptum, canonici conſtituendo collegio lecti, his alendis tuendæq́ue epiſcopi dignitati cenſus omnes cœnobii Werumani à rege ac pontifice verſi, Adoardii quoque annua aliquot millia huc conferre coacti: cœnobium Fratrum domicilium epiſcopi factum, Martiniana ædes cathedrali honore donata. Sed raro fato unus idemq́ue primus & ultimus epiſcopus Groningæ Cniſius fuit: quo vitâ functo, cum annus flueret M. D. LXXII, res in priorem ſtatum relapſa eſt. Nunc abrogatâ Romanenſi ſuperſtitione & ἱεραρχίᾳ, is quoque ſtatus cum cæteris corruit. Sacerdotum loco introducti ſunt eccleſiæ miniſtri, ſuffragiis ejuſdem eccleſiæ lecti, volente & probante ſenatu, qui purum Dei verbum docent, & ſacramenta ex formâ divinitus traditâ adminiſtrant duobus in templis, ipſi numero ſex: quorum nullus poteſtate eminet ſupra cæteros, omnes agunt æqualiter inter ſe, quamvis alii alios, prout dotibus inſtructi ornatiq́ue ſunt, autoritate & gratiâ præeant. His ſeniores additi numero ferè XVI, qui cum iiſdem preſ byterium conficiunt, cui commiſſa cuſtodia diſciplinæ & eutaxiæ eccleſiaſticæ. Coit hoc ſingulis ſeptimanis ſemel, aut quoties res requirit, & de rebus eccleſiaſticis deliberat atque agit: civile nihil attingit. Seniores, qui in hoc collegium cooptantur (quod ab ipſo fit collegio) non genere aut opibus aut potentiâ ſpectantur, ſed pietate & integritate vitæ, & neceſſariâ prudentiâ, famâ denique inculpatâ. Et hi additi doctoribus ſunt velut ſenatus eccleſiaſticus. Præter hos & diaconi ſunt in eccleſiâ numero plerumq; XVI, qui peculiare collegium conſtituunt, & conventus ſuos habent: interdum etiam, ubi res poſcit, imprimis tertio quoque menſe diſciplinæ causâ cum presbyterio conjunguntur, & unum velut collegium cum eo faciunt. Hi ſimiliter ex integerrimis eccleſiæ civibus electi pecuniam pauperum tractant, eleëmoſynas colligunt, & diſtribuunt,

buunt, ac de omnibus rationes reddunt publicè, ad quas cuilibet, cui animus, licet accedere. Ac ſunt hi diverſi ab iis, de quibus in exponendis rebus civilibus dixi. Eliguntur à presbyterio, ut iſti à ſenatu. Nec eſt hoc munus perpetuum, ſed triennio aut quadriennio exſpirat ſubſtitutis novis: fereque ex his, qui benè hoc munere functi ſunt, presbyteri cooptantur. Eſt & inviſendis, ſolandis, erudiendis, exhortandis ægrotis, ac in mortis periculo conſtitutis præfectus, quem viſitatorem nuncupant, ex iis plerunque delectus, qui in munere docendæ Eccleſiæ in urbe vel in agro verſati ſunt. Is presbyterii pars eſt. De ſcholâ literariâ hic dicere prolixiùs nihil attinet, quam liberalibus ſtipendiis conſtitutis in uſum docentium ſenatus hic inſtituit aut inſtauravit poſt urbem fœderi Belgico rurſum conjunctam. Nam ordo ejus typis publicatus extat. Hoc ſolum hic repeto, docere in ea præceptores VII, qui ſtipendia à Rep. capiunt aureos Carolinos non minus bis mille ſexcentos octuaginta, & domicilia habent libera ab omni onere, δίδακτρα autem à diſcipulis non capiunt. Sedes ſcholæ in cœnobio Franciſcano, ut dixi antè, ſitu in urbe medio. Porrò Eccleſiæ miniſtri diebus dominicis ter docent in templo utroque, atque inſuper, reliqua hebdomade bis in Martiniano, ſemel in Mariano aut Amnico: baptiſmum iiſdem in templis finitis concionibus præſente eccleſiâ adminiſtrant: Cœnam domini ſummâ cum reverentiâ quolibet trimeſtri diſtribuunt communicantibus, idque viciſſim in templis jam dictis, nec quenquam ad menſam hanc ſacram admittunt, niſi antè de myſterio benè edoctum, & capitum doctrinæ Chriſtianæ præcipuorum mediocriter gnarum, & in vitâ probum piumque: cæteros ab eâ arcent. Reliqua quoque miniſterii ſui ritè expediunt. In primis quolibet menſe ſemel cœtum vel conventum agunt in urbe cum miniſtris eccleſiarum vicanarum, quæ in præfecturâ ſunt ſuburbanâ, diſciplinæ & exhortationis mutuæ causâ. Quotannis autem ſemel delecti eorum, reliquique presbyterii ſynodo interſunt miniſtrorum univerſæ hujus provinciæ inter Amaſum & Lavicam, in quam delecti ſingularum claſſium coëunt, nunc in urbe, ſæpius in agro, locis celebrioribus. Cæteroqui, ad conventus menſtruos & ordinarios quod attinet, nihil habent urbani cum miniſtris agrariis commune.

Schola literaria.

DE ACADEMIA GRONINGÆ NVPER INSTITVTA.

CORONIS mihi eſto hujus libelli recogniti Academia in hac urbe ab Ordinibus provinciæ ſtudio procerum eruditorum anno ſuperiore M. DC. XIV inſtituta, & ſolenni ritu die XXIII Auguſti introducta: qui dies propterea ceu natalis Academiæ quotannis inaugurando novo Rectori dicatus eſt. Collata in hunc finem ingens pecuniæ ſumma, ſumenda quotannis è cenſibus monaſticis. Vocati viri eruditione præſtantes, & celebres docendæ theologiæ, juriſprudentiæ, medicinæ, hiſtoriæ, philoſophiæ, logicæ, ethicæ, phyſicæ, mathematicæ, Græcæ linguæ, numero ſex, vocandique plures. Locus huic Μουσείῳ datus juxta fanum Franciſcanum in latere ejus boreo, regione imprimis commodâ, ab omni vulgi ſtrepitu ſemotâ. Ædificia præclarè ſtructa & adornata, area amœna auditoriis cohærens, porticibus latis & magnificis tribus à lateribus cincta: ipſum fanum Franciſcanum luculentum in Academiæ uſum magnis ſumptibus reparatum. In bibliothecam Academiâ dignam cenſus annuus legatur, ejuſque initia jam cœpta, locus ei in fano eodem deſtinatus, pluteis adornandus. Armarium anatonimicum inſtituendum, ibidem, aliaque ſimilia Academicis ſtudiis apta. Sublevandis ſtudioſorum ſumptibus menſa

bus mensa communis instituta in capita XL: quâ qui utuntur, in annum Oeconomo pendunt aureos Carolinos XLV, quorum quilibet æstimatur stuferis XX: reliquum resp. solvit. Victus in eâ sufficiens & mundus ex lege œconomo dicta. Sternitur & instruitur mensa quotidie ter, jentaculo, prandio, cœnæ. Academiæ initia hactenus felicia: & speramus cum tempore majora: speramus inquam: Nam & nos pars ejus qualiscunque sumus. Hoc verò studii habemus ex voluntate optimorum curatorum procerumque nostrorum, ne pro libertate legitimâ ac honestâ exlex licentia, multorum malorum causa, apud nos inolescat, regnumque sibi paret; utque ii, qui literarum studiosos apud eosdem nos se profitentur, non solum doctiores, sed etiam virtute ac pietate meliores reddantur. DEVS OPT. MAX. gratiâ suâ conatibus his adsistat, & laboribus docentium & discentium benedicat;

AMEN.

FINIS.

Supra in hoc opusculo

DE VRBE ET AGRO GRONINGANO,

PAG. XV. vers. 9.

Rescribendus, insertis quibusdam, locus ad hunc modum:

——————, cui alterum illud pro loricâ est, quæ modico interstitio pedum XXVIII inter se distant: cui interstitio valli minoris latitudo parte imâ ferè respondet: altitudo verò ejusdem pedes IX complectitur. Et nunc hoc, quo ista recognoscimus, ac novæ editioni paramus, anno M.DC.XV, in opposito urbis latere longè magis formâ eadem mœnia ampliata, novæque urbis area urbi veteri spatio cum eâ penè pari adjecta: eoque opere urbs tota multo quàm ante munitior, & contra hostilem vim tutior facta. Fossa hac parte mœnia ambiens, & profunda, &, quâ aquæ est superficies, non minùs quàm CLXX ped. lata est. Fana nunc in ea sunt, &c.

NOMINA COENOBIORVM, QVÆ IN HAC PROVINCIA SVNT AVT FVERE,

Vt ea in libro vetusto scripta inveni.

Menterna, cui pòst nomen fuit *Grisemonken*, monachorum ordinis Cistert.
Reida, monalium ord. Prædicatorum.
Grisefrouwen, monial. ord. Cistert.
Hilligerlea, monial. ord. Præmonstrat.
Sciltwolda, monial. ord. Præmonstrat.
Oldenkloester, prope Dammonam, *Feldwert* olim dictam, monial. ord. Benedict.
Nyenkloester, ibid. monial. ord. Præmonstrat.
Osterwierum, monial. ord. S. Ioannis.
Schærmer, monach. ord. Crucifer.
VVittewierum, monach. ord. Præmonstr.
Dammonæ, monach. ord. fratrum Eremit.
Thesingæ, monial. ord. Benedict.
Cœnobium S. Annæ, monial. ord. Cistert.
Buren, sororum S. Benedicti.
Essen, monial. ord. Cistert.
Then Horn, sororum de tertiâ Reg. Francisci.
Groningæ, cœnob. Francisc. minorum.
Groningæ, cœnob. Iacob. ord. Prædicat.
Groningæ, domus fratrum.
Groningæ, domus sororum de tert. Reg. Fräcisc.
Groningæ, domus alia sororum de ead. Reg.
Groningæ, domus alia sororũ de ord. VVilkensi.
Rottum, monach. ord. Bened.
VVarfum, monial. ord. S. Ioannis.
VVytwert, monial. ord. S. Ioannis.
Bethlehem, cœnob. sororum propè Rottum.
Oldecloster, in die Marne/mon. ord. Præmõst.
Winsum, monach. ord. Prædicat.
Selwert, monial. ord. Benedict.
Ædwert, monach. ord. Cistert.
Kuismar, monial. ord. Præmonstrat.
Trymont, monal. ord. Cistert.
Thor Apel in VVesterwoldijs, monach. ord. Crucif.

In universum XXXIII.

SERIES

SERIES
CONSVLVM,
EORVMQVE
Qui ante eos Consulari potestate fuêre
IN CIVITATE GRONINGANA,
ab anno MCCLX
ad præsens hoc tempus digesta.

Addita
SERIES
HOVETMANNORVM,
Id est, judicum summorum inter Agrarios,
ab anno MCCCCX.

PRÆTEREA
Alij Magistratus insigniores.

AD LECTOREM.

EN tibi, Lector, Consulum, eorumque, qui pro consulibus in civitate Groninganâ fuêre ab anno Christi M. CC. LX usque ad præsens tempus, seriem positam ab oculos, per annos singulos digestam, velut consulares fastos. Hæc, ut scias, ex literis à senatu olim signatis partim publicis, partim privatis fideliter ac magno studio confecta & concinnata est. Mos enim antiquitus in hac civitate fuit, ut in calce literarum, quas signabat senatus, plerumque Consulum nomina, qui remp. gerebant, ad certiorem temporis designationem adijcerentur: idemque mos etiam nunc manet. Quod verò in serie hac ab anno Christi M CCC LVII, usque in annum M CCCLXXX, hiatum vides, nolo nescire te, inde id esse, quod eo maximè tempore inolevisse morem deprehenderim scribendi signandique literas hujusmodi non expressis Consulum nominibus. Nam silentibus literis in re tam procul à memoriâ nostrâ remotâ à nobis quoque affirmari nihil potuit. Cæteros hiatus minores, qui hunc antecedunt, penuriæ literarum, iisce annis signatarum, aut socordiæ scribarum, qui communem morem interdum neglexerint (nam literas istorum annorum nonnullas sine nominibus Consulum vidimus) debemus. Videbis verò in hoc catalogo, Lector, qui ab anno Christi M CCC Consules aut civium magistri (Borgemeisters) dicti sunt, id quod suo loco in hoc libello quoq; notavi, eos antè id tempus RATIONALES ferè, ac senatores OLDERMANNOS esse vocitatos: nec minùs hoc, aliquando non quatuor sed sex in civitate Consules fuisse, idq; complures annos durasse: item ter quaterve morem illum, quem in libello exposui, mutandi Consules neglectum esse, & ejus loco per multos annos aut ad vitæ finem in munere eosdem Consules durasse. Mihi autem, quod ex indice videri nequit, ex collatione literarum signatarum observatum est, quando mutandi mos valuit, decedentium Consulum munus cum die XXII Februarij jam antè CCC XL annos expirasse, & succedentium die postero incepisse. Addidi huic seriei in margine uno velut verbo suis locis notatas memorabiles res atque eventus, velut indicem historiæ hujus reip. & quædam alia ad rem apta. Denique subjeci catalogo huic Hovetmannorum catalogum, quotquot reperire potui, qui ab anno M CCCC X ad annum M CCCC XCIIII, & rursum ab anno M D XXV. ad hunc annum præsentem in hoc juris dicundi munere fuêre. Hæc accipe, Lector, studio tui typis permissa, studiumque ipsum benignè interpretare.

VALE.

RATIO-

RATIONALES, quos Germanica voce dicebant etiam BVRGOMAGISTROS.

[Hoc sæculo literæ vulgo scribebantur Latine, in iisque appellabãtur RATIONALES, qui post cum literæ scriberentur Germanice dicti sunt voce Teutonica BVRGOMAGISTRI.

Ius negotiandi per Angliam ab Henrico III rege civitati Groning. per literas confirmatum.

1260

1261
Geldmarus Remian.
Thidricus de Heltmen.
Nicolaus Paus.
Gerardus Juvenis Huginge.

1262

1263
Joannes Korenporta.
Henricus Kalemere.
Liuppo Hedegu.
Alardus Suanckerus.

Fanum magnificum Adoardianum consummatum.

1264
Everardus Wigbolds.
Ioannes Maurissinc.
Hermannus Cater.
Fredericus Cote.
Gerhardus Lewe.
Lutbertus Sickinc.

1265

1266
Sibrandus Umbelap.
Sibrandus de Corenporta.
Gerardus Huwenga.
Ioannes Winrici filius.

1267

1268

1269
Bruno.
Thiezo Hugenga.
Henricus Calemere.
Udo Pol.

Frisiorum expeditio in Saracenos.

Tumultus in Fivelgonia ob sacerdotiũ Farmsumanum.

1270

1271

1272
Gelmar Remian.
Winand.
Gerdt Hugenga.
Alard Folkardinga.

1273

1274

1275

1276
Henricus Calemar.
Frethricus Cordinghe.
Renoldus Fil. Remboldi.
Frethricus Butzel.

1277

1278

Dullarti sinus initium.

Nomina vicorũ, & locorum, quos sinus iste hausit, dedimus alibi.

1279

1280

1281
Andreas Popinghe.
Folkerdus Folkerdinge.
Otto Spiegel.
Gerardus Fil. Fiessedis.

1282

1283

Pactũ Groning. cum Menterneusibus & definita cõtroversia de judicandis Selwerdiis.

1284
Hugo de Aggere.
Gerhardus Spiegel.
Fridericus Butzel.
Ludolphus Sickenge.

1285
Egbertus, Præfectus in Groning.
Adolphus, filius ejus.
Otto, Miles.
Snelgerus, Laicus.

Hi in munere cõsulari non fuere.

1286

1287

1288

1289

1290
Andreas Popinga.
Otto Spegel.
Gisekinus Calemari.
Udo Fil. Gerhardi Sculteti.

Frisia Geldro data ab Alberto Imp.

1291

1292
Ludolphus Sickinga.
Meinoldus Ruffus.
Fredericus Butzel.
Rodulphus Fil. Wicheri.

Fœdus civitatis Groning. cũ Drentinis de pace firmanda.

1293

Hactenus RATIONALES.

1294

1295

1296

1297

gg 2 CON-

CONSVLES Borgemeisters. 1298

Gerardus Huginge.
Menoldus Leo.

Frisii ad Occid. Flevi ab Hollando subacti, & Hollandiæ additi.

1299
Arnoldus ButZel Papinge.
Ioannes Huginge.

1300
Gerdt Huging.
Menolt Lewe.
Allart Papinge.
Iohan Huginge.

1301

1302
Tidericus ButZel.
Berewoldus Calmar.
Lubbertus Fil. dñæ Idæ.
Alardus Huging.

1303
Ioannes Fil. Mensonis.
Gerardus Huging.
Ioannes Leo.
Winandus Sticker.

VERONA Frisiorum excisa ab Hollandiæ Comite.

1304
Rodulphus Wicheri.
Egbertus Bolting.
Gerardus Sicking.
Ludbertus Hedinge.

1305
Ioannes Potens.
BerWoldus Calmar.
Ioannes Huginge.
Eno Wigboldi.

1306
Alardus Papinge.
Hildebrandus Mauritij.
Henricus Pluckerose.
Albertus Campinge.

1307
BerWoldus Calmar.
Ludulphus Buning.
Gerardus Sicking.
Bernardus de Slochter.

1308
Ioannes Poder.
Bernardus Wicheri.
Albertus Bolting.
Otto Harting.

1319
Alardus Papinga.
Eno Wigboldi.
Bernardus Bernoldi.
Henricus Pluckerose.

Fœdus civitatis Groning. cũ Drentinis.

1310
Richardus Niding.
Rodulphus Buning.
Rodulphus Reding.
Ioannes Enonis.

1311
Ludbertus Hedinge.
Hermannus Folkarding.
Otto Harting.
Beijerus Dives.

Bellum ad Vullenhoam inter Frisios, & episcop. Vltraject.

1312
Richardus Renoldi.
Ricardus Niding.
Bruno.
Otto Buninge.

1313
Gerardus Sickinge.
Ioannes Folkarding.
Ludulphus Buning.
Radingus Schulte.

1314

1315
Iacobus Buning.
Hermannus Folkarding.
Beijerus Dives.
Menoldus Stickel.

Pestis generalis.

1316

1317
BerWoldus Calemar.
Ludulphus Buning.
Gerhardus Sicking.
Bernardus de Slochter.

1318
Ioannes Poder.
Bernardus Wicheri.
Albertus Bolting.
Otto Harting.

Pacta Groning. cum Ostergois. Terræ motus

1319
Iacobus Buning.
Ludbertus Heding.
Benno Fil. dñæ Wyæ.
Ioannes Calmar.

1320
Richardus Niding.
Rodulphus Buning.
Rodulphus Reding.
Ioannes Enonis.

1321
Gerardus Sicking.
Ioannes Folkarding.
Ludulphus Buning.
Ludulphus Wicheri.

1322
Eno Wigboldi.
Ioannes Poder.
Otto Calmar.
Hugo Calmar.

1323
Iacobus Buning.
Bruno Folkarding.
Ioannes Calmar.
Tidericus Plucheros.

Pugna Frisiorũ contra Geldrum. Decretum Vpstallesbom. celebre

1324
Bernardus Bernoldi, alias Horneking.
Rodulphus Reding.
Hermannus Folkarding.
Henricus Drughe.

1325
Ludulphus Buning.
Ludulphus Wichering.
Henricus Calmar.
Gelmarus Enonis.

1326
Ioannes Leo.
Ioannes Folkering.
Hugo Calmar.
Nicolaus Dives.

1327
Gerardus Sickinge.
Ioannes Poder.
Rodulphus Buning.
Luidbertus Leo.

Statuta Dammonensiũ ad Vpstallesbom. confirmata.

Iacobus

Privilegium Vltraject. in quatuor casib. Ecclesiast.	*Iacobus Buning.* *Ioannes Calmar.* *Otto Harthing.* *Eno Albus.*	1328	1342	*Ludulphus Buning.* *Alardus Folkarding.* *Otto Podar.* *Ioannes Mauritij.*	Decreto cautū, *ne liceat Adoardiis emere prædia plura, aut reditus quàm habebant.*
	Rodulphus Rading. *Ludulphus Wichering.* *Messcknus Butzel.* *Alardus Folkarding.*	1329	1343	*Gerardus Sicking.* *Rodulphus Buning.* *Henricus Calmar.* *Albertus Folkarding.*	
	Ioannes Leo. *Hermannus Folkarding.* *Ludulphus Buning.* *Radingus Menoldi.*	1330	1344	*Iacobus Buning.* *Hermannus Huging.* *Otto Nyding.* *Ludulphus Brunonis.*	
	Gerardus Sickinge. *Rodulphus Buning.* *Henricus Calmar.* *Albertus Folkarding.*	1331	1345	*Wicherus Enonis.* *Thiezo Huging.* *Everardus Wigboldi.* *Bertoldus Fil. dñæ Avæ.*	Hollandi a Frisiis cæsi prope Staveram.
Initium belli inter Groning. & vicinos in agro.	*Cop Buning.* *Eno Witte.* *Hermannus Huging.* *Wigboldus Folkarding.*	1332	1346	*Ludulphus Buning.* *Otto Podere.* *Ioannes Mauritij.* *Gerardus Scultens.*	
	Reinoldus Renoldi. *Ludulphus Wichering.* *Wicherus Enonis.* *Thiezo Huging.*	1333	1347	*Gerardus Sicking.* *Henricus Calmar.* *Albertus Folkarding.* *Iacobus Buning.*	
	Ioannes Leo. *Ludulphus Buning.* *Alardus Folkarding.* *Ludeko Bennonis.*	1334	1348	*Otto Nyding.* *Alardus Folkarding.* *Gerardus Burlethe.* *Ioannes Elhorn.*	
	Gerardus Sickinge. *Rodulphus Buning.* *Henricus Calmar.* *Albertus Folkarding.*	1335	1349	*Thiezo Huging.* *Everhardus Wigboldi.* *Everardus Diffleman.* *Albertus Calmar Fil. Henrici.*	
	Hermannus Folkarding. *Iacobus Buning.* *Eno Albus.* *Albertus Smolt.*	1336	1350	*Otto Poder.* *Iacobus Paping.* *Alardus Wanig.* *Brunerdus Hardrig.*	Transactio civitatis Groning. cū Reinoldo Coverdio, & Drentinis.
	Wicherus Enonis. *Ioannis de Berlekum.* *Thiezo Huging.* *Everhardus Wigboldi.*	1337	1351		
Belli superioris compositio.	*Ioannes Leo.* *Ludulphus Buning.* *Alardus Folkarding.* *Ioannes Mauritij.*	1338	1352	*Rodulphus Huging.* *Hermannus Cater.* *Ioan. Dunck Fil. Menoldi de Hamborch.* *Gerdt Leo.*	
	Gerardus Sicking. *Rodulphus Buning.* *Henricus Calmar.* *Albertus Folkarding.*	1339	1353	*Everardus Wigboldi.* *Alardus Folkarding.* *Thitmarus Renger.* *Rodulphus Fil. Hermanni Huging.*	
	Iacobus Buning. *Hermannus Huging.* *Otto Nyding.* *Ludulphus Brunonis.*	1340	1354	*Ioannes Mauritij.* *Ioannes de Winden.* *Ioannes Hardering.* *Lubbertus Sickinge.*	
	Ioannes de Berlekum. *Wicherus Enonis.* *Thiezo Huging.* *Everardus Wigboldi.*	1341	1355	*Ludulphus Petercelie.* *Thitmarus de Hamborch.* *Albertus Calmar.* *Randulphus Buning.*	Fœdus Groning. cū Stellenwerfiis.

gg 3 *Rodol-*

Nota	Consules	Annus
	Rodolphus Fil. Joannis, Huging. *Harmannus Cater.* *Ioannes Fil. Menolds de Hamborch.* *Gerardus Lewe.*	1356
	Ioannes Poder. *Gerardus Sickinge.* *Rodulphus Buning.* *Lubbertus Lewe.*	1357
		1358
		1359
⌜ Ditio Selwerdica ad Coverdios translata.		1360
Conventus generalis Frisiorum Groningæ.		1361
		1362
		1363
		1364
Albertus Bavarus Comes Hollandiæ, &c. cõfirmat Groninganis jus negotiationũ per provincias suas.		1365
* Fœdus cũ Hummerziis.		* 1366
		1367
Celebre fœdus Groning. cum vicinis in agro.		1368
		1369
	Herman Cater. *Lubbert Sicking.* *Albert Calmar.* *Gerdt Lewe.* *Otto Polman.* *Wigboldt Maurissing.*	1370
	Iidem sex.	1371
	Iidem sex.	1372
	Iidem sex.	1373
	Iidem sex.	1374
	Iidem sex.	1375

Annus	Consules	Nota
1376	Iidem sex.	
1377	Iidem sex.	
1378	Iidem sex.	Fœdus defensivum civitatis cũ Hunesgoniis & Hummerzijs.
1379	Iidem sex.	
* 1380	Iidem sex.	* Privilegium civitati confirmatũ ab episc. Vltr. Florentio in casibus episc. de non evocando ultra Hollsvordæ.
† 1381	Iidem sex.	† Cum Groning. Ostergoi & Westergoi, ac reliqui ejus viciniæ fœdus inierunt pro defendenda libertate.
‡ 1382	Iidem sex.	‡ Eidẽ fœderi accessere Hunesgonii & Fivelgonii.
1383	Iidem sex.	
1384	*Herman Cater.* *Gerdt Lewe.* *Wigbolt Maurissinge.* *Wigbolt Everardes-sohn.* *Gerdt Passchedach.* *Egbert Verhouwens*, alias *Schulte.*	
1385	Iidem sex.	
1386	*Gerdt Lewe.* *Wigbolt Maurissinge.* *Wigbolt Everdts-sohn.* *Gerdt Paschedach.* *Egbert Schulten.* *Reinolt Huging.*	
1387	*Wigboldt Everdts-sohn.* *Joan Tedema.* *Berent Horneking.* *Berwolt Calmar.*	Fœdus idem solenniter repetitũ.
1388	*Egbert Schulte.* *Gerdt Paschedach.* *Iarich Coppens.* *Everdt Sickinge.*	
1389	*Wigbolt Everdts-sohn.* *Berent Hornekinck.* *Berwolt Calmar.* *Iacob Schellige.*	
1390	*Egbert Schulte.* *Gerdt Paschedach.* *Sweder van Winde.* *Iohan van den Berge.*	

Wigbolt

Wigbolt Everdes-Iohn. *Iohan Benevolt.* *Iohan Tedema.* *BerWolt Calmar.*	1391	1405	*Evert Sickinge.* *SchWeder van Winde.* *Rading Horneking.* *Coppen Iarichs.*
Iarch Coppens. *Berent Hornekinck.* *SchWeder van Winde.* *Reinolt Huging.*	1392	1406	*Iarch Coppens.* *Frederick van Arlo.* *Reinolt Huging.* *Evert Wigboldes.*
Wigbolt Everdes-Iohn. *Everdt Sickinge.* *Iohan van den Berge.* *Iacob Schelge.*	1393	1407	*Schweder van Winde.* *Iacob Schellige.* *Iohan Sickinge.* *Coppen Iarges.*
Wigbolt ter A. *Everdt Sicking.* *Iohan van den Berge.* *Iacob Schelge.*	1394	1408	*Iarch Coppens.* *Berent Horneking.* *Reinolt Huging.* *Evert Wigboldes.*
Wigbolt Everdes-Iohn. *Evert Sickinge.* *Iohan van den Berge.* *Rading Horneking.*	1395	1409	*Rading Hornekinck.* *Iacob Schellige.* *Iohan Wichringe.* *Coppen Iarges.*
Frederick van Arlo. *SWeder van Winde.* *Reinolt Huging.* *Aleff Schelge.*	1396	1410	*Iarch Coppens.* *Berent Horneking.* *Reinolt Huging.* *Evert Wigboldes.*
Wigbolt Everdes-Iohn. *Everdt Sicking.* *Iarch Coppens Iohn.* *Iohan Rengers.*	1397	1411	*Rading Hornekingk.* *Iacob Schellige.* *Iohan Sickinge.* *Coppen Iarges.*
** Frederick van Arlo.* *SWeder van Winde.* *Reinolt Huging.* *Aleff Schelge.*	1398	1412	*Iarch Coppens.* *Reinolt Huging.* *Evert Wigboldes.* *Luloff Sickinge.*
Everdt Sicking. *Iohan Rengers.* *Reding Horneken.* *Ludeken Clinge.*	1399	1413	*Iohan Rengers.* *Rading Horneking.* *Iohan VVichering.* *Brun Clinge.*
Everdt Sicking. *Iohan Rengers.* *Redinck Horneken.* *Ludeken Clinge.*	1400	4114	*Berent Hornekingk.* *Iacob Schellige.* *Evert VVigboldes.* *Coppen Iarichs.*
Everdt Sicking. *Schweder van Winde.* *Iohan Reiners.* *Iohan Wichering.*	1401	* 1415	*Berent Hornikinck.* *Iacob Schellige.* *Iohan van VVageninge.* *Lubbert LeWe.*
Wigbolt Everdts-Iohn. *Iarch Coppens.* *Reinolt Huging.* *Iacob Schellige.*	1402	† 1416	*Conradt de Vos.* *Reinolt Huging.* *Arent van Steenwijck.* *Brun Clinge.*
Everdt Sickinge. *Frederick Bandelo.* *Albert Wigboldes.* *Coppen Iarichs.*	1403	‡ 1417	Iidem
Iarch Coppens. *Reinolt Huging.* *Iacob Schellige.* *Evert Wigboldes.*	1404	" 1418	Iidem

Pactio civitatis Groning. cum collegio Vltr. de praefectura suburbana.

Transactio cum Fredowoldiis.

Frisii ab Alberto Bavaro ad Scotersilam caesi.

Frisiis denuo victis ab Alberto, & Stavera omniq; regione trans Lavicam occupata, nobiles quidam Cislavicani agrum omnem Cislavicanum, inconsulto populo, eidem dederũt, & in feudum ab eodem receperunt.

Rursum episc. Blanchem, amice paciscitur cum civitate, civitasque ab Alberto Bavaro obsidetur.

Idem episc. bellum infert civitati.

Civitas transigit cum episc. de Praefectura urbana & suburbana.

Hisco praepos. Emdanus Groningam venit patria ejectus.

Seditio cruenta Groningae, duce Coppeno Iargaeo.

* Keno Broecmerius cum exulibus Groningam capit, eijcitque Scitingios.

† Kenonis expeditio in Frisiã Occiduam.

Foedus Groning. cum Langowoldiis, Fredowoldiis Hummerzijs & Octopagicis: item aliud cum Hunesgoniis & Fivelgoniis.

‡ Aliud foedus cũ ijsdem pro tuenda libertate.

Groninga cũ tota factione Vetcoperorũ proscripta a Sigismũdo Imp.

" Expeditio Focc. Fil. Vcconis in Frisiam Occiduam.

Colloquia inter factiones de pace frustranea.

Foederis repetitio inter Groning. & vicinos.

Notae	Consules	Annus
Civitas episcopo, Blanchemio ſacramentum dicit. Buntſlovius legatus cum collegis in Friſia, per eum Diploma Imp. de libertate Friſ. populo traditum: & actio de pace tentata.	*Reinolt Huging.* *Arent van Steenwijck.* *Brun Clinge.* *Henrick ter Brugge.*	1419
* Actiones Buntſlovij.	*Reinolt Huging.* *Brun Clinge.* *Henrick ter Brugge.* *Dutmar Rengers.*	* 1420
Colloquia inter partes de pace. Tranſactio cum Ioanne Bavaro, Comite Hollandiæ, &c.	Iidem.	1421
Generalis compoſitio inter omnes Friſios Groningæ.	Iidem.	1422
	Iidem.	1423
	Iidem.	1424
	Iidem.	1425
Compoſitio inter Occone Broecmerium & Fecconem Vconis F. autorib. Groninganis.	Iidem.	1426
Focco bellū infert Groninganis, & agrum ab ijs ſeparat.	*Brun Clinge.* *Henrick ter Brugge.* *Dutmar Rengers.* *Otto Clant.*	1427
Focco novarum legum per agrum autor eſt.	*Evert Hubbeldinge.* *Luloff Sickinge.* *Folkeer Maurissinge.* *Dutmar Rengers.*	1428
	Egbert van Banlo. *Brun Clinge.* *Evert Hubbeldinge.* *Lubbertus Lewe.*	1429
† Tumultus in Friſia Orientali, contra Fecconem & ſocios, autoribus Grethanis, fœduſque pro libertate percuſſum.	*Brun Clinge.* *Wibrant Clant.* *Henrick Cater.* *Dutmar Rengers.*	† 1430
Fœdera a vicinis cum civitate Groning. inſtaurata. ‡ Emda per inſidias ab Hamburgenſibus occupata ſociis Grethanorū.	*Luloff Sickinge.* *Otto Cater.* *Wibrant Clant.* *Albert Jarges.*	‡ 1431
	Luloff Sickinge. *Otto Clant.* *Henrick Cater.* *Ludeken Wigboldes.*	1432
	Brun Clinge. *Lubbert Lewe.* *Henrick Cater.* *Ludeken Wigboldes.*	1433

Annus	Consules	Notae
1434	*Brun Clinge.* *Otto Clant.* *Ludeken Evert-Wigbolts.* *Evert Jarges.*	Pacta conventa Groningenſiū cum Haijone & Bolone Ripp. aliaque ſpecialia cum quibuſdam in agro.
1435	*Wibrant Clant.* *Henrick Cater.* *Ludeken Wigboldes.* *Evert Iarges.*	Pacta conventa cum eodem Haijone & Bolone repetita. Pacta cum Ordinibus Præfecturæ veteris.
1436	*Luloff Sickinge.* *Lubbert Lewe.* *Folkeer Maurissinge.* *Henrick Cater.*	
1437	*Luloff Sickinge.* *Lubbert Lewe.* *Folkeer Maussinge.* *Ludeken Everdts-Sohn.*	Tranſactio civitatis Groning. cū Hamburg. & pax reddita Houwerdæis & Epponi Gockingæ.
1438	*Egbert van Banlo.* *Henrick Cater.* *Ludeken Wigboldes.* *Evert Iarichs.*	Tranſactio ſpecialis cum Ailcone Houwerda, de arce Muntenſi.
1439	*Lubbert Lewe.* *Henrick Baroldes.* *Otto Clant.* *Henrick Cater.*	
1440	*Lubbert Lewe.* *Ludeken Evert Wigboldes.* *Gosen van den Grave.* *Albert Iarichs.*	Tranſactio nova cum liberis Ailconis Howerdæ & ejus uxore.
1441	*Henrick Baroldes.* *Otto Clant.* *Henrick Cater.* *Ludeken Everts Wigbolds.*	
1442	*Lubbert Lewe.* *Folkeer Maurissinge.* *Henrick Baroldes.* *Henrick Cater.*	
1443	*Luloff Sickinge.* *Lubbert Lewe.* *Folkeer Maurissinge.* *Ludeken Everdes.*	
† 1444	*Henrick Baroldes.* *Otto Clant.* *Gosen ten Grave.* *Ludeken Evert Wigboldes.*	† Fœdus civitatis Groning. cū Oeſtbroecſteranis Collumanis & eorum vicinis quibuſdā: in quo imprimis de prætoria poteſtate in judiciis. Item fœdus ejuſdem cum omnibus Oſtergois in quadriennium: idque ſæpe prorogatum.
‡ 1445	*Lubbert Lewe.* *Henrick Baroldes.* *Otto Clant.* *Gosen ten Grave.*	‡ Fœdus ſimile cū Smalinganis.
1446	*Lubbert Lewe.* *Folker Maurissinge.* *Ludken Evert Wigboldes-s.* *Evert Wigbolts.*	Forum piſcariū Groningæ ſilicibus ſtratum.
1447	*Henrick Baroldes.* *Otto Clant.* *Henrick Cater.* *Evert Wigboldes.*	Pacta civitatis cum Weſterwoldiis perpetua. Forum majus Groningæ ſterni cœptum ſilicibus.

Henrick

1448
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Henrick Cater.
Albert Iarges.

1449
Ludeken Evert Wigboldes-s.
Albert Iarges.
Gosen van Dulck.
Evert Wigboldes.

1450
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Henrick Cater.
Evert Wigboldes.

1451
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Henrick Cater.
Gosen van den Grave.

1452
Iohan ter Brugge.
Gosen van den Grave.
Ludeken Evert Wigbolts-s.
Iohan van Banlo, alias *Ballē.*

1453
Folker Maurissinge.
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Gosen van Dulck.

1454
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Henrick Cater.
Otto ter Hanzow.

VLRICVS GRETHANVS in ordinem COMITVM promotus nescio populo.

1455
Henrick Cater.
Gosen van den Grave.
Claes van Banlo.
Evert Hubbeldinge.

Fœdus civitati renovatum Ordinibus agri vicini.

1456
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Otto ter Hanzow.
Gosen van Dulck.

Sibo Esensis bellum indixit Groninganis.

1457
Henrick Baroldes.
Otto Clant.
Otto ter Hanzow.
Gosen van Dulck.

Civitas Groning. sociique in agro pacti sunt cum Vlrico de commerciis & usu AMASI fl. Sed pacto plebs oppidana intercessit.

1458
Clawes ter Brugge.
Derck Schaffer.
Iohan Rengers van den Post.
Johan Tedema.

1459
Henrick Baroldes.
Otto ter Hanzow.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers van den Post.

1460
Henrick Baroldes.
Otto ter Hanzow.
Gosen van Dulck.
Johan Rengers Schaffers.

Conventio nova civitatis, cum Davide episc. Vltr. de præfectura suburbana: item cum Houwerdæis.

1461
Henrick Cater.
Gosen van den Grave.
Derck Schaffer.
Iohan Tedema.

Fœdus civitatis cū Vpsteranis perpetuum, civitati honorificum.

1462
Henrick Baroldes.
Henrick Cater.
Derck Schaffer.
Johan Tedema.

1463
Henrick Baroldes.
Otto ter Hanzow.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers Schaffers.

1464
Gosen van den Grave.
Otto ter Hanzow.
Iohan Rengers Schaffers.
Iohan Tedema.

VLRICVS COMES declaratus coram populo.

1465
Johan Potter.
Wigboldt Lewe.
Iohan Tedema.
Roleff Huijnge.

Templum amnicum Groningæ sublimius factum.

1466
Henrick Baroldes.
Vlger van Nordyck.
Evert Hubbeldinge.
Roleff Huijnge.

VLRICVS Comes obiit.

1467
Henrick Baroldes.
Iohan Potter.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffer.

Dammonenses ob coctam contra pacta cerevisiā venalem mulctati.
Fœdus civitatis cum Collumanis in annos XXX.

1468
Iohan Potter.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffer.
Iohan Tedema.

Corruit turris Martiniana.

‡ 1469
Henrick Baroldes.
Gosen van den Grave.
Otto ter Hanzow.
Iohan Tedema.

‡ Mœnia urbis Groning. ampliata versus Austrum & Occasum, vallumq; novum excitatum, adjuvantibus agrariis, opus triennii labore absolutum.
Carolus Burgund. dedi sibi urbē poposcit.
Fundamentū novæ turris Martinianæ jactum.

1470
Gosen van den Grave.
Vlger van Nordijcke.
Gosen van Dulck.
Harman Koninge.

1471
Vlger van Nordycke.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers Schaffers.
Sweder Cater.

1472
Herman Koning.
Iohan Rengers Schaffers.
Iohan Tedema.
Ioh. Conrades, alias *Coenders*

Porta Dominica absoluta.

1473
Gosen van Dulck.
Herman Koninge.
Iohan Tedema.
Iohan Conrades.

Rursum fœdus renovatum civitati cū agro vicino & novum percussum cum Ordinibus Frisiæ Orient. contra Carolum Burgundum.
Porta orientalis structa.

1474
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers van den Post.
Allert Clant.
Sweder Cater.

Fridericus III. Imp. confirmavit pacta civitatis & agri, & libertatem juraque populi.

1475
Otto ter Hanzow.
Iohan Rengers Schaffers.
Iohan Conrades.
Sweder Cater.

Gosen

1476
Gosen van Dulck.
Johan Rengers Schaffers.
Iohan Tedema.
Iohan Conrades.

1477
Gosen van Dulck.
Iohan Tedema.
Allert Clant.
Garmet Allema.

1478
Evert Hubbeldinge.
Sweder Cater.
Iacob Groevens.
Roleff Mepsche.

Arnoldus Löus legatus Cæs Groningæ, & in Frisia Occidentali.

1479
Iohan Conrades.
Sweder Cater.
Herman Potter.
Roleff Mesche.

1480
Gosen van Dulck.
Iohan Tedema.
Iohan Conrades.
Garmet Allema.

*Diploma Cæsaris luculentissimum pro Groninganis a Loo allatum, signatũ anno priore: quo munus gubernationis per Frisiam Occidentalem iis commissum.
† Fœdus celeberrimum & ultimũ inter civitatem Groning. & ordines agrarios in annos XL.
Pactum cum Westergois.
‡ Pactum civitatis cum Monasteriensibus de derivãdo Amaso.

* 1481
Gosen van Dulck.
Iohan Tedema.
Garmet Allema.
Gerdt Lewe.

† 1482
Sweder Cater.
Herman Potter.
Roleff Mepsche.
Berent Horneken.

‡ 1483
Sweder Cater.
Herman Potter.
Roleff Vlgers.
Roleff Mepsche.

1484
Garmet Allema.
Henrick Reberch.
Eppo Allema.
Berent Horneken.

1485
Garmet Allema.
Henrick Reberch.
Coppen Iarges.
Berent Horneken.
Roleff Mepsche.

1486
Schweder Cater.
Coppen Iarges.
Roleff Mepsche.
Herman Lewe.

Fœdus cum Smalingan s conditionibus ampliatum.
Ius cudendæ Monetæ Aureæ civitati Groning. datum ab Imp. Friderico III.
* Ioan. Tedema videtur aut perperam poni aut mortuus esse in consulatu.

1487
Schweder Cater.
Garmet Allema.
Henrick Reberch.
Herman Potter.

* 1488
Iohan Tedema.
Herman Potter.
Garmet Allema.
Roleff Vlger.
Herman Lewe.

1489
Schweder Cater.
Coppen Iarges.
Roleff Mepsche.
Herman Lewe.

1490
Schweder Cater.
Herman Potter.
Coppen Jarges.
Roleff Mepsche.

1491
Garmet Allema.
Herman Potter.
Henrick Reberch.
Herman Lewe.

Fœdus cũ Ostergois celeberrimũ.

1492
Garmet Allema.
Roleff Mepsche.
Herman Lewe.
Thezo Iarges.

Fœdus cum Leoardiis.
Fœdus Ostergoum lõgius promotum per Westergoã. Sneca duris cõditionib. dedita.

1493
Henrick Reberch.
Roleff Mepsche.
Eppo Allema.
Iohan Schaffer.

Otto Langius legatus Cæsaris in Frisia, inimicus fœderi Groningano.

1494
Garmet Allema.
Eppo Allema.
Herman Lewe.
Iohan Schaffer.

Fœdus Ostergoũ a Maximiliano Cæsare confirmatum Campoduni.

1495
Garmet Allema.
Roleff Vlger.
Herman Lewe.
Thezo Jarges.

1496
Eppo Allema.
Thezo Iarges.
Bertolt ten Grave.
Berent Conrades, alias *Coender.*

Fœdus novũ civitatis cũ Westergois, Ostergoo simile. Albertus Saxo militem sub præfectis diversis in Frisiam mittit, ut eam atterat.

1497
Garmet Allema.
Coppin Iarges.
Herman Lewe.
Johan Schaffers.

† 1498
Garmet Allema.
Thezo Iarges.
Herman Lewe.
Johan Schaffer.

† Foxus auspiciis Alberti Frisiã invadit, & in agrum Groning. venit.
Albertus Saxo a Cæsare Gubernator Frisiæ designatur.

* 1499
Henrick Reberch.
Thezo Jarges.
Iacob Grovens.
Gerdt Lewe.

* Albertus Saxo in Frisiam venit & homagiũ recipit.
Cum Groninganis colloquia instituit. Groningani Dammonam præsidio Edsardi munitam per Vlricum Dorn. tentãt.
† Albertus e Misnia reversus cum exercitu, filio obsidione Franekeræ liberato, Groningam obsidet. Bellũ pactione dirimitur studio Georgii Thorenii & Friderici episc. Vltraject. Albertus discedens Emdæ moritur.

† 1500
Garmet Allema.
Gerdt Lewe.
Roleff Vlger.
Ludeken Horenken.
Egbert Koninge.
[Ex his unum in consulatu obijsse existimo]

‡ 1501
Herman Lewe.
Iohan Schaffer.
Ludeken Horneken.
Coerdt Conrades.

‡ Edsardus Dammonam a Groninganis obsessã & oppugnatã cum clade eorundẽ obsidione liberat.

" 1502
Herman Lewe.
Thezo Iarges.
Johan Schaffers.
Coerdt Conrades.

" Res ad inducias rursum studio Vltrajectini inter civitatem & Saxones ac Edsardũ perducta.

Roleff

Indiciis prorogatis sæpius, variis colloquiis tentata compositio.

Compositio tentata per Philippum Austriacum Burgundiæ ducem.

Groninga armis Saxonicis duce Edsardo obsessa, & in angustias reducta.

Groninga in fidem Edsardi concedit, exclusis Saxonibus.

Cognitio cõtroversiæ inter Saxonem & Groninganos instituta Constantiæ, cognitorib. a Maximiliano Cæs. Ordinibus Germaniæ datis.

Edsardus novare quædam in rep. Groning. molitus fuit.

Denuo cognitio cõtroversiæ instituta Novesij, actore Saxone, reis Edsardo & Groninganis.

Idem repetitum Coloniæ præsente ac præside ipso Maximil. Cæsare.

Gerbrãdus Moccama, & Gemma Iuwsma capite mulctati Leoardiæ.

‡ Actio de reconciliatione inter partes Monasterii: & alia Adoardiæ.

Edsardo proscriptio denunciata.

† Edsardus, item Groningani proscripti. Bellũ atrox eis ultraque Amasum illatum. Dammona a Saxonibus vi capta. Groninga juris Geldrici facta.

* Ius Frisicũ a Georgio Saxone in Carolum Burgund. pr. translatum.

Bellũ inter Burgundos & Geldros in Frisia occid. gestum.

" Bellũ idem continuatum. Doccumum a Burgundis captum.

Roleff Vlger. *Thezo Iarges.* *Ludeken Horenken.* *Iohan Woldring.*	1503	1517	*Coerdt Conrades.* *Peter Sickinge.* *Reint Duirts.* *Lubbert Clant.*
Herman Lewe. *Ludeken Horenken.* *Coerdt Conrades.* *Iohan Tedema.*	1504	* 1518	*Luloff Conrades.* *Roleff Huynge.* *Lubbert Clant.* *Claes Schaffer.*
Herman Lewe. *Iohan Schaffer.* *Coerdt Conrades.* *Iohan Woldringe.*	1505	† 1519	*Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.* *Roleff Huynge.* *Claes Schaffer.*
Iohan Schaffer. *Ludeken Horenken.* *Iohan Woldring.* *Peter Sickinge.*	1506	* 1520	*Coerdt Conrades.* *Peter Sickinge.* *Reint Dürts.* *Lubbert Clant.*
Herman Lewe. *Thezo Iarges.* *Luloff Conrades.* *Roleff Huynge.*	1507	† 1521	*Coerdt Conrades.* *Roleff Huynge.* *Lubbert Clant.* *Claes Schaffer.*
Herman Lewe. *Thezo Iarges.* *Iohan Schaffer.* *Luloff Conrades.*	1508	‡ 1522	*Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.* *Roloff Huynge.* *Claes Schaffer.*
Thezo Iarges. *Iohan Schaffer.* *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.*	1509	1523	*Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.* *Reint Dürts.* *Lubbert Clant.*
Herman Lewe. *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.* *Iohan Schaffer.*	1510	* 1524	*Reint Dürts.* *Lubbert Clant.* *Claes Schaffer.* *Iohan Horenken Everts ſ.*
Herman Lewe. *Iohan Schaffer.* *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.*	1511	† 1525	*Claes Schaffer.* *Iohan Horenken Everts ſ.* *Hillebrant Rolteman.* *Evert Mepsche.*
Herman Lewe. *Iohan Schaffer.* *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.*	1512	‡ 1526	*Hillebrant Rolteman.* *Evert Mepsche.* *Eltet tho Lellens.* *Iohan Schatter.*
Herman Lewe. *Iohan Schaffer.* *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.*	‡ 1513	1527	*Lubbert Koninge.* *Lubbert Vlger.* *Reint Alberda.* *Roleff ten Water.*
Herman Lewe. *Iohan Schaffer.* *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.*	† 1514	1528	*Evert tho Lellens.* *Lubbert Koning.* *Reint Alberda.* *Olde Iohan Horenken.*
Herman Lewe. *Peter Sickinge.* *Luloff Conrades.* *Roleff Huynge.*	* 1515	1529	*Iohan Horenken Everts ſ.* *Eltet tho Lellens.* *Hillebrant Rolteman.* *Willem Wicheringe.*
Coerdt Conrades. *Peter Sickinge.* *Roleff Huynge.* *Reint Duirts.*	" 1516	1530	*Iohan Horenken Everts ſ.* *Hillebrant Rolteman.* *Evert Mepsche.* *Iohan Schatter.*

Edsardus Maximiliano Cæs. & Burgundicis recõciliatus: Boisverdia a Burgundicis capta: Sneca obsessa. Longus Pieppus Hollandorum terror. Doccumũ a Geldricis receptum.

* Edsardus cum Brunsuigiis & Saxonibus transegit, arcemque Stichusam recepit.

† Diploma a Geldrio Groninganis datum.

* Henricus & Fridericus Gaikinga in cœnobio Adoardiano a monachis occisi.

Cõtroversia inter societates pleb. & cœnobia per agrum de opificiis composita.

† Ordines agrarii Geldriæ Duci homagiũ præstitere.

Bellũ inter Campenses & Suollenses ortum, cui se Geldrus miscuit. Bellum quoque in Frisia Occidentali recruduit inter Burgund. & Geld.

‡ Ardẽte bello Carolus Geldriæ Dux Groningam venit.

" Doccumo & reliquis locis amissis, tandem Geldri Frisia Occidentali ejecti duce Wassenario. Induciæ inter Geld. & Burgund.

* Marwicus præfectus Gedriæ discordiæ semina jacit Groningæ.

Annus tumultibus infamis. Groningæ quoque seditione laboratũ. Dissẽsio inter Ducem Geldriæ & civitatẽ composita.

‡ Copiæ militum in Frisia Occidentali.

Rursum plebs commota Groningæ. Et bellum resuscitatum in diœcesi Vltrajectina.

Edsardus Comes moritur.

Pax composita inter Carolum V. Cæs. & Carolum Geldrum.

Simultas inter Groninganos & Emdanos orta portorio Emdano.

Esena obsessa ab Ennone, Comite Edsardi F. eiq; dedita, cum Balthasare.

Evert

Maria Ieverana autore Boiingo Oldersh. ab Ennone deficit.

1531	*Evert Mepsche. Iohan Schatter. Lubbert Vlger. Reint Alberda.*

Balthasar Esensis neglecto jurejurando in fidē Caroli Geldri se confert, & bellum Ennoni movet.

1532	*Eltet tho Lellens. Lubbert Koning. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken.*

Geldri, & Balthasar Esensis bellum compositum renovant in Frisia Orientali.

1533	*Iohan Horenken. Hillebrant Rolteman. Eltet tho Lellens. Lubbert Koning.*

Præfectura vetus a milite Comitis Ennonis fœde afflicta, Arx Grethana Geldris dedita & pax instaurata.

1534	*Hillebrant Rolteman. Evert Mepsche. Iohan Schatter. Lubbert Vlger.*
1535	*Evert Mepsche. Iohan Schatter. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken.*

Groninga injuriis Geldricis irritata in fidem domus Burgundicæ concedit cum agro vicino Dammona a Georg. Scenckio capta.

1536	*Eltet tho Lellens. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken. Willem Wiseringe.*

Proceres Geldriæ adversus principē suum insurgentes, cum cōditionibus circumscribunt.

1557	*Hillebrant Rolteman. Eltet tho Lellens. Reiner Garmes. Albert Iarges.*

Carolus Geldriæ Dux mortuus.

1558	*Claes Schaffer. Evert Mepsche. Iohan Schatter. Reint Garmes.*
1539	*Evert Mepsche. Iohan Schatter. Reint Alberda. Iohan Sickinge.*

Esena a Bremēsibus capta, & Balthasar ac Comes Enno mortui.

1540	*Eltet tho Lellens. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken. Albert Iarges.*
1541	*Eltet tho Lellens. Reiner Garmes. Albert Iarges. Bartolt Conrades.*

Offensio nata inter domum Burgūdicam & Ordines Frisiæ Orientales propter Ioannem Falcoburg. tutelā filiorum fratris affectantem.

1542	*Olde Iohan Horenken. Reiner Garmes. Johan Sickinge. Bartolt Conrades.*
1543	*Evert Mepsche. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken. Iohan Sickinge.*

Maria regina Vngariæ, Gubernatrix Belgici Groningam venit.

Cōtentio deportorio Emdano resuscitata.

1544	*Eltet tho Lellens. Evert Mepsche. Reint Alberda. Albert Iarges.*

Edictū Caroli V. contra Emdanos & reliquos Frisiæ Orietalis Ordines.

1545	*Eltet tho Lellens. Reiner Garmes. Albert Jarges. Bartolt Conrades.*

Bellum Germanicum ob religionem.

1546	*Olde Iohan Horenken. Reiner Garmes. Iohan Sickinge. Bartolt Conrades.*
1547	*Evert Mepsche. Reint Alberda. Olde Iohan Horenken. Iohan Sickinge.*

Diploma a Carolo V. de usu Amasi Groninganis datum Augustæ in comitiis, ubi tum cudebatur INTERIM.

1548	*Eltet tho Lellens. Evert Mepsche. Reint Alberda. Albert Iarges.*
1549	*Eltet tho Lellens. Reiner Garmes. Albert Iarges. Bartolt Conrades.*

Groninga sacramentum præstitit Philippo II. Hisp. regi.

Edictum alterū Caroli V. pro Groninganis ad omnes Belg. Ordines cōtra Ordines Fris. Orient. de prætorio & usu Amasi.

1550	*Olde Iohan Horenken. Reiner Garmes. Iohan Sickinge. Bartolt Conrades.*
1351	*Reint Alberda. Olde Iohan Horenken. Iohan Sickinge. Vsko Vskens.*
1552	*Eltet tho Lellens. Reint Alberda. Albert Iarges. Vsko Vskens.*
1553	*Eltet tho Lellens. Albert Iarges. Albert Conrades. Henrick Vlger.*
1554	*Olde Johan Horneken. Iohan Sickinge. Albert Conrades. Johan to Lellens.*
1555	*Olde Iohan Horneken. Iohan Sickinge. Henrick Vlger. Iohan to Lellens.*
1556	*Reint Alberda. Albert Iarges. Vsko Vskens. Henrick Vlger.*
1557	*Reint Alberda. Albert Iarges. Vsko Vskens. Albert Conrades.*
1558	*Olde Iohan Horenken. Iohan Sickinge. Albert Conrades. Iohan to Lellens.*

Olde

Ordines agrarii civitati Groning. controversiã moverunt de quibusdam ad jus stapulæ pertinentibus.

1559
Olde Iohan Horenken.
Iohan Sickinge.
Hendrick Vlger.
Iohan Wifering.

1560
Albert Iarges.
Bartelt Conradts.
Sasscher van Heringa.
Iohan Horenken.

Margareta Parmensis decretũ interposuit.

1561
Albert Iarges.
Bartolt Conrades.
Sasscher van Heringa.
Iohan Horenken.

1562
Iohan Sickinge.
Gerdt Horenken.
Albert Rolteman.
Iohan Tedema.

1563
Iohan Sickinge.
Gerdt Horenken.
Albert Rolteman.
Ioachim Vbbena.

Pacta conventa inter partes intercessore Philippo Corelio, de jure stapulæ.

1564
Sasscher van Heringa.
Ioachim Vbbena.
Derck Schaffer.
Reint Alberda.

1565
Iohan Wiferinge.
Iohan Tedema.
Derck Schaffer.
Reint Alberda.

Initium motuum Belgicorum.
Præsidium militum in urbem Groning. inductum.

1566
Iohan Wifering.
Albert Rolteman.
Iohan Tedema.
Harmen Clant.

1567
Iohan Clant.
Iacob Hillebrants.
Herman Clant.
Egbert Schatter.

Comes Arembergius cum Hispanis suis cæsus ad cœnobium Hilligerlæum a Ludovico Com. Nass. Groninga ab eodẽ obsessa, sed adventu Albani liberata; exercitus ipsius Iemgumi concisus.

1568
Ioachim Vbbena.
Albert Rolteman.
Derck Schaffer.
Iohant Clant.

1569
Albert Rolteman.
Ioachim Vbbena.
Derck Schaffer.
Iohan Clant.

Arx Groningæ extrui cæpta ab Hispaniis.

1570
Iidem.

Decretum Albani de jure stapulæ.

1571
Iidem

1572
Iidem.

1573
Iidem.

1574
Iidem.

1575
Iidem.

Ordines agrarii fœderi antiquo cũ civitate Groning. renunciant mense Ianuario.
PAX GANDAVENSIS
Caspar Robles. a militibus suis captus.

1576
Albert Rolteman.
Ioachim Vbbena.
Herman Wifering.
Gert Mepsche

Arx Groningæ diruta.
Delecti ordinum agrariorũ Groningæ in custodiam liberam dati, anno regente.

1577
Iohan Tedema.
Reint Alberda.
Olde Herman Clant.
Herman Wifering.

* Bartholdus Enstens turbas movẽs captus.
Conventio inter partes intercessore ac tutore Principe Auraico facta: Decretumq; a Mathia Austr. & Ordinib. gener. interpositũ.

* 1578
Derck Schaffer.
Iohan Tedema.
Reint Alberda.
Iohan Wifering.

Agrarii plerique custodia elapsi, reliqui dimissi.

† 1579
Albert Rolteman.
Iohan VVifering.
Evert Vlges.
VVillem Vbbena

† Barth. Entenis turbas rursum movit contra civitatem autore Rennebergio.
Templa duo exercitio religionis reformata aperiuntur Groningæ decreto publico.
‡ Groninga fraude Rennebergii in partes Hisp. delapsa, optimis quibusque in carcerem datis.

‡ 1580
Ioachim Vbbena.
Derck Schaffer.
Reint Alberda.
Duo posteriores in custodiam dati, & ijs substituti,
Derck Roberts.
Christoffer Diest.

Eadem obsessa ab exercitu Ord.
Pugna Hardenbergia.
" Variæ belli vices in agro Groning.

" 1581
Ioachim Vbbena.
Iohan Tedema.
Derck Roberts.
Wolter Schatter.

Decretum Principis Parmensis de jure stapulæ
Atrox prælium ad Northornã, vincentibus Hispanicis

* 1582
Iohan Tedema.
Iohan VVifering.
Evert Vlger.
VVolter Schatter.

* Diploma a Philippo rege Hisp. Groninganis datũ de jure stapulæ.
Cives captivi plerique e carceribus elapsi.

† 1583
Albert Rolteman.
Iohan VVifering.
Evert Vlger.
Christoffer Diest.
[Obijt xv. Aug.]

† Vicus Oterdudumæus a Wigboldo Eusumano captus, & munitus.
‡ Illustriss. Princeps Auraicus Guilhelmus Nassovius scelere nequissimi hominis Delfis interimitur.

‡ 1584
Albert Rolteman.
Ioachim Vbbena, Ridder.
Iohan van Ballen.
Egbertus Upkena.

1585
Iohan Tedema.
Ioachim Vbbena, Ridder.
VVolter Schatter.
Iohan van Ballen.

Clades Buxumana in Frisia Occid. vincentibus Hispanicis.

1586
Iohan Tedema.
Iohan VVifering.
Evert Vlger.
VVolter Schatter.

Ager Groning. Ordinibus confœderatis tributarius factus.

1587
Albert Rolteman.
Iohan VVifering.
Evert Vlger.
Egbertus Vbbena.

1588
Albert Rolteman.
Ioachim Ubbena, Ridder.
Iohan van Ballen.
Egbertus Upkena.

Castella Emotillanum, Reidanum, Soltcamp. ab Ordinibus fœderatis duce Guilhelmo Comite Nassovio Hispanicis adẽpta.

1589
Iohan Thedema.
Joachim Vbbena, Ridder.
Wolter Schatter.
Johan van Ballen.

Emotillã Hispanici recuperant. Ager omnis in ora a milite Ordinũ affligitur.

1590
Iohan Thedema.
Iohan Wiferinge.
Evert Vlger.
Wolter Schatter.

Groninga ab Ordinibus confœderatis, ducibus Nassaviis obsidione nequicquam tentata: Delfsila, Vpslachtum, Emotilla, captæ.

1591
Iohan Wifering.
Evert Vlger.
Egbertus Vpkena.
Frederich Moijsteen.

Steenuica & Coverdia captæ a Nassoviis.

1592
Ioachim Vbbena, Ridder.
Iohan van Ballen.
Egbertus Upkena.
Frederich Moijsteen.

Castellum apud Bellingwoldios excitatum. Groningæ ab Hispanicis res mendaciis sustentata.

1593
Ioachim Vbbena, Ridder.
Iohan van Ballen.
Albert Iarges.
Iohan Lewe.

Groninga obsessa, dedita, & Ordinum general. societati reddita. Ei & agro gubernator datus illustris Comes GVIL. LVD. NASS.

1594
Evert Vlger.
Albert Iarges.
Iohan Lewe.
Albert Eelst.

[Hi quatuor usque ad XII. Iulij, tum his substituti alij quatuor.]

Harmen Coninck.
Mello Coenders.
Egbert Alberda.
Ioachim Alting.

* Sententia a tribus Ordinum legatis inter civitatẽ & agrarios lata.
Initium motus Embdani.

1595
Herman Coninck.
[obijt xv. Aug.]
Mello Coenders.
Ioachim Alting.
Iohan Wifering.

1596
Mello Coenders.
Ioachim Alting.
Johan Wifering.
Roleff Grues.

Sententia prima definitiva Hagæ inter partes easdem lata.

1597
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Herman Wifering.
Abel Coenders, Derici F.

Sententia altera & tertia ibidẽ lata.

1598
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Iohan Wifering.
Joachim Alting.

In sententia II, de quinta censuum quod erat scriptũ, id eodem vergente anno & sequente ab Ordinibus general. explanatum.

1599
Iohan Wifering.
Ioachim Alting.
Mello Coenders.
Gosen Luijnge.

1600
Mello Coenders.
Herman Wifering.
Abel Coenders, Derici F.
Iohan Clant.

Civitas & ager inopino turbine perculsi.

1001
Herman Wifering.
Abel Coenders, Derici F.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Ceenders.

1602
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Johan Wifering.
Frederich Coenders.

Emda armis infelicibus a Comite Ennone petita, magno totius regionis malo.

1603
Iohan Wifering.
Frederich Coenders.
Johan Clant.
Abel Coẽders, Bernhardi F.

Arma civibus restituta.

1604
Iohan Clant.
Abel Coenders, Bernh. F.
Herman Wifering.
Abel Coenders, Derici F.

1605
Roleff Grues.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Herman Wiffering.

Linga ab hoste capta, trepidatum.

1606
Roleff Gruis.
Iohan Wifering.
Hillebrant Rolteman.
Frederich Coenders.

Dolor a carcinomate levatus.

1607
Iohan Wifering.
Frederich Coenders.
Iohan Clant.
Abel Coenders, der Ionger.

1608
Ioachim Alting.
Tammo Coenders.
Iohan Clant.
Lodewich Hoernkens.

Actio de pace primum, deinde de induciis cum Hispanis: simul nova mœnium forma in latere urbis Austrino hic inchoata.

1609
Ioachim Alting.
Tammo Coenders.
Hillebrant Rolteman.
Lodewich Hoernkens.

Induciæ confectæ duodecennales.

1610
Hillebrant Rolteman.
Roleff Grues.

[obijt, & non sedit.]

Iohan Wifering.
Frederich Coenders.

1611
Iohan Wifering.
Frederich Coenders.
Tammo Coenders.
Iohan Clant.

Nova illa mœnium forma eodem in latere consummata.

1512
Tammo Coenders.
Johan Clant.
Ioachim Alting.
Abel Coenders.

[non sedit.]

Ioachim

1613	*Ioachim Alting.* *Hillebrant Rolteman.* *LodeWijch Hoernkens.* *Berent Grues.*
1614	*Hillebrant Rolteman.* *LodeWijch Hoernkens.* *Iohan Wifering.* *Frederich Coenders.*
1615	*Iohan Wifering.* *Frederich Coenders.* *Tammo Coenders.* *Lambert Hoernkens,* [obiit X Novembris, anno ætatis XLIX.]

FASTORVM COSS.
GRONING. FINIS.

CATALOGVS HOVETMANNORVM in civitate GRONINGANA, qui judicia per agrum rexerunt.

1410.
Primi HOVETMANNI, quos mihi nominatos videre cõtigit, quorum nomina nunc memoriâ mea exciderunt.

1411.
Iacob Scelge.
Coppen Iarges.
[Duo hi eod. anno CONSS.]
Evert Wigboldes.
Bruen Clinge.
Werense Beyers.
Iohan Bose.
Iohannes Gyfens.

1412.

1413.

1414.

1415.

1416.
Sine nominibus memorati in literis Kenonis Broecmerij.

1417.
Sine nominibus memorati in literis Occonis Broecmerij.

1418.

1419.

1420.

1421.

1422.

1423.

1424.
Henrick thor Brugghe.
Dutmar Reng.
[Eodemanno CONSS.]
Barelt Ebbing.

1425.

1426.

1427.

1428.

1429.

1430.

1431.

1432.

1433.

1434.

1435.

1436.

1437.

1438.
Iohan then Hove.
Roleff van Unnen.
Ulger van Nortdyck.
Evert Sicking Iohann. F.
Ludeken Alberts.

1439.
Henrick Cater.
Iohan ter Brugge.
Albert Iarichs.
LodeWich Hornekes.
Evert Sicking Iohann. F.

1440.
Iohan ter Bruggo.
Roleff van Vnnen.
Zyse Caße.
Clawes Grijp.
Ulger van Nortdyck.

1441.
Ludeken Alberts.
Albert Iarges.
Iohan thor Brugge.
ClaWes Gryp.
ClaWes van Banlo.

1442.
Ludeken Alberts.
Roleff van Vnnen.
Zyse Cassens.
Ionge Clawes Grijp.
Harmen Iarges.

1443.
Roleff van Vnnen.
Iohan thor Brugge.
Ionge ClaWes Gryp.
Harmen Iarges.
Evert Wigbolds.

1444.
Roleff van Unnen.
Zyse Caßens.
Iunge Claus Gryp.
Vlger van Nortdyck.
Harmen Iarges.

1445.
Zyse Cassens.
Iohan Canter.
Vlger van Nortdijck.
Harmen Iarges.
Evert Wigboldes.

1446.
Iohan thor Brugge.
Vlger van Nortdijck.
Iohan Canter.
Lubbert Sickinga.
Harmen Iarges.

1447.
Iohan thor Brugge.
Iohan Canter.
Iunge Claus Grijp.
Harmen Ierges.
Claus thor Brugge.

1448.
Evert Wigboldes.
Iohan thor Brugge.
Harmen Hopper.
Iunge Claus Grijp.

1449.
Zyse Cassens.
Harmen Hopper.
Claus Grijp.
Gosen vanden Grave.
LodoWich Horneken.

1450.
Gosen vanden Grave.
Zyse Caßens.
Claus Grijp.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers.

1451.
Roleff van Unnen.
Zyse Cassens.
Claus Grijp.
Vlger van Nordijck.
Gosen van Dulck.

1452.
Roloff van Vnnen.
Zyse Cassens.
Ulger van Nordijck.
Claus Grijp.
Gosen van Dulck.

1453.
Otto thor HanZoW.
Zyse Caßens.
Vlger van Nordijck.
Claus Gryp.
Claus van Ballen, alias *(Banlo.*

1454.
Gosen van Dulck.
Zyse Cassens.
Vlger van Nordijck.
Claus van Banlo.
Claus Gryp.

1455.
Otto thor Hanzow.
Gosen van Dulck.
Zyse Cassens.
Ulger van Nordijck.
Claus thor Brugge.

1456.
Zyse Cassens.
Vlger van Nordijck.
Claus Grijp.
Claus thor Brugge.
Iohan Thadema.

1457.
Claes thor Brugge.
Iohan Tedema.
Zyse Caßens.
Vlger van Nortdijck.
Claes Grijp.

1458.
Gosen van Dulck.
Vlger van Nortdijck.
Iohan Rengers Schaffers.

1459.
Gosen vanden Grave.
Evert Hubbelding.
Iohan Tedema.
Zyse Cassens.
Vlger van Nortdijck.

1460.
Gosen vanden Grave.
Derck Schaffers.
Iohan Tedema.
Evert Hubbelding.
Zyse Caßens.

1461.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers Schaffers.
Wigbolt Lewe.
Zyse Cassens.
Vlger van Nortdijck.

1462.
Gosen van Dulck.
Iohan Rengers Schaffers.
Zyse Caßens.
Wigbolt Lewe.
Vlger van Nortdijck.

1463.
Derck Schaffers.
Iohan Tedema.
Wigbolt Lewe.
Zyse Cassens.
Vlger van Nortdijck.

1464.
Wigbolt Lewe.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffers.
Zyse Caßens.
Egbert Iantevoet.

1465.
Henrick Batoldes.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffers.
Willem Clant.
Egbert Iantevoet.

1466.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffer.
Iohan Tedema.
Zyse Caßens.
Willem Clant.

1467.
Vlger van Nortdijck.
Iohan Tedema.
Zyse Cassens.
Harmen Koninck.

1468.
Vlger van Nortdijck.
Otto thor Hanzow.
Zyse Cassens.
Willem Clant.
Harmen Koninck.

1469.
Gosen van Dulck.
Harmen Koninck.
Derck Schaffer.
Iohan Gonrades.
Willem Clant.

1470.
Otto thor Hanzow.
Derck Schaffer.
Iohan Thedema.
Iohan Conrades.
Willem Clant.

1471.
Harmen Koninck.
Otto thor Hanzow.
Derck Schaffer.
Iohan Thedema.
Garmer Allema.

1572.
Gosen van Dulck.
Derck Schaffer.
Sweder Kater.
Iohan Horneken.
Garmer Allema.

1473.
Vlger van Nortdijck.
Derck Schaffer.
Sweder Kater.
Iohan Horneken.
Garmer Allema.

1474.
Iohan Thedema.
Iohan Conrades.
Garmer Allema.
Theze Kater.

1475.
Gosen van Dulck.
Iohan Thedema.
Garmer Allema.
Geert Lewe.
Iacob Grovens.

1476.
Iohan Thedema, Conf.
Garmer Allema.
Geert Lewe.
Iacob Grovens.

1477.
Iohan Coenrades.
Sweder Kater.
Harmen Potter.
Roleff Vlgers.
Coppen Iarges.

1478.
Gosen van Dulck.
Iohan Thedema.
Iohan Coenrades.
Garmer Allema.
Roleff Vlgers.

1479.
Gosen van Dulck.
Iohan Thedema.
Garmer Allema.
Geert Lewe.
Hugo Korenportinge.

1480.
Euert Hubbelding.
Sweder Kater.
Harmen Potter.
Roleff Mepsche.
Hugo Korenportinge.

1481.
Sweder Kater.
Harmen Potter
Roleff Mepsche.
Coppen Iarges.
Harmen Lewe.

1482.

1483.
Iohan Thedema.
Garmer Allema.
Berent Horneken.
Coppen Iarges.
Harmen Lewe.

1484.
Iohan Thedema.
Iohan Coenrades.
Roleff Vlger.
Harmen Potter.
Coppen Iarges.

1485.

1486.
Iohan Thedema.
Garmer Allema.
Harmen Potter.
Iacob Grovens.
Iohan Schaffer.

1487.
Coppen Iarges.
Roleff Vlgers.
Harmen Lewe.
Iohan Schaffer.

1488.
Coppen Iarges.
Sweder Kater.
Harmen Potter.
Iogan Schaffer.

1489.
Harmen Potter.
Aylbolt Alberda.

1490.
Garmet Allema.
Harmen Potter.
Eppe Allema.
Iohan Schaffer.

1491.

1492.

1493.
Garmet Allema.
Harmen Potter.
These Iarges.
Harmen Lewe.
Iohan Schaffer.

1494.

1495.

1496.
Coppen Iarges.
Roleff Vlger.
Aywet.
Johan Woldering.

1497.

1498.

1799.
Coert Coenrades.

1500.
Theze Iarges.

1501.

1502.

1503.

1504.
Sicke Beninga.

1505.
Petrus Sickinga.
Hermannus Clant.
[Vterque hoc anno Hovetmannus simul & Senator.]

Hi

Hi omnes accepti & expensi rationes reididerunt soli civitati Groninganæ: & civitas sola fructus Cameræ percepit, & in suum usum vertit, ut ex vetustis Rationum indicibus, qui in publicis libris servantur, licet intelligere.

Post hos secuti sunt per annos XIX. partim scb Edsardo, partim sub Carolo Geldro, eorum nomina interciderunt, aut saltem à me reperiri non potuerunt.

1525.
Iasper Marwicus,
GVBERNATOR.
Reint Duists.
Lubbert Clant.
Peter Vlger.
Lubbert Coninck.

1526.

1527.
Lubbert Vlger.
Lubbert Coninck.
Reint Alberda.
Evert Mepsche.

1528.

1529
Lubbert Vlger.
Reit Alberda.
Olde Iohan Horenken.
Geert Koperslager.

1530.
Carolus Gelder,
GVBERNATOR.
Eltet tho Lellens.
Lubbert Coninck.
Reint Alberda.
Olde Iohan Hornekens.

1531.
Ionge Iohan Horneken.
Eltet tho Lellens.
Hillebrant Rolteman.
Lubbert Coninck.

1532.
Ionge Iohan Horneken.
Hillebrant Rolteman.
Evert Mepsche.
Iohan Schatter.

1533.
Evert Mepsche.
Iohan Schatter.
Reint Alberda.
Olde Iohan Horneken.

1534.
Lubbert Koninck.
Eltet tho Lellens.
Reint Alberda.
Olde Iohan Hornekens.

1535.
Lubbert Koninck.
Eltet tho Lellens.
Reiner Garmens.
Egbert Alberda.

1536.
Ludolphus Coenders,
GVBERNATOR.
Evert Mepsche.
Reiner Gerbrants.
Egbert Alberda.
Iohan tho Lellens.

1537.
Georgius Schenck,
GVBERNATOR.
Evert Mepsche.
Reint Alberda.
Olde Ian Horneken.
Iohan tho Lellens.

1538.
Gerardus Mulart,
LIEVTENANT.
Eltet tho Lellens.
Reint Alberda.
Olde Iohan Horneken.
Albert Iarges.

1539.
Eltet tho Lellens.
Reiner Garmens.
Albert Iarges.
Bartholt Conrades.

1540.
Maximil. Egmond.
Comes Buranus,
GVBERNATOR.
Borchard. VVesterholt,
LIEVTENANT.
Reinert Garmens.
Bartholt Conrades.
Iohan Sickinge.
Iohan Hillebrants.

1541.
M. Marten vanNerden,
LIEVTENANT.
Evert Mepsche.
Reint Alberda.
Iohan Sickinge.
Iacob Hillebrants.

1542.
Eltet tho Lellens
Evert Mepsche.
Reint Alberda.
Albert Iarges.

1543.
Eltet tho Lellens.
Albert Iarges.

1544.
Olde Iohan Horneken
Reiner Garmens
Iohan Sickinge.
Bartholt Conrades.

1545.
Evert Mepsche.
Reint Alberda.
Olde Iohan Horneken.
Iohan Sickinge.

1546.
Eltet tho Lellens.
Evert Mepsche.
Reint Alberda.
Albert Iarges.

1547.
Eltet tho Lellens.
Reiner Garmens.
Albert Iarges.
Bartholt Conrades.

1548.
Olde Iohan Horneken.
Reiner Garmens.
D. Iohan Sickinge.
Bartholt Conrades.

1549.
Ioannes Arembergius,
GVBERNATOR.
Evert Mepsche.
Olde Iohan Horneken.
Reint Alberda.
D. Iohan Sickinge.

1550.
Evert tho Lellens.
Reint Alberda.
Albert Iarges.
D. Ufko Vskens.

1551.
Eltet tho Lellens.
Albert Iarges.
Bartholt Conrades.
Michael Eeldes.

1552.
Olden Iohan Horneken.
D. Iohan Sickinge.
Bartholt Conrades.
Albert Conrades.

1553.
Olde Iohan Horneken.
D. Iohan Sickinge.
Reint Alberda.
D. Uffko Ufkens.

1554.
Eltet tho Lellens.
Reint Alberda.
Albert Iarges.
D. Uffko Vfkens.

1555.
Albert Iarges.
Albert Conrades.
Geert Horneken.
Iurgien Iarges.

1556.
Olde Iohan Horenken.
D. Iohan Sickinge.
Albert Conrades.
Geert Horneken.

1557.
Olde Iohan Horneken.
D. Iohan Sickinge.
Henrick Vlger.
Iohan Wiffering.

1558.
Doct. Ioh. de Mepsche,
LIEVTENANT.
Bartholt Conrades.
D. Vffko Vfkens.
Henrick Vlger.
Iohan Wiffering.

1559.
Bartholt Conrades.
Iohan tho Lellens.
Geert Hornekens.
Saßcher van Heringe.

1560.
D. Iohan Sickinge.
Iohan tho Lellens.
Geert Horneken.
Iurgien Iarges.

1561.
D. Iohan Sickinge.
Iurgien Iarges.
Ioachim Vbbena.
Derck Schaffer.

1562.
Bartholt Conrades.
Saßcher van Heringe.
Ioachim Vbbena.
Derck Schaffer.

1563.
Bartholt Conrades.
Saßcher van Heringe.
Iohan Wiffering.
Iohan Tedema.

1564.
D. Iohan Sickinge.
Geert Horneken.
Johan Wiffering.
Iohan Tedema.

1565.
Geert Hornckens.
Ioachim Vbbena.
Harmen Wiiffering.
Wolter Schatter.

1566.
Ioachim Vbbena.
Harmen Wiiffering.
Derck Schaffer.
Reint Alberda.

1567.
Iohan Wuffering.
Iohan Tedema.
Derck Schaffer.
Reint Alberda.

1568.
Cæso Arembergio, Com. Meganus
GVBERNATOR.
Johan Wiiffering.
Iohan Tedema.
Iacob Hillebrants.
Reint Huinga.

1569.
Iidem.

1570.
Iohan Wiiffering.
Iohan Thedema.
Iacob Hillebrants exul.
Reint Huinga.

1571.
Iidem.

1572.
Caspar Robles.
GVBERNATOR.
Iohan Thedema.
Herman Wiffering.
Wolter Schatter.
Reint Huinga.

1573.
Johan Thedema.
Iohan Wijffering.
Wolter Schatter.
Reint Huinga.

1574.
Iohan Thedema.
Herman Wijffering.
Wolter Schatter.
Reint Huinga.

1575.
Iidem.

1576.
Iohan Thedema.
Wolter Schatter.
Derck Schaffer.
Iohan Wijffering.

1577.
Georgius Lalainius,
GVBERNATOR.
Derck Schaffer.
Albert Rolteman.
Joachim Vbbena.
Iohan Wiiffering.

1578.
Albert Rolteman.
Ioachim Vbbena.
Herman Wiiffering.
Iacob Hillebrants.

1579.
Iohan Thedema.
Herman Wiiffering.
Wolter Schatter.
Iacob Hillebrants.

1580.
Johan Tedema.
Iohan Wiiffering.
Willem Ubbena.
[quo in custodiam dato surrogatus
Evert Vlger.
Wolter Schatter.

1581.
Albert Rolteman.
Iohan Wiiffering.
Evert Vlger.
Christoffer Deest.

1582.
Albert Rolteman.
Ioachim Ubbena.
Derck Roberts.
Christoffer Deest.

1583.
Iohan Thedema.
Ioachim Ubbena.
Wolter Schatter.
Iohan van Ballen.

1584.
Johan Thedema.
Iohan Wijffering.
Wolter Schatter.
Evert Ulger.

1585.
Albert Rolteman.
Iohan Wiiffering.
Evert Vlger.
Egbertus Vpkena.

1586.
Franciscus Verdugius,
GVBERNATOR.
Ioan. de Goude, Doct.
LIEVTENANT.
Albert Rolteman.
Joachim Ubbena.
Iohan van Ballen.
Egbert Upkens.

1587.
Iohan Tedema.
Joachim Vbbena.
Wolter Schatter.
Iohan van Ballen.

1588.
Iohan Thedema.
Johan Wiiffring.
Wolter Schatter.
Evert Vlger.

1589.
Albert Rolteman.
Johan Wiiffering.
Evert Vlger.
Egbertus Vpkena.

1590.
Ioachim Vbbena, Ridder.
Johan van Ballen.
Egbertus Upkena.
Albert Eeltz.

1591.
Johan Thedema.
Joachim Vbbena, Ridder.
Wolter Schatter
Iohan van Ballen.

1592.
Johan Wiiffering.
Evert Ulger.
Iohan Leuwe.
Iohan van Deest.

1593.
Iohan Wiiffering.
Egbertus Upkena.
Albertus Eeltz.
Frederich Moysteen.

1594.
Guilhelmus Ludov. Com. Nass.
GVBERNATOR.
Hillebrant Rolteman.
Frederich Coenders.
Tammo Coenders.
Iohan Clant.

1595.
Iidem.

1596.
Iidem.

1597.
Frederich Coenders.
Iohan Clant.
Melle Coenders.
Roleff Grues.

1598.
Melle Coenders.
Roleff Grues.
Harmen Wiiffering.
Abel Coenders.

1599.
Harmen Wijffering.
Abel Coenders.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.

1600.
Hillebrant Rolteman.
Frederich Coenders.
Tammo Coenders.
Iohan Clant.

1601.
Frederich Coenders.
Johan Wijffering.
Iohan Clant.
Abel Coenders, Bernh. F.

1602.
Iohan Clant.
Abel Coenders, Bernh. F.
Koleff Grues.
Harmen Wijffering.

1603.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Harmen Wijffering.
Roleff Grues.

1604.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Frederich Coenders.
Iohan Wiffering.

1605.
Frederich Coenders.
Iohan Wiiffering.
Iohan Clant.
Abel Coenders.

1606.
Tammo Coenders.
Harman Wiiffering.
Iohan Clant.
Abel Coenders de Iunge.

1607.
Hillebrant Rolteman.
Tammo Coenders.
Rodolf Grues.
Lodewijck Horenken.

1608.
Hillebrant Rolteman.
Frederich Coenders.
Rodolff Grues.
Iohan Wijffering.

1609.
Frederich Coenders.
Iohan Wijffering.
Iohan Clant.
Eggerick Eggens.

1610.
Iohan Clant.
Eggerick Eggens.
Lodewijck Horenken.
Ioachim Alting.

1611.
Lodewijck Horenken.
Ioachim Alting.
Hillebrant Rolteman.
Iohan Wicherinck.

Hille-

1612.	1613.	1614.	1615.
Hillebrant Rolteman.	*Frederich Coenders.*	*Tammo Coenders.*	*Ioachim Alting.*
Johan Wichering.	*Iohan Wifering.*	*Eggerick Eggens.*	*Brent Grues.*
Frederich Coenders.	*Tammo Coenders.*	*Ioachim Alting.*	*Hillebrant Rolteman.* [obijt die VI Maij, anno ætatis LXXVI.]
Johan Wifering.	*Eggerick Eggens.*	*Berent Grues.* [obijt XII Novemb, 1615 EGGERIVS EGGÆVS optimus Senator & Scholarcha.]	*Lodewijck Horenkens.*

HOVETMANNORVM ET GVBERNATORVM FINIS.

SERIES EORVM QVI SEDERVNT IN COLLEGIO DEPVTATORVM HVIVS PROVINCIÆ

ab anno MDXCV ad hoc usque tempus:

Cujus collegij caput est illustris & generosus Gubernator

Dn. GVILHELMVS LVDOVICVS,

Comes in Nassau, &c.

1595.

Oppidani.	Agrarij.
Bernh. Coenders.	*Ioh. Tiarda a Starkenb.*
Rudolphus Batting.	*Henricus Clant.*
Bernh. Gruis.	*Bocco Awama.*
Petrus Cornelij.	*Dodo Amsueer.*

1596.

Iidem octo.

1597.

Ioachimus Alting.	*Bocco Awama.*
Iohannes Wifring.	*Ioh. Rengers then Post.*
Bernh. Gruis.	*Allardus Gaikema.*
Petrus Cornelij.	*Philippus Meckema.*

1598.

Fredericus Coenders.	*Ioh. Rengers then Post.*
Bernh. Gruis.	*Bocco Awama.*
Iodocus Cleve.	*Philippus Meckema.*
Henricus Buttel.	*Sixtus Decama,* nõ sedit

1599.

Fredericus Coenders.	*Ioh. Rengers then Post.*
Iohannes Clant.	*Bocco Awama.*
Petrus Cornelij.	*Philippus Meckema.*
Henricus Buttel.	*Albertus Starckenborg.*

1600.

Ioachimus Alting.	
Rudolphus Batting.	
Lambertus Hoernkens.	Iidem quatuor.
Iodocus Cleur.	

1601.

Rudolphus Batting.	*Ioh. Rengers then Post.*
Rodolphus Gruis.	*Bocco Awama.*
Gerhardus Hoernkens.	*Ioh. Clant Warfhusius.*

1602.

Bernh. Gruis.	*Bocco Awama.*
Gerhard Hoernkens.	*Philippus Meckema.*
Eggricus Eggaus Pheb.	*Ioh. Clant Warfhusius.*

1603.

Oppidani.	Agrarij.
Rodolphus Batting.	*Ioh. Clant Warfhusius.*
Ioan. Wichering.	*Eilco Clant.*
Petrus Scatter.	*Gerardus Crabbe.*

1604.

Rudolphus Batting.	*Philippus Meckema.*
Iohannes Wichering.	*Ioh. Clant Warfhusius.*
Petrus Scatter.	*Gerardus Crabbe.*

1605.

Bernh. Gruis.	*Eilco Clant.*
Eggericus Eggaus.	*Ernst van Iselmuden.*
Ludovicus Hoernkens.	*Gerhard Crabbe.*

1606.

Gerhard Hoernkens.	*Eilco Clant.*
Rudolphus Batting.	*Ernst van Iselmuden.*
Eggericus Eggaus.	*Gerhard Crabbe.*

1607.

Gerhard Hoernkens.	*Eilco Clant.*
Lambertus Hoernkens.	*Ernst van Iselmuden.*
Wilhelm Barnda.	*Gerhard Grabbe.*

1608.

Gerhard Hoernkens.	*Eilco Clant.*
Lamb. Hoernkens.	*Ernst van Iselmuden.*
Rudolphus Batting.	*Gerhard Crabbe,* vitio factus non sedit.

1609.

Rodolphus Gruis.	*Ernst van Iselmuden.*
Lamb. Hoernkens.	*Edzardt Rengers.*
Ioannes Drewes.	*Gerh. Crabbe.*

1610.

Tammo Coenders.	*Allert Gaickinga.*
Wilhelm Barnda.	*Hiddo Iensema.*
Siabbo Broiels.	*Siger Sigers.*

1611.

Ludolphus Batting.	*Ernst van Iselmuden.*
Rodolphus Wichering.	*Popco Usk.ens.*
Eizo Tiarda Doct.	*Bocco Awama.*

Ludovi-

1612.		1614.	
Oppidani.	Agrarij.	Oppidani.	Agrarij.
Ludouicus Hoernekens.	*Ernst van Iselmuden.*	*Rudolphus Batting.*	*Ernst van Iselmuden.*
Lamb. Hoernken.	*Popco Vfkens.*	*Wilhelm Barnda.*	*Hiddo Iensema.*
Ioannes Drewes.	*Hiddo Iensema.*	*Ioachim Canter.*	*Edzardt Rengers thon Hellen.*
1613.		1615	
Ioannes Clant.	*Erst van Iselmuden.*	*Ioannes Wichering.*	*Ernst van Iselmuden.*
Lamb. Hoernken.	*Popco Vfken.*	*Ioachim Canter.*	*Edz. Rengers thon Hellen.*
Wilhelm Barnda.	*Bocco Awama.*	*Iohan Drewes.*	*Bocco Awama.*

IN ILLVSTRI COLLEGIO GENERALIVM ORDINVM ADSESSORES.

	Oppidani.	Agrarij.	Oppidani.	Agrarij.	
1595	*Ioachimus Alting.*	*Iohannes Rengers then Hellum.*	*Abel Coenders.*	Idem.	1605
1596	Idem.	Idem.	Idem.	Idem.	1606
1597	*Egbertus Alberda.*	Idem.	Idem.	*Ioh. Clant tho Warfh.*	1607
1598	Idem.	Idem.	Idem.	Idem.	1608
1599	Idem.	*Vlricus Eusumanus.*	Idem.	Idem.	1609
1600	Idem.	Idem.	Idem.	*Eilco Clant.*	1610
1601	Idem.	Idem.	Idem.	*Allert Clant.*	1611
1602	Idem.	*Ioh. Rengers then Post.*	Idem.	Idem.	1612
1603	Idem.	Idem.	Idem.	Idem.	1613
1604	Idem. [cui mortuo hoc anno successit ABELIS COENDERS ejusdem avunculus.]	Idem.	Idem.	Idem.	1614
			Idem.	Idem.	1615

IN SENATV ORDINVM GENERALIVM ADSESSORES.

1595	*Ioannes Rengers then Post*, ex agro.	*Bernhardus Gruis*, ex civitate.	1606
1596	Idem.	Idem.	1607
1597	*Rudolphus Batting*, ex civitate.	*Ioannes Rengers them Post*, ex agro.	1608
1198	Idem.	Idem.	1609
1599	*Iohannes Rengers tho Hellen*, ex agro.	*Bernhardus Gruis*, ex civitate.	1610
1600	Idem.	Idem.	1611
1601	Idem *usque ad exitum Septembr.*	*Eilco Clant*, ex agro.	1612
1602	*Abel Coenders*, ex civitate.	Idem.	1613
1603	Idem.	*Eizo Tiarda D.* ex civitate.	1614
1604	*Allart Clant*, ex agro.	Idem.	1615
1605	Idem.		

CATALOGVS DEPVTATORVM FINIS.

DE

VBBONIS EMMII
DE
STATV REIP.
ET
ECCLESIAE IN FRISIA ORIENTALI,

Quæ est in fide illustris & generosi Domini, D. ENNONIS Comitis & Domini ejusdem hujus regionis,

LIBER.

Septentrio.

OCEANI GERMA N

Iuist

Norderneye

Baltring

Buise

opt wadt

Ooster Eems

Borcum

Westr-Eems

Occidens.

Amasus fluvius

Wester Marsch

Ostermarsch

Norden

NOR DER LAND.

BROECK MER LAND

EMS

EMDEN

DOL LAERT

Rei der Land.

over ledingerland.

Westerwoldt.

FRISIÆ ORIENTALIS

GRONINGÆ PARS

Holwerde

Delfzijl

Farmsum

Oterdum

Woldendorp

Wagenborg

Midwolde

Winschoten

Beerte

Aurick

Leer

Aschendorp

Ems fluvius

Meridies.

Milliaria Parva

Mill. Milliaria Magna Frisi.

28

TYPUS
FRISIÆ
ORIENTALIS ABSO-
lutissimus,
Auctore Ubbone Emmio:
Sculptore Nicolao Geilkerkio.
Septentrio.
Oriens.
PARS
BUT
JADI
GER
LAND.
OLDEN
BORCH
COM.
PARS.
WEST
ALIÆ PARS.
Wan
g
e
r
l
a
I
And.
OST
RIN
GEN.
RUST
RINGEN
Dat Brack
Jada flu.
Spikeroog
Grashuis
Mintz
Schilliger zijl
Garmerzijl
Hogekerken
Warden
S. Jost
Oldeborch
Tettens
Oldorp
Rikelhusen
Wippens
Pakens
Hadden
Wadwert
Wibels
Westerum
Medosh
Sillersted
Jever
Fidevelt
Otters
Inhusen
Feddewert
Kniphusen
Sandel
Kleuerens
Upiever
Ostringuelde
Accum
Scortens
Ostiym
Sibeltzborg
Schar
Heppens
Voher
Rosthusen
Marienhusen
Lopholt
Dijckhuse
Sande
Marien zijl
Godens
Neustat
Gödäzijl
Olde Godens
Reepsholt
Hogegast
Abcohaue
Dose
Rispel
Wijffter Mehr.
Eetsel
Ereb zijl
Fredeborg
Wijst
Horsten
Marcus
Hopels
Ellens
Amelant
Dangast
Arnum
Zetel
Driuer
Steenhusen
Nieuborg
Jarrighaue
Varel
Stractholt
Lidde
Groot Olden dorp
Spolse
Luthkoldendorp
Poghusen
Remels
Buren
Selwerde
Groot Sande
Luthe Sande
Iuberda
Hollen
Ammerse
Stickhusen
Veldi
Holtgast
Detern
Bokel
Apen
Bergen
Scoel
Osterhusen
Bokelsch
Langholt
Westerhusen
Beerdu
Funix
Fimixer zijl
But-ford
Burhaue
Abens
Warnsate
Updorp
Witmundt
Eglong
Blersum
Aed
Burigmunken
Leerhaue
Ardorp
Werdum
Holen
Scrime
HARLINGER LAND.
29
50
40
10

Amplissimis viris, virtute, doctrinâ, dignitate præstantissimis,

CONSVLIBVS ET SENATORIBVS inclytæ civitatis EMDANAE,

Et clarissimo consultissimoq; domino,

IOANNI ALTHVSIO I.V.D.

Eorundem Syndico prudentissimo:

Dominis suis plurimùm colendis.

CVM absolvissem non ita nuper Amplissimi, præstantissimi, clarissimi viri, Historiam gentis nostræ à tempore, quo labi cœpit Romani Imperij vis & maiestas sub filijs & nepotibus Theodosij magni, ad initia vsque tumultuum Belgicorum deductam, ejusque ultima cum prioribus recognitis Typographo dedissem excudenda, statui mecum statum Frisiæ liberæ, qualis nunc est, peculiari quoque commentario exponere. Quod cùm agerem, non volui, nec debui negligere eam partem, quæ propriè mihi patria est, in quâ natus & educatus sum, & maiorem vitæ meæ partem egi: quæ parentes, avos, proavos meos, & maiores reliquos genuit, aluit, gremio suo complexa fuit: & nunc quoque eodem mecum sanguine natos, & multos arctissimâ mihi amicitiâ iunctos alit fovetque. Nam licet ea sub Principe degat, & eum Dominum, vti hodiè loquimur, libens agnoscat, eius in fide sit, tamen principatus ille legibus adstrictus libertatem maiorum universam non elidit, dissimilisque est Principatibus plerarumque regionum aliarum. Et stimulavit me, vt debuit, patriæ caritas, cui nos natos esse, cunctaque officia debere sapientissimi quique semper censuere. Itaque quemadmodum dudum statum provinciæ hujus, in quâ iam per annos XXI, & quod excurrit, honestissimâ conditione vixi, delineavi calamo meo, & iam pari modo Reip. formam, quâ reguntur ij, qui inter flumina Flevum & Lavicam habitant, descripsi, eique descriptioni, quod res poscebat, de veteri totius gentis nostræ genuinâ atque integrâ libertate, ad asserendam veritatem, διατριβὴν *brevem præfationis loco præmisi, sic ad ea, quæ hujus generis ad patriam meam pertinent, qualia fuère sub primis Comitibus, & qualia sunt hoc tempore, quod præcipuum fuit instituti mei, breviter exponenda me contuli. Continui verò me intra istos terminos, quibus Comitatus Frisiæ Orientalis, cujus Ordines ad comitia convocantur, & suffragij ius in ijs habent, continetur. Reliquæ enim partes eiusdem Frisiæ Orientalis in Visurgum flumen vsque iuris publici secùndum libertatem nihil penè retinuère, & pelræque dominis peregrinis parent, ad scopum meum non pertinent. Sicuti autem ubique, sic etiam heic potissimum studium veri habui. Quam ob causam mirum non fuerit, si non omnibus ea, quæ heic scripsi, ex æquo placuerint. Homines enim omnes sumus, & humana patimur, & affectibus ac studijs varijs in errores, vt dicam lenissimè, abripimur. Et qui hoc modo abripimur, veri lucem non satis æquis animis possumus ferre. Gratiam verò mihi habituram posteritatem haud despero. Vobis autem, viri Amplissimi, præstantissimi, clarissimi, hoc qualecunque opusculum meum inscribo ac dedico, ob has causas. Primùm, quia civitas vestra, cui vos*

præsidetis, totius regionis hujus, de quâ heic ago, cui, Comes ut Comes imparat, decus est præcipuum, & Reip. robur validissimum. Deinde, quia de Politiâ & jure ejusdem civitatis vestræ, ac de Ecclesiâ, quæ apud vos est, prolixissimè disseritur in hoc libello. Denique, quòd vestra in me benevolentia à multis annis, mihi fuit, & etiam nunc est, perspectissima: cui benevolentiæ hoc qualecunque observantiæ meæ in vos officiosæ σημεῖον si offeram, haud alienum ab officio me facere existimo. Addidi verò Syntagmati huic accuratam Descriptionem Chorographicam ejusdem regionis extensam in Visurgum flumen, quam concepi antè annos complures, nunc verò recognovi, paucis in partibus, præsertim in eâ, quæ pertinet ad urbem vestram, ob magnas ejus, quæ scriptionis prioris tempora secutæ sunt, mutationes. Eam unà cum reliquo Syntagmate vobis etiam inscribo atque offero, vos rogans atque obsecrans, ut utrumque, quod offero, benignè accipere, & patrocinio vestro, sicubi erit opus, commendatum habere, & in his offerentis animum potiùs, quàm quæ offeruntur, spectare, non dedignemini. Sic vos æternus & Omnipotens universorum arbiter bono Reip. & Ecclesiæ, cui vos tutores & nutricij dati estis, inter circumstantia pericula varia sub umbrâ alarum suarum diu incolumes protegat & conservet pro bonitate suâ. Amen. Valete. Prid. natalis Christi Servatoris, anno æræ Christianæ M. DC. XV. *Groningæ.*

A. A. V. V.

observantiss.

VBBO EMMIVS.

VBBO-

VBBONIS EMMII

DE FRISIA ORIENTALI, ET REIP. EIVS STATV SVB PRIMIS COMITIBVS.

ORIENTALIS Frisia ab Amaso & Dullarto in Occasu, à Visurgi in Ortu terminata, longior quàm latior secundùm littus extensa, nulli Frisiæ partium fæcunditate & fælicitate cedens, quà littori propinquat, portubus commodis frequens, oppidis & foris & egregijs vicis plena, alibi a me descripta est prolixè. Regio quondam liberrima; in quâ comitiorum totius gentis liberæ locus proprius, velut libertati quædam dicata area erat, quem VPSTALLESBOMVM dicebant in Auricano agro, à prægrandibus & vetustis quercubus, in patenti campo ingentes ramos in latũ porrigentibus, juxta quos sub cælo, velut Deo teste, comitia agi solebant. Sed, ut ante ostendi, ambitione virorum nobilium inter se certantium diminuta sensim popularis libertas in principatum desijt: cujus principium à primo Comite VLRICO fuit. Principatus autem talibus fuit legibus circumscriptus, ut à libertate non longè recederet. Nam populus quanquam civilium tumultuum ac bellorum pertæsus non illibenter sui sanguinis principem ferebat, qui concordiam & quietem tueretur, & ius ex legibus diceret, tamen a reliquâ libertate & jure suo a maioribus accepto haud quaquam discedere volebat. Et Cæsar, cùm Vlrico honorem novum conferret, & principatum confirmaret, expressissimis verbis, vt expressioribus non posset, libertati & juri populi canit: quod in Historiâ, recitato. Cæsaris diplomate, ostendi. Libertas autem populi cujusmodi fuerit proximis antè Vlrici initia annis, formula fœderis demõstrat anno M.CCCC.XXX contra Focconem Vconis Leranum ab Ordinibus populi hujus percussi; cui feriendo ipse Vlricus cum fratre & patre, & pater Enno quoque subscripsit. Demonstrant item transactiones, pacta, conventa ab eisdem Ordinibus cum Fecconis liberis & ejus socijs, anno M.CCCC.XXX. M.CCCC.XXXI. M CCCC. XXXIIII. inita, quæ omnia Ordinũ libertatem aut majorem quàm erat inter Lavicam & Flevum, aut non minorem clamant, & à me exposita sunt Historiarum libro XXI. Nec licuit Vlrico, nec viduæ ipsius post eum crudo adhuc principatu multum de libertate populi delibare. ENNO filius ejusdem, nec studium videtur habuisse libertatis premendæ, nec diu in principatu fuit. Alter verò filius EDSARDVS, heros inclytus, & post regum tempora in hac gente maximus, amator populi mirificus, & à populo plus pene quám par erat, aut quàm credi poterat, amatus, ita moderatus imperium est, ut nec commoda negligeret domus suæ, nec committeret, ut depressâ libertate, aut imperij duritie populus vel hilum quereretur: Interea Transiedani omnes bello oppressi, dein Rustri cis Iadam, VVangri, Ostringiorum maxima pars, qui nunc Ieveranâ ditione tenentur; demùm Harlingij Esensi & Witmundanæ præfecturę subjecti Rectorum suorum ambitione a principatu domus Vlrici & Rep. communi hujus regionis inter Amasum & Visurgim discesserunt: apud quos publica res in dominatum vertit. De quibus quicquam dicere amplius nobis hîc non libet. De ijs enim quibus aliqua libertatis species superest, scribere tantùm constitui. Defuncto Edsardo, sub filio ejus ENNONE, ac secutis temporibus sensim plus vitij libertas fecit, donec tandem sub EDSARDO II Ennonis filio usqueeò perlapsa res est, ut instauratione omninò haberet opus. In principatu Comes, qui rebus præerat, universæ Reip. præsidebat, imperium & jurisdictionem in omnes tenebat soli Cæsari subjectus, bonum publicum domi forisque curabat; injurias prohibebat, singulorum jus defendebat, fines patriæ contra

Status Reip. sub primis Comitibus.

Status Reip. labasc. cens.

vim

vim externam tuebatur: in eum finem arces munitas poſſidebat, vectigalia &
tributa capiebat. Verùm nec vectigalia inſtituere augeréve, nec tributa poſcere
ſine conſenſu populi fas ei erat. Itaque ſi ijs opus habebat, conventum Ordi-
num indicebat, in eo neceſſitatem Reip. exponebat, ſubſidia petebat; aſſen-
tientibus Ordinibus, & obtinebat petita, & gratias agebat; abnuentibus, rem
miſſam facere cogebatur. Sic nec bellum ſuſcipere, nec militem conſcribere, nec
fœdus cum exteris ferire, ſi id populo oneroſum eſſet, nec leges ferre, abrogare,
mutare abſque eorundem Ordinum voluntate ei licebat. In alijs rebus mino-
ribus conſilio paucorũ Delectorum utebatur. Ordines populi quondam erant,
cœnobiorum antiſtites, nobilitas, civitates, plebs ruſtica. Sed mutatâ religio-
ne, antiſtites ex Ordinum numero ſunt diſpuncti. Nobilium alij juriſdictio-
nem habebant, alij non habebant: vtrique tamen pari jure in comitijs erant.
Civitates erant tres, EMDA, NORDA, AVRICA, quibus conſules & ſena-
tores domi prȩerant. Plebs ruſtica in prȩfecturas ſeptem diſtributa per præfe-
Iudiciorum ratio. ctos à Comite datos regebatur. Iudiciorum ratio facilis & ſimplex erat. Ab
imis tribunalibus ad judicem municipalem, aut ad ipſum Comitem, à quo po-
teſtatem judex tenebat, erat appellatio. Iudex compendio cauſas cognoſcebat,
& definiebat: Comes aut delegatos judices dabat, aut ipſe cum delectis conſilij
juris, & juriſconſultis in tribunali ſedebat, & controverſias expediebat. Si quis
ſententiâ Comitis ſe læſum putabat, aut cum ipſo Comite litem habebat, is
Cæſarem, aut Cameram Cæſaream adibat, & indè judicij juriſque copiam pe-
tebat: quanquã id fieret rariſſimè. Nobilitati, civitatibus, plebi ruſticæ ſua jura
à majorib. per manus accepta conſtabant. In hac ſervitia aulica rara, eáque pre-
caria tantùm, ac ſpontanea. Sed omnibus his in deterius lapſis, & Reip. ſtatu
penè mutato, querelis ad Cæſarem delatis Cæſar ſuccurrit, populi jus, comitio-
rum uſum, & quæ iſtuc pertinent, inſtauravit, juriſdicundi rationem certam
conſtituit, incertam ac fluctuantem ſuſtulit. Quæ quoniam acerba aulæ erant
abuſibus adſuetæ, ægrè ſunt admiſſa, ac varijs modis tardata, alia atque alia im-
pedimenta injecta: tandẽ ad tumultus & arma quoq; deventũ. At intervenien-
tibus vicinis Ordinibus Belgicis tumultus compreſſi, contentione ſæpè recru-
deſcentes, ſæpè rurſum ſedatæ, controverſiæ compoſitæ, denique cuncta concor-
diæ ac quieti reddita. Onera plebis ruſticæ, & ſervitia aulica, quȩ varijs modis
ſenſim obrepſerant, ampliſſimâ pecuniâ annuâ redempta: tribunalia inferiora
reformata, prȩfecti & judices legibus circumſcripti: civitatum jura priſtino ſta-
Dicaſterium provinciale. tui reſtituta, aut facta meliora. Imprimis Iudicium ſuperius conſtitutum per-
petuum, in quo è Nobilitate patriâ tres, Iuriſconſulti ſex ſedent, liberalib. ſti-
pendijs ab Ordinibus ornati. Præſes ejus eſt è Nobilitate; Propræſes ex juriſpe-
ritis. Hoc ſummam totâ regione juriſdictionem habet, ad quod à ſententijs
omnium tribunalium inferiorum provocatur. Formatum primùm & inſtitu-
tum autoritate Cæſaris, ſed ob vitia, quȩ obrepſerant, refictum. Etenim Co-
mes, quia nominationem omnium habebat, qui in judicio ſedebant, conſilia-
rijs aulicis, ſpeciali ſibi fide obligatis, dicaſterium repleverat, eorumque operâ
vtplurimum alijs in negotijs utebatur: quod ab inſtituti ſcopo toto cœlo aber-
rabat, & litigantibus imprimis erat noxium. At interventu eorum, quos dixi,
eò reducta res eſt, ut amotis pleriſque alij ſurrogarentur populo grati: ſimul lex
hæc addita, ut omnium munus ſit perpetuum, nec liceat Comiti quenquam lo-
co deijcere, niſi collegæ cum ob commiſſum, aut cauſam aliam collegio indig-
num per ſententiam judicaverint: At cùm morte, aut ſponte ſuâ aliquis locum
vacuum fecerit, ut collegæ intra tempus menſtruum per ſuffragia tres edant,
quos idoneos exiſtiment, & ex his Comes unum deligat, qui decedenti ſucce-
dat. Omnes nomine Comitis jus dicunt, & ab eo poteſtatem judicandi acci-
piunt: ſtipendia verò ex ærario Ordinum capiunt. Sedem tribunalis habent
AVRICÆ in regionis medio, alioqui loco non ſatis commodo. Et quidem
Præſes

EMDA civitatum Frisicar. ad mare Oceanum Ocellus, et Ecclesiarum Belgicarum quondam mater. proximis annis mirum inmodum crevit, ad latus Boreum moenibus prolatis et septem propugnaculis aucta, Orientem versus ad Amasii flumen, cui adiacit, fortißimo itidem propugnaculo munita.
Quæ punctis adumbrata sunt, in Urbe novâ, speramus brevi veteri urbi nil conceßurra, vijs, pontibus, ædificijs, etc.
De Nieuwe Ni. poort
Bol poort
d'Nieu bolten poort
Nieu poort
De bolten poort
Nieuwe markt
E
De Stadt haven
d'Borch
B
A
AMASUS FLUVIUS

Nobiliß. Ampliß. viris, virtute, doctrinâ, dignitate præstantißimis dominis Consulibus &
SENATORIBUS
inclytæ civitatis
EMDANÆ,
Offert
Nicolaus Geilkerck 9. *scupt. A.º 1616.*

A, de Groetekerck. F, de Kraen.
B, des Gr. Casteel. G, die Ooster pijp.
C. Het Raedt-huis. H, Vischmarckt.
D, t'Gast huis. I, d'Blaw toorn- eñ tol-huis.
E, d' Waegh,

d'Nieuwe Noorder poort.
Auricker dwinger
d'Noorder poort.
het Nieuwe kerck hoff
Brug straet
Valder
De heren port
vulgo
Die Eems.

Præſes cum collegis duobus ex juriſconſultorum ordine ibidem juriſdictioni vacant aſſiduè, niſi cùm eſt juſtitium: reliqui quater quotannis iſtic conveniunt, & forũ agunt, cauſas ſcilicet cognoſcunt, & ſententias ferunt. Lege verò vetitum eſt, ne primo, ſecundo, tertio gradu cognati aut affines in collegio aut judicio hoc ſedeant. Iudicant omnes cauſas civiles per appellationem iſtuc devolutas, quæ L. aureorum pretio non ſunt minores: ac juriſdictionem habent in omnes Comitis miniſtros, officiarios, præfectos, viros nobiles, atque in ipſum adeo Comitẽ: & cognoſcunt quoque cauſas criminales, in quibus injuriam ſibi fieri regionis hujus incolæ arbitrabantur. Quod ſi quis ſuſpectum dicaſterium habeat, ei conceditur, ut actione conſummatâ acta omnia bonâ fide mitti curet ad juriſconſultos alicujus Academiæ, & ut id, quod ij de cauſâ judicant, a dicaſterio promulgatum ſententiæ vim teneat. Hęc æquabilis & firma expediendarum cauſarum & controverſiarum, & tuendæ juſtitiæ ratio: ultra quam ſi quis tendere longiùs velit, ei appellare Cameram Spirenſem, quæ eſt Imperij Germanici, aut Cæſaris tribunal aulicum licet. Huic δικαστηρίῳ ſcriba eſt à ſecretis, chartarum & actorum omnium cuſtos, qui eodem deſignatur modo, quo judices ipſi: & amanuenſis hujus, & cauſarũ procuratores quatuor, & pedellus, & curſores, & oſtiarius, alijq́; id genus miniſtri, qui toti in poteſtate collegij ſunt. Et Comes, quoniam & actor & reus fit apud hoc tribunal, procuratorem generalem ibidem habet ſemper in vtramque partem pro domino ſuo paratum. Qui idem Comes niſi judicatis pareat, nec tamen Cæſarem Cameramq́ue appellet, tenentur judices poſt admonitionem tertiam, hac de re querelas deferre ad populi ordines; & ab his auxilium rogare. Non libet hoc loco de judice provinciali ſcribere, cujus olim peramplum munus; nunc nomen tantùm retinet, injuriarum potiùs quæſitor aut mulctarum magiſter jam dicendus: nec de eo, qui in ſcortationes, & id genus peccata inquirit, & reos pecuniâ emungit. Qui ſi in indicendis mulctis exorbitent, ſententiæ eorum a dicaſterio poſſunt reſcindi. Omitto quoque judices eos, qui aggeribus & aquarum clauſtris præſunt hac in regione: quorum perhoneſta & patriæ utiliſſima eſt curatio, & poteſtas lata, de quâ abundè nobis eſt in prioribus dictum.

De collegio aſſignatorum, deq́ue Ordinum deputatis, qui collegio huic, poſcente re, adſiſtunt, poſtea dicam.

CIVITATES FRISIAE ORIENTALIS, ET PRIMVM EMDA.

SVNT in regione hac, quæ communem Remp. ſub uno capite adhuc tuetur, civitates omninò tres, EMDA, NORDA, AVRICA: ſed valde diſpares inter ſeſe. EMDA cæteras opibus, ſplendore, libertate, populi frequentiâ, negotiationum magnitudine, ſitus commoditate procul antecedit, & non hujus ſolùm regionis ſed univerſę Friſię ocellus eſt. De quâ quia ſcripſi alibi prolixius, non libet eadem hîc repetere. Illa verò tantùm memorabo, quę ad ordinem civilem, & εὐταξίαν eccleſię pertinent, & quę cum his cohęrent. Fuit quondã EMETHA (ſic enim nomen ejus in codice è membranis vetuſtiſſimo CCC. XL ante annos in ipſâ Friſiâ ſcripto formatum invenio.) Oppidũ exiguum, mœnibus tenuibus & anguſtis incluſum, ſed tamen etiã tũ & ordinę & jure civili gaudens. Antiquitatem ejus, & pręcipuũ in totâ iſtâ viciniâ jus probat idem ille codex, qui oſtendit jam CCC. LXX ante annos pondera monetamq́ue Emethanam celebria & in uſu communi poſita illic fuiſſe. Nam memorat, cùm Amaſani, Broecmoerij, Nordani, alijq́ue ejus orę duodecenni bello colliſi fuiſſent, anno demùm æræ Chriſtianæ M. CC.

XXXIV. rem inter eos compositam esse, & convenisse sic, *ut Nordani victi victoribus mille marcis auri puri, & quinquies mille argenti satisfacerent pondere & monetâ* EMETHENSI. Quod arguit malam eorum fidem, aut gravem errorem, qui persuadere rerum Frisicarum ignaris conati sunt, CLX ante annos Emdam viculum fuisse vilissimum, præter piscatorum tuguria nihil complexum. Succedenti ævo, cùm jam ambitio Nobilium invaluisset per omnem Frisiam cœpissetque libertati populi non ruri solùm, sed etiam in oppidis passim officere, *Abdenij* etiam apud Emdanos caput extulêre: Ex quibus primus VViardus Luverdi filius non *Hautlingium*, ut ferè cæteri è nobilitate, quod πρωτεύοντα significat, sed Drosten/ id est, præfectum vocitabat; quod potestatem significat ab alio acceptam, eratque appellatio priore inferior. Quanquam posteri ejus *Hautlingij* quoque dici voluerunt, ut apud Snecanos eodem sæculo Boccamæi, apud Leoverdianos Cammingij, apud Franekeranos Sijardæi, apud Bolsuerdios Iuwingij aut Iongamæi: Et qui inter eos familiæ princeps erat, præposituræ quoque titulo utebatur, quæ erat ἐφορεία sacri ordinis. Interea tamen oppidum suo jure, suâque libertate fruebatur uti oppida alia, quæ jam recensui, sub *Hautlingis* suosque quoque judices ac senatum quendam suum habebat. Hoc quippè nomine magistratum suum oppidanum oppidani afficiebant. Qui idem magistratus eodem nomine dictus adhuc in usu erat per aliquot annos, cùm Hamburgenses postremo *Abdeniorum* oppresso, salvo oppidi jure, oppido sunt potiti. Pauloque post eorundem Hamburgensium tempore judicum nomen cum nomine Consulum, id est, *Borgermagistrorum*, est commutatum. Quod anno æræ Christianæ M. CCCC. XL, aut proximo, factum esse reor. Nam anno M. CCCC. XLII, & deinceps perpetuò à Consulibus signata instrumenta contractuum reperio. Mansitque is mos porrò sub Comitibus, atque adeò ad nos pervenit. Consules verò illi & senatores fuêre perpetui, uti series Consulum per annos digesta ostendit: ijque non Comitum ministri erant, & ab ipsorum nutu pendebant, sed sub præsidio ac imperio eorum, in quorum fide unà cum oppido erant, Reip. oppidanæ consulebant, oppidanisque jus dicebant: ad quos ante annos CX cùm scribebant Comites, amicos suos eos nuncupabant, magisque, si quid vellent, quod ad jus publicum pertineret, ab ijs id petebant quàm imperabant. Docent hoc literæ complures à Thedâ, Ennone, Edsardo scriptæ, quæ adhuc adservantur. Sed res sensim prolapsa eò memoriâ nostrâ devênit, ut qui in consulatu senatuque erant, non se curatores Reip. civilis, sed ministros Comitis esse, eique soli obsequium se debere faterentur. Quod cùm cumulandis in civitate gravioribus malis esset, tandem motus civiles dedit, per quos anno æræ Christianæ M. D. XCV. orbis Reip. in urbe est conversus. Nam abdicato universo illo senatu nouus à civibus est constitutus, in quo quatuor consules, octo senatores essent. Et cùm utraque pars Ordines provinciarum sociarum auxilia rogassent, hi intercedentes rem composuêre. Quâ compositione id, quod à civibus in constituendo senatu novo erat actum, est confirmatum.

Conventio Delfsilana.

Simul sic convenit, ut concilium XL-virûm, quos conservando juri & commodis civitatis contra consilia Comitis & veteris senatus cives jam dudum ediderant, in civitate maneret in certos usus postea dicendos: Consulum & senatorum munus posthac biennе esset, nec tamen omnes simul honore ac munere decederent, sed singulis annis consules duo & senatores quatuor: inque horum locum totidem alij succederent: mutatio hæc fieret quotannis surgente mense Ianuario: fieret verò hoc modo. Concilium XL-virûm Calendis Ianuarijs in curiâ coactum tum ex sese, tum ex omni civium numero per suffragia designaret viros quatuor consulatui gerendo idoneos, atque item octo senatorio loco dignos, eorumque nomina ad Comitem sine morâ mitteret: Comes ex prioribus duos consules, ex reliquis quatuor senatores deligeret, eosque Emdæ in curiâ die VII Ia-

VII Ianuarij ederet, ac per aliquem suorum jurejurando obstringeret, quo ij pollicerentur, & Comiti & civitati fideles se futuros, jus incorruptè, sine odio, sine gratiâ dicturos, pacta Delfsilana pro viribus servaturos: tum statim totidem alij consules & senatores, quorum vices essent, id est, qui biennium jam explessent, exautorati munere decederent, locumque succedentibus darent: Atque hoc semper in orbem recurreret. Ita senatus certiùs formatus, & virorum XII factus, quem proximis annis Comites abusi jure suo minuere, augere, sæpè ad paucissima capita redigere pro arbitrio suo solebant. Præterea statutum, ut senatus hic ceu magistratus ordinarius civitatem regeret, jus diceret, ordinem rebus civilibus daret, muneribus quos vellet, præficeret, quæ ad custodiam urbis, ad arma, ad vigilias, & quæ similia sunt, pertinerent, constitueret pro arbitrio suo, sodalitatum civilium, quales sunt mercatorum, hominum nauticorum, opificum, leges in potestate haberet, eas signo suo confirmaret, mutaret, abrogaret, prout expedire videretur Reip. civili, literas publicas commeatus maritimi nautis præstaret, criminum reos in urbe prehenderet, cives, incolas, peregrinos, eosque pro meritis puniret, sed citra pœnam capitis: reos capitis captos custodiæ Comitis traderet: qui si cives essent, aut civitatis incolæ, eorum causa conjunctim à Comite & senatu, aut eorum delegatis pari numero cognosceretur, idque, quod plurium suffragijs judicatum esset, ad jurisconsultos Academiæ alicujus, aut ad tribunal Scabinorum examinandum mitteretur, probatumque illic executioni daretur: peregrini verò judicio Comitis & præfectorum ejus relinquerentur: in novam civitatem, cui VALDERÆ nomen, quæ hactenus præfecto Comitis paruerat, idem jus ac eandem potestatem senatus haberet, quam in civitatem veterem, vectigalia legitima & probata uti hîc, sic illîc caperet, vallum intermedium utramque civitatem ad id usque tempus separans dirueret, solumque complanatum in usum civitatis verteret, Comiti pecuniâ certo modo satisfaceret: arx Comitis, quam initio motus occupaverant cives, & munitionibus, quà civitatem spectabant, exuerant, nullo unquam tempore rursum muniretur, fossa compleretur; præfectus juridicus ei non daretur, nisi civitati gratus: munitio nova intra extráve urbem, præsertim ad Amasum Fl. supra infráve eandem urbem, per quam impediri quoquo modo commercia possent, à Comite nulla excitaretur: Ecclesiæ libertas in eligendis verbi ministris, in habendo seniorum collegio, & reliquo ordine, reliquisque ad pietatem facientibus exercitijs illæsa conservaretur: doctrina alia, quàm quæ recepta jam dudum est, publicè in vrbe non doceretur, neu diversæ religionis exercitio locus daretur: scholarum ratio in arbitrio solîus senatûs esset. Concilium XL-virûm non coiret nisi copiâ à consule præside rogatâ: loca in concilio suo seu morte, seu quo casu alio, vacua facta ipsum suppleret, cooptatis per suffragia successoribus ex toto corpore civitatis electis, ijque electi apud Concilij præsidem jure jurarent. Atque omnia hæc à partibus probata & signata tum sunt, & rogati generales provinciarum sociarum Ordines, ut & ipsi eadem subscribendo & signando rata haberent, & defensionem eorum contra violatores in se reciperent. Idque factum. Iurant in hæc consules & senatores, quoties initio muneris sui Comiti & Reip. se obligant, & qui in concilium juratum coaptantur, cùm apud præsidem concilij jusjurandum deponunt. Hæc conventio DELFSILANA vulgò dicta est à loco, quo est inita, fundamentum primum reformati status civitatis: Ideò prolixius hîc à me est exposita. Ea ob æquitatem manifestam de verbo ad verbum repetita, & solenniùs confirmata est à Cæsare Rudolfo II anno M. D. XCVII: Ordinum tantummodò Belgicorum nomen dispunctum, ipsiusque Cæsaris reposita autoritas. Quinimò repetita est hæc Cæsaris sanctio anno M. D. XCIX à morte Comitis Edsardi, cùm de imperandi & parendi conditionibus ageretur

tur inter Comitem Ennonem. Edſardi filium, & populi ordines; eſtq́ue ceu norma & baſis paciſcendorum uſurpata & locata ab ipſo Comite, atque ita novo contractu, novâ ſanctione denuò roborata. Eodemq́ue illo anno, menſe Novembri, ſecuta eſt apud Emdanos Comitis Ennonis inauguratio, in quâ & ipſe conceptis verbis promiſit, ſecundùm has ſe leges imperaturum, & civitas viciſſim pollicita eſt, ſecundùm eaſdem ſe quoque in obſequio ejus futuram. Verùm Thomas Frantzius Cancellarius, homo nequiſſimus, nequiſſimis conſilijs ſuis brevi tempore, cuncta hæc rurſum turbavit. Quid turbaſſe hæc eum dico? exitiali bello velut dira Megæra miſerrimam regionem afflixit graviſſimè. Quod bellum domandis omnibus Ordinibus regionis paratum, præcipuè autem ad Emdanos ſub jugum cogendos inſtitutum cùm ſatis deſæviſſet, & omne genus malorum populo dediſſet, tandem tamen vertit in contrarium. Nam cùm autoritas vicinorum Ordinum rurſus interveniſſet, ad quos decurrerat ipſe Comes belli finem quærens, novæ tranſactioni res eſt permiſſa. *Tranſactio Hagana.* Ea, quæ ex loco HAGANA eſt nuncupata, uti fons fuit aliorum in Rep. totius regionis inſtitutorum bonorum, quæ deinceps ſunt ſecuta, ita Emdanæ civitatis jus multò fecit melius. Nam ſenatûs conſtituendi, conſules ac ſenatores mutandi, aut in honore ac munere relinquendi quotannis ipſis Calendis Ianuarijs concilio XL-virûm poteſtas liberrima eſt data: confirmatio & jurisjurandi poſtulatio Comiti relicta: quo jure niſi is utatur antè exitum diei ſeptimæ Ianuarij, convênit, ut acta XL-virûm nihilominus ſint rata, & deſignati ab ijs jusjurandum dicant apud concilium XL-virûm: Senatui conceſſum, ſuburbia, quæ magna ſunt, cum vrbe conjungere, vallo ac foſſâ cingere, juriſdictioni ſuæ ſubjecta habere, nec minus juris illic tenere, quàm tenet in ipsâ urbe: pro ceſſione hac pecuniâ ſatiſfacere Comiti vel ex ipſorummet comparatione inter ſe, vel ex arbitrio bonorum virorum utrimque delectorum: datum quoque civitati in ſumptus novarum munitionum & uſus alios de ſuo tributum conferre, ſed ſine onere Ordinum reliquorum. Præthereà quietis publicæ gratiâ, ſenatui permiſſum militum cohortes centenarias ſex aut ſeptem conſcribere, alere, in urbe habere impendio omnium totius regionis Ordinum, ijſq́ue præfectum generalem dare, juraturum Comiti, Ordinibus, & civitati Emdanæ, militibus his ſe non uſurum niſi ad conſervandam civitatem contra vim externam, & motus externos. Signata conventio hæc menſe Aprili anno M.DC.III. Eam ſecuta eſt paulò pòſt Ordinum, quorum intererat, approbatio, & hanc deinde tranſactio cum Emdanis de parte ſextâ omnium onerum, quæ toti regioni communia ſunt, ferendâ. Demùm anno M.DCVI vergente, formatum eſt collegium VI-virorum adminiſtrandæ pecuniæ publicæ, poteſtaſq́ue ejus definita; de quo dicetur ſuo loco. Sic rurſum omnia & quieti certæ & concordiæ reſtituta. Sed denuò per eundem Frantzium, ſemper aliquid mali parturientem, novis turbis cauſæ datæ. Quibus componendis, petente ac rogante Comite legati ampliſſimi ab ijſdem vicinis Ordinibus huc miſſi anno M.DCXI: quorum operâ diligenti ac fidâ Oſterhuſæ in generalibus populi comitijs omnes controverſiæ inter Comitem & univerſos ejus ſubditos, unâ exceptâ Emphyteuticâ causâ, feliciter ſunt finitæ, multiſq́ue rebus melior ordo datus, cuncta hæc, quæ jam de Emdanis rebus dixi, confirmata rurſum, rurſumq́ue dubiorum interpretes, & tranſgreſſionum vindices ijdem vicini Ordines Belgici nuncupati. *Tranſactio Oſterhuſana.* Factum anno jam dicto, menſe Majo. Ab hoc tempore Emdæ tranquillitas in Rep. manſit: ſenatus XII-virûm, quorum quatuor conſules, octo ſenatores, caput civitatis, ex formulâ conventionis Haganæ, quotannis à XL-viris conſtitutus. In quo hic modus obſervatur. *Modus eligendi ſenatum Emdæ.* Ipſis Calend. Ianuarijs poſt ſacra in templo peracta horâ XII meridianâ conveniunt in curiâ XL-viri. Illic in conſeſſu verba facit præſes concilij, monetq́ue omnes, ut memores fidei, quam

quam Reip. debent, optimos quosque eligant, qui in annum surgentem præsint civitati: simulque ad preces Deo dicendas, ut is gratiâ suâ ipsis adsistere velit, hortatur seriò. Mox precibus finitis, submonente eodem præside singuli ordine secedunt ad mensam commodo ad eam rem loco intra idem conclave positam, atque illic in chartulâ, cujusmodi multas ibidem paratas inveniunt, virorum quatuor nomina, quos maximè idoneos gerendo in eum annum consulatui existimant, consignant, chartulamque convolutam in urceum ligneum conjiciunt, cujus collum non amplius est, quàm ut manus per id ipsum in alveum ejus immitti possit. Quo ab omnibus facto, præses easdem illas chartulas ordine alias post alias ex urceo, qui coram eo locatus est, depromit, claraque voce nomina in singulis notata recitat. Ea recitata concilij scriba excipit, & in aliam chartam refert, hac servatâ ratione, ne quod nomen, quanquam sæpè recurrens nisi semel annotet. Tum sine morâ chartulæ omnes eductæ igni dantur, ac nomina à scribâ consignata, eo ordine, quo ab ipso signata sunt, ex eius chartâ, clarâ iterum voce recitantur. Mox patinæ duæ ligneæ circunferuntur, quarum altera numos habet æneos semunciales numero XL, signatos voculâ affirmante **ja**/ altera similes alios eodem numero & pondere, signatos vocabulo, **neen.** Ex utraque harum cùm quilibet XL-virûm numum sibi sumpsit unum, scriba confestim pronunciat ex chartâ suâ nomen primo loco scriptum, ut id in suffragia mittatur: statimque ex concilio duo circunferunt per ordinem pocula totidem lignea angusti oris, in quorum id, quod prius est, singuli sedentes suffragium dimittunt affirmativum, negativumve, prout ipsis placet: in altero, cæteri solummodò numi recolliguntur in usum reliquæ actionis: Deinde numi omnes ex priore poculo, qui soli suffragiorum vim habent, in capite mensæ, ubi præses sedet, effunduntur: cæteri è poculo altero in ejusdem mensæ parte oppositâ. Quibus administratis, evestigiò præses cum collegis tribus, qui proximè ei assident (quatuor enim sunt in concilio, qui per vices præsident,) diribitores suffragia affirmantia à negantibus separant, dinumerantque: ac numerus sine morâ clara voce à præside pronunciatus cum nomine ipso, de quo quæsita suffragia sunt, à scribâ in chartâ notatur. Atque hæc actio pari ratione de cæteris omnibus, quorum nomina edita, & à scribâ in chartam relata fuêre, repetitur: quique ex his quatuor numero plurima suffragia affirmantia tulisse reperiuntur, hi consules electi habentur. Tum in continenti ad senatores designandos itur, modo atque ordine eodem. Singuli enim ex concilio nomina virorum octo in chartulâ scribunt, quos præ alijs idoneos obeundo in istum annum muneri senatorio arbitrantur. Mox reliqua peraguntur ita, utì jam est expositum; nec antè actionis finis fit, quàm octo senatores per plurima suffragia fuerint designati. Acta verò omnia lex silentio premi jubet usque ad diem VII Ianuarij, ad quem diem Comes de omnibus è vestigiò certior factus per literas, ex lege mittit aliquem suorum, qui acta concilij nomine ipsius rata habeat, & electos jusjurandum poscat, in eadem curiâ præsente concilio toto. Quod si Comes aut nolit fortè, aut negligat hoc facere, nihilominus, ut ostendi antè, electio rata tenetur, electique jusjurandum præstant apud eosdem XL-viros præeunte verbis concilij præside. Ac tum demùm electorum nomina, consulum primùm, deinde senatorum, è curiæ loco sublimi affusâ & auscultante populi multitudine publicantur. Iurant verò in eam sententiam, quam supra recitavi, cum de pactis Delfsilanis agerem, expressimque hoc pollicentur, à pactis conventis & transactionibus non se recessuros, imò asserendis ijs & tuendis omne studium & fidem adhibituros. De potestate quoque senatûs ibidem dixi: de quâ post per secutas conventiones detractum nihil, imò eadem clarissimis verbis, ac planioribus quàm in pactis ijsdem Delfsilanis confirmata & sæpius sancita. Ejus est universam Remp. oppidanam curâ suâ complecti, de *Potestas & jus senatus*

cti, de eâ deliberare, ſtatuere, cæteros civitatis ordines, cùm placet, & quos placet accire, & eorum conſilia cognoſcere, in omnes imperium legibus & pactis conforme habere, munera publica ordinare, mutare, nova quoque, ſi poſcere videatur uſus civitatis, inſtituere, ijs præficere, quos vult, poteſtatem prorogare quàm diu vult, & abrogare cùm vult: aliaque priùs recitata. Omnium in ſenatu par dicendæ ſententiæ, ferendique ſuffragij jus. Sed conſules dignitate, autoritate, loco ipſo, in multis quoque rebus poteſtate cæteris præſtant. Nam conſeſsûs loca prima ſemper tenent, velut principes ſenatûs, primi ſententias rogantur, & dicunt, apparitores habent, per vices trimeſtres ſenatui præſident: qui præſes eſt, primus negotia, quæ ex more aut lege ad eum plerunque deferuntur, audit, ſenatum convocat, negotia in ſenatu proponit, ſententias quærit, ſuffragia colligit, concludit, ſenatu ſententiam pronunciat. Idem legatis ac alijs petentibus ſenatum dat; litigantibus copiam citandi, detinendi, agendi apud ſenatum facit; ſigillorum civitatis, item clavium, quibus portæ & portus, & omnes aditus in urbem clauduntur & aperiuntur, cuſtos eſt; per vigilum præfectum excubitoribus nocturnis teſſeram dat, vocandi & prehendendi poteſtate præditus eſt. Longiùs tamen progredi nec ipſi nec collegis ejus abſque voluntate ſenatûs licet. Habet ſenatus à conſilio juriſconſultum, quem Syndicum vocant, cujus prudentiâ in cauſis publicis & privatis plurimùm vtitur, quique eam ob cauſam ſenatui frequenter aſſidet, ac deliberationibus intereſt: ac quanquam ſuffragij jus non habeat, multum tamen autoritate, cùm ſententiam ſuam exponit, poteſt, præſertim apud eos, qui prudentiæ propriæ diffidunt. Hunc locum à multis jam annis tenet ac magnâ cum laude tuetur conſultiſſimus & clariſſimus vir, doctrinâ, virtute, fide ſingulari planè eximius, & ingenij ſui monumentis æternùm victuris illuſtris IOHANNES ALTHVSIVS, ſincerâ ac peractâ amicitiâ mecum conjunctus. Præter eum ſenatus idem à ſecretis habet eruditione præſtantes viros duos, per quos, quæ ſcribenda ſunt, expedit, codices actorum conficit, curiæ ſcrinia cuſtodit, negotia domi foriſque multa peragit. Et hi vicariâ operâ ὑπογραμματέων ac amanuenſium aliorum utuntur, qui aſſiduò in Camerâ ſecretorum verſantur, & ſcribendo ſunt occupati. Syndici, & ſecretariorum, (liceat mihi hoc vocabulo etiam hîc uti, quanquam à conſuetudine veteris ſermonis Latini alieno) perhonorata ſimul & non infructuoſa ſunt munera. Apparitores tot ſunt, quot conſules, qui mandata ſenatûs & conſulum exequuntur: atque iſtis gradu major oſtiarius, qui curiam & conclave ſenatûs claudit & recludit, perpetuò conclavis oſtio, cùm ſenatus habetur, aſſidet, vocatos à ſenatu admittit & emittit, & ſimilia curat. A ſenatu proximum in civitate eſt concilium XL-virûm, quod ſæpè jam memoravi, natum poſtremis temporibus ante inſtauratam Reip. formam, libertate fatiſcente, ac in arctum redactâ, optimis quibuſque ex toto populo delectis, ac poteſtate mandatoque inſtructis ad tuendas libertatis reliquias contra ſenatum, & Comitem, cui ſe ſenatus mancipio dederat, & ad ea, quæ prolapſa jam erant, quantum res dabat, inſtauranda; ſed ſine motu multitudinis, legitimâ viâ juris, uti vocant. Idem rebus compoſitis, orbe Reip. converſo, uti antè oſtendi, in civitate relictum, non jam ſenatui oppoſitum, ut priùs, ſed ei ſubjunctum, vt in rebus magnis ſenatum conſilio fulciret ac juvaret, autoritatem aſſenſu & ſtudio ſuo firmaret, juſta decernenti auxilio eſſet; ſecus ſi quid fieri aut parari videret, quod cum libertate aut commodo civitatis pugnaret, ac res id videretur poſcere, modeſtè ſubmiſſéque ſenatum eundem moneret, vitiorumque emendationem peteret, concordiam civilem, quantum poſſet, foveret ac tueretur, curaret, ne aut civitas ære alieno, aut cives oneribus non neceſſarijs gravarentur, denique, quod caput rei eſt, in deſignandis ijs, qui conſulatu aut ſenatorio munere fungerentur, quotannis operam navaret

Syndicus.

Concilium XL-virum.

varet

varet Reip. & totius civitatis nomine jurejurando designatos obligaret. Et hactenus hoc quidem sic observatum est, ut senatus, si quod novum opus magni impendij, si munitionem novam pararet, si de tributo, de subsidio à civibus petendo, de vectigali novo instituendo, aut vetere augendo cogitaret, nihil acciperet, nisi consulto, & consentiente hoc concilio, concilium vicissim cum senatu concors summo, studio consilia ac voluntatem ejusdem in rebus hisce promoveret: in comitijs totius provinciæ cùm quid agendum, delectis senatûs concilium hoc concordiæ causâ non jure certo, sed senatûs permissu delectos suos utplurimùm adjunxit: in rebus cæteris nullis se miscuit, nisi fortè senatum de aliquo monendum putaret, quod ei licuit, ut & alijs civitatis membris. Sunt in concilio, ut dixi, præsides quatuor, consulum instar, qui concilium regunt. Horum singuli per vices itidem trimestres concilio præsident; quoties conventu opus est, concilium per ministrum scribam convocant: sed nec convocare, nec coire fas est nescio, aut non assentiente consule senatûs præside, à quo copiam rogare concilij præses cogitur, eamque facilè, si causam convocandi eidem consuli probet, ab eo impetrat. Convocandi symbolum numus est æreus ad singulos missus, cujus generis XL in hunc usum sunt in præsidis custodiâ. Locum conventûs ordinarium habet in curiâ, sejunctum à loco habendi senatus: in conventu præses proponit, & reliqua, uti in senatu consul, peragit. Nullum concilio huic imperium, nulla jurisdictio. Potestas, si qua est, intercedendi est: alia nulla est. Vt dicam, quod res est, meliùs Resp. haberet, si concilium hoc non nisi coràm senatu conveniret, coràm eodem deliberaret, sententias diceret, & conjunctim cum eo sua ageret omnia, exceptâ re, quam Calendis Ianuarij peragit. Hoc sine dubio ad alendam concordiam plus faceret, & à periculo discordiæ abesset longiùs. Cùm loca vacant in concilio, ipsum concilium optimos quosque ex omni civium numero, ut ostendi, per suffragia lectos supplendis locis cooptat, cooptatosque consilij præses sacramento obstringit. Hactenus de duobus præcipuis civitatis membris. Accedit his & tertium magni imprimis momenti & magni usûs, ad ordinem armorum & vigiliarum pertinens, quem optimum & accuratissimum civitas instituit statim post instauratum Reip. statum. Habet autem sic. Tota civitas suburbijs exceptis, divisa est in cohortes civium XXI, quarum XIII numerantur in urbe vetere, VIII in novâ, cui Valderæ nomen est. Quælibet verò cohors præfectum habet, & præfecti legatum, seu vices ejus gerentem & vexilliferum, omnes ex honestissimo civium ordine delectos, & muneribus istis maximè idoneos, & præter hos curatores alios inferiores ad imum vsque, quales sunt in cohortibus militaribus stipendio conductis. Supra cohortium præfectos sunt Quatuorviri, quos regionum magistros vocant, duo quidem in vrbe vetere curantes, & totidem in parte novâ, sed cohortium numero quas curant, impares. Hi cum cohortium præfectis collegium id conficiunt, quod dixi virorum XXV. in quo ipsi velut præsides sunt, & summam autoritatē tenent. Eliguntur à senatu, ab hoc potestatem accipiunt, huic jurejurando se obligant, fidemq; & obsequium promittunt: denique toti ab hujus nutu pendent, & in munere suo manent, quamdiu eidem senatui placet. At cohortium præfecti, cùm loca vacant, ab his regionum magistris, & reliquo collegio, hoc est, ejusdem generis, præfectis cooptantur ex ijs cohortibus quarum præfecturæ vacant: ijque in verba senatûs quoque jurant, & simul ad defendendam religionem publicè receptum, ut & ipsi Quatuorviri regionum magistri solenniter sese obstringant. Quorum si quis è viciniâ cohortis suæ emigrat in aliam, simul munus suum ponit, & successorem accipit. Legati præfectorum & vexilliferi, & qui infra hos in cohortibus curant, ab ipsis cohortibus eduntur. Collegium hoc coit in curiâ loco ei conventui destinato, raro sæ-

Armorum & vigiliarum ordo.

pius intra vertentem mensem quàm semel, nonunquam verò vix toto trimestri: in quo conventu res curationis suæ agitant, deque ijs constituunt. Si quis è numero præfectorum adesse non potest, locum ejus legatus aut vexillifer plerunque supplet: quibus alioqui locus in consessu aut collegio non est. Curant magistri regionum, & cohortium præfecti, ut vigiliæ diurnæ & nocturnæ rectè agantur, ut omnes in cohortibus armis benè instructi sint ex præscripto. Nam pro fortunarum modo alijs gravioris, alijs levioris armaturæ usus imperatur, secundùm quæ armorum genera singulæ cohortes in diversos ordines distinguuntur: quorum alij toto corpore à vertice ad genua, alij ad imum tantùm ventrem, alij solo capite ferro tecti sunt: alij ingentibus spathis seu gladijs, quos non nisi utraque manu vibrant, alij prælongis lanceis, alij moschettis, alij sclopettis, (utrumque portatilis tormenti genus est) utuntur: cuncti verò, ense ac pugione insuper accingere se necessum habent. Atque hæ cohortes servatis in orbem vicibus suis modò singulæ, modò binæ aut ternæ, ut usus aut periculum poscit, excubias agunt, ad quas cùm se parant, primum viritim ad ædes signiferorum, in armis colliguntur, deinde sub signis explicatis longo ordinatoque agmine per urbis regiones ac loca celebria progressæ, demùm in areâ, quæ inter curiam & pontem sublicium est, se sistunt: denique acceptâ illic nocturnâ tesserâ, in diversa urbis loca vigilijs destinata, discedunt. Tum reliqua fiunt more militari, excubiæque totâ urbe disponuntur, permutanturque in horas ratione accuratissimâ. Cuncta hæc geruntur è nutu senatus, à quo mandata Quatuor-viri, & cohortium præfecti accipiunt. Nec secus agitur à præsidio militari, quod in urbe est, imperante totius præsidij præfecto, administrantibus centurionibus, sed non nisi ex voluntate ejusdem senatus, in cujus fide præcipuâ præfectus est. Conjunctim quippe & cives & milites vigilias agunt, sed locis distincti. Ante biennium autem lege est cautum ut in qualibet cohorte civicâ delecti sint viri XX velut ordinis honoratioris, quibus quasi nobilium liberis à nobilitate nomen datum, qui ut à vigilijs nocturnis immunes sunt, sic partiti vices deni & deni bis de nocte statis horis obire urbis partes, ac vigiles visere, officijque negligentes corripere ac mulctare tenentur: hisque ductores dati duo, quos *corporales* vocant. Sumptum id à militiâ. Atque hic armorum excubiarumque ordo verè custos tranquillitatis & salutis publicæ est, ac civitatis robur: qui nisi in civitate fuisset his periculosis temporibus proximis, præsens status Reip. sine dubio pessum jamdudum ivisset. Ejus appendix magister vigilum est è civium numero à senatu electus, qui tesseram excubitoriam à præside Consule petit, & ad excubitores defert, vigilibus loca sortitò adsignat, vigilias cum alijs nonnunquam visitat, claves portarum ab eodem consule accipit, & stipatus apparitoribus duobus militibusque quatuor portas obserat reseratque, & claves ad eundem quoque consulem reportat. Quo cùm idem munus administrat ac per vices eodem modo obit alter, qui sub præsidio militari censetur. Sed ex tribus his præcipuis civitatis collegijs, ut ostendi prius, solus senatus totam juris dicundi potestatem in urbe tenet. Is verò ut negotijs majoribus vacare rectius possit, pro jure suo tribunal inferius constituit, in quo lites viliores, & quæ pretium aureorum L non excedunt, cujusmodi multò plurimæ in civitate inter homines ex imâ plebe sunt, audiantur, & dirimantur. Institutum Reip. perutile. Id enim ni esset, optimæ horæ hujusmodi litigijs vilibus & nihil audiendis, & explicandis senatui, supremo civitatis collegio, toti Reip. gerendæ præfecto pessimè perirent. Huic tribunali judicem senatûs præficit haud temerè alium quàm virum gravem consulatu antè functum velut πρόεδρον eique adsessores adjungit duos, qui aut in senatu quoque fuêre, aut juris disciplinæ non sunt imperiti. Iudicij præses multa sæpè domi expedit, quæ cognitione majore non habent opus. Cæteroqui tribunalis locum semotum à senatûs conclavi in curiâ

Iudicium inferius Emdæ.

in curiâ habet, atque ibi cum assessoribus jus dicit, eique rei totus vacat. Cujus sententiâ si quis se læsum arbitretur, huic licet ejus recognoscendæ gratiâ senatum appellare: sed longiùs contendere non licet. Iudex ipse & assessores ejus, vt ostendi, à senatu eliguntur, & ab eodem toti pendent: & vel multos annos in munere relinquuntur, vel post annum aut biennium trienniumve mutantur. Iudici verò huic peculiaris est apparitor, judicij minister, eodem habitu indutus cum apparitoribus consulum, vt dignoscere hunc ab istis non possis. Quid de Quæstoribus dicam, quos duos civitas habet, qui tractant omnem ejus pecuniam, & quotannis, aut sæpius, de eâ rationes apud eos quibus hoc commissum reddunt. Horum alter curat pecuniam, quæ ex vectigalibus & tributis veteribus & reliquis civitatis censibus varijs conficitur; & ferè è numero senatorum est, aut honore senatorio functus; Alter præest pecuniæ, quæ ex tributis & vectigalibus novis provenit, concilij XL-virûm utplurimùm consors, qui coactorum loco publicanis utitur. Nam ij, quanti vectigalia tributaque nova in semestre redemerunt, tantam summam singulis semestribus huic præstare coguntur. Veterum alia ferè & quidem varia ratio est, quam exponere heic prolixum & tædiosim foret: Præcipui, qui eam curant sunt vectigalium, accisarum, trutinæ publicæ, gruum tractoriarum, ergatarum, tollenonum magistri. Et quæstores hi duo, ut pecunijs diversis & distinctis colligendis ac recipiendis, ita diversis quoque & distinctis stipendijs, usuris, mercedibus solvendis præsunt, & mandata habent. Vterque verò rationibus reddendis obnoxius est apud Quatuorviros, quos rationum magistros vocant, proximis his annis permittēte ac volente senatu ex concilio XL-virûm & ab eodem concilio editos. Horum munus latè patet. Nã εὐθύνας ij debent, quotquot pecuniæ publicæ partem aliquam tractant. Conveniunt singulis septimanis ter tempore pomeridiano, aut quoties res postulat, loco ei rei destinato in curiâ, & quæ muneris sui sunt, faciunt: rationes exigunt, auscultant, examinant, censent quotannis, aut etiam sæpius, si sic placeat, tractatæ cujusvis pecuniæ publicæ, quæ civitatis est, præsentibus delectis è senatu: & rationum istarum indicem conficiunt per scribam suum, quem habent, & eum asservant, ut in promptu sit, cùm eo est opus: operam dant, ne solutiones, quæ civitati debentur, tardentur, tardantesque ad senatum deferunt: curant, ne pecuniæ publicæ in alios usus vertantur, quàm in quos sunt destinatæ: dispiciunt, quæ ex ærario solvenda sint, & ea manibus suis subsignant: nec licet quæstoribus sine horum chirographo quicquam cuiquam solvere, si velint ipsi esse indemnes: & qualibet hebdomade quæstores sibi adesse jubent, & exhibitas ab ijs solutionum apochas inspiciunt: controversias publicanorum, quas vel inter se, vel cum civibus habent, cognoscunt, & finiunt; & nec civibus à publicanis, nec his ab illis fraudem fieri patiuntur: acceptorum expensorumque rationem quoque poscunt à legatis civitatis Reip. causâ peregrè missis: pecuniæ fænebris qua se civitas obstrinxit obstringitve, indicem integrum, & obligationum aut chirographorum hujusmodi apographa in librum relata, quemadmodum & indicem omnium eorum, quæ uterque quæstor ordinariè exsolvere tenetur, in scrinijs suis habent in usus quotidianos: denique cum armamentarij magistro, & regionum armorumque præfectis eorum etiam curã agunt, quæ ad armamentariũ ejusq; impendia pertinent. Cætera hujus generis prætereo, ne nimis fiam prolixus. Hoc solũ coronidis loco subijcio, arbitrij senatus esse, suorũ aliquẽ, si velit, seu consulem, seu senatorem collegio huic tanquam ἔφορον apponere. Est verò & ædilitas inter præcipuos honores in hac Rep. quâ qui fungitur, curationẽ habet omnium operum & ædificiorum publicorum, dat operam, ut quæ struuntur, ex usu pariter & dignitate civitatis struantur, ne qua fraus in omni hac re Reip. fiat, imperium in fabros publicos & reliquas operas obtinet. Hoc ædiliũ munus obijt proximis aliquot annis, atque etiã nunc obit magno

Camerarij rationum.

Ædilis.

 cum

cum primis bono publico laudatiſsimus ac præſtantiſsimus vir, ſenator optimus SAMVEL WINGENIVS, Pauli fil. rebus agendis natus, mihi multâ benevolentiâ, multis officijs, multo tempore cognitus. Sunt & Quatuorviri ſclopettariorum principes, quos ſic vocant, credo ex eo, quòd tractandis ſclopettis aut minoribus tormentis, juventutem ſoleant exercere: ad quos pertinet maximè, publica loca, fora, vicos, portus, canales, & res ſimiles, quæ ad exonerandam ſordibus & cœno civitatem faciunt, curare; tum verò, ne qua confuſio in navibus exiſtat, dum portum ſubeunt, aut relinquunt, vtque in hybernis etiam earum ſervetur ordo, providere: quorum functio nunc quadriennium durat, uno, quotannis è collegio decedente, & alio ex quatuor honeſtiſſimæ conditionis, ac nominis civibus, quos ipſe decedens cum collegis cæteris edit, à ſenatu ſurrogato. Ad hos X-viri incendiorum avertendorum & reprimendorum magiſtri, bini & bini in qualibet urbis parte quintâ: quorum munus, non ſolùm operam dare ne quid detrimenti civitas capiat, neu quis tumultus exiſtat, incendio fortè exorto, vtque id quàm celerrimè reſtinguatur, ſed etiam, ut quæ iſtuc pertinent, inſtrumenta publica privataque, itém aquæ copia, ſemper parata & expedita ſint: & his binis ſinguli ſenatores additi, qui tum conſilio tum ope ipſis adſiſtant. Sunt itidem portorij & cæterorum vectigalium magiſtri, viri honorati, qui publice ad portum ſedem habent. Rurſumque Quatuorviri ædiles annonæ quotidianæ, quæ in urbem inferuntur, venaliſque proponitur in foro, ponderum item & menſurarum omnium rationem habentes, imprimiſque id operam dantes, ne qua fraus populo fiat à piſtoribus, neve corrupta pro probis veneant, ne propôlæ coëmendis rebus minoribus importatis obſtent commodo reliquorum civium: ne alibi quàm in foro res ejus generis diſtrahantur. Quibus etiam tanquam præſes & rector quidam adjunctus eſt è ſenatu unus, quem ex re fori magiſtrum appellitant: atque item alter ex eodem ſenatu, qui pro frumenti pretio, quod acreſcit & decreſcit, ex ſonatûs voluntate piſtoribus pinſendi panis pondus præſcribit qualibet exeunte ſeptimana: cui nomen ex re quoque inditum. Nec prætereundus armamentarij publici ἐπιμελήτης & ipse è ſenatorũ numero, qui non ſolùm ὁπλοθήκην quæ in curia eſt inſtructiſſima in omnes caſus, curat, & id agit, ne quid unquam ei deſit, ſed etiam tormentorum majorum, quorum uſus in vallo & propugnaculis, & armatis navibus eſt, pulveris pyrij, ingentium pilarum ferrearum, plumbearum, ſaxearum, & reliqui inſtrumenti, quod ad tormenta ejus generis facit, curam ſibi commiſſam gerit. Cui in has res tormentorum magiſtri quatuor ſunt attributi, quorum operâ utitur. Hos *Conſtablios* vulgo nuncupant. Quid memorem eum, qui telas omnes lineas & laneas peregrè advectas recipit domo publicâ, quam *Hallam* vocant, eas examinat, metitur, aſſervat fide publica, quamdiu eſt opus? Is Hallæ magiſter dicitur: Quid item carceris publici præfectum, qui cum miniſtris armatis urbem perambulat aſſiduò, & ſi quem tumultuari, aut aliud committere graviùs deprehendit, in cuſtodiam trahit? Plebs verò more aliarum civitatum diſtincta eſt in varias

Plebis Sodalitates, ſive Gildæ

ſodalitates, quales ſunt mercatorum, nautarum, opificum omnis generis, quæ ſingulæ ſua ſtatuta, ſuas leges, ſuos congreſſus, ſuos præſides habent. Hos præ-

Oldermanni.

ſides *Oldermannos*, id eſt, ſeniores appellant, quorum arbitrio pleraque, quæ controverſa inter ſe habent ad res ſodalitatis pertinentia, ſodales cõponunt ac tranſigunt: quæ tranſigere non poſſunt, ad ſenatũ referunt. Statuta earũ valida non ſunt, niſi à ſenatu confirmentur: ejus arbitrij eſt, ea probare, mutare, abrogare, deniq; ordinẽ ſodalitatibus dare. In univerſum verò ſodalitates cum Rep. nihil habent cõmune, nec ullã ejus partẽ attingunt, ſed res tantùm ſuas agunt. *Gildas* dicunt. Sunt numero XX aliæ alijs potiores. Sed earũ maxima & validiſſima eſt nautica, qua nõ ſolũ ij, qui mari & fluminibus utuntur, ſed etiã ditiſſimi civium, qui negotiationes maritimas tractant, & pecuniã ſuã in ijſdẽ poſitam habent, cenſen-

censentur. Præsunt huic Oldermanni duo perpetui magna gratiâ & autoritate pollentes, cum præbitoribus quatuor non perpetuis: de quibus iterum dicetur paulò post. Et sic quidem politica Ecclesiastica res in hac urbe longè laudatissima fuit ab eo tempore, quo nuncium remissum est Papæ Romano, quod factum ante annos circiter X C. Nam statim ab initio sinceram veritatem sine fece reliquiarum superstitiosarum, & dogmatum depravatorum civitas amplexa est: atque eâ in re cæteris civitatibus & populis totius penè Germaniæ præluxit, exceptis paucis in Helvetiâ. Quod cùm angeret salutis hominum inimicum, varias Ecclesiæ ei tempestates excitavit, quas in Historiâ exposui: sed ex omnibus ijs eruit eam DOMINVS, serenæque tranquillitati reddidit. Floruêre in ea doctores & rectores eximij *Georgius Aportanus*, primus veritatis assertor contra Romanenses; IOHANNES LASCVS POLONVS, vir maximus; *Thomas Bramius*, *Hermannus Brassius*, *Cornelius Cæltunius*, ALBERTVS HARDENBERGIVS, & nulli eorum cedens, plerosque verò procul superans, omniumque optimè de Ecclesia meritus, MENSO ALTINGIVS: cujus laus heic vivet, quàmdiu pietas ac vera religio ibidem locum sunt habituræ. Hæc est illa Ecclesia, ad quam tot millia exulum pietatis sinceræ causa è Belgio, Anglia, Gallia profugorum convolarunt, cùm premeret eos domi atrox persecutio: quæ verè mater dici potest Ecclesiarum Belgicarum, tum in ipso Belgio, tum in Anglia, à quâ non solùm consensum in doctrinâ hausêre, verum etiam exemplar ἐυταξίας ecclesiasticæ mutuatæ sunt. Et fuit quondam tempus me adhuc juvene, cùm apud Emdanos non solùm idiomate Germanico, sed etiam Gallico ac Anglico eadem doctrina veritatis diversis in cætibus sonaret, ac ijsdem penè ritibus sacramenta administrarentur, eadem disciplinæ atque ordinis haberetur ratio, essetque velut triplex eâdem in urbe ecclesia. Sed nos duabus omissis, quarum Gallica etiam nunc perdurat, de eâ solùm dicemus, quæ linguâ utitur patriâ. Docuêre in eâ à proximis aliquot annis, & nunc docent verbi divini præcones quinque: quorum munus positum est in habendis sacris concionibus, administrandis sacramentis, visitandis, monendis, instituendis, solandis etiam privatim ijs, qui ipsorum curæ sunt commissi, tum firmis, tum infirmis, sanandis vulneribus, avertendis reprimendisque hæresibus ac similibus alijs: quo munere fideliter defunguntur. Conciones sacras habent duobus in templis, quorum alterum re & nomine majus Occidentem spectans, in ripâ Amasi situm, alterum xenodocheio conjunctum, quondam monachorum familiæ Franciscanæ in mediâ urbis regione; in illo diebus Dominicis ternas, in hoc binas, reliquo hebdomadis binas in illo, singulas in hoc, atque ita octonas hebdomade quâvis. Vtroque verò in templo baptismum administrant, in majore solum sacram synaxin. Vocantur ad hoc sacrum munus hoc modo. Loco vacante initium ducitur ab invocatione nominis divini in publica concione, qua universa ecclesia DEI gratiæ rem commendat. Dein symmystis, presbyteris, diaconis cura committitur dispiciendi de viro quam maximè idoneo: qui in synedrij loco congressi, implorati illic rursum Dei gratiâ plures nominant, ut cuique animus fert, & post auditas examinatasque rationes suffragijs agunt tam diu, donec aut plures eorum, aut omnes in unum colliment. Is verò rogatus in suggestum ab ijs producitur, & concionem semel, bis, terve habet ad totam ecclesiam. Cui si dicendi facultatem ac gratiam probet, testeturque interrogatus, impetrata copia ab ijs, in quorum est fide & ministerio, non detrectaturum se munus, si contigerit legitimè se vocari, vocatur solenniter ab ecclesia, adstipulante ac juvante urbis senatu. Quo facto, ne quisquam omninò, cujuscunque sit conditionis, queri jure possit, pastorem animo ignaro & aversanti sibi datum, publicè in concione exponitur toti

Res Ecclesiastica.

Emda Ecclesiarum Belgic. mater.

eccleſiæ, quo loco res ſit, monenturque omnes, ut ſi qui etiam nunc ſint, qui exiſtiment haud utilem eum eccleſiæ miniſtrum futurum, ij bono eccleſiæ intra certum tempus ſymmyſtis & ſenioribus id indicare non graventur. Silentibus omnibus cùm primum ſynaxeos ſacræ dies venerit, præſente ipſo & ad menſam ſacram conſiſtente in conſpectu omnium, rurſum ſymmyſta eccleſiæ judicium quærit, & tacentibus vniverſis, quod aſſenſus loco habetur, de ſacro miniſterio verba facere incipit, quàm arcta ſit inter miniſtrum eccleſiamque conjunctio, declarat: tum vocatum ipſum de internâ Spiritus vocatione interrogat; item an DEI verbum baſin fidei ad ſalutem veram & ſufficientem eſſe credat: an ei conformem eſſe doctrinam catecheſi Emdanâ comprehenſam exiſtimet, doctrinamque eandem, cum ceremonijs & totâ εὐταξίᾳ eccleſiæ tueri per DEI gratiam paratus ſit: an conſtituerit doctrinam hanc & miniſterium ſacrum bonis moribus ornare, & diſciplinæ uſitatæ per omnia ſeſe obijcere. In quæ omnia ſi clarâ voce aſſenſerit, ibidem per impoſitionem manus, & preces ad DEUM in munere ſuſcepto à ſymmyſtâ confirmatur. Symmyſtæ hi quanquam ordine ac dignitate primi cenſeantur in toto eccleſiæ corpore, verè tamen ſunt & dicuntur eccleſiæ *Eccleſiaſta Munus.* miniſtri, eorumque munus nihil aliud quàm purum putum miniſterium eſt, in quo imperium omninò nullum. Omnibus ſtipendium honeſtum conſtitutum, alendæ frugaliter familiæ, nec ampliùs. Addidit verò his eccleſiæ velut ſubſidiarias operas ægrotorum viſitatores, ſolandis docendiſque ijſce idoneos, ſine quo ſanè ſubſidio ſufficere miniſterij ſacri oneribus in eccleſiâ & civitate tam populosâ ipſi ſymmyſtæ non poſſent. Poſt ſymmyſtas proximum locum in eccleſiâ tenent ſeniores graviſſimi & prudentiſſimi, eccleſiaſticâ ſocietate delecti numero decem: & ſunt tanquam παραστάται ſymmyſtarum, atque excubitores in ſpeculâ collocati, ut in omnia, quæ eccleſiæ ſunt, oculos intentos habeant, curentque, ne quid vitij aut in doctrinâ aut in vitâ & moribus vſquam inoleſcat, ne ſcandalis eccleſiæ noceatur. Hi cum ſymmyſtis, quos cura & conſilio juvant, collegium conficiunt, quod preſ-*Conſiſtorium.* byterium interdum, interdum conſiſtorium nuncupant. Id coit omnibus ſeptimanis feriâ tertiâ, & de rebus ſibi commendatis agit: Ac primùm in conſeſſibus his locum ſemper tenent ipſi ſymmyſtæ, præſidentque ſinguli per vices: Cætera quoque collegij hujus pleraque eadem, cum ijs, quæ de preſbyterio ſcripſi Leowerdiano: munus & agendi modus etiam idem. Sed in hoc differentia eſt, quòd ſeniores, qui Leowerdiæ biennium in munere ſunt, ac quotannis mediâ ſui parte collegio decedunt, Emdæ ſint perpetui: nec heic, qui in ſenatu ſunt, & Curia vacare coguntur, in preſbyterium cooptari conſuetudo fert, quamvis ſenatui liceat ſuorum aliquem, ſi velit, aut è concilio XL-virûm in preſbyterium mittere myſteriorum eccleſiæ participem, qui actionibus ejus interſit: id quod tamen aut rariſſimè fit, aut nunquam. Seniores, cùm opus eſt, cooptantur à toto preſbyterij collegio eodem ordine & ritu, quo ipſi ſymmyſtæ, niſi quod diaconi heic, cùm electio fit, non adhibeantur. Et hi cùm X numero ſint, in totidem regiones vrbem partiuntur, ſinguli que ſingulas partes curant: & ut rectius id fiat, ſinguli etiam ſuis in partibus aliquot ſibi pietate probatos adſciſcunt, qui cæteros eccleſiæ cives earundem partium diligenter obſervent, & ſicubi exorbitetur ab aliquo, id deprehenſum ſenioribus indicent: hi, ſi poſſint, monitionibus ſuis vitia corrigant: ſi non poſſint, collegio rem exponant: illic porrò agatur, ut preſbyterij mos habet ſupra in rebus Eccleſiæ Leowerdianæ expoſitus. *Pauperum curatio.* Diaconia, quæ pauperum curam ſpectat, hîc quadruplex eſt. Prima eſt ξενοδοχεῖον quod ſic vocant, quanquam non ſatis rectè: in quo ſenio invalidi utriuſque ſexus, aut alioqui mente aut corpore affecti, homines egeni, item parentibus orbi in ætate minore, qui jus civitatis habent, aluntur:

aluntur: advenæ etiam, quos nox occupat in vrbe, hospitio juvantur, aut quos morbus invadit, ad tempus curantur; omnes domicilijs & conclavibus distincti. Huic diaconi præsunt VI, quorum duo velut Ephori, quos *Oldermannos* dicunt, perpetui sunt: ex reliquis unus quotannis è numero decedit, in ejusque locum alius ex spectatissimis civium surrogatur. Id fit à cæteris quinque, & ecclesiæ symmystis: factumque eorum à senatu confirmatur. Horum diaconorum est, census ξενοδοχείου quotannis exigere, testamentis in usum ejusdem ξενοδοχείου legata recipere, eleëmosynas in templo, quod Xenodocheo cohæret, colligere, stipem ostiatim per universam urbem, comitantibus Verbi ministris, corrogare, omniaque in hos, quos diximus, egenos ac debiles impendere, vt commodiùs meliusque cuncta hæc administrentur, virum industrium & notæ fidei cum conjuge æconomiæ præfectum habent: ejusque curæ, quæ ad culinam, ad cellarium, ad lectos vestesque stragulas, & quæ ejus generis sunt, committunt, operasque necessarias famulorum & famularum mercede conductas eidem præstant: eidemque in omnes jubendi, vetandi, munia urgendi potestatem tribuunt: eo monente pecuniam in omnes usus sufficiunt, rationes accepti expensique ab eo recipiunt. Conveniunt loco certo in ipso xenodocheo singulis septimanis ter, aut sæpius, si usus postulet; præsidetque in eorum conventu ex Ephoris duobus alter, & ferè vicissim. Habentque hi ijdem ex honestissimis totius civitatis, ac pientissimis fœminis viduis selectas quatuor, in hac curatione sibi adjunctas, quæ & ipsæ ter septimanatim eodem in xenodocheo coëunt, & culcitras, stragula, vestes lineas inspiciunt, curant, operas fœmininas distribuunt, exiguntque; quotannis etiam semel domatim per urbem subsidia in supellectilem lineam, & res similes in egenorum usus colligunt. Diaconia altera habet curationem pauperum, qui sparsim totâ urbe & in suburbijs habitant, quos vocant **huyſ ſittende armen**: cujus curationis ergò ipsa urbs cum suburbijs in sex regiones distinguitur. Administratur à viris probitate & pietate præstantibus ecclesiæ insitis XXXII: quorum XXIIII diaconi, VIII archidiaconi sunt, dicunturque. Ex diaconis quaterni & quaterni singulis in regionibus curant: & omnes hos communi curâ complectuntur VIII, quos dixi, archidiaconi. Omnium munus est quadrienne. Quotannis enim ex diaconis sex, ex archidiaconis duo cum exeunte anno munere abeunt, totidemque in eorum locum surgente anno novo succedunt: quos symmystæ, senioresque, cum reliquis hujus ordinis diaconis & archidiaconis eligunt, ecclesiæque proponunt, quæ si silentio suo eligentium judicium comprobet (ut ferè fit) electi per preces publicas, & admonitionem rei convenientem in templo solenni ritu confirmantur, & velut in administrationem muneris immittuntur. Archidiaconi, ἔφοροι & custodes sunt totius hujus εὐταξίας, census pauperum, legataque ijs data exigunt, eleëmosynas in templo majore cùm conciones habentur, ac ostiatim per vices urbis, adjunctis sibi symmystis, unoque atque altero ex diaconis, quolibet trimestri colligunt, acceptorum indices conficiunt: singulis verò diebus Dominicis horâ pomeridianâ conveniunt eò loci in templo majore, quem consistorij cameram appellant, & pro rerum præsentium conditione diaconis ijs, quorum tum vices sunt (nam per vices semestres id operæ obeunt) tantum adsignant, & annumerant, quantum postridiè ijsdem in pauperes pro cujusque ratione est erogandum. Id agunt præsente, ac præsidente, & sententias rogante è symmystis ecclesiæ ministris uno. Eodem quoque vocant egenos ἀτάκτους, & in quibus omnino aliquid desiderant, eòsque graviter, verba faciente utplurimùm eodem ministro ecclesiæ, admonent: denique conventum cum gratiarum actione ad DEVM solvunt. Quolibet autem die Iovis feriâ quintâ proximè ante sacram σύναξιν (ea singulis mensibus semel peragitur.) rationes menstruas accepti expensique, quas red-

reddunt diaconi, auscultant, præsente similiter symmystarum aliquo, & rationes auscultatas manu suâ subsignante. Ipsi verò quotannis mox à Calendis Ianuarij unà cum scriba suo, qui commentarios acceptorum & expensorum, item actorum omnium conficit, coram verbi ministris, senioribus diaconis, civibus alijs, quibus noscendi animus est, (publicè enim ad id ipsum cives pro concione invitantur) calculum rationum omnium ponunt: cui deinde, peractâ re, præsentes omnes, præsertim symmystæ & seniores subscribunt. Ac simul gratiæ de diligentia & fide in munere molestissimo ijs aguntur. Ex horum voluntate quantum cuique egenorum dandum a diaconis, quibus aliquid addendum minuendumque, quibus nihil tribuendum statuitur: nec sine horum consensu in numerum eorum, in quos eleemosynæ conferuntur, quisquam à diaconis recipitur: horum quoque curæ est, ne urbs egenis aut mendicis peregrinis in fraudem oppidanorum oppleatur. Intendunt diligenter in omnes pauperum res, cum subdiaconis eos domi aliquoties invisunt, in conditionem & vitam eorum inquirunt, omnes officij graviter monent, ignaviæ deditos, aut eleemosynis quo quo abutentes modò acriter corripiunt, indignos urbe cogunt exire: tempestivè necessaria in usum pauperum ad tolerandam hyemem coëmunt, pannos laneos lineosque, frumentum, palustres cespites alendo igni, & quæ alia sunt hujus generis, subdiaconorum opera, ubi opus est, utuntur: per scribam, uti jam dixi, indices & commentarios rerum omnium conficiunt, non solùm in usum suum, sed etiam successorum ac posterorum. Habent imperijs suis paratos ministros, quos pauperum præfectos vulgò vocant armen vogeden/ qui quia utrique diaconiæ serviunt, utriusque impendijs quoque aluntur, & diaconorum communibus suffragijs eliguntur. Hi mendicantes publico submovent, urbem ingressos transeundi causa in ξενοδοχεῖον deducunt, ut illic noctem agant, viaticum ijsdem apud archidiaconos procurant, operam dant, ne diutiùs quàm opus sit, in urbe hæreant. Sed hac tota in re nutum archidiaconorum intuentur; inter quos sic comparatum est, ut singuli per vices trimestres hanc curationem egenorum peregrinorum in urbem venientium præcipuam obeant, obeuntiumque nomina statim in trimestris initio è suggestu utriusque templi publicantur, ut adiri certiùs à quovis possint. Quidquid autem in advenas inopes diaconis erogatur, id melioris ordinis gratiâ in indices à reliquis separatos cum inopum nominibus refertur. Cautum quoque est εὐταξίας hujus ergô, ne qui urbis aut suburbiorum incolæ ex regione in regionem commigrantes, sine testimonio diaconorum, è quorum regione emigrant, id faciant, si in regione altera eleemosynis frui cupiunt. Similiter cautum lege à magistratu lata, quæ omnibus semestribus repetitur, ne quis egenos advenas receptet nescio senatu ac archidiaconis; qui contrà fecerit, ut is teneatur illos alere sine impendio diaconorum. Denique puerorum egestate pressorum, qui aut literas in scholis discunt, aut opificijs traditi sunt, accuratissima quoque habetur ratio, ne quid ad victum ijs desit. Tertia diaconia est sodalitatis nauticæ, & eorum, qui negotiationes maritimas factitant, quæ sodalitas longè maxima & ditissima est in hac civitate, & civitatis potissimum robur. Hæc etiam suis legibus separatim regitur, quibus præsunt Oldermanni sodalitatis duo, & præbitores (schaffers vocant) quatuor. Illi sunt perpetui, horum quotannis in sodalium conventu, quem festum Nonis Ianuarij dato insigni epulo in curiâ agunt, publicè clarâ voce recitantur, ne in oblivionem eant. Qui præsunt curæ huic, egenorum hujusce sodalitatis omnis ætatis ac sexus rationem diligentem habent, eos visunt, pecuniâ & rebus alijs juvant: imprimis omnibus diebus Dominicis à concione pomeridianâ in templo majore pane ac butyro liberali modo distributo sublevant: quinetiam familijs non raró, quæ eleëmosynis ali ordinariè non solent, si vel morbo, vel incommodo alio in augustias fortè redactæ sunt,

ctæ ſunt, promptè ſuccurrunt. Sæpè etiam advenis naufragijs ac calamitate in mari affectis hac tranſeuntibus unà cum diaconis prioribus auxiliarem manum porrigunt. In hos uſus cenſus quoſdam annuos & certos habent, dein in conventu & epulo illo ſolenni convivæ omnes, quorum fide major numerus eſt, & ferè locupletiſſimi quique civitatis non viri ſolùm, ſed & fœminæ pecuniam liberaliter conferunt, quantam cuique fert animus: Ad hæc navibus frumentarijs domum reverſis, earum domini, cum ijs, quorum eſt frumentum, portionem frumenti aliquam, quaſi gratiam DEO habentes, in ſolamen inopum largiuntur; & hujus quicquid triticeum eſt, id diaconiæ nauticæ in ſolidum cedit; ſiligo autem, aut ſecale ex triente tantùm: reliquum ξενοδοχείῳ, & diaconiæ priori tribuitur. Quæ eadem ratio ſervatur etiam in eâ pecuniâ, quã in diverſorijs degentes ad ſubſidia pauperum in arculas per exilem rimam immittunt, quas arculas hujus rei gratiâ diaconi per diverſoria ſupra menſas de catenis ferreis ſuſpendunt. Et ſunt ij, qui eleëmoſynas ſocietatis nauticæ tractant, non minus, quàm cæteri, de quibus dixi ὑπεύθυνοι, rationeſque quàm exactiſſimas quotannis apud collegas reddunt. Diaconia quarta eſt Belgarum profugorum, qui religionis ergò ſolo patrio relicto ſedes apud Emdanos poſuêre, exceptis ijs, qui idiomate Gallico utuntur, quorum peculiaris eſt ratio. Eam curant diaconi XII, è quibus bini quotannis collegio hoc decedunt, totidemque in decedentium locum ab Eccleſiæ Emdanæ miniſtris, & ipſis advenis Belgis, ad quos res pertinet, ſufficiuntur. Collegarum horum bini & bini omni hebdomade feriâ ſecundâ domus ſuorum obeunt, & eleëmoſynas corrogant: duorum autem alter eaſdem corrogatas inter egenos ſocietatis iſtius diſtribuit, idque facit per dies XIIII. Quibus exactis coacto toto collegio, præſente eccleſiæ ſymmyſtâ accepta expenſaque in rationum libro perſcribuntur: ſimulque alia aguntur, quæ res poſcit. Tum curæ horum ſuccedunt alij, idque it in orbem. Tandem cùm exierit annus, totius adminiſtrationis ratio redditur publicè, pari modo ac de diaconiâ ſecundi ordinis eſt dictum. Hæc curatio pauperum. Reliqua eccleſiæ inſtituta ſic habent. Baptiſmus infantium peragitur publicè coram eccleſiâ, præmiſsâ brevi myſterij ejus explicatione, cum precatione ad DEVM pro baptiſandis, & ſubmiſsâ ad eundem gratiarum actione. Fit id utroque in templo die Dominico à meridie concione finitâ, & cæteris hebdomadis diebus antè meridiem, ſimiliter concione peractâ. Sacra σύναξις heic menſtrua eſt, uti antè oſtendi, celebraturque ſolummodò in templo majore, & quidem die altera Dominica à menſis cujuſvis initio. Cuncta verò, quæ iſtuc pertinent, tam decenter ac religioſè peraguntur ex Chriſti Apoſtolique præſcripto, ut nuſquam terrarum decentius ac religioſius. Ea omnia heic perſequi, inſtituti noſtri brevitas non ſinit: ab ipſis autem ſymmyſtis hujus Eccleſiæ in libello de Eccleſiæ Emdanæ διαταξίᾳ patrio ſermone conſcripto, & cum confeſſione aut doctrinæ brevi συνόψει anno M. D. XCIIII edito accuratè ſunt expoſita. Adminiſtrant ſimul quatuor ſymmyſtæ, eorumque duo in ipſa actione panem frangunt, & accedentibus diſtribuunt cum enunciatione verborum certa, myſterio maximè congrua alter ad menſam aſſiſtens, alter juxta aſſidens in ſubſellio ad parietem paulùm diſtante, ut inter utrumque tranſitus euntibus pateat: duo reliqui poculum ſimiliter cum appoſito verborum proloquio ijſdem porrigunt, ratione pari cum prioribus. Et ut initium actionis ducitur ab admonitione gravi, & invocatione nominis divini, ita finis ei imponitur cum exhortatione ſimili ad colendam pietatem, & gratiarum actione. Præter diem Dominicum hos tantùm feſtos habet Eccleſia, quibus celebratur memoria natalis Chriſti, Paſchatos, Pentecoſtes, Epiphaniæ, & Circumciſionis: & his quidem poſtremis duabus tribuit dies ſingulos, reliquis tribus binos. Sanctorum feſta hodiè ignorat. Matrimonia quoque hîc ineuntur & ſanciuntur modo ac ordine tam commodo

modo honestoque, ut ne Momus quidē in eo reprehendere aut requirere queat quicquam. Ita conveniunt primùm sponsus & sponsa, ita vicem senatûs gerenti se sistunt, nomina sua profitentur, ita eadem nomina sua in templo ternis diebus Dominicis è suggesto publicari curant, ita denique à symmystâ solenni ritu copulantur. Reliqua hujus generis brevitatis studio prætereo. Nec de cætu symmystarum majore, qui oppidanis cum ijs, qui in agro sunt, communis, repetere hoc loco libet. Priùs enim de eo dixi, & originem, formam, usum in Historiâ exposui prolixè. Atque hîc desino, totamque hanc diatriben finio.

NORDA.

EMDAM in ordine civitatum sequitur NORDA, in Septentrionem ab eâ disiuncta milliaribus duobus magnis. Frequentiâ vicorum & domorum ei impar, ambitu ac spatio penè par. Fanis quatuor quondam spectabilis, duobus monasticis, totidem in usum populi extructis: è quibus illa jam periêre: horum alterum præter parietes & turres editas tres etiam nihil habet reliquum; alterum solùm incolume, in eâdem areâ cum priore positum, sacrorum usui servit; cujus pars, quam chorum vocant, magnifici operis & raræ altitudinis, Vlrici primi Comitis studio est structa. Area, quæ dormitorium nuncupatur, quia sepulturæ defunctorum dicata est, utrique fano circumfusa, spatio ingens, muro cingitur. Ea deniq́ue extra murum spatiosissimo foro ab omni parte ambitur. Forum non silicibus stratum, sed viridi gramine vestitum, insignibus ædificijs undequaque clauditur: in quibus curia cum turriculâ egregiâ ab Occidente ei imminet. Vici civitatis præcipui, & qui nomen hoc merentur, octo sunt, quorum sex capita habent in ipso fori ambitu: omnes prælongi, sed multò longissimus, quam Novam viam vocant, rectâ lineâ à Meridie in Boream se extendens, ad forum non pertinens: post eum verò is, qui à foro in Orientem porrigitur, in quem ferè medium via nova ad angulum rectum incidit, & ultra hunc versus Boream novo incremento adjecto, protenditur; post Orientalem Silanus, ab aquarum claustro veteri sic nuncupatus, sed isto nobilior, latior, splendidior Occidentalis: uterque etiam forum capite attingens, & hic quidem eo loco ubi curia est: Hinc à mola nomen ferens, deinde à cœnobio monastico appellationem sortitus. Reliqui obscuriores. Splendore & celebritate autem omnes antecedit Orientalis, & post eum Occidentalis, post Occidentalem via nova. Est mercatu non incelebris, & privatorum opibus fortunata: portu olim commodo, at nunc exili, quod invidiæ vicinorum in agro acceptum fert. Sed portas aut mœnia hæc civitas nunquam habuit, ideoque multa sensit sæpè belli mala. Vicinias verò rusticas ternas habet à lateribus duobus Occiduo & Boreo, quasi suburbia, ædificijs egregijs, sed non contiguis, *Gastam, Lintelam, Ekelam*: dein agrum longè lateq́ue porrectum soli humilioris, verùm valdè felicis pariter ad pastum & arationem, villis pulcherrimis obsitum, eadem cum ipsa civitate & suburbanis vicinijs parœciâ comprehensum, olim quoque usque ad proximos hos annos eidem tribunali subjectum. Hunc agrum cognominibus distinctum *Marscam* vocant. Habuere Nordani stante populari libertate à multis seculis rectores Reip. suæ Consules tres, & his additum jurisconsultum, quem Oratorem tum dicebant: nunc Syndicum vulgò vocant. At invalescente paucorum nobilium potentiâ, qui libertatem premebant exstructis in fraudem ejus validis arcibus & cuncta sursum deorsum movebant, status quoque Reip. immutatus est. Consulum munere obliterato nobiles regundi & judicandi pote-

potestatem in se verterunt, ijque operâ judicum provincialium à populo probatorum, ut & alibi passim fiebat, in tribunalibus sunt usi. Vlricus, qui primus dignitatem Comitum meruit, rerum potitus, Consules hîc restituit, sed pro tribus voluit esse duos: idque duravit per annos circiter LXXX: dein paulatim consulum alter præfectus cœpit appellari. In consulum binorum numero fuit avus meus maternus Egbertus Tiardi aurifaber, qui mores hominum multorum norat & urbes, vixitque in consulatu eo annos non minùs XXX. Erant enim consules perpetui, aut quamdiu id placebat Comitibus, à quibus dabantur. Post avi mei mortem fluctuavit res ob dissenssionem Comitum fratrum, & utplurimùm unus tribunal administravit, & civitati agroque vicino præfuit, ususque est adjutore scribâ chartarum custode. Quod & ipsum in more mansit diu etiam sub rectrice viduâ Annâ Oldenburgicâ, tulitque is, qui tribunal rexit, nomen præfecti. Tandemque præfecto abrogato surrogatus est honore vocabuli minor, potestate par, quem *Amptmannum* dixêre, qui solus sine scribâ munus per aliquot annos obijt. Quo exautorato, aut ob consternationem inanem sine causâ profugiente, quatuor ædilibus qui foro & ponderibus ac mensuris, & alijs rebus minoribus solent præesse, quorumque operâ & consilio interdum Amptmannus consueerat uti, jurisdictio & reliqua Reip. cura aliquandiu est commendata, tandemque etiam consulum nomen ijsdem tributum. Sed cùm indignè id plerique ferrent, qui inidoneos hos esse ad gerendam Remp. arbitrabantur, Comes demùm persuasus, duobus viris doctrinâ & autoritate præstantibus consulatum rursus commisit. Post aliquot annos ad tres ex aulæ voluntate, (quæ cuncta pro arbitrio suo disponebat, numerum augebat, minuebat, honore ornatos eodem vicissim exuebat, alios sufficiebat,) potestas consularis devenit. Postremò anno M. DC. XI ad certam legem in transactione Osterhusanâ hæc tota res redacta fuit. Ex eâ tributum Nordanis, ut è civium suorum numero ederent, quos putarent honore dignos, & gerendæ Reip. idoneos, eosque Comiti offerrent: Comes ex his deligeret IX, qui senatum conficerent: è quibus tres consules, sex senatores essent. Hi & Remp. civilem administrarent, & civibus jus dicerent. Attamen ei, qui arci Berumanæ & vicinis agris pro Comite præest, jus esset, de negotijs Reip. gravioribus quoties ageretur, in senatum venire, & in eodem nomine Comitis præsidere: imò senatus teneretur, de instituendis deliberationibus hujusmodi tempestivè eum certiorē reddere. Tum porrò sic ibidem statutum. Novemviri hi in senatum à Comite delecti statim munus auspicantor (res acta vergente Majo) & in eo continuanto ad Calendas Ianuarij proximas: quæ ubi venerint, è consulibus unus, è senatoribus duo munere abeunto, quos sors est designatura: cæteri sex, consules scilicet duo, & senatores quatuor, per annum istum surgentem Remp. administranto: isque numerus perpetuò deinceps senatum conficito. Sed eodem anno circumacto Calendis Ianuarijs rursum consul unus, & senatores duo eodem modo arbitrio sortis honore decedunto, & priores illos jam per annum feriatos successores accipiunto. Deinde isto quoque anno exacto, & novo renascente ijsdem Calendis, tres, novissimi è novenis sine sorte honorem relinquunto, & ijs, qui antè annum senatu exiêre, eundem cedunto. Et hæ vices deinceps pari ratione absque sorte in orbem recurrunto perpetuò, ut penes novē illos hoc modo editos cura Reip. maneat, ad vitæ eorum finem: atque ita semper sex munere funguntor, tres ab eo vacanto: vacantes verò, si consilij causâ à cæteris in curiam vocentur, copiam sui ijs faciunto. At ubi contigerit è novem-viris aut morte decedere, aut locum suum casu alio vacuum facere, Comes è civium numero ab ipsâ civitate edito alium eligito surrogatoque. E VI-viris senatum conficientibus duo semper consules sunto, duo Camerarij, duo Ædiles. Ædilium munus esto, ex consilio ac voluntate collegij universi ædes publicas, pondera, mensuras, vias,
semitas

ſemitas, capita, aquæductus, & quæ his ſimilia, curare: Camerarij pecuniam
civitatis tractanto, colligunto, ex totius ſenatûs ſententiâ eroganto, de eâ præ-
fecto Comitis & ſenatui rationes quotannis reddunto. Senatus ex voluntate
Comitis ſcribam à ſecretis & apparitores quatuor habeto. Iuriſdictio agri vi-
cini, quæ cum civitatis juriſdictione ſolet conjuncta eſſe, & ab ijſdem con-
junctim adminiſtrari, ſed proximis annis per matrem Comitis, quæ ſibi impe-
rium in Nordanos ex pactis dotalibus à morte mariti vendicarat, ab oppidana
ſeparata fuerat, adhuc ad tempus penes præfectum Comitis & Amptmannum
maneto, ſed exercetor non alibi quam Nordæ in curia, diebus ijs, quibus ſe-
natus jus oppidanis non dicet: nec tamen præfectus & Amptmannus oneri
ſunto civitati, ſed ſtipendia à Comite capiunto. Dimidium omnium mul-
ctarum duplicatarum cum quibuſdam cenſibus alijs in uſum ſtipendij conſu-
lum ac ſenatorum cedito. Senatus Comiti ſimul & civitati ſolenni ritu fidem
jurato: idemque facito præfectus, de quo diximus, & is, qui ſenatui à ſecretis
eſt. Civitas Norda à ſervitijs aulicis & oneribus non ſpontaneis in uſum arcis
Berumanæ cedentibus liberi impoſterum eſto. Hæ veteris libertatis Norden-
ſium reliquiæ. Minores curationes, quæ ad arma civium, ad vigilias, ad ſoda-
litatum plebejarum rationem pertinent, volens prætermitto. De re Eccleſia-
ſtica, quæ valdè varia fuit, frequentibuſque mutationibus obnoxia poſt ab-
jectum Papiſmum, non libet dicere. Dixi ſatis prolixè in Hiſtoria. Nunc à
multis annis Lutherano nomine qui gaudent, eam tenent. Ab his qui diſſen-
tiunt, & cum Emdana Eccleſia faciunt, quorum magna eſt multitudo, ſacro-
rum cauſa Luteſburgum in arcem familiæ nobilis itant frequentes, indignan-
te & fremente parte adverſa, in qua zelus eſt ſine ſcientiâ, in multis quoque
factio potiùs quàm zelus, religionem ſuſque deque habens: putantque ple-
rique, degeneres ſe fore, & Nordano nomine haud ſatis dignos, niſi ſe Luthe-
ranos profiteantur. Schola literaria per complures annos illic non infrequens
nec incelebris, cæteras certè omnes iſtius regionis inter Amaſum & Viſurgim,
ſuperans, cùm confeſſioni veritatis in doctrina ſacra ibidem locus eſſet. Poſt-
quam ea libertas adempta eſt, & eccleſia zelotis Lutherano ſe nomine jactan-
tibus ceſſit, fortuna quoque illa Scholæ deceſſit: nec reduci poſtea potuit,
quamvis omnia in eum finem tentata ſint; & luci reſtituendæ faculæ accen-
ſæ. Oppidum hoc grata quondam mihi ſedes fuit per annos plus minus IX,
propter amœnitatem ſingularem, & jucundos amicos, quorum copiam illic
habui, & annonæ ubertatem, & quia per matrem longa majorum ſerie origi-
nem indè traxi: perſtitiſſemque ibidem diutiùs, niſi veri ſtudium, quod pro-
fitebar, cui inimici erant zelotæ nonnulli, locum me relinquere compuliſſet.
Mercatus Nordæ haud infrequens qualibet hebdomade feriâ ſecundâ: ſed ſo-
lennes, ad quos fide major omnium hominum numerus confluit, bini quot-
annis, poſtridie Pentecoſtes, & die XXV Iulij, qui Iacobo apoſtolo ſacer habetur.

AVRICA.

OPPIDVM hoc mediocre regione nemoroſâ ſed ſoli pertenuis, ſi-
tum propè in meditullio provinciæ: foſsâ valloque modico clau-
ſum contrà incurſus, ſed ſuſtinendis magnis belli viribus non ſuf-
ficiens. Ab uno latere protegitur arce Comitis, majoribus operi-
bus quàm oppidum munita: quam qui tenet, oppidum quoque habet in po-
Dicaſterium ſupremum Auricæ.
teſtate. Sedem præſtat Dicaſterio ſupremo, de quo dixi priùs, eóque fortu-
nam ſuam nunc auget. Alterum, & multò vetuſtius fortunæ ejus præſidium
eſt ex frequenti mercatu pecorum, equorum, boum, vaccarum, ſuum, qui mul-
toties

toties illic agitur, ad quem magnus hominum numerus confluit, ex omni plagâ. Accedit aula Comitis, qui magnâ anni parte ibi degit propter amœnitatem, & venandi studium. Quamobrem & ij, quorum consilio & operâ Comes utitur, utplurimùm domicilium illic ponunt: & Comitem negotiorum cauâ non subditi solùm, sed & peregrini frequenter sequuntur. Sedes antiqua familiæ nobilissimæ Broecmeriorum, qui oppidum cœperunt excolere; à quibus ad Fokkonem Vconis, ab eo ad Grethanos, & demùm Comites pervenit. Habet consules duos, & senatores totidem, qui civibus præsunt, & jus ipsis dicunt, sed satis abjectè, nec ex dignitate muneris sui. Sunt omnes in potestate Comitis, qui cùm vult, & quos vult, honore ornat, destituit, in eo relinquit. Quapropter ab illo dissentire haud facilè audent, qui honorem perdere nolunt. Stipendium singuli ex publico capiunt aureos Carolinos x annuos, qui commutantur stuferis Brabanticis CC: Dignum sanè operæ istius pretium. Et tamen civitas hæc in comitijs ordinem suum tenet, non minus quàm cæteræ, cumque ijs deliberat, sententiam dicit, suffragium fert: quæ si Emdæ comparetur, Aricia Romæ comparata videri poterit, aut Aphydna Athenis. Cæterum senatus scribam habet à secretis, qui hodiè ex senatoribus alter est. An sontium prehensionem & coërcitionem habeat, nescio, apparitores quidem habet ad jussa paratos, per quos judicata in civilibus, cùm opus, exequuntur. Cives ab oneribus & servitijs aulicis, quorum consuetudo sensim ipsis obrepserat, præterque à fœni collectione ex transactione eadem Osterhusanâ nunc sunt immunes: nec, uti solent, hospitijs eorum, qui aulam sequuntur, gravantur. Pro his verò remissis daleros Imperiales CXL Comiti quotannis ex conventione solvunt, præterquam quod æs mutuum dalerorum similium mille eidem tum statim cùm Osterhusæ agerentur, condonaverint. Hic Auricensium status.

Aula Comitis Norda.

COMITIORVM RATIO.

Civium immunitas

ALIA OPPIDA ET FORA
FRISIÆ ORIENTALIS.

PRÆTER has civitates tres, sunt aliæ quoque in Frisiâ Orientali, ESENA, IEVERA, *WITMVNDA*, quanquā hanc in civitatum numero censere non ausim, quæ nec magnæ fortunæ est, nec mœnibus clausa. Sed hæ uti & antè dixi, cum Rep. de quâ jam scribo, quæ libertatis reliquias tuetur, nihil habent commune, serviuntque servitutem dominis suis. Verùm sunt in eâdē regione, & eâdē Rep. fora aliquot insignia, quæ vicorum rusticorū modum excedunt, ad oppidorum modum quamproximè accedunt, & si oppidana jura haberent, inter ea quædam eorum censeri possent. Maximum, & ædificijs populoque frequentissimum, & cultissimum est LERA ad Lædam flumen, juxta confluentem hujus & Amasi, multis oppidis aliarum regionum par, multis quoque major, commercijs & nundinationibus florens, quibus commoditatem præstat copia importandi & exportandi per utrumque flumen, navium varij generis patiens, ac navigationibus aptum. Situm in Mormæria, duobus supra Emdam milliaribus Germanicis versum Ortum hybernum. Dein est IAMGVMVM Amaso quoque adjacens, in Reideriâ medio milliari infra Leram, Emdâ dissitum in eandem plagam milliari uno cum dimidio, portum habens satis commodum, quem rivus efficit latus, & profundus per aquarum claustrum defluens in Amasum, duabus exercituum cladibus nobilitatum, negotiationibus quoque deditum. Tum OLDERSHEMVM ad eundem Amasum in ripâ oppositâ, milliari non magno supra Emdam, medio verò infra Iamgumum, cum portu egregio, quem naves majoris generis quoque subire possunt, atque hinc commercijs non infrequens, vicis & ædificijs in modum oppidorum non vilium nitens, in orbem collectum insigni arce familiæ nobilis ornatum, cujus in potestate forum ipsum hactenus fuit. *WENERA* item

FORA IN FRISIA ORIENTALI.

in Amaſi ripâ terræ Reideriæ, Emdâ remotum milliaribus Germanicis tribus, Olderſhemo duobus, Lerâ uno, tribus prioribus fortunâ & formâ haud par, portu tamen & navium uſu etiam gaudens. Sed & hæc & alia in præfecturis ruſticis cenſentur, præfectiſque parent, & in comitijs non aliud quàm reliqui vicani jus habent. De comitijs his dixi priùs, ſed ſtrictim:

COMITIORVM RATIO.

Nunc res poſcit, ut dicam paulò pleniùs. Cum quid rei eſt, in quo ſine conſenſu Ordinum conſtitui nihil poteſt, Comes aut ſponte ſuâ, aut ab Ordinum delectis monitus, comitia indicit per literas, quibus cauſas ipſas, cur comitijs ſit opus, exponit, ut omnes, quorum intereſt, domi quoque rem expendere, ſuoſque ad comitia mittendos, id quod ijſdem literis præcipitur, inſtruere neceſſarijs mandatis ac poteſtate queant: & ſimul tempus ac locum comitiorum deſignat. Atque has literas ad ſingulos è nobilitate, ad ſingulas civitates, in ſingulas præfecturas ad præfectos mittit. Nobilitas re deliberatâ aut viritim ad comitia ſe confert, aut delectos nomine omnium cum mandatis mittit. Civitates è ſuis, quot & quos volunt, ſingulæ poteſtate & mandatis inſtructos, eôdem legant. Emdana imprimis è ſenatu binos aut ternos, quos ipſe ſenatus edit, ex collegio XL-virûm totidem plerumque aut pauciores, quos permittente Senatu collegium nominat. Præfecti literarum Comitis exempla ad omnes vicos præfecturarum ſuarum deferri quamprimùm, & die Dominicâ, finitâ concione recitari è ſuggeſto curant. Tùm vici ſinguli aut binos, aut ſingulos è vicanis ſuis deſignant, quos ad comitia volunt ire Dein communicatis conſilijs de poteſtate ac mandatis, quæ deſignatis danda ſunt, ſtatuunt. Quibus expeditis, cùm definito tempore ad comitia ventum, loco publico (in templo ſcilicet, aut curiâ) præfante Cancellario Comitis, aut aliâ qui à conſilijs Comiti eſt, ſcribarum aliquis, clarâ voce è chartâ recitat omnia, de quibus agendum, & quid de ijs Comes ſentiat, quidve deſideret: exemplũque recitatorum nobilitati unum, alterum oppidanis, tertium vicanis tradit. Eo facto, qui pro Comite adſunt, ſingulos cum poteſtate & mandatis miſſos, literas poteſtatis & mandatorum poſcunt: ſi quos inveniunt aut non habere has literas, aut probas & idoneas non habere, eos faceſſere jubent, & ab actione abſtinere, donec ritè inſtructos ſe rurſum ſiſtant. Dein ordines tres breviter inter ſe collocuti de ſummâ rerum ſecedunt in diverſa, & ſeorſim ſinguli deliberant. Et nobilitas ad- rebus diſquiſitis ſecundùm capita ſententias dicit, & ſuffragia fert: oppidani adferunt quidem omnes in medium quod ſentiunt, ſed ſuffragia ſolùm conficiunt tria pro civitatum numero, operamque dant, quantum poſſunt, ut ea, ſi fortè diſſentiant, in conſenſum redigant: ſi id facere non poſſunt, pluribus ſuffragijs locum dant, niſi id fiat in fraudem & detrimentum civitatis tertiæ: tum enim ut æquum eſt, aliud ſervatur. Interdum etiam ſi conſenſum inire non queunt, diſcrepantes ſententias concipiunt. Qui ordinis tertij ſunt, poſt dictas auditaſque rationes varias ſecundum præfecturas ſuffragia ferunt, & ex majore ſuffragiorum numero plerunque concludunt. Nonnunquã tamen ſecus etiam faciunt exemplo civitatum, ſententijſque diverſis ſeſe diſiungunt. Verùm fit utplurimùm, niſi factioſa ſtudia, & pertinax æmulatio, capitales Rerumpublicarum peſtes, obſtent, id quod maxime æquum eſt, & univerſæ Reip. perutile, ut tum civitates minores autoritatem maximæ ſequantur in rebus magnis, tum præfecturæ ruſticæ, quarum minor fortuna eſt alijs, quæ opibus & hominum frequentiâ, cultu, peritiâ potiores ſunt, cedant. Quemadmodum enim iſtarum magis intereſt, Remp. eſſe ſalvam, ac ut eædem in communes uſus plus conferunt cæteris, & virorum prudentium copiâ, quorum conſilijs & operâ in comitijs utuntur, reliquas procul antecedunt, ita earundem conſilia & ſententias, cùm de rebus communibus agitur, prævalere, videtur legitimum, modò abſit iniquitas & injuria. Iniquum autem ac injuſtum eſt, onera ab ſe reijcere, & derivare in alios, onerumque & virium proportionem æquam non ſervare. His

verò

verò deliberationibus atque actionibus haud fas est eos, qui Comiti à consilijs sunt, aut ejusdem præfectos, officiarios, ministros ullo se modo miscere, ne eorum præsentiâ atque autoritate, aut metu Comitis, deliberationum & sententiarum libertas arctetur. Vbi seorsim satis actum à quolibet ordine, omniaque ad ineundam consensionem tentata, vocantur omnes conjunctim, ut coram ijs, qui pro Comite præsentes sunt, interdum & coram ipso Comite, si adsit, sententias expromant; quæ si consentiant in rerum summâ, & in ijs ordines constantes persistant, tenetur Comes secundùm eas decretum scribere & promulgare: nec licet ei in re ipsâ aut fundamento quicquam scribendo mutare, quanquam aliud Thomas Frantzius Cancellarius, vim veritati afferre conatus, cum consiliorum suorum socijs persuadere, sed opera perditâ, olim tentarit. At si sententiæ discrepent, monitu & hortatu Comitis, aut eorum, quorum is operâ utitur, tollendæ minuendæve dissensionis ergò, instauratur non raro deliberatio, rationesque cum rationibus conferuntur, omnia deniq; ad ineundam inter ordines concordiam tentantur. Qui si frustraneus est conatus, nec spes restat ulterior, legitimum est, secundùm id, ad quod suffragia plura collimant, hoc est, in quo ordines duo sine injuria ordinis tertij, aut læsione membri alicujus consentiunt, concludere, & decernere. Si dissensio multiplex est, & suffragia videtur & pondere & numero paria, concludi decerniq; ritè nihil potest, manetque res suspensa: aut si quid decernitur, id legitimũ non habetur, nec facilè ab ijs, quibus adversum est, admittitur, litesque & certamina ac turbas Reip. noxias parit. At verò si consensum ipsi inter se inire ordines, & ordinum membra non possint, arbitriumq; dirimẽdæ dissensionis ex æquo & bono Comiti permittãt omnes, expeditur res, & decretũ conficitur, cui parêre omnes necessum habent, modò extra terminos decretũ non exorbitet. Hoc jus à majoribus acceptum, hic agendi modus, legitimus & ordinarius. Ab his comitijs collegium dependet virorũ sex, quod assignatorum, aut administratorum pecuniæ publicæ, quæ ex tributis provenit, vocatur, quodque tribus ordinibus commune est. Sedẽt in eo duo ex nobilitate, duo ex civitatibus, totidem ex ordine tertio, pari omnes potestate ac jure. Sed eorum, qui ex civitatibus locum eum tenent, alter utique ex lege Emdanus est, de altero Norda & Aurica inter se comparant. Sunt sexviri hi curatores ærarij Ordinum, in quod Comes jus nullũ habet: tributa publicanis locant, aut per ministros colligi, & in ærariũ inferri curant: dant operam, ne qua fraus ærario à publicanis, aut alijs fiat: publicanis, ubi opus, opem ferunt; controversias eorum & inter se, & cum alijs cognoscunt & expediunt: executionẽ promptam decretorum suorum habent per manum militarem, quam sumunt ex præsidio Emdano, volente senatu, & præsidij præfecto, quibus recusare id non licet. Quibus ex ærario aliquid debetur, hos conveniunt: hi si probant debitum, & solvendum putant, manu suâ id testatum faciunt: cum eâ debitum petentes ad Quæstorem ærarij mittunt, sine qua solvere cuiquam Quæstori non licet. Sedes collegio Emdæ est ex decreto, quemadmodum & ærario, cui præest, Comiti licet, si velit, ex suis assessorem collegio dare, sed sine suffragij jure, ac sine potestate, sed ut audiat tantùm, & videat ea, quæ in collegio aguntur, & præsentiâ suâ honorem collegio adijciat. Sed non nisi raro hoc fit. Additus collegio est scriba à secretis, qui præstat & expedit ea, quæ id genus hominum talibus in collegijs solent; de quibus alias scripsi. Additus est & Quæstor, paulò antè nominatus, qui ærarij pecuniam tractat ex collegij mãdato: recipit eam à publicanis, & tributorum collectoribus alijs, & omnibus qui ærario aliquid debent; in quorum numero Emdani sunt, quos dixi sextam omnium onerum Reip. communis debere: eandem custodiæ & fidei suæ commendatam habet, & ex præscripto expendit ac jussus rationes accepti & expensi reddit. Reliqua ministeria non libet memorare. Verùm adjuncti etiam eidẽ huic collegio sunt trium ordinum delecti, quos Deputatos vulgò indigitant, qui pro re natâ

Collegium administratorum pecuniæ publicæ.

Scriba collegij.

Quæstor.

Deputati Ordinum.

Emdam veniunt, ſed rarò niſi à collegio vocati, ut in rebus difficillioribus conſilio ei adſiſtant, & bonum publicum promoveant. Sunt utplurimùm numero XVII, quorum X ferè dant agricolæ ex ordine ſuo quinque oppidani, duos nobilitas. Hic conventus virorum XXIII, velut compendium quoddam eſt integrorum comitiorum, & multa expedit, ob quæ tota comitia convocare operæ pretium non videtur. Hæc eſt illa, quam patria mea reliquam habet, non pænitenda civilis libertas.]

AGGERUM CURA.

Regio fælix, in orâ nulli fæcunditate cedens, navigationum commoditate propter Amaſum flumen cæteras Friſiæ partes ſuperans. Sed viciſſim præ reliquis aggerum difficultate & multitudine premitur. Infeſtus enim ei eſt Amaſus longiſſimo tractu per milliaria haud minus IIII versùs interiora à Borſumo vico uſque ad fines Monaſterienſes, utrimque aggeribus coërcendus, infeſtus Læda fluvius ab arce Lehrorthonâ ad terminos Oldenburgicos porrectus, ut de amne eo, qui Tranſlædanos permeat ex Sagelthanis veniens, & in Lædam influit, dicam nihil: magis verò infeſtus Dullartus ſinus in orâ Reideriæ, infeſtiſſimus verò idem Amaſus infra Borſumum, & urbem Emdam, & infeſtiſſima maris æſtuaria illa inter inſulas & continentem ſe fundentia, ac intra terras ſe inſinuantia: ne quid de incommodis Iadæ graviter ſæpè ſævientis memorem. Vnde & difficilis & multiplex aggerum tuendorum curatio, & complures ejuſce præfecti aut judices, quos χωματάρχους aut χωματοδικάστας dici poſſe antè oſtendi, cùm de regione inter Flevum & Lavicam agerem. Nuſquam verò curatio hæc difficilior, quàm in præfecturis duabus Emdanâ & Grethanâ.

DE RE ECCLESIASTICA.

Ecclesiastica toti regioni communia.

ECCLESIASTICA, quod paucis debetur hominibus naturâ contentioſis ac ἀντιλογικοῖς, in hac regione non ſunt ubique uniformia. Sunt enim ut antè dixi, qui Lutherano nomine gaudent, & ab Eccleſiâ Emdanâ, cæteriſque cum eâ conſentientibus ſeceſſionem fecêre, frigidam non ita nuper ſuffundente aulâ, magno tum pietatis, tum probitatis tũ concordiæ politicæ malo. Nam aula, quæ in partibus Lutheranis eo tempore erat, abutens poteſtate, & titulum juris, quod Patronatus vocant, prætexens, invitis paræcis paſtores alios adimebat, alios obtrudebat, non ſine dolore ac offenſione optimorum quorumque longè graviſſimo. Et querelæ paſſim in populo crebreſcebant, non ſolùm pietati & conſcientijs ſuis vim fieri, ſed etiam accepto à majoribus juri fieri injuriam. Demùm cùm populus omnis univerſas ſuas controverſias cum Comite Ennone patriæ regimen inituro componeret anno M. D. XCIX, in hac re convenit ſic: ut paræcijs eſſet liberum Eccleſiæ miniſtros ſibi eligere, quibuſcum in religione conſentirent, modò eligerent bonos ac idoneos, & Emdano cœtui, ſi Emdanam confeſſionem ſequerentur, aut cœtui alteri, quem Comes Lutheranis erat daturus, probatos: nec liceret Comiti hanc omnem libertatem turbare: ab eo tamen ut magiſtratu ſummo confirmatio peteretur, quam abnuere Comes ſine injuriâ non poſſet. Atque hoc ab eo tempore ſine vitio ſervatum: A parte verò Lutheranâ res ſine ordine illo à Comite promiſſo manſit, in quâ Nordani Auricaniq́ue hæsêre.

Cœtus Emdanus.

Cœtus Emdanus utcumque inſtauratus. Is cœtus, cum integer vigebat, conventus erat ſymmyſtarum Evangelium docentium totâ regione, maximè eorum, qui cum eccleſiâ Emdanâ in doctrinâ conſentiebant. Initium ei datum à Ioanne Laſco Polono viro maximo, cùm is eccleſiæ Emdanæ paſtor eſſet, & ex voluntate ſummi magiſtratus, deſiderantibus ipſis eccleſijs rogantibuſq́ue earum miniſtris ἐφόρειαν omnium eccleſiarum toto agro diſperſarum in ſe recepiſſet. Scopus præcipuus erat, ut per eum doctrinæ integritas & conſenſus conſervaretur

retur, ut εὐταξία vigeret, ut ſcandala averterentur ab eccleſijs,& probis pijſque moribus tum doctrina, tum ſacrum miniſterium ubique ornaretur. Conveniebant ſymmyſtæ frequentes, qui concordiam bonumque ordinem non averſabantur,& quibus venire incommodū non erat,ſemel ſingulis ſeptimanis feriâ ſecundâ ab octavâ die Paſchatos uſque in Michaëlis. Reliquo tempore, ſi quid eſſet, quod conventum poſceret,conveniebant pauci,quibus id à toto cœtu erat commiſſum, & in his ferè ij, qui urbi erant maximè vicini. Conventus verò omnes cum ſeriâ invocatione nominis divini inchoabant & claudebant. Ordinarium erat primo quoque conventu poſt Paſchatos ſymmyſtarum omnium ſuffragijs præſidem deſignare,qui rebus agendis per æſtatem præeſſet, ac negotia dirigeret,eidemque addere ſcribam,qui cœtus acta notaret,ac redigeret in protocollum,utrumque ex ſymmyſtarum ipſorum numero. Et ferè fiebat ut ex ſymmyſtis Emdanis aliquis,qui doctrinâ & autoritate antecederet, præſes deſignaretur,idemque ſæpiùs,ſi in agendo dexteritas eum commendaret, reficeretur,atque adeò in munere iſto maneret per annos plurimos. Quod Menſoni Altingio accidit noſtro tempore,cui fruſtrà deprecanti, & ſucceſſorē petenti ac roganti labor hic continuatus fuit per annos plus minus XXXIII. Deinde ad cenſuram morum,cui omnes ſine diſcrimine ſubijciebantur, tranſitus fiebat cum fraternâ admonitione aut correptione, pro ut res aut mores cujuſq; poſcebant: quæ cenſura verè ſalis inſtar erat,ne quid in corpore toto,aut membris putreſceret. Eâ cenſurâ peractâ examen accuratum inſtituebatur eorum, qui ad ſacrum miniſterium adſpirabant,aut ei ſe præparabant,inſtructique erant teſtimonijs bonis vitæ prioris actæ, ut de eruditione quoque, & doctrinæ ſanitate cognoſceretur: videbanturque etiam ijdem facultatis ſuæ in dicendo ſpecimen aliquod coràm toto cœtu deponere:judiciumque de his omnibus erat non ſolius præſidis,ſed omnium ſymmyſtarum,quorum ſuffragia per ordinem præſes quærebat:quod ſi qui muneri nondum ſufficere viderentur, differebantur tantiſper,donec idoneos ſe probarent:petentibus judicij cœtus teſtimonia ſcripta concedebantur. Poſt hæc ad diſputationes veniebatur,quarum cauſa theſes aliæ poſt alias proponebantur de præcipuis doctrinæ Theologicæ partibus maximèque de ijs,quæ ſolent in controverſiam trahi: quas tuebatur ſymmyſtarum unus, reliqui,quibus animus erat,oppugnabant:præſes actionem regebat,&, ſi opus erat,reſpondenti interdum ſuppetias ferebat, aut judicium ſuum interponebat,& contentioni modum ſtatuebat. Servabatur autem in actione ubique ſumma modeſtia,ac gravitas, ordoque optimus. Ac licebat omnibus omninò, quibus voluntas erat,etiam ijs, qui ab eccleſia Emdana diſſentiebant, liberrimè, quæ cupiebant,in medium adferre. Id inſtitutum à Laſco fuit tum exercendis ſymmyſtis,tum erudiendis,& ijs,qui fortè opinionibus non veris imbuti erant per rationum comparationes placidas ac amicas in viam veritatis deducendis:de quo ſæpè hoc prædicare audivi viros eruditione ac pietate præclaros,& diu jam in ſacro miniſterio verſatos,plus ſe veræ Theologiæ,quæ in Eccleſiæ miniſtris requireretur,ex his exercitationibus in cœtu didiciſſe,quàm ex diſputationibus Academicis. Atq; hoc exercitij genere cū ijs,quæ ſæpè agenda intercurrebant, pertinentia ad controverſias cognoſcendas & tollendas, ad offenſiones ſanandas,& quicquid erat hujuſmodi,reliquum æſtatis tranſigebatur. Hæc verò omnia per omnes æſtates in orbem redibant. Et iamdudum uſus docuerat optimus ſanè magiſter,per cœtum hunc omnes eos fructus, ob quos inſtitutum fuiſſe dixi, Eccleſias hujus regionis præclarè eſſe aſſecutas. Florebant enim ipſæ Eccleſiæ, doctorumque optimorum copiam habebant; hi & concordes inter ſe erant, & diligenter ac fideliter munere ſuo defungebantur, amabanturque & colebantur à ſuis: fidelium cœtus ubique creſcebant, templa audiendis concionibus ſacris implebantur, ſacramenta ex inſtituto Chriſti cum ſummâ veneratione adminiſtrabantur, συνάξεις erant pro eccleſiarum & locorum modo

frequen-

frequentes, plusque ordinis ecclesiastici conspiciebatur in non paucis vicis rusticis, quàm alibi deprehenditur etiam in oppidis non postremis, quæ tamen ecclesijs orthodoxis hospitia præbent: denique veritati doctrinæ, pietati ac probitati vitæ honos tribuebatur. Verùm cum facto illorum, quibus invisa tanta Ecclesiarum fortuna erat, cætus turbatus, & nervus ille incisus fuit, eadem hæc in pejus ivêre: donec cætus idem uti dixi, restitutus est, quanquam pristinæ fortunæ nondum redditus: ex quo mala quoque cœpêre rursum decrescere, & bona ex adverso alas quasi movere: sperantque omnes, qui DEVM timent, ab ejusdem DEI ubere gratiâ ulteriora. Cum quo velut felici omine διατριβὴν hanc de statu patriæ libens concludo. DEVS ille omnis boni largissimus fons vetus Ecclesiæ suæ hospitium, & piorum exulum asylum incolume conservet, & Principi ejus cæterisque Rectoribus sapientiam, pietatem, virtutem inspiret: Amen.

FINIS.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ,

ID EST,

Accurata descriptio chorographica

FRISIAE ORIENTALIS,

A Dullarto sinu & Amasi ostio in Visurgim porrectæ,

Autore

VBBONE EMMIO, Grethano.

Boethius de Consolat. Philosoph.

Constat, æternâ positumque lege est,
Vt Constet genitum nihil.

Amplissimis viris, virtute, doctrinâ, dignitate præstantissimis,

CONSVLIBVS ET SENATORIBVS

inclytæ civitatis

EMDANAE;

Dominis suis plurimùm colendis.

CVM *ab hinc annos* XXV *plus minus ad illustrandam historiam nostratem, quam tum meditabar, in eo essem, ut chartam chorographicam patriæ meæ exactiorem quàm quæ isto tempore extabant, conficerem, eamque in rem regionem totam, & omnes partes ipsius obirem, diligenterque contemplarer, positum, magnitudinem, distantiam oppidorum, vicorum, locorum aliorum per angulos observarem notaremque, non alienum a reliquo studio meo facturum me cogitavi, si, quæ in patenti charta calamo delineata oculis spectanda subijcerem, eadem illa etiam sermone exposita tanquam in commentario breviculo legenda harum rerum cognoscendarum cupidis exhiberem. Itaque priore illo confecto ad alterum quoque quanto possem compendio conficiendum me contuli, atque uno velut impetu absolvi: &, ut verum fatear, factus in eo prolixior sum currente stilo quam vellem, quamque erat mihi constitutum. Verum id qualecunque tum natum, delituit hactenus apud me inter chartas Musēi mei, peneque ipsi mihi studijs alijs intento è memoria jam exciderat. At nunc proximis his mensibus cùm similia alia sub manibus fortè haberem, recordatus etiam hujus, excussis chartis è latebris erui, erutumque & relectum celeriter unà cum cæteris his quæ jam prodeunt, in lucem constitui emittere. In hoc verò hæsi aliquandiu, utrum quoniam multa interea essent in rebus mutata, idcircò recognoscendum mihi etiam opusculum, & rebus mutatis aptandum esset, an relinquendum ei formæ, in qua erat natum. Tandem stetit sententia sequi posterius, nimirum ut ita loqueretur commentarius, quemadmodum ipsæ res fuerant eo tempore cùm primum scriberetur: quæ autem mutata interea essent, de ijs ut lectorem breviter monerem per notas in libelli margine. Atque hoc feci ubique excepto loco uno aut altero, ubi brevi notâ marginali satisfieri rebus non posse videbatur. Hunc verò libellum vobis quoque amplissimi, virtute, dignitate præstantissimi & clarissimi viri, ut priorem, cui cognatus est, inscribo, dedicoque: & vos æterni numinis gratiæ, ac protectioni commendo. Valete, Postrid. Kal. Ianuarij anno æræ Christianæ* M.DC.XVI.

A.A. V.V.

deditiss.

VBBO EMMIVS.

Ad

Ad Lectorem.

IN texendâ hac Frisiæ Orientalis περιηγήσεως initium duxi à fine Belling-vvoldiorum, & sinu Dullarto, expositisque ijs, quæ Amaso & Lædæ fluminibus utrimque adiacent, ubi Reiderij, Translædani, Mormerij, ac Amasanorum bona pars habitant, litus deinde, & quæ litori finitima sunt secundùm vada ac maris æstuaria porrecta secutus sum usque in Jadam, atque hinc reliqua regionis exteriora Oldenborgicis contermina, donec in Mormerios rursum pervenitur. Quo tractu Amasanorum pars major, Broecmerij, Nordani, Harlingij, VVangri, Rustri Cisiadani, Ostringij, Lengani continentur. Tum omnem agrum Auricanum spatiosum magis quàm fructuosum, qui medium regionis obtinet, & à reliquis plerisque circumfunditur, ipse verò nusquam fines attingit, descripsi. Denique ad Iadam reversus Transiadanos Rustros in Butiadas & Stadlandos distinctos, usque in Stedingios, qui & ipsi olim Rustri fuêre, quorum omnium latus orientale Visurgis claudit, percurri. Postremò insulas inter Amasi & Visurgis ostia Oceano objectas adjeci, & cum his περιήγησιν institutam absolvi. Hunc ordinem à me observatum, Lector, ignorare te nolui: quemadmodum & hoc, aquarum claustra, quas cataractas plurimi appellant, canales me perpetuò in hoc libello nuncupasse. Vale, & fave.

VBBONIS EMMII

FRISIAE ORIENTALIS
DESCRIPTIO CHOROGRAPHICA.

DESCRIPTIO Frisiæ Orientalis sic habet. Post Bellingwoldios Westerwoldicum agrum finientes REIDERIA hodierna incipit, rivulo ab ijs separata in orâ Dullarti, quem rivulum Sypam alij, alij Aam dicunt. Vbi rivum transieris, villa primum cœnobij Dunebrocæi, deinde ipsum cœnobiũ occurrit, tum *Wimêra* in eadem *orâ ad Ortum æstivum cum fano, mox in Boream Bona sine fano, demùm † Bunda portu commoda sequitur, cujus fanum antiquum & magnitudine structurâque reliquâ omnia ejus regionis superãs. Vicus ipse magnus, à multis olim familijs nobilibus habitatus: quod arcium areæ & rudera, quæ etiã nunc ob oculos sunt, demonstrant. Distat à Bellingwoldicis, passuum millibus IIII. Hinc in extremum Reideriæ angulum, qui in Boream maximè attollitur, AMASVMQVE attingit, non minus quàm per sena passuum millia Dullarti litus anfractuosum ascendit. Rursum ab effluxu ejusdem rivuli, quem terminum Reideriæ à Billingwoldijs designavi Ortum versus inviæ paludes jacent, per quas trium millium ac quingentorum passuum itinere, cùm gelu cuncta concreta sunt, aut siccissima æstas humorem minuit, ad Amasum, Frisiæ fines primùm attingentem pervenitur: isque Reideriæ terminus Austrinus est, quo à Monasteriensibus sejungitur. Illic in Amasi ripâ, prima sylvula se offert, quem Dilensem saltum vocant, humili & aquosâ planicie, nec cuiquam facilè pervia à Meridie præcincta, ad Ortum paludibus jam dictis penè contigua, spatio non magno relicto viæ militari, quæ è Monasteriensibus sola in Reideriam ducit, ipsamque hanc sylvulam stringit. Eam ob causam fossâ valloque militari cincta à populo, & castrorum in formam redacta est, contra incursus hostium non inutili consilio. Estque hoc velut claustrum provinciæ, quæ multas sæpè calamitates à peregrino milite perpessa olim fuit. Ab hoc saltu in Ortum se Amasus incitat ad mille passus, ubi Haltanum cœnobium attingit: ab eo paulatim se flectens initiò, mox rectà in Septentrionem effertur per sena passuum millia, donec, recepto Lædâ amne alio, ad Bingumum vicum perveniat: indè in Circium aut Corum declinans, pari spatio, ubi Oldershemum attigit, rectà in Zephyrum per III pass. millia fluens jam latus, & maximarum navium capax Reidanum agrum prætervehitur, atque illic Dullarto aquas suas miscet, amœnissimus & opum advector fluvius. Sed ad agri descriptionem revertamur. Post sylvulam vicus sequitur Dila: deinde ripæ magis appropinquans Velga, atque in flexu Amasi Halta cœnobium Ioannitarum, intus verò post Dilam mille quingentos passus ab Amaso recedens Stapelmora cum fano vetusto, Holthusa, Stadium, vnde juxta stagnum *Weneranum*, deinde per editiorem planitiem, quam Ielstgastum vocant, Bundam transversum iter est in Corum se porrigens non binis passuum millibus. Rursum in Amasi ripâ post Stapelmoram est WENERA haud ignobile forum egregio situ, hinc editos campos arenosi soli, sationi percommodos ac frugibus lætos, indè graminosa prata pascendis armentis felicissima habens cum oportuno portu, quem rivus per cataractam illic ad Boream oppiduli partem effluens efficit tali alveo, ut à modicis subiri navibus possit. Ipsum forum in longum porrigitur à Meridie in septentrionem ascendens continuis, & in oppidi modum dispositis ædificijs, cujus in medio pulcherrimum est templum, cum amœnâ in ambitu areâ. Præpositurae,

*In hac ora proximis annis, gementibus vicinis, novus ager aggere cinctus.

† Portus Bundensis nunc ferè defecit.

Droosdije. posituræ, vt vocant, honore insigne. A *W*enerâ deinceps secundum Amasum usque ad Dullarti initia per dena pass. millia, eoque amplius ager frumenti ac pabuli mirè ferax se aperit: in quo primùm Borgumum in ipsâ Amasi ripâ, mox alter & tertius ejusdem nominis pagus, ubi templum tribus commune, occurrit: deinde Lædæ Amasique confluente præterito Bingumgastum ad lævam à flumine nonnihil recedens, & ipsum Bingumum in orâ cum portu, sed exili, cui ex adverso insula in Amaso objicitur: tum procul à litore eandem ad lævam Holtgastum cum fano totius Reideriæ, ut communis fama habet, vetustissimo, & rursum in ripâ Soltburgum, relictisque duabus egregijs villis sinistrorsum Deddoburgo & Vcoburgo cœnobium Iemgumanum, aut reliquiæ potiùs ejus, finis eâ parte præfecturæ Orthanæ ac Reideriæ superioris. Sed intus agri totius in medio, in solo palustri, ac ad humani pedis pulsum, etiam ubi maximè firmum videtur, cum ipsis ædificijs tremiscente vici habitantur quatuor, *W*eingermora inter Bundam & Borgumum media, Sylvula S. Georgij, Sylvula Bohemica, postremò Mariæ chorus Iemgumum è latere obliquè respiciens, cum stagno piscoso, ad Aquilonem fano & postremis ædibus adjacente. Quorum tres priores superiori, hic inferiori præfecturæ accensentur. A cœnobij Iemgumani reliquijs in Reideriâ inferiore, quæ præfecto Emdano paret, statim IEMGVMVM se offert, forum peregregium, oppidique non vilis speciem habens, sive amplitudinem spectes, sive nitorem, totius omninò Reideriæ oculus, portu non incommodum, & super insita bona binis quoque magnis exercituum cladibus paucos intra annos nobilitatum. E latere verò ejus introrsum, Climpa, & Iemgogastum. Sed juxta oram longo ordine sunt Eppingwera sine fano, Midlumum, Critsumum, Hatsumum, Nemdorpium, Oldendorpium, Ditsumum cum portu, demumque Pawinga in extremo agri Reidani angulo ad Dullarti initium, quem angulum antè designavi, pagi omnes mediocres cum fanis, quibus alij minores sine fanis, paucis comprehensi villis, interijciuntur. Ailingwera, Bomburgum, *W*ischeburgum, & ab orâ paulò longiùs introrsum submotâ arx Coldeburgica, quam donatione Vdonis postremi Domini possident Falcoburgij: Postremò tractus est à Dullarto initium ducens sparsim villis habitatis è regione vicorum, quos recensui, quem patriâ linguâ **die hamrick** vocant. Sed omnis hic ager jam descriptus, felix qua flumini propinquat, & gramine fœcundus, deficit pedetentim introrsum vermi gens, donec post sylvestrem, quem exposui, tractum in ericeta & paludes desinat. Post Pauwingamum angulum, à quo agri vetusti pars oblonga angustæ linguæ speciem præ se ferens quadringentorum ferè passuum spatio procurrit,

Dullartus sinus. DVLLARTVS sinus aperitur, & medius inter Præfecturam veterem & Reideriam hanc, quam describimus, influit: Vltra quem eodem hoc ex angulo Reida in adverso litore aspicitur, intervallo IIII mill. pass. haud minore: vnde se paulatim sinus ipse velut submotis terris in spatium latiùs explicat, maximè in Zephyrum ventum. Quo de sinu, quoniam res poscere videtur, hoc loco prolixiùs quædam dicam, atque ignorata etiam nostris hominibus plerisque aperiam. Fuit quondam ab antiquissimâ majorum nostrorum memoriâ longè alia, ac jam videtur totius hujus regionis facies. Nam post extremum hunc Reideriæ angulum continua, & nusquam interrupta terra procurrit in oram usque agri Nessani, qui jam in insulæ formam dudum abijt: inde rursum à Boreâ ejus agri parte latiùs in Occidentem progressa sensim in Africum descendit, donec Præfecturæ veteri in Groninganis ad Reidam, vicum paulò antè dictum, jungeretur. Atque eo tempore, ubi Dullartus jam est fluctibus cuncta operiens, ubi pulcherrimi campi, fanis, vicis, villis frequentibus occupati fuêre. Vici non pauciores XXXII ita habuêre. In Corum euntibus à Pawingâ vico proximè occurrit Vterpawinga in ultimâ Amasi ripâ: indè in Occidentem TORVMVM fuit, non vicus, sed oppidum pro captu temporum illo-

rum

rum frequens & egregium, cujus opum fortunæque declarandæ causâ avorum memoriâ vulgo ferri solet & cudendæ monetæ magistrum, & auri argentique fabros octo eo in oppido artificij sui officinas exercuisse. Quod verum videri non debet in tanto earum rerum, quæ ex ijs metallis fiebant, hac in gente usu. Solum oppidi etiam nunc nomen retinet, & rudera ædificiorum veterum, ac vestigia quoque platearum cùm Euro flante aquæ recessêre, commonstrat. Et sæpè accidit, ut qui solum nudum diligentiùs scrutantur, pecuniæ aut veterum rerum aliarum in scrutis & arenis aliquid inveniant: Vulgoque notum est, paucos ante annos vasculum è ruderibus erutum esse plenum argenteis minis minoribus, quos plurima ante secula signatos fuisse inscriptio docebat; quorum aliquot nigredine squalentes, sæpius mihi visi. A Torumo in Circium aut Boream *W*ilgumum proximum agro Nessano quâ is in Meridiem desinit, & angulum efficit in Ortum brumalem procurrentem, ubi nunc operis ad dirigendos Amasi fluctus ab Emdanis factum est initium. Inde Fletum in Occidentem Wilgumo succedens, quod Nessanis Reidam intuentibus aspiciebatur, proximumque ipsis erat. Huic Berumum in Boream, Nessanis ad Occasum erat. Sed Fletanos in Occasum Iansumum excipiebat primâ ruptorum aggerum calamitate, unde Dullarto origo extitit, ad posteros infame. Hinc porrò obliquè in Africum declinans fanum Ludgero sacrum, post fanum in Austrum brevi intervallo * Reida sequebatur, quam ad differentiam ab altero ejusdem nominis vico, qui etiam nunc in viciniâ illâ superest, ex situ Orientalem nominabant: Eum quippè Occidentem versus circiter mille passuum minoreve intercapedine aspiciebat, ac fluviolo agrorum distinctore ab eo dirimebatur: habebatque adjunctum sibi cœnobium velatarum virginum. Et hi vici non incelebres olim, quorum alter, qui ad Occasum est, duobus fanis conspicuus fuit, à quibus Reideriam nomen quondam accepisse, non abs re conjectare me dixi. In eâdem porrò viciniâ viculus quoque minutus Lieda sedit, Reidæ & Iansumo proximus, & Petri sylvula in Orientem ab eo recedens, mediâ inter Iansumum & Torumum viâ, *W*ilgumum in Ortum solstitialem, Fletum ex obliquo in septentrionem intuens, penéque triangulum æquilaterum cum ijs ipsis efficiens. Tum introrsum Meridiem versus complures vici alij fuêre, Tyswera Reidæ utrique finitima, in Occidentem prima, Beda, Hakelsum Torumo in Austrum, vicinum. Duveléa in Ortum maximè procurrens, Ewirzwera, Stocdorpium Bedæ propinquum, Sandorpium in Meridiem Stocdorpio subjectum: rursum in Occasu Soxumerwolda, atque istinc in Ortum hybernum Hermenwolda, Soxumum, & longiore intervallo in subsolanum sequens. *W*ynhamum, virorum nobilium domicilio olim florens, atque ampliùs etiam in Hellespontium ventum Vterbeerda in reliquijs soli, quæ aquis circumfluæ sunt juxta oram Reideriæ, vetus nomen hodiè servans, in Vulturnum Beerda Orientalis, & ipsa in latere hodiernæ Reideriæ: sub ea verò eodem in latere Meridiem versùs *W*inemera, Megahamum prope insulam minutam, quam tardam Bundicam dicunt, & postremò in Libonotum leniter deflectens Exterhovium, VVincmeræ ferè in Corum oppositum, agroque ejus annexum. Sed Soxumerwoldæ spatio mille pass. interjecto in Africum subjiciebatur Reiderwolda, Soxumumque & VVynhamum rectâ lineâ in Orientem ejectâ contingebat, omnes reliquos ejusdem agri vicos magnitudine & splendore antecedens. De quâ silere non debeo, quod constans fama fert à majoribus posteritati tradita, in argumentum amplissimæ, ac vix credibilis fortunæ, matronas CLXXX eo uno in vico habitasse, quæ ex solido auro sextarij capaces phialas, cum reliquo ornatu more gentis in pectore ferrent, suoque in mundo haberent. Vnde mirum videri haud potest, duo ibidē fana fuisse, è quibus alterū tantis opibus & dignitate præstiterit, ut Canonicorum collegiū, qui sacris illic operarentur, haberet. Atque

Torumi officina monetaria.

* Hæc Reida Occidentalis proximis his annis etiam propemodum tota disperijt, ubi nunc in extremo soli ejus angulo castellum militare est.

Reiderwolda vicus excellens, ac raræ opulentiæ.

NOTA.

huic vico nomen ex eo fuiſſe non ambigo, quod Reideriæ in ſolo eſſet, cùm complures alij eâ in viciniâ, quibus ſylva nomẽ dederat, Soxumerwolda, Harmenwolda, Midwolda, Oſtwolda, Finſerwolda, velut in ambitu poſiti, in Præfecturâ veteri cenſerentur. Non procul hinc in Circium cœnobium locuples Palmâre Tyſwerã è propinquo in Boream aſpiciens avorũ noſtrorum memoriâ, cùm pleraque alia jamdudum periſſent, è fluctibus ſuperſtes, ut & Tyſwera, & Suachium & quædam alia. Tum eo in ſinu, qui Occaſum ſequens longo tractu in præfecturam veterem medius ſe inſinuat, Cappeldeberda, Beerda in ſinûs umbilico, cœnobium inclytum Menterna, ex quo pereunte Griſomonachum natum, Goldhorna, Aſtochium, in ſinu intimo. Midwolda ingens quondam & prædives, ac nobilium plurimorum ædificijs ſupra, quàm credi poſſit, frequens, totiuſque adeò præfecturæ veteris caput: nunc ſolo penè fano inſigni, & turribus quatuor latè ſpectabili in ipsâ extimâ terræ orâ ſito incolumis: cætera fluctibus ſuperata; reliquiæ in interiora jam ſecundùm tranſlatæ: denique Merchuſa propè ad ſinus initium. Rurſum in majore ſinu, & quà is in Auſtrum ſe fundit, Wineldhamum cum arce vicinâ, Homminghamum, Garmeda, Donella, Torpera ſeu Torpſumum, Hommingaſtum, Oſtfinſerwolda oræ prominenti proxima, Exterhuſium Beerdæ vicinum: iterum verſus Ortum æſtivum, non longè Garmedâ diſſitum, cui in meridiem poſitum fuit, Blyhamum, indè Herckenburgum, & longiùs quoque in Africum, Medumum, demùm Stocſterhuſium, cujus nomen in angulo eo, qui poſt Finſerios Orientem versùs in Dullartum longiſſimè extenditur, ac Bundam è regione adverſo in litore aſpicit, etiam nunc reſidet: à quo lineam in Septentriones eductam terminum confuſis hodie ditionibus dare, id eſt, Reideriæ jus à Præfecturâ veteri ac ditione Groningenſium ſecernere multi arbitrantur: quàm verè, neſcio. Sed alia longe ratio, ac termini alij quondam fuêre: quos ego è vetuſtis tranſactionum tabulis erutos in lucem proferam. Omnem hanc regionem, quam Dullartus fluctibus infuſis hauſit, olim rivi complures deducendis paluſtribus aquis ſeu naturæ vi, ſive induſtriâ hominum inſtituti percurrêre, quorum magna pars, ne humilibus agris aquæ incumberent, ac detrimentum inferrent, per depreſſiora loca aggeribus utrinque præſepti fuere. Ex his qui maximus fuit, è monaſterienſibus aut Drentinis ſupra Apelam cœnobium ortus, emenſuſq; omnem agrum *W*eſterwoldicũ, ac *W*eddam, Vriſloam, Bleihamum, Billingwoldam, prætervectus, per ſpatium id, in quod Dullartus jam ſe fundit, ſinuoſo meatu in Septentrionẽ per ſena circiter paſſuum millia, Garmedam à dextrâ, *W*ynhamum à ſiniſtrâ ſtringens aſcendit, omnibuſque in ſe reliquis utroque à latere receptis, poſt VVynhamum obliquato in Corum curſu, jam tantus, ut amnis nomẽ tueri poſſet, ad Occidentẽ Reidæ Orientalis in Amaſum ſe effudit, per ſeptẽ canales ingentes communi omnium ſtructos operâ & impendio. Hunc ſive rivũ ſive amnẽ uſitato vocabulo † Eam indigenæ vocarunt. Servatque idem etiã nunc magnâ ex parte in ipſo ſinu alveum ſuum notum navicularijs, qui eum navigando plerumque ſequuntur. Sed qui in maximum hunc influebant, cæteris majores duo fuêre: alter ad Bundam initium capiens, Iardamq; Bundicam ac Vterbeerdam non procul litore Reidano, qualis jã facies loci eſt, allapſus, deinde dirẽptis agri partibus, quas *Blineas* hodiè nominant, convertit curſum in Occaſum, & maximo rivo ſe miſcuit: alter Ociduâ à parte in eundem ſe fudit duobus millibus paſſuum intra eum locũ, Auſtrum verſus, ſinuoſis lapſus ambagibus. Nam in paluſtribus primùm ſe colligens in extremis partibus præfecturæ veteris, & confinibus Eextræ, Scemedæ, Hilligerleæ ſe inſinuans, ubi Sypæ nomen tulit, modicoque ſpatio confecto in paluſtria ejus loci rurſum incurrit Eurum ſequens: deinde in Aquilonem flectens, iterumq; in Ortũ leniter converſus poſt Miduvoldios & Oſtvvoldios ad ſiniſtram præteritos inter Beerdam & Finſerwoldam fanum Nicolai petijt,

† In Weſtervvoldijs hodiè Aha vocatur, quod nomẽ idem eſt cum Eâ.

quod

quod in Ostfinserwoldijs erat: illinc in Corū rediens, ac in Septentrionem per anfractus se recipiens Torpsumum vicum,& Megahamū pertransijt,demumque Reiderwoldâ in meridiem relictâ, versoque contra Solis ortum cursu, ac *Wineldhamo* quoq; irrigato, ad arcē ejus vici minus mille passibus infra *Wynhamum* cum Eâ se conjunxit. Tiamma huic nomen fuit, nescio an proprium illius, an alijs quoque, ut de Ea alibi dixi, Commune. Is Præfecturæ veteris & Reideriæ à prima memoria terminus fuit. Qui quamdiu valuit, non solùm quæ jam fluctibus periêre loca, Iansumum, Læda, Reida Orientalis, Beda, Garmeda, Homminghamum, VVineldhamum, Reiderwolda, Ostfinserwolda, Hommingastū, sed etiam quæ supersunt, Beerta, Wynscota, VVesterlea cum cœnobio Hilligerlêo, Bleihamū, Bellingwolda, totusque ager *Westerwoldicus* in Reideriâ fuêre. Sed Dullartus aquis locum aperiens limitator magis idoneus obscurato antiquo termino, ista mutavit. De cujus origine & causis, breviter etiam dicā. Causas ego tantæ cladis cunctis diligenter consideratis, præter divini numinis iram tres potissimum reperio, aggerum agrique situm, soli ipsius naturā, postremò factionū studia, corruptamque immoderatâ licentiâ libertatem: quæ tempestatibus crebris promotæ longiùs nocuêre. Etenim à Reidâ vico, ut priùs ostendi, ora in Septentrionem primùm modicè, mox in Aquilonē juxta Iansumum, postremò in Orientem se extendit, donec Emdam adversam haberet: indè in Austrum rectâ descendit *Wilgumo* tenus, rursumq; ex abrupto se vertens contra Ortum ivit, ac Pawingano agro se junxit. Itaque cum litorū reliquorum positu atque ordine in Iansumum primùm ex Occasu æstivo, deinde in *Wilgumi* ac Nessæ vicinâ è Septētrionibus quotidianus æstus directè, illideret, factum fuit, ut major etiam quàm cæteris in locis utrobique sub ipsis aggeribus fluminis altitudo extiterit: deinde quoties tempestatibus exortis Amasus aquis intumuit (id quod attritis insulis, ostijsque fluvij ad infundendum mare latioribus factis, & sæpiùs quàm solet, & majore vi accidit) si Corus flaret vehementius, omnis fluctuum rabies in Iansumanos aggeres incubuit, si boreas sæviret, in VVilgumanos recto impetu incurrit, ut sanè in pace, atque omnium ordinum concordiâ non facilè esset, aggeres ijs locis sartos tectos servare, difficilius etiam disjectos reficere. At verò illo etiam sæculo præ nimiâ libertate luxuriare hominum animi, & factionibus intendere, vicini à vicinis dissidere, nobiles nobilibus, rustici rusticis invidêre, antistites proximorū antistitum odio laborare, privati potiùs quàm publici curam omnes habere, legum reverentia projecta jacere. Et vox prædivitis ac potentis in populo audita memoratur, qua testatus est, malle se omnes agros suos ad lanceæ longitudinem fluctibus opertos cernere, quàm incommodum vicinorum, à quibus dissidebat, aggeres reparare. Ita fieri necesse fuit ut & à fluctibus attrita disjectaque neglecta manerent, & undis latior in terras influxus indies aperiretur. Illæ latius admissæ, ob soli naturam facilè tantam calamitatem peperêre. Nam ut toto illo ad Amasum tractu, sic eo quoque loco ager secundum litus circiter M. pass. latitudine soli fuit densi ac tenacis, quodque fluctibus commodè resistere posset, intus verò primùm summo sub cespite, deinde & in universum ad superficiem usque palustris: eoque ferè humilior, paucis editioribus locis, unde ignis fomenta fodi solent, exceptis, quo à litore magis recedit. Hujus verò soli ingenium tale est uti jam dixi, ut ad pedis percussum moveatur subsultetque velut tremens, dein fluctibus facilè cedat, postremò incumbentem plano æquore aquarum molem ferre non possit. Itaque si quid tale acciderit, hic illic, ut fors aliquid solverit, à fundo prorumpit ac innatat, fragminibus interdum parvis modicisve, interdū & maximis, totisque adeo areis, aut campis. Cujus rei periti agricolæ Dullarti accolæ etiā nunc cū aquæ in agros inundant, equos immittunt in sata, quæ facilius id malū sentiunt, & cursū agitant, eoq; modo efficiunt, ut pulsu equinæ ungulæ velut soluta

Dullarti sinus origo.

æqualiter ſuperficies paluſtris ſoli binûm ferè aut ternûm pedum alti ſe attollat, atque innatet, ſenſimque cum undis rurſum ſidat. Sic integra ſæpe prata magnæ ac planæ navis inſtar, cũ pecoribus, villis, vicis, fanis fluctant, aut undis ſuſpenduntur. Prodigio ſimillima res, & admirationem citius quàm fidem apud exteros homines inventura: nec noſtris quoque creditu facilis, niſi in magnis eluvionibus per experimenta ſuo ſæpè cum malo eam veram eſſe diſcerent. Hæ Dullarto cauſæ, hæc origo fuit. Nam fluctus magnâ vi infuſi in paluſtres ac humiles campos, convulſo longè lateque levi ſolo, alveum ſibi aperuêre. Nec tamen is ab initio tantus repentè extitit, quantum hodie conſpicimus. Sed cùm ad annum M. CC. LXXVII, ut annotatum à majoribus eſt, Ianſumanus primum agger, deinde & Wilgumanus magnis tempeſtatibus everſus aquas immiſiſſet terris, multa ſanè hominum ac pecorum pernicies, magna ædificiorum ſtrages, magnum agrorum incommodum eſt inſecutum. Poſt, cùm ſæpè tempeſtates proximis annis recurrerent, neglectique incuriâ, aut virium defectu jacerent aggeres, id quod magnum initio ſtatim erat, progreſſu temporis, atque aſſiduo aquarum influxu maximum factum, plura paulatim loca fluctibus ſuperata, & ut quæque humilia magis aut paluſtria, quanquam longius à mali fonte, id eſt, ab Amaſi ripâ abeſſent, ita latius ſtatim ac facilius abſorpta: quæ proxima Amaſo, lento pinguique in ſolo fuerunt, diutius reſtitêre. Ita iſtinc Reida Orientalis, Tyſwera, Swachium, hinc VVilgumum, Vterpawinga, Torumum ad avorum ferè memoriam pervenere: Et hoc quidem cæteris poſterius etiam perſtitit, quanquam ſine aggerum vallo, & fluctuum injuriæ expoſitum. Quippe quod ad annum M. D. VII duraſſe, & judicio provinciali locum dediſſe quædam monumenta declarent. Sed ortivo in latere, quo tempore aut loco ad coercendos aquarum influxus aggeres à primâ illâ calamitate, ſtructi rurſum ſint, non facile quis dixerit. At oppoſitâ in parte, pro ut aut res aut tempus tulit, ſed levi plerunque operâ, contra vim fluminis ſæpè aliquid inſtitutum, & ſæpè rurſum diſiectum, poſtremò ad annum Chriſti M. CCCC. LIIII. Groningenſium præcipuè ſtudio, quorum tum imperio vetus præfectura parebat, opem verò cæteris quoque ferentibus eo à loco, ubi Ianſumum fuerat, Tyſweram primùm & Palmare, ac Swachium, inde rectà in meridiem in Finſerios non continuus modò ſed & ſuſtinendis fluctibus ſufficiens agger perductus: iſque cùm per annos XL locum tenuiſſet, bello demum Saxonico poſtremo & omnium graviſſimo ſtrepente negligentius, ut fit, habitus, & quotidiano magis æſtu quàm magnis tempeſtatibus attritus, in occidentem longo tractu ſolo paluſtri & humili undis aditum dedit, & velut alterum ſinum aperuit. Quod malum cùm latè ſe funderet, ijſque etiam, qui in Fivelingijs habitant, noceret, conjunctâ rurſum operâ ei obviam itum, ſpacio fluctibus dato, circiter annum M. D. XIX. Et cùm ne ſic quidem ſatis perfectum eſſet, XX ferè poſt annos majus quoque ſpacium undis permiſſum, atque in hunc modum, quo nunc videtur, aggerum ratio compoſita. Nimis multa jamdudum de Dullarto. *Reideriam ſuperiorem in ortum ſequuntur† TRANSLÆDANI, Amaſo fluvio ab ea diremti, & ad LÆDAM uſque amnem, qui ab ortu in Amaſum influit, pertinentes, vnde nomen habent. Horum ager Auſtrinâ in parte, qua Amaſo propinquat, à Monaſterienſibus, dividitur Hampôlâ rivulo minuto, & æſtivis menſibus ferè exareſcente, qui è paluſtribus obſcuro principio ortus, nec M. paſs. longitudinem habens ex adverſo Haltæ cœnobij in Amaſum exit. Ad hujus rivuli caput in ipſo principio vliginoſarum atque inviarum paludum, quæ inde per ſena paſſuum Millia in orientem latè patent, VVeſtphaloſque à Friſijs ſeparant, & in ipſis terminis Monaſterienſium eſt Papenburgum, turris lateritia ad tuendos Friſiæ fines eâ parte quondam ædificata: inter quam & Amaſum medio ferè intervallo via militaris eſt, unica ex diœceſi

* Sed poſt hoc têporis, quo hæc ſcripta ſunt, multa rurſum Dullarto adempta, novuſque agger ad arctandum eum ductus: & quadam rerum viciſſitudine agri optimi iterum iſtic exiſtimo, incrementumque capiunt in dies, vbi dudum fluctus profundi fuerant.

† Tranſlædani.

ex diœcesi Monast. illo in latere Amasi in Frisiam ducens. Atque hinc angusta quidem, sed multò pulcherrima & fœcundissima agri Translædani pars incipit secundum Amasi oram ex adverso Reideriæ extensa, cui ex aggeribus quibus contra flumen munitur, Dycrimæ nomen datum. In eâ vicorum primus & maximus occurrit Aschendorpio venientibus Volla, inlongum porrectus, D. passuum spacio à finibus distans, in quo munitiones in Monasterienses olim excitatæ, vnde & nomen inditum, ruinosæ reliquiæ etiam nunc supersunt. Post Vollam, Midlinga, Marca, Hilkoburgium, Coldomonachum in ripâ Gastum majus à flumine modicè recedens, ac rursum in orâ Dorneburgum, VVeycoburgum, Drivera, Muda cœnobium Ioannitarum semirutum in Amasi & Lædæ confluento, Esclumum, Heringburgum, Nettelburgum ad Lædam longo ordine per septena passuum millia sequuntur. Sed in his Vollenses, Midlingani, Gastini, Driverani, Esclumani templa tantùm habent, quibus etiam reliqui utuntur. Tractum verò eum à Vollensibus usque Lædam amnem à dextris rivus claudit nusquam longius Mille pass. ab Amaso deflectens, quem VValslotam accolæ dicunt. In reliquo agro interius sunt Stehenvelda, VVolda cum singulis fanis in solo sterili & nemoroso, Idæra & Iderhava in quorum posteriore fanum est utrique commune. Et hactenus Translædani ad præfecturam Orthanam pertinent. Quæ deinceps dicentur Stichti sani juris sunt. Post Iderhavam Folmenhusa fano carens, Breinermôra, Bacomôra, eique cohærens Scatteburgum, tum in meridiem declinans Colinghorstum, Holta, Rouda, & rursum in Orientem Potshusa palustri in regione sunt procul à Lædâ amne. Ad Lædam verò VVilfhusa viculus in confluente, & ei è regione respondens villa Bonnonis, deinde Amdorpium, VVolda, Neoburgum, postremò longissimè ad ortum Berga, Deteræ adversa: in quibus tamen, Amdorpium & Neorburgum si demas, fanum nullum est. Cætera in Austrum longè lateque ericetis ac paludibus obsessa tenentur, & cespitibus fodiendis, quibus ignis alitur, materiam inexhaustam præbent. Hominum verò sedes illic, Langholto cœnobio excepto, quod quondam recessus causâ in desertis locis extructum etiam nunc integrum manet, nulla. Nec procul hinc Frisico agro confinis Esterwega, in solo quidem Monasteriensi, sed juri tamen ejus diœceseos exempta. Alius verò ager Translædanis in meridiem quoque connexus est, quorum pars olim fuit, quem Sageltanum vocant, in septem vicos distinctus, palustris universus. Incolæ ejus Frisici generis quondam cùm seditionibus omnia per Frisiam miscerentur, quo paci suæ consulerent, in tutelam Episcopi Monasteriensis, in cujus diœcesim ager omnis procurrit, se sponte contulêre, salvis legibus patrijs, & cætero omni jure libertatis, quo etiam nunc in tantâ vicinorum servitute fruuntur, gaudentque. Hos amnis navigabilis interluit Amasi quoque nomine per imperitiam vulgò affictus, qui Translædanum agrum ingressus ubi Pothusam præterfluit, ponte jungitur, atque inde in Zephyrum, mox paulatim in Septentrionem conversus, relicto ad dextram Amdorpio, ad VVilhusam Lædæ se miscet, haud parva commoda Sageltanis ac Translædanorum nonnullis præstans. Nam ij eruendis è terrâ bituminosis glebis in ignis fomentum, quos cespites vocant, maximè occupati, quas solas propè divitias habent, quicquid quotannis effodiunt, id per flumen hoc ad Leranos, Iemgumanos, Oldershemios, ac cæteros Amasi acconlas, sed maximè omnium ad urbem Emdam devehunt, magnoque precio venundant. Quâ devectandi commoditate si destituerentur, omnes illi reditus è materiâ, quæ domi vilissima est, ijs simul perirent, & oppidanis quoque foci cariùs sane instruerentur. LÆDA in Monasteriensibus ortus, ubi Cloppenburgum & Oitam, Frisici quondam juris, vnde cognomen reliquum, attigit, tandem ad Barselam, pagum illius diœceseos ultimum, in angulo extremo positum, in quem trium regionum Monasteriensis, Oldenburgicæ, Frisiæ limites Læda Fl.

mites

mites coeunt, modicus defertur. Inde Frisicum jam agrum secans multiplici
ambage, & supra Deteram alio quoque amne navigabili, qui ex Oldenburgen-
sibus devolvitur, auctior factus, in Corum ventum per IIII pass. M. fluit ad
arcem usque Stichusam: à qua deinde in occasum æquinoctialē pari ferè spatio
progrediens, & rursum supra Loganos in hybernum occasum cursum dirigens
per passus M. D. iterumq; præcipiti flexu in Septentrionē se sinuans ac in meri-
diem confestim revertens, ubi Lera est, haud multò post juxta Mudam cœno-
bium patulus & profundus Amaso se infundit. Vltra huncamnem in boreo
Mormerij. latere Mormeria est, à palustri solo, quod Moram nostrates vocitant, nomen
ferens, longitudine, ubi maxima est, Millium pass. VIII, latitudine supra di-
midium ejus majore, Translædanis in meridie, Reiderijs, à quibus Amaso flu-
mine dirimitur, partim, partim Amasanis in Occasu, Auricanis ad Boream,
Lenganis aut Oldenburgensibus in Ortu contermina. Primus in eâ viculus ad
Ortum est Holtgastum cum saltu vicino, brevissimo intervallo Boculâ distans,
qui postremus Oldenburgici agri pagus est Apâ venientibus & Frisiam ingres-
suris, Apâque abest non longius M. CC passibus. Holtgastum Detera sequitur
in ripâ Lædæ, vicus non vilis, & victoria Foccuconis, conciso illic hostium ex-
ercitu, ac Nicolao Bremensi archiepiscopo capto, clarius nomen adeptus: ad
quem ex Oldenburgicis veniens amnis, de quo dixi, qui Apam, VVesterste-
dam, & complura ejus Comitatus loca alluit, ac commercijs utriusque gentis
servit, Lædam aquis suis auget & parvo ante confluentē spacio ponte sublicio
jungitur. Is pons Barselā & in reliquā diœcesim Monast mittit. Trans amnem
hunc Deteræ ad meridiē adjacet viculus Scarla Bergæ Translædanæ adversa, à
qua Lædæ fluento sejungitur: cis anmem ad Occasum Velda est intra passus D.
paulum à Lædâ remota, & æquali rursum intervallo post Veldam in ipsâ Lædæ
sinuosè meantis ripâ, arx STICHVSA, domicilium comitum, & Morme-
riæ propugnaculum benè munitum contra Oldenburgicos, incertum ab Ham-
burgensibus ac socijs olim, an à nobilitate Frisicâ primùm extructâ, in qua præ-
fectus præsidet, qui magnæ parti Mormeriæ ac Translædanæ cunctisque, ut
nunc res sunt, Lenganis jus dicit. Cætera hujus agri, intra IIII Mille pass.
quæ sequuntur, à flumine cuncta recedunt. In aquilonem Stichusæ sunt Am-
mersum cum sylvulâ vicus exiguus, & Holla: in circium Filsumum, cujus paro-
chia inter vicinas maxima, inter Corū & Zephyrum regione mediâ Nortmora
in longum non minus M. pass. patens, terminus Stichusanæ præfecturæ in
Occasum. In Septentrionem recedunt supra Nortmoram Brinca cum saltu vi-
cino, Holtlandia, & ulterius Hesela, & ab hac in orientem M. pass. abiens cœ-
nobium sacrarum virginum Barta, duæque ejus villæ in paludibus sitæ Hassel-
ta in Euroaustrum, Oldehava in Aquilonem à cœnobio circiter M. CCCC pass.
utrinque remotæ. Ex his rectà in Ortum per paludes & ericeta Lengani adeun-
tur, de quibus posteà dicendi locus erit. Iam reliqua Mormeriæ exequemur.
In boream magis assurgunt Stikelcampus viculus in nemore, Bacbanda, Strac-
holtum, pagi duo haud vulgares, & insignibus fanis prediti. Sed hi Auricanis,
à quibus palude humili, nec usquam nisi uno tramite humanâ operâ commu-
nito pervia dirimuntur, jamdudum asscripti fuêre, quemadmodum & alia
nonnulla, ut Timmela, Thedingano cœnobio obnoxia, Hatshusa, Ainwolda
ab Oldershemijs quondam possessę, Sylva Simonis etiam nunc in eorum pos-
sessione manens, Bocseda in desertâ planicie inter Ainwoldios, & Stikelcam-
pios sita. Omnia hęc in Mormeriâ dictâ infelici in solo ferè sunt. Sed post
Nortmoram in occidentem solem deinceps eadem in Mormeria Logoberu-
mum excipit primus in prefecturâ Orthana vicus circiter M. pass. intervallo:
inde in africum pari spacio Loga magna magis quàm pulchra aut locuples,
Lædæ austrino fine propinquans, ubi maximè fluminis alveus amœnus inter
villas defluit: Et post eum editus ac sationi percommodus campus nusquam
M. CCC.

M. CCC. pass. angustior: quem ubi transieris, LERA occurrit, Lædæ post flexum, de quo dixi, in meridiem descendenti, longo spacio assidens, atque illinc in Corum longiore quoque spacio procurrens, ubi fanum extremo in fine ei cohęret: Et juxta fanum tumulus in orbem fastigiatus, altior quàm pro regionis more, quem Plytonis collem incolæ vocant, dubium impięne superstitionis gratiâ olim in ritu gentili, an aliam ob causam humanâ manu excitatus. Forum sanè hoc insigne, nec magnitudine solùm, sed & splendore & populi frequentiâ, & situs commoditate, denique negociationum multitudine jam cætera, quæ diximus, aut dicemus fora, tum oppida quoque omnia, quæ inter Dullartum & Album in solo Frisico sunt, post Emdam & Nordam procul antecedens. Sedes quondam Foccuconis, cujus ibi firmis operibus munita, ut illa ferebant tempora, ara fuit, de qua in historia nobis dicendum. Sed non tanta tum Lera, quantam hodie videmus, haud amplius, quàm modici vici modum implens: major etiam nunc futura, si occasione uti, & divini numinis affulgentem benignitatem amplecti nosset. Inter cætera verò, quæ fælicitatem ejus securis incolis maturant, mollissimus Lædæ allapsus est, qui objectu peninsularum oportuno percommodam illic navibus stationem ac portum præstat. Quæ res mercatum apud Leranos celebrem efficit, & nundinationes annuas à magnâ hominum multitudine frequentatas. Non procul hinc in confluente Amasi & Lædę ORTHA arx celeberrima ab angulo terræ perangusto, in quo posita est, sic nominata, quam per humiles campos secundum Amasi ripam brevissimo intervallo collis Plytonis despicit, situ admirabili. Namque in ipso Amasi flexu sic in eum Læda sinuoso meatu veniens influit, ut peninsulam in extremo angulo efficiat non majorem quàm quantum ad arcis aream cum propugnaculis satis sit. Hanc commoditatem loci speculati quondam Hamburgenses, cùm bellum in Frisiâ, conjunctis cum Edsardo & Vlricho fratribus Grethanis contra Focconem armis, gererent, arci extruendæ eum ceperunt, ac castello pro tempore excitato præsidium imposuerunt complures ad usus. Postea verò operibus maximis firmata à Comitibus arcium in Frisiâ facta est haud dubiè munitissima, ad quam Henricus Senior Brunsuicensium dux olim tormento percussus occubuit, cùm patris mei avunculus mihi ὁμώνυμος juridicundo in eâ præesset. Ita porrò posita est, ut ipsa in meridiem vergens, cum Lerâ in aquilonem, & Bingumo in circum trigonum constituat, cujus latera singula circiter DCC pass. contineantur, deinde Mudā cœnobium ad dextram, si meridem spectes. Esclumum ad sinistram in ulteriore Lædæ ripâ utrumque habeat. In Septentrionem deinde post Laram sequuntur introrsum à flumine Haisfelda brevi intervallo per eundem apertum ac editum campum, quem à Loganis inchoari dixi, Bollinghusa, vici minores, & sine ædibus sacris, Vttermora cum sacrâ æde in occasum declinans, Thedinga cœnobium Virginum Benedicti instituta sequentium egregium & opulentum in agro, quod mireris, circumquaque humili & palustri situm, ad pass. M. CCC ab Amaso recedens, Iemgumum ad occasum, Leram in meridiem aspiciens pari ferè intervallo: cujus tantæ res olim fuêre, ut sub abbate quodam Theda, qui nomen dedisse loco videtur, non pauciores quàm CXL. initiatas Virgines, totidemque monachos operarios, quos laicos vocant, habuisse in ejus monumentis annotatum reperiatur. A cœnobio deinde in eandem plagam Venhusa, Edermora longo & continuo ordine porrectæ cum fanis sinistro in latere procul ab ipsis vicis. Postremò Rarchumora Edermoræ velut accessio, & Cywa arci quàm villæ similior, quę Olders hemicę ditionis est: reliqua omnia ad jurisdictionem pręfecti Orthani pertinent. Rursum ab arce Orthanâ in orâ Amasi continua fælicis soli pascua jacent, aggeribus à flumine defensa, non occupata vicis, sed villis hic illic positis, inter quas Thedingana excellit paulum infra Iemgumum: à qua in occasum ubi nunc Amasus fluit,

vicus Osterwinsumum quondam fuit, cum Amasus & minore alveo & occidentalior eo lo:o deferretur: jam nulla ejus vestigia supersunt. Deinde post IIII Mill. pass. Borgi tres non magno intervallo ordine succedunt, sine æde, viciniæ rusticæ, quorum primus, qui & maximus, præfecturam Orthanam finit. Reliqui duo cum Rarchinno proximè sequenti in eadem orâ, & Gasto, quod Olderhemicum vocant, introrsum ad septentrionem vergente, utroque sacra æde ornato, Oldershemijs parent, & Mormeriam terminant. Sequitur in occasu AMASANA secundum Amasi reliquum litus porrecta per dena ferè passuum Mill. sursumque secundum æstuarium ejus ingenti spacio se erigens in Boream: cujus felicitas reliquarum omnium, quæ in Orientali Frisiâ sunt, fortunam multum antecedit. Hic OLDERSHEMVM primum se offert situ ad Amasum peroportuno, cum portu ac arce insigni familiæ nobilis, in cujus potestate hactenus à plurimis amnis fuit. Id vici quidem jura non excedit, sed si cultum, magnitudinem, frequentiamque spectes, multas aliarum regionum civitates, quæ jura sua egregia jactitant, superare dicas. Distat Lerâ senis pass. Millibus, Iemgumo paulò minus IIII. Mox post Gandershemum Oldershemicæ ditionis, & colonia monastica, in villas dudum redacta, quam Petcumanam dicunt: eadem in ora Petcumum est egregium fano & arce vetustâ, quæ cum pago extructis prioribus dominis translata est ad Dornumanos, ut suo diætur loco, situm ita, ut trans Amasum Ditsumum & Pawingam in Reideriâ ex obliquo respiciat. Tum VViddelsuera cum sacello, Iarsumum, Borsumum majus, Borsumum minus, singula cum singulis delubris, illa in obsequio Grimershemiorum, hæc tria juris Oldershemici sunt. Atq; hos omnes vicos post Oldershemum Amasus meridiano in latere præterfluens, jam latitudine ingens, recto ferè cursu occasum petit. Post Borsumum verò quanquam Dullarto jam aquas confundat, tamen si alveum respicias, præcipiti se vertens flexu, ubi promontorium excurrit, quod Borsionanum angulum vocant, & litus dextrum summovens, rectâ in Boream fertur, objectu insulæ in occasu, ac mille passibus confectis Emdam occurrentem habet: Cujus mœnibus rejectus in Zephyrum repellitur pari ferè spatio, rursumque in meridiem conversus, paulò post superato Logano promontorio obliquo cursu occidentem denuò petit, tandemque litoribus se liberans per vastum illud & longè lateque patens æstuarium, quod inter insulas & continentem est, alveo suo peramplo servato inter Borcumum & Rottumum insulas ingenti ore in Oceanum evolvitur. Abest Emdâ hoc os Amasi, si alvei decursum sequaris, pass. millib. non minus XX. Igitur Borsumo Emdam iter est secundum litus passuum M. in boream. EMDA metropolis est totius provinciæ, quam describimus, inter Amasum & Visurgim, non situ minus, quàm opibus & pulchritudine, & populi frequentiâ præclara. Situs sic habet. A reliquo latere omni ager jacet pascuus fœlicissimus & pulcherrimus: ad austrũ totâ longitudine Amasus alluit ac mœnia fluctibus verberat, Amasoque conjunctus Dullartus sinus ille ingens latissimum per aquas civitati prospectum præbet. Hunc verò sinum Amasumque inter, insula, quam dixi, Nessa nomine, interjecta ex adverso urbis, velut limes utriusque, tria circiter pass. Millia in ambitu habens, formæ ferè quadratæ: Cuius oppositu commodissimus ad urbem portus & statio navium efficitur, vix ut parẽ in Germaniâ liceat invenire, maximo civium negociantium bono. Quæ fortuna ne quando civitatem deserat immensis sanè sumptibus & labore opus nunc struitur, depactis in flumen ac longâ serie contextis ingentibus trabibus & solerti ingenio validè devinctis ad coercendos, dirigendosque Amasi fluctus, ne pristino alveo deserto post insulæ tergum se injicitent, vadumque tandem inter urbem & insulam relinquant: quo nihil accidere civitati magis perniciosum posset. Hæc moles ab insulæ angulo, quo inter meridiem & orientem excurrit, initium capit, & solum id, in quo Torumum

quondam

Amasani.

Huius familiæ ultimus masculini sexus Acto paucos ante annos obijt, & familiæ finem dedit.

quondam ſtetit, à litore Reideriæ procurrens rectâ lineâ petit, mille ducentorum paſſuum ſpacio, Amaſum eâ parte à Dullarto ſecluſura. Inſulæ verò promontorium ſeptentrionale, quod urbem reſpicit, & continenti maximè propinquum eſt, cccc paſs. intervallo non majore à mœnibus diſtat. Nec eſt cis Olderſhemum alibi flumen inter ripas anguſtius. Vrbs hæc ſæculo noſtro commune quaſi aſylum fuit eorum, qui ob pietatem & religionem domo cedentes exularunt, Belgarum præcipuè & Britannorum. Quæ res maximo illi & emolumento, & laudi apud bonos fuit, divinamque imprimis benedictionem conciliavit: quod ex tanto, tamque repentino fortunarum ejus incremento, ac periculorum ſæpe circumſtantium depulſione, felici conjectare licet. Ambitus ejus mediocris. Groningano paulo minor, formâ quadrilaterâ, multò longiore quàm latiore, anguſtiſſimâ, qua occidentem intuetur, latiſſimâ, qua orientem. Verum haud facilè aliam urbem repereris, in qua pari ſpacio tanta hominum multitudo ſedes habeat. Vallo ingenti, foſsâque majore parte, duplice ac latâ clauditur, qua terram ſpectat. A meridie, qua Amaſus alluit, muro præcingitur. At omnes munitiones reliquas ſuperat: quod apertis canalibus, quos plures intra mœnia habet, æſtum maris agro circumpoſito immittere, hoſtileſque exercitus aut in aggeres anguſtos compellere, aut procul in vicos ſubmovere ſine labore poſſit. Accedit & alius uſus longè maximus ab ijſdem his canalibus. Nam corrivalis huc, deductiſque ex omni viciná regione aquis, alveos tam profundos in Amaſum per urbem emittunt, ut maximas naves, quas olcadas vocant, onere levatas, mediocres etiam cum onere intra mœnia recipere queant. Horum alveorum, præcipuum qui frequentiſſimam & pulcherrimam urbis partem interluit, ponteque ſublicio juxta curiam jungitur, Delfam patrio vocabulo appellant. Hinc verò tantæ illæ opes brevi tempore, quas Oceanus vectat, ex diverſis orbis partibus in hanc civitatē congeſtæ, illa rerum omnium copia, ille in veſte, in ſupellectile nitor, illæ ædium ſubſtructiones magnificæ, quas advenas novitate rei ſtupentes oculis & animis in ſe vertere ſæpe videas. Verum totâ urbe nihil admirabilius aut magnificentius eſt, novâ curiâ, immenſis ſumptibus pulchroque opere cum turriculâ elegante & ſublimi in faſtigij medio, qua longè latèque ſpectabilem ſe præbet, paucos ante annos ſtructâ, è regione pontis ſublicij. In occidente autem oppido cohæret, ijſdemque mœnibus cingitur arx antiqua Amaſo imminens, muroq; & latâ foſsâ à reliquo oppido ſejuncta, nunc etiam novis ædificijs cum turriculâ aucta: domicilium vetus Comitum, quique ante Comites oppidum tenuerunt. Ei præfectus à Comite datus præſidet, cui imperium non in cives eſt, ſed in agricolas tantùm, qui eâ præfecturâ continentur: niſi forte idem & præfectus & Conſul ſit, quod perſæpè accidit. Civitati verò Conſules & Senatores præſunt arbitrio Comitum lecti, quorum in poteſtate tum ipſi ſunt, tum tota civitas. Porrò arci templum accubat in eodem Amaſi margine, quo ſolo olim oppidani in ſacris uſi fuerunt. Quippe peranguſta eo tempore oppiduli mœnia nil amplius quàm quantum arci ac Delfæ rivo interjacet Amaſoque, & fori novi latere auſtrino clauditur, continebant. Poſtea foro novo cum ijs, quæ ad vallum uſque ſunt in boreâ parte, cœnobio verò Franciſcano, & quicquid ex utroque ejus latere eſt, in oriente paulatim adjectis ambitus ampliatus, oppidumque conduplicatum: poſtremò noſtra quoque memoria utraque Valdera, qui duo olim pagi ſuburbani in nobilium poteſtate fuerunt, eodem ortivo in latere addita valloque cincta, vici directi, totaque ingens area in morem urbis pulcherrimis domibus occupata: inquilini tamen ejus partis in civitatem non aſſcripti, ſed neſcio quo genio adverſo, certè nequaquam bono publico ſub præfecti juriſdictione pari ferè cum cæteris, qui rus habitant, lege manſere. Sed fluxa hæc, quæ dixi, fortunæque caſibus obnoxia, & quæ ſpecie magis externa quàm re præclarâ videri poſſint.

Multa in his jam mutata.

Id verò

Id verò unicum & perpetuum, cunctaque reliqua exuperans civitatis decus est, quod post tenebras pontificias illucescente rursum Euangelij veritate purum Dei cultum statim ab initio amplexa peravidè, quanquam sæpè pericula eam propterea prehenderint, tamen in eadem illâ puritate, eodemque studio constantibus animis hucusque perstiterit, atque etiamnum perstet: quodque eâ liberalitate in egenos sit, ut peregrini in urbem advenientes si quando memorari eam audiunt, non historiam veram, sed fabulam se audire arbitrentur, vixque in rem præsentem adducti fidem ei adhibere possint. * Distat Emda Oldershemo IV, Lerâ X. Millibus pass. Hinc in occidentem porrò ad M. CC. passus sed paulum sinuatâ formâ litus procedit, Larletum usque, castellum quondam mœnibus cinctum: nunc vicus est amplus & egregius cum insigni fano, & portu quem rivus per canalem effluens efficit in orâ Amasi, sed olim etiam, quàm jam est, meliore. Inde in meridiem litus descendit passibus ferè DCCCC, conversumque denuò in ‡ Zephyrum promontorium efficit, quod à vicino vico Loganum dicitur. Atque isto quidem litorum ambitu à promontorio Borsumano ad hoc Loganum ex adverso positum sinus quidam efformatur figuræ ferme quadrilateræ, magis longæ quàm latæ, cujus in medio insula Nessana, quam dixi, locata est, tali situ, ut linea ducta secundum latus ejus austrinum ad promontorium utrumque pertineat, sinumque claudat: insulæ verò promontoria promontorijs continentis opposita pari fere ab his utrinq; distent intervallo pass. circiter DC. Nec alio loco per tot tamque difficiles anfractus enititur Amasus ille omnium rerum, quas longinquæ, & diversissimis sitæ plagis gentes mittunt, mercator avidissimus. Vnde mirum non est & olim fluctuum inpetu, qui recto cursu in litora impingebant, eo loci potissimum aggeribus ruptis tot terras, quas ipsa humilitas etiam eluvionibus obnoxias faciebat, perijsse, & nunc quoque declinato in obliquum meatu, flumen rectiorem sibi alveum quærere. A Logano angulo, cui Reidanus Groningano in agro ex obliquo objicitur intervallo pass. II Mille, Loga statim sequitur, cujus major pars fluctibus jam hausta, † templumque ejus extra aggerem positum. Tum præter VVivelshemum paulum interiùs, itemque Gedesweram, (à quâ non procul in meridiem, ubi jam Amasus funditur, Folkerswera quondam fuit, avorum memoriâ adhuc superstes) litus sinuoso progressu in hybernum occasum per duo pass. M. præteritâ quoque villâ rubeâ ad angulum Croccanum pervenit. Iuxta hunc cataracta est cum paucis ædibus portum faciens, ex quo brevissimus omninò & commodissimus est in Groninganos trajectus ad Oterdumum opposito in litore situm. Hinc in circium litus revertens brevi spacio Betteweram excipit sine aggerum objectu fluctibus expositam, Amasusque jam planè liber, angustijs litorum superatis; per latitudinem æstuarij aquas diffundere atque evagari longè lateque incipit. Tum porrò relictis inter vada ad lævam Dreverti pagi vestigijs in Septentrionem longo tractu non minore pass. Mill. VI ora porrigitur, quoad Pilsumum ex adverso in ortum habeat, indeque in aquilonem paulatim, & mox in ortum solstitialem sinuoso flexu se recipiat per passus circiter M. D. ad locum usque quem à prominente angulo Topperhornam vicini dicunt, haud procul Gretha pago. Cujus spacij post Betteweram medio ager novellus jacet M. D. pass. longus, vix CCCC, qua amplissimus est, latus, ante annos non multos aggeribus septus: extraque aggeres illos etiam nunc ingenti spacio in vadum contra occidentem solum procurrit: Et quod mireris, ne jam quidem desinunt fluctus limum illic invehere, quamvis utrinque citra ultraque hunc locum tam infesti agris sint, ut vix magnis aggerum molibus ac impendijs submoveri possint. Cujus ego non aliam re-

* Et sic quidem hæc omnia, cum primum hec scriberem ante annos plus minus XXV. Ab eo verò tempore mutata multa. Nam Comitis arx munitionibus omnibus contra urbem nudata, fossa complanata, Valderapa regio jurisdictioni & potestati senatus pari lege cum urbe reliquâ subjecta, vallum intermediũ prorsus dirutum, & solo æquatum: Comitis potestas arctata, civitatis libertas aucta, aut in integrum restituta: jus illud constituendi consules & senatores, proximis temporibus usurpatum a Comite, sublatum, & civium delectis XL certis legibus permissum: senatui potestas ordinandi civitatem, & quæ istuc pertinent, tributa: denique suburbia quaquaversum imperio senatus addita: postremò mœnia ipsa toto latere boreo formâ propè semicirculi propugnaculis ingentibus quinque præcincti hoc anno amplata, & urbs multò major eâ parte facta: in oriente quoque hyberno ad aggerem atque Amasum novis munitionibus tutior contra hostes reddita.

‡ Hic à Comite validissimi operis castellum militare anno MDCII. structum ad premendos Emdanos: sed anno proximo rursus eversum.

† Templum hoc ad interiora paulo post translatum.

perio,

perio, quam quod inter duos ingentes alveos locus ille in vado medius intercedat: unde undarum quies. Ab angulo autem Topperano contra ortum Brumalem agger porrectus statim portu Grethano interrumpitur, moxque in eandem plagam per tria pass. M. continuo progreditur, donec VVirdumum vicinum habeat. Inde se convertens, ut nunc quidem fortuna loci habet, arcuato flexu in septentrionem se refert passibus M. C C, agrumque alium novum à fluctuum injuriâ vindicatum præcingit D C C C passus, quâ maximè distenditur, latitudine complectentem. Olim verò ab angulo VVirdumano introrsum magis agger procedens, deinde se sinuans, & in occidentem longissime recurrens sinum profundum, ac procul intra terras penetrantem efformabat, quem hodie claudit agger is recentior, de quo dixi. Qui ubi cum vetere denuò jungitur, collem vicinum prospicit circularis in ambitu figuræ æqualiter fastigiatum, altitudinis modicæ, sedem procul dubio arcis vetustæ, quod & solum rudere plenum, & fossa ambiens arguunt. Hic collis in orâ, Amasanæ limes est: à quo in Vulturnum ejecta linea ad M. D. pass. indeque in meridiem oblique reflexa maximo spacio, quoad Oldeshemum attingat, Broecmeriam & postremò Auricanum agrum ab eâ disterminat. Atque hac Amasanæ areâ fere quadratâ vici cum fanis numero XLIIII, quorum plerique tales, ut oppida aliarum gentium æquare possint, ac præter hoc alij minores, & sine fanis ad XV, arces frequentes cœnobia cum Emdano VII, villæ splendidæ & insignes plurimæ, agri omnes cultissimi & ubertimi ad sationes pariter & pascua comprehenduntur. E vicis præter eos, quos jam dixi & cœnobijs sunt Tuixlumum brevissimo spacio in occasum solstitialē à Larletanis distans, Blauhusium cœnobium Vestalium omnium in Frisiâ cis Amasum recentissimum, in eandem ferè plagam sed intervallo triplo majore, loco humili & aquis stagnante: super id D. pass. in septent. VVoltseta vicus tenuis, à quo in aquilonem passibus D C C C Canumum ultimum eâ parte in præfecturâ Emdanâ: tum in meridiem aut ortum brumalem redeundo Emdam versus Frepsumum, Midlumum, ad stagna piscosa, quæ duo illic sunt, utrumque, & hoc arce quoque familiæ nobilis ornatum, VVesterhusa, Sylmonachum cœnobium Bernardinorum in Amasanâ opulentissimum & pulcherrimum, ac Vmbilicum ejus obtinens: Id rivo alluitur boreâ in parte, qui à Grethanis ad Emdanos pertinens universum agrum Amasanum duas in partes propè æquales dividit, & quæ dicta hactenus post Emdam sunt, occidentem relinquit. Vltra rivum porrò sunt maximè borealia in Emd. præfectura, Sircwerumum, Canhusium, Abbingwera cœnobium Ioannitarum nunc in villas conversum, idque in ortum plurimum excurrens, tum rursum in meridiem & occasum revertendo, primum ager in villas sparsus juxta stagna, quem Marscam & Haicelandiam vocant, deinde Loppershemum cum arce viri nobilis, Suderhusa, amplus, & in longum se porrigens vicus, eoque etiam lautior Osterhusa, quanquam fano destitutâ, sedes olim Alleniorum, quorum magnæ opes his locis fuere, & mœnibus ab ijs cincta, Emdæque ipsi per id tempus aut par, aut non multum cedens, ad quam portus ille, qui jam apud Emdanos est, cum cataracta quoque pertinebat. Inde Wychusa Cnypensium villa in circium, Hintha cum arce & fano illustri in occasum hybernum, medio ferè inter Osterhusam & Westerhusam, eodemque brevissimo intervallo, in ripâ illius, quem dixi, rivi: qui illic pluribus ex Orientis parte aquis acceptis per duo ferè pass. M. inde jam latior Emdam defertur recto in meridiem cursu, effususque per canalem ingentem, in urbe alveum eum, quem Delfam vocari ostendi, præcipue efficit. Hinthano fano tanquam suo Osterhusa utitur, unde ad fanum via ducit silicibus strata. At in spacij ejus, quod inter Emdam & Hintham est, medio Harswega habetur, atque istinc procul in ortum Mariæwera

humilimo

humilimo in agro juxta ſtagna, & hybernis menſibus aquâ ferè tecto. Atque hactenus Emdano præfecto ſubjecta omnia. Sed in meridiem quæ magis deſcendunt, urbique in ortum ſolſtitialem aſpiciuntur, VVolthuſa mœnibus propè contigua, & Vphuſa nobili viro parent. Hinc porrò in Orientem ſtagna jacent longo ordine, quæ rivis ita connexa ſunt, ut ex urbe VVolthuſam, Vphuſam, Olderhemum ſcaphis commeari poſſit. Rurſum occidua in ora poſt Betteweram ſuccedunt Riſumum cum arce in poteſtate familiæ nobilis multis ab annis M. C C C paſs. inde diſſitum, Loquerdia itidem cum arce, Compa, utraque, nunc Comitum, olim etiam eorundem nobilium, Heiſelhuſa non juſtus vicus, ſed vicinia ruſtica aggeri proxima, ubi novellus incipit ager principiumque ducit præfectura Grethana: in quâ longo ordine ſequuntur Vpplewerdia, Hamſuerumum, cum ſingulis arcibus Grothuſa & re & nomine magna, atque utroque in latere arcem habens, ſed major etiam olim quàm nunc eſt, Manſlachtum, Slouta ruſticorum vicinia, Pilſumum oppidulo quàm vico ſimilius, & ut conſtans fama eſt, famæque conſentiens ſitus, caſtelli more quondam communitum, ambiente etiam nunc in orbem foſſa, in cujus medio fanum ſublime & fano impoſita turris, Haumum ſine æde, poſtremò in ortũ ſe reducens atque omnibus ſeptentrionalior GRETHA inſigni ſitu, ubi arx egregij operis præfecturæ totius caput, ſedes & antiquiſſima hæreditas Sircſeniæ domûs, quæ Comites edidit: tum portus ad canalem arci conjunctum valde commodus, nec ulli totâ Friſiâ poſt Emdanum cedens, & ante portum interiorem ſtatio navium optima & latiſſima, quam profundus æquè ac vaſtus æſtuarij alveus inter Borcumum & Iuſtam inſulas influens, terriſque ſe inſinuans & juxta portum objectu pulvini ab aquilone tectus præſtat. Hunc alveum Amaſum Orientalem homines nautici appellant. Portum verò rivus efficit is, cujus à nobis facta mentio eſt, qui ex magnâ Amaſanæ parte collectas aquas per canalem tumidus & ſtrepens effundit, mediumque vicum dividit. Rara ſanè loci à naturâ felicitas, quæ ſi incultores induſtrios, & negociationibus deditos prioribus ſæculis incidiſſet, & rectores iſtuc pronos habuiſſet, ſine dubio ex vico modico jamdudum non extremæ fortunæ oppidum ibidem extitiſſet. Quod dum ſcribo, in memoriam mihi recurrit ſermo viri gravis, & multarum rerum periti, è Belgio religionis causâ exulantis: qui cum contemplatus locum eſſet, & mecum forte iter faceret adhuc juvene, facetè dicebat, nihil loco ad parandam fortunam inſignem deeſſe, niſi à cœcis teneretur. Nam & ſoli felicitas reliquis quæ dixi, ſubſervit, quæ tanta eſt eâ in orâ, ut inter Amaſum & Albim aut ſimilis, aut certè major inveniri nequeat. Hæc mihi ſolum natale eſt, in quo & lucem primùm vidi, & educatus ſum: ubi & pater meus, & avus paternus & proavus, & avia quoque paterna, & aviæ pater, & patris mei avunculus eodem mecum nomine & cognomine dictus, cujus & paulo prius mentionem feci, nati fuêre, omnes inter ſuos honorati, & poſſeſſiones ſoli ibidem tenentes. Abeſt Emdâ ſeptem ferè paſs. M. in circium vergens: Nordam verò in Aquilonem habet intervallo millium trecentorum paſs. minore. Hinc porrò in ortum juxta oram ſunt, Vterſtewera domicilium amœniſſimum viri nobilis, Middelſtewera, Houſingwera, ſine fanis, Eidelſhemum egregium ſitu, introrſum à litore declinans, rivo prope circumfluum qui per canalem in boream evolvitur. Grimerſhemum arce nobilium virorum vetuſta ornatum, Wirdumum in ortu poſtremum: cui à ſeptentrionibus imminet ager villis frequentibus diſtinctus, ille, de quo dixi prius quem à recœnobium Virnovum vocitant. Sed à Wirdumo in meridiem Alandia eſt, cœnobium Virgineum, cui ripæ Mariæ nomen olim fuit ex eo, quod ad ſtagna ſit poſitum, non poſtremæ quondam fortunæ. Iam reliquiæ ſolum ædificiorum veterum ſuperſunt. Hinc proximè in Canhuſinos tranſitur breviſſimo itinere,

Vterque hic vicus cum arce Vphuſanâ, ad juriſdictionem quantum attinet, ab Emdanis pecuniâ jam emptus. Nunc commeatus ille ſcapharum inter Olderhemum & urbem multò rectior & brevior.

Nunc alter canalis aliunde tranſlatus priori additus ad urendos Emdenſes.

Huic agro novo alius paucos ante annos adjectus occidentem ſpectans, novuſq; agger difficili labore per loca humilia limo obſita ductus.

nere, quos in Emdana præfectura memoravi, ijsdem ſtagnis adjacentes. Stagna in ortum patent, & Broecmerios VVoldiosve rivulis inter ſe varie juncta attingunt. Rurſum in meridiem Grethæ Appinganum quondam cœnobium, nunc nihil niſi rudera in vacuo ſolo vix memoriam conſervantia. Viſquerdia vicus non parvus in orientem paulum deflectens, Dichuſium aliud cœnobium olim, nunc villæ in ſolo ejus ſtructæ. Ienletum cum arce Viſquerdiæ in ortum, Eidelſhemijs in meridiem breviſſimo intervallo vergens, huic tamen quam illi propius: Vttunium inter Eidelſhemum & Sircwerumum ferè medium, cum domicilio familiæ nobilis, & edita ac late conſpicua turri fano pulcherrimo adjuncta: à quo non procul Midelſhemum recedit. Hic terminus præfecturæ Grethanæ, quâ cuncta continentur, quæ poſt Compam dicta ſunt, Ienleto tantum dempto, quod quanquam ambitu hujus clauſum, tamen nobilibus Euſumanis paret. Reliqui in Amaſanâ ſunt pagi duo Grothuſanis ortum verſus proximi. VVachwerdia, & Peuſumum, in quo arx pulchra magis quam contra vim munita cum cætero utriuſque pagi jure paucos ante annos ære Comitis empta ab Hoicone Manningâ nobili viro, qui eam à majoribus acceperat. Huic qui præeſt præfectus, in Peuſumanos, *Wachwer*dios, Compenſes, Loquerdios imperium vicarium pro Comite habet. Amaſanam BROECMERIA excipit, in ſeptentrione partim eo, quem diſignavi, termino, partim ab ortu latera ejus claudens, ipſa Nordanos in Boream, Auricanos ad Orientem & meridiem habens. Et ab Amaſanæ quidem termino Boreo ſecundum litus eandem in plagam erigitur per M. D. circiter paſs. donec veſtigia ſoli *We*ſtelani, qui egregius olim vicus fuit, ad lævam extra aggeres præterierit, ubi Nordanum agrum occurrentem habet. Ab ea linea occidui limitis ager huberrimus per M. CCCC paſs. quâ maximè anguſtus eſt, in ortum ſe porrigit uſque in proximos regionis vicos: quos ſi exceſſeris, ſata primum, deinde paludes inertes occurrunt, è quibus ceſpites in vſum foci indigenæ eruunt. Pagorum primus ad ſeptentrionem eſt Oſtela, ab eo, quod *We*ſtelæ oppoſitus in ſubſolanum olim erat, hoc nomen ſortitus, non minus D CCC paſs. in longitudinem in meridiẽ obliquè deſcendentem patens: ad cujus longitudinis totius beſſem ubi veneris, templũ occurrit ſublime, turriſque magnæ molis in altum educta, & area ingens circum templum, quæ funeribus condendis relinqui ſolet, in formam caſtelli peralto validoq; muro circundata ac ingreſſus portâ cõmunitus. Quod contra hoſtium incurſus comparatũ ſubſidium eſſe, nemo, qui videt, dubitare poteſt. Nuſquã in Friſiâ plebs aſperior, aut æque intractabilis. Huic deinde non ſuccedit, ſed cohæret in meridiem forum tenue Mariæhava, dubium, ab aula ne, an à portu denominatum, cum utriuſque opinionis rationes ferantur. Id caſtellum quondam fuit lateritio opere cinctum, ac ſatis ad hoſtiles impetus ſuſtinendos validum, quo uſos eſſe receptaculo atavorum memoriâ prædones maritimos, qui Nicolao quodam & Godecone ducibus longè lateque infeſta maria habebant, à majoribus accepimus. Munitionis reliquiæ ad noſtram uſque memoriam pervenere. Cætera vici modum jam non excedens: ſed templum ingens, & omnibus quæ inter Amaſum & Albim ſunt, ſublimius & auguſtius, totumque ære tectum, intus verò ſuprema parietum parte per ambitum etiam periſtylijs ornatum, ac fornice perpetuo clauſum: Tum turris conſpicua rectis lateribus è lapide coctili in ſublime ſurgens vaſtæ altitudinis & operis longe firmiſſimi: cui ſi faſtigium reliquæ moli reſpondens impoſitum eſſet, inter præcipua, quæ ad Oceanum ſunt, humanæ induſtriæ opera cenſeri poſſet: quippe quæ nunc etiam eo omni ferè honore carens talis ſit, ut per complura milliaria ſpectari poſſit. Huic ædi turrique ſtruendæ, prædones, collata huc prædarum parte, ad expianda peccata, aut memoriæ relinquendæ causâ, ut Hiſpalenſi in urbe Hiſpalenſi feciſſe dicuntur, auxilio indigenis fuiſſe, in annalibus noſtris re-

Nune Guilhelmi Cnyphuſij eſt.

Broecmeria

perimus. Addit fama per manus accepta, quod ego pro vero non dixero, conſtitutum habuiſſe prædones, argenteo faſtigio turrim claudere, ſi Hamburgenſium manus evaſiſſent. NOTA. Memorabile verò & ob novitatẽ non prætereundum, quod in ædis ejus ſtructurâ viſitur: Imagines ſunt foris loco ſublimi ſub imbrice proximo, ſaxis longo ordine inſculptæ, vetuſtate jam ferè detritæ, quibus religio Romanenſis, & totus ille raſorum & cucullatorum grex cum nænijs & nugis ſuis deridendus ſpectatori proponitur, dæmon Pontificiâ coronâ & paludamento ornatus, vulpes miſſificans, ſus cucullâ indutus, & moribundo aſſiſtens cũ cæreis, & reliquo ſuperſtitionis impiæ inſtrumento, tum funeris pompa ab his beſtijs ducta, compluraque alia. Quæ ſatis evidenter demonſtrant, quid ædificatores ſive illi doctrinâ Viclefi, ut quidam haud abſurdè conjectant, in Anglia imbuti, ſeu aliunde luce hauſtâ, de toto illo ineptiarum genere ſenſerint, quidve ijſdem tribuerint, qui hæc ſpectare impreſſa ſacris parietibus tot annos potuerint. Quod cùm conſidero, haud mirandum mihi videtur, cùm ſpargi lux Evangelij primùm cœpiſſet, tam facilè ſtatim in initio totum Papatum hiſce in locis concidiſſe. Hoc forum totius Broecmeriæ caput eſt. Ab eo in brumalem occaſum longâ domorum ſerie procurrens vix C C paſs. Vpgantum abeſt, parœciæ Mariæhavicæ: ad cujus finem auſtrinum locus jacet, quem Scottum jam vocant, veteres *Gentam* appellaſſe videntur, & inde Vpganto nomen dediſſe, mediâ æſtate ferè ſiccus, at reliquis anni menſibus ſtagnantibus aquis ad altitudinem duorum triumve cubitorum plenus, interdum etiã multò profundior. Vltra quem brevi in meridiem ſpacio Broecmeria finem capit, atque Amaſanæ jungitur. Poſt Vpgantum Sigelſhemum ſequitur modicè in meridiem vergens, & Veenguſa in ortum brumalem, ſed intervallo duplo majore, juxta quam Oldeburgum tenuis jam ruſticorum vicinia, ubi quondam Broecmeriæ Rectorum ſedes & arx præcipua à Foccucone exciſa, vixque memoriam in ſolo jam retinens. Tum magis in meridiem abeuntes Engerhava & Fitterbura, illa in occaſu, hæc ad ortum ſitæ, ſed brevi intervallo diſjunctæ. Poſtrema in auſtrum extenditur VVibelſbura. Broecmerios in boream, ut

Nordani. dixi NORDANI ſequuntur, paluſtri tractu ab ijs dirẽpti, præterquam ubi litori propinquant. Horum litus à Broecmerio termino aſcendit per duo ferè paſſ. M. in ſeptentrionem, donec Nordam ipſam totius agri caput attingat in intimo ſinu: Inde inter Zephyrum & Auſtrum longo tractu recurrens, ſinumque coarctans, poſt tria paſs. M. in ſolſtitialem occaſum reflectitur ſpacio dimidio fermè minore, rurſumq; ex eo loco inter ſeptentrionem & ortum diu ſe porrigens, tum in ortum æſtivum, mox in æquinoctialem, rurſum in æſtivum incedens, quoad Dornumum præterierit, inæqualiter progreditur, quod ſpacium non minus paſs. M. duodecim comprehendit, longitudinem agri Nordani. Atque ab hoc litore, boreo agri termino, uſq; in inſulas à circio & Septent. objectas Iuſtam, Norderneiam, Balteram vadũ jacet diverſâ latitudine, quâ maximè ſpacioſum verſus occidenem ſenis, quâ anguſtiſſimũ in ortum trinis paſs. millibus patens. Ager omnis mirè fertilis, quicquid ejus M. D. alibi M. paſs. propius ad litus accedit, præſertim quod ad occidentem Nordæ jacet: idq; non vicis, ſed frequentibus, & perquam ſplendidis villis eſt inſeſſum. Marſcam noſtrates vocant tractum illum pinguis ſoli, atque in Occiduam, Orientalem, & mediam inter has Lintelanam diſtinguunt. Interiora, quæ rectâ in ortũ Norda ſpectat, anguſto tractu ſolum tenue & arenoſum, quæ in auſtrum magis deſcendunt, paluſtria habent. Hinc incredibilis vis ceſpitum, id eſt, paluſtrium glebarum, quibus pro ligno in focis utimur, quotannis effoditur, ut mireris, ſi videas, tamdiu ſufficere. NORDA in ſinu intimo, qui ſe inter Amaſanam & hunc agrum terris ingerit, & olim Mariæhavam uſque ut vulgò creditur, penetravit, boreâ ejus in parte, quâ in arctum deſinit, poſita, ſoli cis Amaſum & amplitudine & populi frequentiâ ac cultu, ædificiorumque publicorum & pri-

vatorum

vatorum splendore Emdæ hodie concedens, olim verò hac ipsâ etiam, cum res ejus tenues essent, omnibusque reliquis multò superior. Quippe complura jam ante sæcula civitatis jure prædita & consulibus suis è nobilium ferè ordine lectis, consulumque oratore viro erudito, qualem Syndicum vulgò hodie nuncupant, usa fuit, Deinde & commercia cum maritimis urbibus antiquitus habuit. Conspicua imprimis & illustris quatuor fanis pulchrioribus quàm in reliquâ viciniâ, si Mariæhavicum demeres, longo tractu reperiri possent. E quibus Dominici sodalitio, ac Benedictinarum virginum collegio dicata duo proximis annis interiore: duo in populi vsum structa, eâdem in areâ spaciosâ, quam muris ambit, æquè egregia: sed alterum etiam, quod vetustate ac magnificentia anteibat, in tumulo modicè surgente positum, tribus insigniter editis turribus spectabile, bello Geldrico livore Esensium incendio vastatum præter muros ingentesque ruinas, ac deformatas turres nihil hodie ostentat: alterum sublimi cellâ interiore, quam chorum vocant, conspicuum solum incolume manet. Ipsa verò fanorum arx, quam dixi latissima planicies undequaque circumjecta domibus in circuitu egregijs clauditur, pulcherrimumq; & amænissimum aspectum præbet, viridi gramine plerumque vestita. Ea capita omnium platearum velut centrum, vna atque altera dempta, & curiam in latere Occidentali habet, & nundinationibus non solũ illis majoribus quæ bis quotannis, sed etiam quæ singulis septimanis frequenti hominum concursu ibi aguntur, locum præbet, eâque de causâ forum vocatur. Vnum loco ad reliquam fortunam sanè egregiam præcipuè deest, quod mœnibus nullis claudatur, & quod portus ejus, qui aliquando optimus fuit, dum crescunt utrimque in orâ agri, limusque assiduò invehitur, in annos deficiat, & nisi remedia quærantur, brevi expiraturus esse videatur. Quamquã id quoque malum pulcherrimorum agrorum adjectione naturam ei reponere velle, quis dixerit. Hinc mihi maternum genus: heîc avus meus Egbertus, per multos annos consul fuit: heic proavi abavique sedes habuêre. Abest hoc oppidum Emdâ passibus millibus circiter XL. eamque in meridiem aspicit, Gretham propiore intervallo in Libonotum. Sed oppido vici in ambitu propi continui velut suburbia quædam cohærent, in occidente Gastim, ad Circium ventum Lintela, in Aquilonem Ekela, è quibus Lintela complures olim nobilium arces habuit. In ortum verò Bergerburij incipiunt, ac mille ferè pass. usque in Lutesburgum arcem, sedem antiquam Mamingarum nobilium, in quorum fide etiam hactenus ijdem illi fuere, perveniunt: nunc cum arce in jus Guilhelmi Cniphusij, in cujus matrimonio Vniconis Manningæ filia unica est, transierunt. Tum in proximo Haga excipit pagus benè magnus, & fano egregio cum turri modice fastigiatâ ornatus: quem ubi transieris, statim BERVMANA arx domicilium comitis, atque ejus oræ confugium contra hostes occurrit, sita in exili solo, ut & ea, quæ longâ serie eandem in plagam contra Ortum solis sequuntur, viculi utplurimum tenues, aut rusticæ potius viciniæ, Wichta, Blandorpa, Osterwichta, Halla, Mensteda. Arla pagus jam plenior, in quo insigni templo excelsa turris reliquiæ, validissimi quondam operis indicium, etiam nunc imminent: ultra quem Osterarla & Ostergastum brevissimo intervallo longius procurrunt. At à viculis ijs statim post Berumum in meridiem nonnihil declinant Heidæ duæ, quarum major olim quàm jam est, (nam admodum tenues sunt) fortuna fuisse dicitur, & has in ortum sequens, palustri via, Coldinna cænobium infœlici in solo inter paludes quondam structum, cui Arla à septentrionibus est, non longius DCCC. passibus inde abcedens. Atque ab his locis deinceps in ortum humilis ac vliginosa camporum planicies jacet, per quam in proximos Harlingios iter, sed majore anni tempore incommodum ob uligines patet. Distat Arla à civitate Nordanâ in subsolanum quinque, à litore boreo non tribus

passuum

paſſuum millibus. Sed in Boream Neſſa eſt quingentis ferè à litore paſſibus locuples & modicæ magnitudinis vicus cum fano; in litore verò ipſo canalis rivum effundens, portumque ſed tenuem efficiens. Eadem in vicinia villæ complures aliquot locis ita comcurrunt, ut vici minores eſſe videantur, ut Harcodæpa, VVeſtdorpa, Oſtdorpa. Poſt Neſſanos in Ortum exiguus ager ſequitur agri Nordani velut appendix, qui nobili familiæ Dornumanæ paret. In eo Dornumum eſt, paulo plus M. paſſibus Neſſa diſtans, in quo quondam tres nobilium virorum egregiæ arces, nunc duæ tantum reliquæ, tertia à Saxonibus everſa in ruderibus foſsâ circumfluis conſpicitur. Vicus ipſe amœnus frequenſque, & in latere ejus non vile fanum: nec longe inde ad paſs. D. fanum aliud Reſterhava, duoque exigui vici, ad quos fani illius vis pertinet Rerſhemum & Suitterſhemum. Supra Dornumum in Septentrionem ſecundum aggeres tractus Groda vocatur, ubi vicinia ruſticorum Muncowervum nomen habet. Vltra hæc quæ ſunt ad Harlingios pertinent. Cæterum Nordanus ager omnis, niſi quantum Luteſburgicis & Dornumanis ſubeſt, duabus præfecturis continetur, Nordanâ propriè ſic dictâ, & Berumanâ, quarum iſta oppidanos cum agro, qui Occiduâ, & Lintelanâ Marſcâ comprehenditur, quique à termino Broecmeriæ ſecundum litus Nordam uſque pervenit, habet: reliqua cuncta Berumanæ aſſcribuntur. Vltra hæc in

Harlingij. orientem HARLINGIA extenditur & ipſa litoralis regio, longitudine non minus XI mill. paſſuum, latitudine variâ, ſed ubi media eſt, circiter V mill. paſs. A meridie Auricanos, ab ortu Oſtringios & *W*angros habet. Septentrionalem limitem litus tenet. Id poſt Dornumanos per VI circiter paſs. millia in ſolſtitialem ortum, deinde ſe obliquans in brumalem, ac rurſum in æquinoctialem abit: iterumque pedetentem, ubi *W*angriam attigit, ſe ſinuans in Ortum æſtivum, mox in aquilonem pergit, altiuſque deinde attollitur, ac ſinum Harlingiæ & *W*angriæ communem efformat. Tota regio qua ad litus pertinet, glebæ pinguis & fœcundæ eſt, ſatiſque & paſcuis æquè commoda, media ſterileſcit, auſtrino in limite in inculta & paludibus obſita deſint: diviſa in præfecturas duas Eſenſem Nordanis contiguam, & VVitmundanam Oſtringijs & VVangris vicinam. Poſt Coldinnam, quam in auſtrino fine agri Nordani dixi, Nendorpium primum extremo in Harlingiæ angulo inter ericeta ſe offert, viculus inops, ſtatimque VVeſterholtum ſequitur, cujus templum in meridiem à vico modico ſpacio recedens, vallo circumducto militaris caſtelli formam quandam induit. Et huic proxime eandem in plagam cohærens cænobiũ ab ericeto, in quo eſt, Heida nuncupatum præter nomen vix quicquid retinet. Tum æſtivum in ortum poſt Weſterholtum deſpecti vici Suyndorpium, Vtorpium, Nyerpa, Ochterſhemum duplex, prius ſolum ex dictis fanum habens, Barcholtum, Holtgaſtum, Schoe, neſcio cœnobiumne aut cænobij villa, & ab his auſtrino in latere recedentia cœnobij cujuſdam veteris veſtigia, ac longo intervallo ſequens Dunumum cum fano pagus majuſculus, cuncta ad meridiem pertinentia. In ſeptentrionem aſcendunt poſt Vtorpium, Roggaſteda in media ferè latitudine, Accumum in occaſum divertens Dornumumque, cui adverſum eſt, propè attingens: rivo ab eo dirimitur, qui non procul Vtorpio ortus poſtquam curvo ac flexuoſo lapſu hos vicos ſuperavit, deinde inter Ortũ & boreã majoribus ambagibus curſu directo in vadum exit per canalem quem novum nuncupant, utrique vico communẽ, Harlingioſq; à Dornumanis ſejungit. Ibi ager novus, diuturna controverſię materia inter vicinos, quæ ad vim ſæpe ſpectavit. Inde ſunt Sudenborgum, *W*eſterburij, Middelburij in ipſo litore, Oſterburij à continente avulſi & fluctibus victi Damſumum, Sypcowerda, Oldendorpium, alijq; viculi omnibuſq; majus Fulcumum cum fano in medio agri. Ab eo in orientem poſt duo ferè paſs. Millia Mariæcampus cœnobium quondã lautum & locuples ſub Abbate agens: jam

in vil-

in villas abijt. Tum in aquilonem ESENA proximè ſequitur oppidum munitum magis quàm egregium, primum in Harlingijs locum obtinens, rivo irriguum, qui à meridie veniens paſſibus circiter bis mille infra oppidum ſe effundit. Hoc in oppido arx eſt magnis operibus contra vim hoſtilem inſtructa, & ipſo etiam oppido munitior. Oppidani bis capti ab hoſtibus parentum noſtrorum memoriâ magnam calamitatem accepere dum pro Balthaſari domini ſui fortunis pertinacius contendunt. Vbi rivus,quem dixi, exit, Benſa eſt in litore,eique cohærens portus tenuis, ac inſula alteri vico ejuſdem nominis ſedem quondam præbens, ſed tum reliquæ continenti connexa. Vnde tractus ſecundum litus procedens Serima, quod litoralem ſonat, vulgo dicitur.Sed Eſenſibus ab aquilone Nortorpium imminet, pagus olim quem jam molior,& contra Eſenam in æſtimanda nobilium rectorum hæreditate numeratus, in quo veſtigia egregiæ arcis in ſolis ruderibus etiam nunc licet deprehendere: In Ortum hybernum Stedeſdorpium,& hoc quoque cum arce ſuâ Eſenæ olim æmulum,in Ortum æquinoctialem Tunium,uterq; ut eorum locorum captus eſt,pagus nunc etiam egregius, Folcerſhuſa juxta Serimios domicilium familiæ nobilis vetus & pulchrum.Vlterius Werdumum itidem cum arce viri nobilis & fano modico,ac longius in orâ ſinus, de quo ante ſcripſi, Werdumanus canalis,per quem rivus effluit, qui initio juxta Dumimum accepto latitudinem totius Harlingiæ emetitur, & portum gignit perexilem. Hactenus Eſenæ præfectura. *Reliqua* In Witmundanâ ſunt,Butforda in latitudine regionis media, Warnſata, Burhana, Bleerſumum verſus auſtrum, & magis eodem declinans Vpdorpium ignobile,mox ipſa WITMVNDA meridianum limitem, cui maximè appropinquat, tuens,forum vetuſtum,nec infra Eſenam magnitudine, aut oppidano jure, quippe quod à conſulibus regitur, ſed mœnibus nullis cinctum. Arx quoque ei in occidentis parte loco idoneo cohæret, magnifica & benè munita, præfecturæ caput. Hoc forum cum arce circumjectiſque vicis quibus modis à Cankenijs,quorum in poteſtate antiquitus fuit, ad Eſenæ dominos pervenerit, in hiſtoriâ ſuo loco exponemus. Ab Eſenâ in Euro auſtrum recedit, paſſ. M. ferè VI. Vltra eam M. D. paſſibus Aſela in orientem procurrit ultima Harlingiæ illo in tractu: præter quam rivus à meridiei parte veniens in Septentrionem labitur, agrumque hunc ab Oſtringijs & Wangrijs ſeparat, cui agger etiam in ripâ additus ad prohibendos hoſtium incurſus.Eundem ad limitem Eglinga magis in boream vergit medio fere in auſtrinum terminum & litus intervallo. Sed litori viciniora habentur Weſterhuſa, Funixa, item portus Funixanus totius Harlingiæ optimus, modico intervallo à vico, cujus nomem fert, disjunctus, ſed cujus ora ad canalem, per quem rivus Witmundam interluens emenſo curvis ambagibus reliquo agro ſe exonerat, ob naviculariorum commercia domicilijs occupata viculi ſpeciem etiam ipſa oſtentat,poſtremò Berdumum,ultra quod limitator rivus,quem ante deſcripſi, à paſſibus D. præterfluens in ſeptentrionem exit.Hinc jam WANGRIA initium capit, cujus litus molliter ſe ſinuans primum in ortum æſtivum, tum in boream,rurſum in eundem ortum circiter VI paſſ. Millia progreditur, ac ſinum eum, de quo in Harlingiâ dixi, conficit: Inde angulo efformato, qui cis Iadam omnium, qui in Friſia ſunt, in boream maximè excurrit, & Schillichij nomen habet, amplius quam per quatuor paſſ. Mill. rectâ in meridiem reducitur, ibique in portū incidit Hocanum: à quo non longo ſpacio in Orientē rurſū,mox in Euronotū per ſena circiter paſſ. Millia porrigitur. Atque hoc totum litus ab angulo Schillichio æſtuario Iadæ fl. profundo vaſtoq; objicitur ab occaſu: Sed fluctus ejus tempeſtatibus vim nacti, longè latèque contra occidentem in terram ſe ingeſſere,

Wangri.

geſſere, ac cum pernicie pulcherrimorum agrorum magnum ſinum patefecere, non minus V I paſs. Millib. longum, ubi terras primum ingreditur, ac in Vltrajadanos tranſmittitur non D C C C C, cum ſe pandit, tribus Millibus latum. Iadam hunc ſinum, à fluviolo tenui influente ex Oldenburgicis, vulgò dicunt. Iſto verò litorum ambitu ab Harlingiæ fine, in intima hujuſce ſinus Wangria, Ruſtria Ciſiadana, quantula hodie reliqua eſt, Oſtringia circumveniuntur: quas jam breviter dicemus. WANGRIA poſt Berdumum à Medochio vico incipit, qui fanum & domicilium familiæ nobilis habet, nec procul litore abeſt. Eum ſequuntur Tettena cum viculis circumpoſitis, Hogekerka, ubi fanum totius Wangriæ maximum & pulcherrimum, cæteriſque locupletius, portuſque è regione Garmecanus domibus frequens, Wyarda longius à litore poſita, Minzium in Septentrionem plurimum ſe erigens, atque aggeri rurſum propinquans: ultra quod amplius etiam in aquilonem procurrens terræ angulus, quem Schillichium vocari oſtendi, in cujus fine villa amplior à Maria Ieverana ædificata procul conſpicitur. Ager is omnis mirè pinguis, & magnâ parte paucos ante annos in orâ extimâ aggeris novi objectu à fluctibus vindicatus: multumque etiam nunc ſoli jacet extra aggeres per oram ſinus illius, qui Harlingijs & Wangris ſe inſinuat, maximè poſt portum Funixanum: atque id agro utrique cui obijcitur, commune eſt. Ad hæc eadem in Wangria, S. Iodocus, vicus poſt Wyardam in ortu, poſt Tettenam verò Oldorpium, Wippena, Viſchuſa Pakena, Hoca in litore cum portu cujus meminimus prius, non ſolùm Wangriæ, ſed omnium, quos poſt Nordanum diximus, ac deinceps cis Iadam dicemus, commodiſſimus, quo Ieveranorum ac totius hujus oræ cum Bremenſibus conſtant commercia. Hunc rivus aperit per canalem magnum iſtic in æſtuarium exiens, qui Ieveram mox ab exortu præterlapſus omnem deinde agrum jam navigabilis percurrit. Nomen patrium portui ab angulo, in quem ſe aqua inſinuat. Præterea Haddium ſine templo, Wadwerdia, Rikelhuſa, Weſterum, Wibelſe, in meridiano latere. In litore verò poſt portum dictum uſque in Madam rivum, & canalem Accumanum, longoque à litore in meridiem & occaſum receptus ager jacet, quem ex eo, quod domino Cnipenæ arcis paret, Cniphuſanum appellitant. Hujus in orâ portus Inhuſanus, Hocanum intervallo M. CC paſs. ſequens, eâ commoditate, ut ob naviculariorum commercia frequentia locus domibus vici ſpeciem induerit: Intus Sengwerdia vicus magnus, & circum eum viciniæ ruſticæ plures, Inhuſæ arcis ſolum cum foſſa in ambitu, cæteraque rudera tantùm ſervans. Tidoveldia villa ampliſſima, ex ruinis Inhuſæ in proximo ſtructa à Tidone Cniphuſio, Fedwerdia, Accumum, utrumque fano egregio inſigne, ut & Sengwerdia, demum ipſa arx Cnipena ſplendidiſſima & principe viro non indigna, domicilium Iconis Cniphuſij in Baronum ordinem nuper ab imperatore allecti, totiuſque agri domini. Ager undequaque pulcher & ferax, olim VVangriæ & Ruſtriæ ac Oſtringiæ pars, nunc ſejunctus & medium ſe ijs inſinuans, ſed invidiâ non carens. Vltra Madam rivum, qui à meridie eum agrum claudit, RVSTRI in orâ ſuccedunt, quos Ciſiadanos voco diſcriminis causâ, jam in arctum redacti injuriâ fluctuum. Nam ex compluribus vicis, quibus olim res eorum floruit, tres modò hoc tempore ſuperſunt cum fanis ſuis, & paucula his interjecta. Ea ſic habent. Poſt Cnipenam Schara, ædes ſacra Inſmerhava, cui turris addita faſtigio ſe efferens, Sibetſburgum arces in modum extructum in memoriam Sibeti Ruſtriæ quondam rectoris, Heppena vicus cum fano litori proximus, & paulum iſtinc ad meridiem eodem in litore trajectus in Tranſiadanos ubi occurſu mutuo utriuſque Ruſtrici agri Iada anguſtiſſimus. Vltra quem locum

ſi pro-

si progrediare ad passus mille aggerem sequendo, ad angulum pervenies, à quo in occidentem longissimè terras ille, quem dixi, Iadæ sinus submovet, ac litus extendit. Eo in cursu ferè medio canalis est Mariæsyla dictus ex nomine Mariæ Ieveranæ. Intus verò Mariæ domus ejusdem fœminæ opus, postremò Sanda litori paulo vicinior. Ex ijs quæ interiêre, Sedyca, Ama, Oldebrugga, Havermonachum cœnobium, Berda, Bantha, LXX ante annos adhuc magna ex parte incolumes steterunt, quorum jam vestigia tantum in nudo solo undis circumfluo restant. Cæterorum fama obscurior & mihi tacenda. Ellense cœnobium, Dangastum, Arnegastum, quæ in eodem sinu reliquias ostentant, quamvis Frisicæ gentis olim fuere, tamen cum ijs, quæ in altero sinus litore, quod ad meridiem jacet, posita sunt, jamdudum Oldenburgicis adscripta à Frisiorum republica recessere, & nescio an in Rustris unquam sint habita. Causa calamitatis eadem penè, quæ in Dullarto expressa, idemque modus. Et fluenta quædam agros illos antiquitus perluisse, qui per canales emitti solent, in eâque admissos fluctus facilius reliqua obruisse vulgò ferunt: è quibus maximum Slicam adhuc vestigium nominis in ipso ferè sinus initio retinere. Ea vero similia: istud vero certum, anno M.D. IX itemque X, &. XII maximam à tempestatibus cladem esse acceptam, indeque in pejus paulatim rem Rustricam ivisse. Bantha quondam Rustriæ caput, & rectorum ejus sedes, jam nomine & exiguo tumulo, in quo templum stetit, aggeribus proximo ac pene contiguo, solummodo nota. Rustriam ad sinum quæ sequuntur, quæque deinceps ad occidentem per IIII circiter pass. millia succedunt, usque in paludum invia, Ostringijs quondam annumerata invenio. Nec de Rustrorum finitimis, qui ad sinum colunt, dubitandum existimo. Hi viro nobili obsequium præbent qui Godenam arcem in potestate habet. In litore habent ad canalem portumque Godensem, Neostadium, vicum nuper primum natum, sed domibus oppidi in morem structis insignem, Godenæ arcis veteris, dudumque dirutæ vestigia in ruderibus: interius Godenam novam, arcem egregiam. Dychusinum fanum toti huic agro commune. Cætera in Villas frequentes sparguntur, inter quas Lapholtum, domicilium juri nobilis. Solum agri, ut & Rustricum, maxime tamen, qua aggeribus propinquat, gramine frugibusque mirè fæcundum, nullique cis Amasum cedens. Atque huic oræ fluctus quod quondam rapuere id nunc novo incremento quotidie restituunt. Post hos ad occidentem porrecta, Ostringiæ partes aliquando fuerint, nec ne, ego non affirmavero, quanquam verosimile id situs efficiat. Friburgicum agrum hodie dicimus: de quo, cum cætera Ostringiæ, quæ nomen retinent, exposuerimus, agemus. Ea Harlingijs in ortu, VVangris in meridie, Cnipensibus & Rustris in occasu sita, Friburgicos in austrum aspectant. Ab oriente prima est Sillensteda in latere agri Cnipensis, non infelix IEVERA non minus bis M. pass. in occidentē reducta, in solo tenui, ut cuncta quæ sequuntur, modicum oppidum, sed operibus non parvis munitum, quanquam adversâ loci naturâ. Oppidanorum fortunæ à nundinis ferè universæ pendent, quas eam ob causam percrebras illis Rectores instituerunt. Sed est in oppido arx validissima ad quamvis vim hostilem sustinendam: cui præest, is non in Ostringios solùm, sed etiam in Rustros & VVangros, imperium habet: nec alibi quam istic cunctis his jus dicitur, non sine magno litigantium incommodo. Primus mortalium Edo Rustrus senior ante annos CCXXX arcem eo loco posuisse fertur, ad quam cum plures paulatim habitandi causâ concederent, ac domicilia construerent, oppidulum tandem extitisse. Oppidum hoc Witmundâ distat in ortū passibus M. ab arce Cnipenâ in occasum paulò amplius, medio ferè loco his interjectum. Hocam verò cum portu inter Septentrionem & ortum mediâ plagâ remotâ habet pari fermè intervallo. Eidē, quâ Sol hybernus demergitur,

Calamitas Iadanæ in Rustris Dullartanæ simillima, sed recentior.

Omninò sic res habet: Fuere, inquam, partes Ostringiæ.

Ostringÿ.

tur,

tur, Cleverena à Mille D. passibus, & post hanc Sandela duo in Ostringiâ vici siti, meridiano autem in latere spacio non multum impari cœnobium antiquum, cui Veldæ Ostringicæ nomen, aut reliquiæ potius ejus, in quibus stupendæ molis turris, qua nulla post Mariæhavicam in Orientali Frisiâ altior, Nordanamque aut æquans aut superans, sed ruinosa, & sine fastigio omni, memoriam pristinæ fortunæ conservat. Fanum illud à primis conditoribus Canonicorum collegio dicatum, post cùm incendio eversum esset, Canonicis quoque morte consumptis, vastum jacuit toto sæculo : sed demum cùm pestis regionem popularetur, ex voto publico instauratum, novoque virginum collegio familiæ Dominicanæ attributum ad annum Christi M,CCC.L. additi virginibus sacerdotes VI. qui sacrorum solemnia peragerent. Hinc in eam plagam, quâ sol in brumâ surgit, non M. pass. Scortena vicus celebris, Ostimum Scortenæ proximum aut parœciæ ejus pars cum viculis pluribus, Rofhusa ad ortum æquinoctialem, familiæ nobili, quæ ex loco cognomen ferebat, bello Saxonico per vim adempta, & Ieverano Edoni tradita, proxima Cnipensium finibus Accumoque in meridiem respondens interlabente Madâ amniculo, munitionibus jamdudum cunctis nudata, atque arx ad solum dejecta. Sed Scortenæ templum est sublimius quàm reliqua in viciniâ, & turris fastigio etiam altius se efferens, CCCC ante annos, ut patria monumenta habent, ex voto totius Ostringici populi ædificatum, cum in bello intestino contra Rustros insigni victoriâ potiti essent. Est etiam eodem in agro vicus inter arbusta Vpievera Veldano cœnobio in eam partem, ubi sol hybernus occumbit, positus, itineris non totius horæ intervallo, à quo statim in agrum Friburgicum transitur, item Barkela, unde per Vpslotam angustum tramitem in Auricanos iter patet. Et hucusque Ostringia Ieveranis subjecta, multò maximâ sui parte soli macri & sterilis.

In præfecturâ *Friburgica* ab occasu prima sunt in Harlingiæ Ostringiæque confinibus cœnobium Burismonachum jam desolatum , Lerhava fanum, Vpie-Rispela vicus eo fano utens : deinde post bina passuum millia Dosa, Vpieveræ proxima in meridiem, non M. pass. ab eâ distans, eamque statim eandem in meridiem sequens Abcohava, & ulterius Hogegastum, & ab his in occasum deflectens Repsholtum toto illo tractu præcipuum, & duobus quondam egregijs fanis conspicuum, è quibus alterum prorsus interijt, alterum quod restat amplum, & Canonicis antiquitùs attributum, ruinas vastæ & semirutæ turris late spectabiles præfert. Vicus nobilium domicilijs, quæ contra eum communiri solent, olim frequens, & proavorum memoriâ castello militari contra Friburgum quoque firmatus juxta pontem: Tum VVysta in nemore inter meridiem & occidentem longius à Repsholto recedens, quanquam parochiæ ejus asscripta, ut & cæteri vici tres post Rispelam memorati. Sed ad Iadæ sinum in angulo ejus intimo versus occasum à limite agri Godensis, ac solo vetustæ arcis, de quâ dixi, statim canalis excipit Friburgicus in aggere, per quem unicus ejus agri rivus in sinum emittitur: unde brevissima secundum sinus flexum via est Horstenam ducens vicum cæteris istius viciniæ majorem & celebriorem. Hic in Iadæ orâ vicus ultimus est Frisiæ Orientalis, quæ Comitatu continetur, quem non longo intervallo Zetela sequitur eadem in ora in Euronotum, Oldenburgicæ ditionis. Eos inter vicos, quos palustria inculta disjungunt, mediâ ferè regione limites ditionum obscuri & ambigui antiquitùs, identidem, quoties litis aliquid extitit, restituti sunt, dissensioque, quæ ad arma non semel pervenit, composita. Limites à Bolenbergo, (locus est in palustribus quem sic vocant) per mediam Eam rubeam (& id aquosi tractus nomen est) in intimum Iadæ sinum pertinent. Ea definitio olim accuratius facta magno jam ad concordiam tuendam usui esse deprehenditur, cum in ora novus, & multò quam

prius

prius fuerat melior ager alluvionis beneficio adijcitur, incrementumque indies capit. Sed & tempus fuit, cum Zetelam & vicum alterum vicinum Oldenburgici Frisiæ Comitibus dimittere ex pacto coacti sunt, eoque modo terminus comitatus ampliatus. Verum non diutius quàm necesse fuit, illi in pacto stetere. Horstena in plagam, ex quâ Corus flat, Repsholtum aspicit intervallo circiter in Mill. pass. eodemque in situ Ezelam vicum alium, cum fano habet cis itineris illius medium, FRIBURGUM verò contra Solis occasum intuetur, itinere horæ unius non longius remotũ, idemque Repsholto, cui in meridiem aut Euronotum vergit, pari ferè spacio distans. Eam arcẽ tuendo limiti contra Oldenburgicos extructam Cankeniorum olim fuisse, quorum ijs in locis latæ possessiones erant, ex annalibus deprehendimus, sed non tantis operibus, quantis jam est contra vim circumvallata. Verum ne nunc quidem operibus plus debet, quàm loci naturæ. Nam in paludum ambientium margine ita posita est, ut nisi angustâ viâ, quæ Oldenburgicos in Frisiam sola ijs partibus mittit, ipsamque hanc arcem uno ab latere stringit, adiri nusquam possit. Fortunam ejus sæpe commutatam, in quâ multum lapsus est Crãtzius, quique Crantzium sequuntur, dum cum aliâ ejusdem nomine arce in Transiadanis hanc confundunt, in historia exequemur. Extra eam in meridiem brevissimo spacio in via militari, quæ Neoburgo venit ex Oldenburgicis, quam modo dixi, Marcus est pagus, & in pago fanum Evangelistæ illi sacrum: nec procul inde finis agri Frisici eâ parte: quem si egrediaris, in præfecturam Neoburgicam venies, Oldenburgici Comitatus membrum: cujus caput Neoburgum ad IIII pass. M. Friburgo distat, regione inter ortum & meridiem mediâ. De Frisicâ VVedâ, id agri nomen est ad Iadæ sinum, quæ Comitibus Frisiæ assignata ab Imperatore ab initio fuit, ab Oldenburgicis detenta, cum commodum erit, memorabimus. Marco in latere occiduo est Hopelse non satis scio, cœnobium ne an cœnobij villa, arboribus undique cincta. Vltra quicquid est in meridiem atque occasum per quatuor quinqueve pass. Millia, id perpetuæ paludum vligines desertum & invium faciunt. Nec quicquam in his præter aquas stagnantes, quibus marium nomen nostri tribuunt: quorum maximum est, quod à vico in Friburgicis dicto, Wystanum vocant, & juxta id saltus cognominis. Sed trans paludes in meridiem, Lenganus ager ille, cujus in Mermeriâ mẽtio nobis facta, se aperit ternis passuum Millibus in longum, totidem in latum patens, quem continuus quidam paludum ambitus velut latis mœnibus cingit, ipse arenoso solo & haudquaquam benigno, si cum cæteris plerisque Frisiæ agris eum conferas, Oldenburgico finitimo tamen felicior. Sparsus est in vicos x non magnos: quorum unus tantum Remelse in agri totius medio fanum habet reliquis cunctis in orbem positis commune, quod per se amplum & reliqua structura pro loci ratione magnificum, quo illustrius esset, præcelsâ turre in fronte additâ proavorum memoriâ populus adauxerat. Sed ea, mirum dictu, cum nulla ejus causa appareret, sereno, ut ajunt, cœlo, vixdum extremo fastigio imposito, concidit. Nec ab eo tempore instaurandæ ejus causà quicquam tentatum, spacium tantum, quo steterat, fastigio clausum, & reliquo templo additum. Nunc ingrata posteritas, quod magno sumptu à majoribus structum, & fornice tectum perpetuo est, magno dedecore suo diffluere sinunt. Hujus fani area ita comparata est, ut confugio esse vicinis, & castrorum vicem præstare in subito periculo possit. Reliqui vici sunt Selwerda ad occidentem hybernum, qua Hasselto aut Berthâ venitur, ad saltum posita, Oldendorpium minus & majus in Corum, qua Stracholto & ex cætero agro Auricano, Poghusa, Spolsa, in Aquilonem, quâ ab Friburgo in hunc agrum accessus est, Bura Remelsi proxima. Sanda major, Sanda minor contra ortum, quâ in Westerstedam in Oldenburgios palustris Lengani.

via ducit. Iuberda cum ſaltu in latere, verſus auſtrum, quâ Stichuſani adeuntur. Lengani in armis quondam mire parati & fortes Oldenburgenſium vim ſæpe ſoli ſuſtinuere, qui hoſtes illis anniverſarij erant. In hos ubi Sanda major eſt, in ipſo vici regioniſque aditu, oportuno valde loco, arx quondam ſtetit, ad quam è paluſtribus veniens perangusta via ferebat: quæ cum munitionibus appropinquaſſet, profundiſſimæ foſſæ oram continebat formâ ſemicirculi, ut ſanè ſine ſummo periculo illac tranſire invitis præſidiarijs nemo poſſet. Deinde, quò reliquus aditus, quem natura impeditum fecerat, difficilior etiam fieret, hac ab arce in Sandam uſque minorem perpetua munitio ducta eſt per ſpacium D. paſſuum. Sed pace cum Oldenburgicis firmatâ, quod nullus ejus uſus eſſe videretur, arx ex decreto Comitum diruta, vallumque altiſſimum mediò ferè ambitu reliquo ſolo æquatum: pars Oldenburgenſibus obverſa quæ munitionis forma magnitudoque fuerit, etiam nunc demonſtrat. Ab eo tempore Præfectus, quem Lengani peculiarem ſemper habuerant, illic eſſe deſijt: præfectura Stichuſanæ aſſcripta eſt. Harum omnium re-
Auricani. gionum, quas deſcripſi hactenus cis Amaſum, ambitu perpetuo AVRICANVS ager cingitur medium ipſe obtinens: & in medio ipſius AVRICA, cui nomen debet. Excipe Tranſlædanos & VVangros, qui Auricanos nuſquam attingunt. Spacium agri fere quadri, ut cunctis reliquis amplius, ita bonitate ac fructu ijſdem inferius: Quippe quod ſaltibus aut ericetis, paludumve ſqualore totum penè occupetur: quâ paludes non ſunt, arenæ tenent. Caput ejus agri AVRICA eſt oppidum mediocre non ſolùm in meditullio agri hujus ſitum, ſed centrum quoque univerſi comitatus obtinens, exili in ſolo ac arenis obſito, ſed ob nemora & arbuſta peramœno. Quæ causa eſt, cur illic in arce, quæ oppido adhæret, maximis omninò operibus munita, ædificijſque & omni apparatu cæteris in Friſiâ ſplendidior, æſtiva potiſſimum agere, multumque hac ſede delectari Comites ſoleant. Accedit & aliud, quod in eo loco magis quàm alibi ex æquo fere cunctis è partibus regionis ſuæ adiri poſſint. At in oppido nihil celebrius eſt, quàm frequentes nundinæ in commodum civium, atque uſum vicinarum provinciarum illic inſtitutæ, ad quas ſepties quotannis infinita vis majoris pecoris venum agitur, atque inde in diverſas regiones abigitur. Hoc ſubſidium tenui fortunæ civitatis in ſterili ſolo opportunè quæſitum. Situs hujus ad oppida cætera prætereundus non videtur, ob raritatem. Emdam enim in hyberno, Nordam id æſtivo occaſu, Eſenam ad aquilonem, VVitmundam contra ortum ſolſtitialem pari propè Millium paſſuum circiter VIII, aut paulum majore intervallo habet: deinde Ieveram in eandem prope plagam cum VVitmundâ, ſed in meridiem paulum declinantem, aſpicit per Millia paſſ. XII. Friburgum in Vulturnum per X. rurſum Stichuſam in Euronotum per XII ferè, Leram ad meridiem non totis X, denique Olderhemium in Lubonotum minus etiam quàm VIII. Porrò idem oppidum Emdam Nordamque ita ex obliquo intuetur, ut triangulum propè æquilaterum eum ijs conſtituat: quorum laterum id quod Emdam ac Nordam connectit, maximum, quod Auricam Emdamque minimum eſt, ſed differentiâ haud magnâ. Nec valde diſſimilis figura, quam Norda, Eſena, Aurica efformant. Sed illæ priores per tria ferè paſſuum Millia longius diſſitæ inter ſe ab æquilateri formâ magis quoque hunc triangulum recedere cogunt. Quibus & hoc addere libet, quod ad totius regionis dimenſionem potius quàm ad oppidum iſtud pertinet, ab Apâ, quæ non procul à limite Friſiæ in Oldenburgicis ſupra dicta eſt, ad Leranos duo milliaria Germanica magna, totidem Emdam uſque à Leranis, & rurſum inter Emdam & Nordam totidem, iterumque à Nordanis Eſenam, & ab Eſenâ Ieveram, quæ intervalla Auricam tribus, à lateribus cingunt, vulgò computari. Circum oppidum in agro vici ſunt Kredorpium-

pium Raha, Extum, VValla ad austrum & occasum, Santhorstum VVallinghusium ad orientem omnia loca vilia, & oppido fermè contigua, VVisena cum sacrâ æde in ortum brumalem paulò remotior. Fana cum nemore lato in Libonotum, VVesterenda in Zephyrum longius abcedentes, Merhusium cœnobium ad tria passuum millia in aquilonem abiens, & juxta id vestigia castelli militaris, multò Saxonum sanguine bello Saxonico capti, in solo palustri. Reliqua extimo in orbe: Middels in arbusto, Ardorpium loco in aperto, cum singulis ædibus sacris, Harlingijs proxima in ortum solstitialem, tum hinc in meridiem descendens, ab oppido verò in ortum & Friburgicos longè lateque procurrens solitudo, quam Bræcsetelen vocant nostrates, non modò ab hominum cultu ac domicilijs, sed à pecoribus quoque arbustisque penè deserta, obsita sterilibus ericis: inde Holtdorpium, & post id Oldendorpium viæ Spetzæ imminens ex adverso Stracholti, utrumque cum fano, ac brumalem in ortum vergens: Sanderæ duæ Orientalis & Occidentalis in longũ porrectæ in latere priorum, hisque ad septentriones sita VVena sacra ædes sola patenti in agro, utrique vico communis: Ila cœnobium virgineum, pulcherrimum & peramœnum Auricæ ad meridiem medio in saltu, qui longo se spacio explicat, positum, eodemque ordine in occasum Sanderas sequens: distat ab oppido ad passuum M. tria. Tum longius in occidentem vici cum templis singulis prope contigui Banesteda, Ochtelbura, Ripa, quam ex re longam dicunt, reliquis etiam major, quos ad vicos ab Vphusanis, VVolthusanis, Emdensibus rivus pertinens Auricam mittit Fanam usque, quæ M. D. passibus ab oppido distat, scaphis navigabilis: Postrema meridiano in latere Barsteda. Infra hæc autem in Meridiem remota longius quæ sunt, Auricano præfecto parentia, ea in Mormeria diximus. At in occasu brumali ager est non late patens, quem Auricanis etiam annumerant, ab Amasanis, in quos procurrit, stagnis diremptus. Eum nescio qua ratione sylvis vacuum Sylvestrem tamen appellant. Parœcias complectitur tres, Suidwoldam & Bedecaspelam, extremas in stagni, quod magni nomen habet, orâ, Forlizam cum Morhusio vico mediam, sed intus orientem versus modicè reductam. Nullus toto Auricano agro locus felicior, si non humilitas soli obesset. Ea enim tanta illic est, & universo illo spacio, quod istinc Emdam usque & ulterius versus occidentem & meridiem in Petcumanos ferè & Oldersthemios porrigitur, ut hybernis mensibus plerunque aquis cuncta natent, nec quicquam præter vicos ac ædificia, & si quæ sunt editiora in campis loca, terræ faciem ostendat: interdum etiam in æstivos menses, si humidior annus sit, cum detrimento hominum & pecorum, id malum prorogetur. Auricanus ager omnis cum Broecmerio ab uno præfecto regitur, qui Auricæ domicilium, ac prætorium in arce habet. Sed unum superest in eo agro, quod silentio præterire nefas dixi. Locus est non procul Westerendâ patenti in campo *Vpstallesbomi* nomine, in margine viæ militaris, jam nihil nisi antiquas & emorientes quercus tres ostendens. Ad eum ex omni Frisiâ inter Rhenum & Visurgim comitiorum causâ convenire præcipui è populo cum mandatis suorum, illic sub tentorijs aut aperto sub cælo de rep. consultare, tribunal erigere, controversias finire, solent. Nec quicquam ad totam remp. pertinens confectum ritè credebatur, quod non illic communi consensu esset decretum. Imprimis si quid libertati grave existeret, aut intentari videretur, huc velut ad libertatis aram magno studio concurrebatur. Vnde factum ut ad Vpstallesbomum coire tantundem ferè majoribus significaret, ac ad vindicias secundum libertatem poscendas concurrere. Quod regionis pulcherrimum privilegium ut honori majoribus nostris olim fuit, ita jam verendum forte sit, quod locum hunc sine honore nunc relinquimus, augendo dedecori nostro apud posteros pariter & hodiernos recte judicantes esse possit. Sed in oram revertamur. Post

Vpstallesbomum.

Rustros

Rustri Transiladani. Rustros Cisiadanos Ieveranis asscriptos. Rustriæ pars altera sequitur trans
Iadam fl. quam eam ob causam Transiadanam appellamus. In eam trajectus
est brevissimus ex Heppenensi litore non mille pass. latitudine. Tota inter
Iadæ sinum Visurgimque inclusa, obliquâ fronte in Septentrionem evehitur
ac litora curvat nullis præcincta insulis: Atque illic inter ora fluminum latis-
sima, non minus X pass. M. spacium tenens, ubi in meridiem descendit, pres-
Butiada. santibus utrimque ripis adductior: In duas partes dividitur hodie. Superiora
& litorum extima in boream multoque fœcundissima Butiadæ tenent pro-
prio nomine sic vocati, id est, ac si dixeris Extrajadani, porriguntur que inter
Iadam & Visurgim in Hethæ rivuli alveum, flumen utrumque conjungen-
tem. Reliqua Stadlandi, ejusdem sanguinis & juris populus, occupant longo
secundum Visurgim tractu, donec Marimios attingant. In Butiadia pæreciæ
sunt hodie X: quarum singulæ singulos vicos habent cum fanis & plures alios
sine fanis. Vicorum primus cum fano ad Iadæ trajectum ex orâ Heppenensi
est Ecquardia: eique proxime vicinus Memmoburgius. Ab Ecquardia verò
in ortum solstitialem sequitur Tossena: atque hinc porrò in eandem plagam
Langovvorda, cujus paræcia quondam maxima, ni fallor, totius Rustriæ,
magnum numerum vicorum minorum complexa, & fanis olim ornata tri-
bus, extensa tunc boream versus ad arcem usque Mellumanam jamdudum
fluctibus obrutam procul litore, quâ nunc vada se pandunt: ex vicis illis jam
reliqui XII, templum unum, sed grande. Hic natus est magni nominis theo-
logus amicus noster Sibrandus Lubbertus, lumen & columen Academiæ Fri-
siorum, quæ est Franekeræ. A Langovvordâ deinde in ortum Burhava jacet,
vicus frequens, nundinationibus celebris, in cujus parœciâ vicus alius est Sil-
lens nomine, fano carens, ubi sedem domicilij habuit Sibetus Lubbonis F.
avus ejusdem amici nostri, bono genere ortus, à quo ille uti genus & fortu-
nas, ita nomen accepit. Burhavam in ortum æstivum excipit VVaddena, &
post *W*addenam in ortum æquinoctialem Blexhemum vicus Rustriæ antiquis-
simus, in ripâ Visurgis fl. nobilis morte primi Bremensium archiepiscopi
*W*illehadi, qui floruit cum Carolo Magno imp. nobilios cæde memorabili
hostilis exercitus, qui anno Christi M. CCC. LXVII ibidem fædè perijt. Si-
tum Blexhemum in extimâ orâ Visurgis, ubi flumen in æstuaria se fundere la-
tius, ac Rustriæ oram submovere in Corum incipit: unde trajectus est frequens
& commodus in agrum VVordenium ad orientem fluminis positum. Ex Iadæ
orâ, ubi Ecquardia est, in hunc vicum Visurgi accubantem, quatuor horarum
iter expedito & properanti patet. Hæc longitudo Butiadiæ ab occasu in ortum
porrecta. Eidem Ecquardiæ in ortum brumalem positum est Stolhamum, &
post Stolhamum Abbehusa, cujus parœciæ vicus Ellingvvordius Visurgim
quoque attingit, Blexhamo australior. Et in eadem vicinia vicus alius Atens:
juxta quem Freburgum olim à Bremensibus conditum in confinibus Butia-
darum & Stadlandorum, quos Hetha amniculus exilis, aut rivus disterminat, ad
Stadlandi. utrosque in obsequium cogendos. Stadlandi Butiadis sunt ad austrum, ejus-
dem Visurgis accolæ, & ab occidente à Iada pressi, & magis etiam quam illi
ab eo arctati. In his primum occurrit Esenshamum vicus fano insignis, Ab-
behusios, quos in Butiadia dixi, ad boream intuens: dein in meridiem Roden-
kerka, cujus fanum sæpe ab armatis insessum, & in modum castelli munitum:
locus ultimi certaminis Rustrorum pro libertate, multo eorum sanguine fœ-
datus: post Rodenkerkam in austrum similiter non procul Visurgi Golsvvor-
da parœcia non ignobilis, quæ ad solem occidentem intuetur Ovelgumam
arcem Comitis Oldenburgici, ad initium regionis structam, velut frenum
toti Rustriæ Transiadanæ impositum. Vltra est Hammelvvorda, sed nescio
Stadlandicine an Stedingici juris, & post eam Elfleta propè confluentem Hun-
tæ & Visurgis fluminum, quæ sine dubio Stedingiorum est. Stadlandi in lon-
gum

gum porriguntur à Butiadis in finem austrinum itinere horarum quatuor, in latum patent spacij ejus semisse. Paret tota hæc Rustriæ regio à trajectu Iadæ in Stedingios usque Comiti Oldenburgio: quanquam in tabulis Friderici III imperatoris cum Rustriâ Cisiadanâ, Ostringiâ, VVangriâ, Harlingiâ, in quibus Ievera, VVitmunda, Esena sunt, Vlrico primo Comiti Frisiæ Orientalis, & domini ejus in feudum sit assignata, eaque assignatio tabulis sequentium imperatorum omnium confirmata. Sed quâ vi, quo jure partes hæ omnes, paucis exceptis, à domo ejusdem Vlrici,& Comitatu Frisiæ Orientalis jamdudum recessere. Stedingios, qui in orâ Visurgis sequuntur, & quondam inter Frisios Rustros censi quoque fuere, sed nunc Oldenburgijs etiam ab aliquot sæculis adscripti, & ceteros, qui trans Visurgim sunt Frisici sanguinis & nominis, hic dicere non libet. Non enim pertinent ullo modo ad præsens institutum. Hanc omnem regionem quam descripsimus hactenus, ostijs Amasi & Visurgis terminatam insulæ à latere boreo præcingunt contra Oceanum, Borcumum, Iusta, Norderneja, Balteringa, Langerôga, Spikerôga, *Wangerôga*: inter quas & continentem maris æstuaria se fundunt, latudine diversâ, latissima verò simul & profundissima, quâ Borcumum, deinde quâ Iusta se porrigunt: quarũ illud ad X, hæc ad VI pass. millia plus minus à continenti abcedunt: reliquæ intervallo multò minore, & ex his Norderneja & Balteringa minimo, ac utplurimum cum maris æstus recessit, valloso, sæpe etiam ab aquis prorsum relicto. Harum insularum primæ quatuor Frisiæ Orientalis Comiti, Langeroque Esenæ & Witmundæ domino, reliquæ dynastæ Ieverano parent. Omnes maximâ sui parte steriles, singulis vicis aut viculis habitatæ: omnes item boreo latere perpetuos arenarum colles, velut vallũ quoddam contra Oceanum erigunt: quibus angusta planicies herbis aut gramine vestita ad meridiem secundum vada porrecta subjacet, ni pastus paucorum pecorum. Ipsi verò colles caveis pleni cubilia ermenlis quorum incredibilis illic copia est, præbent: sed venatus eorum insulanis hominibus vetitus, reservatus solis insularum dominis, & eorundem præfectis. Insulani ex naufragijs, & piscationibus fere victitant, & tenui proventu pecudum: alium quæstum ignorant. Nordornejæ ad finem occiduum Busa tribus tantum collibus se efferens, Spikerôgæ Oga angustiæ paris ad finem ejus ortivum, vix insularum nomine dignæ, & prorsum sine hominum incolatu, solis verò avibus maritimis habitatæ adhærent. Post *Wangerogam* insularum hujusmodi nihil est in Albis ἐκβολῇ usque Stedingij.

—Nihil est, toto quod constet in orbe,
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago,
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu
Non secus ac flumen.

Ovidius XV metamorph.

Sic omnia verti
Cernimus, atque alias assumere robora gentes,
Concidere has: sic magna fuit censuque, virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro divitijs tumulos ostendit avorum.
Clara fuit Sparte, magnæ viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces,
Vile solum Spartæ est, altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid sunt nisi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ restant nisi nomen Athenæ?

Idem ibid.

NONI-

NOMINA VICORVM, ET LOCORVM, QVOS DVLLARTVS sinus hausit.

AD OCCIDENTEM Eæ amnis.

VVester Reida, in cuius reliquijs nunc castellum militare.
Tysvveer.
Soxumervvolde.
Hermenvvolde.
Soxum.
Stocdorp.
Santdorp.
Aickevveer.
Evvelvveer.
Hokelsum.
VVundeham.
Golthorn.
Asbock.
Beerte.
Olt-Ezterhuis.

INTER EAM & TIAMMAM amnes, itidem ad Occidentem Eæ.

REIDERVVOLDE, ubi duo templa, in quorum altero Canonicatus: vicus maximus. *Palmaer*, cœnobium præmonstrat.
Cappeldebeerda.
Ockevveer.
Vinelham.
Torperen.
Meerhusen.
Hovvingagast.
Ostfinservvolt.
Stoesterhuis.

AD ORIENTEM Eæ.

Berum.
Fletum.
VVilgum.
Ludgerskerck.
Liede.
OSTERREIDE, cum cœnobio monialium.
Petersvvold.
Beda.
Thorum, forum egregium
Vterpavving.
Duvelee.
Vterbeerde.
Osterbeerde.
Hommigeham.
Bleyham.
VVinnemere.
Harkeborch.
Megenham.
Medum.
Exterhuis.

In Libro de Repvbl. Frisiæ Orientalis.

P*Ag.3.l.8. à fine*, & pleræque dom. peregr. *Pag.4. l.4. post* annis *deleatur comma. Ibid.l.8.* tem
cognovi paucis in partibus, *inducto commate. Pag.5. l.18.* libertati & jari populi cavit: quod in
Historiâ recitato Cæsaris diplomate. *Ibid.l.22. post* patre *intersere* adfuit. *Ib.l.33.* ut de pressâ
libertate. *Ibid.l.34.* vel hilum quereretur. Interea Transiadani. *P.6 l.19.* viris & jurisconsultis. *Ib.l.*
l.30. contentiones sæpè. *Ibid.l.7. à fine*, nisi collegæ eum. *P.7. l.6. à fine*, invenio;)oppidum. *Ib.l.*
penult. Broecmerii. *P.8.l.10.* præfectum se vocitabat. *Ibid.l.17. post* Hautlingis *pone comma. P.10.*
l.1. post Ennonem *dele punctum. Ibid.l.33. pro* externos *lege* internos. *Pag.12. l.12.* senatûs senten-
tiam. *P.13.l.5.* nihil occiperet. *Ibid.l.6.* summo studio, *commate intermedio deleto. Ibid.l.5. à fine*,
publicè receptam. *P.14.l.16. dele comma post* signiferorum. *Ibid.l.7. à fine*, vilibus & nihili. *Ibid.*
l.4. à fine, post πρόεδρον *comma collocandum. P.15. l. 17.* prolixum & tædiosum. *Ibid.l.24.* iis de-
bent. *Ibid.l.ult.* Hoc ædilitium munus. *P.16. l.10. dele comma post* uno. *P.17. l.3. post* Politica
punctum ponendum. Ibid.l.10. à fine, imploratâ. *Ib.l.ult.* animæ ignaro. *P.18.l.14. pro* sese obij-
cere *lege* se subijcere. *Ibid. l.20.* Ecclesia. *Ibid.l 24.* prudentissimi quique ex ecclesiast. *Ibid.l.37.*
Curiæ. *P.19.l.11.* debiles impendere: atque, ut commodiùs. *Ibid.l.13. à fine*, per vicos urbis. *P.*
20.l.16. quoquo abutentes modo, *deleto apice supra* modò. *Ibid.l.8. ante finem, interjectis aliquot*
verbis lege, horum quotannis unus decedit, eiq; alius à sodalitate surrogatur. Leges istæ quotannis in
sodalium *&c. P.23.l.13.* Tandem præfecto. *Ibid. l.5. post* IX-viris *intersere* aliquem. *P.25.l.4.*
pro cava *scribe* causâ, *& ibid. in margine pro* Nordæ *scribe* Auricæ. *Ibid.l.25.* statim cùm hæc Oster-
husæ. *Ibid. l.10. & 5. à fine*, IEMGVMVM. *Ibid.l.penult. post* collectum *pone comma. P.26.l.24.*
aut alio qui à consiliis. *Ibid.28. post* missos *comma delendum. Ibid.l.8. à fine, post* fortuna est com-
ma pone. Pag.27.l.12. à fine, antè Comiti *pone punctum. P.28.l.11. antè finem, lege* hanc earum li-
bertatem. *P.29.l.24. pro* videbantur *scribe* jubebantur. *Ibid.l.30. scribe comma post* partibus.
Pag.30.l.6. donec cœtus idem, uti dixi.

In Chorographica descriptione Fris. Orient.

P*Ag.36.in marg. scribe* Prooſdije. *P.eadem 36.lin.28. post* interijciuntur *pro puncto comma ponen-*
dum. Ib.lin.31. scribe habitatus. *Ib. lin.4. ante finem, pro* ubi *scribe* ibi. *P.37.lin.3. pro* verum
scribe mirum. *Ib. lin.10. pro* minis *scribe* numis. *Ib.lin. 11. dele comma post* squalentes. *Ib.lin.37.*
post sequens *punctum delendum. Ib.l.42. pro* tardam *scribe* Iardam. *P.38.l.34. post* Billingwoldum
dele comma. P.39.l.6. scribe commune *per* c *minusculum. Ibid.l.23.* Nessæ vicina e. S. q. æ. directè
illideret. *Ib.l.37. pro* incommodú *lege* in cõmodum. *P.40.l.3. lege* fluctuant. *Ib.l. 26. dele comma*
post calamitate. *Ib.l.40. lege* profectum. *Ib.l.46. post* Monasteriensibus *dele comma. P.41.l.4. lege*
Dijcrimæ. *Ib.l.11. lege* confluente. *Ib.l.17. lege* Idera. *Ib.l.20. lege* Stichusani. *Ib.l.39. lege* affectus.
Ib.l.40. lege Potshusam. *Ib.l.42. lege* VVilshusam. *P.42.l.24. lege* amnem. *Ib.l.30. dele comma post*
agri. *P.43.l.10. lege* Albim. *Ib.l.12. pro* ara *lege* arx. *Ib.l.36. lege* Leram. *P.44.l.5. lege* Rarchumo.
Ib.l.6. lege Oldersshemicum. *Ib.l.13. lege* annis. *Ib.l.19. lege* extinctis. *Ib.l.20. lege* dicetur. *Ib.l.27.*
lege Borsumanum. *P.45.l.10. dele comma post* depulsione. *Ib.l.11. dele punctum post* mediocris. *Ib.l.*
15. dele comma post parte. *Ib.l.16. pone comma post* supererat. *Ib.l.20. lege* corrivatis. *Ib.l.23. dele*
comma post alveorum. *Ib.l.30. dele comma post* est. *P.46.l.24. lege* impetu. *P.47.l.1. post* reperio
adijce causam. *Ib.l.5. Hic addi debet marginalis nota hæc*: Eo loco, ubi nuper flexus ille aggerum
arcuatus, nunc ager alius novus additus est, & aggere novo clausus. *Ib.l.35. ante* occidenté *scribe* ad.
Ib.l.39. lege Haicolandiam. *P.48. l.8. pone comma post* annis. *Ib.l.9. dele comma post* utraque. *Ib.l.*
12. pone comma post arcibus. *Ib.l.28.* in cultores. *Ib.l.35. lege* cæcis. *P.49.l.10. lege* Middelsthemû.
Ib.l.33. comma pone post circundata. *Ib.l.ult. dele* Hispalensi, *& rescribe* Hispaniæ. *P.50.l.24. lege*
Veenhusa. *Ib.l.35. post* cóprehendit *dele comma. Ib.l. 38.* Occidentem. *P.51.l.9. lege* interiêre. *Ib.*
l.10. lege murus. *Ib.l.13. pro* muros *lege* parietes. *Ib.l.15. lege* area, *& ibidem post* dixi *pone comma.*
Ib.l.27. post velle *comma dele. Ib.l.28. post* Egbertus *comma dele. Ib.l.29. lege* passuum. *Ib.l.31. lege*
propè. *Ib.l.32. lege* Gastum. *Ib.l.35. lege* Manningarum. *Ib.l.44. lege* excelsæ. *Ib.l.45. lege* immi-
nent. *P.52.l.4. lege* concurrunt. *Ib.l.5. lege* Harcodepa. *Ib.l.11. lege* jus. *Ib.l.29. lege* desinit. *P.53.*
l.12. lege melior. *Ib.l.20. lege* Dunumum. *Ib.l.23. lege* Burhava. *Ib.l.31. dele comma post* recedit.
Ib.l.ult. dele comma post nacti. *P.54.l.11. lege* Garmeranus. *Ib.l.35. post* domibus *insere* occupatus.
Ib.l.4. ante finem, lege arcis. *P.55.l.31. lege* viri. *Ib.l.40. comma pone post* infælix. *Ib.l.45. post* cui
insere qui. *P.56.l.36. pro* eum *lege* vim. *P.57.l.6. lege* III Mill. *Ib.l.18. lege* nominis. *Ib.l.33. lege*
Mormeriâ. *Ib.l.7. ante finẽ, lege* sinit. *P.58.l.12. ante finem, pro* eum *lege* cum. *Ib.l.ult. in ipso pagina*
fine, lege Kercdorpium. *P.59.l.3. ante* Fana *pro puncto scribendum comma. Ib.l.10. lege* Broecletelen.
Ib.l.20. lege Bancsteda. *Ib.l.40. lege* duxi. *Ib. l 45. dele comma post* finire. *P.60.l.1. dele punctum post*
asscriptos. *Ib.l.12. lege* Morimios: *ibidem quoque lege* parœciæ. *Ibid.l.17. lege* parœcia. *Ib.l.30. lege*
VVillehadi: *item lege* nobilior. *Ib.l.5. ante finem, lege* Ovelgunnam. *Ib. l. penult. lege* Elsfleta. *P.61.*
l.20. lege vadosa. *Ib.l.22. lege* Langeroga. *Ib.l.26. pro* ni *lege* in. *Ib.l.27. pro* ermenlis *lege* cuniculis
& subijce comma. Ibid.l.31. lege Nordeneiæ.

FINIS.

DE ORIGINE ATQVE ANTIQVITATIBVS FRISIORVM,

Contra

SVFFRIDI PETRI & BERNARDI FVRMERII *Fabulas & criminationes;*

Perſpicua & ſolida veritatis aſſertio.

Auctore

VBBONE EMMIO,

Friſio.

Nobiliss. & Ampliss.

ORDINIBVS FRISIAE,

Item que

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS,

& Prudentissimis eorundem Ordinum DELECTIS IX-VIRIS, Reipub. gerendæ præfectis,

Dominis suis observandis.

COACTUS *sum, Amplissimi & Nobilissimi viri, ob causas, quas in exor-
dio libelli hujus exposui,* SUFFRIDO *&* FURMERIO, *ad mordaces
& impudentes eorum chartas respondere. Feci hoc brevitate eâ, quâ potui, &
feci sine acerbitate. Et quoniam alter Ordinibus amplissimis, alter IX-viris
delectis Frisiæ vestræ, quæ inter Lavicam Flevumq́ iacet, chartas has suas de-
dicarunt, ego quoque aliter faciendum mihi non sum arbitratus, id est, vobis etiam iisdem
& Ordinibus amplissimis, & delectis IX-viris responsum hoc meum inscribendum puta-
vi: idq́ hanc maximè ob causam putavi, ne diffisus esse vestræ æquitati, cognitionemq́
ac judicium tantorum virorum defugisse viderer. Oro, ut consilium factumq́ hoc meum
ex sincero vestrique observante animo profectum, vos quoque sincero ac benevolo animo
accipiatis. Adversariis meis affectu in communem patriam & gentem nostram non conce-
do, quicquid calumnientur illi, & μισοφείζονα me esse, persuasum vobis velint. Sed af-
fectum veritati in historiâ vim facere non patior, intrâque terminos eum contineo. Ve-
rum tradere tueriq́ ante omnia laboro, idq́ facienti tamen satis mihi laudum solida-
rum ad ornandam patriam suppetere & sentio & scio. Vnum fortè est, quod me μισοφεί-
ζονα videri illis faciat, quod gratis, solo patriæ ac veritatis studio, hunc laborem diffici-
lem Frisiis impendam, & hoc inter negotia assidua cum valetudinis jacturâ meæ præstite-
rim ac præstem, quod illi ut facerent facientve, ne liberalibus quidem stipendiis in sum-
mo ocio induci hactenus potuerunt. Quid enim ab iis adhuc præter parerga, ne quid dicam
amplius? Sed, quò abeo? nec enim ea ad me. Vos solùm obsecro, Amplissimi Nobilis-
simiq́ viri, quibus ingenium juxta & rerum usus prudentiam dedit, ut pro insitâ sæpeq́
perspectâ æquitate vestrâ puris ac sinceris animis hanc causam inter me & adversarios
meos cognoscatis; neu in cognitione hac, quòd illi titulo majores sunt, vestrosq́ se Histo-
ricos jactant, quodque calumniis & maledictis in me fulminant, & desæviunt in nomen
meum, me osorem & hostem patriæ, gaudentem contumeliis eius, deque oppressâ eâ tri-
umphos petentem, ad odia vetera & pactiones & mala alia canentem classicum, ignavum,
ignarum, malevolum, calumniatorem, sycophantam, sycophantis & scurris parem vocant,
denique conviciis pro argumentis me oppugnant; ego autem nec titulo fulgeo, nec convi-
cia conviciis rependo, sed modestè ad rem respondeo, fraudi mihi esse patiamini. Quid
enim convicia & jurgia ad causam? In quæ tanta impotentiâ exarsit senex SUFFRIDUS,
reprehensionis impatiens, sui immemor, ut me flagellasse non contentus, in alios quoque
innoxios, quos defensores meos atque instigatores nuncupat, simul invadat; imò verò in
Vos etiam ipsos aut antecessores vestros, Ampliss. Nobilissimiq́ viri, imprudens incurrat.
Nam nec defensionem personæ suæ, nec honorem Provinciæ sat benè curatæ quiritatur, eo
quòd libri mei manuscripti, priusquam prælo darentur, ab iis, qui id facere debuissent, ex-
amini censuræq́ suæ, velut summi in hac re Aristarchi, transmissi Coloniam non sint,
eosq́, quorum hoc culpâ factum, instigatores meos, maluisse ait, ex vulnere isthoc patriæ
haurire voluptatem quàm officium suum facere. Ego verò, priusquam vel litera à me da-
ta Typographo esset, ne quid delinquerem, ad amplissimum Collegium Deputatorum rem
retuli, ei censendos libros meos dedi, ab eo hujus, quod factum posteà est, copiam impetravi.
Quod an debuerit SUFFRIDUM consulere antè, & ab hujus judicio judicium suspende-

re suum,

re suum, meum non est decernere. Hoc modò dicere me res cogit, sciente probanteq; Collegio, exemplar typis esse subjectum. Vnde conficitur, si probus censor hic noster est, aut excordes fuisse, qui tùm in Collegio sederunt viri summi, & quidnam ad decus dedecúsve patriæ faceret, minùs quàm Lynceos hos, SUFFRIDUM *&* FURMERIUM *discernere potuisse; aut patria caritate, & sollicitudine curâq; pro ea his ipsis multùm cessisse, imò patriæ honorem & decus scientes & volentes prodidisse. Nec enim est tertium. Nam libros meos censuræ permissos suæ, quos hi contumeliosos in patriam, injurios & inimicos gloriæ majorum, factiosos, improbos, ab hoste & calumniatore scriptos dicunt, excudi typis suis, distrahi isthic, emi, legi siverunt. At iij nec inferiores judicio Lynceis his, nec patriæ caritate minores, imò majores multò sine dubio. In hoc verò vel maximè dissenserunt ab istis iisdem, quod longè aliud esse, placita, figmentáve Suffridi in historica commentatione reprehendere, aliud honorem gentis lædere judicarunt, quæ hi paria ponunt. Quod de me* SUFFRIDUS *ait, non nosse se me, aut scire, qui, cujusve conditionis sim, id nihil ad rem. Norunt enim me multi intra extraq; patriæ pomeria viri magni; nec norunt solùm, sed in suis quoque habent, & in his iij maximè, quos pietas & eruditio, & patriæ amor, & concordiæ libertatisq; studium juxta commendant, denique qui vestram quàm hostium fortunam verè atque ex animo habent cariorem. Et ut ille haud norat me, nec audierat nomen meum, antequam libros hos meos legisset, sic idem nec ego illum aut nomen ejus, priusquam in colloquium cum Medico Severino, & mox in Originum ejus lectionem, incidissem: nec enim ante id tempus vel fando intellectum mihi erat, quenquam eo nomine aut vivere in terris, aut natum esse. Me quod attinet, sum origine & patriâ Frisius non minùs quàm hi qui me flagellant, si modo hujusmodi hi sunt, honestâ domo utrâque natus, honestâ quoque in re, in literis sumptu meorum, sine onere aliorum, honestè domi forisq; educatus. Postquam adolevi, vocanti rogantique patriæ honesto in munere servii, juventutem bonas artes & pietatem docui, seminariumq; Ecclesiæ & Reip. exercui fideliter, donec in hanc civitatem ad munus idem vocatus fui, in quo adhuc persto, perstaboque, quoad videbitur illi, à quo nostra pendent, omnipotenti Deo. Quod si probrum est, ut hi, viri scilicet magnifici, mastiges meæ, præ se ferunt, multi clarissimi homines, benè de humano meriti genere, in eodem hoc probro mecum fuerunt. Sed quò abeo,* ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν? *Recipio me, & quod feci antè, denuò nunc A. A. V. V. rogo, ut & consilium meum consulere boni, & causam ipsam puris animis more vestro cognoscere, nec ad personas, sed ad rem & quæstionem respicere, neque meritò venerantem vos, vobis vicissim commendatum habere velitis. Groningæ,* VII *Idus Quintil. Anno* M. D. C. III.

A. A. V. V. observantiss.

VBBO EMMIUS Scholæ
Groninganæ Rector.

VICIT VERITAS.

De Origine & Antiquitatibus
FRISIORUM
Contra
SUFFRIDI PETRI & BERNARDI FURNERII
fabulas & criminationes
Perspicua & solida veritatis assertio.

ENIXUS tandem est, si placet Diis, quod totum jam triennium contra me parturivit BERNARDUS FURMERIUS quidam, qui se Ordinum Frisiæ Historicum nominat: & cum eo simul abortivum ac posthumum partum SUFFRIDI PETRI in eundem quoque me, à se autem susceptum fotumque extrusit in lucem. Opus utrumque dignum autoribus suis, ac animi ipsorum quasi typus. Qui dum me conviтiis & opprobriis voluerunt conspuere, ac famam meam lacerare, ut in odio me ponerent omnium, ipsi se ac turpitudinem suam imprudentes, apud omnes bonos & rectè judicantes ἐξεθεάτρισαν, suoque illo conatu plus sibi verè quàm mihi nocuerunt. Deinde argumentis usi sunt, hic illic inter convitia frequentia interspersis, tam futilibus & ineptis, ut risum potiùs hominum sanâ mente præditorum quàm assensum mereantur. Itaque ad me quantum attinebat, ne respondendum quidem, tempusque supervacaneo labore perdendum putabam. Sed judicarunt aliter amici quidam viri graves, qui existimarunt inania ista & maledica apud imperitos saltem & credulos, ac rei ignaros, aliquem locum inventura, FURMERIUMQUE silentium meum pro victoriâ suâ habiturum, & triumphos cantaturum inter & apud suos. Quorum amicorum rationibus cedens respondere quidem statui, sed & breviter & modestè, ne & temporis jacturam majorem quàm pro re facerem, & eâdem illâ notâ, quam illi inusserunt sibi, inquinarem quoque famam & existimationem meam; denique ut ostenderem quantò causa mea justior & sententia verior sit quàm ipsorum, cùm justitia & veritas haud opus habeant ad defensionem sui, aut verbis multis, aut acerbis maledictis, causa autem iniqua & falsa sententia his opus habeant. Antequam verò respondere incipio, quæ occasio aut causa adversariis his meis fuerit in me sese incitandi, succinctè exponam, ut eo fonte aperto tantò rectiùs inter nos dijudicare Lector possit. Cùm ad scribendam Historiam nostratem eâ occasione & mente me contulissem, quas in Epistolâ primæ Decadi præfixâ ad Generosum Comitem ENNONEM exposui, & jam sylvam rerum amplam congestam, magnâq; parte digestam haberem, de SUFFRIDO inaudii, eum quoque eidem se studio dedisse. Tantum verò abest, ut adversum id mihi fuerit, ut ab amico ejus & necessario Severino Medico celeberrimo, inter quem & ipsum literæ commeare solent, Embdæ, ubi tùm agebat, & mecum notitiam contraxerat, rogatus pagellas ei aliquot laboris mei exscriptas legendas dederim, velut operis specimen; permiserimque ut eas ad SUFFRIDUM ab humanitate prædicatum transmitteret. Deinde cognovi, libros à SUFFRIDO editos de Origine Frisiorum, avidoque studio eorum copiam paravi mihi, & à capite ad calcem eos perlegi. Miratus sum non indocti, nec copiâ sermonis idonei destituti hominis industriam, quam præfatio & primæ disputationes præferebant: sed in origine gentis ex Indiâ à temporibus Alexandri Macedonis petitâ, &

Causa exposita huius libri scribendi.

Expositio causæ quibus motus Suffridus *in maledicentiâ contra* Vbbonem Emmiũ *exarserit.*

primorum

primorum illorum temporum & rerum delineant ſerie, non minùs ſum judicium ejus hallucinans miratus, in eoque penè obſtupui. Non enim intelligere potui, quomodo in tam eruditum ingenium tantus judicii defectus, & tam inanium & abſurdarum opinionum ſeria & conſtans aſſertio poſſent cadere. Videbam enim ponere eum ea, quæ non ſolùm hactenus receptis doctiſſimis hominum omnium, & quidem eorum maximè, qui emunctæ naris ſunt ac fuerunt, ſententiis, è diametro ſunt contraria; ſed etiam, quibus ſi fidem adhibuerimus, cogamur vel inviti probatiſſimis quibuſque autoribus veteribus & indubitatæ hiſtoriæ antiquæ fidem derogare. Ex hac autem editâ operis parte cùm reliqua haud re æſtimarem, atque interea ad publicandam primam Decadem meam accingerer, ſecutus exemplum optimorum ſcriptorum veterum & recentium, officii mei eſſe putavi, hiſtoriæ noſtratis & veritatis ſtudioſos Lectores & errores veritati vim facientes notare ac repellere. Fecique illud, ſed parcè, ubi res coëgit, & ſine amarulentiâ. De quo ad judicia ſincerorum Lectorum, in quorum manibus libri ſunt, provoco. Libros etiam tres primos, quibus irritata horum hominum bilis eſt, multis eruditis viris, reliquos ſequentes etiam quibuſdam antè editionem legendos dedi, ut eorum judicio firmarem judicium meum. Denique Rado, qui Typographus Ordinum Friſiæ eſt, partem iſtam excudendam permittere cùm vellem, ut conſenſum ei impetrarem, Anno M. D. XCV menſe Martio, cenſendam eandem Collegio Deputatorum, uti vocant, iſtius provinciæ, cujus patrocinio maſtiges hæ meæ ſua maledicta dedicarunt, examinandam exhibui, reliquique apud eos ad ſeptimanas aliquot, & demùm examine ab iis, quibus id commiſſum, abſoluto, cum conſenſu ejus, quod quæſieram, recepi. Quorum ſi quid negaturus eſt FVRMERIVS, non deerunt exceptione maiores teſtes, qui eum confundant. Editâ verò illâ Decade, quæ de ſtudio meo aut conatu ſecuta multorum judicia ſint ultronea, etiam eorum, qui nunquã me norant antè, ipſa me verecundia prohibet recitare. Sic enim exiſtimavi de iis, & etiam nunc exiſtimo, quod non alienum à more doctorum, eſſe magis ad exercitandum in me ſtudium contra labores difficiles, quàm ad id quod verum hîc erat, dicendum, iſta judicia comparata: nec unquam ita mihi excidi, in eamve temeritatem incurri, ut hujuſmodi laudibus me æſtimare illâ ex parte auſus fuerim. Quod quia adverſariis meis facere libitum eſt, lubens ego hunc morem illis relinquo, qui elicitis hujuſmodi præconiis, & undequaque corrogatis, titillant ſeſe & inflant, & eorum recitatione velut explicatis militaribus vexillis, quaſi planè victores, triumphum agunt. At verò SVFFRIDVS ubi eam Decadem ipſe etiam accepit, legit, ſuas fabulas ab ſe ſtudio & arte comptas & venditatas pro veris, vanitatis coargui, ac ſe reprehendi vidit, Deus bone, quàm commota in homine ſene bilis eſt! quàm in eo efferbuit ira! quantos animi ejus tumultus dedit! ut mihi optandum tùm non fuerit, apud ipſum judicem capitis cauſam dicere. Etenim poſt longos in hoc ſtudio labores, cùm editis illis Originibus ſuis, quod diu quæſiverat, amicorum ope ac interceſſione, & precibus aſſiduis tandẽ Hiſtoricus Ordinum Friſiæ deſignatus, & CCC inſuper aureorum ſtipendio annuo ornatus, id eſt, honore & pecuniâ ab iiſdem Ordinibus auctus eſſet, metuit homo ſenex & ſollicitus, quanquam ſine causâ, ne quid ſibi ex hiſce ſtudio meo fortè deflueret, præſertim cùm ab Ordinum eorundem Typographo librum meum videret eſſe impreſſum. Ad hæc, quòd litem à me moveri fabulis ſuis, & vanitatem earum notari cerneret, quas ipſe velut in poſſeſſione opinionis veri ſe ſcriptis ſuis penè collocaſſe, eoque modo fundamentum cæteris commentationibus, aut narrationibus ſecuturis jeciſſe jam rebatur, perinde ac ſi majeſtas ſummi principis à me eſſet læſa, ferendum haud putavit, totuſq;, ut ſunt ſenes irritabiles, reprehenſionum impatientes, de honore ſuo ac gloriâ ſolliciti, in iram exarſit. Itaque abjectis quæ in manibus erant, & correpto calamo

lamo ad scribendum contra me & parentandum dolori suo, ut erat bile commotâ, prosiluit. Hinc illa tam multa, sine numero & modo stipata, ac penè continua, tàm acerba & contumeliosa in me, argumentorum loco, in toto scripto egesta convitia: omnia, in quæ incurrit impetus ejus, magna, parva, minima, admorsa, ut dum ista scripsit, mente motâ fuisse videri possit. Hæc SVFFRIDO causa: qui priusquam pertexuisset telam cœptam, è vitâ decessit. FVRMERIVS diu successioni in locum demortui inhians (cætera non dico, quæ possem plurima, si vellem dolorem ei facere, & vera & nota, qui falsa ab eo passus sum) tandem importunis sollicitationibus impetratâ aut extortâ re, cùm ab Ordinibus Coloniam esset missus, ut chartas SVFFRIDI à moriente cum ære alieno testamento iisdem Ordinibus legatas, in Frisiam transferret, inter has abortivum quoque hunc & posthumum fœtum inventum secum retulit in patriam. Quem ut emitteret in lucem, auctum Peroratione suâ, & Epistolâ mordace in fronte ad Delectos Patres patriæ præfixâ, his rationibus est commotus. Primùm quòd successor SVFFRIDO datus esset, ejus se scripta, & ab eo jacta historiæ fundamenta tueri oportere putavit. Sic enim ipse in Epistolâ præliminari est testatus. Deinde cùm non displicere nonnullis nostra etiam istic in patriâ suâ intelligeret, atque eò fortassis statui suo inaniter & sine causâ metueret, odium in me concepit non dicto, non facto, non ullâ omninò re à me læsus, idque odium infamis libri publicatione explendum sibi ratus fuit. Accessit, quòd ab ipsis suis monitus, ut ederet aliquid, demonstraretque, non inertem se degere, absumentem modò stipendium, imparatus autem ipse à labore suo, hoc arripuit potissimùm ex SVFFRIDI scriptis, quod minimâ curâ ac studio absolvere, & protrudere in lucem se posse, & simul aptum maximè rebus suis esse arbitraretur. Postremò hoc agentem, invisum ipsi carmen secundæ præfixum Decadi à Clarissimo viro D. SIBRANDO LVBBERTO scriptum incendit acriùs, & quòd illustri nobilitate & summâ inter Batavos eruditione ac rerum peritiâ in Annalibus suis, nescio me, de me scripsit, IANVS DOVSA senior, id eum planè egit præcipitem, furiisque implevit & irâ. Itaque denigrandum me, quantum viribus ingenii sui consequi posset, assumptis in auxilium SVFFRIDI demortui manibus, & in me velut è sepulchro resuscitatis, suscepit. Et cùm totum triennium penè in eâ re desudasset, tandem hoc opus ingens, & tanto dignum labore, & triennii stipendio extrusit, animique sui characterem haud probatum bonis & doctis prodidit. Quippè qui maledicendo, mentiendo, calumniando, laudem sibi, & mihi infamiam quærat: Quod eorum est proprium, qui famam sectantur, suâ autem virtute ad eam eniti nequeunt. Hactenus de causis quæ mastiges meas ad me flagellandum excitarunt. Nunc de ipsa re, quæ est inter me & SVFFRIDVM, ac ipsius ὑπερασπιστὴν FVRMERIVM controversâ & brevissimè & simplicissimè, ut Lector eam nudam aspicere, & rectè dijudicare possit. Quod ut assequar, missa mihi vestigia illorum facienda: quæ si sequi vellem, ac multiloquium eorum putidum, inane, maledicum, quo quaterniones amplius quàm viginti, id est, totum volumen implerunt, retexere, & conviciis ubique respondere, non solùm in invisam & inutilem, sed etiam in confusam inciderem prolixitatem, & fieret disputatio nostra muliebris jurgii, quàm actionis ad verum aperiendum institutæ multò similior. Et quidem primùm agam cum SVFFRIDO. Is partim in Originibus suis, partim in strenâ ad Ordines Frisiæ anno M. D. XCI missâ, itemque in Decadibus Scriptorum Frisiorum, atque in hac contra me editâ infami & virulentâ Apologiâ, partim etiam in iis, quæ ex manuscriptis congessit, sed nondum edidit, novam nobis veritatem conditurus in Historiâ nostrate, postpositis omnibus quæ hactenus receptæ fuêre, sententiis, contra veterum scriptorum fidem, conditores gentis nostræ Indos fuisse, & ex eâ regione à morte Alexandri Magni in has terras maritimas, ubi

Causæ quæ Furmerium similiter in auctorem incitarunt.

Pag. 75.

Ad statum controversiæ accessus.

Suffridi sententia & series rerũ ab eo narratarum recitata & posita ob oculos.

nunc Frisia est, venisse, contendit; archegum Coloniæ ex Indiâ deductæ FRI-
SONEM nuncupat: ejus majores & familie seriem ex Semo filio Nohæ de-
ducit: Ex Semo enim Arphaxadum, ex eo Salemum, ex hoc Hebrum, ex Hebro
Phalegum, ex Phalego Ragavum fuisse: ex Ragavo porrò recto ordine descen-
disse ADELEM patrem Frisonis: Ragavum autem à Semo atavo pro se & po-
steris suis in divisione terrarum regnum accepisse in Indię parte, quæ ex conse-
cratione Semi nomen obtinuerit *Benedictæ Fresiæ*, ab Indis verò Palibothra, à
Græcis Prasia, (hoc nomen ad Fresiæ vocem alludens commodum visum fa-
bulatori texendæ fabulæ) sit nuncupata, habueritque urbem regiam sibi co-
gnominem: eidemque Ragavo ab Semo in autoramentum regiæ Majestatis
perpetuum, coronam chalibeam, & vexillum rubrum incomparabili prædi-
tum virtute, esse collata, simul ut symbola hæc essent eadem commisse & li-
bertatis & fortitudinis curæ: & Semum quidem à patre Noha jussum, ex In-
diâ, in quâ sedem habuerat aliquandiu, in Syriam aut Palestinam revertisse.
Ragavum verò regnum Benedictæ Fresiæ diu tenuisse, & posteros ejus: poste-
rorumque successus in antiquis codicibus historiæ Frisicæ, & ipsis vetustissi-
mis gentis archivis esse expositos: tandem post sæcula multa versam fortu-
nam, regnumque posteris amissum: in his Principem ADELEM ab Agram-
me tyranno possessione sceptri exclusum cum tribus filiis FRISONE, SAXO-
NE, BRVNONE exulem Athenas concessisse: illic Frisonem filiorum natu
maximum Platonem Philosophum aliquandiu docentem audivisse, deinde
militiæ se dedisse sub Philippo Macedone, & ab ejus morte sub filio ejusdem
Alexandro Magno: sub quo cùm nomen suum clarum fecisset, matrimo-
nium iniisse cum Hillâ virgine Macedonicâ Agathocle nata, filio Lysima-
chi, cujus celebre nomen est inter duces & successores Alexandri, & ex eâ
genuisse filios septem & filiam unam: eundem cum Alexandro in Asiam
profectum redisse in Indiam, fortemque operam toto eo bello regi navas-
se, Indiæque magnâ parte subactâ in præsidio illic ad montes Emodios esse
constitutum: deinde mortuo jam Alexandro, cùm Sandrocottus Indus à
Macedonibus defecisset, & præsidia passim locis dejecisset, ipsum quoque
hunc Frisonem invidiâ militiæ Macedonicæ laborantem, ac sibi metu-
entem cum fratribus duobus & amicis præsidio decedere coactum, & ex præ-
sidii loco, acceptâ datâque fide publicâ, in patriam suam Benedictam Fresiam
reversum, omnes ob eandem suspicionem recuperandi regni ab Agramme
ostracismo excedere provinciâ jussos, permissu ejusdem Agrammis, sibi comi-
tes adscivisse, assumptisque CORONA & VEXILLO à Semo consecratis, cum
comitibus his ac amicis, & utroque fratre, Indiâ egressum, ac variis jactatum
casibus in Ægyptum ad Ptolemæum Lagi, inde post aliquod tempus ad pro-
socerum Lysimachum in Thraciam penetrasse: illic contractâ cum Germanis
notitiâ, Germanięque conditione exploratâ, cùm sat socero prosoceroque es-
set datum, paratâ classe, enavigatoque mari Mediterraneo, ac freto Herculis su-
perato, atque indè in Septentrionem cursu verso, Hispaniâ, Galliâque præteri-
tis ad hanc demùm oram Germaniæ Boream, ubi nunc Frisiæ nomen valet,
appulisse, & Flevi ostia subvectum sedem cepisse, excitatâque Stavo idolo suo
æde, fundamẽta urbis STAVERANÆ, confugium in omnes casus, absentibus for-
tè Suevis incolis, jecisse: Ex eâ sede cum suis progressum proxima quæque in
litore Ortum versùs invasisse, Suevisque & Alanis longo tractu submotis regio-
nem occupasse, occupatamque contra hostes omnes per annos XIII defen-
disse fortiter. Tùm crescente supra quàm regio posset alere, sobolis multi-
tudine, fratres *Saxonem* & *Brunonem* certis pactis obligatos cum copiis magnis
dimisisse à se: eos Flevi ostio cum classe egressos, postquam Hadeleriam atti-
gissent, ostium Albis subvectos, & ut fratri liberisque ejus ex pacto littoris
oram in Danos usque liberam relinquerent, in Mediterranea progressos,
expulsis

De Frisone conditore Frisiorum ex India oriundo.

Indorum adventus in Frisiã. STAVVM *idolum.* STAVERA *urbs.*

expulsis illic quoq; habitatoribus Suevis ac Vandalis, aut sibi parere coactis, circum Albim, alterum circùm Visurgim agros cepisse, & gentes sibi cognomines *Saxonicam* & *Brunsuigiam* condidisse: Frisonem dehinc fratribus dimissis, totoque jam litore longissimo, quod à Flevo in Danos porrigitur, in potestatem redacto, hoc ipsum in septem partes, quas Selandias dicebat, pro filiorum numero divisisse. *Adeli*, primogenito Occidentalem ad Flevum, *Vithoni* secundo Orientalem Danis finitimam, cæteras cæteris curandas assignasse, ipsum in medio totius ad Visurgim sedem sibi delegisse, ibique filiam ipsi natam, atque ex eo, quod mater Hilla in partu esset extincta. *Witmodam* nominatam, nomenque illud agro eidem, quem pater filiæ dederat, esse impositum: ad hæc regionem hanc omnem maritimam in septem diœceses divisam ex suo nomine *Frisiam*, & populum *Frisium* dixisse, hunc præclaris legibus & institutis excoluisse, illam aggeribus contra vim Oceani & fluminum munivisse, & aquarum claustris ad exitus rivorum instruxisse, ædificiis auxisse, agros antè incultos cultissimos reddidisse, cum Ordinibus totius Germaniæ pactum iniisse, & fœdus percussisse perpetuum, ex quo fœdere pactoque ei commendatam tutelam litoris contra prædones, ac hostes, ac itinera commeantium terrâ mariquе, curam aggerum contra maris vim infestam mediæ penè Germaniæ, item viarum terrestrium ad commeantum commodum, cum commeatu & dispositis præsidiis: ipsi vicissim pro his αὐτονομίαν, & libertatem cum multis immunitatibus esse in perpetuum concessas: inter leges Salicam tanquam atriensem aut aulicam, pacis jura complexam; tùm *Riduariam*, velut equestrem (sic libuit corrumpere vocem *Ripuariæ* in Germanicâ antiquitate celebris.) *Schipvariam* quasi navalem, ad militiam & jus armatum pertinentem (credo præcepta Platonica secutum) eruditè accuratéque scripsisse, feudorum usum inventum primum à sese introduxisse, feudaque fidissimis & fortissimis suorum tribuisse: è filiis Scoltonem judiciis Criminalibus, ac legi Riduariæ, Æsgonem civilibus & Salicæ, cæteros aliis muneribus maximis præfecisse: instituto Reipublicæ suæ, justitiâ, fortitudine, cæteris istuc pertinentibus melioribus quàm tum vicinorum populorum ratio ferebat, in admirationem sui omnes Germanos atque alios vertisse, & confluxu multorum, qui institutis hujusmodi delectabantur populum frequentiorẽ reddidisse, multa fortiter, multa justè patrasse, vias imprimis accuratissimâ ratione operibus & præsidiis per totam regionem munivisse, & commeantibus tutas præstitisse: Gymnasia quoque Græcorum more non solùm militaria, sed etiam literaria aliquot locis, imprimisque Staveræ ad Stavi fanum exercendæ juventuti instituisse: denique libros præclaros à se scriptos de legibus politicis, & jure feudorum ab se reperto, de itinere suo ex Indiâ, de fœdere cum Ordinibus Germaniæ, de divisione Frisiæ, de aggerum & viarum regiarũ cura, de testamento suo, eruditione plenos posteris reliquisse. Et hos libros cum aliis literarum vetustis monumentis & publicis regni actis in Bibliothecâ ab se in eodẽ Stavi fano institutâ consecrasse, moremque hunc præclarum successoribus exemplum imitatis commendasse: Et hujusmodi somnia aut commenta totiosi ac vani cerebri alia. Postremò cùm annos LXVIII Frisiæ suæ præfuisset, in terrâ VVimodiâ ipsum quoque diem obiisse. Mortuo Frisone, è filiis septem ADELEM natu maximum illi in principatu successisse circiter annum ante Christum in terris natum CCL, paternas leges suis auctas renovasse fœdera parentis cum vicinis & sua in literas misisse: cùm diu patriæ præfuisset, VBBONEM filium in principatu successorem reliquisse virum eruditi ingenii: eum & multa alia fecisse laude digna, & vitam Frisonis avi sui, & Adelis parentis conscripsisse prolixè, & integram gentis Frisicæ Historiam usque ad annum ante Christum natum CLXX compositã ab se, item Vbiorum Coloniam, à se quoque deductam, & ex suo nomine nomẽ

Instituta & leges & acta Frisonis.

Fœdus Frisonis cum Ordinibus Germaniæ.

Fabulosum Staveræ Gymnasium & Bibliotheca.

Adelis *acta scriptaque.*

Vbbonis *acta scriptaque.*

Asingæ Asconis res.

ferentem, literis mandasse: hunc porrò in gubernandâ patriâ excepisse ASINGAM ASCONEM ejusdem filium, vivendoque ad annum à Christo ex Mariâ nato XI pervenisse, bella multa cum Batavis, Danis, Tungris, Carolo II Brabantiæ Duce vario Marte gessisse, in bello Batavico & Brabantino graviter vulneratum, & in hoc quoque captum, sed in gratiam Diocari Segonis Frisij, propinqui sui, egregii militiæ ducis, qui olim annos totos sedecim sub Carolo Brabantino stipendia meruerat, & hoc bello abstinuerat, tandem dimissum esse: ejus quoque tempore prodigium igniti draconis, de quo in Historiâ scripsi, conspectum ad Flevum. Tum de *Saxone* & *Brunone* sic.

De Saxone & Saxonibus.

Saxonem portu in Hadoleria potitum, submotis, ut dixi, Suevis ac Vandalis, agros cepisse ubi nunc Holsatia, Ditmarsia, Stormaria sunt, eosque *Saxoniam*, & populum suum *Saxones* appellasse: ex hoc Geroldum filium, ex Geroldo & Engelâ Anguli Sueonis filiâ, Humbli nepte Angulus is *Dani* frater fuit, ex quo *Dani* dicti, (si Saxoni Sialâdico fides) Sigfridũ natum Saxoniæ principem stirpẽ principis in eâ gente sequẽtium hujusq; germanã sororem Grytham Vbboni nuptã filio Vithonis Frisone nati Vithonem peperisse Eidorensis agri Dominum, à Frotone I. Daniæ rege superatum, ac Henricum in nuptiis suis à Gramo Dano interemptum: Ex *Vithone*

Iuthæ *aut* Vithæ.

Frisonis filio, qui & *Iutho* aliis, *Vithas* aut *Iuthas* esse nuncupatos Cimbricã Chersonesum habitantes, quemadmodum ex *Angulo Angulos* vel *Anglos* in eâdem quondã Chersoneso inter Saxones & Vithas seu Iuthas medios, quâ nunc ager inter Sleswicum & Flensburgum in orâ maris Balthici porrigitur, qui post cum Saxonibus, Vithis, Frisiis, Hunnis in Britanniam profecti, imperante Valentiniano III insulæ magnæ parti nomen dederint.

De Brunone & Brunsuigijs.

Brunonem verò interius ad Vsurgim progressum cum suis illic regionem occupasse, & oppido à se condito, totique regione & populo nomẽ dedisse, Virulorum ac Ostfalorum nomine seculis sequentibus obscuratum. Interea & *Grunonem* in Frisiâ, Frisonis è Gailone filio nepotem, erectâ arce Gronenbergiâ *Groningano* vico primùm, deinde oppido initium dedisse circiter annum ante natum Christum CL, Vbboni patrueli coævum:

Gruno Groningæ *conditor.*

Grunonis filium *Frisium* nomine, *Frouwæ* Vbbonis principis filiæ nuptiis auctum, acceptis à socero ac patre copiis ad Occidentem Flevi agrum vacuum occupasse, collatâque ibi coloniâ *novæ Frisiæ* ei nomen dedisse, & urbẽ à conjugis nomine primùm *Froungast*, deinde inflexâ nonnihil pronunciatione

Verona Frõgeest *condita.*

Frongeest nuncupatam (eruditi *Veronam* dixêre) mille ferè passus ab eo loco, ubi nunc Alcmaria est, condidisse, illam pòst opibus, & virginum Britannicarum cæde nobilem, & ab Hollandiæ Comite Ioanne à M CCCC L annis demùm funditus eversam: coloniam novam ab hoc initio sui per CCCC XX annos ab optimatibus imperio aristocratico gubernatã esse, finesque longissimo tractu Occidentem versus per oram maris in Brabantiam usque & Flandriam protulisse, & defendisse præfectorum operâ: Per eadem tempora, imperante apud Romanos Augusto Cæsare, grave bellum, à Frotone III Danorum rege Frisiæ illatum, Riduariâque occupatâ ipsam pro subactâ habitam, teste Saxone Grammatico: eâ necessitate Frisios compulsos, cùm simul à Romanis urgerentur, eorumq; vires sustinere soli non possent, omnibus circùm infestis, tandem

Frisij Romanis se submittẽtes tempore Augusti conditionibus optimis

Romanis se submisisse conditione hac, uti legibus suis uterentur, fratres & amici populi Romani essent, defensionem à Romanis perpetuam haberent, extructo hujusce gratiâ castello ad Flevum flumen: eo nomine tributum annuum modicum penderent, coria boum, quantitate incertâ: ita Romanos, quod bello Frisico quæsierant, istinc exercitibus suis aditum in reliquam Germaniam interiorem aperuisse: multaque facili labore deinde in eâ subegisse: coriarium aurem tributum ab Augusto adhuc vivente in pecuniarium librarum auri XX esse libentibus Frisijs commutatum: Eâ conditione sub tutelâ Romani nominis sui juris mansisse gentem usque in tempora Caroli Magni.

Diocarus Segon, *princeps Frisiæ.*

At defuncto sine liberis Asinga Asconio, de quo dictum, DIOCARUM propinquum in locum ejus

ejus à populo esse electum, mortuumque anno Christi XLIX. *Olennium*, de quo apud Tacitum est libro IV. Frisiis Occidentalibus à Romanis præfectum, quem cum Diocaro vixisse, (si vixit quisquam isto tempore Diocarus Frisiæ Princeps) necesse est; (anno quippe Christi XXX. armorum causam dedit:) hominem Frisium non Romanum fuisse, & ab Holle voce patriâ, quæ caput significat, *Hollium* rectius, id est, *Capitonem* dici à Tacito debuisse, ab eoque ob calamitates cum tributo irrogatas, partem Frisiæ ad Occidentem solem Olennii injurias perpessam, odioso vocabulo *Hollandiam* tanquam *Holli* terram à cæteris Frisiis nuncupari cœpisse: Diocaro in principatu filium successisse DIBBALDUM claudii Imperatoris castra diu secutum, & malo patriæ in Germanos Orientales profectum irritato hac re Daniæ rege: Sub quo Verritum & Malorigem legatos Romam ad Neronem ivisse à Tacito itidem memoratos, ex hisque Verritum acta legationis suæ & bellum cum Romanis gestum literis prodidisse, eaque scripta ejus à Cappido quodam Frisio scriptore esse citata: Dibboldo verò ad annum Christi LXXXV mortuo, TABBONEM è ducibus armorũ ejus suffragiis populi suffectum, Domitiani castra in Chattos secutum, commentarios scripsisse de principibus Frisiæ, de posteritate Frisonis, de Frisiorum bellis contra vicinos gestis, à Cappido quoque citatos, obijsse anno Christi CXXX. A Tabbone præfuisse deinde Asconium, Adelboldum, Titum Bojocalum, Vbbonem, Haronem, Odilbaldum, Vdolphum Haronem, Engisti & Horsi, inclytorum principum patrem, omnes titulo Ducis: post hos Reges jam numero novem, Richoldum Vffonem, Odibbaldum, Richoldum II, Beroaldum, Aldgillum I. Radbodum I, Adgillum II, Gondebaldum, Radbodum II, cui à Carolo Magno regnum ademptum: cunctos hos post Asingam Asconem Augusti Imp. coævum, gentis liberæ & summa gloriâ florentis imperium tenuisse, plerosque etiam Romanis Imperatoribus carissimos & suspiciendos fuisse, inque horum aulas liberos suos capiendæ disciplinæ causa educandos misisse: non paucos quoque maximis rebus gestis, quæ strictim notatæ sunt à me in Historiæ meæ libro III; ab Andrea autem Cornelio fabulatore, quem SUFFRIDUS sequitur, fusè expositæ, & fines imperii protulisse, & magnum sibi nomen peperisse. Imprimis de Engisto & Horso, quorum nobilis fama propter arma Britannica, hoc modo SUFFRIDUS: Westfalos originis Vandalicæ inter Visurgum & Rhenum oppressis excisisve Chamavis veteribus incolis, sedem habentes, cum vicinis, & confederatis suis Angrivariis Odilbaldi Frisiorum ducis IX, tempore, circiter annum Christi CCCXLIV, Frisiæ fines incursasse & graviter afflixisse Lavicâ tenùs: id indignè ferentem Odilbaldum egregium & rebus gestis clarum principem collectis raptim copiis suis invasisse hostes prædâ graves, nec solùm prædâ exuisse, sed persecutum in fines ipsorum, aliquot castellis & munitionibus occupatis, Angrivariam totam, & Westfaliæ partem maximam imperio suo adjecisse: his Iglonem quendam spectatæ virtutis hominem Frisium præfecisse, perque eum tres arces continendis in officio subjectis in eâ regione, primam in Angriâ, alteram Susati, tertiam Iburgi, construxisse: Iglonem totos XXV annos eâ præfecturâ cum gloriâ perfunctum, ad eumque Vdolfum Haronem filium in spem successionis domi præclarè educatũ eruditumque à fratre Odilbaldo percipiendæ causâ disciplinæ militaris esse missum, atque biennio plus cum eo commoratum: Habitasse eâ tempestate prope Hamburgum satrapam Saxonem præcipuæ nobilitatis à Sigifrido Saxonis archegi nepote, de quo dictum suprà, descendentẽ Wetgistũ: huic filios duos Engistũ & Horsum magnę spei, in Albis, uti vocãt, fuisse mortuos: unicam verò filiam hęredẽ Suanã Vdolfi Haroni Frisio hospiti & amico conjugẽ datam: Vdolfum anno Christi CCC LX patrẽ imperio Frisiæ surrogatum, ENGISTUM & HORSUM ex eâ genuisse, nominibus avunculorũ in solamen matris & avi nuncupatos, ab avoq; Wetgisto per adoptio-

De Olennio | *Dibbaldus, princeps Frisiæ.* | *Verritus & Maloriges.* | *Tabbo princeps Frisiæ eiusque acta & scripta.* | *Frisiorum Duces & Reges usque ad Carolum Magnum.* | *De Engisto & Horso.* | *Vdolfus & Haron pater Engisti & Horsi.* | *Vetgistus Saxo.*

adoptionem in familiam Saxonicam tranſlatos. Eoſdem verò ab Vdolfo parente, ubi primùm ætas ferre potuit, ad Valentinianum Imp. Romanum eſſe miſſos, in hujuſque aula præclarè literis pariter & bello inſtitutos, cùm rediſſent domum, à patre ad Iglonem Angriæ & Weſtfaliæ præſidem amandatos,

Decretum de colonia deducenda.

ut fines cum eo contra anniverſarios hoſtes tuerentur, & bellis indureſcerent, ibique cum gloriâ vitam egiſſe: haud multò pòſt, cum multitudine ſobolis Friſia laboraret, ex lege vetuſtâ Friſonis, quotannis in comitiis gentis repetitâ, lectos oppidatim ac vicatim juvenum validiſſimos quoſque, levandæ causâ patriæ in coloniam abire, ac novas quærere ſedes juſſos: his ab Vdolfo principe filios Engiſtum Horſumque, quos unicos habebat, præfectos, cùm omnes ad Dockenburgum, quæ nunc Doccumum eſt, collegiſſent, ſeque rebus neceſſariis inſtruxiſſent, Eſonſtadium ad oſtium Lavicæ amnis eos duxiſſe: ibi conſcenſis tribus navibus longis, quas Schiulas linguâ patriâ dicebant, in Angliam Cherſoneſi Cimbricæ, Iutiæ & Saxoniæ finitimam, curſum direxiſſe, portibus ac rebus aliis opportunam, & Saxonibus parentem: terrâ captâ eo receptaculo uſos, donec ſe lætioris ſedis invadendæ offerret occaſio, ſimulque cum Saxonibus & Anglis piraticam in Britanniam & Armoricos multos annos exercuiſſe, ac Angloſaxones ob hanc ſocietatem dici cœpiſſe: tandem opportunè in Britanniam vocatos profectoſque ea geſſiſſe, quæ ab aliis expoſita ſunt, unde poſtremò nomen Britanniæ in Angliæ nomen verſum. Atque ex his clarum, (ut Suffridus) Engiſtum & Horſum Friſios origine, non Saxones fuiſſe, & in Anglis ex Angriâ VVeſtfalicâ petitis Crantzium toto, quod aiunt cœlo erraſſe: rectè ſanè, niſi laboraret narrationis fides. Deinde rurſum, pertexens rem, Orichium Hengiſti filium à morte patris ſubigendis adhuc Britãnis occupatum, Octam ex ſe natum ſecum retinuiſſe, & ſucceſſorẽ regni in Britannia deſtinaſſe, Ebiſſam alterum filium ætate minorẽ in Friſiam remiſiſſe: eum in patriam priſcam reverſum, (in quâ poſt avi ſui Engiſti diſceſſum, ſororius ejus

Richoldus Vffo primus Friſiæ rex.

Richoldus Vffo ex voluntate ſoceri Vdolfi ad imperium pervenerat, & principatũ in regnũ converterat, ac Odilbaldum filium hæredem & ſucceſſorem Richoldi II genitorem reliquerat, comiterque à cognato rege exceptum, & in ſolamen excluſionis è regno Friſiæ, feudo totius Angriæ in VVeſtfaliâ, ac bonâ Weſtfaliæ parte, cum inſignibus equi nigri donatum eſſe: acceptoque imperio beneficiario, comites ſuos, quos ſecum traxerat, *Saxonas* veteres dici voluiſſe, conditiſque *Saxendorpia*, & *Saxendorpio*, hæc iis à Saxonibus nomina impoſuiſſe: denique poſteros hujus in ejuſdem imperii poſſeſſione manſiſſe uſque in Vitikindum Caroli Magni hoſtem rectâ lineâ ab Ebiſſa deſcendentem, ſed clientelæ jus Sigardi regis tempore ex Friſico in Francicum verſum, Beroaldo potentiſſimo rege, primo utriuſque Friſiæ cis ultraque Flevum domino, à Clotario I. Franco everſo. Porrò de Occidentali Friſiâ, poſt ea quæ dicta ſunt

Status & fortuna Friſiæ Occidentalis.

ſupra, memorat Suffridus hæc. Expletis in Ariſtocratico regimine annis CCCC XX. finibuſque in Brabantos & Flandros ampliatis, cûm annus Chriſti flueret CCC, Haronis Friſiorum veterum principis patruelem fratrem Didericum ſcripto rurſus colonorum numero cum his Flevum tranſiſſe, & novam coloniam in novâ illâ, id eſt, Occiduâ Friſiâ, eo loci, ubi nunc VVaterlandia nomen habet, qui tum locus aquis & ſylvis obſeſſus atque incultus erat, conſtituiſſe,

Medenblicum.

ibique Medenblicum â Medeæ ſplendore dictum, (ſi qua Andreæ Cornelio aut Scarlenſi fides) condidiſſe ſedem & caput imperij ſui: & filium fuiſſe & ſucceſſorem VVilhelmum: hinc Dibbaldum, Dibbaldo Wilhelmum, alterum, ei Elinum, omnes in clientelâ Principum Friſiæ Orientalis aut veteris, & regio quoque diademate fulgentes ab eo tempore, quo Richoldus Vffo ſe regem apud Orientales appellari voluerat: atque ea duplex regnum Friſiæ impoſterum celebratum, medio Flevo diviſum: ſtirpem Occidentalium regum, in Elino defeciſſe, ab eoque maſculâ prole carente, Beroaldum ſeptennem, Richo ld

choldi regis filium, adoptatum: Beroaldum virum factum mortuo patre vtroq; regno potitum à Gallis in Danos, potentissimum regum Frisiæ factum, præter oram maritimam interiùs complexum imperio diœcesim Vltrajectinã & finitima usque ad urbem Neomagum, item Transisulanam regionem, Salandiam, Drentiam, Tuentiam, Tecklenburgicum, Benthemium, Angrivarium agrũ & Westfaliæ partẽ maximã, perperam hactenus inter Saxones numeratum: huic Dagobertũ Clotarij regis Francorũ filium vivo adhuc patre bellum fecisse in Westfaliâ, obsessoq; Susato, à Beroaldi regis copiis, & Sigardo Saxone cliente ejus occupatũ captumq;, & ignominiæ causâ parte comæ mulctatum ad patrẽ remissum: eo dolore & filij probro incensum ipsum Clotarium ætate jam gravẽ armis correptis cum totius regni viribus in Beroaldum Frisium ivisse, eumq; suâ manu in acie confecisse, annos natum XCII, amputatumque à trunco regium caput hastæ præfixũ terroris causâ Frisiorum pugnantium oculis ingessisse: ita perterritis, victis, fusis Frisiis crudeliter victoriâ usum omnia ferro & flammæ permisisse, nulli masculo ejus viciniæ, qui gladii sui longitudinem staturâ excederet, pepercisse: rem in Westergoâ ad vicum Englumanum ab Anglis veteribus è clade primâ Britannicâ quondam cum Engisto elapsis insessum, esse gestam, Englumanos occidione occisos, Frisiam totã perculsam, ejus partem maximam in potestatem redactam: mox exercitum geminum in VVestfaliam à victore ac filio Dagoberto ductum, Susatense & Iburgense præsidium expugnatum: Sigardum Saxonem Beroaldi clientem quantumvis sustentare fortunam summâ ope conatum, duobus exercitibus cinctum dedere se victori Clotario coactum, eique in fidem Francicam adacto imperium clientelare, quod à Frisiis tenuerat, relictum, & tributum equorum impositum; exercitum Saxonicis copiis novis auctum à Franco, Visurgi trajecto in Vinulos immissum, Vinulis agro Brunsuigio ejectis, Saxonibus eam sedem datam: hinc paulatim Ostvalorum nomen iis locis obliteratum: Frisiis regem permissum Aldegillum, Beroaldi filium, XVI annorum juvenem, magnâ regni parte à Galliâ in Kinhemum fl. VVestfaliâ, Angriâ, cæteris omnibus ad Austrum usq; in locum Austrini sinus, inque Drentiam ac Tuentiam mulctatum, & sexcentorum boum tributo annuo oneratũ: hunc in imperio patriæ vixisse totos annos LXXX, pacemque servasse: Ei Radbodũ filium mortuo submissũ, dolore amissorum Frãcis perpetuò infestum fuisse multaq; recuperasse, religionem Christianã odio Francorum esse persecutũ: hinc turbida omnia cum Francis ad Carolum usq; Magnum. Paradoxa penè omnia, & ab historicâ veritate planè abhorrentia. Ad hæc alia generis ejusdẽ, Ioannẽ Aldegillo Gondebaldi, & Radbodi II regum fratre natum, Aldegilli II regis nepotẽ, Radbodi I pronepotẽ, cum Car. Magno profectũ in Palæstinã, dein domum reversum, coloniam Frisiorum amplissimã per Ægyptum duxisse in Æthiopiam, occupatisq; ibi sedibus, regnũ condidisse Abyssinorũ, quod vulgo ex nomine ductoris *Presbyteri Ioannis* vocãt: eundẽque ex novis hisce sedibus de itinere suo in Palæstinã cum Carolo rege, deq; expeditione hac Æthiopicâ, de terræ ejus qualitate, de gentiũ in eâ diversitate libros ab se cõpositos ad patruum Gondebaldum regem misisse: Ejusce verò expeditionis comitem Ioanni fuisse Adelem Adelingium, eumque etiam de monstris Æthiopiæ, de moribus, de religione Æthiopum commentarios scripsisse: hos libros omnes à Cappido scriptore rerum Frisicarum citari: Similiter aliis temporibus colonias alias celebres à Frisiis emissas, conditosque Scotos, Frislandos, Viltos, Vbios, Hessos: Carolum Magnum non autorẽ, sed oppressorem libertatis Frisicæ fuisse: post tamen eundem in expeditione Italicâ rebellantibus Romanis comites spontaneos Frisios habuisse, horumque virtute singulari & admirabili (ductore Magno Fortemanno, VEXILLVM ferente, quod ab ipso Semo Nohæ filio quondã consecratum, elatumque Indiâ, multis sæculis in Frisiâ terrâ obrutum ac tum fortè refossum fuerat) Romã cepisse, & pro beneficio isthoc eos privilegiis novis ac plenâ libertate ibidem donasse, hujusque

De Beroaldo rege utriusque Frisiæ.

Aldegillus rex Frisiæ.

Radbodus I rex Frisiæ.

Colonia Frisiorum ducta in Æthiopiam

Adelis Adelingij liber de Æthiopia.

Colonia Frisiorum alia.

Roma a Frisiis occupata sub Carolo Magno.

Diploma de libertate Friſiorum.

rei teſtes eas literas iis ſtatim dediſſe, quæ vulgo de privilegiis gentis circumferuntur: & eſſe earum literarum verum & ſincerum exemplar, quod hodie ab imperitis jactatur, malè deviſum à Crantzio ob ſubſcriptores: nam Carolum jam tum ſeptem Principes Electores conſtituiſſe nominibus & dignitatibus illis, quibus in exemplari hoc recitantur: multæque de Carolinâ ætate aliâ farinæ ejuſdem, & inter ſe & cum autoribus probis omnibus pugnantia. His ut fidei aliquid conciliet, vide Lector, quid faciat. Primùm archiva patria crepat, & jactat magnificè, idque nomen auguſtum, velut Gorgonem quandam, ubique prætendit: proinde ac ſi chartas codiceſque publicos vetuſtate venerabiles, ex tablino aliquo gentis depromptos, & publicâ curâ, tanquam monumenta geſtorum, confectos ſervatoſq; nobis poſſet oſtendere: quales in domibus regiis Iuda & Iſraël, qui libri verborum dierum Regum Iudæ vel Iſraël, nam libri regum eorundem in ſacris Bibliis numerantur, item apud Perſas, Medos, Babylonios, Syrios in Oriente, Romæ apud Pontificum collegium fuiſſe, hodie quippe in chartophylaciis regum eſſe, ſcimus. Id, inquam, nomen oſtentat Suffridus, ut admiratione ejus abripiat Lectorem, cum revera nomen modò ſit inane ſine re: inane, inquam, ac nudum nomen, præſtringendorum causâ animorum aſſumptum. Negent hoc patroni ejus? age, proferant aliquid, quod hujuſmodi ſaltem ſpeciem habeat, ut me confundant. Feram patienter, imò gratias agam. Sed quomodò proferēt, quod non eſt? Nam ſi ſe recipient, ad figmētum bibliothecæ illius apud Staveranos à Friſone inſtitutæ, & à poſteris auctæ, aut ad libros, quos ante ex catalogo Scriptorum Friſiæ, quem edidit Suffridus rememoravi, ipſius Friſonis, Adelis, Vbbonis, Gruni, Verriti, Tabbonis, in eâ repoſitos, vel ad atrium Staveranum à Richoldo Offone rege imaginibus & ſcripturâ excultū velut hiſtoriam gentis aſpectabilem, rurſus præter vana nomina rerum commentitiarum, quæ nunquam fuêre, quas vanorum & ineptorū ac impudentium hominum cerebrū peperit, certè adferent nihil: An ſi ad Rhythmos, quod idem Suffridus memorat, ineptos, horridos, incultos, ſecum pugnātes, ſe vertent, & his nomen auguſtum archivorum volent imponere, deridendos ſe ſanis hominibus propinabunt, ut pòſt, ubi de Rhythmis his ſcribemus, fiet pluſquam manifeſtum. Dein Scriptores alios noſtræ gentis, qui iſta, de quibus agimus, in literas olim miſerint ætate inferiores, idem Suffridus recitat. In his Hanconem quendam Fortemannū, ait, ſub Carolo Magno florentē commentarios ſcripſiſſe expeditionum ſuarum per Græciam, Angliam, Scotiam aliarumque cum Carolo Magno, idque teſtari Andream Cornelium, hominē nuperum, anno Chriſti M D LXXXIX Harlingæ fato functū. Et paulò piorē hoc ætate ſub eodem Carolo Sulconem Fortemannum virum nobilē, doctrina excellentē, ſtilo egregio opus hiſtoricū inſigne linguâ latinâ condidiſſe, complexum hiſtoriā univerſæ gentis à Friſone ad Radbodum II incluſivè, ac propter ſtili libertatem à Radbodo in carcerem detruſum, à Carolo autem Magno ex eodē liberatum: id opus integrum non veniſſe ad poſteros, ſed adverſaria quædam & fragmenta lacera ab Occone Scarlenſi pronepote ipſius collecta, inq; ordinem redacta, ejuſdem auctario eſſe ſuppleta: floruiſſe autorē hunc maximè circiter annum Chriſti D CC LX. Poſt hos CAPPIDUM STAVERENSEM ſacerdotem, hiſtoriam integrā gentis ſuæ compoſuiſſe collectam ex omnibus ſcriptoribus Friſicis antè nominatis, aliiſque pluribus: cujus operis perditi fragmenta quædam ſibi ſint ab Andrea quodam Gryphio ſuggeſta: viguiſſe ad annū Chriſti D CCCC XX, deinde Occonem Scarlenſem, Scarlæ in vico Geeſtano, familia nobili Takemæa natum, avunculi ſui magni Sulconis Fortemanni reliquias conquiſitas in ordinem redegiſſe, hiſtoriamque ejus quantum potuerit, ingenio & induſtriâ ſuâ inſtauratā, ſuppleviſſe ex actis recentibus, atque ita ſeriem continuam geſtorum à primordio gentis ad ſua uſque tempora Latino ſermone deduxiſſe: floruiſſe circiter annum à nato Chriſto D CCCC LXX, commentarios hos latuiſſe per aliquot ſæcula in familiâ Takemæâ tandem ab annis

Fundamēta probationum Suffridi. Archiva.

Scriptores hiſtoriæ Friſicâ tempore Caroli Magni.

annis cccc eos nactum Ioannem quendam Vlieterpium, Hesselo Martenæ Potestati Frisiæ à secretis, ignotis paértibus ortum, qui ipse quoque prius sylvulam antiquitatũ patriarum collegerat, ex hisce unum continuæ historiæ opus confecisse idiomate Belgico, usum arbitrio suo, & perduxisse id ad annum circiter M CCC LXX, quo tempore in viuis fuit ipse: volumen hoc suppresſũ diu, & indiligenter custoditum, situque multis locis corruptum esse, vix ut locis iisdem ab Andrea Cornelio legi potuerit, teste ipso hoc Andrea Cornelio. Ab hoc Vlieterpio XXX annos inferiorem M. Alvinum, Snecanum, ex ludimagistro ejus oppidi Secretarium, circiter annum Christi M CCCC. scripsisse compendiũ historiæ Frisicæ ab exordio gentis ad Carolum Magnum Belgico sermone: in eo deduxisse Frisiorum Ethnarcham Frisonem ab Indis, hos à Ragau vel Reu ex posteris Semi filij Nohæ, ac cætera illa exposuisse, quæ nos antè, ubi de Frisone atque ejus rebus dictum, recitavimus, Siculis vaniora gerris: Huic verò commẽtario ideò deberi majorem fidem, quòd confecti sint ex vetustis Rhythmis, & citent Moysen & Megasthenem & Patroclem. Post Alvinum circiter annos C confecisse Chronicon Frisiæ Latinum Folckerum quendam Simonis, Rectorem Scholæ Snecanæ, sed sibi nondum visum: eodemque tempore aut paulò post, ad annum scilicet M CCCC XCIX. avum suum Suffridum Rodolfi Sterkenburgium collegisse antiquitates Frisicas à primordio gentis, & historiam integram continuasse usq; ad tempora sua: Sed opus id à morte autoris dissipatum, reliquias modò laceras ab ipso se nepote tandem recuperatas; deinde Martinum Vssanum Carmelitam circiter annum M. D. scripsisse elogia nobilium Frisiorum, & historiam factionum sub ἀνηρχίᾳ, citatum & commendatum ab Andrea Cornelio: Duos item Taboritas monachos Henricum & Vorperum: res Frisicas à principio ad suam ætatem, priorem ad annum Christi M D VIII, alterum ad M D XXX, ferè exposuisse: Et cum his Idsardum Gravium Doctorem medium inter utrumque, hominẽ satis notum ex multis actionibus Chronicon hujus gentis congessisse: Denique Andream Cornelium organo Musico in templo Harlingæ operatum, anno Christi M D LXXXIX eodem in oppido mortuum, patria Stavriensem, volumen composuisse rerum Frisicarum, ab initiis gentis usque ad annum Christi M D LXVI, complexum ea, quæ Sulco Fortemannus, Occo Scarlensis, Ioannes Vlieterpius vicissim ex annalibus vetustioribus deprompta congesserant, aut de suis temporibus conscripserãt. En tibi, Lector, fundamentum, quod paradoxæ sententiæ suæ probandæ unicum & solum substernit Suffridus noster, bona fide à me expositũ. Id vero cùm mihi non solum minùs exile ac infirmum, sed etiam perinsulsum ac absurdum videretur oppositum consensui autorum optimorum quorumq; veterũ ac recentium, (nec enim quicquam aliud habet, quàm fabulæ ex fabulâ deductionem, confirmationemque) ne quis se decipi sineret, monendos Historiæ studiosos, ut dixi suprà, & nævos tàm turpes ac indecoros ab Historiæ facie abstergendos esse putavi. Atque hoc non solùm officii à me suscepti ratio, (veritatem enim in rebus patriæ exponere, & nebulas errorum discutere in professo habebã) sed etiam probatissimorum autorum in hoc genere exemplum nunquã hactenus improbatum mihi persuasit. Nec tamen nisi modicè ac moderatè feci id ipsum, cùm res poposcit, abstinuique ubique à verborum acerbitate. Quid enim dictũ à me in toto scripto gravius, quàm quòd fabulas, narrationes hujusmodi ter aut quater nominavi, & semel fabulatorem dixi eorum autorum Occonẽ Scarlensem, eundemque exemplũ Hunibaldi, Gaufredi, ac similium secutum esse in componendâ historiâ scripsi. Suffridum quoque hujus & aliorum id genus scriptorum nuncupavi patronum? Ne verbum quidem. Sunt libri in manibus, ad quos rursum provoco, & ad ipsa ea, quæ ex his libris excerpsit exagitavitque in hoc suo in me scripto Suffridus: Nec infamiam deprecor, aut bonorum odium, si secus fecisse deprehendar. Quàm igitur aut falsò ab humanitate

Autor immerito flagellatus à Suffrido, ob fundamenta hæc non probata.

 ac miti

ac miti & facili naturâ prædicatus, aut ſui hic omninò oblitus & diſſimilis eſt Suffridus, qui tragicis clamoribus iſta velut nefaria & ſcelerata, omnium digna odio tàm prolixè eſt inſectatus? qui reprehenſionem hujuſmodi tam acerbis & prolixis convitiis, tàm longo & maledico volumine eſt ultus? qui conſilium hic meum non malitio ſum ſolùm in ſe, ſed injurium & inimicum imò capitale in ſanctiſſimam patriam eſt interpretatus? denique qui ita me propterea excipit, ac ſi facinus parricidio aut perduellione gravius à me eſſet patratū?

Examen fundamentorum Suffridi.

Sed miſſis his ad ponderandas rationes veniamus. Ego commentitias duxi, & duco narrationes iſtas, ab otioſis & rerum imperitis, & fingendi libidine ardentibus ingeniis, ſæculo rudi, & fabulis dedito inventas, Hunibaldicis, Gaufredicis, Sialandicis, & aliis ejuſdem generis ſine controverſiâ fabuloſis ſimiles. Nam non ſolùm teſte carent idoneo, & fidem merente, ſed etiam cum conſenſu fidelium & bonorum teſtium, autorum veterum, pugnant apertiùs quàm ut negari poſſit: & circumſtantiis locorum, temporum, cæterarum rerum adverſantur, denique contradictionibus crebris & manifeſtis, quas inſitas habent, ſeſe evertunt. Ad primum enim quod attinet, quæ eſt cauſa fidei, quàm narratio de rebus veteribus, & procul à memoriâ noſtrâ amotis exhibemus? an non teſtimonium fidelis ac idonei teſtis? aut quid eſt talis fides niſi aſſenſus certus qui adhibetur narratis, propter aſſeveratione̅ teſtis hujuſmodi? Quis verò teſtis hujuſmodi, niſi qui notus & probatus, de quo ſtatuimus, & ſciviſſe eum ea, de quibus teſtatur, ſive ex ſe, ſive ex bonorum & ſimilium ſui teſtimonio, & fallendi cauſam aut conſilium non habuiſſe; maximè ſi dicat cum aliis bonis receptiſque teſtibus non diſſentientia, atque à naturâ rerum & circumſtantiis non abhorre̅tia? Aut oſtendat igitur nobis aliquis teſtem talem in hac, de qua agimus, causâ, propter quem aſſentiri narratis rerum tàm veterum teneamur, aut fateatur nihil eſſe, cur iis fidem adhibere debeàmus, imò temerarios nos eſſe & excordes, ſi iiſdem illis aſſenſum tribuamus. Nam quos teſtes nobis Suffridus produxit, hos eo loco habere non poſſumus, & ſi habeamus, haud immeritò ſtolidi ac amentes ab iis, qui ſanâ mente ſunt, cenſeamur. Quid enim! ANDREAS CORNELIUS hujuſmodi nobis eſſe debet, ex quo tranſ-

De Andrea Cornelio.

ſcripta à me omnia ſunt, quæ Hiſtoriæ libro tertio, ut vanitatis manifeſta, recitavi, homo nuperus, XIIII ante annos mortuus, nullâ claritudine, nullâ doctrinâ, vicinis ferè ſuis ignotus, pſallere denique in templis ac nablia tractare, & in menſis deliciari, ſcyphosque ſiccare, quàm res tantas in hiſtoriâ vetere dijudicare eruditior? Aut is, ex quo tranſcripſiſſe ſe portenta illa narrationum hic profitetur, cujuſque fide fidem ſuam firmat, quique duobus ipſum ſæculis dicitur anteceſſiſſe, IOANNES VLIETERPIUS! quis homo? cui publi-

De Ioanne Vlieterpio.

cè notus? quibus literis, quo teſtimonio clarus? quâ probatus re, ut tantæ rei teſtem aut judicem eum ferre, ejus autoritatem tot ſcriptorum probatiſſimorum veterum & recentium autoritati anteponere nos conveniat? De quo fatetur ipſe Suffridus noſter, terræ filium eſſe, ignotis parentibus natum; cujus licet ætatem & vitæ ſtatum conetur oſtendere, tamen in eo ſibi ipſi contradicit, & quantâ traditionis hujus vanitas ſit, ſatis demonſtrat. Nam floruiſſe hunc hominem circiter annum Chriſti M CCC LXX, & I. H. Martenæ ſummo magiſtratui Friſiæ, quem Poteſtatem vocant, à ſecretis fuiſſe affirmat. Martena autem, ſi credendum huic ipſi Vlieterpio, aut Andreæ Cornelio, qui id ex eo deſcripſit, anno Chriſti MCCC XII, è vivis exceſſit, poſtremus, qui eâ poteſtate ex patriis legibus apud Friſios eſt functus. Florere autem eum potuiſſe, & hiſtoriam ſcribere LVIII anno poſt mortem domini ſui, cui non à miniſterio puerili aut abjecto, ſed à ſecretis in tanto magiſtratu fuerit, cui poteſt fieri veriſimile? Cujus ſcripta ſi quod momentum habebant, cur occultata & in tenebris retenta ſunt tamdiu? cur, ſi in pretio fuêre apud eos, qui detinuêre, cuſtodita tàm negligenter, ut cùm poſt in manus

manus Andreæ Cornelij incidissent, sicut ipse Andreas testatur, exesa obdu-ctaque situ multis locis haud facilè potuerint legi? Hic inquam vir, qui albus atérve fuerit, nemo potest dicere, eo habendus nobis loco est, ut freti fide ac autoritate ipsius inauditis, incredibilibus, cum veterum sententiâ ac fide pugnantibus fidem adhibeamus, & majorum terminos moveamus? Non, si vecordes aut amentes non simus. Sed OCCONEM SCARLENSEM, ait Suffridus, autorem Vlieterpius sequitur, & ejus fide sibi fidem facit. Et quis iste Scarlensis Occo? quâ notâ, quo teste nobis commendatus? Nam quod Suffridus de eo scribit in Decadibus suis, in Scharla vico, patre Gaeltzione à Takema viro nobili natum, pronepotem ex sorore Sulconis Fortemanni Frisiorum historici, ex huius scriptorum dispersis ac laceris reliquiis, velut ex magni naufragij disiectis & recollectis tabulis historiam Frisicam integram à primordio gentis, atq; ipso adeò Frisone Indo ex Indiâ advecto ad Radbodum II regem Frisiorum, & Caroli Magni tempora conscripsisse, eandemqe porro ad ætatem usque suam continuasse, idque opus ejus in Takemææ familiâ asservatum latuisse usque ad Vlieterpium: hunc verò copiam ejus nactum idipsum demùm vulgasse, Occonem ad annum Christi D. CCCC LXX floruisse, hoc omne non majorem fidẽ habere potest, quàm ipsæ narrationes illæ prodigiosæ atque incredibiles, de quibus nobis est contentio, sive ex Andreâ Cornelio id hauserit, sive ex Vlieterpio, sive ex quocunque id generis scriptorum alio. Alio nobis teste, noto ac probato, alio documento opus est, ut hæc vera credamus, ut de narratis hujusmodi paradoxis, & veterum fidem evertentibus, fidem autori tribuamus. Livii Historia fidem apud nos habet, quia constat cum Augusto Cæsare eum vixisse, in pretio apud eum, celebrẽ non apud Italos solùm, sed etiam apud gentes peregrinas ob ingenium & eloquentiam, industrium quoque, gravem, & veri studiosum fuisse, copiam annalium veterum, & commentariorum, quorum noti quoque & probati autores, habuisse, ipsum etiam Historiæ illius, quæ ejus nomen præfert, scriptorem verum esse, denique ea tradere, quæ cum aliorum notorum & fide dignorum testimoniis, conveniant. Idem de Tacito, Polybio, Dionysio Halicarnassæo, Dione Cassio, Plutarcho, Diodoro, Xenophonte, Thucydide, Herodoto, aliis compluribus antiquis, mediis, recentibus, ut de sacris scriptoribus taceamus, dictum volumus. Quid si laboret in eo fides, an unquam Vlieterpius tales commentarios habuerit, qui verè Occonis, viri hujusmodi, cujusmodi à Suffrido describitur, fuerint? quid si suspicio sit, Vlieterpium imponere hominibus credulis, & novarum rerum ac narrationum avidis, indoctis ac imperitis, quale id sæculum infelix in hisce regionibus fuit, sibi verò gratiam & admirationem parare apud cupidos laudis majorum suorum cum Hunibaldo aut Gaufredo voluisse? aut ipsum sibi subjecto commẽtitio ac adulterino scripto imponi sivisse? Quid si quis cõjectet atque existimet, sub Occonis nomine alium ætatis mediæ hominẽ scriptum hujusmodi fallendi causâ confecisse? aut sine ejusdẽ nomine, quod post autoritatis causa, ejus sit nomine insignitum? Notæ quippè fraudes tales sunt, præsertim in genere monastico, otioso, fabulis dedito, fraudum avido, impudentiâ armato. Quid si suspicetur aliquis, hominem rerum imperitum, indoctum, credulum, auditis hujusmodi fabulis, quales in omnibus ferè gentibus in vulgo feruntur, fidem iis adhibuisse, & ab se in chartam congesta velut vera, pro historiâ vendidisse? quâ ratione multa commenta in nominis historiæ possessionem pervenêre. Quid verò, si quis dubitet, an quis unquã talis vixerit Occo? quo id probabitur teste, si quis Vlieterpio credere nolit? aut, si quis hæsitet, ut vixerit maximè ille, & quidem talis vixerit, an id quod Vlieterpius jactat, sit scriptum ejus? & si etiam sit scriptum ejus, an sincerum probumque sit, aut tale omninò, quod fidem mereatur? Quid enim? si consultò commentum somniumve voluerit suum ineptis hominibus pro historia obtrudere, & nugas pro vera re

De Occone Scarlensi.

posteris vendere? quid si imperitiâ & credulitate prolapsus, quæ vera putaverit, pro veris certisque in chartam conjecerit, atque ita opus id fabulosum, historiæ nomine ornatum confecerit, id est, errorem suum posteris tradiderit? An non rursum exempla utroque in genere obvia? Quid si fraus cum errore & imperitiâ hîc commixta? quod Hunibaldo & Gaufredo, & Heliodoro, & aliis accidisse est manifestum. Quicquid verò horum sit, hoc certè evidens & extra controversiam apud sanæ mentis homines est, periti & boni autoris probum ac genuinum scriptum non esse, aut esse non posse, ex quo aut Vlieterpij ille commentarius, aut Andreæ Cornelij farragines sunt consarcinatæ. Nam falsitates tàm crassas & pudendas habet haud parvo numero, cum consensu omnium autorum fidelium & bonorum, & quidem eorum etiam, qui res sæculi sui, sibi notas & compertas prodidêre memoriæ, pugnantes è diametro, ut earum ipsum quoque Suffridū, maximum nugarum patronum, puduerit meritò, erroresque nimis turpes agnoscere, volentem nolentem oportuerit. Et hæc vicia nos in rebus exiguis ac vilibus, sed maximis & gravissimis ad summam status regni Francici, & fortunæ Frisicæ, vt de aliis non dicam, pertinentibus, sunt à scriptore commissa, temporaque & acta enormiter confusa. Quæ si eluere aut excusare quis volet, is cœnum ipsum mundare, aut Busiridis tyrannidem verbis purgare velle videbitur: si quis defendere præsumet, fidem abrogare scriptoribus cæteris, & in his plerisque summis viris, quibusdam etiam oculatis testibus simul & semel necessum habebit: contradictoria enim simul vera esse non possunt: sin quis ulcera agnoscet & lapsus fatebitur, eum nihil fidei esse in hac totâ farragine, nihil historiæ nomine dignum fateri quoque, modò sani cerebri sit, vel invitum oportebit. In horum numero sunt, ut ex multis pauca fidei causa notem, & ex ungue leonem monstrem, quod Radbodus primus Aldegillo patri defuncto anno Christi D C LXXII in regnum successerit, cùm ex Beda constet, ALDEGILLUM circiter annum Christi D C LXXVIII adhuc in vivis fuisse, & imperium in Frisios tenuisse: quod RADBODUS idem initio regni sui à Daniæ rege captus, & post aliquot annorum custodiam peregrinam anno tandem D C LXXVIII, quo adhuc superstitem patrem fuisse Beda docet, in integrum restitutus sit, cùm horū nihil à Saxone Grammatico, laudum Danicarum prodigo scriptore, sit notatum: quod eo tempore ab Omundo Danico præfecto in durissimam servitutem redactus, & indigno tributo subjectus sit populus Frisicus, quam rem in tempora Gotrici regis, & Caroli Magni, idem Saxo, quem probum historicum Suffridus habet, conjicit: quòd Ludgeri primi Monasteriensis episcopi hominis in gente tàm celebris, & Cæsari Carolo tàm grati, nulla in opere toto mentio: quod scriptum in eâ farragine sit, GONDEBALDUM Aldegilli II filium, regem Frisiæ anno Christi D CC XXXVII regnum auspicatum, deinde anno ejusdē Christi D, CC XLIX cum XII annos patriæ præfuisset, in prælio ingenti contra Saracenos in Roncevalle, quæ in Hispaniæ aditu est ad Pyrenæos, pro Christianâ pietate cecidisse, regnumque fratri RADBODO II reliquisse, quod incidit in annum illum, quo Caroli Magni parens Pipinus rex Galliæ est factus, cùm ex historiis notum sit, sub Carolo Magno anno demùm Christi D CC LXXVIII eam pugnam esse pugnatam, in quâ & ROLANDUS sorore Caroli & Milone Anglerio natus, Carolo carissimus, periit, & Gondebaldus quoque occubuisse à scriptoribus aliis sanioribus perhibetur. Piget memorare plura. Et quis credat nugatori huic, si is Occo Scarlensis est, in rebus multò vetustioribus, & magis à memoriâ ejus remotis, qui tàm turpiter se det in his, quæ debebat habere notissima? Quæ si à magno avunculo suo, SULCONE FORTEMANNO, ut Suffridus ait, mutuatus est, quis vel hilum scriptori isti, (Sulconi dico) si quis unquam hujus nominis & conditionis scriptor in vivis fuit, ac non potiùs totum id de eo figmentum inane sit Cerbero simile, in cerebro otiosi ac mendacis mona-

σφάλματα ab Occone commissa nimis enormia evidentiaque.

De Sulcone Fortemanno.

monachi natum, tribuerit, cui res hæ & patriæ fuêre, & coævæ? quis (inquam) ei fidem habuerit in antiquis, qui tàm ineptus, falsus, absurdus deprehenditur in coævis, & recentibus? quis illi de FRISONE crediderit ad mille annos ipsum antecedente? quis de liberis & nepotibus eius, & eorum scriptis, id est, de rebus inauditis & incredibilibus, sine ratione, sine teste loquente? Nam quæ ante Sulconem scripta memorantur FRISONIS, ADELIS, VBBONIS, GRUNI, TABBONIS, ea, ut jam dixi, pura puta figmenta quoque sunt, ipsâ inanitate inaniora, nomina vacua & vana sine rebus, Chimæræ similia & Hippocentauris, quos rerum natura nõ habuit unquam. Quis enim vidit ea? quis fando de iis ex teste fido ac bono audivit? Si CAPPIDUM quis dicat, quem in indice variorum scriptorum ex Suffrido recensui, is larvæ modo larvam, nugas nugis addit, ac testes facit, hoc est, fabulas fabulis firmat. Quod enim de Sulcone & Occone dictũ, id de Cappido quoque dici potest & debet: de quo non abs re ambigas, an quid tale scripserit unquam, imò an vixerit, estque inanis illa ex fragmento probatio, quâ se munire velle Suffridus videtur: quàm multa enim hujusmodi notha ac supposititia? quàm multi malè feriatorum lusus & doli? ut notatum à me quoque suprà. Et quomodò, ut eò revertar, fuerint unquam ea scripta, quorum autores fuêre nunquam? Nam quibus judicii aliquid est inter eruditos, cùm vel leviter negotium hoc examinant & expendunt, facilè animadvertunt, commenta esse omnia, quæ de FRISONE, & filiis, posterisque ejus usque ad proxima ALDEGILLO tempora memorantur, non in orbis terræ aliquâ parte, sed in theatro cerebri malè feriati gesta. Ita firmamentum causæ ex serie testium ab Andrea Cornelio usque in Sulconem, & ab eo in ipsum Frisonem petitum, Suffrido abit in fumum. Ad ALVINUM venio, exsortem seriei hujus, δαδοῦχον inter scriptores rerum Frisiæ, si Suffrido assentiri libet. Quæro, cùm anno M CCCC, post natum Christum floruerit, quibus subsidiis fretus ex Semo usque petierit originem familiæ FRISONIS? de BENEDICTA FRESIA, à SEMO datâ RAGAVO, posterisque eius? de VEXILLO & CORONA, & quæ his similia tradiderit? ADELEM cum filiis, Frisone, Saxone, Brunone ab Agramme exclusum regno ex Indiâ in Græciam venisse scripserit? Cætera de Frisone, priùs exposita mihi, deque filiis ejus & posteris affirmaverit? RHYTHMOS, ait Suffridus, vetustos secutus est, ista complexos. Qui isti Rhythmi? ubi, quando, à quo scripti? quàm fidi? Ista enim tenere nos oportet, ut pro basi fidei eos habeamus. Quid enim si recentes? si autoris vani, rerum rudis, poëtastri ludere volentis, gloriam aut gratiam venantis, fabulã condentis? cujusmodi poëmata in omnibus linguis extare non una ignotum non est. Apage fundamentum illud, aut firmamentum fidei historiæ. Sed citat quoque autor (ait Suffridus) MOYSEN, & IOSEPHUM: citat MEGASTENEM & PATROCLEM, testes exceptione majores, quo fidem narratis suis paret. Hoc videamus, ut vel hinc appareat, quanti judicii Suffridus sit, qui me juvenem nullius judicii esse dicit. Ex Moyse & Iosepho opinor citari nihil potest, nisi quod est apud ipsos. Moyses autem Genes. x. & XI. liberos posterosque Semi filii Noæ recenset, & ex Semo, Arphaxad, ex hoc Salem, ex Salem Heber esse ostendit, ex Heber autem duos fuisse filios, primum Phaleg ex divisione terræ sic nuncupatum patrem Reu, avum Sarag, proavum Nachor, abavum Thare, atavum Abrahæ, alterum Iectan, parentem filiorum xiij. quorum nomina Elmodad, Saleph, Assarmoth, Iare, Adoram, Vzai, Decia, Hebal, Abimahel, Saba, Ophir, Evila. Iobab: additque Moyses horum filiorum Iectan habitationem factam esse de Messa pergentibus usque Sephar montem Orientalem, cap. x. Eademq; Iosepth. Antiq. Iud. lib. I. cap. XIV, nisi quod à Moyse de habitatione filiorũ Iectan dictum, id his verbis ponat. Isti à flumine Cuphino Indiæ, & positæ circa eum Syriæ loca quædam inhabitant. Ex his verò omnibus quomodò quæso eligeret aliquis probabítve ea quæ Alvinus

De cæteris historicis Frisiæ antiquioribus

De Cappido Staverensi.

De Alvino Snecano.

De Rhythmis veteribus.

De Moyse & Iosepho citatis

vinus prodit, & quæ pag. 15 famosi hujus in me libri, ubi argumentum hoc ut probum firmumque in Alvino collaudat, succinctè recitat Suffridus? SEMUM scilicet adnepoti suo REU, qui idem RAGAU, tribuisse regnum in India, posterisque consecratum ab se BENEDICTAM FRESIAM appellasse, autoramenta majestatis regiæ, & symbola tuendæ fortiter libertatis CORONAM CHALYBEAM VEXILLÚMQVE RUBRUM miræ virtutis eidem adnepoti suo ac posteris perpetua dedisse: posteros per multa sæcula regnum illud incolume tenuisse, tandem FRISONEM ex his ortum cum ADELE patre & fratribus regno per tyrannum depulsum in Græciam concessisse, post disciplinam sub Platone, militiam sub Philippo rege, cum filio hujus Alexandro in Indiam reversum, & à morte ejusdem rursus patria cedere coactum in oram maris hujus Borei cum familiâ venisse, terramque occupatam ex se *Frisiam* vocasse, & cætera fabulæ ineptæ, quæ sunt suprà à me expressa. Vide consecutionem, & acumen mirare. *Moyses & Iosephus ostendunt, Ragau adnepotem esse Sem, ergò Ragau regnum ab eo accepit Benedictæ Fresiæ in Indiâ, & Frisonem propagavit, & Friso post varios casus in has terras venit, & gentem Frisicam condidit.* Perindè ac si sic ratiociner. *Ex Noha Iavan est, quod Moses testatur, ergò Charon portitor est inferorum, & vera sunt quæ de Plutonio regno Virgilius commemorat.* Lepidum caput! Mitto quod Ragavi soboles, abavi Abrahæ in Chaldæâ & Mesopotamia collocatur à Moyse, quod est Indicæ fabulæ ex adverso repugnans. At ex *Megasthene* quid & *Patrocle?* in quibus triumphare voluisse videtur Suffridus. *Citat Alvinus* (ait) *Megasthenem & Patroclem, testes exceptione majores, cùm exponit Semi & Ragavi acta, consecrationem Fresiæ Benedictæ, matrimonium ejusdem Ragavi, cùm memorat* CORONAM & VEXILLUM, *successiones & fortunam in Fresiâ, regnum ademptum, ejusce ex patriâ decessum, militiam sub Alexandro, iter adventumque in Germaniam.* Sed, quomodò citat? verbane eorum recitat? locos monstrat? codices exhibet? Quis est patronorum causæ hujus tam impudens, qui hoc dicere audeat? Nihil horum. Qui potuit enim, cùm ne tota quidem huc pertinens, aut hujusmodi aliquid sapiens in fragmentis omnibus, quæ *Megasthenis* nomine circumferuntur? aut, si quis esse dicat, age proferat in medium, ut me confundat. *Patroclis* autem nihil extat omninò. Quid igitur? Nominavit, credo, Megasthenem, & Patroclem Alvinus fabulas recitans, aut dixit ex iisce autoribus has nugas esse desumptas. Audierat quippè, utrumque de rebus Indicis scripsisse: putabatque idoneos esse, quorum nominibus apud imperitos aut inertes, ad struendam fabulis fidem posset abuti. At si nomina jactavit tantùm & obtentui habuit, probavit nihil, nec dici rectè potest, autores eos citasse: sin alterum fecit, & in suas partes Megasthenem & Patroclem traxit, mendacium commisit impudens, & ostendit qui vir esset, ut qui verum falsúmve dicere, dummodò diceret aliquid, susque deque haberet. Inania ergò sunt & prorsus ridicula, quæ de Megasthene & Patrocle nobis porrò hîc intonat, & prolixè declamitat Suffridus, optimos autores fuisse, Indica nota habuisse, de Indicis accuratè scripsisse, eodem cum
„ Frisone sæculo vixisse, Megasthenem etiam ipsum Indum, imò eadem civita-
„ te Prasia, quæ & Fresia, aut Polibothra, cum Frisone ortum esse, ideoque res Frisonis & nosse optimè, & rectissimè exponere potuisse. Quasi verò quæstio nobis sit, an boni & fide digni autores sint Megasthenes & Patrocles, atque Indica scripserint, deque homine Indo & coævo, rectè scribere & testari potuerint, ac non potiùs hoc inter nos sit controversum, an quicquam de Frisone hi iidem autores, quos bonos agnoscimus & de Indicis rebus scripsisse non diffitemur, in literas miserint, imo verò, an quis unquam hujusmodi homo in hoc naturæ theatro vixerit, ac in Indiâ visus auditúsve sit, qualem nobis hæ, de quibus disceptamus, fabulæ introducunt, de quo potuerint scribere, & res ejus posterorum memoriæ mandare. Ex quo hujus hominis, qui mihi &

De Megasthene & Patrocle itidem citatis.

Revocatio ad statum quæstionis.

Suffridus ipse reus

ἀκρισίαν

ἀκελσίαν & oſcitantiam & impudentiam objicit, aut ἐσχάτην ἀκελσίαν, aut ſupi-
nam negligentiam, aut impudens ſupercilium licet animadvertere. Nam ſi
rectè ſe diſputare, & me convincere poſſe hoc modo ratus fuit, ineptus, deli-
rus, ſine judicio fuit: ſi ſine examine rationis in chartam modò conjecit, quod
in mentem venit, aut quod ſenilis bilis ſuggeſſit, nimis negligens fuit: ſin ho-
rum neutrum, quis ferat ſupercilium ejus, qui collaudatione aliorum, & no-
vo titulo *Hiſtoriographi ordinarij* inflatus, æquum putaverit, ſe ſine curâ dicere
quidlibet, & nauſeantem vomere, nos, quod dictum ab eo ſit, propter eam,
quam jam invaſiſſe ſe rebatur, autoritatis arcem, ſine examine adorare. Quid,
quod ne ipſe quidem hîc ſibi conſtet Suffridus, peſſimæque in causâ conſcien-
tiæ ſe faciat manifeſtum? Nam cùm Origines ſcriberet, Patroclem habebat
tantum, quem citari ab Alvino dicere auderet, faſſus ſimul, autorem hunc
nunquam ſibi adhuc eſſe viſum. Quod nil aliud eſt, quàm fateri, exiſtimare
ſe, Alvino multò minus ejuſdem copiam fuiſſe, homini quippè obſcuro, ine-
rudito, ſæculo à literis tàm inculto, in quo multa adhuc latuêre, quæ poſt eru-
ditorum ſtudio ſunt retracta in lucem. Norat itaque hic noſter, ſi Patroclis
nomen jactarit maximè Alvinus, firmare tamen autoritate ejus paradoxa ſua
haud potuiſſe. In Apologiâ autem hac contra me, velut cum tempore aut
Alvinus factus ſit auctior, aut in ipſo Suffrido vendendi fumos ſuccreverit au-
dacia, non Patroclem ſolum, ſed Megaſthenem quoque, & hunc quidem an-
te illum ac præcipuum, ut coævum Friſoni & conterraneum, atque omnium
rerum ejus gnarum, citatum ab Alvino, & teſtem narratorum certiſſimum
nobis idem Suffridus inducit, imò ejus maximè fiduciâ triumphum canit.
Quod rurſus quid aliud eſt, quàm vel delirare, vel ſcientem volentem ludere
in re ſeriâ, & hominibus bonis illudere? Quo ſemel admiſſo, probatoque,
quid reſtet, niſi ut à patronis hujus cauſæ, ubi quid rurſus edituri ſunt, ſi vo-
lent veſtigiis Suffridi inſiſtere, Oneſicritum alterum claſſis Alexandri in Indiâ
præfectum, aut Ptolemæum, aut Ariſtobulum, aut alios, qui Alexandri res in
Indiâ expoſuêre, quanquam eorum ſcripta omnia interciderint, velut ab Al-
vino citatos, ingeri nobis expectemus. Ad hæc, idem Suffridus, qui tanquam
Sibyllæ folium Alvini opus in hac contra me Apologiâ nunc adducit, & baſin
cauſæ ponit, antè in Originibus ſuis lib. 3. cap. 2. hæſitans, vacillans, fluctu-
ans, fidem elevans, hoc idem produxit. Sic quippe iſtic: *Opus ejus à diverſis di-*
verſimodè deſcriptum non ubiq; eſſe integrum, cùm alij alia, ut fit, addiderint vel detra-
xerint: ut neceſſe ſit, cum judicio deligi aut retineri id, in quo plurima conſonent exem-
pla. Egregium ſcilicet hiſtoricæ fidei fundamentum, dignum quod tot bono-
rum autorum teſtimoniis ac narratis opponamus. Et rurſus capite eodem.
De corona quidem & vexillo (intellige dona Semi, regni myſteria, ex Indiâ in
Friſiam tranſlata, virtutis eximiæ) *ſive vera ſive falſa ſint* (*nihil enim diſcutio*, ait
Suffridus, *cùm de his in vitâ Magni commodiùs dictum ſit*) *poſteriori ſæculo attexta*
videntur; quanquam ea, quæ Tacitus de templo Tamfane ſatis obſcurè tradidit, ali-
quam cum hiſce cognationem habere videantur. Alterum præclarum præcla-
ri ac ſinceri operis elogium, quo mereri videtur, ut id ipſum pro baſi fidei
in hiſtoriâ habeamus. Præterea ita variat, ac ſibi contrarius eſt Suffridus
in texendis ex opere hoc narrationibus ſuis, ut aut nullum hujuſmodi librum
certum habuiſſe, ſed cerebri ſui concepta cum tempore variata pro libro ven-
ditaſſe, aut diverſiſſimis inter ſe & δὶς διὰ πασῶν diſceptantibus operis illius
qualiſcunque exemplaribus dubius incertuſque fluctuaſſe, aut denique cum
tempore, quod antè dixi, in ferendis extrudendiſque fabulis pluribus impu-
dentior & audacior eſſe factus videatur. Etenim cùm Originum libros pri-
mùm ederet anno poſt Milleſimum quingenteſimum xc. velut cautior adhuc
& timidior, ac quaſi tentaturus, quid ferre lectores in hoc genere poſſent, ſcri-
pſit *Friſonem ſucceſſione regni aviti in Indiæ regione Benedictâ Freſiâ, aut Praſiâ per*
tyrannum

eorum quæ falsò alteri obiicit.

Suffridus ſecum diſſidens, & in audaciâ fingendarũ ac ſerendarum fabularum cum tempore proficiens.

tyrannum exclusum, exhaustâque concussionibus provinciâ, delectâque per ostracismum juventute ad levandam patriam novas sedes quærere jussa, huic ipsi honoris gratiâ ducem cum fratribus datum, eductâque multitudine cum eâ rectà ad Alexandrum Magnum in Indiâ tunc bellum gerentem profectum, ab eo humaniter susceptum, ad Emodios montes, qui Indiam Scythiamque dividunt, in præsidio locatum esse. Deinde à biennio, mortuo Alexandro, metu armorum Sandracotti contra Macedonas, eundem cum iisdem fratribus, relicto Emodiorum montium præsidio, publicâ fide in patriam Benedictam Fresiam reversum, mox rursus ob suspiciones de recuperando imperio patriâ decedere ab Agramme coactum, assumptis, permittente Agramme, ejusdem fortunæ sociis compluribus, itemque mystica illa CORONA CHALYBEA, & VEXILLO RUBRO *ab Semo quondam huic familiæ dicatis, in exteras terras abivisse, & ad initium anni noni à morte Alexandri post longas peregrinationes tandem in hæc loca Germaniæ Septentrionalis cum classe venisse, sedesque hîc fixisse, fratres ejus.* At in strenâ suâ ad Frisiæ Ordines missâ anno sequente, quam carmine scripsit, ut pro poëtarum jure in fabulis protrudendis posset esse liberior, & in maledicâ hac contra me Apologiâ, quasi sumtâ audaciâ, multò plura, & cum prioribus pugnantia attexuit: *Frisonem non cum fratribus solùm, sed & cum patre Adele regni possessione exclusum, non ad Alexandrum bellum in Asiâ gerentem, sed rectà in Græciam profectum, Platonem Athenis docentem audisse, indè ad patrem Alexandri Philippum se contulisse, ac sub eo militasse, Philippoque perempto tum demùm ad filium Alexandrum concessisse, & cum eo in Asiam atque in Indiam esse reversum:* cæteraque quæ sunt suprà à me exposita. Et tamen omnia hæc tàm dissona inter se, velut ab eodem Alvino prodita, sunt à Suffrido in lucem extrusa.

Conclusio de Alvino.

De Alvino satis, aut etiam plus quàm satis. Quem si frustrà sustentare obtentu autoritatis scriptorum veterum, maximorum testium, aut inepti vanique poëmatis, conatum esse ostendi Suffridum, reliquum est, ut eundem ex seipso metiamur, id est, tantum fidei ei deferamus, quantum homini novo & inepto (ne quid dicam amplius) destituto documentis & testimoniis idoneis de rebus talibus tàm vetustis, tàm alienis à perpetuo bonorum & fidelium autorum tàm antiquorum quàm recentiorum consensu, tàm abhorrentibus à circumstantiis locorum & temporum, adeoque contradictionem hîc illîc cum manifestâ veritate implicantibus deferre debemus. Quibus vestigiis si ingrediemur, id est, larvâ fictæ vetustatis atque autoritatis remotâ, & hunc & cæteros hujus generis scriptores nudos, ac quales in se sunt, intueamur, facilè tenebras has historiæ nostrati vanis aut credulis ingeniis inductas dispellemus.

Examen fabulosarum narrationũ Suffridi & Suffridiorum.

Hoc igitur agamus breviter, & rerum seriem per summa capita, quantum modus operis hujus patitur, sequamur. Et primùm quidem de BENEDICTA FRESIA in Indiæ orâ, quod velut ex tripode recitat Alvinus, RAGAVO datâ, & consecratâ à SEMO, de CORONA illâ ac VEXILLO, & quæ inde dependent, quæro unde ad posteritatis notitiam manarint? per propheticos ne libros, à spiritu sancto de rebus antiquissimis post multa sæcula vatibus dictatos? quales Moysis sunt de origine mundi, ac ætatibus illis primis? an per monimenta alia humano ingenio sint dictamine Spiritus confecta? alterutrum enim dicere necesse est. Si prius illud, sequitur, alios etiam esse prophetas ac libros propheticos, quàm quos hactenus Christiani novêre, nec sacrum codicem eos habere integrum: nam in eo, qui nunc extat, nihil tale. Sin posterius, necesse est fateri nos, libros multò libris Moysis antiquiores, ad posteros pervenisse: Antè nos quippe D C. Ragau Moysen antecessit. Quorum alterum cùm nobis persuaserit Suffridus, nos quoque forsan cum eo hujusmodi commentis imponi nobis sinemus.

ἀκρισία Suffridi.

Intereà omnes, qui hæc legent, monemus rursum, ut quantum hujus hominis judicio tribuendum sit, qui fidem hisce habuerit, atque adeò Historiæ suæ fundamentum tàm frivolum ac futile posuerit, denique ita præcipitem in harum nugarum assensum se dederit, ut quos dubitantes

tantes de iis, aut ab ſe diſſentientes deprehenderet, in eos velut conſceleratos ac patriæ hoſtes convitiis fulminandum ſibi putarit, expendant, atque ex ungue hoc de toto leone conjecturam capiant. Porrò de BENEDICTA FRESIA Indiæ regione ac regno quis audiit ante has nugas in lucem extruſas? quis aut Hiſtoricorum veterum, aut Geographorum ejus mentionem, aut ullum omninò indicium fecit? Nam de *Praſia* quod dicitur, putidæ conjecturæ ex alluſione vocabuli figmentum eſt, ab otioſo cerebro, ſpeciem veri fabulæ ſuæ quærente, inventum. Quo modo ſi ludere ex ſolâ vocum qualicunque ſimilitudine liceat, quid erit, quod fingere non fuerit expeditum? Iam de FRISONE ipſo, ut intermedia mittamus, quid dicemus? Eum ne regno dejectum, familia tàm illuſtri & potenti, tàm facilè ex intimâ Indiæ regione, & Gangetico tractu per tot terras aut maria, per gentes tàm multas, tàm magnas, tam diſſonas, cum gravi familiâ in Græciam penetraſſe? illic Platonem docentem ſtudioſè audiſſe? pòſt Macedonibus quoque militaſſe? Lyſimachi neptem conjugem duxiſſe? & filios ex eâ tuliſſe? Hæc quiſquam putet vera, aut ſaltem vero ſimilia? Si Praſiæ imperio excluſus ab Agramme fuit, nec voluit aut potuit ob ignominiam aut periculum in proximâ regione conſiſtere, cur non in Indiæ potius aliquâ parte, terræ tàm patentis atque amplæ, quæ tranſeunda Europam petenti erat, ac gentis ὁμογλώττε καὶ ὁμοφύλε ſubſtitit, ſedeſque poſuit, quod erat ſine controverſiâ commodius? an erat ei tota India tàm aut inviſa aut infeſta propter unum Agrammen, quantulæ partis Indiæ dominum, ut totam ſibi fugiendam putaret? ut ſi quis tempore hoc fortunâ ſit in Germaniæ parte excuſſus, conſtituat propterea totâ Germaniâ cum familiâ excedere, imò Europâ abire, adeoque in ultimos Cathainos commigrare. Quanquam nunc quoque ob commercia majora, & itinera magis trita id ſit futurum multò expeditius. Et ſi Indiâ excedendum putavi, cur non in Aſiâ universâ, in tàm vaſto Perſarum imperio, ſedis aliquem locum cepit? an Perſas omnes & Perſis ſubjectos populos propter eundem oderat Agrammen? aut ipſe in odio erat horum omnium, ut nuſquam ſe tutum apud eos eſſe poſſe arbitraretur? An tam ſuavis ei & facilis familiæ universæ per tanta terrarum ſpatia circumductio? An, ſi patriam reſpectabat, ac ſpem reditûs & reſtitutionis ſequebatur, non Indi, non Perſæ erant ad hujuſmodi ſpem ac opem propiores? Et ſi militiâ delectabatur, ejus copiam apud Perſas habere non poterat? Et quæ fiducia exſpectatióve potuit eo eſſe tempore belli Macedonici in Indiam uſque transferendi? Pudet & tædet nugarum tàm inanium. Simile de Platone audito. Qui potuit Indus advena Græcum, & quidem Platonem, quem ne Græci quidem omnes ob grandiloquentiam & ſublimem dicendi modum, ac Geometrica θεωρέματα, diſputantem aſſequebantur? Nec hîc juvabit Anacharſis Scythæ exemplum, cùm is matre Græcâ fuerit, & Græci ſermonis peritiam domo ſecum in Græciam extulerit. De conjugio verò quid dicam? ſolúſne Friſo maritus factus in Macedoniâ, an & fratres? Cui autori Hilla iſta Agathoclis filia, Lyſimachi neptis, præter hos fabulatores, memorata? Quid? Lyſimachus, Alexandri ſatelles ac militũ præfectus, XL totos annos poſt Alexandrum bella gerens, vivo adhuc & florente Philippo, aut recens perempto neptẽ habuit nobilẽ? imò proavus ex eâ eſt factus? cùm annos ætatis haberet ad ſummum XXIIII? Nam annum agebat LXXIIII, ut ex bonis autoribus eſt notum, cùm prælio extremo cum Seleuco congreſſus anno poſt Alexandri mortem XLI, poſt ejuſdem in Aſiam tranſitum LI, occubuit. Credat Iudæus Apella. Et quantum veriſimilitudinis in hoc, tantum in cæteris, quæ in fabulâ ſequuntur, Friſonem à morte Alexandri invidiâ militiæ Macedonicæ ab Indis præſidio & patriâ cedere coactum, aſſumptis fratribus, liberis, familiâ & validâ ſociorum manu per Aſiæ immenſos illos tractus in Ægytum, ex Ægypto in Thraciam ad Lyſimachum, indè per mediterraneum

De Friſone Indo, *Friſiorum* ἀρχηγῷ.

terraneum

terraneum mare, & Hispanicum Gallicumq; Oceanum in hoc boreum mun-
di latus, ubi nunc Frisia se extendit, anno à morte Alexandri VIII advenisse:
aut, ut Furmerius in Peroratione suâ Suffrido sapientior scribit, ex Indiâ per
minorem Asiam, Siciliam, fretumque Herculis eôdem delatum esse, captisq;
hic sedibus, ac veteribus incolis Suevis atque aliis submotis aut subactis, uni-
versam regionem cum fratribus esse partitum, ipsum Frisios, Saxonem &
Brunonem Saxonas & Brunsvigios condidisse. Ad quæ quæro rursum, qua
ratione, qua fretus ope, si è Prasiâ iterum discessit Friso, per tot infestos In-
diæ populos cum suis potuerit penetrare? cur non apud Seleucum Orientis
dominum, aut cæteros Macedonas Asiam, Ægyptum, Macedoniam, Thra-
ciam, Græciam, Illyricum tenentes, imprimis apud Lysimachum Thraciæ
imperantem, ejusque filium socerum suum, propiora & certiora fortunæ so-
latia, maluerit subsistere, quàm devia, incerta, ignota sequi? quàm terram
quærere ab ingenio & naturâ patriæ suæ δὶς διὰ πασῶν discrepantem, om-
nibus rebus illi adversam? quid enim ferventius Indiâ? quid siccius, mol-
lius, effæminatius, longius à more nostro, & à situ remotius penè toto orbe
potest reperiri? contra, hoc litore Boreo quid magis frigidum, humidum,
horridum, inclemens, solam si terræ glebam exceperis, tantum surgens in
Aquilonem & in Occasum vergens, quantum illa in Austrum dejecta, & pro-
currens in Ortum? quomodò sub cœlo calidissimo, solo torrido & sicco na-
ti enutritique hoc frigore & uligine regionis nostræ sunt delectati? quomodò
sub his coalescere, quomodò hybernos algores & pluvias perpeti, nondum
rebus necessariis contra cœli sævitiem instructi, nondum assuetudine indurati?
Ad hæc, quomodò tàm pauci, quot exulum more per tot casus, & tanta terra-
rum mariumq; spatia potuerunt iter facere, indigenas, gentes bello validas &
ad arma natas, animis corporibusque vastas, ipsi naturâ molles & imbelles, si
his conferrentur, dicuntur aut sedibus expulisse, aut subegisse? quomodò ter-
ras tàm amplas, Frisiam totam à Batavis in Danos, Saxoniam, regionem
Brunsuigiam implesse, coluisse, contra vim hostium ab omni parte infestam
De Saxonibus & Brunsuigijs defendisse? Quàm verò insulsum, Saxones & Brunsuigios diversos populos fa-
cere, & tanto discrimine disiungere, quãto Frisii à Saxonibus sanguine, linguâ,
moribus, institutis, Republ. revera sunt discreti? Quis nescit Brunsuigios
inter Ostfalos esse, & puros putos Saxones? Quis Brunsuigium nomen au-
ditum unquam dicet ante natum Christum? quis ante Carolina tempora? imò
ante Saxonum imperium? adeoque imperii finem? Nam quamvis *Brunonis
vicus* in Vitâ Suidberti à Marcellino scripta nominetur semel aut bis, non ta-
men gentis id nomen, aut provinciæ peculiaris ponitur, sed loci perobscuri at-
que exigui, qui è Brunone quodam Saxonici sanguinis principe primum no-
minis & generis dynasta, patruo Henrici Aucupis Imp. ut consensus autorum
habet, excultus & ampliatus urbis formam accepit. Provinciæ autem id no-
men ex metropoli cœpit esse demùm tempore Henrici Leonis Saxoniæ Ducis,
qui à Frederico Barbarossa Imp. reliquâ Saxoniâ exutus hanc partem cum Lu-
næburgensi ditione recuperatam ejusdem Imperatoris beneficio retinuit, titu-
lumque Ducis Brunsuigij & Lunæburgensis transmisit ad posteros. Quod si
nomina hujusmodi gentes diversas denotant, cur non Lunæburgæ quoque
nomen, & similia idem juris habent? Sed mitto in re planâ & notâ disputare.
Rursum de Frisone & actis eius. Ad FRISONEM redeo. Quomodò is tantulâ instructus hominum co-
piâ, triente scilicet comitatus universi ex Indiâ educti, tàm florens regnum
constituit, & in istam fortunam & splendorem redegit adhuc vivens, legibus,
institutis, structuris excultum filio reliquit, quemadmodum id nobis depingit,
aut fingit ex scriptoribus suis Suffridus? Quomodò (inquam) tantas sibi opes ac
nomen quæsivit, ut fœdera cum eo pepigerint ordines universæ Germaniæ,
atque ipsi curam limitis Borei contra vim maris & prædonum, contraque
alios

alios hostes commiserint, proptereaque præclara privilegia immunitatis & libertatis perpetuæ tribuerint? Et qui quæso tum isti ordines Germaniæ penè sine lege, sine jure, sine certo statu degentis, in quâ cuncta in fluctu, vis pro lege erant? Quis de *Salica*, quis de *Riduaria* ac *Schipuaria* fabulæ fidem adhibebit? Alvinine autoritas Francos possessione tàm vetustâ in *lege Salicâ* deijciet? consensum & fidem tot autorum ac testium elidet? *Ripuariam* notam & celebrem in *Riduariam* nobis commutabit? Rheni accolis ereptam litoralibus Frisiis sub corrupto nomine tradet? Heroldum supinæ negligentiæ & imperitiæ convincet? *Schipuaria* voce ineptâ & commentitiâ nobis imponet? Apage vanitatem. Et quàm ridiculum de Feudorum origine, atque usu à Frisone primùm reperto atque introducto, quod dicitur? Pudeat Iureconsultos ignorantiæ suæ, qui secus omnes hactenus tradidêre, & ad Gothos, Vandalos, Longobardos, quidam etiam ad Constantinum Magnum retulêre. Sed quæ ratio, quæso, affertur, qua fides nobis fiet? Suffridus ex Alvino recitat, Alvinus ex Rhythmis veteribus. Idonea ratio, & autoritas præclara, quam consensu tot eruditorum hominum opponamus, imò anteferamus. En iterum judicium aut supercilium hominis senis. Rursus de scriptis Frisonis, quod affirmat idem Suffridus, quàm ineptum & à fide alienum? Quis ea vidit unquam? quis de iis inaudiit? quo teste res nititur? an quo alio præter Alvinum, atque ipsum Suffridum? nulla. Deinde si libros scripsit Friso, quâ scripsit linguâ, patriâne in Indiâ usitatâ? an Græcâ? an Germanicâ? Si Indicâ, quo interprete Alvinus usus, ut intelligeret, quid libris contineretur? Si Græcâ, eadem quæstio: nam Græca calluisse Alvinum tùm credemus, cùm verum esse, quod ab eo de *Fresiâ Benedicta*, de *Corona*, & *Vexillo* dictum, persuadebimur. Si Germanicâ, quo voces alludunt, falsus Cornelius Tacitus, qui disertè scribit, ad suam usque memoriam in Germaniâ viros pariter ac fœminas literarum secreta ignorasse. Quod quid aliud est, quàm castissimo & veritatis amantissimo, & Germanicarum rerum maximè gnaro scriptori alapam impingere? Iam hac occasione porrò libet quærere, si indus Friso cum Indis in hanc oram venit, populumque novum submotis incolis veteribus condidit, statim ne abiit in linguam eorum, quos loco dejecit, aut quos habuit vicinos tum ipse, tum universus populus? Et quî potuit tàm citò? Indicâne ita confestim extrita ex usu fuit, ut nullæ reliquiæ, nulla vestigia superfuerint? Linguâne Suevorum, cæterorumque Germanorum melior & elegantior visa, quàm Indorum, ut eam ob causam, quod aliquando fit, hujus usus cum usu illius sit permutatus? idque cum studio, aut ex decreto factum? At nihil tùm sermone Germanico incultius, & à literariâ tractatione alienius: quod sæcula quoque docuêre sequentia penè ad Carolum usque Magnum; ut id quidem locum hic habere non potuerit. Quòd si cultior coloniæ novæ lingua, ea retinetur pertinaciùs, & novis sedibus infertur, licet interdum commixtione vitietur. Cujus rei exempla dari possunt infinita. Atque hîc si quis pro Suffrido dicet, quòd Frisicum idioma longiùs à communi vicinoque Germanico discedit, id ex commixtione cum sermone Indorum esse tractum, is & ineptè dicet, & in hac quæstione adhærescet, cur, si id ex Indico sermone sit, in Saxonico & Brunsuigio idiomate idem non acciderit, cùm Saxonis & Brunsuigii non minùs ex Indis sint, si vera Suffridus dicit, quàm nostrates? Item, cur, ut Frisii à Saxonibus idiomate differunt, ita non differant ab iisdem Brunsuicenses, cùm originis utrobique ratio par? Quæ dum explicari & tueri vult in Originibus suis Suffridus, natat ille quidem, sed enatare non potest. Sed missa isthæc, ut minora. Mortuo Frisoni, ait Suffridus, successit filius ejus ADEL, Adelem filius item VBBO, Vbbonem ASINGA ASCON, quo principatum patriæ

De scriptis Frisonis.

De successoribus Frisonis.

tenente natus est in terra Christus, ejusque anno XI ipse est mortuus, si Scarlensi fides habenda, omnes florente & plurimùm auctâ repub. magnis & splendidis rebus bello paceque gestis clari: è quibus ADEL in fœderibus parentis sui Frisonis commentarium confecit, teste Suffrido Starckēburgio, Suffridi nostri avo: VBBO verò & Frisonis avi & patris Adelis vitam descripsit, deque coloniâ VBIORVM ab se deductâ librū composuit, denique plenam scripsit Frisiorum historiam, ex quâ pleraque sua de rebus hujus gentis veteribus mutuatus est Sulco Fortemannus, atque ex eo Cappidus. Eodemque tempore GRVNVS Vbbonis patruelis genealogias posterorum Frisonis literis exposuit, testante eodem Suffridi avo, Suffrido Starckenburgio: in quibus omnibus nescias quid mirere magis, aut maximæ vanitatis damnes: Trecentósne viginti quinque annos à quatuor Principibus illis Frisone, Adele, Vbbone, Ascone, regendo completos? tot enim ab adventu Frisonis in has oras, ac principatus initio usque ad XI annum Christi, quo Ascon dicitur mortuus, intercedūt, præsertim cum ætate robustâ jam fuisse Frisonem necesse sit, cùm hæc litora occupavit. Quo posito, LXXXI, annos & ampliùs unumquemque in imperio patriæ fuisse oportet. An tanto literarum cultu fuisse hos principes, ut libros scriberent, & historias conderent? populumque tàm politum, ut his uti potuerit? cùm, qui de Germanis veteribus antè Christi tempora scripsêre, alia omnia de iis prodant, & Tacitus gravissimus autor & rerum Germanicarum peritissimus, ac minimè malevolus ad sua usque tempora, ut jam antè nobis dictum, literarum secreta Germanos omnes ignorasse disertè testetur? An tantâ sobole abundasse novellum populum, ut sub tertio Principe deductâ coloniâ minuendæ multitudini habuerit opus? *Vbiosq́;* Rheni accolas vetustos, qui & celebres & potentes ante C. Cæsarem fuêre, bellaque difficilia cum Suevis gessêre, ex Frisiis esse ortos, & ab *Vbbone* istis sedibus esse constitutos, nomenque sortitos? cùm tamen necesse sit aut cum ipso Cæsare vixisse Vbbonem, si quid in his fabulis veri inest, aut ætati ejus fuisse proximum: denique tantam vim similitudinis vocabuli apud otiosos homines fuisse, ut tàm lepidam parere fabulam potuerit? An verò tot sæculis continuis ab Alexandro Macedonio interitu ad ultima Augusti, atque inde per proxima Imperatorum Romanorum tempora, tantis opibus, tantâ gloriâ, bello paceque fuisse Frisios majores nostros, & rempublicam tàm præclaram, optimisque constitutam legibus habuisse, tàm illustri nomine floruisse, fœdera pactaque cum totâ Germaniâ coluisse, tot tamque inclytis, ac Romano Imperio conjunctis & amicis claruisse Principibus, quemadmodum in ideâ illa Suffridæâ est, & tamen tam obscuram ac tenuem eorum memoriam in veterum libris esse, ante natum Christum ne nomine quidem signatos, post per multa sæcula percè memoratos, Principes ipsos non verbo, non ullo indicio notatos? Gentem, inquam, tantâ famâ, tantâ potentiâ, tàm illustribus & eruditis, ac in ipsâ quoque Græciâ suspiciendis institutis, tàm claris Principibus in ipso limite Romani Imperij sedisse, res maximas gessisse, & tamen ab autoribus coævis, & fidis, rerum Germanicarum gnaris, ac quorum hæc scriptio propria videtur esse debuisse, aut non memoratam, aut ita memoratam, ut splendor ille nusquàm appareat, Principes verò ac Duces in hoc naturæ theatro ne fuisse quidem videantur? Et quæ, quæso, causa à quoquam hujusce causæ patrono poterit adferri, cur optimi autores, Cæsar, Livius, Strabo, Velleius, Plinius, Tacitus, Tranquillus, Dion, & qui classis ejusdem alii, Ariovistos, Maroboduos, Sigemeros, Inguiomeros, Arminios, Segestes, Flavios, Italos, Segimundos, Arpos, Bellinos, Cariovaldas, Civiles, Iulios, Paulos, Brennones, Gēnaseos, Malovēdos, Melones, Betoriges, Theudorichos, Germanicarū gentium Principes literis suis celebrarint, Frisonis, Adelis, Vbbonis, Asconis, Diocari, Dibbaldi, Tabbonis, Asconij, Adelbodi, Titi, Bojocali, Vbbonis alterius, Haronis,

iterum-

Vetustissimi scriptores Frisiæ, sed fabulosi.

Nota.

Clari Suffrido, autoribus optimis obscuri, aut ne noti quidē.

iterumque Vbbonis, Odilbaldi, Vdolfi, Richoldi, Vffonis nullam usquam mentionem, imò nullum hominum talium indicium fecerint, si ea vera sunt, quæ de his ipsis Suffridus & Suffridæi recitant? Cur iidem, qui motus Germaniæ alios, maximè, quâ Germania Rheno vicina est, posterorum memoriæ prodiderunt, Frisiorum quoque tumultus exposuerunt, horum eorundem Frisiorum arma in Suevos, Bructeros, Batavos, Tungros, Brabantos, quæ à Scarlensi, & id genus scriptoribus Suffridæis magnificè memorata sunt, ne verbo quidem attingenda sibi putarint? Qui Suevorum, Vbiorum, Cheruscorum, Bructerorum, Chattorum, Vandalorum, Chaucorum instituta ac mores hic illic parciùs pleniúsve, cùm commodum erat, notarunt, Frisiorũ, si hi à Chaucis diversi sunt, ac eâ veritate nituntur, quæ Suffridus tradit, prorsus obruerint silentio? Nulla certè. Ex quibus sine controversiâ conficitur, totum hoc narrationum paradoxarum systema fabulosum & confictum esse, partum vani & mendacis cerebri, personas fabulæ, meras Chimæras, & Hippocentauros, & si quid simile. Nec quisquam hic objiciat mihi, non probè hoc consequi, probos autores hoc aut illud non dicere, ergò ne verum quidem esse: nec enim in partem negantem firmum esse argumentum: multa quippe gesta esse olim, ac hodie geri, quæ à scriptoribus aut tradita non sint, aut nunc non tradantur literis. Sic namq; dici à quibusdam non ignoro. Etenim si de re unâ atque alterâ paucísve, quæ particulares & momenti minoris sunt, agatur, non procedet argumentum hujusmodi: maximè si ab uno duobúsve scriptoribus non sunt expressæ. At si præcipua res fuerit summam status aut Reip. complexa, si integra aliquot sæculorum, in gente notâ & sæpè memorata, series, si illustria bello paceque gesta, quæ latêre non possunt, qualia sunt, de quibus hic cõtenditur, secus judicandum. Quæ si non unus altérve, sed omnes illorum temporũ scriptores, & quidẽ fidi ac diligentes, & qui ignari eorum esse non potuerunt, quorumque officium erat, ista silentio non præterire, quosque viliora & minora argumenti ejusdem non præteriisse videmus, tacent, pro commentis inanibus, posterorum vanitate confictis, sunt habenda: præsertim si hujusmodi sint, ut cum iis, quæ à fidis autoribus tradita sunt, ob contradictonem stare non possint. Cujusmodi sine controversiâ Hunibaldica de origine & rebus Francorum vetustis habemus. Nam si nosse potuerint autores ea, de quibus est quæstio, uti Cæsar, Strabo, Velleius, Plinius, Tacitus, Dion hæc de Frisiis memorata, si ea unquam fuerunt, & si eadem magna & illustria sint, ac talia, quæ ad statum Reipub. quàm maximè pertineant, quæque posterorum memoriâ sint digna, non solùm negligentes aut invidos censere nos scriptores ejusmodi oportet, id quod cum bonis & diligentibus pugnat, sed etiam mendaces. Qui enim consultò non dicit, quod dicere ex officio debebat, sed tacet, ne lector sciat, is verax non est, adeoque falsum tacendo committit. Talis autem mendax est. Quo crimine scriptores jam dictos gravare, improbum putamus. Iam verò & ea dixerunt autores hi iidem de rebus notis, quæ si vera sunt, simul vera esse non queunt, quæ à Suffrido, & hac classe scriptorum Suffridæorum memorantur. Contradictoria quippe sunt sine controversiâ. Etenim de Vbiis ut non repetam, quod dixi prius, de Suevis quæ C. Cæsar narrat lib. 4. belli Gallici populos tam valido, tam amplo, tam feroci, tam gravi vicinis, imò vicinos vix ferente, an non talia sunt, ut quæ de Frisone suo & Frisiis commentatus est Suffridus, sine dubio confutent, & confundant? Iam quæ Plinius strictim de Frisiis & vicinis notat, eáne cum splẽdore illo gentis, quem idem Suffridus somniat, illo conveniunt modo? Item de populis istius oræ Germanicæ post Rhenum autores cæteri, quorum alii Frisios nominant, alii ne nominant quidem? At Tacitus hîc nobis unus instar omnium esse potest, ex quo solo plus rerum Germanicarum veterum cognoscere possumus, quàm à reliquis, qui extant universis, non modò diligens ac fidus

Ex Tacito.

Occupatio.

Ex C. Cæsare.

Ex Plinio.

 scriptor,

ſcriptor, ſed ex adminiſtratione rerum regionis proximæ, eorum quæ ſcripſit, gnarus. Is igitur & Batavorum ſitum, & Friſiorum, & Chaucorum in litore Oceani ſe mutuò attingentium, in libello de moribus Germanorum diſtinctim nos docet, atque ita hinc Batavos, illinc Chaucos prædicat, ut inter eorum laudes Friſiorum nomen penè obſcuret. Sic enim de Batavis priùs:

Ex Tacito.

Omnium harum gentium virtute præcipui BATAVI *non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes transgreſſus, in quibus pars Romani imperii fieret. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. Nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit, exempti oneribus & collationibus, & tantùm in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma bellis reſervantur.* Et de eorum genitoribus CATTIS: *Multum (ut inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: proponere electos, audire propoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodq́; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu, omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis coonerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum: rari excurſus, & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis uſurpatum, rarâ & privatâ cujuſque audentiâ, apud Cattos in conſenſum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamq́; ſubmittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votivum obligatumq́; virtuti oris habitum. Super ſanguinē & ſpolia revelant frontem, ſeq́; tum demùm pretia naſcendi retuliſſe, dignosq́; patriâ ac parentibus ferunt. Ignavis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum annulum, ignominioſum id genti, velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq́; canent inſignes & hoſtibus ſimul ſuisq́; monſtrati. Omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, viſu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venere, aluntur, prodigi alieni, contemptores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat.* Et de Tencteris finitimis penè ſimilia. Tum de Friſiis: *A fronte* FRISII *excipiunt. Majoribus Minoribusq́; Friſiis vocabulum eſt ex modo virium: utræq́; nationes uſq́; ad Oceanū Rheno prætexuntur, ambiuntq́; immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus navigatos.* Deniq; de Chaucis: *Ac primo ſtatim* CHAVCORVM *gens, quanquam incipiat à* FRISIIS, *ac partem littoris occupet, omniū, quas expoſui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos uſq́; ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantùm Chauci, ſed implent. populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq́; magnitudinē ſuam malit juſtitiâ tueri, ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretiq́;, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Id præcipuum virtutis ac virium argumētum, quod ut ſuperiores agant, non per injurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat, exercitus, plurimum virorum equorumq́;, & quieſcentibus eadem fama.* Quæ ſi evidentia ſatis his hominibus non ſunt ad eam rem, de quâ nunc agimus, quid ſatis evidens iis eſſe poſſit, non intelligo. Alia tamen ex ejuſdem Annalibus & Hiſtoriâ etiam videamus. Primùm bella ea ac tumultus, quibus biennium à deceſſu Auguſti occupatus fuit in hac orâ Germaniæ Cæſar Germanicus, ita recitat hic autor, ut Vbios, Chaucos, Viſipetos, Marſos, Bructeros, Cattos, Cheruſcos celebret, Friſios nominet nuſquā nec hoſtes, nec amicos: Deinde in Cheruſcos ac vicinos expeditionē Cæſaris ejuſdem deſcribens, quia pars exercitus haud procul oſtio Amaſum traducta, rurſumq; pars alia eodē amne in Oceanū devecta, Batavos Chaucosq; ſæpè, Cattos etiam & Angrivarios & Marſos recitat, Batavorumq; principē Cariovaldam memorat, Friſiorū nomen ſilet. Ad hæc

De Olennio, & Friſiorum tributo.

Olennij hiſtoriam illam citatam à Suffrido cùm exponit, hoc quidē docet, imperante Auguſto, à Druſo victos, tributariosq; factos eſſe Friſios, & caſtello preſſos, nec quicquam poſt moviſſe uſque ad Olennium præfectum: ſed ita rem

gestam

gestam describit, ut & tenuem fuisse gentis fortunam, & coriarium illud in pecuniarium tributum ne tum quidem adhuc mutatum esse, quod Suffridus persuadere nobis vult, expressis verbis ostendat. Ait enim, Drusum tributum ei jussisse Modicum, pro Angustiâ rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus regendis Frisiis impositus terga urorum delegisset, quorum ad formam acciperentur: inde impatientiâ actos Frisios in milites cœpisse sævire, eosque agro suo fugasse, Olennium fugâ elapsum in castello obsedisse: mox à L. Apronio proprætore cum exercitu majore adventante ab obsidione quidem depulsos, verùm minutis primùm præliis commissis, ad extremum illustrem victoriam cum claro nomine retulisse. Atque hæc gesta sunt à morte Augusti XIV. Quæ si mentitus Cornelius non est, castissimus & veri amantissimus scriptor, necesse est non solùm somnium illud, quod de splendore atque opibus gentis, & principe Diocaro, & pace sub eo inconcussâ, sed etiam, quod de tributo coriario in pecuniarium verso jam tum vivente adhuc Augusto, eoque ad tempora usque Caroli Magni continuato Suffridus & Suffridæi nobis tradidère, uno hoc loco detectum simul & semel concidere. Nec verò audiendus hoc loco Suffridus fuerit, qui totam hanc rem ad solam eam Frisiæ portionem, quæ ad Occidentem Flevi est, ut in Originibus fecit, volet restringere. Nam & ipse fatetur, tributum coriarium ad totam gentem pertinuisse, ac vivo adhuc Augusto in pecuniarium esse versum, & historiæ consensus irrefragabilis ostendit, Drusi victorias ad Amasum Visurgiumque, Germanici filii ejus ad Albim usque pervenisse. Iam Chaucos duce Gannasco Caninefate Germaniam inferiorem incursasse, & navigiis fretos trajecto flumine Gallorum oram esse deprædatos, septimum jam annum imperante Claudio, eosdem à Corbulone repressos, lintres eorum in ipso flumine demersos quod scribit idem autor: imprimis quod subjicit, Frisiorum nationem per rebellionem clade L. Apronii cœptam, infensam aut malà fide obsidibus datis consedisse apud agros à Corbulone descriptos Corbulonemque Senatum, Magistratus, leges ei imposuisse: adeoque ne jussa exuerent, præsidium ibi munivisse: dein Chaucis majoribus ad deditionem per suos sollicitatis, Gannasco per dolum interempto, exortis ob cædem ejus apud Chaucos turbis, cum exercitu in eorum regionem invasisse, & jussu Claudii esse revocatum: hæc, inquam, an non hujusmodi rursus sunt, ut si pro veris ea habeamus, ista quæ suffridus de Frisiæ statu illorum temporum, de principatu Diocari Segonis, in cujus annum ultimum ab Andreâ Cornelio notatum hæc inciderunt, imprimis de αὐτονομίᾳ gentis, de Chaucis imperio Frisiorum subjectis, de quiete ab armis, cæteraque similia pro veris habere non possimus? Iudicium æqui lectoris esto. Quid porrò de *Verriti* & *Malorigis* historia apud eundem Tacitum dicam? quàm illa Suffridæis adversa, imò contraria è diametro? Hos quippè Tacitus, Nerone imperante, nationem Frisiorum rexisse, auspiciis suis in agros alienos Romanæ ditionis duxisse, non Dibbaldi alicujus aut Richoldi, quos tum genti præfuisse Suffridæa fabula perhibet, non alterius cujusquam nutum respexisse, suo consilio, suadente Dubio Avito, non arbitrio Principis majoris preces suscepisse, Romam ivisse, repulsam tulisse affirmat: Frisiosque tum Ansibariis, populo sanè inglorio, Ansibarios Chaucis inferiores fuisse ostendit: ut de Bojocalo, quem ex Ansibariis ad Frisios nova hæc historicorum natio traducit, nihil hic addam, festinans ad alia. Toto eo bello, quod *Claudius Civilis* Batavus commotis omnibus vicinis cis ultraque Rhenum, commotâ totâ penè Galliâ, difficillimum & periculosissimum Romanis intulit, imperante Vitellio, Vespasiano ejus æmulo cum exercitu in Italiam contendente, cùm post Batavos primi Caninefates & Frisii in armis essent, & cum Batavis

De actis Corbulonis in Frisia.

De Verrito & Malorige legatis.

De bello Claudij civilis.

præſidia Romana, naveſque invaderent, quid cauſæ eſt, cur ut *Brunonem* Caninefatum ducem celebravit idem Tacitus, ita Dibbaldum quoque Friſium, aut Richoldum præfectum hujus, quos nova hæc hiſtoria ad id tempus jactat, obruerit ſilentio? cur adeò nullum vel indicium de iis poſuerit in Hiſtoriâ, ut ne ſuſpicio quidem de his ipſis oriri apud prudentem attentumque lectorem queat? Quónam modo, cùm Suffridæi ſcriptores tradant, ab anno Chriſti LXX totum ſexennium pacem coluiſſe Friſios bello cum Danis compoſito, ejuſque colendæ valdè fuiſſe cupidos, ſi vera hæc tradunt, à falſi crimine purgari poterit Cornelius, qui eos hoc ſe bello Batavico difficillimo quod in annum incidit LXXII, & LXXIII, miſcuiſſe commemorat? Quomodò, ſi fœdus hujuſmodi cujuſmodi Suffridus ait, Friſiis cum Romanis fuit, hoc iis, quod memorat Cornelius, facere licuit? quâ denique factum ratione, ut vincentibus ubique Romanis, bello confecto, victis gravior conditio non ſit irrogata?

De Clodio Albino.

Quid de domitis à *Clodio Albino* iiſdem Friſiis dicam, quod Capitolinus ſcriptum reliquit? quod δὶς διὰ πασῶν rurſus ab iis, quæ de Adelboldi & Titi Boiocali principatu in gente eâdem, qui cum Albino floruêre, Scarlenſis & ex eo Andreas Cornelius exponunt, diſſidet; ut neceſſe ſit aut illum, aut hos cum veritate pugnare.

De colonis Friſiorum.

Quid de coloniarum deductionibus quod commentatus eſt Suffridus, imprimis de Scoticâ, Heſſiacâ, Abyſſinâ, Vbiâ, cui ſi hîc adhibuerimus fidem, non ſolùm fidiſſimos rerum autores damnabimus falſi, ſed in abſurdiſſimas abſurditates noſmet immergemus?

De Staverâ.

Quid denique de STAVERA Friſiæ metropoli, Principum, Ducum, Regum ſede? cujus antiquitas, amplitudo, ſplendor, opes incredibiles ita nobis ab hac Scriptorum claſſe, quorum patronus Suffridus eſt, ſunt deſcripta, ut ni falſa illa ſint (loquor de his quæ Carolinis temporibus ſunt antiquiora) nulla nobis ratio ſit, quâ Cæſarem, Melam, Strabonem, Plinium, Tacitum, Ptolemæum, Dionem, reliquos omnes, qui harum regionum deſcriptionem hiſtoriámve condidêre, autores veteres aut à fide malâ, aut à flagitioſâ atque inexcuſabili ignorantiâ poſſumus abſolvere. Perinde quippè fecerint, ac ſi quis Italiam Italicaque ſcribere profeſſus poſt efflorеſcentem Venetæ urbis fortunam tàm illuſtrem, tamen hujus ejuſdem in toto opere mentionem faciat nullam. Argumentum vel ſolum ſufficiens ac idoneum, ex quo colligere vir prudens & ſolers poſſit, quid de toto hoc dramate Hiſtoriæ Suffridææ ſit ſtatuendum. Arx enim & ſedes præcipua Reipub. & fortunæ Friſiorum, & rerum ab his geſtarum ſi expoſita fabuloſè eſt, cætera dramatis fabulis libera quomodo cenſeantur? Itaque plurima alia in ſerie rerum, quæ ſunt ab Alvinis, Vlieterpiis, Scarlenſibus, Cappidis, Sulconibus expoſitæ, & ab Andreâ Cornelio in unum contractæ volumen, à me verò ſuccinctè in Hiſtoriâ meâ libro tertio notatæ, ridicula pleraq; & inepta brevitatis ergò hic omitto.

Fabuloſa de Brabãtiâ.

Hoc verò percunctari libet, quo colore ſe efficere poſſe exiſtiment, qui dramatis hujus defenſionem ſuſcipiunt, ut credamus cum hiſtoricâ fide non pugnare, quæ de Brabantiâ in hac rerum ſerie ſunt commemorata? imprimis Diocarum Segonem nondum principem aliquot annis ante natum in terris Chriſtum dediſſe ſe ſtipendiis Caroli Brabantiæ Ducis, ſtipendiáque ejus XVI totos annos feciſſe, & magnas res terrâ marique geſſiſſe: mox Aſconem Friſiæ principem, recens nunc nato Chriſto, eidem Carolo Duci bellum intuliſſe: deinde Titum Boiocalum Friſiæ principis fratrem ex concubinâ ortum, Antonino Philoſopho Imp. ſocietate ſtudiorum conjunctiſſimum, Româ in Brabantiam veniſſe, ad Ducem Goddardum, rurſuſque è Friſiâ ad eundem reverſum arma pro illâ in Romanos geſſiſſe, ob rem fortiter geſtam equeſtri dignitate à Brabanto eſſe ornatum: poſt auxilio à fratre miſſum M. Antonino Philoſopho bellum cum Vandalis gerenti, tantaque lætitia atque exultatione in adventu ſuo exceptum à Romano exercitu, ipſoque Imperatore, ut ex clamore & fremitu eo territus

Vanda-

Vandalus sine pugnâ in fugam ierit, atque ita velut confecto bello, frustrà, ut cum ipso maneret, ab Antonino rogatum cum insigni commendatione ad fratrem remeasse, & istic quoque Vandalos cum Gothis in Frisiam irrumpentes ad internecionem cecidisse, fratrique vivo & volenti in principatu esse submissum: Post hunc Odilbaldum ab Vbbone patre, Boiocali successore, ad Carolum VVericum Brabantiæ Ducem disciplinæ causâ ablegatum, exacto apud eum quadriennio, nescio patre, ad Valerianum Romanis imperantem profectum, induratumque bellis continuis tandem sub Diocletiano periisse in Ægypto: Denique ENGISTVM etiam & HORSVM Frisios; Vdolfo Principe natos, post alia militiæ experimenta ad Valentinianum Imp. militatum concessisse, expletoque sexennij stipendio, priusquam domum redirent, cum Taxandro Duce Brabantiæ totum triennium, ad annum scilicet post Christum natum CCCLXXX mansisse: Hæc, inquam, quo poterunt colore pingere, tàm vana ac putida, ut in fabulis puerilibus, ne verisimiliter quidẽ confictis, ea non habeamus? Quî enim quæso Brabantiæ Dux, imperante Augusto, ad quem iverit Segon, cùm nec nomen illud regionis, nec hujusmodi ejus status nom solùm tùm, sed multis quoque pòst sæculis non fuerint in rerum naturâ? Nam ne manus quidem sua cuiquam potest esse notior, quàm hoc omnibus eruditis est, Romanos Belgicæ totius tùm dominos fuisse, eam per præsides suos, aut præfectos, procuratoresve administrasse, hæreditarias potestates hujusmodi aut imperia, cujusmodi autor dramatis hujus somniavit, in provinciis suis aut subjectis regionibus non tulisse, feuda & feudorum jus, Ducum, Comitum, Baronum titulos, velut potestatum dignitatumque gradus, multis sæculis post Augustum Cæsarem adhuc planè ignorasse: omnia hæc ab influxu barbararum nationum in Romanas provincias demùm nata & maximè Frãcorum Saxonumque imperio ampliata firmataque: Brabantiæ nomen ne Carolinis quidem temporibus auditum quidem, Duces ejus penè nuper ortos. Quapropter non ista solùm fabula est, ut insulsa nimis, ita & nimis manifesta, quæ de Segone est apud hoc genus scriptorum, sed & cæteræ de Brabantiâ, quæque cum his cohærent, meræ sunt nugæ, mera vanorum hominum somnia aut figmẽta. Et cujusmodi hæc esse deprehenduntur, tale totum fabulæ drama judicator. Placétne plura cognoscere? De tribus paribus fratrum, quos ENGISTOS & HORSOS indigitarint parentes, quod in eodem dramate est, cui, qui helleboro non habeat opus, fiet fides? quorum primum par Vetgisto Saxone natum, in glorium & nondum matura ætate perierit: alterum ex Suana Vetgisti filiâ, & Vdolfo Harone Frisiorum Duce editum, & in avi materni domum traductum, in Iutiam primùm, deinde in Britanniam cum populorum manu navigarit, magnisque rebus gestis & regni initiis jactis, in eâdem demùm insulâ, incolumi majoris prole, occubuerit, id ipsum quod à Beda celebratum: tertium denique horũ sororis, & primi Frisiæ regis filio Odilbaldo rege genitum, auxilio fratris Richoldi II. regis classe paratâ in Britanniam quoq; contenderit, verùm in primo cum Britonibus conflictu oppetierit mortem. Quis nisi sciens vidensque errare volens, credat fabellis, quæ præter ea, quæ tradita quondam à Bedâ sunt, & scriptoribus ejus generis aliis fide dignis, imò iis contrariæ de Engisto & Horso principibus illis Britannicæ coloniæ, in his commentariis paradoxis sunt recitatæ? quibus id accidit, quod solet commentis hujusmodi accidere, ut non solùm narratis Historicorum fidelium manifestæ vanitatis arguantur, sed secum quoque pugnantes semet confundant. Mitto de natalibus Engisti, quos è Saxonibus petit fidissimus autor, & sæculo illi proximus, eademque in gente natus, venerabilis Beda, & huic consentiens doctorum scriptorum natio: Scarlensis autem, quem dicere non possis, quis fuerit, nunquam quidem auditus, nedum visus lectúsve hactenus, & ex eo Andreas Cornelius homo obscurus, literarum meliorum rudis, nuper natus, ac ipse noster

De Engisto & Horso.

ſter Suffridus, aſſcribunt Friſiis. Mitto de ſexenni militia ſub Valentiniano Augusto, & honore ſingulari, deque vitâ apud Taxandrum Brabantiæ Ducem, hominē nunquam in hoc orbe natum, per triennium actâ, de colloquio cum Britonum rege prolixo eque ac inepto, de ſede in inſulâ petitâ, quanta corio bubulo cingi poſſet & Lancaſtriâ urbe, exemplo Carthaginis in Africâ, in eâ ſede extructâ, de capto denique, & Glocestri Principis Endollæ juſſu, à carnifice in corona populi capite mulctato ipſo Engiſto, poſtremò de Vdolfi patris potentiâ & gloriâ, ejuſque ſucceſſore apud Friſios, Richoldo Offone primo Friſiorum rege, quæ ex Scarlenſi eodem, ſimilibuſque larvis, inanibus ac fictis commentis, idem Andreas Cornelius chartis nuper elevit.

De expeditione in Britanniā.

De expeditione in Britanniam à fratribus his ſuſcepta moneo, quæroque Furmerium, quid afferre queat, quo minùs ſecum pugnare, ac ſeſe conficere harum nugarum autores non videantur? Nam Scarlenſem ſecutus Andreas Cornelius narrat, cùm levandæ multitudinis causâ, coloni in Friſiâ ſorte ducti & ſedes novas quærere juſſi eſſent, Engiſtum Horſumque principis filios claſſe paratâ rectâ in Britanniam iviſſe, ſedéſque ibidem cepiſſe. Suffridus autem, cui id minùs placebat, aut ingenio ſuo, aut Vdolfis, Iglonibus, Hollijs, nunquam natis in hoc mundo ſcriptoribus, nunquam à ſe viſis vel lectis, fiſus, in Angliam Iutiæ, mari Baltico adſitam, cum ſociis primùm enavigaſſe ſcribit, ibique ſedibus poſitis, ſocietate cum incolis, cognatis ſuis Anglis Saxonicæ originis, aliiſque ejus oræ Saxonibus per totos LXII annos piraticam factitaſſe, Armoriciſque & Britannis maximè fuiſſe infeſtos: tandem oblatâ occaſione, expectata diu in Britanniâ ſedes ſibi conſtituiſſe, & ea geſſiſſe, unde initia & regni & nominis Anglici in eâdem inſulâ ſint profecta.

De Beroaldo rege & Aldegillo.

At verò in Beroaldo rege à Clotario Franco victo cæſoque quanta Suffrido cum univerſa claſſe Hiſtoricorū bonorum, qui Saxonicas Francicaſque res compoſuêre, diſſenſio in quâ ſi ſequi Suffridum libet, neceſſum fuerit, omnibus cæteris in re omnium maximâ, & in Hiſtoriis iſtorum temporum & iſtarum gentium eminente, nos fidem abrogare. Quod faciat ſanè, cui talis animus eſt: ego ob Suffridum & ridiculas rationes ejus, ac Chimæris & Briareis ſimilium teſtimonia commentitia, tantam contumeliam viris benè de vetuſtate & Hiſtoriâ meritis irrogare non audeo: nec audebunt, aut volent, credo alii, quibus ſanum cerebrum eſt, & veritatis amor. Sin cum his, quorum ſuſpecta fides non fuit hactenus, ſentire volumus, & hanc ipſis contumeliam demere, cogimur vel inviti non ſolùm partem hanc ſed totum ſyſtema narrationum Suffridæarum hactenus inauditarum in fabulis habere. Cohærent enim inter ſe membra ejus, & ſe ſuſtinent, mutuò, atque ita congenita contextu perpetuo ſunt, ut ſi unum hoc, & quidem tam illuſtre ac nobile labet, omnia ſimul cum eo rueré neceſſe ſit. Prætereo hîc, quod antè notavi, ſi novam hanc Hiſtoriam recipimus, credere nos oportere, Beroaldum Friſiæ regem in acie cæſum anno LXIIII, Aldegillum filium ejus ampliùs quā LXXX, ſceptrum tenuiſſe, & illum quidem annos XCII, hunc XCVI, vixiſſe. Quod Radbodum quoque Aldegillo natum regnaſſe LI, vitâ compleſſe LXXI. Quod quomodo veriſimile in continuâ ſerie, in avo ſcilicet, patre, & filio? quod rariſſimum etiam in uno. Aliud longè majus dico, ſic ſcilicet tempora confudiſſe, qui drama hoc compoſuerunt, ut rudes rerum fuiſſe, & ſomnia ſua pro hiſtoriis venditaſſe, vel manu prehendi poſſit. Conſenſus annalium tradit, Clotarium II. anno DLXXXVII, patri in regno ſubmiſſum menſes natum quatuor, Beroaldum in acie ſtraviſſe anno Chriſti DCXXX, anno regni XLIII, obiiſſe anno ſequenti. At hi novæ hiſtoriæ noſtratis autores (ſi placet Diis) Beroaldum ſcribunt anno Chriſti DXXXIIII regnum apud Friſios iniiſſe, annoque Chriſti DXCIII, regni ipſius LIX: anno XCII, eam pugnam pugnaſſe: & cæſum eſſe, & tamen hoſti velut effœto & ad arma inepto objectaſſe ſenium. Quod ut abſurdum, ita aberratio in tempore nimis enormis, annorum, ſcilicet,

ſcilicet XXXVII. Sic iidem autores Radbodum aiunt Aldegillo patri mortuo
ſucceſſiſſe anno Chriſti DCLXXII, atque ita annos regni Aldegilli in Beroal-
di patris locum anno Chriſti CXCIII ſurrogati, conficiunt LXXXII. At ſi fides
Bedæ habenda, Aldegillus anno Chriſti DCLXXVIII, cum Wilfridus ad ſyno-
dum Conſtantinopolitanam tendens in Friſiam venit, adhuc ſuperſtes fuit, eo-
que modo anni regni ejus fient ad minimum LXXXVII, vitæ verò CIII. Tæ-
det me recitationis σφαλμάτων pudendorum hujus generis, quibus plenæ ſunt
penè omnes paginæ. Nec libet recenſere ineptias in urbium & arcium origini-
bus memorandis, hic illic pluſquam ineptas, commentis cæteris aſperſis, unà
cum denominationibus riſum magis quàm reprehenſionem merentibus, cu-
juſmodi ſunt Medenblicum à *Medeæ* ſplendore, Harlemum à *domino Lemo*,
Bolſverdiam à *Bolſvinâ* Radbodi filiâ nuncupatas. Retexere quoque fabulam
integram domûs Radbodi I, rebus & temporibus confuſam, & cum iis, quæ
in Francorum annalibus vetuſtis ſunt, paſſim pugnantem, denique ita concin-
natam, ut vel pueri vanitatem ac ineptias poſſint animadvertere, me piget,
ne præter rem cum moleſtiâ lectorum, & diſpendio temporis fiam prolixior.
Alio fortaſſe loco ac tempore id à me fiet, ſi requiri id ſenſero. Idem de ſequē-
tibus quibuſdam in aucupium inanis gratiæ à Gnathonibus menſarum aliena-
rum aſſeclis nimis putidé confictis dictū volo. Vnum modò eſt, quod, quin pri-
oribus adhuc addam, cōmittere non poſſum. Id eſt de privilegio, quod dicitur,
aut diplomate CAROLI MAGNI, de quo nominatim mihi litē movit Suffridus. Diploma Caroli Magni *de libertate & privilegijs Friſiorum.*
Scripſeram quippè ego in Hiſtoriâ, ob egregia merita, & fortia facta, Car. Ma.
gnum privilegiis inſignibus atq; immunitate viciſſim ornaſſe gentē noſtram, ac
liberā eſſe juſſiſſe, confectaſq; hac de re & ſignatas tabulas eſſe: ſed has tēporis &
bellorum ſecutorū injuriâ interiiſſe: Earum verò loco ab ineptis & rerū imperi-
tis hominibus conſarcinatas ſubſtitutaſque eſſe alias, quæ vulgò nunc circūfe-
rantur, ac riſum legentibus præbeant. Atque hoc ut ſcriberē magnis rationibus
motus fueram. Quod cùm legiſſet Suffridus, quia dramati ipſius non congru-
ebat, perindignè id ferens, commoto ſtomacho, velut in hoſtem patriæ in me
acerbè invectus eſt. Et quoniam, quid ſibi obſtaret in tuendo propoſito, id eſt,
in defendendo diplomatis Carolini exemplo, quod circumfertur vulgò, quod-
que ipſe genuinum & incorruptum eſſe ait, & quid moveret me, ut ita ſentirem
ac ſcriberem animadvertit, auſus dicere eſt, Carolum Magnum iam tum vo-
luiſſe imperium penes Germanos eſſe, ac eum in finem VII-viros Electores
conſtituiſſe iis omninò nominibus patriis ac dignitatibus, quibus in hac Friſio-
rum Bullâ, ut ipſe loquitur, allegantur. Sed addit, filios ejus & nepotes invidiâ
motos in Germanos imperium ſibi retinuiſſe uſque ad tempora Henricorum:
His verò paulatim debilitatis, Germanos corroboratos imperium ſecundum
diſpoſitionem Caroli ſibi vendicaſſe, & demùm ſub Carolo IIII. in formam à
Carolo Magno primitùs conceptam reduxiſſe: Atqua hæc ita eſſe facta, in
MAGNO ſuo FORTEMANNO (hic titulus libri eſt) ac luce meridianâ clariùs
ſe demonſtraſſe. Sic ei loqui mos eſt, cùm fabulas recenſuit ſimpliciter, ac mul-
tis verbis circumſtantias æquè fictas expreſſit, teſteſque interdum Sulcones,
Cappidos, Siverdos, Scarlenſes, Alvinos advocavit. Quomodo & de Friſone &
poſteris ejus diſſeruit, ac ſimiliter immobilibus atq; irrefragibilibus argumētis
omnia ſe probaſſe contra diſſentientes jactavit identidem, & triumphum ceci-
nit. Denique diploma hoc Romæ non Aquiſgrani datum eſſe, quod ſecùs vi-
deri mihi dixeram ob eam maximè cauſam, quod poſtremis vitæ annis, quibus
diploma ſcriptum eſſe creditur, Italiam Carolus non viderit, contendit auda-
cter. In Originum libro addit etiam, velut occupaturus, quod poterat objici,
eum, qui WIDEKINDVS, *Saxoniæ Dux dicitur vulgò,* LUDGERUM, *quod no-
men in diplomate eſt, ante baptiſmum eſſe dictum: in baptiſmo autem Widekindi, velut
abluti mundatiq; nomen accepiſſe.* Sic ille. Quæ ego hujuſmodi eſſe dico, ut ſi
vanitatis

Examen diplomatis Carolini.

vanitatis alia argumenta haud extent, hæc sola rursum aut inscitiam hominis, aut ἀκρισίαν, aut in tuendis fabulis manifestis pertinaciam & impudentiã, aut in despiciendis aliis fastum satis demonstrare posse, & suspectum reddere totum systema existimem. Nam quòd me hostem patriæ, aut hostium juratorum socium propterea censendum putat, contumelijsque ejusdem patriæ delectari ait, id quod non uno factitat loco, quòd insulsis fabulis in laudem gentis nostræ ab hominibus ineptis ineptè confictis non assentiar, aut etiam, ubi res poscit, contradicam, id quale sit, expendendum bonis & cordatis permitto. Crimen sanè cum optimis quibusque mihi commune. Sic enim censent, qui lævo judicio non sunt, fabulis hujusmodi non crescere posse gloriam veram gentis, sed minui potiùs & turpari. Nam qui veræ laudis egeni sunt, hos ad inania figmenta se recipere, arbitrantur. Ita fit, ut qui hoc factitant, & se & eos, quos ornare volunt, prudentibus deridendos prostituant, & dum falsis tuendis inhærent, aut falsa pro veris obtrudunt, vera etiam cum falsis suspecta reddant. Sed hoc misso, rem ipsam videamus. In quâ non lubet jam dicere, novum esse, & hactenus non auditum, Widekindum ante baptismum Ludgeri nomen habuisse, istud nomen in baptismo tulisse, magisque in eâ sententia multos esse & fuisse, Witekindum à Ludgero episcopo viro sancto baptisatum, ejus nomine appellari se imposterũ voluisse: idq; rationibus & scriptis de vitâ Ludgeri esse consentaneũ: Illud verò dico, quæ in diplomatis forma legũtur velut fundamẽta indulti, non solùm nusquã legi alibi, sed etiam cum historicâ fide, & maximè cum narratis scriptorum istius temporis & cum annalibus Francicis, ac illustribus documentis aliis pugnare. Qualia hæc sunt: *Ludgerum Saxoniæ Ducem, Ducatum suum, quem jure feudali ab Imperio teneret, recognoscere non curasse, nec tributum ab Augusto Saxonibus statutum, & ab antecessoribus ejusdem Ludgeri quotannis Caroli antecessoribus eousque solvi solitum non voluisse Carolo solvere, quinimò contumacem se omnibus modis & imperio & Carolo tulisse, inq; præjudicium grave Imperij Regem se dici & haberi jussisse: itaque Carolum tandem cùm diutiùs ferendam injuriam & hominis superbiam non putaret, Frisias Orientales pariter & Occidentales, de quorum virtute & mirâ audaciâ ex quorundam relatu accepisset, & quos bellis Ludgerus dominandi cupidus vexasset, de auxilio in communem hostem sollicitasse, Frisiosq; alacres, & promptos, vitam quoque suam se pro honore Caroli ac Imperij tuendo impendere paratos esse, educto exercitu suo in Saxoniam invasisse, initâq; cum Duce Ludgero pugnâ & victoriâ illustri partâ, eum vivum cepisse, captumq; & funibus cum procerum Saxonicorum turbâ vinctum Carolo tradidisse. Adhæc cùm advenæ Romani mandatis Caroli non parerent, Imperiiq; jure quædam in fraudem ejusdem vendicarent sibi, & Carolus fideles Imperii subsidia in eos posceret, acque hoc Frisii fortè inaudissent, hos sponte suâ non vocatos aut rogatos, exercitu suæ gentis repentè confecto, accinxisse se, & Romam profectos, haud procul urbe ab reliquo Francorum exercitu se separantes, in Romanos erumpentes magnâ vi impetum dedisse, multisq; utrimque cæsis, victoriam reportasse, & per captos è nobilitate Romanâ urbem in potestatem Caroli redegisse: Ea propter Carolum vicissim, ut gratiam benemeritæ genti referret, ex consilio & consensu Principum Imperij tributum ab Augusto Cæsare Frisiis constitutum, & ad id usque tempus ab iis quotannis Imperatoribus solutum, auri marcarum XX, iisdem remisisse in perpetuum, similiterq; ab omnibus omninò tributis aut exactionibus aliis eos immunes esse jussisse, & posteros eorum. Tùm, post cætera de libertate gentis & optimo ejus jure, de magistratibus annuis suffragio populi legendis, de gubernatore summo, cum* POTESTATIS *nomine, eodem creato modo, deque honoribus diversis, de pœnis violantium sanctionem hanc, petente Carolo à Gregorio Papâ diploma hoc, quò sanctiùs servaretur, edicto sacro roboratum, ab ipso Carolo Bullâ aureâ ritè esse munitum: testes rei gestæ adfuisse Wenceslaum Bohemiæ regem, Bernardum Bavariæ, Luppoldum Moraviæ vel Meraviæ, Henricum Austriæ, Ottonem Sueviæ Duces, Conradum Marchionem Misniæ, Herboldum Landtgravium Thuringiæ, aliosq; viros probos & honestos: actum signatumq; in Late-*

in Laterano, anno Dominicæ incarnationis CCCCC LIX, *indictione* X. In quibus quid mirere priùs, quidve rideas, meritò dubites: & impudentiámne effrontem autorum ac defensorum magis suspicias, an inscitiam, ignores, adeò omnia narrata à capite ad calcem & insulsa sunt, & falsitatis manifestæ. Etenim de XX marcarum auri tributo Frisiis olim à Cæsare Augusto constituto, & ab iis quotannis ad Carolum usque Romanis Imperatoribus soluto quod dicitur, quàm vanum sit, in Olennii historia ostendi. Cui par est, quod de Saxonico tributo expressum est in formæ initio. Nam Saxonia Augusti tempore adhuc nulla, nec proximis sæculis: deinde labente Imperio cùm Romani ne Galliam quidem retinere possent, cùm Italiæ quoque partem cogerentur dimittere, quid retinuerint in intimâ Germaniâ? quid indè ceperint tributi? cùm Gotti, Vandali, Alani, Burgundiones, Suevi, Franci, Longobardi, Heneti certatim Romanas provincias invaderent, raperent, occuparent, omnia ferrent, agerent, pessundarent pro libitu, Saxonásne credas tam observantes Cæsarum fuisse, ut sponte sua quotannis Byzantium ierint aut Ravennam, & censum solverint? Præterea, si proximis antè Carolum sæculis tributarii fuêre Saxones, an non Historia nos docet, non Græcis, sed Francis, à quibus victi sæpè sunt, fuisse tributarios? atque ita non antecessoribus Caroli in imperio Romano, sed in regno Francico, id quod debuerunt, pependisse? Quod idem de Frisiis verum. Et quis non rideat, quòd porrò in indulti hujus verbis est, *Ludgerum aut VVidekindum Saxoniæ Ducē Ducatum suum ut feudum, ab Imperio tenuiße*? Byzantinine Imperatoris aut Irenes Imperatricis vasallus fuit Widekindus? nam antè Carolum anno post natū Christum DCCC nullus per aliquot sæcula in Occidente fuerat Imperator. Facesse nugas. Et solúsne Widekindus Saxoniæ, cùm vixit, fuit dominus? nónne gens libera duces rebus gerendis plures simul solet edere? ijsque non hæreditariam, sed legibus aut populi voluntate finitam potestatem tribuere? quod est huic ὑποθέσει contrarium. Omitto, nusquam legi, quod dicitur hîc, Widekindum regem se dici voluisse, omnes verò de eo tradere autores, ducem belli Saxonibus contra hostes fuisse. Omitto multos antè imperium Carolo collatum annos hostem Caroli VVidekindum se tulisse, bellum in eum gessisse, imò victum, fractumque Christiana sacra recepisse cum fratre, & domo suâ, nec ab eo tempore movisse quicquam, sed in obsequio Caroli sine vitio mansisse. Quæ si vera sunt, ut sanè sunt verissima, ab iis qui eo tempore vixêre, & cum Carolo frequentes fuêre, literis consignata, ea quæ de violatâ ab illo Imperij reverentiâ, de recusato Augustali tributo, de vocatis ad arma hujus reprimēdæ causâ superbiæ & vindicandæ Augustalis injuriæ, omnibus Imperii fidelibus ab Imperatore Carolo, quæ in supposititio hoc diplomate sunt, vera esse non possunt. De VVidekindo autem capto à Frisiis, & funibus vincto cum primoribus aliis, atque ad Imperatorem ducto quàm est turpe & inexcusabile, & nimis manifestum σφάλμα? ut mirum sit, ejus non pudere causæ hujus quantumvis perfrictæ frontis patronos. Nam consensus scriptorum testatur, non vnâ expeditione confectum Carolo hoc bellum Saxonicum, ut præ sese verba diplomatis hujus ferunt, sed per multos gestum annos, hostem sæpè victum fractumque, sæpè ad arma reversum, multa prælia summâ vi commissa, oppida, arces captas à Carolo, Saxoniam totam pervastatam: tandem VVidekindum omni spe melioris fortunæ dejectum, consumptis suis & sociorum viribus, cùm trans Albim cum fratre Albigione se recepisset, sollicitatum à Carolo per legatos ad Albim tum aut proxima Albi loca cum copiis progresso, promissisque & acceptis ab eodem fidei obsidibus, ductore Amalvvino è Caroli proceribus viro honorato, qui obsides adduxerat, ad Carolum in Galliam jam regressum, liberum solutumque cum fratre esse profectum, ad eumque in pago Altiniaco venisse, atque ibidem exceptum honorificè, & cum

rege reconciliatum ſtudio regis baptiſmum cum religione Chriſtianâ rece-
piſſe: & hæc omnia facta eſſe anno Chriſti D C C. L X XX V, hoc eſt, XV ante
imperium à Carolo initum, nec pòſt aut ipſum aut fratrem in fide mutaſſe,
imò honore quoque & affinitate Francicâ eſſe auctum. Quæ ſi mentitos eſſe,
autorem annalium Francicorum Carolo coævum, quos penè diarium vitæ
Caroli dicere poſſis, item Reginonem, Aimonum, Sigisbertum, Albertum
Stadenſem, his fabularum patronis libet dicere, & frontem perfricare, ut fi-
dem verborum in diplomate ſuppoſititio tueantur, faciant ſanè more ſuo,
& veritati apertæ, ac lucis diurnæ inſtar oculis irradianti, obſtrepant, id eſt,
impudentiam pertinaciamque ſuam in theatrum producant. Quam verò
hinc exiſtimationem apud bonos & literatos relaturi ſunt, eam ego illis non
invidebo. Nec verò ſaniùs quicquam aut veriùs in iis, quæ de expeditione
Italicâ, & Româ captâ in inſulſiſſima hac pagina ſunt ſcripta. Nec enim
quicquam notius certiúſve eſt his, qui Hiſtorias legunt, quàm Carolum poſt
initum anno Chriſti D C C C. imperium, non ſolùm non in urbem Romam,
ſed ne quidem in Italiam redijſſe, nec à Romanis redeundi cauſam habuiſſe,
ſua quiete contentis. Quod ſi negare audent adverſarii, ut ſunt in hoc gene-
re plus ſatis intrepidi, ad omnes, qui de rebus Caroli ſcripſerunt, Gallos,
Germanos, Italos autores provoco, profiteorque, ſi quid ex his ſecùs demon-
ſtrari queat, non manus ſolùm hic daturum me, ſed totâ quoque causâ ceſ-
ſurum, & culpam agniturum. Sin nec illud audent, nec hoc facere poſſunt,
quid reliquum ipſis eſt, niſi ut agnoſcant errorem & vanitatem ſuam, aut
omni ſe pudore carere fateantur. Pugnant enim inter ſe, ac ſimul ſtare non
poſſunt, poſt acceptum imperium in Italiam Carolum non rediſſe, nec Ro-
mæ fuiſſe, nec veniendi cauſas à Romanis habuiſſe, & eundem imperium jam
gerentem Romanorum inobedientiâ commotum Romam cum exercitu
contendiſſe, ac virtute Friſiorum voluntariorum urbem cepiſſe, ibique in ur-
be virtutis ergò Friſios privilegiis ornaſſe, tabulaſque ſignatas iiſdem, hujus
rei teſtes, in palatio Laterano dediſſe. Talia verò pariter tueri, improborum
& amentium & conſcientiâ carentium eſt: poſcere autem, ut inſulſi & ficti-
tij ſcripti gratiâ, tot ſcriptoribus bonis & veracibus fidem demamus, im-
pudentium, & ipsâ ineptiâ ineptiorum eſt. Nec eſt quod in has an-
guſtias compulſi, ad tabulam Romæ extantem ſe recipiant, cujus verba à
Furmerio recitata ſunt, & argumentum à me in Hiſtoriâ expreſſum: con-
fugium multò infirmius, quàm ut ſuſtinendis tot rationibus contrariis, tam
illuſtri conſenſui autorum omnium poſſit eſſe. Quod, cùm ad Furmerium
erit ventum, fiet manifeſtum. Quid, quòd in formulâ Carolus dicit *à Gre-
gorio Pontifice ſe impetraſſe robur indulto per ſacrum interdictum in omnes contra de-
linquentes*: cùm indubitatum ſit, nullum Gregorium cum Carolo Impera-
tore, imò cum eodem quoque Rege, Pontificem vixiſſe? Quippè tertius ejus
nominis anno Chriſti D CC XL I mortuus eſt, anteceſſor Zachariæ, qui Pi-
pinum Caroli patrem ad regnum evexit; Quartus verò Gregorius anno de-
mum D X X V I I ſedere cœpit: Et Carolus patri Pipino in regno ſucceſſit
anno D C C L X V I I I, Imperator ſalutatus eſt D C C C, aut initio ſequentis,
obijt D C C C XIV, Leone eodem adhuc ſuperſtite, qui eum Imperatorem ſa-
lutaverat. Poſtremò teſtes adſcripti ſunt diplomati velut in re præſentes,
Principes, qui multis demùm ſæculis poſt Carolum mortuum ſunt nati.
Wenceſlaus enim primus Bohemiæ rex à Friderico Barbaroſſa Imperatore
Regiâ dignitate donatus eſt, cùm eouſque ſub Ducibus Bohemi vixiſſent,
Regem nullum habuiſſent. Nec aliter de Bernardo Bavaro, Lupuldo Mo-
ravo, Henrico Auſtrio; Ottone Suevo Ducibus, cæteriſque res habet. Quæ
res tam nota eſt omnibus, ut demonſtrationem non requirat, diplomatis
autem patronos meritò confundat. Itaque dignum hoc tali patellâ opercu-
lum

lum, ab imperito concinnatore indulto subjunctum, quo responderent ultima primis. Et ne quid desit, tempus tam variè asscriptū in calce est in exemplaribus vetustis, & quæ summam habere autoritatem videntur, in membranis majusculis exarata literis, ut facile vel hinc, quàm nihil veri ac certi in re totâ sit, possis intelligere. Nam exemplaria hujusmodi habui vetustate penè venerandâ, quæ ducentos ferè annos subscripto tempore natalē Caroli anteverterent, quod est nimis exorbitantis ignorantiæ. Quæ cùm ita sint, tamen Suffridus ut antè dixi, audacter scribere est ausus, pro veris se tabulas has habere, & me contumeliæ in patriam reum esse, adeòque cum hostibus ejus conspirasse, qui eas in dubium vocare non sim veritus: & simul sine fronte affirmat, ut fabulam fulciat, Carolum Magnum jam tum constituisse septem Principes Electores, eosque iis nominibus patriis ac dignitatibus fuisse, quibus in hac Bullâ sint designati. Quod tam notoriæ falsitatis rursum est, ut quid pudere eum potuerit, quem hujus non puduerit, nesciam. Reclamat annalium omnium fides, reclamat tenor testamenti Carolini, reclamant actorum publicorum tabulæ multæ, reclamant res gestæ, denique, quem credere id delectat, is volupe sibi esse, à manifestâ certâque veritate dissentire, demonstrat. Quo minùs molestè ferendum mihi, inscitiæ me propterea à Suffrido hoc quoque loco damnari, quòd hanc ejus fabulam de VII-viris ignorem, aut veram esse non credam. Finem facio examinis hujus, & lectores moneo, ut ex parte hac totum ejus syntagma historicum æstiment, hoc est, tantum veri inesse ei putent, quantum verarum narrationum hoc, quod circumfertur, indulti exemplar habere deprehendunt. Quæ cùm scribo, testor rursus, non detrahendi quicquam studio de gloriâ ac honore gentis nostræ, & nostrorum majorum ista me scribere. Absit animus hujusmodi à me & ingratus & impius. Hoc quippè solùm specto & sector, ut falsa à veris secernam, ac ab historiâ nostrate, quantum in me est, submoveam. Castam enim historiam esse decet, ceu virginem ingenuam, nativo colore & comâ, id est, veritate contentam, à fuco & fabulis abhorrentem. Quinimò hoc sentio & dico, plus me solidæ laudis hoc modo patriæ adjicere, & honorem ejus augere, quàm istos ipsos, qui ineptis, & sese prodentibus fabulis ornare eam conantur: præsertim cùm tanta nobis copia veræ laudis suppetat, ut falsis & adscititiis opus non habeamus: quod est à me in Historiâ demonstratum. Etenim, qui hoc agunt, quod agere hos meos adversarios nugivendos ostendi: id præpostero studio assequuntur ut cum falsis vera quoque in suspicionem trahant, atque ita tantùm veræ gloriæ ejus, quem laudatum cupiunt, detrahant, quantum adjicere eidem fuerant conati. SUFFRIDUM credo origine Frisium esse: id enim præ se fert. Idem de FURMERIO existimo. Me utroque parente verè Frisio, majoribus Frisiis hominibus honestis, honestâ in re orto natum esse, testari possum, qui mea domi norunt. Itaque patriæ amor non minùs mihi quàm illis insitus. Sed amorem hunc plus valere apud me quàm veritatis studium non sino, nec eò me abripi in fabulas, & fabularum patrocinium cum damno veræ laudis patior. Sed longiùs progredior hîc, quàm statueram. Recipio me, ut delibem reliqua. De Frisiorum coloniis scripsisse se commentarios peculiares profitetur Suffridus, & colonos in Apologiâ pag. 52. enumerat Iutas, Anglos veteres Iutis proximos, Eidorenses, Tekenburgios, Hessos, Helvetios, Vbios, Viltos, Hogelandos, Waterlandos, Francos in Germaniâ, Abyssinos, Frislandos, Scotos, Anglos recentes, extra Germaniam. Qui commentarij si quando exituri in lucem sunt Furmerij studio, apparebit opinor in plerisque, quantum sibi in fingendis narrationibus hujusmodi bonus hic autor permiserit. Nam si cōjecturæ locus est,

Nota.

Hactenus examen diplomatis.

Falsa laudes veras contaminant, & suspectas faciunt.

Coloniæ Frisiorum.

pleræque commemorationes ejuſdem generis erunt, cum iis, quas de Vbiis & Abyſſinis attigimus, obiter à Suffrido notatas: aut qualis ea, quam de Scotis integram vidimus, ſed in pagellis manuſcriptis. Quæ cum nobis eſſet ab amico viro ampliſſimo & clariſſimo communicata jam antè triennium, hîc in urbe tum publicum munus gerente, perlectum illi remiſimus, cum epiſtolio hoc raptim effuſo, quod pòſt, neſcio quo caſu, ad manus noſtras rediit. Cl.V.P.C. SALVTEM. *Legi, & quidem cum voluptate legi fabellam lepidam non illepido ſtilo nec ineleganter expoſitam ab autore, ac mecum riſi ſuaviter. Hoc verò imprimis miratus ſum, tam facilè autorem doctiſſimorum & graviſſimorum ſcriptorum aliorum conjecturas & rationes eruditas reijcere & contemnere: ſuæ autem narrationi novæ atque hactenus inauditæ aſſenſuros eſſe lectores tam fidenter ſibi polliceri. Quâ enim autoritate firmat ea, quæ ſententijs omnium ſolus opponit? Ex archivis, ait, patriis ſe tranſſcripſiße. Quæ verò illa archiva? quibus autoribus confecta? quo ſcripta ſermone? apud quos, quibus locis hactenus condita & ſervata? quis vidit? quis probavit? Nam de commentariis Friſonis & liberorum ac nepotum ejus, quis credet? quis de Hengiſti bibliothecâ & palatio? Quàm multa in his, quæ indè in lucem iam producta ab autore, ridicula planè & abſurda, non tẽporibus, non locis, non hominibus, non cæteris circumſtãtiis congrua? Jneptè etiam in hoc ſchediaſmate citata autoritas Saxonis: inane argumentum ex dicterio Colonienſium, profectò aliunde, & cum populis maritimis, Emdanis, Bremẽſibus, Hamburgenſibus, cõmuni, quibus cum carbonariis illis antiquis certè nihil rei fuit unquã. Bonus ſcriptor fabellis ſe delectans hoc effectũ dat, ut etiam bona & vera cùm ſcribit, fidẽ perdat. Vale.* M.D. C. Quæ ſi malè ſcripta à me putat Furmerius, qui & Cõmentarium hunc cum cæteris in poteſtate ſuâ habet, age, proferat eos in lucem, ut aut confutet me iſta ſcribentẽ, aut aliis quoque ridendi materiam præbeat.

Libri alij Hiſtorici Suffridi ab ipſo iactati.

At enim jactat etiam Suffridus, præter volumina mirifica, quæ in præfatione librorũ de origine gẽtis noſtræ, in quâ omnem œconomiam operis à ſe inſtituti depingit, lectoribus promittit, libros de libertate Friſiorũ, item de Nobilitate, denique de Magno Fortemanno illo, quo duce Romam ait à Friſiis occupatam, ſe daturum. Quod ſanè ego, ad me quod attinet, non prodituros eſſe ocyſſimè, ſed jam nunc prodiiſſe velim; maximè poſtremum. Eſſet enim, quod ex ipsâ citatione ejus & circumſtantiis colligo, ἀκρισίας ejus & vanitatis argumentum novum, prioribus adjectum, forſan quoque ſermonum ſuavium, & riſus materia.

Liber Suffridi de ſcriptoribus Friſiæ.

Oſtentat quoque volumen ſuum de Scriptoribus Friſiæ jam editum, ſæpiuſque ingerit, ac ait, eo oſtendiſſe ſe, expoſito Scriptorum noſtratium indice continuo à Friſone ad hæc tempora, (cujuſmodi hi ſint, antè poſui ob oculos, plerique in hoc orbe nati) non ſe memoratarum rerum veris & ſolidis probationibus deſtitui, ſed Hiſtoriæ rationem per annos ferè mille nongentos ſolidiſſimam ſibi ſuppetere: & addit, quàm gratum id volumen eruditis fuerit, multorum literis & elogiis exhibitis docere ſe poſſe. Ineptum ſenem, & ſua demirantem, ſibique plauſus fingentem! Quid enim opere iſto ineptius ac vanius, ſi ea dempſerit, quæ ad homines doctrinâ & virtute notos pertinent? in quo præter larvas illas veteres, partim notatas à me ſuprà, partim neglectas, cùm hujus ætatis noſtræ Scriptores Friſios recenſet, velut egregios doctrinâ viros & illuſtrandæ patriæ natos, adeò id facit promiſcuè & ſine diſcrimine, ut etiam † *Antonium* quendam *Folcardum*, inſulſiſſimum hominẽ & monacho quovis indoctiorẽ, ob palpum ſibi obtruſum, Scriptorum taliũ numero inſeruerit.

** De eruditione eius ſpecimen luculentum in calce huius opuſculi.*

Qui

Qui quâ valuerit doctrinâ, ex chartis ipsius manu scriptis, quarum exempla hîc in calce sunt, lector potest cognoscere, atque hinc porrò, quo judicio & prudentiâ Suffridus fuerit, æstimare. Quinimò qui verâ laude digni sunt, ac famâ per se illustri, in his ipsis celebrandis adeò operosus est, ut ridiculus fiat, veræque gloriæ eorum, quos laudare vult, gratiam demat, lectorique nauseam creet. In aliis etiam tam prodigus encomiorum est, gratiam viventium venans, ut pueros nobis inducat undenarios & duodenarios, qui de qualibet propositâ thesi seu vivâ voce, seu scripto, cum admiratione magnorum virorum publicè potuerint declamare, & quoslibet autores Græcos, cum judicio evolvere. Et quid cætera ejus persequar? Me *sine scientiâ, sine diligentiâ, sine veritate, hominem imperitum, ignavum, malevolum, perversum esse, nullisq; omninò iudicij*, affirmat: suam industriam, scientiam, judicium miratur: me *inimicum patriæ, obtrectatorem, osorem, misofrisonem* vocat: suum in patriam amorem, & pro eâ labores ac studium prædicat: Me item *gloriam majorum, autoritatem præsentium læsisse graviter, nec in Frisiam solùm, sed in omnem Germaniam contumeliosum & injurium, factiosum, pœnâ & coërcitione dignum*: *sycophantis & scurris parem dicit*: se verò alia omnia: me *probare nihil* ait, etiam cùm maximè, perinde ac si id dicere sufficiat, & demonstratione opus non sit: ipse cùm fabulas suas recitat, & longâ serie connectit, ex fabulis fabulas gignit, has pænu Scriptorum suorum ante nominatorum se promere dicit, firmissimis, solidissimis, invictis, irrefragabilibus argumentis sua probare, ac extra dubium ponere se ait, hoc repetit identidem, & in longas paginas extendit, denique in eo velut planè victor triumphum ducit. Postremò me dispunctis fabulis suis non modò Frisiæ res veteres Cimmeriis tenebris involvere videri vult, sed omnis Germanicæ antiquitatis notitiam tollere penitùs, quoniam rerum Germanicarum scriptores, nisi cognitis his intelligi nequeant: se contra hoc studio suo non solùm de Frisiâ nostrâ, sed de universâ quoque Germaniâ benè mereri, ejusque Historias reddere certiores & meliores magnificè gloriatur. Præterea de *Lera* mecum litigat, sede quondam meâ, & perperam me *Leram* pro *Lira* scripsisse contendit, novique nominis me fabrum facit, ô lepidum senem! De *Groninga* quoque pro *Gruninga* nuncupatâ me accusat, & hujusmodi alia. De *Chaucis* etiam, nescio quid: de Oliverio item Scholastico delato fortè ad me: de Transamasano & Cisamasano nomine. Denique culpat me, quòd exemplo suo vetustissima illa gentis nostræ, quæ cõsultò ut fabulosa aut incerta reliqui, non sim persecutus, & hoc ignaviæ imperitiæque imputat meæ. Postremò appetit, vellit, rodit, mordet omnia: facilè ut appareat, totâ bile commotâ fuisse senem, cùm scriberet ista, ita factum esse, ut pro apologiâ, quam erat professus, tuendæ sententiæ suæ, virulentam, acerbam, maledicam, invectivam in me effuderit. Satis de SVFFRIDO, & plus quoque quàm satis. Nunc FVRMERIO Peroratori respondebo brevissimè. Et primùm quidem ajo, duo eum in me pura & puta mendacia chartis his suis illevisse, & protrusisse in lucem, id est, rem commisisse sene, viro bono, Historici nomen professo indignam: priùs in Epistolâ ad amplissimos Frisiæ Novem-viros Delectos, alterum in Peroratione. In Epistolâ scribit rotundis & expressis verbis, quòd primam Historiæ meæ Decadem Novem-virorum eorumdem Collegio dedicare conatus, repulsam ab Ordinibus sim passus. Hoc verò totum falsum esse, & mendacium impudens, omnes testari possunt; per quos res est gesta, qui vivunt adhuc, & viri sunt cùm graves, tùm honesti & boni, ac tales omninò, quos Furmerius testes recusare audet, & cum ipso habitant Leowardiæ, ad quos provoco. Ipse quidem ego neminem ex Novem-viris aut Ordinibus eo tempore, aut unquam omninò istâ de re conveni, nec coràm, nec per epistolam. Res verò ita acta, ut est in initio responsionis hujus à me expositum. Copiam

Suffridi λοιδορίαι in Vbbonem Emmium, & praeconia de se.

Suffridi λογομαχίαι inanes & putidæ item criminationes vanæ & acerbæ.

Responsio ad latratus Furmerij, *Duo mendacia.*

Primum ψεῦδος Furmerij.

ſcilicet pro Typographo quæſivi, cùm edere prælo ejus primam Decadem vellem, exemplar videndum & cenſendum Collegio Novem-virûm dedi, id, quod petij, impetravi: prima Decas anno M D XCV & initio M D XCVI excuſa eſt à Typographo Ordinum Friſiæ, ſciente & volente Collegio, & biennio pòſt, altera. Quæ certè facta non fuiſſent, ſi ſic aut Novem-viri, aut alii doctrinâ ac autoritate præſtãtes in eâ Friſiæ parte ſenſiſſent de labore hoc meo, quemadmodum Furmerius ſentit, & alios ſenſiſſe vult videri. Ad hæc Epiſtolâ ad generoſum Comitem Dn. Ennonem præfixâ Decadi primæ Furmerium ſatis ſuperque confundit, debuitque eum ab hoc mendacio dicendo retrahere. Nam anno M D X C I I. cùm de Radæo Typographo ne cogitarem quidem, ſcripta eſt, & cui dedicationem eam jam tum deſtinarim, & in toto opere quid habuerim conſilii, oſtendit. Ab hoc verò conſtituto, eo mihi minùs tum recedere fas fuit, quòd antè ſcriptam hanc epiſtolam idem Comes Enno exemplar à me petitum per ampliſſimum virum, affinem meum, Onnonem Tiabbern, Conſulem Embdanum, vidiſſet, habuiſſet, evolviſſet, deniquе ſibi haud ingratam, imò gratiſſimam fore dedicationem, de quâ cogitare me intellexerat, per eundem affinem meum mihi oſtendiſſet. Itaque

Alterum ψεῦδος eiuſdem.

& perrexi in eo, ut debui: & nullam me pecuniæ ſpem aut cupidinem in eo ſecutum, (quod caput ſcriptitationum hæ maſtiges meæ habent, haud obſcurè,) teſtem habeo non ſolùm conſcientiam meam, ſed Comitis quoque hujus ipſius, ad quem provocare non vereor. In Peroratione idem ſcribit, cùm in colloquio familiari amicus ex me fortè quæſiſſet, quid impuliſſet me, ut inſectarer tantoperè Suffridum, qui tam commodè & doctè de Friſiorum origine & antiquitate diſſeruiſſet, præmioque & laude propterea videretur dignus, me obſileſcentem paululum, tandem reſpondiſſe: Nollem ipſum

Hæc verba Furmerij ſunt in Peroratione pag. 120.

ſcripſiſſe: atque ibi conſcientiam appellat meam, ſe non mentiri. At ego quoniam tibi verbis his præire libuit Furmeri, Deum & conſcientiam teſtor, te in eo mentiri apertè: dicoque, ſi quis ſic iſta ad te detulit amicus, eum eſſe calumniatum. Nam ſcio ſatis, nec iſta, nec in eam ſententiam ſimilia me dixiſſe cuiquam, imò ne cogitaſſe quidem. Exiſtimo potiùs cerebri tui id commentum eſſe, aut aliud cùm audieris, in hanc calumniam id à te eſſe verſum. Si negas, excita amicum illum, qui contra me pro te teſtatur. Quid ſperes ab Hiſtorico hoc Lector, qui tantam ſibi falſi licentiam facit, frenumque totum laxat affectibus? † Præterea ſcholam objicit mihi in Epiſtolâ, homo ſcilicet magnificus, ſed ſui ipſe oblitus, oblitus quoque Suffridi, quem memorat ipſe, & quidem ibidem memorat, pueros quondam Leovardiæ, apertâ iſtic ſcholâ, docuiſſe quæſtûs gratiâ, eoſque biennij opera ad claſſem quartam ſcholæ Groninganæ feciſſe idoneos, id eſt, in imis pulveribus ſcholaſticis jacuiſſe. Sannas quoque interjicit, & pro emblemate hiſtoriolam intertexit ipſo ſe dignam, de homine famelico ex eo genere, quibus liber ſub alâ eſſe ſolet pro pallio & ſcuto contra patibulum, quærente tegimentum. Quam quidem ſi in me directam vult, quâ ſcabie animi laboret, facit manifeſtum? ſin minùs, oſtendit, quàm jejunus ſit, qui hujuſmodi digreſſionibus ſupervacaneis, & ad rem nihil pertinentibus, etiam cum ſcribenda epiſtola brevis eſt, pagellas cogatur implere. At in Peroratione illâ nobili vim & certitudinem probationum Suffridi, ſecutus cantilenam ejus, jactat vehementer, vocat argumenta ejus contra me indubitata, ipſo penè Suffrido ineptior: mihi ignaviam, imperitiam, invidentiam rurſus objectat: me in eo totum eſſe, ait, ut veros Friſios, quos noſtrates nuncupat, dejiciam ad ima, meam autem Chaucorum ſobolem Ciſamaſanicam (ſic loquitur ineptulus, diſertum ſe putans) extollam: rurſumque Suffridi laudes ἐγκωμιάζει, & vehit in immenſum, me in imas dejicit tenebras: denique longâ me contentione cum Suffrido committit, ut chartas impleat,

† Furmerius Sannio Rectoratum ſcholæ velut probrum objicit ſui immemor qui inferiores in ſchola partes ipſe ſuſtinuit.

Furmerius Suffridi ſimius.

impleat, ne nihil scripsisse & sine operâ stipendium capere videatur. Atque interim dum fabulatorem à me uno loco Suffridum appellatum queritur, & in eo stomachatur vehementiùs, Satyricum me nuncupat, eaque occasione comparationem prolixam & operosam Satyræ & Historiæ ex aliâ διατριβῇ transscriptam, atque huc translatam nobis inducit, ac me (quod faustum & felix sit) de multis officii partibus in scribendâ historiâ, velut gravis Aristarchus, docet. Ab his ad talia dilabitur minuta pleraque & responsione non digna: in uno pulverem excitat magnum, & strepitat vehementiùs, de inscriptione tabulæ marmoreæ, quæ in urbe Româ est, de quâ facta paulò ante mentio: quam ego ex Raphaële Volaterrano, optimo alioqui Pontificiarum rerum autore citaveram in Historiâ, sed perperam ab eo ad Caroli Calvi tempora, unius fortè apicis errore in nomine Leonis Pontificis abrepto, trahi monuerā, ostenderámque optimis rationibus, judicio meo, ad Caroli Magni tempus pertinere. Ille de tempore mecum consentiens, sed conjecturam meam impugnans, Deus bone! quos strepitus ciet, quantum verborum totis foliis sex, id est, paginis duodecim perdit? quibus omnibus hoc solùm agit, ut Leonem, qui tertius ab universâ natione scriptorum, imprimis à Platinâ, Panuino, Balæo, Sigonio, Leandro, Volaterrano, Sabellico nominatur, quem contra æmulos Carolus Magnus restituit in integrum, non III sed IIII fuisse convincat, fretus maximè, ut ait, Chronico vetusto manuscripto à Martino quodam Polono congesto, sibi à reverendissimo in Christo patre ac principe D. Henrico Dodenio Werdæ Imperialis ad Ruram abbate donato, & chartis quibusdam similibus obscuris aut ignotis. Atque hoc mysterium dum pervestigat, præ se fert, omnia se sursum & deorsum pervolutasse, perinde ac si aut tanti momenti quæstio ea sit, aut ad Frisios quod attinet, ipsus à me, ut istic explicata mens mea est, vel minimum diffideat. Nam ut ad Carolum Magnum & Leonem eum, qui restitutus à Carolo est, ipse marmoris scripturam refert, sic à me quoque eo loco est relata. Sed enim cùm pòst, editâ jam Decade meâ primâ, textum marmoris integrum legissem eadem formâ, quâ nunc ab æmulo hoc meo est vulgatus, quem priùs truncatum apud Volateranum legeram, verbaque omnia expendissem attentiùs, atque inter se contulissem ac simul ad Historiam & statum ejus sæculi, quo marmor hoc creditur positum, diligentiùs respexissem, cœpi, fateor, de marmore ipso hærere: statuique non in re recenti, sed à multis demùm annis obsolescente jam, & oblivionis tenebris obscuratâ rei memoriâ à posteris esse collocatum. Quod cur acciderit mihi, exponam paucis, ut benéne an malè illud acciderit, lector judicare queat: in eundemque hunc finem, verba ipsa marmoris integra hîc asscribam. Ea sic habent,

De tabula marmoreâ quæ Romæ est, inanis contentio.

Hæc verba Furmerij, sunt in peroratione, pag. 133.

† IN NOMINE DOMINI. TEMPORE LEONIS IIII, PAPÆ, IMPERANTE CAROLO MAGNO IMPERATORE, *eo tempore, cum beati Petri Basilica à Saracenis capta fuerat, tunc denique pro totius mundi capite turbato, totus mundus turbatus, omnis Gallia cum Rege Carulo ad tuendum illam venerunt, unde contra inimicos Domini bella Domini decertando quidam mortui sunt, & in cripta iuxta Neronis Palatium sepulti, eodemque tempore à Leone Papa & Rege Carulo ad honorem Michaëlis Archangeli super illos facta est Ecclesia. His ita peractis, Rex Apuliam abiit, eámque beato Petro & Romæ subjugavit. Per idem tempus exercitu Galliâ revertente, tres illorum milites de Frisia, Ilderado de Groninga; & Leomot de Stavera, & Hiaro, & Coldui ancilla Dei de Slinga. Hi beati Magni corpus*

 in loco

in loco, qui dicitur Fundi, invenerunt. Quo invento, in eorum provinciam portare & condire decreverunt. Sed divina gratia cooperante, postquam ad Sutrinas partes ventum est, amplius deferre non prævaluerunt, quia bis & territi, & per somnium moniti Romam revertentes, sanctum corpus secum ut lerunt. Vnde factum est, quòd illorum devotionis causa partem brachii a se segregari ab illis permisit; partes autem ceteræ in cripta præfata remanserunt; super quam, sicut dictum est, Ecclesia jam fuerat facta. Deinde omni anno simul

† Fortè, *opimum.*

*beneficium † optimum dare ibi decreverunt, scilicet trecentas marcas argenti pro * illorum & ubique requiescentium redemptione, & in perpetuum, seu divites, sive pauperes, in eadem supra dicti Archangeli Basilica, & beati Magni Ecclesia iuxta eam ab iisdem constructa hospitalia, quando à suis partibus venirent, agerent. Idcircò nostrorum aliorumque omnibus pateat, si ipsi vel quicumque hoc decretum rumpere tentaverint, sciant se perpetuò damnatos & maledictos, & prædicti Pontificis anathematis vinculis in inferno, nisi resipuerint, cum Diabolo conligatos, in hac autem vita miseros, pauperes, & dispersos, & iterum de libro vitæ cælestis deletos, & de regno Christi dejectos. Confirmatoribus fautoribus hujus decreti econtra sit benedictio Christi, & fruantur utriusque vitæ gaudiis, Amen.*

* Fortè, *pro illorum ibique requiescentium*, vel *pro illorum & ibi requiescentium.*

Nota.

Hactenus marmoris verba. In his primùm formam dictionis, & modum loquendi deprehendi non satis cum eâ formâ modoque, cujus usus temporibus Caroli fuit, congruere. Deinde & anathematis verba sub finem posita, alieniora à modestiâ & sobrietate istius sæculi, sæculum posterius redolere sunt visa. Tum suspectũ, quod Pontificis nomen in publico monumento, quod præsente & sciente Imperatore erectum dicitur, Imperatoris nomini est præpositum: quodque item Carolus simpliciter *Imperator*, non etiam *serenissimus Augustus*, qui tum mos erat, istic nuncupatus: quod sic scriptum, *imperante Carulo Magno Imperatore*: est enim hoc perineptum. At magis etiam suspecta hæc, quod *pro totius mundi capite turbato, turbatus* esse *totus mundus, Galliaq́; omnis cum rege Carolo in Italiam venisse*, & *exercitus Galliam revertisse* dicitur: maximè verò ista, quod *beati Petri Basilica*, (quæ templum Vaticanum est) *eo tempore asseratur à Saracenis esse capta*: quódque commisso cum Saracenis prælio, cæsorumque corporibus in cripta juxta palatium Neronis tumulatis, Ecclesia Michaëlis Archangeli super his à Leone Pontifice, & Carolo Rege perhibeatur structa: denique quòd his omnibus peractis, tum demum *Carolus* feratur *in Apuliam perrexisse, & eam beato Petro & Romæ subiugasse*. Sic quippè habere hæc animadvertit, ut alia vero non congrua, alia sese evertentia, alia à statu ejus sæculi discrepantia, pleraque etiam cum consensu scriptorum bonorũ, quos habemus, manifestè pugnantia videretur. Nam, ut priora & minora omittã, quis inter Historiæ veteris studiosos tam oscitans ac supinus est, ut Carolo post acceptam Imp. Romani dignitatem vix in Galliæ, Germaniæ, Italiæ negotiis, nedum in rebus urbis Romæ, adeóque in ipsâ eâ urbe, ex quâ Imperii nomen gerebat, absolutè, sicut hîc fit, *Regis* nomẽ esse tributum, idque in posteris quoque ejus per proxima usurpatum sæcula, non observarit? Deinde, quis bonorum historicorum tam rudis est aut socors, ut ignoret *Galliæ* nomen eo tempore, in titulis Regum actisque hujusmodi, in usu non fuisse, & quæ Gallia olim, eam tum maximâ sui parte Franciam vulgò esse nuncupatam, & Carolum majoresque ejus *non Gallorum, sed Francorum reges* dictos; Francorum verò regnum ad Transrhenanos haud minùs, quàm ad Cisrhenanos pertinuisse? quique nesciat, regnante demùm

demùm Calvo, cui in sortem ista Franciæ pars, quæ ad occidentem Rheni est, ex divisâ hæreditate obvenerat, *Galliæ* vocabulum sensim in scenam revocatum? Quibus positis consideratisque pressiùs, haud obscurè elucescit, tabulam hanc tam clarè & latè cum usu ejus temporis pugnantem eo tempore non esse exaratam, in qua scriptum, *Galliam omnem cum Carolo Rege in Italiam venisse, exercitumq; ejus confecto bello in Galliam revertisse.* Nam si eo esset tempore scalpta, & hujusmodi res, quales hæc ipsa habet, tum accidissent, haud dubium est, quin pro more tunc usitato sic quoque scriptura tabulæ esset habitura: *Carolo serenissimo Augusto Imperium Romanum tenente, Francorum & Longobardorum Rege, tempore Leonis III Papæ, captâ à Saracenis beati Petri basilicâ, turbatoq; totius mundi capite, totum mundum turbatum fuisse, & omnem Franciam* (quæ Galliæ Germaniæque partes complectebatur) *cum Carolo Imperatore ad defensionem ejus accurrisse, exercitumq; confectâ expeditione in Franciam trans Alpes esse reversum.* Et quis nescit, cùm jam Imperij dignitate auctus esset Carolus, Saxonibus debellatis, Henetis fractis, Bavaris subactis, Hungaris longè lateque repressis, non minus virium è Germaniæ regionibus, quàm ex vetere Galliâ ad expeditionem hujusmodi adfuturum ei fuisse? Iam quàm absurdum, Carolum cum tanto exercitu Romæ sedisse, quoad templi structura super corporibus cæsorum esset absoluta! Hoc enim non obscurè tabulæ textus habet: de quo judicium lectorum bonorum appello. Mitto nunc, quòd annus rei gestæ, ut in actis monumentisque in more tunc fuit, non sit additus: Mitto alia his similia, quæ verborum pleraque sunt, & momenti minoris censeri possunt. Majora, & res ipsas videamus. Ait tabula, *imperante Imperatore Carolo Magno basilicam beati Petri à Saracenis esse captam*: ait eadem, *propter totius mundi caput turbatum, toto turbato mundo, Carolum cum omni Galliâ subsidio venisse*: denique ait, *peractis cæteris*, id est, dejectis Roma vicinaque regione Saracenis, *cæsis ritè tumulatis, Ecclesiâ Michaëlis super tumulo extructâ, Carolum eundem in Apuliam profectum, eam beato Petro & Romæ subjugasse.* Hæc verò ejusmodi sunt, ut si vera sint, socordes, imperitos, vanos, falsi reos, impostores haberi necesse sit omnes, quotquot Caroli res & totius ejus sæculi posterorum memoriæ autores prodiderunt. Rege quippè Carolo nulla in iis Saracenorum Italiæ infestorum mentio. At Imperatore eodem, tradunt insulas quidẽ Italiæ vicinas ab his appetitas identidem, & malè mulctatas, oram quoque ipsam Italiæ vexatam aliquoties, Centumcellas oppidum Romæ vicinum etiam subitâ vi occupatum, direptumque: at Romam Romanáve suburbia esse attentata, ædemque Vaticanam, toto orbe celeberrimam, & ditissimam, captam non docent, adeoque ne minimam quidem ejus suspicandi occasionem lectoribus præbent. Et quid rationis fuerit, scriptores hos minima quæque hujus generis memorasse, rem tam magnam, tam memorabilem quæ turbando totius mundi capiti, totique adeò mundo erat, ut ipsa hæc loquitur tabula, cujus causas tantus monarcha cum omni Galliâ se commoverit, in Italiam accurrerit, prælia inierit, silentio omnes obruere, ac præterire? Nam si negligentia, socordiáve id factum dices; flagitium penè dices, aut potiùs rem impossibilem: Sin consultò; quid hoc aliud fuerit, quàm conventionis improbæ, imò conjurationis in veritatem de illustri & magna re reos facere autores optimos quosque, aut potiùs totam scriptorum bonorum istius sæculi nationem? hoc est, crimen gravissimum mendacii viris egregiis, veritatem rerum tradere professis, impingere? Quod si cui facere lubet, ut tueatur tabulam hanc, faciat sanè, ut lubet, obsequaturque genio suo. Ego id committere, & colaphum nomini virorum talium, benè de posteritate bonisque literis meritorum, infringere nec audeo nec volo: maloque de tabula suspicari id, quod ostendi antè, quàm istuc me præcipitem dare. Quid dicam, quod consensus autorum eorundem constans,

nec uſpiam varians, doceat, nos cùm Imperator Romæ ſalutatus Carolus eſt, non eum Saracenorum repellendorum, ſed reſtituendi Leonis Pontificis gratiâ, cùm nulla Saraceni exercitus ſuſpicio eſſet, in Italiam veniſſe, nec ultra Romam cum copiis eſſe progreſſum, Beneventanos modo per filium Pipinum coërcuiſſe, ipſum per Alpes in Franciam ſtatim rediiſſe, nec ab eo tempore Italiam repetiſſe unquam? Quæ ſi vera eſſe cenſemus ob tantorum teſtium fidem, ea quæ in tabula ſunt, ſi ad Carolum hunc eundem referantur, ut illic ſunt, ſimul pro veris recipere non poſſumus. Nam negant iſta, ajunt hæc idem. Et quis erit omnium tam impudens, qui dicere non erubeſcat, haud conſequi rectè, quia id ſcriptum non ſit, idcircò ne factum quidem: multa enim fieri, quæ ab autoribus non annotentur? Túne Furmeri, pro fronte tuâ? At noſſe te oportet, quæ literis in hoc genere prodita ab autoribus non ſunt, ea aut minora eſſe, aut ignorata ipſis autoribus, aut per inertiam incuriamve neglecta, aut denique præterita conſultò: quorum nulli hîc locus. Præſertim cùm non unus ſit, non duo, non tres, qui hac de re verbum nullum, ſed omnes omninò, quotquot hæc Carolina tractarunt, & Itali, & Germani, & Galli, quorum nonnulli non tantùm coævi fuêre Carolo, ſed familiares, gnari rerum ejus omnium. Et quomodo quæſo fieri potuiſſe dices, ut qui precum votíve cauſa Carolum Romam euntem comitatu modico memorarunt, iidem tantæ rei gratiâ tanto cum exercitu, turbato toto mundo, Romam petentem tam alto obruerint ſilentio? Cæcíne fuêre, aut ſtupidi in re tantâ, & tam illuſtri, qui minima viderunt? aut ſcientes volenteſque omnes prævaricati ſunt, atque in oppreſſionem rei ejuſdem, & veritatis jugulationem conſpirarunt?

———— credat, cui credere mens eſt
Quidlibet, atque omnem ſemel ejurare pudorem.

Ad hæc, cur autores iidem hi, qui hæc tacuêre, tam navi & diligentes fuere in exponendis, quæ generis ejuſdem ſunt, ſecutis paulò pòſt. Qualia ſunt hæc: Ludovico imperante, qui Carolo ſucceſſit, Italiæ oras infeſtiſſimis incurſionibus laceratas à Saracenis, miſerumque in modum afflictas, ſuburbia ipſa Romana ab iiſdem, imperante Lothario, fœdè vaſtata, baſilicas Petri & Pauli ad libitum direptas, Vaticanam argenteis valvis nudatam, cuncta ornamenta ablata; prædones opibus onuſtos, protritis obviis, viâ Appiâ in Campaniam profectos, Italiam omnem metu conſternatam: hinc Saracenos navali prælio ingenti, non procul litoribus Latii, victos ab Italis, ſuburbiaque Romana à Pontifice mœnibus circundata, urbem novam Leoninam à Leone IV dictam, & Corſis colonis impletam. Hæc, inquam, cur recitarunt, qui tacuêre priora? an non, quia hæc verè geſta ſunt, illa non ſunt? Haud dubium. De Apuliâ verò quid reſpondebis Furmeri? quomodo te explicabis? in quas te recipies latebras? in quæ confugies diverticula? Nam in tabulâ illâ Romanâ eſt, Carolum Saracenis fugatis, cæteriſque in urbe confectis, Apuliam petiiſſe, eamque beato Petro, id eſt Pontifici Romano & Romæ ſubjugaſſe. Nunquid ſic? nega ſi potes. At id verum non eſſe, non jam ſilentio ſolùm autorum eorundem docemur conſtanti & unanimi, ſed etiam verbis & aſſeveratione expreſsâ. Nam uti nuſquam memorant, Carolum poſt annum Chriſti DCCCI auctum jam dignitate & titulo Imperii, in Italiam revertiſſe, multò minùs cum exercitu iviſſe in Apuliam, ibique bellum geſſiſſe, eam Pontifici & urbi Romæ ſubegiſſe; ita deſertis verbis tradunt, Apuliam & Calabriam eum non attigiſſe, ſed ut fuerant hactenus à Iuſtiniani temporibus uſque, totoque regno Longobardorum ſtante, in poteſtate Imperatorum Orientis, ſic in poteſtate eorundem eaſdem reliquiſſe, fœduſque cum Imperatoribus hiſdem habuiſſe. Ad hæc ſeries hiſtoriæ continua, & progreſſus perpetuò ſibi conſtans

constans ac cohærens demonstrat, regiones has eodem in statu mansisse, id est, in Byzantiorum obsequio stetisse; nec bello Occidentalium vexatas esse usque ad Ottonem I: ab hoc totius Italiæ in potestate habendæ cupido appetitas armis, & Græcis extortas, redactasque in fidem ipsius, non in Pontificis Romani, urbisve Romæ; sed à Basilio Constantinoque Impp. Byzantinis ope Saracenorum Ottoni II. rursus ereptas, & imperio Orientis denuò conjunctas: denique post annos multos, cùm diu durissimo Græcorum jugo sub Catapanis, Imperatorum præfectis, pressæ, simulque Saracenorum armis vexatæ fuissent, Henrico III Germanis imperante, à Normannis subactas: postremò ab horum Principibus Richardo & Roberto firmandi sui causâ jus earum supremum Romano Pontifici ad annum Christi M. LIX, submissum: eum paulatim longiùs tendentem in jure illo Rogerium Normannum arctiùs sibi devinctum, Regem creasse, & vasallum fecisse suum, tandemque extinctis Normannis, & oppresâ Friderici Barbarossæ sobole, Andegavenses Gallos, velut dominum superiorem in possessionem harum provinciarum induxisse, omnesque ex ordine reges Siciliæ & Neapolis ad hunc usque diem in vasallis aut hominibus ligiis, provincias pro feudis beneficiisve suis habuisse. Quæ si fabulæ non sunt, necesse est fabulosum esse, quod tabula hæc, de quâ quæstio nobis est, de Apuliâ subjugatâ à Carolo Magno, & Pontifici Romæque subjectâ affirmat. Et hæc si hac in parte tam evidenter à veritate recedit, & hallucinatur tam enormiter, si alia quoque ab historiâ & perpetuo autorum bonorum consensu aberrantia continet, si absurda complectitur, quid est necesse, nos eam venerari tantoperè, & in verba ejus atque apices jurare? ejus autoritati velut sacræ legis atque in æs incisæ nosmet adstringere? Denique, cur mihi fas non sit hoc sentire de eâ, quod dixi nimirum, non eodem mox sæculo, quo res gesta est, sed multò pòst, obscuratâ jam rei memoriâ, & corruptè ad posteros perlatâ, eam fuisse pietate posterorum, in remedium totalis oblivionis collocatam. In quo si qui errare me putent, erroremque commonstrare, & argumenta hæc mea firmis rationibus dissolvere queant, lubens id feram, factoque ipso declarabo, quàm procul absim à pertinaciâ. Sed non poterunt, sat scio, cùm indubitata in his, quæ in tabulâ sunt, & in iis, quæ in historiâ, sit contradictio: contradictoria autem pariter vera esse nullo modo possint, Fidem verò historiæ à tot autoribus proditæ, tot rationibus & firmamentis, tanto partium omnium consensu atque harmoniâ nixæ derogare, eamque tam obscuræ & incertæ scripturæ postponere, cujus quæso erit judicii? aut potiùs cujus erit dementiæ? Præsertim cùm historiæ fidem, literarum quoque tabulæ indubitatæ firment. Nam vanissima quidem charta donationis Ludovici Pii Imperatoris, ad ambitionem Pontificum ab assentatoribus & mercenariis eorum conficta, quanquam in dilatando Pontificio imperio ac jure contra veri modum perimpudens, tamen eò impudentiæ progressa non est in accuratâ enumeratione donatorum locorum, ut *Apuliam* quoque ausa sit recensere: quo quod argumentum contra vanitatem hanc potest haberi certius? Quamobrem ne Itali quidem, & Pontificum ministri, scriptores recentiores, Blondus, Sabellicus, Sigonius, aliique veriti sunt ab eâdem vanitate hac ob veritatis evidentiam dissentire, qui Italiæ partem illam in distributione Imperii Byzantinis asscripsêre. Præterea, ne quid dubii usquam resideat, Otto I. Imperator anno Christi D. CCCC. LXVIII, die XV Calend. Febr. ex agro Campano in hæc verba scripsit ad Saxoniæ Principes, ut apud Witichindum est, qui verbotenus epistolam recitat.

Otto divino nutu Imperator Augustus Herimanno & Thiederico ducibus, cæterisq; publicæ rei nostræ præfectis, omnia amabilia. Deo volente, salus omniaque prospera planè succedunt. Cæterùm nuncii

Constan-

Constantinopolitani Regis, dignitate satis insignes, nos adeunt; pacem, ut intelleximus, admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello, Deo volente, nullo modo nos tentare audebunt. Apuliam & Calabriam PROVINCIAS, quas hactenus tenuere, nisi couveniamus, dabunt. *Si verò voluntati nostræ paruerint, ut præsenti æstate conjugem cum æquivoco nostro in Franciam dirigentes per Fraxinetum ad destruendos Saracenos, Deo comite, iter arripiemus, & sic ad vos disponemus, &c.* Sed supervacanea in re planâ & certâ probatio prolixior. Reliqua, quæ hîc mordet Furmerius, inania sunt, & responso non digna. Exemplar integrum tabulæ hujus non inserui Historiæ meæ, quia non habui eo tempore. Volaterranum, quoad sensum, expressi probè & cum fide, ad syllabas ejus me alligare nolui, ususque hîc eâ libertate fui, quam optimi quique scriptores in re hujusmodi usurpant sibi, qui syllabas non annumerant, sensum reddunt. Nomina trium militum *Ilderadi*, *Leomoti*, *Hiari* cum patriis suis non invidiâ omisi, ut falsò ait Furmerius, hîc mihi potissimùm insultans, & in me calumnias

Furmerij calumnia.

jaciens, sed merâ ignoratione. Totam enim partem hanc Volaterranus non habet, quo tum autore sum usus. Vnde ingenium videas hominis hujus, qui quò calumniam haberet aptam in me, quâ conficeret me, contra veritatem scribere non est veritus, apud Volaterranum iisdem penè verbis hæc extare, quibus à se sint in his maledicis chartis exhibita. Lectores, quibus inspicere Volaterranum lubet, id judicanto. In consectariis verissimis, ut ipse ait,

Pag. 137.

quæ ex his de Leone narratis deducit, id est, in inanibus nugis bellum hominem & suavem deliciari, & sibi placere ac plaudere, ut mos pueris est, sino, & si ita vult, plausum quoque cum risu lubens juvo. De clarissimo verò & nobilissimo IANO DOUSA, Domino in NORDWYCK, quod addit ibidem, allatrans magnitudinem ejus, de eo non deerunt qui respondeant. Sunt enim Philodusi multi, homines ingenio & doctrinâ insignes, qui vel tacente Dousâ, & latratus hujusmodi temnente, tacituri non sunt: Aut si ipsus se movere Dousa volet, sentiet bonus vir, quid sit

Impetitus ab eodem IANVS DOVSA V. N. pag. ead. & 139 Philodusi.

Magnanimum in sese temerè irritasse leonem,

sentietque poëtaster poëtæ quid intersit, & carmine Salico suo quam meruerit gloriam. Quas contra me prætereà disputatiunculas movet, quibus aut rodit aliquid, aut suspicionibus indulget, his respondendum non puto, ne temporis jacturam faciam, & chartæ: Verùm quoniam coronidis loco epistolis clarorum virorum ad Suffridum scriptis obturbandum me putavit, & in his *Chytræum* verè πολυΐστορα, & nostri sæculi in literis non ultimum decus, bis ei placuit inducere, non potui facere, quin hujus ejusdem ex multis duas falsitatem ad me diversis annis scriptas hîc quoque in calce subjicerem, ostenderemque me quoque hujusmodi armis pugnare posse, si id decorum esse arbitrarer.

S. D.

De iudiciis amicorum per epistolas

CLarissime & optime vir, amice colende, accepi tandem diu desideratam rerum Frisicarum Historiam tuam, singulari ac exquisito judicio, & prudenti rerum delectu, & illustri orationis disertæ ac perspicuæ copiâ elaboratam, & Chorographiâ totius Frisiæ accuratâ eruditissimè ornatam. Vnâ in re, spem atque expectationem meam fefellit, quod cùm avidissimè eam evolverem, ad tempora nobis propiora festinans, tandem in Friderici II & VVilelmi Imperatoris annis te subsistere, nec ulteriùs progressum esse vidi, cùm recentissimam hujus & superioris seculi historiam, cupidissimè expeterem.

Τήν γαρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

Sed pro munere quod dedisti, reverenter tibi gratiam habeo, & posteris, qui hæc recentiora legent, gratulor. Quæ ego quoque cognoscere, non tam meæ voluptatis causâ, quàm ut in meo

meo Chronico, Frisiaca illa meliora & auctiora efficere possem, optavi. *Suffridum, priusquàm*
absolutis tot παρέργοις, veram historiam ordiatur, unà mecum vivendi finem facturum vereor. Tibi *NOTA iudiciũ Chytræi de Suffrido.*
pro exemplari etiam, manu tuâ emendato, gratias ago, & δόσιν ὀλίγην τε φίλην τε, filiolo tuo,
grati animi testimonium mitto, ac Deum, ut vires animi & corporis tibi, ad pertexendam se-
quentem Historiæ partem luculentiorem,& omnibus lectu gratiorem futuram,confirmet, oro.
Nos scriptionibus nostris, benemerendo de posteritate, Deo & hominibus serviamus: etiamsi
nulla spes utilitatis vel gratiæ inde ad nos redituræ affulgeat. Sicut Christum toti generi hu-
mano ingrato fideliter καὶ φιλοστόργως serviisse videmus, ut primæ editioni Chronici Saxoniæ
mei olim præscripsi,

Τὴν σαυτοῦ φρένα τέρπε, δυσηλεγέων δὲ πολιτῶν,
Ἄλλος τίς σε κακῶς, ἄλλος ἄμεινον ἐρεῖ.

Quæ ex Poloniâ & Vngariâ recens ad nos allata sunt, & alias pagellas, lectu non ingratas nec
insuaves adjunxi, quæ prolixioris epistolæ loco mihi apud te futuræ sunt. Bene & feliciter va-
le. Die Mariæ Magdalenæ, Anno M. DXCVI.

David Chytræus.

S. D.

MAgnifice & clarissime Domine Rector, amice colende. Δέχομαι φίλόν γε δῶρον ἐκ
φίλης χερὸς, & literas tuas, pristinæ erga me benevolentiæ ac fidei tuæ plenas: & Hi-
storiæ Frisiacæ Decadem tertiam, usque ad clarissimi Comitis Ezardi initia deductam,
quam utinam pertexere tibi usque ad nepotis Ezardi, proximis Calendis Martii defuncti obi-
tum liceat. Ego quidem publico literarum & reipublicæ nomine, gratias tibi officiosè ago,
quòd hunc laborem, non patriæ solùm tuæ, & toti viciniæ, ac tibi ipsi honorificum ac sa-
lutarem, sed omnibus etiam bonis & doctis in cunctis gentibus gratissimum, suscepisti, &
constanter urges: & Deum, ut vires animi & corporis, ad ea, quæ instituisti, perficienda, tibi
tribuat, ardentibus votis precor. Pro Historiâ tuâ Frisiacâ, omnibus elegantiæ numeris perfe-
ctâ, remitto rudem & nudam rerum proximo sexennio in hoc Arctoo orbe actarum annotatio-
nem, quam boni consules, & Belgicarum hujus anni rerum commemoratione augebis. In
Sueciâ,Dux Carolus, Regis Sigismundi patruus, suo arbitrio regnum totum administrat. Rex
fugitivum regnum persequens, κεῖται, καὶ οὐ κεῖται, &c. Bene & feliciter vale, & primâ occa-
sione per Bremam rescribe. Rostochii, pridie Pentecostes, XXVI Maii, Anno M. DXCIX.

David Chytræus.

Sed, ut dixi antè,erubesco laudibus hisce potiùs,quàm mihi placeo,aut ex iis de
me judicium facio,alitérq; eas, quàm Suffridus fecisse videtur,interpretor,In-
terim Furmerium moneo,ut,quam edidit ipse,*Chytræi* epistolã inspiciat, vide-
atque,an non idem,quod ego desiderare me in Suffrido,& opere ejus,in pagel-
lâ ad lectorem ostendi,ob quam tantoperè in me Suffridus est stomachatus,ab
eodẽ sit desideratum.Sic enim verba ejus istic habent:*Vtinam verò annales Frisio-*
rum in lucem tibi proferre ante cætera velut parerga de nobilitate, libertate,&c. libeat:
hos enim avidissimè expectamus. Scriptores etiam illos veteres, Marcellinum, Ludge-
rum, Radbodum, Cappidum Stauriensem & similes, magno desiderio multi expetimus.
Cujus viri autoritas si movet ipsum, age consilium ejus & monitum sequatur,
& quod omnes, qui non inanium hujusmodi speculationum & fabularum, sed
verarum historiarum,& rerum gestarum cognoscendarum sunt avidi, jam du-
dum ab eo expectant, missis parergis & divertigiis consultò quæsitis, ab ipso
τὰ ἔργα, Historiæ propria, exponenda sine morâ tandem aliquando accedat: id,
inquam,seriò tandem occipiat,inque eo potiùs, quàm in jurgiis inutilibus, si
patriæ prodesse vult,mecum certet, ob quod stipendio liberali, ab eâdem pa-
triâ, se scit ornatum. Sed finem poscit nimis jam progressa prolixitas. Rogo *Peroratio.*
lectorem, ut, quæ à me pro tuendâ veritate, & asserendo contra calumnias
nomine meo,dicta & disputata hîc sunt, candidè benigneque interpretetur:
imprimis,quòd Suffrido mortuo respondere coactus sim, (nec enim vivo po-
tui) id non mihi,qui hac carere molestiâ malueram, & studiis aliis tempus im-
pendere, sed Furmerio, qui ejus manes ab inferis contra me resuscitavit, &

hanc

hanc mihi Camarinam sine causâ movit, imputet. Furmeriū etiam oro, si offensum se existimet, si se pungi ægritudine sentiat, si fabulis larvam per me detractam, & fidem, si quam habebant, ademptam doleat, si quid spei suæ aut commodo decessurum hac Defensione meâ metuat, ut hoc non voluntati meæ, sed imprudentiæ & libidini suæ, quæ me invitum huc protraxit, adscribat. Omnes verò gentiles meos, Frisios cis ultraque Amasum, atque eos potissimum, ad quos Apologiam hanc suam Suffridus direxit, Amplissimos scilicet, & Illustres Frisiæ intra Lavicā & Flevum Ordines, obsecro & obtestor, sic de me statuere velint, nil me vel Suffrido vel Furmerio in amore patriæ communis, ac universæ nostræ gentis cedere: sed in hoc ab iis me dissidere, quòd sat divitem verarum laudum Frisiam esse, commentisque vanis non opus habere, plusque nocere quàm prodesse gloriæ ejus quæsita figmenta sentiam; illi autem subsidia hujusmodi famæ à fabulis petita non negligenda arbitrentur: ego item Historiam mihi scribendam, erutam ex tenebris, atque ita bona malaque exponenda, denique ea tradenda, quorum in literis extet memoria, vetustiora, aut irreparabili oblivione sepulta, posthabenda putem: ac illi velut panegyricum Encomium sibi conficiendum, & de quibus nulla restet, aut in rebus hominum supersit certa memoria, nulla reliqua sint documenta fidelia, ea tamen sarcienda, & cùm aliunde nequeant, ex fabulis inanibus supplenda, censuisse & censere videantur: Postremò, ego gloriam constare genti aut familiæ posse rear, etiamsi à Græcorum temporibus illis priscis antiquitas & origo ejus non sit repetita: illi nisi ab Indiæ principe tam veteri, & serie Regum tam longâ, adeóque ab ipso Semo & Noha prosapiam deducant, haud satis laudatam esse gentem, persuasum sibi habere demonstrent.

Inquo VBBO EMMIVS à Suffrido & Furmerio *dissentiat.*

HOC VOLUERUNT.

PARALIPOMENA
Argumenti eiusdem.

NON erat mihi præsens liber Suffridi, quem de Scriptoribus Frisiæ edidit, cùm responsum hoc texerem, quamquam legissem antè diligenter. Pòst, cùm ejus copiam essem nactus, eundemque lectione rursus percurrissem, animadverti, nonnulla ad rem pertinentia memoriam meam effugisse. Itaque res me cogere visa fuit, ut ea ad calcem hîc adjicerem. Et ut à Præfatione prolixâ ordiar, in eâ perineptè & sine ratione Taciti locum de secretis literarum à veteribus Germanis tam viris quàm fœminis ignoratis conatus est pervertere, & secreta literarum de literis arcanis ad sacra & sacerdotes solos pertinentibus, quales erant hieroglyphicæ in Ægypto & Druydum in Galliâ & Gymnosophistarum in Æthiopiâ interpretari. Quo nihil alienius à sensu Taciti esse, prudens lector per se potest intelligere. In eadem Præfatione, de Druydibus à *Frisone* religioni præfectis, scholaque eorum *Leowardiæ*, tum *aulæ Dei* nomine notæ, instituta, deque eorundem scriptis cum rerum veterum memoriâ in Frisiâ conservatis, similiter de eorum characterum usu, Frisiis ab eodem Frisone tradito, de commerciis Frisiorum frequentibus cum Siculis & Ægyptiis cognatis suis, de literarum magistris ad publica gymnasia ex Græciâ petitis, nugatur suaviter: & cùm scriptores suos ficititios recenset & citat, ait se demonstrare, à trecentis ac tredecim annis perpetuam in Frisiâ rempub. & bonas literas viguisse, hoc est, ac si dicat, solem in Occidente oriri, ergò motum cœli esse perversum. Cætera Præfationis rerum talium

talium plenæ missa facio. Ad Decades ipsas venio. In his non scribendos, sed jam scriptos & absolutos à se libros memorat sæpè, de Ducibus, Comitibus, Equitibus & Nobilibus Frisiis, qui universam rempublicam patriam non gubernarunt, item Annales de Principibus, Ducibus, Regibus Frisiæ totius gubernatoribus: & ad eosdem hos relegat lectorem identidem. Quos cùm sine dubio cum chartis aliis Suffridi Furmerius retulerit in patriam, & in potestate habeat suâ, mirari satis non possunt homines eruditi & vetustatis cognoscendæ cupidi, cur hos ipsos, velut in omni opere historico Suffridæo sine controversia præcipuos, cum cæteris, quos in Præfatione, Originum libris præfixâ, & in his contra me invectivis chartis autor idem jactat, non edat in publicum, & tamdiu desiderium commune omnium literatorum & patriæ amantium eludat? Et cur non eos quos sub manibus habuisse se, cùm Decades scriberet, Suffridus idem frequens ostendit, si & hos fortè perfecit, in lucem simul emittat. Id enim proprium officii ejus, qui successor datus Suffrido, & Historici Frisiæ titulo à patriæ proceribus ornatus est. Ad hæc plures in his Decadibus suis scriptores historiæ Frisicæ veteres Suffridus recenset, quàm à me hîc memorati sunt: quos ego, ne fraudem facere velle videatur, aut in risu lectoribus deesse, hoc loco attexendos mihi puto. Et primùm *Adelem*, ait, filium *Frisonis archegi*, præter ea quæ ostendi jam literis ab eo mandata, conviviorum quoque leges tulisse, & alias in honestorum lusuum exercitiis à subditis servandas, plerasque ex Siciliâ translatas, & in hodiernum usque diem in usu apud Frisios: hunc ipsum, patriâ per annos totos XCIV à morte parentis adminidrata, fato functum anno ante Christum natum C.LIX, ex ejusque nomine per universam Germaniam Nobiles omnes appellatos esse, & etiam nunc vulgò appullar *Adelingos* & vom Adel.

Adel. *Imperium longævum.* *Ride, lector.*

Auditum admissi risum teneatis amici.

At *Vithonem* alterum *Frisonis* filium tradit scripsisse de Frisiorum coloniâ in Iuthiam ductâ, deque bellis suis adversus Danos, & de Principis institutione: Et ex his ejus libris non pauca scriptores veteres Danos, Sueones, Gothos, Saxones esse mutuatos. Similiter *Hettonem* Vithonis & Adelis fratrem scripsisse asserit, de origine & successu earum gentium, quæ Germaniam eâ tempestate incolebant: Et de earundem gentium legibus ad paternas collatis commentarium confecisse: *Hajonem* quoque, & *Scoltonem* & *Gallonem* & *Aesgonem*, ejusdem Frisonis filios, priorum fratres, libros condidisse, illum de diis patriis, id est, Indicis, de diis Germanorum, de deorum sacrificiis in Frisiâ faciendis, de templis, delubris & altaribus constituendis: secundum, de re militari, de exercitiis Gymnasiorum, de conditionibus salvi conducti, de coërcendis maleficiis, de tuendâ viâ regiâ, de Frisiorum coloniâ in *Scotiam* ductâ; ad exemplum fratris Vithonis, quem similiter de Frisiorum coloniâ in Iuthiam ductâ scripsisse fabulatur: Videlicet ita tum abundabat nova gens, ut coloniâ ductâ fuerit opus; tertium de reficiendis aggeribus, de nonnullis aliis ad arcendas inundationes maris; quartum de legibus politicis, de origine judiciorum, de gradibus dignitatum politicarum, de officio judicis. Et horum omnium testes, ne quis de his dubitet, velut fidei certos dat, nominatim & præ cæteris avum suum *Suffridum Sterckenbergium*, & nescio quos alios farinæ ejusdem. Sic enim ait hîc illîc: *ut nostri allegant*, *ut à nostris memoratur*, *ut perhibetur*. Ad solius verò *Vbbonis*, qui nepos ex Adele fuit Frisonis, scripta adijcit, allegari ea à *Cappido* & *Sulcone Fortemanno*. Et quis omnium tam severus est, atque ἀγέλαστος, qui cùm ista legit, non dissolvatur in risum? Prætereà *Frisonem juniorem* refert, Gruni filium, de quo dixi suprà, Frisonis primi pronepotem, in literas misisse expeditiones suas sub Principibus diversis, & coloniam ab se trans Flevum ductam,

Vitho *scriptor.* *Frisonis fil.* Hetto *item Frisonis F. scriptor.* *Cæteri quoque Frisonis filii scriptores.* Friso junior *Gruni fil.*

Asinga Ascon. *Frisiam novam* vocatam, Asingam etiam Asconem Frisiæ Principem Vbbonis filium similiter literis mandasse fœdus inter se & Augustum Cæsarem initum, ejusque fœderis mentionem fieri in multis Imperatorum Romanorum bullis ac diplomatis, quibus genti nostræ privilegia vetera renovantur & confirmantur: itemque expeditiones suas in Sicambros & Batavos. O caput lepidum! De *Verrito* & *Tabbone*, horumque scriptis dixi. Titum verò Bojocalum, ait idem Suffridus, tertium Frisiorum Ducem scripsisse apologiam pro sese ad Romanos de cæde ab se Romæ patratâ, item excusationem Antonini Philosophi pro se ad fratrem suum Adelboldum Frisiæ Ducem, & rursus expeditiones fratris & suas pro Duce Brabantiæ contra Romanos, item contra Vandalos, & Antonini Philosophi ac suam contra eosdem Vandalos:

Titus Bojocalus *scriptor*

Haro *scriptor.* Haronem Ducem Frisiæ quintum commentarios congessisse de controversiâ inter se & de fœdere eo nomine inito, in quod de prærogativa regiæ Majestatis inter Frisiam Occidentalem & Orientalem: Odilbaldum hujus filium item librum confecisse de legatione suâ, quam Diocletiani Imperatoris nomine obiverit in Ægyptum, in quâ quoque sit defunctus: Popponem quoque Hardmannum ex nobili Hardmannorum familiâ, Sterckenbergio avo Suffridi teste, scripsisse libros diversos, de ordine equestri, de Comitibus, de Ducibus, de Regibus, de privilegiis, & prærogativâ singulorum, mortuumque anno Christi CCCL. Ad hos, ait Suffridus, Vdolphum Haronem ultimum Frisiæ Ducem commentarium composuisse de coloniâ ab se in Angliam veterem, quæ in Iuthia est, præfectis filiis suis Engisto & Horso deductâ: Iglonem armorum ejusce præfectum, & Angriæ ac Westphaliæ præsidem, de expeditionibus suis contra Westphalos ac Sicambros scripsisse, de præsidiis in Angriâ & Westphaliâ collocatis, de matrimonio Vdolphi Haronis & filiæ Vetgisti Saxonis, de origine Vetgisti & cognatione ejusdem cum Odilbaldo Frisiorum Duce, de institutione Hengisti & Horsi, de decessu eorundem in Angliam veterem, de Ducibus & Comitibus qui classi Hengistianæ in ducenda coloniâ præfuêre, denique de adoptione Hengisti & fratris, à Vegisto facta avo eorum materno: Hollium inter proceres in classe Hengistanâ itidem scripsisse de coloniâ eâdem Anglicanâ, de qualitate Angliæ, de piraticâ Frisiorum ex Angliâ in mari Britannico, & quædam alia: O felicem Frisiam tam felice proventu bonorum & magnorum scriptorum, qui & res gessêre ipsi, & eas ad posterorum memoriam mandarunt literis: quâ felicitate sanè & Græciam vicit & Romanos: Aut, ô fœcundum monachi, aut alterius fabulatoris cerebrum, in quo tot somnia aut commenta inania potuerunt generari. Sed nondum finis. Richoldus Vffo (inquit idem) primus Frisiæ Rex, multis libris actisque Bibliothecam publicam locupletavit, scripsitque ipse genealogias Principum ac Ducum omnium Frisiæ ante se, atque insuper eos Staveræ in atrio suo ad vivum, quoad fieri potuit, ordine curavit depingi. Tum Hercon capitaneus Richoldi expeditiones suas sub Impp. Romano & Constantinopolitano misit in literas: Et Hajo Fortemannus scripsit de vocatione Hengisti ex Angliâ vetere in Britanniam, de pactis inter Hengistum & Vortigernum, de præliis Hengisti & Horsi contra Pictos & Scotos, de causis, ob quas Hengistus Britannus ex defensore hostis sit factus, de ducibus classium Hengisti in Britanniam, denique de copiis quas Hengistus ab initio usque ad obitum suum in Britanniam advexit: Taco quoque Hermana inter præfectos classis Hengisti exposuit expeditionem Britannicam, idemque scripsit de coloniâ Frisiorum novâ ab se in insulâ maris Britannici Frislandiâ constitutâ, deque situ & qualitate ejus insulæ cum quibusdam aliis, & obiit in insulâ illâ anno Christi D. XXXVI. Quid rides, Lector? Sic allegant nostri, ait Suffridus: bone Deus, quam magni & clari viri? assentiendum scilicet illis. Quis enim

Odibaldus *scriptor.*

Poppo Hardmãnus *scriptor.*

Vdolphus Haron *scriptor.*

Iglo *scriptor.*

Hollius *scriptor.*

Richoldus Vffo.

Herco.

Hajo Fortemanus.

Taco Hermana

Andreæ

Andreæ Cornelio, quis Suffrido Sterckenbergio, Andreæ Gryphio, Martino Ilstano, etiam Aluino & Vlieterpio contradixerit? Sed audi plura. *Willibrordus*, inquit Suffridus, primus Vltrajecti episcopus, Aluino teste, sui sæculi res gestas, & vitam suam diligenter conscripsit, isque liber Romæ diu asservatus in templo, cura Rudolfi I Imperatoris rursum descriptus & magnifico ornatu decoratus, propterea quòd Imperator ipse per matrem origine Frisius esset, & istinc tandem Epternacum translatus est. *Dowo Fortemannus* quoque de sui sæculi calamitatibus sub Radbodo I rege scripsit, ejusque agnatus & paulò inferior *Sulco* ille fuit, de quo prolixè est suprà dictum: Et hoc adhuc paulò posterior, coævus Ludovici Pii Imp. ex eadem domo *Hanco Fortemannus* composuit expeditionum suarum memorias sub Imperatore Græco, rege Scotiæ & Angliæ, Carolo Magno, testante rursus Andrea Cornelio. Denique *Ioannes Presbyter* Aldegilli II regis filius, ait Suffridus noster, ob incomparabilem vitæ sanctimoniam eo cognomento ornatus, cum Otgero Danorum rege sub Carolo Magno in terram sanctam expeditione factâ, Caroloque captis Hierosolymis Germaniam repetente, (rursus ride, Lector: quando enim Carolus Magnus cum exercitu iit in Palæstinam? cui autori hoc narratum?) cum eodem Otgero in Indiam profectus occupatâ ibi terrâ vastissimâ, regnum condidit, quod ab eo est appellatum *Presbyteri Ioannis*, à posteris Abyssinorum nuncupatum. Serióne hoc? seriò: nam & ab Helinando & Vincentio Beluacensi traditum quoque est, & ipse hic *Presbyter Ioannes*, ut asserit noster, ad Gondebaldum fratrem scripsit de expeditione hac Caroli Magni in terram sanctam, deque expeditione suâ in Indiam, de terræ Indianæ qualitate, de gentium in eâ diversitate: Et expeditionis ejus comes, interque proceres, qui in Indiâ cum eo sedes ceperunt, facilè primus & potentissimus, regiâ stirpe domi genitus, *Adel Adelingius*, ex quo portus in regione Abyssinâ *Adel* etiam hodie non ignotus nomen invenit, pari diligentiâ de monstris Indiæ, de moribus Indorum, de religione eorundem commentarios confecit. Quod si dicas, unde constet hæc ab iisce scripta esse (nam ne jota quidem horum nobis, aut doctorum cuiquam visum, nec ipsis Suffridæis, si verum velint dicere) testari id Cappidum Staverensem, & ex eo avum suum Sterckenbergium, ait Suffridus. Præclarum argumentum faciendæ certæ fidei, ut huic qui assentiri non possit, eum nihil sapere, ac Thomâ, ut in Christianorum proverbio est, magis esse incredulum, necessum sit. Haud dissimiliter sanè, ac si quis conditum purgatorium in Thule narret, & statum ejus, œconomiam, ordinem, partes exponat, & fidei causâ dicat, ab ipso Patritio, ac socio commentarios de his accuratè scriptos, & ad Superos homines ipsis notos missos esse, idque nugonem aliquem nuperum testari, sic à monacho quodam vano & ignoto in literas jam olim esse missum. Nam Cappidus certè teste ipse opus habet meliore, quàm quos Suffridus affert, ut credamus, eum vixisse, magis verò talia scripsisse, maximè ex visis lectisque Ioannis presbyteri, & Adelis Adelingii veris & genuinis libris vera hæc eadem scripsisse. Quid Cappidum dico? laborat omnium fides, quæ huc afferuntur, ut Ioannem hujusmodi in Frisiis unquam fuisse, Adelem ex homine esse natum persuadeamur. Nam inania sunt, & vix casâ nuce digna, quæ à Suffrido & Suffridæis adducuntur in medium, quorum fundamentum maximum, imò unicum, autoritas avi Suffridi, aut fides Suffridi ipsius. Quis enim avi ejus chartas illas laceras, ut ait, vidit aut legit præter ipsum? Denique quid potest vanitate eâ, quæ fabulâ hac de Ioanne Presbytero continetur, esse vanius? quam qui pro veritate habere potest, is certè diis illis veteribus Aegyptiis, bubus, felibus, canibus, avibus, serpentibus, alliis, & porro veram divinitatem potest adscribere. Carolusné bicor-

VVillibrordus *scriptor.*

Dowo Fortemãnus *scriptor.*

Hanco Fortemãnus *scriptor.*

Ioannes Presbyter *scriptor.*

Adel Adelingius *scriptor.*

Vanitas fidei in hist.

Vanitas fabulæ de expeditione Caroli Magni in Palæstinam

por fuit, ut ſimul in Europâ, ſimul in Palæſtinâ eſſe, & quidem cum exercitu eſſe, & bellum maximum gerere potuerit? aut copias potuit tantas, tantum apparatum conficere, id eſt, totam penè Europam movere, tam occultè & ſine ſtrepitu, ut ad Italos, Francóſve, imò ad ipſos familiares ſenſus ejus ac notitia non pervenerit? tam procul patriâ, procul omni Europâ exercitus duxit, bellum geſſit, urbem validiſſimam cepit, victoriam confecit, provinciam compoſuit, quod non menſis, non anni unius eſt, ut tamen ipſi ſui abeſſe eum neſcierint? Nam extant annales ejus ipſius ætate confecti ab his, qui res ejus optimè norant, in quibus expoſitum eſt, ab regni initio ad finem, quæ bella Carolus geſſerit: & quibus annis geſſerit, quibus locis, quóque anno, adeoque quáque anni parte fuerit, quid quoque tempore publicè privatímve egerit, nec tamen uſquam iſtius expeditionis tam illuſtris & memorabilis in iis ulla mentio, aut indicium omninò ullum. Quinimò, cùm omnibus regni annis & eorum partibus eum aliquid gerentem, aut feſta celebrantem in aliquâ Europæ regione expreſsè ponam, nec tempus ullum ad expeditionem illam in Iudæam relinquant, nullum apparatum, nullum exercitum iſtuc pertinentem memorent, ſine dubio, & velut expreſſis verbis totam hanc rem commentitiam eſſe, nec quicquam veri habere nobis affirmant. Et quid? diſſimulaſſet rem tantam ſcriptor Italus, non ſine Italiæ ope, ac ſubſidio præcipuo geſtam? Quæ enim regio Italiæ ad eam aptior, ſive portus ſpectes, ſive ſitum, ſive rerum maritimarum uſum, ſive commeatuum & reliquorum neceſſariorum ſubvectionem, ſive tranſportationem exercitus? præſertim Sarmatis & Hunnis inimicis, ac viis terreſtribus per eos obſeſſis? Aut tacuiſſet eam Francus, gloriæ gentis ſuæ ubique prædicator tam diligens, & penè nimius? Ignoraſſent ne Græci & ſilentio præteriiſſent, qui omnia hujus generis quæ pòſt à Germanis ſuſcepta factaque ſunt, in annales ſuos retulêre? Non memoraſſent tantas copias à Germanorum rege in Aſiam vel mari vectas, vel terrâ ductas? Saracenos victos? Hieroſolymam captam? Chriſtianos in Palæſtinâ reſtitutos? regem Carolum, principem tam illuſtrem, tam celebrem, tam potentem in regreſſu cum Imperatore Brientis Byzantii congreſſum, multiſque & magnis ab eo honoribus affectum? Hæc enim habent, qui in fabulâ hac Suffrido ſuffragantur. Itali, Germani, Galli, eadem ea ſiluiſſent, qui legatos utrimque commeantes, & minora alia in hiſtoriâ Carolinâ non prætериêre? Iam de Otgero quid reſpondebunt fabulæ hujus patroni? cur ille tantæ famæ & potentiæ princeps aut rex à Saxone Grammatico, Danicarum rerum ſcriptore proprio, & laudum præcone avido, non eſt memoratus? cur ne verbulo quidem ſignatus? An inglorium genti erat, Danum admirabili virtute & gratiâ divinâ fretum latiſſimas Aſiæ terras occupaſſe? regiones omnes tranſmarinas ab Hieroſolymâ ad arbores uſque Solis obtinuiſſe? ampliſſimum imperium totam complexum Indiam condidiſſe? Nugæ meræ, quæ aut natæ nondum fuêre ſcribente Grammatico, aut ad ejus aures non perlatæ, aut viſæ illi tales, ut eum, alioqui in hiſtoriâ vetere non caſtum, tamen ob nimiam & nimis evidentem vanitatem obnoxiam reprehenſioni, harum puduerit. Et Græci ſcriptores tantam rem, tam illuſtrem & magnam Imperii mutationem præteriiſſent muti? Alia mitto plurima, ſomnium hoc, aut potiùs mendacium, pudefacientia: atque ita concludo, quàm vera ſunt iſta de Hieroſolymâ à Carolo Magno captâ, de Oriente ab Otgero occupato, de Abiſſino vaſtiſſimo Æthiopiæ regno à Ioanne Friſio condito & conſtituto, de libris ab eo ſcriptis, tantum veritatis quoque alia habere omnia, quæ ex pænu eorundem ſcriptorum, Cappidorum, Sulconum, Scarlenſium, Sterckenburgiorum, Andrearum, Suffridus nobis producit. Nam par fidei fundamentum: Et vani in his, quomodo fidi in cæteris haberi mereantur?

Et hi

Et hi scriptores vetusti in Rep. versati apud Suffridum, à me in Defensione hac præteriti. Sunt verò apud eundem & alii, quos *Druydas* & *Sapientes* appellat, *Leovardiæ in aulâ Dei*, ut loquitur idem, doctrinæ & religioni operati. Ex his primus *Synna* sapiens scholæ Druydum præfectus (ait) ad Asconium primum Frisiæ Ducem scripsit libros de colendis Diis patriis, de exterminandis Christianis, de antecessoribus suis in aulâ Dei Druydum præfectis: Alter *Harco* sapiens, idem munus gerens de immortalitate animæ humanæ, deque animâ brutali libros exaravit, vitâ defunctus anno Christi CCCX: Post hunc *Vitho* sapiens, de restaurandis delubris Deorum, de bibliothecâ publicâ locupletandâ Staveræ, de publicis actis diligenter ad memoriam posteritatis conservandis, de gymnasiis reformandis commentarios dedit, mortuus anno Christi CXXX.II. *Poppo* quoque sapiens eidem Druydum scholæ eodem loco præfectus, & Stavonis simul sacerdos acerrimus Christianorum persecutor, de quo nos (ait Suffridus) multa in libro de idolatriâ Frisiorum, in Ethnicorum literis omnibus doctissimis, de cultu deorum, de officiis sacerdotum, de ritu sacrificiorum scripsit: item de unione Frisiæ Occidentalis cum Orientali sub Beroaldo Rege, deque oppressione ejusdem factâ per Francos, rege eodem, de rebus gestis nobilissimi viri Sivardi *Hopperi*, (en calamum venalem!) obiitque circiter annum DC.LXXVIII. Tum ex longo intervallo rursum sequens *Sivardus* sapiens composuit ad æmulationem Sulconis Fortemanni historiam Principum, Ducum, & Regum Frisiæ, deque prohibendâ Christianorum doctrinâ, & quædam alia, ait Suffridus, idemque damnavit & publicè exussit libros Ciceronis de naturâ deorum, velut continentes insinceram doctrinam de Diis gentium: Ride lector, ride. Postremò *Occo* sapiens, scripsit de doctrinâ Druydum, de successione professorum ejusdem doctrinæ in aulâ Dei, de sacrificiis deorum, & ad Radbodum Regem de vindicando deorum contemptu adversus Christianos.

Druydæ Frisiæ scriptores. *Synna sapiens.* *Harco sapiens.* *Vitho sapiens.* *Poppo sapiens.* *Sivardus sapiens.* *Occo sapiens.*

En indicem præclarum non entium, quæ ut non sunt nunc, ita non fuêre unquam, nec in substantiarum, nec in accidentium numero. Quem cùm nobis Suffridus confecit, & extrusit in lucem, magni aliquid se præstitisse, & rem literariam historiamque patriam plurimùm juvisse, videri cupit. Suavem & jucundum senem, qui censet, quidlibet se cuilibet persuadere posse. Quem si interroges, quo argumento speret efficere se posse, ut nos, qui in eodem cum ipso adyto non somniavimus, Sapientes hos, Druydum in Frisiâ præfectos, vixisse unquam, aut hæc ingenii monumenta condidisse credamus, collectanea Huberti cujusdam Schoti citabit, & eorum se tuebitur autoritate. Quis verò iste Hubertus Schotus, cui credere nos sine teste loquenti de rebus talibus debeamus? amiculus scilicet Suffridi, pater prior Regularium in busco Isaac in Brabantiâ, quem Suffridus cum Laurentio Surio, fabularum consarcinatore apud Colonienses, monacho Carthusiano, conjungit: & se ab utroque nunquam antè visum congressu in primo nominatim salutatum & humanissimè exceptum dicit. Immotum & venerabile fidei fundamentum, quo reperto, nil inquirendum ampliùs, ne excordes esse, aut nodum in scirpo quærere videamur. Quid facies Historico huic? Qui quantum tribuerit farragini huic suæ, ipsius cùm alibi, tùm in præfatione farraginis ostendit. Sic enim scribit: *Visis his ipsis Scriptoribus, quos nunc afferimus, candidus lector evidentiora & solidiora documenta capiet de antiquitate & origine Frisiorum quàm dudum: cùm hi vel eos autores citent, quibus extra controversiam debetur fides, vel rationem antiquitatis reddant, quæ indubitatâ veritate nititur. Res paucis exemplis illustranda est: Originem gentis Frisonicæ ad Patriarcham Semum Noæ filium alibi reduximus, usi iis autoribus, quos in opere De origine Frisiorum allegavimus: his igitur fidem augent allegati Indicarum rerum scriptores* PATROCLAS *ac* MEGASTHENES, *qui Ragavi originem à Semo, & ejusdem posteritatem ad Frisonem deducunt, ut in Aluino Snecano videre est, quem*

vid. Decad. Suffr. pag. 323.

Lector hoc opere habet Dec. VIII. cap. III Cornelius Tacitus Annalium primò refert à Romanis militibus eversum esse celeberrimum illud templum in Marsis, quod TANFANE vocabant. Cujus templi historiam nemo eorum hactenus est assecutus, qui Tacitum explicuerunt: Eam Aluinus suprà dictus ibidem ita deducit, ut, qui legerit, nullo modo dubitare possit, ea, quæ nos de origine, patriâ, & adventu Frisonis disseruimus, esse verissima. Quæ verba monent me & movent (ut cætera his attexta omittam, æquè frivola & ridicula) ut quæ de Aluino scripsit in hac farragine, ea quoque hîc recitem verbotenus, & lectorum judicio subjiciam, & risûs materiam præbeam. Ait igitur Suffridus de eo sic Dec. VIII cap. III.

Vbbonis Emmii Nota. Audacter sanè ac sine fronte

Maluinus, scholæ Snecanæ aliquamdiu Rector, & deinde ejusdem Reipubl. Secretarius, scripsit Tractatum sive Compendium Historiæ Frisonicæ ab exordio gentis usque ad Carolum Magnum: in quo Frisiorum Ethnarchum ab Indis, Indos ipsos à Ragau sive Rau, ipsumq; Ragau deducit à Sem filio Noë, porroq; refert, quo modo Ragau à Sem acceperit pro se ac posteris suis Regnum in quadam Indiæ provinciâ, quæ ex consecratione Semi nomen obtinuerit Benedictæ Fresiæ. Tum etiam quòd idem Sem Ragavo posterisq; ejus in perpetuum authoramentum Regiæ Majestatis contulerit Coronam Chalibeam & Vexillum Rubeum incomparabili virtute præditum: Quorum symbolo admoneri deberent, sibi commissam esse curam libertatis, & fortitudinis, ut & ipsi se præstarent invictos, & aliis etiam ad victoriam præirent. Commemorat deinde matrimonium Ragavi, & posteritatem & successum hujus in Benedictâ Fresiâ: addit & Frisonis decessum ex illâ, & adventum in hanc terram. Tradit deinde quo modo Frisii præsidio hujus coronæ atque vexilli (quæ Friso isthinc huc secum advexerit) semper nixi in tuto fuerint: donec rex Danorum coronam tandem incautis extorsisset, vexillo interim ad quingentos ferè annos ob metum Danorum in terrâ defosso, quo demùm per S. Villibrordum, Angelo monstrante, refosso, Magnus Fortemannus primus Comes in Benthem, Frisiorum Dux Romam à Sarracenis liberavit, eamq; Carolo Magno tradidit, eoq; nomine libertatem Frisiis ab Imperatore impetravit: Hactenus Aluinus. Cujus tamen exemplaria, quæ diversa vidi, in paucis quibusdam discrepant: Vniversa tamen hæc historia mihi olim mera fabula visa est, ut & aliis fortè videatur: Sed quo meliore loco eam habere cœperim, duobus potissimùm argumentis motus sum: Primum, quòd Aluinus hic se Rythmos Frisicos Rythmis Belgicis interpretatum scribit, nam Rythmicè tractatum suum composuit: Deinde quòd citentur in his Aluini Rythmis historiæ testes non futiles, sed fide dignissimi, & omni exceptione majores, Moyses scilicet, Iosephus & Megasthenes & Patrocles, quibus nititur usque ad Frisonis decessum, ex Benedictâ Fresiâ: Nemo autem dubitat plurimum autoritatis fuisse in quaque gente Rythmis hujusmodi patriis antiquis, utpote quæ fuerint veterum cantilenæ, de laudibus Principum, Ducum, ac Regum, quæ quòd sinceræ & sine fuco essent, dignæ sunt habitæ quæ in cœtu publico laudarentur, ad memoriam eorum, quibus vel originem suam, vel defensionem, vel quodvis aliud beneficium populus deberet: Harum autem cantionum usum apud majores nostros extitisse, earum denique in primis peritum fuisse Berulefum quendam hominem cæcum, cùm aliunde, tùm etiam ex historiâ vitæ S. Ludgeri discimus, quæ testatur S. Ludgerum huic cæco in pago Holverdia paganis deprecantibus & hanc ejus peritiam prædicantibus restituisse visum. Quocirca si Aluinus, ut asserit ex Rythmis Frisonicis, Tractatum suum composuit, hausit eum nimirum ex antiquitatibus publicè approbatis. Iam quantum ad genealogiam Ragavi attinet, vera esse quæ adfert, quis neget qui Iosephum ac Moysen legerit? ea vero quæ ad consecrationem Fresiæ, Ragavi matrimonium, potestatem Regiam Majestatem, coronam & vexillum, & Frisonis ex patriâ decessum pertinent, Megasthenes ex certâ scientiâ testari potuit. Fuit enim hic Megasthenes conterraneus & æqualis Frisonis. Fuit enim ex eadem urbe Palibothrâ natus, ex quâ natus est & Friso. Eadem enim urbs antiquitùs Fresia, ut & ipsa quoque provincia, in quâ sita est, dicta fuit, quam Græci Parisiam appellarunt, indigenæ Palibothram dixerunt, posterior ætas incolas ejus Mandralas nominavit: cùm autem Sandracottus Indorum Rex post obitum Alexandri duces in Indiâ relictos, & in his Frisonem quoque præsidiis

Quid nō sibi permittit fingendi libido?

nugæ, nugæ.

Suffridus ostendit, sanâ mētem se cū non sanâ mutasse.

Egregiū firmamētum fidei, rythmus poetastri insulsi.

Vide delirum senē? Quibus verbis (sodes) ista Megasthenes? dic age tu, lector. Vide hac de re supra.

exturbas-

exturbasset : fuit hic Megasthenes ab Alexandri successoribus ad hunc Sandrocottum
unà cum Dionysio missus, legatus ad componendam pacem, sicuti testatur Strabo lib. II
& Plinius lib. XXVII *cap.* VI. *Quocirca dubium nulli esse debet quin Megasthenes*
de origine Frisonis, de rebus ab eo gestis, de decessu ejus ex patriâ, & cæteris quæ in re-
centi adhuc memoriâ tunc erant, scripserit, quæ & ignorare non potuit, & ob viri splen-
dorem silentio involvere non voluit. Scripsisse autem illum diligenter res patrias, com-
plures autores testati sunt : & Clemens Alexandrinus citat ejus librum III *rerum In-*
dicarum : sic ut etiam ad manus majorum nostrorum ejus monumenta pervenire potue-
rint, unde testimonium historiæ suæ peterent. De Patrocle *alibi diximus, quem non*
in Aluini tantùm tractatu, sed etiam in gestis Frisorum allegatum videmus. Est autem
Aluini exemplar paulò castigatius, quod suppeditavit mihi D. Hubertus Schotus,
quam quod extat in Thabortio codice. Hæc igitur certitudo me extimulavit, ut majori
diligentiâ scrutarer etiam alios antiquitatum similium scriptores, & excussis quibus po-
tui omnibus, comperi ea quæ de origine & patriâ Frisonis hîc asseruntur, esse verissima,
sicuti in lib. III. *De Antiq. & Orig. Fris. pleniùs deduximus. De consecratione Fre-*
siæ, de coronâ, de vexillo quæ dicuntur, pari veritate cum cæteris niti arbitramur, tùm
propter autoritatē Megasthenis ac Patroclis, qui hisce testimonium præbuerunt, tùm etiam
propter constantem tot seculis apud nostrates harum rerum memoriam, tum denique pro-
pter memorabilem eventum, quem his in Frisiâ nostrâ tum scriptores nostri, tum etiam
Romani attribuunt. Fuisse enim vexillum apud majores nostros in summâ semper vene-
ratione, nemo est in Frisiâ qui non ignorat. Et fuisse in Marsis celeberrimum T'AN-
FANE *templum, quod Romani everterint, testatur Annalium lib.* I *Corn. Tacitus : ubi*
eum interpretes hactenus assecuti non sunt, cui numini templum hoc consecratum fuit,
in collectaneis Huberti Schoti expressis verbis templum T'anfane/ *dicitur templum fuis-*
se ad vetus vexillum in Frisiâ : Marsos enim, qui diversâ etymologiâ diversis in locis
fuerunt, etiam Ioachimus Hopperus collocat in Frisiâ, cui & diversa antiquitatis vesti-
gia suffragantur : & T'anfane *contractum est ex dictionibus,* Toh alden fane *quod si-*
gnificat ad vetus vexillum : Toh *enim ad* alden *vetus,* fane *vexillum significat : Ita-*
que templum T'anfane, *fuit templum ad vetus vexillum : Ac meritò quidem hoc ve-*
xillum vetus appellatum fuit, quod tot seculis ante Frisonis adventum in Frisiâ & dein-
de trecentis & ampliùs annis in Frisiâ hac nostrâ antè Romanorum adventum usurpa-
tum fuit : Celeberrimum autem illud templum meritò dictum fuit propter quatuor istas
virtutes eximias, quas huic vexillo à Patriarcha Semo inditas fuisse Aluinus refert.
Earum prima erat, amuletum contra tonitrua, fulmina, & quasvis alias tempestates :
Secunda erat, remedium adversus striges, lemures, incubos & succubos, & quosvis alios
nocturnos ac diurnos Cacodæmones : Tertia erat, vis ad expellendos immundos spiritus
ex obsessis hominum corporibus : Quarta erat, efficacia certæ victoriæ in prælius adver-
sus hostem. Harum igitur virtutum nomine hoc vexillum quasi præcipuum Dei tutela-
ris instrumentum templo celeberrimo nomen dedit, ut T'anfane *diceretur. Nam ex hoc*
templo velut ex communi & publico totius provinciæ armario vexillum hoc per sacerdo-
tes petebatur, quoties necessitas præsenti calamitati auxilium flagitaret. Templo per Ro-
manos everso, sacerdotes vexillum, quod commodum aliò necessitate tum flagitante de-
vexerant, magna solicitudine absconderunt, ne in hostium manus incideret, & vulgo
persuaserunt in terrâ esse defossum. Et Romanis tandem Germaniâ excussis invidia pe-
riculi hujus in Daniâ derivata est, qui Frisiorum hostes continui remanserunt. Quæ per
suasio vulgò duravit usque ad tempora S. Villibrordi, qui vexillum hoc in lucem redu-
xisse scribitur, unde & Magno Fortemanno datum fuit primo Comiti in Benthem, qui
illius præsidio sub Carolo Magno Romam cepit, & captam Carolo tradidit : & eo nomine
Frisiis libertatem ab Imperatore obtinuit, unde & vexillum hoc porrò Magnus fane/
hoc est, Magni vexillum à nostratibus appellatum fuit : Eundem etiam Magnum Ro-
mâ reversum asserunt, non modò diploma libertatis Frisonicæ, quod ab Imperatore &
Pontifice obtinuerat, Almeni, quæ nunc Harlinga dicitur, in templo deposuisse, quod
pater ipsius Gustavus Fortemannus condiderat, sed etiam vexillum hoc ibidem abscon-
disse,

Hoc notum & verum. Sed quid hoc ad Frisonem & Benedictam Fresiam? Sed non de Frisone.

Quomodo allegatus Patrocles? verbisne eius citatis? Qui verò illi alij antiquitatum similium scriptores? Quibus in verbis autoritas illa Megasthenis & Patroclis? Romani attribuunt, scilicet?

Egregia autoritas viri præclari!

Ridesne Lector? certè rides, aut es ἀγέλαστος.

Magnus Fortemannus primus Comes in Benthem.

Quomodo videri potuit, quod nunquam fuit?

disse, ne qua in Ethnicorum manus ampliùs incideret, & Idololatriæ serviret. Nulli sane mortalium hactenus visum est: unde multi putant non illic sed alibi esse reconditum in loco magis tuto, cùm templum illud eâ tempestate parietes tantùm ex ligneis asseribus, tectum ex arundinibus habuerit. Quâ de re multa vir primæ nobilitatis, & non infimæ auctoritatis Iencko à Douma in testamento suo disputat. Persuasum est enim nostratibus ex vaticinio quodam, fore aliquando conflictum in terrâ Stanicâ, quod est amplissimum pratum in Frisiâ ad Lavicam fluvium propè pontem Gerconium, & ibi certatum iri de libertate patriæ, & victores eos esse futuros, penes quos copia hujus vexilli fuerit. Sed hæc, quæ Aluini occasione paucis hic perstrinximus, alibi prolixiùs explicabimus: De Aluino autem ipso, nihil ampliùs reperire potuimus, nisi quod floruerit circa annum Christi M.CCCC.

Vincent ergo nulli, quia nulli unquam hoc vexillũ sunt habituri.

Viden', Lector, quàm laboret Suffridus, & se fatiget, ut fabulis absurdis ac frivolis faciat fidem? Quod dum facit, ineptos & absurdos fortè delectat, qui fabulis gaudent, sani verò judicii hominibus deridendum sese propinat. Furmerius autem hyperaspistes Suffridi his tuendis se impendens quid agit, quæso? verbo dicam: HIRCUM MULGENTI SUPPONIT CRIBRUM. Fino, & cætera cogitanda, Lector, tibi relinquo.

HOC VOLVERVNT.

Specimen eruditionis Antonii Folkardi Bonbergii, ob quam meruit inter scriptores Frisiæ (patriam illustrantes) à Suffrido memorari. Sic enim iste, cùm esset regens in ædibus fratrum Groningæ, absentiam discipulorum chirographo suo apud præceptores in schola excusaturus.

Hic mea licentia matri obsequium fecit. Oro igitur, ut habeatur excusatus de illa absentia.

N. N.

Item.

Infrà scripti absfuerunt de mea scientia, alter mihi sacrum facienti ministravit, alter matri obsequio fuit.

N. N.

Item.

Hi infrà scripti absfuerunt de mea licentia, alter matri mobilia in novam habitationem deportare juvavit, alter nobis negotium curavit. Sint quæso excusati.

N. N.

Item.

Hic infrà scriptus patrem juvavit, ut unà cum equo suo & aliis necessariis navigio domum se reciperet.

N. N.

Et rursum.

Hi non sine ratione absfuerunt: alter matri obsecundavit, alter mihi sacrum facienti bis ministravit.

N. N.

Et similia his alia adhuc turpiora.

VERITAS VICTRIX.

INDICES IN OPUSCULA PRÆCEDENTIA.

INDEX IN COMMENTARIUM DE FRISIORUM REPUBLICA inter Flevum & Lavicam fl.

***

INDEX IN HISTORIAM DE VRBE GRONINGA, ET AGRO CIRCVM-VICINO inter Lavicam & Amasum fl.

INDEX IN LIBELLOS DE FRISIA ORIENTALI,

inter Amasum & Visurgim fl.

D.

E.

F.

G.

H.

Hamel-

Nierpa,

O.

P.

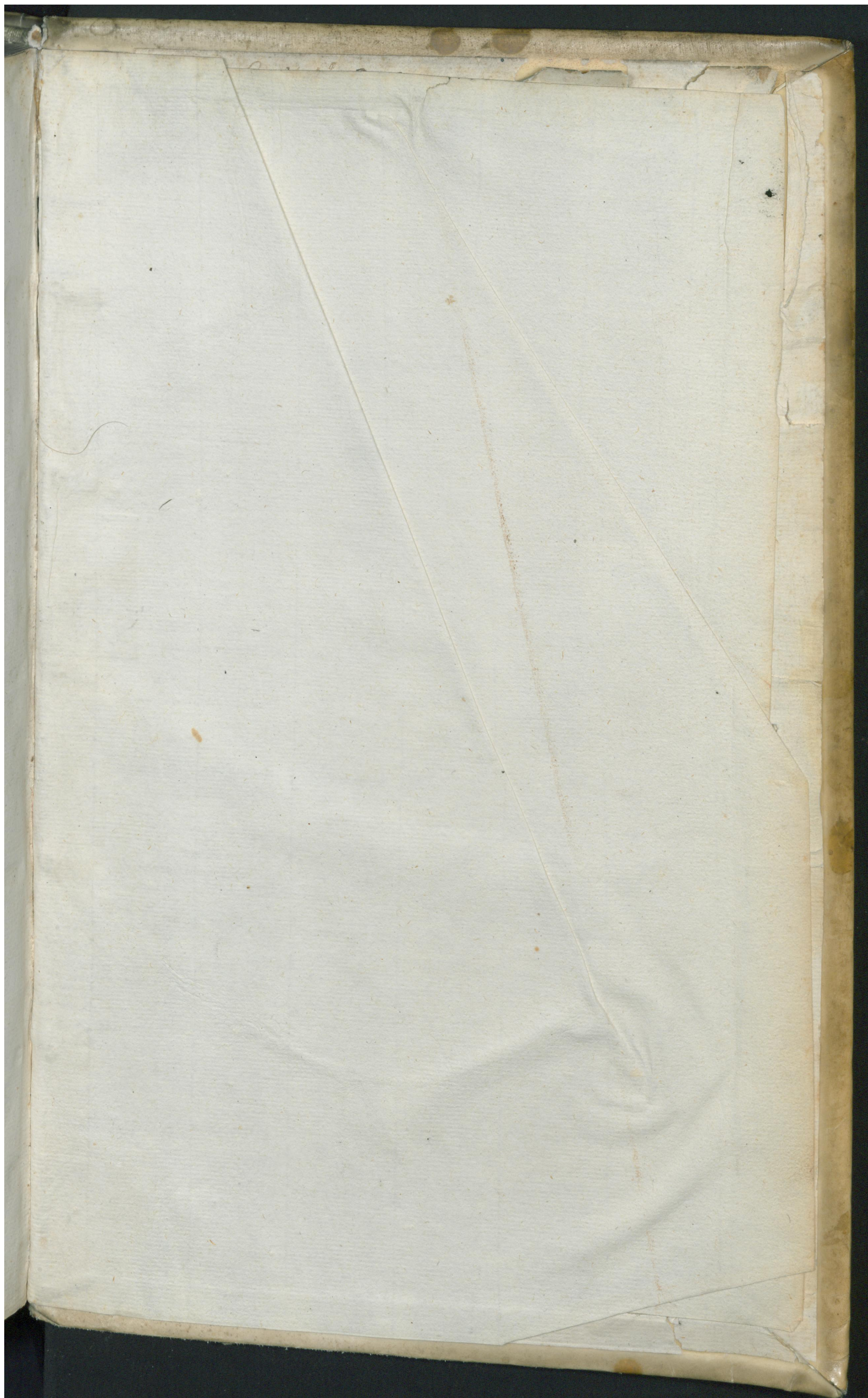
Q.

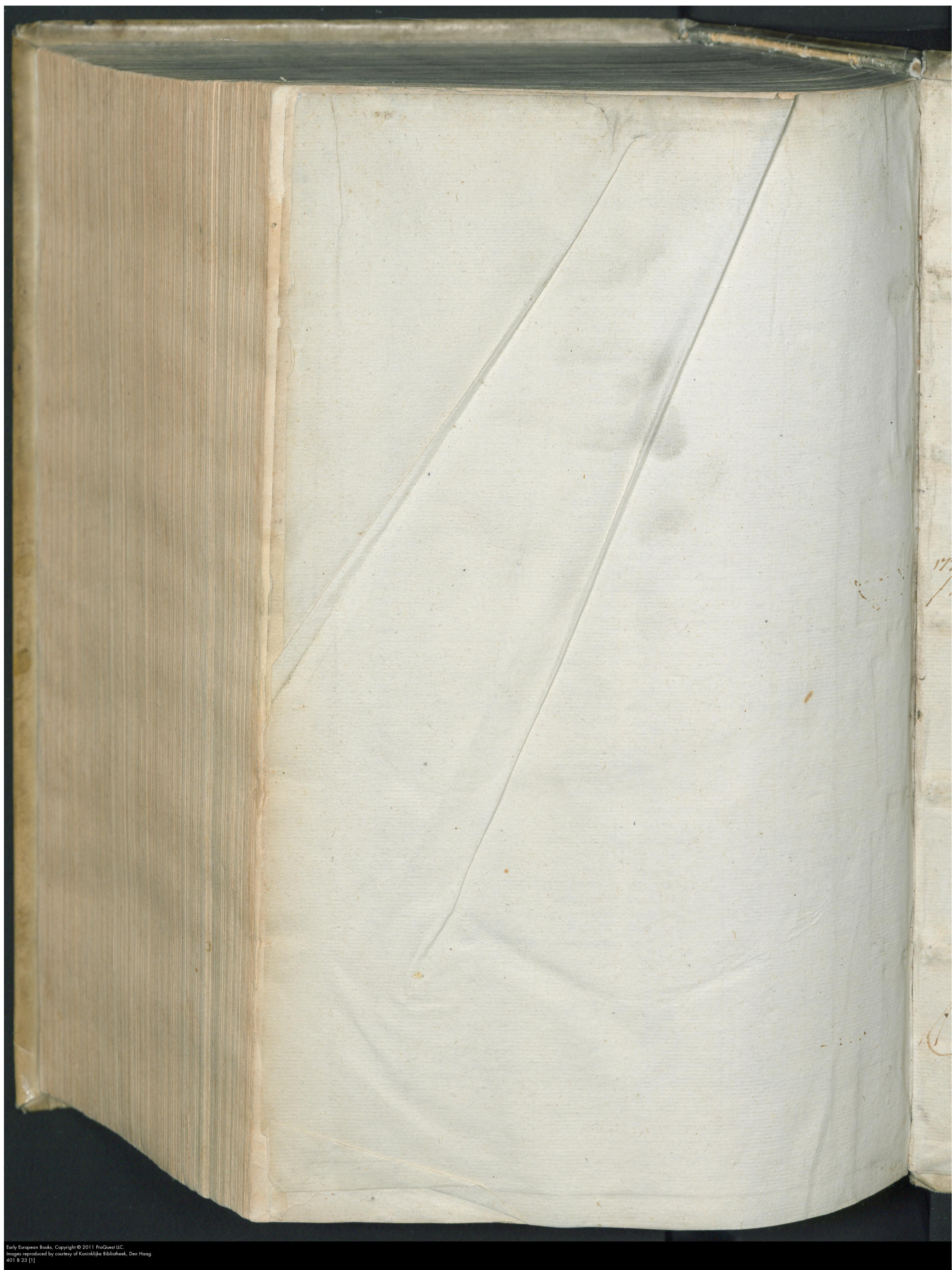
R.

S.

Stikel-

FINIS.

Comis e Comitat.⁹ C. 19.
Decani. lib. XI. p. 168. 167. in fine

177 Mal n.o 2
14:15

Gerardus Geldenhauri⁹ Noviomagus. 799.

311111: 5:—